ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΗΜΟΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
1ου ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

"Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο"

Επιμέλεια:
Ευάγγελος Μανωλάς

ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ 2016

Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο»

Έκδοση Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμου Ορεστιάδας

Επιμέλεια: Ευάγγελος Μανωλάς

ISBN: 978-960-93-8703-3

Copyright © 2016
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμος Ορεστιάδας

Ημερομηνία Έκδοσης: Νοέμβριος 2016

Οργανωτική Επιτροπή

Πρόεδρος
Ευάγγελος Μανωλάς

Μέλη
Σπυρίδων Γαλατσίδας
Αριστοτέλης Παπαγεωργίου
Απόστολος Πεΐδης
Στυλιανός Ταμπάκης
Γεώργιος Τσαντόπουλος

Κριτές εργασιών

Μαρία Βεργέτη
Σπυρίδων Γαλατσίδας
Κωνσταντίνος Δούλιας
Θωμαΐς Ζαβαλιάρη
Λάζαρος Ηλιάδης
Ιωάννης Θεοδωρόπουλος
Δημήτριος Κιηγμάς
Γεώργιος Κοράκης
Αθανάσιος Κούγκουλος
Ιωάννης Κούζας
Σπυρίδων Κουτρούμπας
Απόστολος Κυριαζόπουλος
Θεόδωρος Κυρκούδης
Θεόδωρος Μπαμπαθανάσης
Ιωάννης Μπαρμπίδης
Αριστοτέλης Παπαγεωργίου
Σταύρος Παπαθανάκης
Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης
Γεώργιος Ρυζιώτης
Σαράντης Σαραντίδης
Παναγιώτης Σιανκούρης
Δημήτριος Σπανός
Στυλιανός Ταμπάκης
Ελένη Ταρατόρη
Διαμαντής Τριαντάφυλλος
Γεώργιος Τσαντόπουλος
Άγγελος Χοτζίδης

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 9

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ 10

ΙΣΤΟΡΙΑ – ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ 15

Ιωάννης Μ. Κούζας
ΤΟ ΟΡΜΕΝΙΟ ΩΣ ΤΟΠΟΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ ΜΩΑΜΕΘΑΝΩΝ: Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΤΖΕΡΝΟΜΙΑΝΟΥ (1371) 17

Σοφία Βισκαδούρου
ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ - ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗ: Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΠΟΛΕΩΝ 28

Μαρία Γεωργουσίδου
ORIENT EXPRESS: ΤΟ ΤΡΕΝΟ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ 33

Διαμαντής Μυρτσίδης & Χρήστος Μυρτσίδης
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΥ ΣΤΟ ΒΟΡΕΙΟ ΕΒΡΟ 47

Θεόδωρος Κυρκούδης
ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΟΙ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ: 1860-1960 57

Διαμαντής Μυρτσίδης
Η ΝΕΑ ΒΥΣΣΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ 66

Διαμαντής Τριαντάφυλλος
Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΑΦΙΚΩΝ ΤΥΜΒΩΝ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 79

Αθηνά Μόρφη
ΤΟ ΨΥΧΙΚΟ ΤΡΑΥΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΗ ΓΕΝΙΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΙΤΩΝ: ΔΙΑΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΗ ΜΕΤΑΔΟΣΗ 91

Δημήτριος Γκεντσίδης
ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΓΚΕΝΤΣΙΔΗ 107

Πασχάλης Μαυρίδης
ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ 119

Αναστασία Σ. Μπεχτσούδη
ΡΙΖΙΑ: ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ 123

ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ 131

Γεώργιος Ρυζιώτης
Ο ΑΓΙΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ Ο ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΤΗΣ ΚΑΙ Η ΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ 133

Ευάγγελος Δ. Πρωτοπαπαδάκης
Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ο Ε΄ 141

Πασχαλίνα Σίσκου
ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ ΒΑΡΒΑΚΗΣ: Ο ΠΡΩΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 145

Μαρία Κ. Χωριανοπούλου
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ: ΠΡΟΤΥΠΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΥ 153

ΕΜΠΟΡΙΟ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 159

Κωνσταντίνος Δούλιας
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΤΕΥΤΛΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ ΖΑΧΑΡΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 161

Παναγιώτης Σιανκούρης
ΣΟΡΓΟΝ Ο ΣΑΡΟΣ: ΠΥΡΗΝΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 169

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 185

Θωμαΐς Ζαβαλιάρη, Χρυσούλα Σαββοπούλου & Αγγελική Χαραλαμπίδου
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ 187

Σοφία Τσιροπούλου
Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 211

Λάζαρος Ηλιάδης & Ευάγγελος Μανωλάς
ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ 221

Ευγενία Μπεζιρτζόγλου & Ζήσης Βρύζας
ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ 230

Άννα Δαλαμαγκίδου & Γεώργιος Τσαντόπουλος
ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 237

Στυλιανός Ταμπάκης, Άγγελος Συμεωνίδης, Παρασκευή Καρανικόλα & Ευάγγελος Μανωλάς
ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΔΑΣΟΛΟΓΟΥ: ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ 250

Ιωάννης Μ. Κούζας
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ 263

Δημήτριος Κιηγμάς
ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ 281

ΕΘΙΜΑ - ΜΟΥΣΙΚΟΧΟΡΕΥΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ – ΘΕΑΤΡΟ 289

Σιδερή Λεύκελη
Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ ΣΤΑ ΡΙΖΙΑ ΤΟ 1955 291

Ελισάβετ Κ. Τράκα
Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 295

Δημήτριος Σπανός
ΜΟΥΣΙΚΟΧΟΡΕΥΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 303

Διαμαντής Μυρτσίδης & Χρήστος Μυρτσίδης
ΤΕΜΠΕΛΕΚΙΑ, ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ 315

Βιβή Μιτσίτσκα
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΣΥΝΟΡΑ, ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΟΜΩΣ ΕΧΟΥΝ ΘΕΑΤΡΟ! 320

ΓΕΩΡΓΙΑ – ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ 329

Μαρία Φουρνομίτη, Αθανάσιος Αλεξόπουλος, Σταύρος Πλέσσας, Σπυρίδων Κουτρούμπας, Αθανάσιος Κυμπάρης & Ευγενία Μπεζιρτζόγλου
ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΣΕ ΒΙΟΜΑΖΑ ΚΑΙ ΑΙΘΕΡΙΟ ΕΛΑΙΟ ΤΗΣ ΡΙΓΑΝΗΣ, ΤΟΥ ΘΥΜΑΡΙΟΥ, ΤΟΥ ΦΑΣΚΟΜΗΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΕΝΔΡΟΛΙΒΑΝΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ 331

Θεόδωρος Μανουσίδης, Κωνσταντίνος Δαδούσης & Ζαφείρης Άμπας†
Η ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΙΑ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ 345

ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ 357

Μαλαματένια Σελήσιου
ΞΥΛΩΔΗ ΚΑΛΛΩΠΙΣΤΙΚΑ ΦΥΤΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 359

Ελένη Χ. Ραντζούδη
ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΣΤΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 375

ΔΑΣΗ – ΔΑΣΟΠΟΝΙΑ 387

Δέσποινα Αμανατίδου, Τασούλα Κιτσικούδη, Κωνσταντίνος Κοσπαντσίδης, Δημήτριος Μητρούδης, Αναστάσιος Πετρέσης & Χρυσή Τσίτσιου
ΔΑΣΗ ΚΑΙ ΔΑΣΟΠΟΝΙΑ ΣΤΟ ΒΟΡΕΙΟ ΕΒΡΟ 389

Άγγελος Συμεωνίδης & Γαρύφαλλος Αραμπατζής
ΟΙ ΔΑΣΩΣΕΙΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ 2080/92 ΚΑΙ 1257/99: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 396

Αριστοτέλης Χ. Παπαγεωργίου, Γεώργιος Κοράκης, Απόστολος Π. Κυριαζόπουλος & Ζαφείρης Άμπας†
ΤΟ ΔΡΥΟΔΑΣΟΣ ΠΕΝΤΑΛΟΦΟΥ – ΠΕΤΡΩΤΩΝ 407

Μαρία Καλλίτσαρη, Εμμανουήλ Ναζλής, Πέτρος Α. Τσιώρας,
Ελένη Μ. Αβραάμ, Ζωή Μ. Παρίση & Απόστολος Π. Κυριαζόπουλος
ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΜΗ ΞΥΛΩΔΗ ΔΑΣΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ 417

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ 423

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι εργασίες που περιέχονται σε αυτό τον τόμο παρουσιάστηκαν στο 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας με θέμα «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο» που διοργανώθηκε από τη Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης σε συν-διοργάνωση με το Δήμο Ορεστιάδας. Το συνέδριο πραγματοποιήθηκε στις 16-18 Οκτωβρίου 2015 στις εγκαταστάσεις του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στη Νέα Ορεστιάδα. Στο συνέδριο παρουσιάστηκαν σαράντα επτά εργασίες που ταξινομήθηκαν σε έντεκα διαφορετικές ενότητες.

Ο παρών τόμος περιέχει τις τριάντα οκτώ εργασίες που υποβλήθηκαν εγγράφως. Οι τριάντα οκτώ εργασίες είναι ταξινομημένες σε οκτώ ενότητες, και συγκεκριμένα: «Ιστορία-Αρχαιολογία», «Μεγάλες Προσωπικότητες», «Εμπόριο-Οικονομία», «Εκπαίδευση», «Έθιμα-Μουσικοχορευτικές Παραδόσεις-Θέατρο», «Γεωργία-Κτηνοτροφία», «Αστικό Πράσινο», «Δάση-Δασοπονία».

Ευχαριστώ θερμά όλους τους κριτές που αξιολόγησαν τις εργασίες του τόμου. Επίσης, ευχαριστώ θερμά όλους τους συγγραφείς για τα κείμενά τους αλλά και για τη συνεργασία τους κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας αυτής της έκδοσης.

Το Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας θα διοργανώνεται κάθε δύο χρόνια. Εύχομαι το συνέδριο αυτό να αποτελέσει ένα σημαντικό βήμα ανταλλαγής απόψεων για την πρόοδο αυτού του τόπου.

Ευάγγελος Μανωλάς
Αναπληρωτής Καθηγητής
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Νέα Ορεστιάδα, Νοέμβριος 2016

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

Φώτιος Μάρης, Αναπληρωτής Πρύτανη Οικονομικών

Σεβασμιότατε, Κύριε Δήμαρχε, Κύριε Κοσμήτορα, Κύριε Πρόεδρε, Κύριε Πρόεδρε της Οργανωτικής Επιτροπής, Αγαπητοί Φοιτητές - Φοιτήτριες, Αγαπητοί Συμπολίτες, το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης περισσότερα από 15 χρόνια πλέον έχει ξεκινήσει και δραστηριοποιείται στην πόλη της Ορεστιάδας, την τέταρτη έδρα του. Τα χρόνια που πέρασαν δραστηριοποιήθηκε καταρχήν στους δυο πρώτους πυλώνες του έργου του, στο εκπαιδευτικό και στο ερευνητικό. Παράλληλα τα τελευταία χρόνια ξεκίνησε μια σημαντική προσπάθεια από πολλούς συναδέλφους μας, εδώ στην πόλη της Ορεστιάδας και στα Τμήματά μας, μια προσπάθεια διασύνδεσης με την τοπική κοινωνία. Από τη στιγμή που το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο της Θράκης επέλεξε και αναπτύχθηκε σε αυτή την πόλη είμαστε αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορίας της, για αυτό ακριβώς το λόγο και σήμερα με ιδιαίτερη χαρά φτάνουμε στη χρονική στιγμή να ξεκινάμε το πρώτο συνέδριο που αφορά την ιστορία αυτής της πόλης.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να πω ότι σοβαροί λόγοι δεν επέτρεψαν στον Πρύτανη να είναι σήμερα μαζί μας αλλά είναι σίγουρο ότι θα είναι αρωγός σε αυτή την προσπάθεια και θα την υποστηρίζει συνεχώς. Το συνέδριο δίνει τη δυνατότητα σε πολλά μέλη της τοπικής κοινωνίας να παρουσιάσουν το έργο τους, να φωτίσουν την ιστορία αυτού του τόπου. Για αυτό ακριβώς το λόγο, το συνέδριο αυτό είναι μια αρχή, θα ακολουθήσουν και άλλα. Κλείνοντας θα ήθελα να συγχαρώ ιδιαίτερα τον αγαπητό συνάδελφο και Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής τον κ. Μανωλά, ο οποίος έχει καταβάλει σημαντική προσπάθεια, οι συνάδελφοι το γνωρίζουν, καιρός να το γνωρίσει και ο πολίτης στην περιοχή και νομίζω ότι η προσπάθεια αυτή αποτελεί προσπάθεια προς μίμηση έτσι ώστε να ακολουθήσουν και άλλες. Θα ήθελα σε αυτή την αίθουσα να υπάρχουν περισσότερα άτομα αλλά έχουμε το χρόνο και θα προσπαθήσουμε όλοι μαζί να το πετύχουμε στο μέλλον.

Σας ευχαριστώ.

Θα ήθελα να καλέσω τον Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου κ.κ. Δαμασκηνό να έρθει στο βήμα.

Μητροπολίτης Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου Δαμασκηνός

«Με ιδιαίτερη χαρά και βαθειά ικανοποίηση ανταποκρινόμενος στην ευγενή και φιλόφρονα πρόσκλησή σας παρίσταμαι στην έναρξη του 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδος, που διοργανώνει η Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με συνδιοργανωτή τον Δήμο Ορεστιάδας και με θέμα· «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο χρόνο».

Η ευρύτερη περιοχή της σύγχρονης Ορεστιάδας βρίσκεται σ' ένα σταυροδρόμι ηπείρων, πολιτισμών, λαών και θρησκειών. Η διαχρονική ιστορία και ο θαυμαστός πολιτισμός της απετέλεσαν πολλάκις αντικείμενο ερεύνης και μελέτης. Η τοπική μας Εκκλησία με διάφορες πρωτοβουλίες της, με Ημερίδες και εκδόσεις, ιδιαιτέρως της ετήσιας Επετηρίδος της με τίτλο «ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΟΤΑΜΩΝ» θεωρεί αναγκαία και επιβεβλημένη την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου μας, μιας και αυτή είναι αναπόσπαστο κομμάτι της πίστης των προγόνων μας αλλά και των σύγχρονων κατοίκων της περιοχής. Γι' αυτό κατά καιρούς προβάλλονται από την τοπική μας Εκκλησία θέματα θρακολογικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος παρέχουσα με αυτό τον τρόπο την δυνατότητα στους φιλίστορες να παρουσιάσουν τις διατριβές τους αναδεικνύοντας παράλληλα την εκκλησιαστική ιστορία, τον πολιτισμό, τα μνημεία και τους αγώνες των προγόνων μας για να διατηρήσουν ανόθευτη την πίστη και την παράδοση του Γένους.

Αν ένα έθνος επιθυμεί πραγματικά να ζήσει και να συνεχίσει την ιστορική του πορεία οφείλει η μνήμη του να έχει την δύναμη να εκμηδενίσει τους μηχανισμούς της λήθης. Διότι οι λέξεις «αλήθεια» και «λήθη» έχουν την ετυμολογική τους ρίζα κοινή. Η α-λήθεια είναι η έλλειψη της λήθης. Και όσο ένα έθνος γνωρίζει και έχει συνείδηση της αλήθειας της ιστορίας του, του πολιτισμού και της ταυτότητας του, τόσο πιο αισιόδοξα μπορεί και δικαιούται να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του μέλλοντος. Γι αυτό ως τοπική Εκκλησία, που διακονεί στον ακριτικό Έβρο, που συμπορεύεται και συναγωνίζεται με το Γένος να ενώσει τις δυνάμεις της με αυτό για να διαφυλαχθεί στο κάστρο της μνήμης του, απαραχάρακτη και χωρίς πλαστογραφήσεις, η ιστορία του, ώστε επιτέλους να νιώσει δικαιωμένος ο θρακικός Ελληνισμός.

Η όμορφη αυτή πόλη που βρισκόμεθα γεννήθηκε την επαύριον της μεγάλης καταστροφής του 1922 και της εξόδου των Θρακών από τη γενέθλια γη της Παλαιάς Ορεστιάδας, της Αδριανούπολης, του Κάραγατς και των άλλων ιστορικών πόλεων και χωρίων της Ανατολικής Θράκης, που παραχωρήθηκαν στην Τουρκία με τη Συνθήκη της Λωζάνης για να σωθεί η Ελλάδα. Γι' αυτό και το έμβλημα της πόλης αυτής είναι η Ιφιγένεια, η ηρωίδα που θυσιάσθηκε για να αποπλεύσουν τα πλοία των Ελλήνων προς την Τροία.

Η πόλη αυτή ανδρώθηκε και μεγάλωσε με το αίμα και με τον ιδρώτα των προσφύγων της ιστορικής μας πατρίδας, της Ανατολικής Θράκης, που άφησαν τις εστίες τους, τούς τάφους των προγόνων τους και με τις μνήμες νωπές εγκαταστάθηκαν εδώ. Θυσιάσθηκαν για να συνεχίσει να ακτινοβολεί μέχρι σήμερα ο Φάρος της Ορθοδοξίας στο Φανάρι. Γιατί ένας από τούς όρους που τέθηκαν από την γείτονα στην Συνθήκη της Λωζάννης ήταν η απομάκρυνση του Οικουμενικού Πατριαρχείου από την Κωνσταντινούπολη. Έτσι 900 περίπου οικογένειες από την Αδριανούπολη και το Κάραγατς αναγκάστηκαν να ξεριζωθούν και έφυγαν για να συνεχίζουν να ζήσουν εδώ, όπως συμβαίνει πάντοτε μετά τις αποφάσεις των ισχυρών της γης, που εξυπηρετώντας τα συμφέροντά τους αγνοούν την βούληση των λαών και τις ειρηνικές ανάγκες των ανθρώπων.

Συμπληρώθηκαν πριν λίγους μήνες ενενήντα δύο χρόνια από την 12η Αυγούστου 1923, όταν έγιναν τα εγκαίνια της νέας πόλης που ονομάστηκε Νέα Ορεστιάδα για να θυμίζει την Παλαιά Ορεστιάδα, για να υπάρχει η συνέχεια με την πατρίδα που εγκαταλείφθηκε τόσο άδοξα και τόσο άδικα.

Όμως παρά τις δυσκολίες, τα εμπόδια και τις δοκιμασίες, η θλίψη δεν μπόρεσε να νικήσει τη χαρά της δημιουργίας, της αισιοδοξίας και της ελπίδας. Όπως ακριβώς γράφει ένας σύγχρονος άγιος της Ορθόδοξης Εκκλησίας μας, ο Άγιος Νικόλαος Βελιμίροβιτς, ο επίσκοπος Αχρίδος, «αισιόδοξος είναι ο άνθρωπος που εργάζεται έχοντας πίστη και ελπίδα».

Και έχοντας πίστη και ελπίδα στο Θεό, έχοντας τα Άγια των Αγίων που έφεραν μαζί τους από την πατρίδα, οι πρόγονοί μας κατόρθωσαν και έφτιαξαν εκκλησίες και σχολειά, δημιούργησαν μία νέα πατρίδα ατενίζοντας την παλιά.

Μέσα στο μεγάλο διωγμό και την απόγνωση, ηυμοίρησε ο λαός αυτός τις δύσκολες εκείνες μέρες να έχει ηγέτη πνευματικό μία εξαιρετικής σημασίας εκκλησιαστική και εθνική προσωπικότητα· το Μητροπολίτη Πολύκαρπο Βαρβάκη, ο οποίος αφού λειτούργησε στις 12 Οκτωβρίου 1922 για τελευταία φορά στον Μητροπολιτικό Ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στην Αδριανούπολη, σαν άλλος Μωυσής οδήγησε τον λαό του στο Κάραγατς και από εκεί το επόμενο έτος, για δεύτερη φορά πρόσφυγες, στη Νέα Ορεστιάδα.

Έδωσε γη στους ξεριζωμένους Αδριανουπολίτες, Καραγατσιανούς και λοιπούς Ανατολικοθρακιώτες, για να ριζώσουν και ρίζωσαν γερά. Ήταν εκείνος που έκανε τον αγιασμό και που στη συνέχεια έθεσε το θεμέλιο λίθο της νέας πόλης. Ήταν αυτός που έκανε την πρώτη βάπτιση του πρώτου παιδιού που γεννήθηκε στη Νέα Ορεστιάδα, δίνοντάς του το όνομα Ορέστης. Για να υπάρχει συνέχεια της νέας πόλης με την παλιά. Ήταν εκείνος που διεποίμανε την προσωρινή Μητρόπολη Νέας Ορεστιάδος, που ιδρύθηκε, προνοίᾳ του Οικουμενικού θρόνου, για την τακτοποίηση των εμπερίστατων Αρχιερέων, από το 1924 έως το 1931, ως Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως και Νέας Ορεστιάδος, μιας και ένα μέρος της άλλοτε επαρχίας Αδριανουπόλεως περιλαμβανόταν στα όρια της νεοϊδρυθείσης τότε Μητροπόλεως Νέας Ορεστιάδος. Η Νέα Ορεστιάδα γίνεται η πνευματική συνέχεια της Αδριανουπόλεως, που από τον 4ο αιώνα διαδραματίζει στην ιστορική πορεία του Βυζαντίου ένα ξεχωριστό ρόλο. Αναμφίβολα αυτή η πορεία σφραγίζεται στις 18 Απριλίου του 1821 με τη θυσία του Μαρτυρικού Πατριάρχη Κυρίλλου του ΣΤ', που απαγχονίζεται και που στη συνέχεια η σωρός του ρίχνεται στα κρύα νερά της Μαρίτσας για να την εκβράσουν στο Πύθιο.

Η καταγωγή της συντριπτικής πλειοψηφίας των ανθρώπων, που κατοικούν σήμερα στην πόλη αυτή, κατάγεται από τα άγια χώματα της Ανατολικής Θράκης και της Ανατολικής Ρωμυλίας. Εδώ στην Ορεστιάδα η Ρωμιοσύνη των αλησμόνητων πατρίδων ρίζωσε, επιβίωσε και άντεξε, χάρις στην ψυχή και το φρόνημα τού Ρωμηού. Και όχι μόνο άντεξε, αλλά μεγαλουργεί και προσφέρει. Λαμπρό παράδειγμα και άξιο παντός επαίνου το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο της πόλης, που διαφυλάσσει ζωντανή τη μνήμη της προσφυγιάς, η Βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως, στην οποία διασώζεται ένα μεγάλο μέρος από την πνευματική της κληρονομιά και σειρά πολιτιστικών και μορφωτικών συλλόγων στην πόλη και τα χωριά μας, που διατηρούν τις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα των προγόνων μας.

Επιτρέψτε μου να κλείσω την προσφώνησή μου αυτή με ένα κείμενο της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, στο οποίο αναφέρονται μεταξύ των άλλων τα εξής: «Αυτό που χαρακτηρίζει και το χθες και το σήμερα, και το τότε και το τώρα, είναι η εμμονή μας εις τα πάτρια, είναι η ευλάβειά μας για το ότι ανήκουμε στην πονεμένη Ρωμιοσύνη…… μίλησα για την μεγαλοσύνη της Ρωμιοσύνης και πράγματι αυτή έχει το δικό της μεγαλείο, τη δική της αρχοντιά και τη δική της αξιοπρέπεια, όσο και αν πόνεσε, όσο ολίγοι, στο πέρασμα του χρόνου. Πετροβοληθήκαμε, αλλά όταν μας πετροβολούν εμείς τί κάναμε; Μαζεύουμε τις πέτρες όχι για να πετροβολήσουμε κι εμείς αλλά για να κτίσουμε πολιτισμό. Παρ' όλα αυτά δεν γογγύσαμε, δεν μισήσαμε, δεν πετροβολήσαμε. Επαναλαμβάνω, κτίσαμε και κτίζουμε πολιτισμό… Όσα μνημεία απέμειναν, είναι ικανά για να μαρτυρήσουν το μέγεθος και το ύψος του πολιτισμού, τον οποίον εδημιούργησε το Γένος μας και εδώ και παντού όπου ερρίζωσε, διότι η Ρωμιοσύνη είναι ένα μέγεθος οικουμενικό. Η φλόγα της Ρωμιοσύνης δεν πρόκειται να σβήσει. Η πονεμένη ρωμιοσύνη θα επιβιώσει και θα αντέξει».

Θερμά συγχαρητήρια στον Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής Καθηγητή Ευ. Μανωλά και στα μέλη της, στους εισηγητές, στο Δήμο Ορεστιάδος και όλους τους παράγοντες που με κόπο και μόχθο συνέβαλαν στη διοργάνωση του παρόντος Συνεδρίου. Καλή επιτυχία. Ο Θεός μαζί σας».

Βασίλειος Μαυρίδης, Δήμαρχος Ορεστιάδας

Κυρίες και κύριοι,

Με μεγάλη μου χαρά χαιρετίζω τις εργασίες του 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού με θέμα «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο». Είναι ιδιαίτερη τιμή όλων μας να παρακολουθήσουμε την πλούσια θεματολογία του συνεδρίου και να γίνουμε κοινωνοί της ιστορικής και λαογραφικής παράδοσης του τόπου μας.

Οι συνολικά 11 θεματικές ενότητες που αφορούν στην ιστορία, την αρχαιολογία, τις μεγάλες προσωπικότητες, τη μετανάστευση, την εκπαίδευση, τα έθιμα στην περιοχή κ.ά., η συμμετοχή επιστημόνων από διαφορετικές ειδικότητες- διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους και πεδία ενδιαφέροντος, καθώς επίσης η παρουσία εκλεκτών συνέδρων, εγγυώνται την απρόσκοπτη και επιτυχή διεξαγωγή του Συνεδρίου.

Θα ήθελα, αφού εκφράσω την υπερηφάνεια μου που υπηρετώ αυτόν τον τόπο, να σας συστήσω την φιλόξενη πόλη μας. Η Ορεστιάδα είναι μια σύγχρονη πόλη που βρίσκεται στο μέσο μιας εύφορης αγροτικής περιοχής με ένα εκατομμύριο καλλιεργήσιμα στρέμματα και άφθονα νερά από τους ποταμούς Έβρο, Άρδα και Ερυθροπόταμο, καθιστώντας την ένα μέρος ιδιαίτερου *φυσικού κάλλους*. Αποτελεί επίσης μία από τις νεότερες πόλεις της Ελλάδας, καθώς ιδρύθηκε από 6000 περίπου Έλληνες, που αναγκάστηκαν το 1923, μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, να εγκαταλείψουν την πόλη τους, την Αδριανούπολη και κυρίως το προάστιό της το Καραγάτς και να αναζητήσουν μια νέα περιοχή για να στεγάσουν τις ζωές και τα όνειρά τους. Η περιοχή που επέλεξαν και ίδρυσαν τη Νέα Ορεστιάδα απέχει μόλις 18 χιλιόμετρα από τη γενέτειρά τους. Λόγω του ότι κτίστηκε από την αρχή η Ορεστιάδα έχει εξαιρετική ρυμοτομία, με κάθετους δρόμους, πλατείες και χώρους πρασίνου.

Η Ορεστιάδα αποτελεί μία πόλη με ταυτότητα, πλούσια παράδοση και κουλτούρα. Είναι μία πόλη με έντονη πολιτιστική δράση και κατοίκους που κρατούν ζωντανές τις παραδόσεις, τα *ήθη* και τα *έθιμα*. Θα το διαπιστώσετε όσοι μας επισκέπτεστε για πρώτη φορά και το γνωρίζετε ήδη όσοι έρχεστε ξανά και ξανά.

Ωστόσο δεν είμαστε περήφανοι μόνο για όσα μας χάρισε η φύση και μας κληροδότησε το παρελθόν. Είμαστε περήφανοι και για το σύγχρονο δυναμικό παρόν της περιοχής μας, που δημιουργεί αισιοδοξία για το ελπιδοφόρο μέλλον της.

Το συνέδριο αυτό λοιπόν, είναι για όλους μας μία ευκαιρία τόσο για την επανασύνδεσή μας με την ιστορία και τις μνήμες της, όσο και για αναστοχασμό πάνω στην πορεία του τόπου μας και τις προοπτικές του.

Κλείνοντας, θα ήθελα να συγχαρώ τους εμπνευστές - διοργανωτές του Συνεδρίου για τη σημαντική συνεισφορά τους και συγκεκριμένα τον αναπληρωτή καθηγητή του Τμήματος Δασολογίας & Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών πόρων του Δ.Π.Θ, κύριο Ευάγγελο Μανωλά αλλά και τους φοιτητές του πανεπιστημίου και να ευχαριστήσω θερμά εσάς, κυρίες και κύριοι Σύνεδροι, που μας τιμήσατε με την εποικοδομητική παρουσία σας, χωρίς την οποία αυτό το Συνέδριο δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί.

Θα ήθελα να γνωρίζετε πως ο Δήμος και οι υπηρεσίες του είναι πάντα διαθέσιμοι για συνεργασία και ελπίζω οι προσπάθειες όλων μας, να ευοδωθούν, ώστε μαζί να καταφέρουμε πολλά και σπουδαία πράγματα προς όφελος της πόλης μας και του ανεκτίμητου ιστορικού-πολιτιστικού φορτίου της.

Εύχομαι από καρδίας καλή επιτυχία!

Σπυρίδων Κουτρούμπας, Καθηγητής, Κοσμήτορας Σχολής Επιστημών Γεωπονίας & Δασολογίας Δ.Π.Θ.

Με ιδιαίτερη χαρά παραβρίσκομαι σήμερα στην έναρξη των εργασιών του 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας με θέμα: «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο». Μιας προσπάθειας που φιλοδοξεί να γίνει θεσμός για την πόλη της Ορεστιάδας και να αναδείξει την ιστορική της διαδρομή, τον πολιτισμό και την παράδοσή της. Μιας πόλης που στάθηκε ιδιαίτερα φιλόξενη για όλα τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης από το έτος 1999 που άρχισε την λειτουργία του στην Ορεστιάδα.

Επίσης, είμαι χαρούμενος γιατί στην προσπάθεια αυτή πρωτοστατεί η Σχολή Επιστημών Γεωπονίας & Δασολογίας του ΔΠΘ, το ανθρώπινο δυναμικό της οποίας, πέραν της συμβολής του σε αμιγώς επιστημονικά και ακαδημαϊκά θέματα, επιδιώκει να έχει ενεργή συμμετοχή στην πνευματική και πολιτιστική ζωή της πόλης.

Θέλω να απευθύνω τα θερμά μου συγχαρητήρια στους διοργανωτές του συνεδρίου, αλλά και να κάνω ιδιαίτερη αναφορά στον συνάδελφο κ. Ευάγγελο Μανωλά, Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Δασολογίας, Διαχείρισης Περιβάλλοντος & Φυσικών Πόρων, ο οποίος συνέλαβε την ιδέα της διοργάνωσης του συνεδρίου και έδωσε όλες τις δυνάμεις του για την υλοποίησή του.

Εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες του συνεδρίου.

Λάζαρος Ηλιάδης, Καθηγητής, Πρόεδρος του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων Δ.Π.Θ.

Το επιστημονικό αυτό συνέδριο, στοχεύει στην περαιτέρω ανασύσταση της ιστορίας της Νέας Ορεστιάδας, μιας πόλης που ιδρύθηκε 93 χρόνια πριν σαν συνέπεια της άδικης παράδοσης του Καραγάτς στους Τούρκους μέσω της συνθήκης της Λωζάνης.

Μετά από πρόταση του Γάλλου στρατηγού Μαυρίκου Πελλέ οι «σύμμαχοί» μας υποκύπτουν στις απαιτήσεις του ηττημένου Ισμέτ πασά και αναγκάζουν τις 900 οικογένειες των Ελλήνων να εγκαταλείψουν το Καραγάτς και να ιδρύσουν μέσα στα όρια της Ελλάδος την Νέα Ορεστιάδα.

Η πόλη αυτή είναι συνδεδεμένη με τον μύθο των Ατρειδών. Στη συμβολή του Έβρου με τους παραπόταμους Άρδα και Τούντζα (κατά τον θρύλο) ο Ορέστης εξαγνίστηκε από τον φόνο της Κλυταιμνήστρας. Εδώ κατά τον αρχαίο μύθο ήταν η κατοικία των Ορεστιάδων νυμφών.

Σε αυτήν την πόλη όπου ο αρχαίος θρύλος συναντά την ιστορία του νεώτερου Ελληνισμού, λειτουργεί εδώ και 16 χρόνια το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Ο Αναπληρωτής Καθηγητής του Τμήματος κ. Ευάγγελος Μανωλάς, ο οποίος μας εμπνέει και μας ξαφνιάζει συνεχώς με την αστείρευτη διάθεσή του για προσφορά σε διάφορα επίπεδα, συνέλαβε την ιδέα αυτού του επιστημονικού συνεδρίου και το κυριότερο την διοργάνωσή του. Στόχος η σύνδεση του Τμήματος με την κοινωνία της πόλης και με τον πνευματικό της κόσμο. Ο αγαπητός και εξαίρετος συνάδελφος κύριος Μανωλάς, έδωσε το έναυσμα τόσο στην κοινωνία της πόλης, όσο και σε εμάς τους Πανεπιστημιακούς δασκάλους να ψάξουμε αλλά και να ακούσουμε και να βιώσουμε άγνωστες πτυχές της τοπικής ιστορίας. Η υπόσχεσή του για συνέχιση της προσπάθειας μας δίνει ενθουσιασμό. Χρωστάμε στις επόμενες γενεές αλλά και στην πατρίδα μας γενικότερα, την ανασύσταση αλλά και την διαφύλαξη της τοπικής ιστορίας. Μόνο η εμπέδωση του λαμπρού πολιτισμού μας και η βαθειά γνώση της ιστορίας μας, μπορεί να μας οδηγήσει με ασφάλεια στο μέλλον, σαν αλάνθαστη πυξίδα, ακόμα και σε αυτούς τους ιδιαίτερα χαλεπούς καιρούς.

Θερμά συγχαρητήρια αγαπητέ Ευάγγελε για την πρωτοβουλία σου και για την προσπάθειά σου.

ΙΣΤΟΡΙΑ – ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 17-27

ΤΟ ΟΡΜΕΝΙΟ ΩΣ ΤΟΠΟΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ ΜΩΑΜΕΘΑΝΩΝ: Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΤΖΕΡΝΟΜΙΑΝΟΥ (1371)

Ιωάννης Μ. Κούζας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εμφύλια διαμάχη του Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου και του Ιωάννη Καντακουζηνού για τη νομή της εξουσίας ανέδειξε την αδυναμία του Βυζαντίου να υπερασπιστεί τα εδάφη του και εμφανίστηκαν ως διεκδικητές της Κωνσταντινούπολης οι Σέρβοι και οι Τούρκοι. Οι Τούρκοι κατέλαβαν την Καλλίπολη το 1354 και την Αδριανούπολη το 1368/69, την οποία έκαναν πρωτεύουσα του Οθωμανικού κράτους. Η κατάληψη της Αδριανούπολης, που ήταν η πιο σημαντική πόλη μετά την Κωνσταντινούπολη, θορύβησε τους άλλους διεκδικητές της Πόλης και μέσα στα πλαίσια του ανταγωνισμού για κυριαρχία επί βυζαντινών εδαφών συνήφθη η μάχη στο Τζερνομιάνο.

Η μάχη έγινε στις 26 Σεπτεμβρίου 1371, στη νότια πλευρά του Έβρου ποταμού, κοντά στο σημερινό Ορμένιο και η μοναδική περιγραφή γι' αυτή γίνεται από τον Λαόνικο Χαλκοκονδύλη. Σ' αυτή συγκρούστηκε ο ενωμένος χριστιανικός στρατός των Σέρβων-Ούγγρων και μικρότερων δυνάμεων Ναπολιτάνων και Βλάχων με τα τουρκικά στρατεύματα. Στη μάχη σκοτώθηκαν οι δύο ηγέτες των Σέρβων, Ούγγλεσης (Ugliesha) και Βουκασίν (Vukashin), ενώ σώθηκε ο βασιλιάς των Ούγγρων Λουδοβίκος Α΄ του Ανζού. Ο στρατός τους (70.000) εξολοθρεύτηκε ολοκληρωτικά και η τουρκική ιστορία κατέγραψε τη μάχη αυτή ως «κατατρόπωση των Σέρβων».

Η σημασία της μάχης του Τζερνομιάνου ήταν μεγάλη για τους Τούρκους, γιατί από την πρώτη εγκατάστασή τους στο ευρωπαϊκό έδαφος, το 1354, δεν πέρασαν παρά 17 χρόνια και το 1371 κατάφεραν να έχουν υπό τον έλεγχό τους με φόρου υποτέλεια τις τρεις παλιές αυτοκρατορίες: τη Βυζαντινή, τη Βουλγαρική και τη Σερβική.

Λέξεις κλειδιά: *Ορμένιο, Τζερνομιάνο, Μωαμεθανοί, Σέρβοι, Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, Ιωάννης Ε΄ Παλαιολόγος, Ιωάννης Καντακουζηνός, Ούγγλεσης (Ugliesha), Βουκασίν (Vukashin), Λουδοβίκος Α΄ του Ανζού, Μουράτ Α΄*

Εισαγωγή

Στο πρώτο ήμισυ του 14ου αιώνα η Βυζαντινή Αυτοκρατορία περιέπεσε σε μια νέα[1] εμφύλια διαμάχη, στην οποία οι αντιμαχόμενοι επεδίωκαν την κατοχή και τη νομή της εξουσίας. Το 1341 πέθανε ο Ανδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος χωρίς να στέψει αυτοκράτορα τον εννιάχρονο πρωτότοκο γιο του Ιωάννη, που ήταν νόμιμος διάδοχος. Την αντιβασιλεία διεκδίκησε ο στενός συνεργάτης του Ανδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου, ο Ιωάννης Καντακουζηνός. Η βασιλομήτωρ Άννα της Σαβοΐας, όμως, με τους συνεργάτες της δεν τον εμπιστεύονταν και αντέδρασαν στο να οριστεί ο Καντακουζηνός αντιβασιλέας. Έτσι, ορίστηκε αντιβασιλεία από τους ίδιους, που την αποτέλεσαν η Αυτοκράτειρα Άννα της Σαβοΐας, ο Πατριάρχης Ιωάννης Καλέκας και ο στρατηγός Αλέξιος Απόκαυκος. Από την άλλη πλευρά οι υποστηρικτές του Καντακουζηνού (στρατός και πλούσιοι γαιοκτήμονες) τον θεωρούσαν ως τον μόνον ικανό να αναλάβει την ηγεσία της αυτοκρατορίας εκείνη τη δεδομένη χρονική στιγμή και στο Διδυμότειχο στις 26 Οκτωβρίου 1341 ανακηρύχτηκε από τον στρατό του αυτοκράτορας χωρίς βέβαια να ακολουθήσει στέψη (Αρεταίος 2004).

Αυτή ήταν η αρχή του νέου εμφυλίου, που οι συνέπειές του για την αυτοκρατορία περιγράφονται από τον ίδιο.

Χαρακτηρισμός του εμφυλίου πολέμου 1341-1347 από τον Ιωάννη Καντακουζηνό:

«Μετά τον θάνατο του Ανδρονίκου του νέου αναθερμάνθηκε ο πιο ολέθριος από τους εμφυλίους πολέμους που μνημονεύονται ανάμεσα στους Ρωμαίους και σχεδόν όλα σε λίγο διάστημα ανατράπηκαν και καταστράφηκαν και κατάντησε το ακμαίο και μεγάλο βασίλειο των Ρωμαίων εντελώς ανίσχυρο και σαν είδωλο του παλαιού εαυτού του. Γι' αυτό θεώρησα αναγκαίο να αφηγηθώ όσα συνέβησαν κατά τον πόλεμο αυτόν, για να γνωρίσουν οι μεταγενέστεροι πόσων κακών αίτιος μπορεί να γίνει ο φθόνος, που καταστρέφει όχι μόνο αυτούς εναντίον των οποίων στρέφεται, αλλά και τους ίδιους τους φθονούντες, όπως ακριβώς φθείρει το σίδερο η σκουριά του» (Νεράντζη-Βαρμάζη χ.χ.)

Οι διεκδικητές της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας

Σ' αυτή την εμφύλια διαμάχη της δεκαετίας του 1340, η Αντιβασιλεία χρησιμοποιούσε τους συμμάχους της Σέρβους και η αντίπαλη παράταξη του Ιωάννη Καντακουζηνού τους συμμάχους της Τούρκους, προκειμένου η κάθε μία παράταξη να επικρατήσει σε βάρος της άλλης.

Το 1331 ο Στέφανος Δουσάν «ανέτρεψε τον πατέρα του και πήρε το στέμμα με τη βοήθεια των ισχυρών φεουδαρχών του Σερβικού κράτους. Ως βασικό στόχο της εξωτερικής του πολιτικής έθεσε τη δημιουργία σερβικής αυτοκρατορίας με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη και τον ίδιο ως αυτοκράτορα» (Νικολούδης 1997). Η κατάσταση που επικρατούσε στη Βυζαντινή αυτοκρατορία τον διευκόλυνε, γιατί αυτή είχε περιέλθει στην εσωτερική διαμάχη των Παλαιολόγων. Ο πρώτος εμφύλιος έγινε από το 1321 έως το 1328 μεταξύ Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου και νεότερου Ανδρονίκου -μετέπειτα Ανδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου- και ο δεύτερος από το 1341 έως το 1347 μεταξύ Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου και Ιωάννη Καντακουζηνού) (Αρεταίος 2004).

Η συμμετοχή των δύο συμμάχων στο πλευρό της μιας ή της άλλης αντιμαχόμενης βυζαντινής παράταξης ήταν προσχηματική, γιατί τόσο οι Σέρβοι του Στεφάνου Δουσάν (1331-1355), όσο και οι Τούρκοι απέβλεπαν στην υποκατάσταση της Βυζαντινής εξουσίας από τους ίδιους. Ο μεγαλοϊδεατισμός του Δουσάν ήταν εμφανής και γι' αυτό, όταν του δινόταν η ευκαιρία, τασσόταν στο πλευρό της μιας ή της άλλης βυζαντινής παράταξης με στόχο την ισχυροποίηση του ιδίου και την κατάληψη εν τέλει της ίδιας της Κωνσταντινούπολης.

Στα ανυπεράσπιστα εδάφη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας ο Δουσάν κατέλαβε τις Σέρρες και άλλες περιοχές της Μακεδονίας (εκτός από τη Θεσσαλονίκη και την Καβάλα). Προήλασε στο νότο της Βαλκανικής και το 1346 στέφθηκε τσάρος (αυτοκράτορας) της Σερβίας και της Ρωμανίας. Αυτοχαρακτηρίζονταν ως «fere totius Imperii Romani dominus» (σχεδόν ολοκληρωτικά κυρίαρχος του Ρωμαϊκού κράτους) (Ostrogorsky 1981). Απέκτησε, έτσι, νομικό έρεισμα για τη διεκδίκηση της Κωνσταντινούπολης. Ο Ιωάννης Καντακουζηνός με συμμαχικές μισθοφορικές δυνάμεις από τα εμιράτα του Ορχάν, του Αϊδινίου (Aydin) -ή εμιράτου του Ομούρ- και πιθανόν από το εμιράτο του Καρεσί ή Σαρουχάν (Saruhan) (Βογιατζής [1990], Νεράντζη-Βαρμάζη χ.χ.) ανακατέλαβε εδάφη της Δυτικής Μακεδονίας από τους Σέρβους. Το 1350 ο Δουσάν δέχθηκε να «περιοριστεί στην κατοχή ορισμένων μόνο βυζαντινών πόλεων … υπό την απειλή ότι σε αντίθετη περίπτωση θα βρισκόταν αντιμέτωπος με τους Τούρκους μισθοφόρους του Καντακουζηνού - η αγριότητα των οποίων είχε γίνει διαβόητη στη Μακεδονία, στη Θράκη και στη Σερβία» (Νικολούδης 1997).

Το 1350 η σερβική αυτοκρατορία ήταν το μεγαλύτερο κράτος των Βαλκανίων με εδάφη από τον Δούναβη έως τον Κορινθιακό κόλπο και από την Αδριατική μέχρι τον Νέστο (Νικολούδης 1997).

Οι σερβικές και οι ελληνικές γεωπολιτικές επιδιώξεις δεν ήταν ποτέ ταυτόσημες και δεδομένες. Οι μεν Σέρβοι επεδίωκαν πάντα (από τον 6^{ο} αιώνα) «διέξοδο προς την θάλασσα, είτε προς την πλευρά της Αδριατικής, είτε προς το Αιγαίο, μέσω των κοιλάδων του Μοράβα και του Αξιού ποταμού» (Νικολούδης 1997), οι δε Έλληνες επεδίωκαν τον «έλεγχο όσο το

δυνατό μεγαλύτερου βάθους στην ενδοχώρα της νότιας Βαλκανικής, ώστε να εξασφαλίζεται η προστασία του άξονα που συνέδεε τις δύο περιοχές μεγαλύτερης πυκνότητας του ελληνικού στοιχείου, δηλαδή την κυρίως Ελλάδα και τη δυτική Μ. Ασία - ανατολική Θράκη» (Νικολούδης 1997).

Οι Τούρκοι με την έλευσή τους στα ευρωπαϊκά εδάφη αντιλήφθηκαν την πλήρη στρατιωτική αδυναμία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Επιπλέον, κατάλαβαν πως οι Σέρβοι δεν μπορούσαν να διαδραματίσουν έναν πιο ουσιαστικό ρόλο σε υπερτοπικό επίπεδο, παρ' όλες τις φιλοδοξίες τους. Γι' αυτό, όσο συμμετείχαν σε επιχειρήσεις κατά Βυζαντινών και άλλων Βαλκανικών δυνάμεων, τόσο περισσότερο συνειδητοποιούσαν ότι μπορούσαν οι ίδιοι όχι μόνο να καταλάβουν την Κωνσταντινούπολη, αλλά και να εδραιώσουν την εξουσία τους σε όλη τη Βαλκανική, ελλείψει άλλης ικανής αντίπαλης στρατιωτικής δύναμης (Castellan 1991).

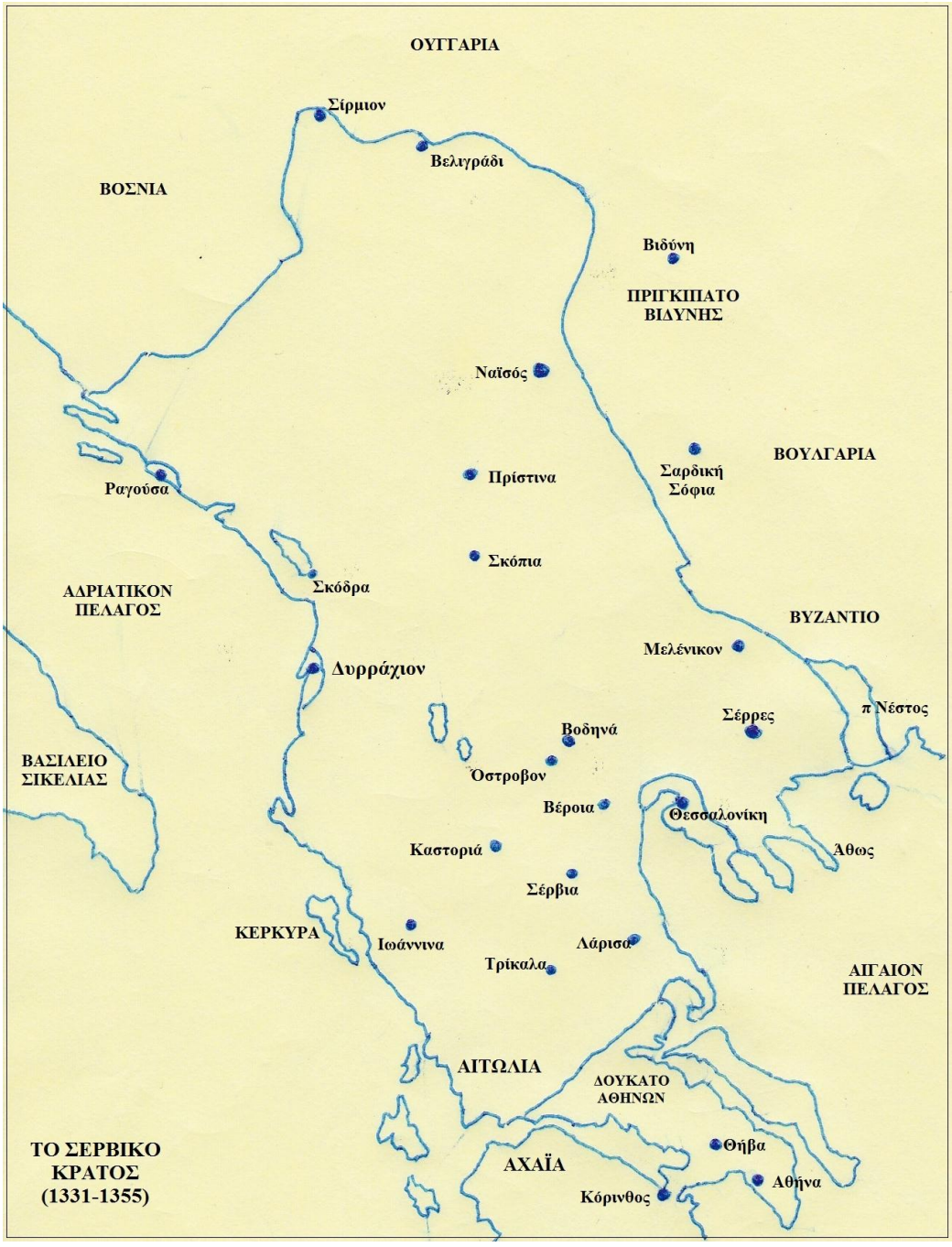

Χάρτης με τα όρια του Σερβικού κράτους το 1355.

Μετά την κατάληψη της Προύσας (1326), της Νίκαιας και της Νικομήδειας, κατέστησαν κυρίαρχοι στη Μικρά Ασία (1338). Ήδη από τις αρχές του 14ου αιώνα είχαν καταλάβει σχεδόν όλη τη Μικρά Ασία με εξαίρεση ορισμένες πόλεις και λιμάνια.

Το 1346 ο Ι. Καντακουζηνός πάντρεψε τη δευτερότοκη κόρη του Θεοδώρα με τον Οθωμανό εμίρη Ορχάν και έκτοτε τουρκικά στρατεύματα θα χρησιμοποιηθούν ως σύμμαχοι του Ι. Καντακουζηνού στην εμφύλια διαμάχη του για επικράτηση στον αυτοκρατορικό θρόνο (Νεράντζη-Βαρμάζη χ.χ.). Το έτος 1346 θεωρείται σημαντικό για τη μετέπειτα τύχη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, γιατί οι Τούρκοι προσκλήθηκαν από τους Βυζαντινούς στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο (Castellan 1991). Κατά τον Castellan «Το Βυζάντιο άφησε να περάσουν οι *γαζήδες,* που ρίχτηκαν στη μεγάλη λεωφόρο προς τη Σόφια, τη Ναϊσό (Νις) και το Βελιγράδι» (Castellan 1991).

«Η συνεχής δράση τουρκόφωνων πολεμιστών ποικίλης προέλευσης στη Θράκη και στη Μακεδονία τους είχε σταδιακά εξοικειώσει με αυτές τις περιοχές και αυτό το στοιχείο εξηγεί σε μεγάλο βαθμό την ταχύτητα και την ευκολία με την οποία η βόρεια Ελλάδα υπέκυψε λίγα χρόνια αργότερα στην οθωμανική προέλαση» (Νικολούδης χ.χ.). «Η πείρα που απόκτησαν σχετικά με τις συγκοινωνιακές αρτηρίες του θρακικού χώρου πρέπει οπωσδήποτε να διευκόλυναν τη μετέπειτα κατάκτηση της τελευταίας Βυζαντινής επαρχίας....» (Βογιατζής 1990).

Το Βυζαντινό κράτος το 1355. Πηγή: Shepherd 1911.

Το 1352 ο Στέφανος Δουσάν έστειλε ένα εκστρατευτικό σώμα στην περιοχή του Διδυμοτείχου, για να βοηθήσει τον Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγο να ανακαταλάβει το Εμπύθιο (Soustal 1991) και την Αδριανούπολη (Soustal 1991) που τα κατείχε ο Ιωάννης Καντακουζηνός. Οι δύο ιστοριογράφοι που μιλούν για τη μάχη που έγινε κοντά στο Εμπύθιο είναι ο Ιωάννης Καντακουζηνός και ο Νικηφόρος Γρηγοράς και συνήφθη ανάμεσα στις

δυνάμεις του Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου, που τις αποτελούσαν Βυζαντινοί, Σέρβοι και Βούλγαροι, και από την άλλη πλευρά δυνάμεις, που τις αποτελούσε ένα μισθοφορικό εκστρατευτικό σώμα Τούρκων, συμμάχων του Ιωάννη Καντακουζηνού. Οι ενωμένες δυνάμεις του Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου στηρίζονταν κυρίως στους 4.000 Σέρβους ιππείς, ενώ οι Τούρκοι, σύμμαχοι του Καντακουζηνού, ήταν 10.000 ιππείς. Η τρομαγμένη άτακτη υποχώρηση των Βουλγάρων, συμμάχων του Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου, προς το Διδυμότειχο, για να σωθούν, άφησε μόνους τους πολύ λιγότερους αριθμητικά Σέρβους και Βυζαντινούς. Στη μάχη, που ακολούθησε, το ανώτερο και ισχυρότερο ιππικό των Τούρκων εξολόθρευσε εύκολα τις δυνάμεις του Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου. «Η νίκη των οθωμανικών στρατευμάτων στο Εμπύθιον δεν άσκησε αποφασιστική επίδραση στην εξέλιξη των δυναστικών συγκρούσεων» (Νικολούδης χ.χ). Ήταν όμως η πρώτη σύγκρουση των Οθωμανών με τον σερβικό στρατό, που μέχρι τότε εθεωρείτο αήττητος και έδειξε ότι οι Οθωμανοί θα ήταν η ανερχόμενη δύναμη της εποχής, που θα άλλαζε τον χάρτη της ΝΑ Ευρώπης (Νικολούδης 1994).

Δύο χρόνια μετά τη σύγκρουση στο Εμπύθιο, το 1354, οι Τούρκοι κατέλαβαν την Καλλίπολη και έκαναν την πρώτη εμφάνιση με τα στρατεύματά τους έξω από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης το 1359. Χρησιμοποιώντας ως ορμητήριο την Καλλίπολη κατέλαβαν το Διδυμότειχο (το 1361 προσωρινά - το 1363 οριστικά) και την Αδριανούπολη (το 1368/69), μετονομάζοντάς την Εντίρνε (Edirne)[2], «η οποία έκτοτε έγινε η δεύτερη οθωμανική πρωτεύουσα αντικαθιστώντας τη μικρασιατική Προύσα» (Νικολούδης χ.χ.).

Ο Δουσάν πέθανε ξαφνικά το 1355 και η σερβική αυτοκρατορία κατακερματίστηκε. Το ισχυρότερο κράτος ήταν το Δεσποτάτο των Σερρών με πρωτεύουσα τις Σέρρες και με έκταση που έφτανε δυτικά μέχρι τον Αξιό, ανατολικά μέχρι το Πόρτο Λάγος και βόρεια μέχρι τη Στρώμνιτσα και το Μελένικο.

Μετά την ήττα στο Εμπύθιο οι Σέρβοι απομονώνονται ως προς τη δράση τους στις περιοχές δυτικά του Νέστου ποταμού. Την περίοδο μάλιστα μετά το θάνατο του Δουσάν οι Βυζαντινοί ανακατέλαβαν περιοχές στην Ανατολική Μακεδονία μέχρι τον Στρυμόνα. Η διοίκηση του Σερβικού κράτους μετά το θάνατο του Δουσάν πέρασε στα χέρια δύο αδελφών, του Ούγγλεση (Ugliesha) και του Βουκασίν (Vukashin). Ο Βουκασίν ήταν επίτροπος του ανήλικου βασιλιά της Σερβίας και πραγματικός κυβερνήτης όλου του βασιλείου. Ο Ούγγλεσης κυβερνούσε την περιοχή των Σερρών και είχε καταφέρει να επεκτείνει την κυριαρχία του σε βάρος των Βυζαντινών μέχρι την λιμνοθάλασσα του Πόρτο Λάγος. Ωστόσο, ο ίδιος έβλεπε θετικά μια προσέγγιση Σερβίας και Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μπροστά στον κίνδυνο των ανερχόμενων Οθωμανών, αλλά αυτή δεν μπορούσε να υλοποιηθεί λόγω της μεγάλης δυσπιστίας που επικρατούσε ανάμεσα σε Σέρβους και Βυζαντινούς από την προηγούμενη περίοδο (Νικολούδης χ.χ.).

Επί της δεσποτείας του Ιωάννη Ούγγλεση (1366-1371) το Σερβικό κράτος είχε τη μεγαλύτερη ακμή του με κυβερνήτη τον ίδιο στο προαναφερόμενο νοτιοδυτικό τμήμα του. Ο αδελφός του Βουκασίν ήταν κράλης (βασιλιάς) σε μια περιοχή της σημερινής Βορειοανατολικής Αλβανίας και της FYROM. Ο Ούγγλεσης ζήτησε βοήθεια από τον αδελφό του Βουκασίν για να αντιμετωπίσει τους Τούρκους.

Η αξία των παρέβριων οχυρών στην άμυνα της Κωνσταντινούπολης

Περιοριζόμενοι στα παρόχθια εδάφη του Έβρου ποταμού διαπιστώνουμε πως η περιοχή τον 14^{ο} αιώνα διατηρούσε μια σειρά από οχυρωματικά έργα, που η αξία τους δεν ήταν μόνον στρατιωτική. Τα φρούρια αυτά διασφάλιζαν παράλληλα την ομαλή διεξαγωγή του εμπορίου, παρείχαν ασφάλεια στον τοπικό πληθυσμό και ήταν χρήσιμα για παρατήρηση και επιτήρηση. Όλα βρίσκονταν κατά μήκος του Έβρου ποταμού ή πολύ κοντά σ' αυτόν. Από τις εκβολές του ποταμού με κατεύθυνση προς τα βόρεια αυτά βρίσκονταν στην Αίνο, Βήρα (Φέρες), Κύψελλα (Ύψαλα), Διδυμότειχο, Πύθιο, Αδριανούπολη και Τζερνομιάνο[3] (Ορμένιο). Ακόμη και το φρούριο στο Αμμόβουνο ήταν κτισμένο σε παραπόταμο του Έβρου, στον Άρδα ποταμό (Σχέδιο οχυρώσεων στον Έβρο).

Ο αντικειμενικός στόχος των Τούρκων, που ήταν η κατάληψη της Κωνσταντινούπολης, περνούσε μέσα από την κατάληψη των ισχυρών οχυρωματικών έργων γύρω από αυτήν και έτσι αργά ή γρήγορα, με δεδομένη την αδυναμία των Βυζαντινών, όλα τα παρέβρια φρούρια καταλήφθηκαν από αυτούς. Πότε περιήλθαν αυτά στην κυριότητά τους δεν είναι γνωστό. Το πιο πιθανό είναι να καταλήφθηκαν μεταξύ των ετών 1359 και 1365. Το Πύθιο εκτιμάται ότι καταλήφθηκε το 1359 ή το 1360. Το πιο ισχυρό από όλα ήταν το φρούριο του Διδυμοτείχου. Θεωρούνταν ως προς την άμυνά του εφάμιλλο της Κωνσταντινούπολης και λόγω της μορφολογίας του ήταν σχεδόν απόρθητο. Η μεταφορά της πρωτεύουσας των Οθωμανών στην Αδριανούπολη το 1368/69 (Νικολούδης χ.χ., Μπαϊρακτάρης χ.χ., Σακκάς 2011) δηλώνει πως η ευρύτερη περιοχή γύρω από αυτήν ελέγχονταν πλήρως από τους ίδιους και ότι τα παρέβρια φρούρια είχαν ήδη καταληφθεί. Εξαίρεση αποτέλεσε το φρούριο της Αίνου, που το κατείχαν οι Γενουάτες και καταλήφθηκε μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, το έτος 1456.

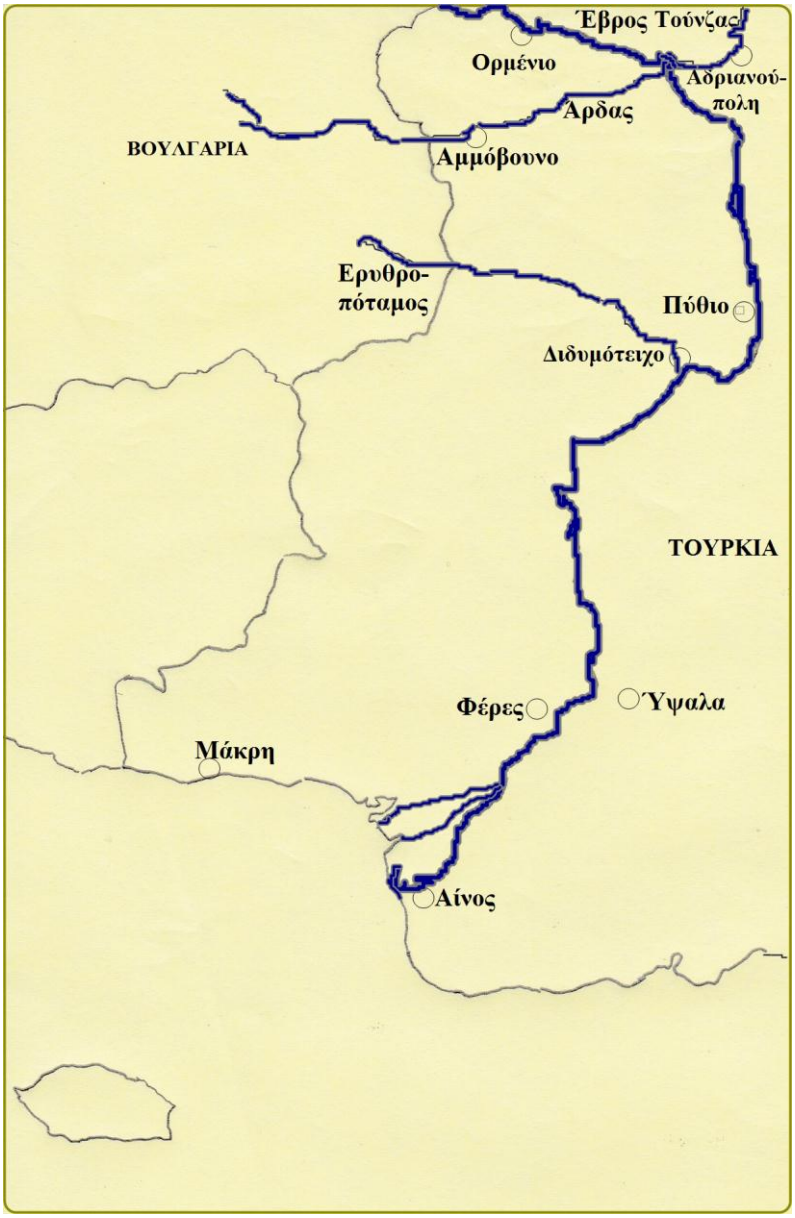

Οι οχυρώσεις στον Έβρο κατά τον 14^{ο} αιώνα.

Η μάχη του Τζερνομιάνου (1371)

Η κατάληψη της Αδριανούπολης θορύβησε τους άλλους διεκδικητές της Πόλης και μέσα στα πλαίσια του ανταγωνισμού για κυριαρχία επί βυζαντινών εδαφών συνήφθη η μάχη στο Τζερνομιάνο (1371). Το φρούριο Τζερνομιάνο βρισκόταν ακριβώς στη θέση του σημερινού Ορμενίου. Το βυζαντινό όνομα ήταν Τζερνομιάνον (Soustal 1991). Στην αρχαιότητα ονομαζόταν Ζειρηνία (Σαμοθράκης 1963), ενώ οι Βυζαντινοί αποκαλούσαν τον οικισμό και «Τζερνομιάνου πόλις» (Σαμοθράκης 1963). «Στην αρχή ήταν μια σημαντική στρατιωτική εγκατάσταση και στη συνέχεια πυρήνας ενός μικρού οικισμού. Θεμέλια και ασήμαντα λείψανα σώθηκαν από το κάστρο αυτό, που υψωνόταν, όπως ακριβώς και το κάστρο του Πυθίου, στην άκρη ενός υψώματος πάνω στην πεδιάδα» (Τσουρής & Μπρίκας 2002).

Η πεδιάδα Β του Ορμενίου. Φωτογραφία από την κορυφή του λόφου.
Λήψη Γρηγόρη Αζορίδη το 2009.

Η μάχη στο Τζερνομιάνο έγινε στις 26 Σεπτεμβρίου 1371, στη νότια πλευρά του Έβρου ποταμού (Νικολούδης χ.χ.), κοντά στο σημερινό Ορμένιο και η μοναδική περιγραφή γι' αυτή γίνεται από τον Λαόνικο Χαλκοκονδύλη.

Σ' αυτή συγκρούστηκε ο ενωμένος χριστιανικός στρατός των Σέρβων-Ούγγρων και μικρότερων δυνάμεων Ναπολιτάνων και Βλάχων με τα τουρκικά στρατεύματα. Οι Σέρβοι ανησυχώντας για την εξάπλωση των Τούρκων στην Βαλκανική εξαπέλυσαν επίθεση κατά των Τούρκων επιδιώκοντας την κατάληψη της Αδριανούπολης. Από τη μια πλευρά επικεφαλής των Σέρβων ήταν ο Ούγγλεσης και ο Βουκασίν και επικεφαλής των Ούγγρων ο βασιλιάς τους, Λουδοβίκος Α΄ του Ανζού. Οι λόγοι για τους οποίους οι δύο αντίπαλοι οδηγήθηκαν σ' αυτή τη σύγκρουση δεν αναφέρονται από τον Χαλκοκονδύλη. Γι' αυτό εκτιμούμε ότι αυτή εντάσσεται στα πλαίσια του ανταγωνισμού τους για τον έλεγχο της τελευταίας επαρχίας της Κωνσταντινουπόλεως (Θράκη), που μοιραία θα οδηγούσε και στην πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Οι στρατιωτικές ενωμένες δυνάμεις τους, σύμφωνα με τον Χαλκοκονδύλη, υπολογίζονται σε 60.000-70.000. Από την άλλη πλευρά οι Τούρκοι είχαν επικεφαλής τους Λάλα Σαχίν και Χατζή Ιλμπέη διαθέτοντας περίπου 4.000 άνδρες (Νικολούδης 1994). Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η μάχη δεν είναι γνωστές. Ο Χαλκοκονδύλης αναφέρει πως οι Σέρβοι ήταν στρατοπεδευμένοι στην περιοχή του Τζερνομιάνου και οι Τούρκοι, αφήνοντας την πολιορκία ενός γειτονικού φρουρίου, με μια παράτολμη ολονύκτια επιχείρηση τους αιφνιδίασαν το πρωί. Άλλοι αποδίδουν τη νίκη των Τούρκων σε ελιγμό τύπου ενέδρας στην όχθη του Έβρου ποταμού και άλλοι ότι δεν βοηθήθηκαν οι χριστιανικές δυνάμεις από τους ντόπιους μπέηδες (Castellan 1991). Αναφέρεται χαρακτηριστικά πως οι ενωμένες χριστιανικές δυνάμεις είχαν επιδοθεί σε ολονύκτια οινοποσία και δεν είχαν τηρήσει κανένα κανόνα επαγρύπνησης και ασφαλείας. Στη μάχη σκοτώθηκαν και οι δύο ηγέτες των Σέρβων, ενώ σώθηκε ο Λουδοβίκος Α΄ του Ανζού (Castellan 1991). Ο στρατός τους εξολοθρεύτηκε ολοκληρωτικά. Η τουρκική ιστορία κατέγραψε τη μάχη αυτή ως «κατατρόπωση των Σέρβων» (Castellan 1991, Liakopoulos 2002). Σε αντάλλαγμα της νίκης που πέτυχε ο Λάλα Σαχίν (Lala Sahin Pasha) έγινε ο πρώτος κυβερνήτης (beylerbey) της επαρχίας της Ευρώπης.

«Οὔγγλεσης μέν οὖν ὥρμητο ἀπό Φερρῶν ἐπί τούς Τούρκους, ἐν αἷς τά βασίλεια ἦν αὐτῷ· Κράλης τε ἅμα αὐτῷ ὁ ἀδελφός στράτευμα ἔχων ἀπό τῆς μεσογαίου τῆς Θράκης συνήει τῷ ἀδελφῷ ὡς σταρατευσόμενοι ἅμα τούς Τούρκους. Ὁ μέν οὖν Σουλαιμάνης ἔτυχε πολιορκῶν πόλισμα τό παρά Ταίαρον ποταμόν, διέχον ἀπό Ἀδριανουπόλεως σταδίους ὡσεί ἑβδομήκοντα· καί σκηνάς μέν αὐτοῦ οὐκ ὀλίγας ἀπό πίλων ἄγων ἐπήξατο, ἐν αἷς δή οἱ κατά τήν Ἀσίαν Σκύθαι τε οἱ Νομάδες καί Τούρκων οἱ πρός τόνδε τόν βίον τετραμμένοι δηοῦν εἰώθασι· καί ἐπολιόρκει τό χωρίον ἐντεταμένως· διατρίβοντα δέ αὐτόν λέγεται, ὡς τάχιστα ἐπύθετο ἐπιόντας οἱ τούς πολεμίους, λαβεῖν τε ἐπιλεξάμενον ἄνδρας ἐς ὀκτακοσίους τῶν ἀμφ' αὐτόν ἀρίστων, καί νυκτός ἐπελάσαντα ἐς τό πολεμίων στρατόπεδον καταδηούμενον, ὡς ἤδη ἡ ἠώς ὑπέφαινε, καί οὔτε φυλακάς ἔχοντας τούς πολεμίους ἑώρα αὐτούς τε τά πολλά παρά Ταίαρον ποταμόν, ὅς ὕδωρ κάλλιστόν τε παρέχεται πιεῖν, καί ὑγιεινότατον· θέρους δέ ἦν ὥρα, ὀλιγώρως τε τῶν ὅπλων σφίσιν αὐτοῖς καί τῶν ἵππων ἔχοντας, οἷα τούς πολεμίους ἐν οὐδενί λόγῳ ποιουμένους, ἐπί ῥαστώνην τετραμμένους, κατά Κερμιανόν χῶρον ἐπεισπεσεῖν τε ἄφνω σύν τοῖς ὀκτακοσίοις, καί διαφθεῖραι σύμπαντα τόν στρατόν κτείνοντας ἀφειδέστατα· ὥστε τούς πλείονας αὐτῶν πεσεῖν ἐς τόν ποταμόν, καί ἐν ἀπορία εἶχον ὅποι τρέπωνται γενόμενοι, καί ταύτῃ διαφθαρῆναι· ἔνθα ὅ τε Οὔγγλεσης ἀπώλετο, καί ὁ Κράλης, ὁ ἀδελφός αὐτοῦ ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ. Ὅτω δ' ἄν τρόπῳ διεφθάρη, οὔκ ᾔδει οὐδείς, ὥστε οἴεσθαι τούς προσήκοντας αὐτῷ περιεῖναι ἔτι αὐτόν ἐπί πολύν τινα χρόνον. Ὡς οὖν ταύτην τήν νίκην εὐκλεῆ καί περιφανῆ ἀνείλετο Σουλαιμάνης, τό τε πόλισμα ὅ ἐπολιόρκει πρότερον παρεστήσατο, καί Ὀρεστιάδα τήν Ἀδριανούπολιν καλουμένην ἐλαύνων ἐπολιόρκει».[4]

Λαόνικου Χαλκοκονδύλου Αθηναίου, Απόδειξις Ιστοριών πρώτη, 15-16.

«Την ίδια περίοδο ο Σουλεϋμάν έτυχε να πολιορκεί μία κωμόπολη πάνω στον Τέαρο (Έβρο), περίπου 70 στάδια από την Αδριανούπολη. Είχε στήσει πολλές σκηνές από δέρματα κατσίκας με τον τρόπο των Σκυθών νομάδων της Ασίας και όσων Τούρκων ακολουθούν τον ίδιο τρόπο ζωής και πολιορκούσε την κωμόπολη με μεγάλη προσοχή. Λέγεται ότι ήταν στρατοπεδευμένος εκεί, όταν έμαθε ότι ο εχθρός κατευθυνόταν εναντίον του με ταχύτητα. Τότε διάλεξε 800 από τους καλύτερους άνδρες του και μετά από ολονύκτια πορεία επιτέθηκε στο εχθρικό στρατόπεδο με το χάραμα της αυγής. Παρατήρησε ότι ο εχθρός δεν είχε βάλει αρκετούς σκοπούς κοντά στον ποταμό Τέαρο, του οποίου το νερό είναι πολύ καλό στην πόση και πολύ υγιεινό. Ήταν καλοκαίρι και δεν πρόσεχαν πολύ τα όπλα και τα άλογά τους, έχοντας την εντύπωση ότι δεν χρειαζόταν να ανησυχούν για τον εχθρό. ***Είχαν στρατοπεδεύσει ξένοιαστα στην περιοχή του Τζερνομιανού,*** *όταν ο Σουλεϋμάν με τους 800 άνδρες του τους επιτέθηκαν αιφνιδιαστικά και κατέστρεψαν όλο τον στρατό τους σκοτώνοντάς τους αδιάκριτα. Οι περισσότεροι Τριβαλλοί μην ξέροντας προς τα πού να στραφούν έπεσαν στο ποτάμι και χάθηκαν. Σ' αυτή τη μάχη σκοτώθηκε και ο Ουγγλέσης και ο αδελφός του, ο Κράλης. Κανείς δεν ξέρει όμως με ποιον τρόπο πέθανε, με αποτέλεσμα οι αξιωματούχοι του να πιστεύουν ότι είχε επιβιώσει για πολύ περισσότερο χρόνο»* (Νικολούδης 1994).

Η σημασία της μάχης του Τζερνομιάνου (1371)

Η σημασία της μάχης του Τζερνομιάνου ήταν μεγάλη για τους Τούρκους, γιατί εδραιώθηκε η εξουσία του Μουράτ Α΄ (1362-1389) έναντι των άλλων Τούρκων ηγεμόνων και από εμίρης αναγνωρίστηκε, λίγα χρόνια αργότερα, σουλτάνος.

Η μάχη όμως ήταν καταστροφική όχι μόνον για τους Βυζαντινούς αλλά και για όλες τις εθνότητες στη Βαλκανική. Ο Ιωάννης Ε΄ Παλαιολόγος κατέστη αμέσως φόρου υποτελής και υποχρεώθηκε να διαμελίσει την ήδη παρηκμασμένη Αυτοκρατορία στους συγγενείς του, ώστε να είναι όσο το δυνατόν πιο αδύναμος. Σχεδόν αμέσως οι Βούλγαροι και οι Σέρβοι αναγκάστηκαν να δηλώσουν και αυτοί υποταγή και να ακολουθούν τα στρατεύματα του Μουράτ στις εκστρατείες του (Castellan 1991, Jirecek 1967). Ο γιος του Βουκασίν, Μάρκος Κράλιεβιτς (Marko Kralyevich), προηγήθηκε στη δήλωση υποταγής και ο Βούλγαρος Ιωάννης Σισμάν, τσάρος του Τίρνοβου, εκτός από όρκο υποταγής, έδωσε την αδελφή του Ταμάρα (Maria Thamara Hatun, την επονομαζόμενη και Desislava) σε γάμο με τον σουλτάνο Μουράτ. Από την πρώτη εγκατάσταση των Τούρκων στο ευρωπαϊκό έδαφος, το 1354, δεν

πέρασαν παρά 17 χρόνια και οι Τούρκοι το 1371 κατάφεραν[5] να έχουν υπό τον έλεγχό τους με φόρου υποτέλεια τις τρεις παλιές Αυτοκρατορίες: τη Βυζαντινή, τη Βουλγαρική και τη Σερβική (Dvornik 1962, Castellan 1991).

Η πεδιάδα βορειοανατολικά του Ορμενίου. Στο βάθος με τα δένδρα ο Έβρος ποταμός. Λήψη Γρηγόρη Αζορίδη το 2009.

Σήμερα το Ορμένιο αποτελεί έναν από τους σημαντικούς τόπους στο νομό Έβρο, αφού είναι ζωντανό τεκμήριο της βυζαντινής περιόδου. Το Ορμένιο, κτισμένο πάνω σε λόφο, δίνει τη δυνατότητα στον παρατηρητή να θαυμάσει ολόγυρά του την πεδιάδα στα σύνορα τριών χωρών και την κοιλάδα του ποταμού Έβρου, στην ελληνική πλευρά της οποίας πιστεύεται ότι έγινε η ομώνυμη μάχη.

Σημειώσεις

1. Ο πρώτος εμφύλιος, κατά τον 14^{ο} αιώνα, διεξήχθη μεταξύ του αυτοκράτορα Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου και του εγγονού του, μετέπειτα αυτοκράτορα, Ανδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου. «Κράτησε επτά χρόνια, από τις 19 Απριλίου 1321 έως τις 24 Μαΐου 1328, οπότε ο νεαρός Ανδρόνικος εισήλθε στην Κωνσταντινούπολη και έγινε κύριος της πόλης. Ο Ανδρόνικος Β΄ παραιτήθηκε...» (Σταυρίδου-Ζαφράκα χ.χ.).

2. Υπάρχει μια διχογνωμία όσον αφορά το έτος κατάληψης της Αδριανούπολης και το έτος κατά το οποίο αυτή κατέστη πρωτεύουσα. Ο G. Ostrogorsky δέχεται το 1365 ως έτος κατά το οποίο αυτή έγινε πρωτεύουσα (Ostrogorsky 1981). Κατά τον G. Castellan, η Αδριανούπολη καταλήφθηκε το 1362 και έγινε πρωτεύουσα τρία χρόνια αργότερα, το 1365, από τον Μουράτ Α΄ (Castellan 1991) Την ίδια χρονολόγηση δέχεται και το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού της Τουρκικής Δημοκρατίας (http://www.kultur.gov.tr/EN,31681/2nd-capital-edirne.html). Για νεότερους όμως Έλληνες Ιστορικούς και ερευνητές η Αδριανούπολη καταλήφθηκε και έγινε πρωτεύουσα το 1368/69 (Νικολούδης χ.χ., Μπαϊρακτάρης χ.χ., Σακκάς 2011).

3. Ο Λαόνικος Χαλκοκονδύλης στο έργο του δεν αναφέρει το Τζερνομιάνο. Το αναφέρει όμως ο Ιωάννης Καντακουζηνός. Λέει χαρακτηριστικά: «Οἱ μέντοι ἐκ **Τζερνομιάνου**

φρουρίου τινός οὐ πόῤῥω Διδυμοτείχου κατῳκισμένου...». Επίσης: «Ἰέρακι μέν αὖθις τῆς **Τζερνομιάνου** παρείχετο ἡγεμονίαν...» και «τόν ἐκ **Τζερνομιάνου** λόχον ἄγων...» (Καντακουζηνός 1831, Vol. II, Βιβλίο Γ΄). Στα τουρκικά ονομάζεται Çirmen και οι Σέρβοι το αναφέρουν ως Cernomen ή Cirmen.

4. Ο Λ. Χαλκοκονδύλης έγραψε το ιστορικό του έργο 100 περίπου χρόνια μετά τη μάχη του Ορμενίου και γι' αυτό «περιέχει ορισμένες ανακρίβειες». Η Αδριανούπολη είχε ήδη καταληφθεί και επομένως είναι λάθος η πληροφορία ότι ο νικητής του Ορμενίου προήλασε προς πολιορκία αυτής. Επίσης, επικεφαλής του τουρκικού στρατεύματος, που έκανε την επιχείρηση στο Ορμένιο, δεν ήταν ο Σουλεϋμάν, αλλά ο Λάλα Σαχίν (Νικολούδης χ.χ.). Τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι για τη συγγραφή των «Ιστοριών» ο Χαλκοκονδύλης στηρίχτηκε και σε προφορικές πηγές (Kaldellis 2012).

5. Η ραγδαία αυτή επέκταση των Τούρκων οφείλεται βέβαια στην παρακμή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας λόγω των εμφυλίων πολέμων, αλλά δεν παραγνωρίζεται και η δική τους ικανότητα, που στην πρώτη εποχή εκφράζεται διά των πολεμιστών τους *γαζήδων,* δηλαδή των υπερασπιστών της πίστης (Στεργάτου 2005, Castellan 1991).

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Αρεταίος, Λ.Ε. (2004). Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός και ο εμφύλιος πόλεμος με τον Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγο (1341-1347). Στρατιωτική Ιστορία, τεύχ. 96. Ανακτήθηκε στις 18 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://www.livepedia.gr/content-providers/periskopio/stratiwtiki istoria/kantakouzinos.pdf

Βογιατζής, Γ.Σ. (1990). Οθωμανοί και μη Οθωμανοί μουσουλμάνοι στην κατάκτηση και τον εποικισμό της Ανατολικής και Δυτικής Θράκης. Ελληνικά. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών (ΕΜΣ). Τόμ. 41, τεύχ. 2^{ο}, σελ. 279-286.

Castellan, G. (1991). Η Ιστορία των Βαλκανίων. Αθήνα: Γκοβόστης.

Γρηγοράς, Ν. (1855). Ρωμαϊκή Ιστορία. Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, τόμ. Γ΄, Βιβλίο XXVIII, Bonnae: Impensis Ed. Weberi.

Καντακουζηνός, Ι. (1831). Ιστοριών. Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Vol. II, Βιβλίο Γ΄. Bonnae: Impensis Ed. Weberi.

Καντακουζηνός, Ι. (1832). Ιστοριών. Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Vol. III, Βιβλίο Δ΄. Bonnae: Impensis Ed. Weberi.

Μπαϊρακτάρης, Γ. (χ.χ.). Βυζάντιο και Ανατολικός κόσμος 11^{ος} - 15^{ος} αιώνας. Σε: Ιστορία των Ελλήνων, Υστεροβυζαντινοί χρόνοι. Αθήνα: Δομή. Τόμ. 7, σελ. 524-561.

Νεράντζη-Βαρμάζη, Β. (χ.χ.). Εμφύλιες συγκρούσεις και δυναστικές έριδες. Σε: Ιστορία των Ελλήνων, Υστεροβυζαντινοί χρόνοι. Αθήνα: Δομή. Τόμ. 7, σελ. 263-289.

Nicol, D.M. (1996). Οι Τελευταίες Αιώνες του Βυζαντίου 1261-1453. Αθήνα: Παπαδήμας.

Νικολούδης, Ν. (1994). Οι Σέρβοι στη Θράκη, 14^{ος} αιώνας. Νέα Εστία. Χριστούγεννα 1994, σελ. 208-211.

Νικολούδης, Ν. (1997). Ο βυζαντινοσερβικός ανταγωνισμός κατά τον 14^{ο} αιώνα, Στρατιωτική Ιστορία. Τεύχ. 11, σελ. 47-51.

Νικολούδης, Ν. (χ.χ.). Ιωάννης Ε΄ και Μανουήλ Β΄. Η οθωμανική εξάπλωση στα Βαλκάνια. Σε: Ιστορία των Ελλήνων, Υστεροβυζαντινοί χρόνοι. Αθήνα: Δομή. Τόμ. 7, σελ. 290-327.

Ο Έβρος και το Πύθιο. Η άμυνα του Έβρου κατά την παλαιολογεία περίοδο. Ανακτήθηκε στις 30 Οκτωβρίου 2013 από: https://archive.is/sWttV

Ostrogorsky, G. (1981). Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, Τόμ. Γ΄. Αθήνα: Βασιλόπουλος.

Σακκάς, Ι. (2011). Σημειώσεις: Ιστορία της Μεσογείου: Μέσοι και Νεότεροι Χρόνοι. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών.

Σαμοθράκης, Α.Θ. (1963). Λεξικόν γεωγραφικόν και ιστορικόν της Θράκης. Από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως 1453. Αθήνα: Έκδοσις Β΄ επιμελεία Πολυδ. Παπαχριστοδούλου.

Σταυρίδου-Ζαφράκα, Α. (χ.χ.). Μιχαήλ Η΄ και Ανδρόνικος Β΄. Η παλινόρθωση των πρώτων Παλαιολόγων. Σε: Ιστορία των Ελλήνων, Υστεροβυζαντινοί χρόνοι. Αθήνα: Δομή. Τόμ. 7, σελ. 212-253.

Στεργάτου, Ε. (2005). Γαζήδες. Οι πολεμιστές της μουσουλμανικής πίστης, Ιστορικά Θέματα. Τεύχ. 41, σελ. 51-63.

Τσουρής, Κ., Μπρίκας, Α. (2002). Το φρούριο του Πυθίου και το έργο της αποκατάστασής του. Προκαταρκτική ανακοίνωση. Καβάλα: 12η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

Χαλκοκονδύλης, Λ., Αθηναίος (1843). Απόδειξις ιστοριών δέκα. Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonnae: Impensis Ed. Weberi.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Dvornik, F. (1962). The Slavs in European History and Civilization. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.

Edirne, The Second Capital of Ottoman Empire. Ανακτήθηκε στις 25 Μαΐου 2015 από: http://www.kultur.gov.tr/EN,31681/2nd-capital-edirne.html

Jirecek, K. (1967). Geschichte der Serben, Zweiter Band (1371-1537). Amsterdam: Verlag Adolf M. Hakkert.

Kaldellis, A. (2012). The Greek Sources of Laonikos Chalkokondyles' Histories. Greek, Roman, and Byzantine Studies, Vol. 52, No. 4, pp. 738-765.

Liakopoulos, G.C. (2002). The Ottoman conquest of Thrace. Aspects of historical geography. Ankara: Thesis of Bilkent University, Department of History.

Shepherd, W. (1911). Historical Atlas. New York: Henry Holt and Company.

Soustal, P. (1991). Thrakien (Thrake, Rodope und Haimimontos). Tabula Imperii Byzantini, Vol. 6, Denkschriften 221. Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 28-32

ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ - ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗ: Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΠΟΛΕΩΝ

Σοφία Βισκαδούρου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία καταγράφεται η ιστορία της Αδριανούπολης από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας. Η Νέα Ορεστιάδα είναι το αποτέλεσμα των δεινών που υπέστησαν οι Έλληνες κάτοικοι της Αδριανουπόλης και του προαστίου της Καραγάτς μετά την Μικρασιατική Καταστροφή λόγω της εκδίωξης τους από την περιοχή και την ανάγκη τους να βρουν μια νέα πατρίδα. Οι δυο πόλεις είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με δεσμούς που φτάνουν εκατοντάδες χρόνια πριν.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Ορεστιάδα, Αδριανούπολη, ιστορία*

«Αγαπητή Λητώ,

Ούτε Συ βέβαια εφαντάζεσο ούτε εγώ ήλπιζα πως την επιστολή σου θα τη διάβαζα μέσα σε σκηνή και με το φως σπαρματσέτου!... Σκέψου μια πόλι με 10.000 κατοίκους να φεύγει σύσσωμη, αφού πάρη και το τελευταίο καρφί και σανίδι από το σπίτι της και να έρχεται σ' ένα εκτεταμένο μέρος να εγκαθίσταται σε σκηνάς... Παρουσιάζει δε η καινούργια αυτή πόλις το πιο ιδιόμορφο θέαμα μα και το πιο θλιβερό συνάμα... Εξ' άλλου το παλιό Καραγάτς φαίνεται από εδώ καθαρά με φόντο όλη την Αδριανούπολι...».

Μανώλης, 04.09.1923

(Μαυρίδης, 2008)

Αδριανούπολη

Η Αδριανούπολη είναι μια ιστορική πόλη με μεγάλη πολιτιστική αξία για την Τουρκία. Επιπλέον είναι η δεύτερη μεγαλύτερη σε σπουδαιότητα και μέγεθος πόλη μετά την Κωνσταντινούπολη μιας και ο πληθυσμός της σύμφωνα με την απογραφή του 2014 υπολογίζεται στους 165.979 μόνιμους κατοίκους. Εδρεύει στο ευρωπαϊκό τμήμα της χώρας και απέχει 5χλμ. από τα ελληνοτουρκικά σύνορα. Βρίσκεται κοντά στην συμβολή των τριών ποταμών Έβρου, Άρδα και Τούντζα. Σήμερα έχει ανεπτυγμένη γεωργία, μιας και η περιοχή είναι μια εύφορη πεδιάδα και παράγει φρούτα και αμπέλια που προωθούν την παραγωγή κρασιού. Παράλληλα ιδιαίτερα ανεπτυγμένη είναι και η κτηνοτροφία, ενώ υπάρχει και έντονη βιομηχανική ανάπτυξη. Επιπλέον στην Αδριανούπολη εδρεύει πανεπιστήμιο (Trakya Üniversitesi) με πάνω από 40.000 φοιτητές λόγω του μικρού κόστους σπουδών και διαβίωσης, οι οποίοι ενισχύουν έτσι την οικονομία της πόλης.

Η πολιτιστική αξία της Αδριανούπολης είναι πολύ μεγάλη, γεγονός που αποδεικνύεται από τα σημαντικά μνημεία που την κοσμούν. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το Selimiye Camii της οθωμανικής περιόδου, που θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα μνημεία στην ισλαμική αρχιτεκτονική. Επιπρόσθετα, η Αδριανούπολη φημίζεται για το Μνημείο Πεσόντων των Βαλκανικών Πολέμων αλλά και για τα διάφορα παλάτια της, που εξυπηρετούσαν ως καλοκαιρινές κατοικίες σουλτάνων. Τέλος, την πόλη στολίζουν πολλές ιστορικές τοξωτές γέφυρες πάνω από τους ποταμούς Έβρο και Τούντσα, που ρέουν γύρω από την πόλη (Αδριανούπολη 2015), (Trakya Üniversitesi 2013).

Αρχαιότητα

Το όνομά της δεν ήταν εξ αρχής αυτό, αλλά έχει αλλάξει αρκετές φορές κατά την πάροδο των αιώνων. Σύμφωνα με κάποιους βυζαντινούς ιστορικούς ονομαζόταν Ορέστεια ή Ορεστιάς, από τον Ορέστη, υιό του Αγαμέμνονα βασιλιά των Μυκηνών και της Κλυταιμνήστρας, ο οποίος καταδιωκόμενος από τις Ερινύες και υπό την υπόδειξη του μαντείου των Δελφών κατευθύνθηκε προς την περιοχή αυτή για να λουστεί στη συμβολή των τριών ποταμών, Έβρου, Άρδα και Τούντζα, και έτσι να ξεπλυθεί από το φόνο της μητέρας του. Εκεί, αφού λούστηκε και θεραπεύτηκε από το αμάρτημα που τον καταδίωκε, έχτισε ναούς και ίδρυσε μια πόλη, στην οποία έδωσε το όνομά του. Η Ορεστιάδα μεγάλωσε και αποτέλεσε έδρα των σπουδαιότερων Θρακών Βασιλείων, των Βησσών και των Οδρυσσών. Αυτοί κατά την βασιλεία του Αμάδοκου ή Μηδόκου (415- 391 π.Χ.) είχαν ονομάσει την πόλη Ουσκουδάμα, ήταν οχυρωμένη με τείχη και είχε ακμάσει μεταξύ των Περσικών και του Πελοποννησιακού πολέμου. Αν δεν ληφθούν υπόψη οι θρύλοι αλλά μόνο τα ιστορικά δεδομένα, φαίνεται πως δεν υπάρχει ιστορική απόδειξη περί της ονομασίας της πόλης ως Ορέστεια. (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Η πόλη επανιδρύθηκε το 127 μ.Χ. από τον Ρωμαίο Αυτοκράτορα Αιόλιο Πόπλιο Αδριανό (117-138 μ.Χ.) που της έδωσε το όνομα του, Αιλία ή Αδριανούπολη, με τη δεύτερη ονομασία να επικρατεί. Το όνομα αυτό καθιερώθηκε και χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα ακόμη και από τους Τούρκους, έστω κάπως παραλλαγμένο (Edirne). Στα χρόνια του Αδριανού η πόλη άκμασε σε σημείο να γίνει πρωτεύουσα της ρωμαϊκής επαρχίας του Αιμιμόντου. Κατά τη διάρκεια των ρωμαϊκών χρόνων γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη τόσο λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης του εμπορίου όσο και των διάφορων οικοδομημάτων που ανορθώθηκαν. Ήταν κέντρο συγκοινωνιών και σταυροδρόμι των εμπόρων μεταξύ των δυο χωρών, Ελλάδας και Τουρκίας. Παράλληλα με δαπάνες του Αδριανού εξωραΐστηκε και ανακαινίστηκε πλήρως. Τα σημαντικότερα έργα με σπουδαία αρχιτεκτονική σημασία ήταν η αγορά, τα υδραγωγεία και τα λουτρά της πόλης (Μητροπ. Αθηναγόρας 1928).

Οι Έλληνες κάτοικοί της ασκούσαν κάθε γνωστό επάγγελμα. Άλλοι ήταν έμποροι και καταστηματάρχες ειδών διατροφής, ένδυσης, υπόδησης και συσκευών οικιακής χρήσης, άλλοι βιοτέχνες και εργάτες παραγωγής αυτών των ειδών, άλλοι επιχειρηματίες, χρηματιστές, τραπεζίτες και αντιπρόσωποι ξένων εταιριών. Πολλοί, βέβαια, κάτοικοι των γύρω περιοχών και των προαστίων ήταν γεωργοί και κτηνοτρόφοι (Λαμπουσιάδης 1938).

Επιπροσθέτως, η Αδριανούπολη ήταν το στρατιωτικό προπύργιο αλλά και ορμητήριο της Κωνσταντινούπολης. Στο κάμπο της έλαβαν χώρα αιματηρότατες μάχες και πάντα εύκολα ή δύσκολα οι Έλληνες κάτοικοί της κατάφερναν να νικήσουν.

Η Αδριανούπολη, ήταν ανέκαθεν στο προσκήνιο και ιδιαίτερα κατά τις περιόδους πολέμων λόγω της στρατηγικής της θέσης. Πολλές από τις πιο καθοριστικές μάχες της ιστορίας έχουν δοθεί εκεί. Κάποιες από αυτές είναι μεταξύ των Ρωμαίων και Γότθων το 551 μ.Χ., μεταξύ Σλάβων και βυζαντινών το 568 μ.Χ. αλλά και πολιορκία της από τους Αβάρους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον επιδείκνυε πάντα η Βουλγαρία η οποία έχει προσπαθήσει πάρα πολλές φορές να κατακτήσει την Αδριανούπολη, δύο φορές το 813 και το 1913 με επιτυχία, χωρίς όμως αυτό να κρατήσει για μεγάλο χρονικό διάστημα. Κατά τη διάρκεια των Β΄ Σταυροφοριών και ιδιαίτερα το 1147 μ.Χ. τα γερμανικά στρατεύματα προκάλεσαν σφοδρές καταστροφές στην πόλη. Τέλος μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, κατά την διάρκεια των Δ΄ Σταυροφοριών η Αδριανούπολη πέρασε στην εξουσία του Ερρίκου Δάνδολου, δόγη της Βενετίας (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Νεότερη Ιστορία

Το 1361, η Αδριανούπολη, δεν άντεξε στην πίεση των Οθωμανών Τούρκων, καταλήφθηκε και αποτέλεσε την πρώτη πρωτεύουσα των Οθωμανών στην Ευρώπη. Αυτό διάρκεσε για 90 χρόνια μέχρι και το 1453, ώσπου ο Μωάμεθ Β΄ όρισε πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη. Επειδή η Αδριανούπολη ήταν η έδρα των Οθωμανών, δεν καταστράφηκε ολοσχερώς ούτε εξολοθρεύτηκε ο χριστιανικός πληθυσμός της. Αντιθέτως, οι χριστιανοί κάτοικοι χρησιμοποιήθηκαν για την εκτέλεση γεωργικών εργασιών. Πολλοί από τους κατοίκους

αντιστάθηκαν στον εξισλαμισμό και είτε αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν ή εξοντώθηκαν (Βακαλόπουλος 1990).

Όταν το 1829 υπογράφηκε η Συνθήκη της Αδριανουπόλεως η Αδριανούπολη και γενικότερα η Θράκη δεν ελευθερώθηκε όπως η υπόλοιπη Ελλάδα, αλλά ούτε και το 1832 όποτε ρυθμίστηκε το ελληνικό ζήτημα.

Τέλος, κατά τους βαλκανικούς πολέμους βρέθηκε υπό την πολιορκία του βουλγαρικού στρατού και μετά από μήνες πολιορκίας, στις 13 Μαρτίου 1913 καταλήφθηκε. Στις 9 Ιουλίου 1913 ανακαταλήφθηκε από τις τουρκικές δυνάμεις.

Το 1915 η Γερμανία ως δώρο για την βοήθεια που της προσέφερε η Βουλγαρία κατά την διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, της έδωσε την πόλη αυτή. Πριν λήξει όμως αυτός (1917), και με την ήττα της Γερμανίας και της Βουλγαρίας, η Αδριανούπολη δόθηκε και πάλι στους Συμμάχους. Οι Σύμμαχοι με την σειρά τους, έδωσαν την άδεια στον ελληνικό στρατό, το 1920, να ελευθερώσει όλη την δυτική Θράκη και την Αδριανούπολη. Η Αδριανούπολη αποδόθηκε τελικά στους Έλληνες με τη Συνθήκη των Σεβρών (10-08-1920) όπως και όλη η ανατολική Θράκη πλην της Κωνσταντινούπολης που έμεινε υπό Συμμαχική επίβλεψη. Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία δημιουργήθηκε ένας διοικητικός οργανισμός ο οποίος άρχισε αμέσως να λειτουργεί στην Αδριανούπολη αλλά και στην γύρω περιοχή. (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Ξεριζωμός

Λόγω της ελευθερίας που είχαν αποκτήσει η Έλληνες στο μέρος αυτό η Μικρασιατική καταστροφή το 1922 θεωρήθηκε μεγάλο πλήγμα για αυτούς. Η Δύση ανάγκασε τους Έλληνες της πόλης αλλά και τον ελληνικό της στρατό να την εγκαταλείψει μέσα σε ένα διάστημα 15 ημερών. Ο πληθυσμός αυτός, πέρασε το ελληνοτουρκικό σύνορο, τον Έβρο, και εγκαταστάθηκε όπως είχε εννοηθεί από της ελληνικές αρχές, προσωρινά στη δυτική όχθη του ποταμού. Το προάστιο αυτό που ονομαζόταν Καραγάτς και άρχισε να λειτουργεί πλήρως, έχοντας ορθόδοξες εκκλησίες και ελληνικά σχολεία. Με την υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών στις 10 Αυγούστου 1920 οι τοπικές ελληνικές αρχές αποφάσισαν να μετονομάσουν το Καραγάτς σε Ορεστιάδα.

Το Καραγάτς σημείωσε μεγάλη ανάπτυξη με την εγκατάσταση σε αυτό, το 1872, του Σιδηροδρομικού Σταθμού της γραμμής Κωνσταντινούπολης-Βιέννης. Επίσης, η πόλη, διέθετε σημαντικό αριθμό εκκλησιών και σχολείων. Εκτός από τις χριστιανικές εκκλησίες υπήρχε μια καθολική ενώ το πρώτο τουρκικό τζαμί χτίστηκε το 1923. Από μεριάς σχολείων υπήρχαν τρία ελληνικά, τρία γαλλικά και δυο γερμανικά. Σχολεία διατηρούσαν και η Αρμένικη και η Εβραϊκή κοινότητα (Γεωργούλης 1996).

Με την συνθήκη της Λωζάνης όμως στις 14 Ιουλίου 1923, μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και τις Μικρασιατικής Εκστρατείας, οι κάτοικοι της Ορεστιάδας έχασαν κάθε ελπίδα ότι θα γύριζαν στον τόπο τους. Η ελληνική πλευρά αποφάσισε να θυσιάσει ένα κομμάτι της χώρας ώστε να επιτευχθεί ειρήνη και να μην χρειαστεί να δοθούν στην Τουρκία πολεμικές αποζημιώσεις, ένα οικονομικό βάρος που δύσκολα θα μπορούσε να ξεπεραστεί. Το βασικό πρόσχημα που χρησιμοποιήθηκε από της τουρκικές αρχές ήταν πως ο σιδηροδρομικός σταθμός ήταν απαραίτητος για την Τουρκία.

Με αυτό τον τρόπο, οι 6 χιλιάδες από 900 οικογένειες Έλληνες κάτοικοι του Καραγάτς πήραν κάποια από τα περιουσιακά τους στοιχεία, εγκατέλειψαν τις κατοικίες τους και μεταφέρθηκαν σε μια νέα περιοχή όπου και εγκαινίασαν την Νέα Ορεστιάδα στις 12 Αυγούστου 1923. Το ταξίδι αυτό έγινε μέσω του σιδηροδρομικού σταθμού, με άμαξες αλλά και από πολλούς που έκαναν την διαδρομή πεζοί. Η περιοχή είχε επιλεχθεί από μια επιτροπή των κατοίκων του Κάραγατς και λεγόταν Κουμ Τσιφλίκι, που ήταν μια μεγάλη ιδιόκτητη έκταση γης (=τσιφλίκι) με αμμώδες έδαφος (=κουμ, η άμμος στην τουρκική γλώσσα). Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους πρόσφυγες της Μικρασιατικής καταστροφής, αυτοί του Κάραγατς, επέλεξαν μια ακατοίκητη περιοχή για να ιδρύσουν την πόλη τους αντί να εγκατασταθούν σε είδη υπάρχοντα χωριά, εγκαταλελειμμένα ή μη. Αυτή ήταν μια πολύ δύσκολη απόφαση αν αναλογιστεί κανείς τα πενιχρά μέσα που διέθεταν. Η περιοχή επιλέχτηκε επειδή: α) η έκταση

ήταν μεγάλη άρα και εύκολα θα διανεμόταν, β) περνούσε κοντά από τη σιδηροδρομική γραμμή, γ) υπήρχε κοντά πηγάδι με νερό, δ) σε μικρή απόσταση έρεε ο Έβρος ποταμός και ε) ήταν σχετικά κοντά στην παλιά τους πόλη (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010, Τσονίδης 1980).

Ίδρυση Νέας Ορεστιάδας

Η Νέα Ορεστιάδα άρχισε να κτίζεται τον Ιούλιο του 1923 από την 11η Διλοχία Μηχανικού του ελληνικού στρατού που βοήθησε κυρίως στην χάραξη των δρόμων και στην κατασκευή των πρώτων κτισμάτων. Η δουλεία που έκαναν ήταν πολύ γρήγορη και ακριβής. Το τοπογραφικό σχέδιο ανέλαβε ο Γεώργιος Μαγκλής υπό την εντολή του Γενικού Διοικητή Θράκης Σπύρου Δάσιου. Όραμα αυτό ήταν η Νέα Ορεστιάδα να καταστεί νέα Αδριανούπολη. Λόγω αυτής του της ιδεολογίας το σχέδιο της πόλης είχε υποδειγματική ρυμοτομία, φαρδείς δρόμους και μεγάλες πλατείες. Παράλληλα δημιουργήθηκαν οικήματα για διάφορες Δημόσιες Υπηρεσίες, όπως ήταν το δημαρχείο, η αστυνομία, η εφορία, το ταχυδρομείο, το τηλεφωνείο, που στην αρχή στεγάζονταν σε παράγκες ή σκηνές. Προς τιμή της μεγάλης βοήθειας που παρείχε ο Σπύρος Δάσιος για την ουσιαστική δημιουργία της πόλης, οι κάτοικοι της Νέας Ορεστιάδας από ευγνωμοσύνη τον ανακήρυξαν επίτιμο δημότη και έδωσαν το όνομά του στην κεντρική πλατεία. (Γεωργούλης 1996).

Τα προβλήματα που προέκυψαν στην αρχή ήταν πολλά. Αρχικά έπρεπε να επιλύσουν πέραν της στέγασης και άλλα πρακτικά προβλήματα, όπως η αντιμετώπιση των φυσικών φαινομένων. Μεγάλο πρόβλημα ήταν διάφορες αρρώστιες, αποτελέσματα κυρίως της ουσιαστικής απουσίας του νερού αλλά και της ανεπαρκούς ιατρικής φροντίδας. Η ελονοσία που ήταν μέχρι τότε άγνωστη στις μεταπολεμικές γενιές εξάντλησε ακόμα περισσότερο τους Έλληνες πρόσφυγες. Άλλο ένα πρακτικό θέμα που προέκυψε ήταν εκείνο της σίτισης. Αρχικά οι ανάγκες ικανοποιούταν με ψωμί που παραγόταν από τους γεωργούς της πόλης, ενώ ένα μέρος της ζήτησης κάλυπταν οι φούρνοι του Διδυμοτείχου. Όταν άνοιξαν τα πρώτα παντοπωλεία, τα προϊόντα έφθαναν στην πόλη με το τρένο. Αυτό που έκανε όμως τους πολίτες της Νέας Ορεστιάδας να αντέξουν ήταν η ανθρωπιά και το φιλότιμό τους (Τσονίδης 1980).

Σύγχρονη Νέα Ορεστιάδα

Σήμερα η Νέα Ορεστιάδα είναι μια σύγχρονη ελληνική πόλη, η οποία αποτελεί σημαντικό αγροτικό και εμπορικό κέντρο. Στο κέντρο της πόλης βρίσκεται η πλατεία Δασίου με τον μαρμάρινο ανδριάντα του Οικουμενικού Πατριάρχη Κυρίλλου του ΣΤ΄ ο οποίος, το 1821, απαγχονίστηκε στην Αδριανούπολη, στο κέντρο της. Το ρυμοτομικό σχέδιο της πόλης είναι άκρως εκσυγχρονισμένο, με φαρδείς δρόμους και τετραγωνισμένα οικοδομικά τετράγωνα. (Λεύκωμα Νέας Ορεστιάδας 1998).

Λόγω της εύφορης περιοχής στην οποία εδρεύει, έχει πολύ έντονη οικονομική δραστηριότητα στον αγροτικό τομέα. Λόγω της μικρής απόστασης που έχει από την Τουρκία και τη Βουλγαρία δημιουργείται ένα πολύ ευνοϊκό κλίμα για οικονομική συνεργασία, επενδύσεις και γενικότερα ανάπτυξη στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο. Στον βιομηχανικό τομέα, επικρατεί το εργοστάσιο ζαχάρεως. Είναι το πιο σύγχρονο εργοστάσιο της Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης. Κατασκευάστηκε το 1974 από την πολωνική εταιρία CHEMADEX και λειτούργησε για πρώτη φορά το 1975. Τον Ιούλιο του 2014 το εργοστάσιο έκλεισε γεγονός που δυσανασχέτησε τους κατοίκους, οι οποίοι έχασαν τις θέσεις εργασίας τους. Παρόλα αυτά με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της Ελληνικής Εταιρίας Ζάχαρης το εργοστάσιο άρχισε να επαναλειτουργεί το φθινόπωρο του 2015 (Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης 2016).

Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή ο μόνιμος πληθυσμός της φτάνει τους 19.384 κατοίκους Πέραν των μόνιμων κατοίκων στην Ορεστιάδα υπάρχουν πολλοί στρατιωτικοί και φοιτητές (ΕΛΣΤΑΤ, Απογραφή 2011).

Στην πόλη λειτουργεί το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης και το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

τα οποία άρχισαν να λειτουργούν το ακαδημαϊκό έτος 1999-2000. Οι εγκαταστάσεις περιλαμβάνουν: το κεντρικό κτήριο με τις γραμματείες των Τμημάτων και αίθουσες διδασκαλίας. Επίσης υπάρχουν δυο αμφιθέατρα, ένα κτήριο εργαστηρίων, ένα θερμοκήπιο και το αγρόκτημα (Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2016, Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων 2016).

Στον τομέα του πολιτισμού σημαντικό έργο έχουν επιδείξει διάφοροι πολιτιστικοί φορείς της περιοχής που οργανώνουν πληθώρα εκδηλώσεων και άλλων δράσεων. Στη Δημοτική Κοινωφελή Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Νέας Ορεστιάδας λειτουργούν εκτός από τη Βιβλιοθήκη και τα παρακάτω αξιόλογα καλλιτεχνικά τμήματα: Ωδείο, Θεατρική Παιδεία, Σχολή χορού, Ζωγραφική, τομέας Εικαστικών Τεχνών και η Δημοτική Φιλαρμονική (Δήμος Ορεστιάδας 2016).

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Αδριανούπολη (2015). Βικιπαίδεια. Ανακτήθηκε στις 17 Μαρτίου 2016 από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B4%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%8D%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B7

Βακαλόπουλος, Κ. (1990). Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού: Θράκη. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Γεωργούλης, Σ. (1996). Η Νέα Ορεστιάδα και η Επαρχία της: Πύλη Ανατολής και Δύσης. Αθήνα: Επιμέλεια – Παραγωγή Εντύπου: Arrowhead Studios.

Δήμος Νέας Ορεστιάδος (1989). Νέα Ορεστιάς – Μία Ματιά για να την Γνωρίσουμε. Ασπροβάλτα: Τυπογραφείο Μέλισσα.

Δήμος Νέας Ορεστιάδος (1998). Λεύκωμα Νέας Ορεστιάδας, Η Ιστορία της Πόλης από τον Μύθο στον 21ο Αιώνα. Επιμέλεια: Επαρχιακός Τύπος. Νέα Ορεστιάδα.

Δήμος Ορεστιάδας (2016). Ανακτήθηκε στις 20 Μαρτίου 2016 από: http://www.orestiada.gr/

Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης (2016). Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2016 από: http://www.ebz.gr/sugar_plant_Greece_orestiada.htm

Ελληνική Στατιστική Αρχή (2011). Πίνακας αποτελεσμάτων ΜΟΝΙΜΟΥ Πληθυσμού-Απογραφής 2011. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2016 από: http://www.statistics.gr/el/2011-census-pop-hous

Κιηγμάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2010). Αδριανούπολη – Καραγάτς – Νέα Ορεστιάδα: Μια Πόλη. Ν. Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέων.

Λαμπουσιάδης, Γ. (1938). Αι εν Αδριανουπόλει κατά τας αρχάς της παρούσης εκαντοταερίδος γνωσταί συντεχνίαι των Ορθοδόξων. Θρακικά. Τόμος 9ος, σελ. 124-126

Μαυρίδης, Π. (2008). Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέα.

Μητροπ. Αθηναγόρας, πρώην Παραμυθίας (1937). Ο Ομηρικός κόσμος- Ουσκουδάμα Θράκης. Θρακικά. Ανατύπωσις εκ του Θ΄ τόμου, τεύχ. 5ο.

Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης (2016). Δημοκρίτειο πανεπιστήμιο Θράκης. Ανακτήθηκε στις 20 Μαρτίου 2016 από: http://www.agro.duth.gr/department/record/

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων (2016). Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Ανακτήθηκε στις 20 Μαρτίου 2016 από: http://www.fmenr.duth.gr/department/history/

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Ορεστιάδα: Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ορεστιάδας.

II. Ξενόγλωσση

Trakya Üniversitesi (2013). Ανακτήθηκε στις 24 Μαρτίου 2016 από: http://www-en.trakya.edu.tr/pages/history

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 33-46

ORIENT EXPRESS: ΤΟ ΤΡΕΝΟ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ

Μαρία Γεωργουσίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι σιδηρόδρομοι αποτελούν την κληρονομιά της βιομηχανίας του τουρισμού καθώς προσφέρουν μια νέα μορφή μετακίνησης και ένα μέσο, για να ατενίσει κάποιος το τοπίο. Είναι συνδεδεμένοι με μια σειρά από αξιοθέατα και εμπειρίες. Οι σιδηρόδρομοι δίνουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά των σταθμών και άλλων κατασκευών και συχνά θεωρούνται άξιοι να διατηρηθούν, λόγω της ιστορικής τους σημασίας, στην περίπτωση που δεν λειτουργούν. Η διατήρηση αυτή βέβαια μπορεί να σημαίνει προσαρμογή στις νέες συνθήκες και επαναχρησιμοποίηση. Ωστόσο, καθώς υπάρχουν μαρτυρίες κατοίκων της περιοχής, οι σιδηρόδρομοι μπορούν να φωτίσουν τις ιστορικές εξελίξεις στους χώρους που εξυπηρετούσαν, προκειμένου να παράσχουν ποικίλες γνώσεις.

Στα τέλη του 19ου αιώνα, το ταξίδι με το τρένο από την Ευρώπη στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν μακρύ και κουραστικό. Η κάθε χώρα είχε αναπτύξει το δικό της αυτόνομο σιδηροδρομικό δίκτυο. Φτάνοντας στα σύνορα, οι επιβάτες έπρεπε να αποβιβάζονται, να τα διασχίζουν με τα πόδια και στη συνέχεια να επιβιβάζονται σε νέα αμαξοστοιχία. Το Orient Express ήταν ένα τρένο το οποίο κατήργησε τις φυσικές και τις πολιτιστικές αποστάσεις μεταξύ των χωρών της Ευρώπης, καθώς και μεταξύ των χωρών της Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής. Είναι το τρένο που μεταξύ δυο παγκοσμίων πολέμων συνέδεε το Παρίσι με τη μακρινή Κωνσταντινούπολη. Ανάμεσα στους πλούσιους και διακεκριμένους ταξιδιώτες περιλαμβάνονταν βασιλείς, πολιτικοί, αριστοκράτες και καλλιτέχνες.

Λέξεις κλειδιά: *Orient Express, Κάραγατς, Νέα Ορεστιάδα, πρόσφυγες*

Εισαγωγή

Το θρυλικό τρένο, Orient Express, ήταν το πρώτο διηπειρωτικό τρένο της Ευρώπης. Είναι συνώνυμο με ρομαντικές σχέσεις, δολοπλοκίες και πολυτελή ταξίδια. Πραγματοποίησε το πρώτο δρομολόγιο του από το Παρίσι στην Κωνσταντινούπολη το 1889, καλύπτοντας διαδρομή περίπου 2.900 χιλιομέτρων μέσα σε τρεις ημέρες. Τόσο ο σταθμός Sirkeci όσο και το ξενοδοχείο Pera Palas στην Κωνσταντινούπολη χτίστηκαν ειδικά για τη διαμονή των επιβατών του. Το Orient Express δεν έγινε γνωστό μόνο από το μυθιστόρημα της Αγκάθα Κρίστι, ούτε από την πολυτέλεια που το χαρακτήριζε. Αλλά έμεινε γνωστό, επειδή για δεκαετίες ήταν το βασικό μέσο μεταφοράς βασιλιάδων, πριγκίπων, πρωθυπουργών, αρχηγών κρατών, μαζί με λαθρέμπορους, εγκληματίες, τυχοδιώκτες από την κοσμοπολίτικη Ευρώπη και το Παρίσι, που έψαχναν να βρουν τη δόξα και την περιπέτεια στην Ανατολή και στην Κωνσταντινούπολη.

Το τρένο των βασιλέων κατά την διαδρομή του από το Παρίσι προς την Κωνσταντινούπολη πριν το 1923 διερχόταν από το Ορμένιο (Tchirmen), τα Δίκαια (Kadikeui), τα Μαράσια , το Κάραγατς (Karaagatch), το Θούριο (Ourli) και το Πύθιο (Kuleli Burgas). Η πόλη της Ορεστιάδας δεν υπήρχε. Οι επιβάτες του τρένου έβλεπαν στη θέση της χωράφια. Κατά την φυγή των Ελλήνων κατοίκων της Θράκης από την Ανατολική Θράκη, το σφύριγμα του Orient Express έβρισκε τους πρόσφυγες σε μια αργόσυρτη πορεία με λασπωμένα κάρα και εξαντλημένα ζώα και ανθρώπους. Μετά το 1923 ακολουθούνταν η ίδια διαδρομή μέχρι το

1970, που το κράτος της Τουρκίας κατασκεύασε τη σιδηροδρομική γραμμή η οποία συνέδεε την Αδριανούπολη με την Κωνσταντινούπολη και τη Φιλιππούπολη. Η ένταξη βέβαια ενός κράτους στο ευρωπαϊκό σιδηροδρομικό δίκτυο ήταν επωφελής, αλλά αυτό δεν ήταν πάντα εύκολο. Οι μέρες της δόξας για το Orient Express έφτασαν στο τέλος τους στα μέσα της δεκαετίας του 1970. Αν και συνέχισε να προσφέρει ποιοτικές υπηρεσίες, οι απαιτητικοί ταξιδιώτες άρχισαν να προτιμούν όλο και περισσότερο την ταχύτητα του αεροπλάνου. Το τελευταίο ταξίδι του θρυλικού αυτού τρένου ξεκίνησε στις 20 Μαΐου του 1977.

Το τρένο «Orient Express» που έγινε μύθος

Το Orient Express ήταν ένα διασυνοριακό, διηπειρωτικό τρένο, οι επιβάτες του οποίου περνούσαν από τη μία χώρα στην άλλη χωρίς μετεπιβίβαση. Για το λόγο αυτό είχε μεγάλη σημασία η ψήφιση διεθνών κανονισμών για την ασφαλή και χωρίς εμπόδια διέλευση των επιβατών και των εμπορευμάτων του τρένου. Αυτή η ασφαλής διέλευση βέβαια, δεν αφορούσε μόνο τη μηχανική ασφάλεια, αλλά και την προστασία από ληστείες, βίαιες καταστάσεις, καταστροφές αγαθών (Dzhaleva-Chonkova 2008).

Όσον αφορά το όνομα του διάσημου τρένου, ονομάσθηκε Orient-Express, επειδή οι «νονοί» σκέφτηκαν ότι αποτελεί μια σύνδεση με την Ανατολή. Από την άποψη βέβαια των Βαλκανίων, ήταν, κατά μία έννοια, ένα «Occident-Express», γιατί ο προσανατολισμός της ήταν Βορράς-Δύση (Parusheva 2001).

Το ταξίδι με το Orient Express ήταν το πιο πολυτελές μεγάλων αποστάσεων σιδηροδρομικό ταξίδι στην ιστορία του ταξιδιού. Βασιλιάδες, άνθρωποι από την αριστοκρατία διαφόρων χωρών, πλούσιοι και διάσημοι ταξίδευαν τακτικά με το Orient Express (Zeybek 2013). Το μενού άλλαζε κάθε φορά που το τρένο περνούσε σε μια νέα χώρα, γιορτάζοντας την πολυμορφία της ευρωπαϊκής ηπείρου. Πιο συγκεκριμένα, σεφ γκουρμέ πιάτων παρασκεύαζαν εξαίσια γεύματα, ενώ πολυέλαιοι, πολυτελή διαμερίσματα, πολυτελείς καμπίνες και χώροι εστίασης στο ίδιο επίπεδο με διάσημα ξενοδοχεία αναδείκνυαν την πολυτέλεια του τρένου (Wilkinson 2013). Το ταξίδι με τρένο στην πρώτη θέση, όπως το Orient Express, επέτρεπε στους επιβάτες να γίνουν βασιλείς ή βασίλισσες για μια μέρα (Gottlieb 1982). Επιπρόσθετα το τρένο κινούνταν με τη δύναμη μιας ατμομηχανής και αποτελούνταν από ένα βαγόνι για τις αποσκευές, δυο βαγόνια για ύπνο, ένα βαγόνι καλά φωτισμένο για το δείπνο, ένα βαγόνι που μετέφερε το κάρβουνο για τη λειτουργία της ατμομηχανής και ακολουθούσε ένα μεγάλο βαγόνι (King 2014). Η εισαγωγή της δεύτερης θέσης έγινε το 1920 διαλύοντας έτσι το κύρος του (Dalal 2013).

> …. Είδα τα φαγητά και την πολυτέλεια. Τα έχασα. Κρύσταλλα, πολυέλαιοι. Κατεβήκαμε από την Ειδομένη στη Θεσσαλονίκη με ταχύτητα 70 Km/h. Το τραπέζι ήταν γεμάτο ποτήρια, κρασιά. Δεν κουνάει τίποτα. Έχει μια αιώρηση και ένα μπαλανσέ κάτω που δεν επιτρέπεται. Αν ήθελες να φας στο Orient express έπρεπε να φοράς μαύρο κουστούμι, με όλη την πολυτέλεια. Υπάρχουν κουδουνάκια στα τραπέζια, αλλά υπήρχαν τα γκαρσόνια πάνω στο κεφάλι σου… (Μαρτυρία του κ. Ευθυμίου Κοντόπουλου, προέδρου του συλλόγου φίλων σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης).

Από τη γέννησή του, το Orient Express συνδύαζε την πρωτοτυπία και την καλαισθησία. Ο τίτλος «Ο βασιλιάς των τρένων, το τρένο των βασιλέων» δε δόθηκε τυχαία γιατί το τρένο αυτό ήταν εξοπλισμένο με ό,τι ήταν πιο σύγχρονο για την εποχή εκείνη. Διέθετε κεντρική θέρμανση, ζεστό νερό και φωτισμό με φυσικό αέριο. Το εσωτερικό ήταν καλαίσθητα επενδυμένο και τα κρεβάτια άψογα τακτοποιημένα. Χρησιμοποιούσαν τα καλύτερα υλικά, δηλαδή μεταξωτά σεντόνια, μπουρνούζια με τη σφραγίδα της εταιρείας, είδη υγιεινής από μάρμαρο, κρυστάλλινα ποτήρια και ασημικά. Είκοσι καμπίνες μετατρέπονταν σε σαλόνι κατά τη διάρκεια της ημέρας, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες. Όσον αφορά το υλικό κατασκευής πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τα βαγόνια ήταν από ξύλο τικ. Μετά

το 1920, έγιναν από μέταλλο, το οποίο εξάλειψε το τρίξιμο του ξύλου. Ο René Lalique σχεδίασε την εσωτερική διακόσμηση της τραπεζαρίας με γυάλινα πάνελ ενσωματωμένο σε μαόνι από την Κούβα. Αξιοσημείωτο είναι ότι το Orient Express έγινε μια έκφραση της τέχνης Art Nouveau (γαλλική εταιρεία σιδηροδρόμων sncf). Ο Γάλλος René Jules Lalique (1860 – 1945) υπήρξε εξέχουσα φυσιογνωμία των κινημάτων τέχνης Αρτ Νουβό και Αρτ Ντεκό στα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι τα χρόνια του μεσοπολέμου. Ήταν κατά βάση υαλουργός, ή πιο σωστά γλύπτης γυαλιού, αλλά παράλληλα κατασκεύασε κοσμήματα, επιτραπέζια ρολόγια, πολυελαίους και άλλα διακοσμητικά αντικείμενα.

Επειδή το ταξίδι από την Ευρώπη στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν πολύωρο και κοπιαστικό ένας βέλγος επιχειρηματίας, ο Ζορζ Ναχελμάκερς είχε την επαναστατική ιδέα να ιδρύσει μία διεθνή εταιρία. Αφού έλαβε την άδεια για τη χρήση όλων των κρατικών σιδηροδρομικών δικτύων κατά μήκος της διαδρομής, δημιούργησε μία πολυτελή αμαξοστοιχία, που στα σύνορα κάθε χώρας άλλαζε μόνο την ατμομηχανή. Ο Αμπντούλ Αζίζ το 1867 έγινε ο πρώτος Οθωμανός σουλτάνος που επισκέφθηκε τη Δυτική Ευρώπη και μετά από μια επίσκεψη του στο Παρίσι, έδωσε εντολή για την οικοδόμηση μιας σιδηροδρομικής γραμμής μεταξύ Κωνσταντινούπολης και Ευρώπης. Η κυβέρνηση του σουλτάνου, έκρινε απαραίτητη την κατασκευή σιδηροδρόμων στις ευρωπαϊκές επαρχίες, στην προσπάθειά του να εξασφαλίσει τον έλεγχο των περιοχών αυτών. Αυτές τις οθωμανικές φιλοδοξίες ανέλαβε να ικανοποιήσει το 1869 ο βαρόνος Χιρς, ο οποίος ιδρύει την εταιρεία «Αυτοκρατορικοί σιδηρόδρομοι της Ευρωπαϊκής Τουρκίας» με έδρα το Παρίσι. Ο Χιρς εξασφάλισε την ανάθεση κατασκευής δικτύου 2.500 χιλιομέτρων στα τουρκοκρατούμενα Βαλκάνια. Αυτό συνέδεε την Κωνσταντινούπολη με την Αυστρία μέσω Φιλιππούπολης, Σόφιας, το σαντζάκι Νόβι Παζάρ και τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη με διακλαδώσεις στο Μπουργκάς, Αλεξανδρούπολη (Δεδέαγατς) και Θεσσαλονίκη (Jacolin 2006).

Φεύγοντας από τον Ανατολικό σταθμό, gare de l'Est, στο Παρίσι, το Grand Express ταξίδεψε 3094 χιλιόμετρα και έφτασε στην Κωνσταντινούπολη σε 80 περίπου ώρες (About 2013). Το 1971 κατασκευάστηκε η γέφυρα πάνω από τον ποταμό Έβρο και έτσι αποφεύγονταν η διέλευση του τρένου από τα ελληνικά σύνορα και οδηγούνταν απευθείας από το Σβίλεγκραντ στην Τουρκία (Dzhaleva-Chonkova 2008).

Το Orient Express σε αριθμούς (Institute du monde arabe).

- 3.050 χιλιόμετρα: Η διαδρομή ανάμεσα στο Παρίσι και την Κωνσταντινούπολη.
- 81 h 30: Η διάρκεια του ταξιδιού.
- 5: Ο αριθμός των βαγονιών αρχικά.
- 2 φορές την εβδομάδα: Η συχνότητα σύνδεσης ανάμεσα στο Παρίσι και την Κωνσταντινούπολη το 1883.
- 100 χλμ/ώρα: Ταχύτητα .
- 120.000 λίρες Αγγλίας: Κλάπηκαν από ληστές επάνω στο τρένο το 1891.
- 5 ημέρες καθυστέρηση: Το 1929, όταν το Orient Express είχε αποκλειστεί από το χιόνι.

Το Orient Express σε δέκα ημερομηνίες:

- 1883: Παρθενικό ταξίδι από το πρώτο πολυτελές τρένο εξπρές ανάμεσα στο Παρίσι και την Κωνσταντινούπολη.
- 1889: Συνδέει απευθείας το Παρίσι με την Κωνσταντινούπολη.
- 1891: Ονομάζεται επίσημα «The Orient Express».
- 1919: Δημιουργία του Simplon Orient-Express.
- 1934: Η δημοσίευση «Έγκλημα στο Orient Express» της Αγκάθα Κρίστι.

- 1971: Το Direct Orient-Express συνδέθηκε με την Τεχεράνη μέσω ανταπόκρισης με την Κωνσταντινούπολη με τη νεοσυσταθείσα Vangölü Express.
- 1974: Ταινία «Έγκλημα στο Orient Express» του Sydney Lumet.
- 1977: Τελευταία άμεση γραμμή σύνδεσης Παρίσι-Κωνσταντινούπολη.
- 1η Ιουνίου 2014: 125 χρόνια από την άμεση σύνδεση Παρίσι-Κωνσταντινούπολη.

Ποιοι ταξίδευαν με το διάσημο τρένο;

Ο κατάλογος των επιβατών της πρώτης θέσης του Orient Express, σε συνδυασμό με το κομψό εσωτερικό του, δημιούργησε ένα ιδιωτικό χώρο, όπου η ανάμειξη της κοινωνίας ήταν αρκετά παρόμοια, με αυτήν που συνέβαινε για παράδειγμα, σε ένα παρισινό σαλόνι του δέκατου ένατου αιώνα. Οι επιβάτες γνώριζαν ότι θα συνταξιδέψουν με άτομα ανώτερης τάξης, δηλαδή από την αστική τάξη διαφόρων χωρών. Στο πρώτο ταξίδι επιβιβάστηκε στο τρένο και ο Γάλλος δημοσιογράφος, μυθιστοριογράφος Εντμόν Αμπού (Edmond François Valentin About), ο οποίος είχε φέρει μαζί του σημειωματάρια για να καταγράψει τις εντυπώσεις του από το παρθενικό ταξίδι. Την επόμενη χρονιά δημοσίευσε το βιβλίο με τίτλο "L'Orient-Express, de Pontoise a Stamboul", όπου έγραψε για το παλάτι του ατμού ότι «δεν έχω δει τίποτα πιο καταπληκτικό από αυτήν την οδύσσεια η σκόνη της οποίας θολώνει ακόμη το μυαλό μου».

Επίσης, στους επιβάτες του περιλαμβάνονταν αυτοκράτορες και τυχοδιώκτες, διπλωμάτες και μαχαραγιάδες, καλλιτέχνες και αριστοκράτες, κατάσκοποι και διπλωματικοί ταχυδρόμοι. Ο βασιλιάς Μπόρις της Βουλγαρίας και ο βασιλιάς της Ρουμανίας Carol, μαζί με τη διάσημη ερωμένη του Magda Lupescu, μερικές φορές έπαιρναν τον έλεγχο του τρένου, όταν αυτό περνούσε μέσα από τις χώρες τους. Ο εκατομμυριούχος έμπορος όπλων, Basil Zaharoff και Calouste Gulbenkian, γιος του πλουσιότερου άνδρα του κόσμου, ήταν συχνοί επιβάτες και γνώρισαν τις συζύγους τους στο τρένο. Η Agatha Christie, ο Graham Greene, Eric Ambler και John Dos Passos ήταν μεταξύ των συγγραφέων που ενέπνευσε το τρένο (Rubin 2002). Μεταξύ των προσωπικοτήτων ήταν και ο βασιλιάς Φερδινάνδος της Βουλγαρίας, ο Ρώσος συγγραφέας Λέων Τολστόι, η Γερμανο-αμερικανίδα ηθοποιός Marlene Dietrich, ο δημιουργός των ρώσικων μπαλέτων Serge Diaghilev.

Επιπλέον, το τρένο Orient Express χρησιμοποιούνταν από πολλούς τυχοδιώκτες όπως τον Λόρενς της Αραβίας και κατασκόπους όπως την Μάτα Χάρι (Γαλλική Εταιρεία Σιδηροδρόμων sncf). Στην πραγματικότητα τα διάφορα βαγόνια του Orient-Express ήταν σκηνές της ιστορίας και της μηχανορραφίας. Για παράδειγμα, το βαγόνι Sleeping Car 3425 ήταν ένα μέρος της υπηρεσίας του Orient-Express που χρησιμοποιούνταν από το βασιλιά Κάρολ της Ρουμανίας. Ο Τρότσκι ήταν επιβάτης στο Orient Express σε διάφορα σημεία της ζωής του. Στις 10 Φεβρουαρίου 1929, ο Τρότσκι απελάθηκε στην Τουρκία. Ταξίδεψε στην Κωνσταντινούπολη με το Orient Express, και εγκαταστάθηκε σε μια βίλα στο νησί Πρίγκηπο. Ο Arnold J. Toynbee (παγκοσμίου φήμης ιστορικός) ενώ ταξίδευε στη θρακική ύπαιθρο με το Orient Express από Κωνσταντινούπολη στην Αγγλία κρατούσε σημειώσεις, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν αργότερα για τη συγγραφή ενός βιβλίου ιστορίας (Irwin 1997).

Το χρονολόγιο του «Orient Express»

1876: Ένας Βέλγος, ο Georges Nagelmackers, ίδρυσε την εταιρεία La Compagnie Internationale des Wagons-Lits, με σκοπό να λειτουργήσουν πολυτελή βαγόνια για ύπνο και φαγητό σε όλη την Ευρώπη, όπως και ο George Mortimer Pullman είχε κάνει στις ΗΠΑ (About 2007, Starostina 2012, King 2014). Οι διάφορες εθνικές εταιρείες σιδηροδρόμων παρείχαν τις γραμμές σιδηροδρόμων, τους σταθμούς και τις ατμομηχανές. Η εταιρεία Wagons-Lits παρείχε και στελέχωνε τα οχήματα για τον ύπνο και την τραπεζαρία. Οι επιβάτες κατέβαλλαν το αντίτιμο του εισιτήριου της πρώτης θέσης καθώς και ένα συμπλήρωμα για την Wagons-Lits. Οι σιδηροδρομικές εταιρείες έπαιρναν τα έσοδα των εισιτηρίων, ενώ η εταιρεία Wagons-Lits έπαιρνε τα έσοδα από την προσαύξηση (Schoenberg 1977).

1883: Αρχικά το Orient Express ξεκίνησε το παρθενικό ταξίδι το 1883, από το Παρίσι στη Βάρνα της Βουλγαρίας, από όπου οι επιβάτες έπρεπε να ολοκληρώσουν το ταξίδι τους από τη θάλασσα. Στις 4 Οκτωβρίου 1883, 40 επιβάτες, μεταξύ των οποίων 19 Γάλλοι, επιβιβάστηκαν στο Orient Express για το παρθενικό του ταξίδι (About 2007). Κάποια Κυριακή του Οκτώβρη ένα μικρό τρένο αναχώρησε από το σταθμό Gare de l'Est του Παρισιού. Πλήθος κόσμου, έγινε μάρτυρας της αναχώρησης του τρένου κάτω από φώτα με ηλεκτρική ενέργεια και τη συνοδεία εγχόρδων (Sakurai 2012, King 2014). Η ναυαρχίδα, του «Express d' Orient», εκτελούσε, δύο φορές την εβδομάδα, τη διαδρομή Παρίσι (Gare de l'Est) – Στρασβούργο – Μόναχο – Βιέννη – Βουδαπέστη – Βουκουρέστι - Giurgiu. Στο Giurgiu, ένα πλοίο διέσχιζε το Δούναβη για την πόλη Ruse στη Βουλγαρία, όπου ένα δεύτερο τρένο περίμενε για ένα ταξίδι 7 ωρών στη Βάρνα, στη Μαύρη Θάλασσα. Στη συνέχεια, ένα Αυστριακό ατμόπλοιο Λόυντ μετέφερε τους επιβάτες στην Κωνσταντινούπολη σε 14 ώρες. Όλο το ταξίδι διαρκούσε 81 ώρες και τριάντα λεπτά, συμπεριλαμβανομένων 15 ωρών με ατμόπλοιο στη Μαύρη θάλασσα (King 2014).

1889: Το 1889 πραγματοποιήθηκε το πρώτο ταξίδι χωρίς στάση από το Παρίσι στην Κωνσταντινούπολη.

1891: Το «Express d'Orient» μετονομάστηκε επίσημα σε «Orient Express».

Βαλκανικοί πόλεμοι - Πρώτος παγκόσμιος πόλεμος. Κατά τους Βαλκανικούς Πόλεμους (1912 και 1913) υπήρχαν αρκετές σημαντικές αλλαγές συνόρων, μεταξύ άλλων η προσωρινή απώλεια της Αδριανούπολης το 1912 και η κατοχή της από τους Βούλγαρους.

Πριν από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο το Orient Express χρησιμοποιούνταν για να εκτελεί καθημερινά το δρομολόγιο μεταξύ του Λονδίνου και της Βιέννης. Από τη Βιέννη για την Κωνσταντινούπολη υπήρχαν τρένα, μόνο πρώτης θέσης, κάθε Δευτέρα και Πέμπτη. Το ταξίδι διαρκούσε 75 ώρες και κόστιζε £ 22 και 11 σελίνια (Irwin 1997).

Κατά την έναρξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου το 1914 οι υπηρεσίες του Orient Express διακόπηκαν και συνεχίσθηκαν το 1918 μετά το τέλος των εχθροπραξιών. Το 1919 το άνοιγμα της σήραγγας Simplon στις Άλπεις μεταξύ Ελβετίας και Ιταλίας επέτρεψε την εισαγωγή μιας πιο νότιας διαδρομής μέσω Μιλάνου, Βενετίας και Τεργέστης. Η υπηρεσία αυτή, που είναι γνωστή ως το Simplon Orient Express, έτρεξε πέρα από την παλιά διαδρομή και σύντομα έγινε η πιο σημαντική σιδηροδρομική σύνδεση μεταξύ Παρισιού και Κωνσταντινούπολης. Κάποιο χρονικό διάστημα το τρένο ταξίδευε από αυτοκρατορία σε αυτοκρατορία και οι Βρετανοί ταξιδιώτες συνήθως ταξίδευαν χωρίς διαβατήριο. Από το 1921 τα πράγματα άλλαξαν. Τα ταξιδιωτικά έγγραφα ελέγχονταν καθόλη τη διαδρομή προς την Κωνσταντινούπολη. Το Orient Express περνούσε από έθνη-κράτη με αβέβαιο μέλλον για την Τουρκία, η οποία αγωνίζονταν να γίνει έθνος (Irwin 1997). Κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, η εταιρεία σιδηροδρόμων CO ήρθε κάτω από ειδική στρατιωτική διοίκηση. Η μετακίνηση των γερμανικών στρατευμάτων και ο εξοπλισμός στην ηπειρωτική Ευρώπη μετακινούνταν με CO.

1919: Στις 11 Απριλίου 1919 το Simplon Orient Express αρχίζει να λειτουργεί παράλληλα με το Orient Express, χρησιμοποιώντας τη νότια διαδρομή από το Παρίσι (Gare de Lyon) στην Λωζάνη, το Μιλάνο, τη Βενετία, την Τεργέστη, το Βελιγράδι και την Κωνσταντινούπολη. Η διαδρομή αυτή είχε το πλεονέκτημα της αποφυγής της Γερμανίας (το οποίο οι σύμμαχοι ακόμα δεν εμπιστεύονταν), και έγινε γρήγορα η κύρια διαδρομή από το Calais και το Παρίσι στην Κωνσταντινούπολη. Η Συνθήκη των Βερσαλλιών είχε μια ειδική ρήτρα που απαίτησε την Αυστρία να αποδεχθεί αυτό το τρένο. Προηγουμένως, η Αυστρία είχε επιμείνει ότι οι διεθνείς αμαξοστοιχίες δεν θα μπορούσαν να περνούν από το έδαφός τους, εκτός αν κινούνταν μέσω Βιέννης.

1930: Ένα πλήρες δίκτυο μέσω κλινάμαξων λειτούργησε μεταξύ της Δυτικής και της Κεντρικής / Ανατολικής Ευρώπης, με τη συμμετοχή του Orient Express. Το 1930 έφτασε στο απόγειο της δόξας του, διανύοντας καθημερινά απόσταση 3.000 km από το Παρίσι στην Κωνσταντινούπολη σε τρεις νύχτες. Υπήρχαν ακόμη και δύο άλλες γραμμές - το Simplon Orient Express, μέσω της νέας σήραγγας Simplon στην Ελβετία ή το Arlberg Orient Express, μέσω Ζυρίχης (Wilkinson 2013). Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, το Orient Express απέκτησε τη φήμη του για την άνεση και την πολυτέλεια που παρείχε.

Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος: Κατά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1939 και πάλι διακόπτεται η λειτουργία του τρένου, η οποία δεν άρχισε εκ νέου μέχρι το 1947. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, οι Γερμανοί επιχείρησαν κάποια δρομολόγια για τη διαδρομή μέσω των Βαλκανίων, αλλά αντάρτες σαμποτάριζαν πολύ συχνά τη μετακίνηση αυτή, αναγκάζοντας να δοθεί τέλος σε αυτό το δρομολόγιο. Μετά το τέλος του πολέμου, τα κανονικά δρομολόγια συνεχίζονται, αλλά το κλείσιμο των συνόρων Βουλγαρίας-Τουρκίας 1951-1952 εμπόδισε τη γραμμή να εκτελέσει το ταξίδι προς την Κωνσταντινούπολη. Το 1962, μόνο η υπηρεσία Simplon συνέχισε να λειτουργεί και το 1977 το θρυλικό τρένο Orient Express τελικά αποσύρθηκε.

Το τέλος: Ο Β΄ Παγκόσμιος Πολέμος και η διαίρεση της Ευρώπης μεταξύ Ανατολής και Δύσης βάζει το Orient Express σε μεγάλο κίνδυνο. Το 1977 πραγματοποιείται το τελευταίο ταξίδι μετ' επιστροφής στο Παρίσι από την Κωνσταντινούπολη. Σήμερα παραμένει ένα τρένο που αποτελείται από 7 αυτοκίνητα που ανήκουν στην SNCF και ιστορικά μνημεία. Καλούνται Ταύρος, Ανατολία, το Golden Arrow, Riviera, Blue Train, North Star . Η Expo Rail, θυγατρική της SNCF, διαθέτει τώρα το τρένο Orient Express σε εταιρείες για τη δημιουργία εκδηλώσεων κύρους, όπως σεμινάρια, γεύματα, δείπνα, κοκτέιλ πάρτι ή εκδρομές κατά τη διάρκεια της ημέρας (Γαλλική εταιρεία σιδηροδρόμων snfc).

Η σημασία του θρυλικού τρένου

Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της σύγχρονης εποχής είναι η ταχύτητα και η οικονομία της μετακίνησης. Παλαιότερα, οι κοινωνίες ήταν απομακρυσμένες, οι φυλετικές διαμάχες τονώνονταν από την απουσία μέσων για εύκολη και συχνή επικοινωνία. Το εμπόριο ήταν σε στασιμότητα, όπως επίσης και η πνευματική πρόοδος. Οι σιδηρόδρομοι κατόρθωσαν να δώσουν ζωή σε περιοχές όπου δεν υπήρχε, να βοηθήσουν στην ανάπτυξη του εμπορίου, να διαδώσουν τον πολιτισμό και να διαλύσουν τις έχθρες μεταξύ των λαών. Κανένα μέρος της Αφρικής δεν έχει γνωρίσει πιο διαρκή αιματοχυσία από αυτό της περιοχής της Ευρώπης, όπου Σλάβοι, Βούλγαροι, Έλληνες, Αλβανοί, Βλάχοι, και Τούρκοι είχαν για πολλές γενιές έντονες διαμάχες, άλλες φορές για θρησκευτικούς και άλλες για φυλετικούς λόγους (Richardson 1908). Το τρένο κατάργησε φυσικές και πολιτιστικές αποστάσεις χτίζοντας μια γέφυρα μεταξύ της Ευρώπης και της Ανατολής. Η μετακίνηση βέβαια ανάμεσα στις πόλεις ήταν δύσκολη, καθώς υπήρχαν προβλήματα με την ασφάλεια των επιβατών αλλά και το κλείσιμο των συνόρων (Khatib 2012). Ωστόσο, η διαδρομή Παρίσι – Κωνσταντινούπολη, με το διάσημο τρένο αποτελούσε το ρομαντικό δρόμο γι' αυτούς που ήθελαν να επισκεφτούν την Κωνσταντινούπολη (Rubin 2002). Έτσι, στην Ευρώπη το τρένο Venice Simplon Orient Express έγινε σημείο αναφοράς για την υπεροχή του στα ταξίδια με τρένο (Prideaux 1999).

Επίσης, το τρένο αυτό μετέφερε αλληλογραφία και συγκεκριμένα, διπλωματική αλληλογραφία (Zwartjes et al. 2012). Προς το τέλος τη εποχής του, το διάσημο αυτό τρένο μετέφερε μόνο κάποιους διπλωμάτες και ιδίως αυτούς που συνόδευαν διπλωματικές βαλίτσες και σταματούσε και στα πλέον φτωχά ελληνικά χωριά (Ακρίτας 1968).

Σταθμοί του Orient Express

Ορμένιο

Είναι ο πρώτος ελληνικός σταθμός που συναντά το τρένο, καθώς έρχεται από τη Βουλγαρία. Το Simplon Orient Express στο τέλος της εποχής του σταθμεύει για τελευταία φορά, στην έξοδο από την Ελλάδα προς τη Βουλγαρία, για την αποβίβαση των επιβατών με προορισμό το Ορμένιο. Το τρένο το συνοδεύουν υπάλληλοι των σιδηροδρόμων Ελλάδας, για να το παραδώσουν στους Βούλγαρους σιδηροδρομικούς (Ακρίτας 1968).

Δίκαια

Είναι η πρωτεύουσα του Τριγώνου. Παλαιότερα τα τρένα από και με προορισμό τη Βουλγαρία σταματούσαν στα Δίκαια αρκετή ώρα, στο τελωνείο που υπήρχε εκεί. Μία σημαντική γιορτή που γίνεται στο χωριό, είναι αυτή που έχει σχέση με τα αμπέλια και γιορτάζεται την 1 Φεβρουαρίου, την ημέρα του Αγίου Τρύφωνα.

Γεγονός που συνδέεται με το Orient express (εικ. 1).

Τον Ιούλιο του 1952 σημειώθηκε ένα σοβαρό επεισόδιο στη νησίδα ΓΑΜΜΑ, μία από τις τρεις νησίδες του Έβρου που έχουν ονόματα τα γράμματα της αλφαβήτου. Η νησίδα αυτή έχει στρατηγική σημασία, γιατί βρίσκεται κοντά σε κατοικημένη περιοχή και ως εκ τούτου το κράτος που την κατέχει μπορεί να προκαλέσει μεταξύ άλλων πλημμύρες και να δημιουργήσει προβλήματα στη σιδηροδρομική γραμμή. Το επεισόδιο αυτό αφορούσε συμπλοκή μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων και όπως αναφέρεται υπήρχαν και νεκροί Έλληνες στρατιώτες. Οι Βούλγαροι κατέλαβαν τη νησίδα και παρά τις προειδοποιήσεις δεν την εγκατέλειπαν (Κυρκούδης 2004). Η Ελλάδα από τη μεριά της ανέφερε ότι η ενέργεια της Βουλγαρίας ήταν μια αδικαιολόγητη επίθεση και κατάφορη παραβίαση του διεθνούς δικαίου. Έτσι, προκειμένου να αποχωρήσουν οι Βούλγαροι στρατιώτες, αποφασίσθηκε να βομβαρδιστεί η νησίδα. Για το χρόνο όμως που θα γινόταν ο βομβαρδισμός λήφθηκε υπόψη η ώρα διέλευσης του πολυτελούς τρένου Simplon Orient express, το οποίο κατευθυνόταν προς την Κωνσταντινούπολη κατά τη διαδρομή του από το Παρίσι (εφημερίδα Chicago daily Tribune).

Wait for Train to Pass

This was the substance of information received from Athens by Alexis Kyrou, head of the Greek U. N. delegation. He said he was not considering a request for a meeting of the U. N. security council. Lt. Col. Orval Abel of the United States army, acting chief U. N. observer in Greece, with headquarters at Salonika, sent a message to U. N. headquarters which had a comic opera touch to it.

It reported that the Greek army did not begin firing until the luxury Simplon - Orient express, which runs from Paris to Istanbul, had passed by. The track passes near the disputed territory.

The report said life in the Bulgarian border village of Andrevivev, 600 yards away, appeared to be normal.

Εικόνα 1. Επεισόδιο στη νησίδα ΓΑΜΑ (πηγή: Εφημερίδα Chicago daily Tribune).

Μαρτυρίες κατοίκων

Κάποιος κάτοικος των Δικαίων αναφέρει τα εξής:

> Το διάσημο τρένο ήταν διαφορετικό από τα άλλα, τόσο η μηχανή όσο και τα βαγόνια που μετέφεραν τους επιβάτες. Και οι επιβάτες ήταν ακόμη πιο διαφορετικοί από εμάς, δηλαδή τους κατοίκους του χωριού. Το ντύσιμο

και γενικά η εμφάνιση ήταν πολύ διαφορετική από τη δική μας. Στο χωριό μας η στάθμευση διαρκούσε αρκετά, γιατί γινόταν τελωνειακός έλεγχος, τόσο στην είσοδο όσο και στην έξοδο, εφόσον υπήρχαν τα σύνορα με τη Βουλγαρία. Μάς έδινε την ευκαιρία αυτή η πολύωρη στάθμευση, για να παρατηρήσουμε καλύτερα τους ανθρώπους και το τρένο. Εμείς από περιέργεια τους κοιτάζαμε και αυτοί μας κοίταζαν με οίκτο (γιατί η εμφάνισή μας ήταν όμοια των παιδιών του τρίτου κόσμου) και μας πετούσαν καραμέλες από τα παράθυρα.

Αυτό που έδινε ζωή στο χωριό ήταν το τρένο. Με αυτό ξυπνούσαμε και με αυτό κοιμόμασταν. Το τρένο περνούσε από το Κάραγατς μέχρι το 1974, προκειμένου να φτάσει στα Δίκαια. Εκείνο που μας εντυπωσίαζε ήταν η σιδηροδρομική γέφυρα των Μαρασίων. Στο Κάραγατς βλέπαμε τον Τούρκο σταθμάρχη, τους αστυνομικούς, τους κατοίκους. Επίσης, υπήρχαν κουλουράδες που πουλούσαν κουλούρια στους επιβάτες του ελληνικού τρένου. Κοντά στο σταθμό υπήρχε ένα στρατόπεδο με άρματα. Δυσάρεστη εντύπωση προξενούσαν κάποια παιδιά, τα οποία έκαμναν άσχημες χειρονομίες και πετούσαν πέτρες μερικές φορές προς τους επιβάτες του ελληνικού τρένου, κατά τη διέλευση από τα τουρκικά εδάφη.

Μαράσια

Το τρένο, αφού περνούσε το ελληνικό τρίγωνο και τον ποταμό Άρδα, έμπαινε σε άλλο τρίγωνο, αυτό του Κάραγατς, το οποίο τώρα πλέον είναι υπό την κυριαρχία της Τουρκίας. Κατά τη διέλευση του τρένου απονέμονταν στρατιωτικές χαιρετούρες (Ακρίτας 1968). Στη σιδηροδρομική γέφυρα των Μαρασίων υπήρχε Έλληνας στρατιώτης στη μία άκρη και Τούρκος στην άλλη. Η γέφυρα αυτή φυλάσσονταν από σκοπούς Έλληνες και Τούρκους ακόμη και μετά τη χρήση της γέφυρας αυτής (Γερμίδης 1977).

Κάραγατς

Το Κάραγατς ήταν ένα προάστιο της Αδριανούπολης, στο οποίο βρισκόταν και ο σιδηροδρομικός σταθμός της Αδριανούπολης. Κατά την αρχαιότητα στην ίδια θέση βρισκόταν η Ορεστιάδα (Μουτσόπουλος κ.ά. 2006). Στο προάστιο αυτό υπήρχαν εξοχικές κατοικίες ευκατάστατων κατοίκων κυρίως κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού. Η καλλιέργεια του μεταξοσκώληκα ήταν από τις κυριότερες βιομηχανίες της Αδριανούπολης. Τεράστιες εγκαταστάσεις ήταν εγκατεστημένες εκεί, από τις οποίες εξάγονταν κάθε χρόνο σημαντικές ποσότητες κουκουλιών. Η Αδριανούπολη είχε επίσης πολλούς ατμόμυλους (Cervati 1909). Με τη Συνθήκη της Λωζάνης παραχωρείται στην Τουρκία η επίμαχη περιοχή του τριγώνου του Κάραγατς, δυτικά του ποταμού Έβρου. Έτσι, οι Τούρκοι παίρνουν το σιδηροδρομικό σταθμό του Κάραγατς που εξυπηρετεί την Αδριανούπολη (Martin 1923).

Υπογράφτηκαν στην Κωνσταντινούπολη στις 5 Νοεμβρίου 1937 κανονισμοί που αφορούσαν τη λειτουργία των σιδηροδρόμων. Παρακάτω αναφέρονται ορισμένοι γενικοί κανονισμοί για την εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 107 της συνθήκης της Λωζάνης που αφορά τις συγκοινωνίες της σιδηροδρομικής γραμμής μεταξύ των ελληνοτουρκικών συνόρων κοντά στο Πύθιο και των ελληνοβουλγαρικών συνόρων κοντά στο Σβίλεγκραντ. Πιο συγκεκριμένα το άρθρο 1, αναφέρει: «Οι παρόντες κανονισμοί ισχύουν για τα τρία τμήματα του σιδηροδρομικού συστήματος μεταξύ των ελληνοτουρκικών συνόρων κοντά στο Πύθιο και των ελληνοβουλγαρικών συνόρων κοντά στο Σβίλεγκραντ, τα οποία θα αναφέρονται ως *ζώνη του άρθρου 107*». Επίσης το άρθρο 6 αναφέρει: «Οι επιβάτες που ταξιδεύουν στην εν λόγω ζώνη δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να αποβιβασθούν από το τρένο, προτού φθάσουν στον προορισμό τους, εκτός, φυσικά, σε περίπτωση ανωτέρας βίας. Αυτοί εγκαταλείπουν την αμαξοστοιχία, καθώς παραδίδονται στους Έλληνες ή Τούρκους αστυνομικούς της περιοχής του τρένου, και θα συνεχίσουν το ταξίδι τους χωρίς καμία απαγόρευση αναχώρησης του τρένου στην εν λόγω περιοχή». Επιπλέον το άρθρο 8 αναφέρει: «Οι Έλληνες αξιωματούχοι

στους σταθμούς του Πυθίου και των Δικαίων και ο Τούρκος αξιωματούχος στο Κάραγατς είναι υπεύθυνοι για την εποπτεία των διαβατηρίων και έχουν το δικαίωμα να ελέγχουν τα διαβατήρια στο τρένο, στην περίπτωση των επιβατών που ταξιδεύουν στους ελληνικούς σταθμούς και εκείνων που ταξιδεύουν για το Κάραγατς αντίστοιχα. Οι εν λόγω υπάλληλοι έχουν το δικαίωμα να απαιτούν από τους φρουρούς του Simplon Orient Express σημείωμα με τα ονόματα των επιβατών κατά τη μεταφορά και τους αριθμούς των διαβατηρίων τους».

Ο σιδηροδρομικός σταθμός του Κάραγατς ή πριν από το 1971 με την ονομασία σιδηροδρομικός σταθμός της Αδριανούπολης, βρίσκεται 4,5 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της Αδριανούπολης. Είναι ένα μεγάλο κτίριο, που χτίστηκε από την Γενική εταιρία για την εκμετάλλευση των σιδηροδρόμων της Ευρωπαϊκής Τουρκίας «Compagnie des Chemins de Fer Orientaux (CO)» το 1890. Για να αποφευχθεί η κατασκευή μιας γέφυρας στον Έβρο ποταμό, η εταιρεία CO τοποθέτησε το σταθμό στην απέναντι όχθη της πόλης της Αδριανούπολης. Η γραμμή χρησιμοποιήθηκε από τους ελληνικούς κρατικούς σιδηροδρόμους (ΟΣΕ) έως το 1974, όταν δημιουργήθηκε σιδηροδρομική γραμμή μεταξύ Μαρασίων και Ν. Βύσσας. Στις 2 Νοεμβρίου του 1975 παραδίδεται στην κυκλοφορία η παραλλαγή της γραμμής μεταξύ Νέας Βύσσας-Μαρασίων, με την οποία παύει η διέλευση των αμαξοστοιχιών Αλεξανδρούπολης -Ορμενίου μέσα από το τουρκικό έδαφος (Ματζαρίδη 1996).

Κατά τον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο η Βουλγαρία, η Ελλάδα, το Μαυροβούνιο και η Σερβία αγωνίστηκαν ενάντια στην οθωμανική αυτοκρατορία. Στον πόλεμο αυτό σημειώνεται ότι ένας Βούλγαρος πιλότος έριξε την πρώτη βόμβα από το αεροσκάφος στο σιδηροδρομικό σταθμό του Κάραγατς (Deiss 2013).

Νέα Βύσσα

Η Νέα Βύσσα είναι ένα από τα μεγαλύτερα χωριά. Χαρακτηριστικό αυτής είναι η φορεσιά, η οποία φαίνεται φουσκωμένη. Αυτό μοιάζει με το Κρινολίνο των Γάλλων, δηλαδή το ογκώδες, άκαμπτο εσώρουχο του 19^{ου} αιώνα που τοποθετούσαν οι γυναίκες κάτω από τις φούστες και τα φορέματά τους, ώστε αυτά να φαίνονται φουσκωμένα. Αρχικά, υιοθετήθηκε στην ενδυμασία των εύπορων γυναικών της Γαλλίας και έπειτα διαδόθηκε και σε άλλες χώρες (Ακρίτας 1968).

Νέα Ορεστιάδα

Οι επιβάτες του Orient Express πριν το 1923 στην περιοχή της Νέας Ορεστιάδας έβλεπαν μόνο ένα μικρό κτίριο των εργατών της σιδηροδρομικής γραμμής. Το κτίριο αυτό βρισκόταν στην τοποθεσία Κουμ-Τσιφλίκ, στην οποία αργότερα εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες από το Κάραγατς και την Αδριανούπολη και ίδρυσαν τη Νέα Ορεστιάδα (Τσονίδης 1989). Κατόπιν έγινε το 1925 ο σιδηροδρομικός σταθμός, το κτίριο του οποίου κατασκευάσθηκε από οπτοπλινθοδομή και εξωτερικά καλύφθηκε με ξύλινη επένδυση. Με τον ίδιο τρόπο ήταν κατασκευασμένα τα κτίρια του σιδηροδρομικού δικτύου των Ανατολικών Σιδηροδρόμων από την Αλεξανδρούπολη μέχρι το Κάραγατς, όπως οι σταθμοί της Αλεξανδρούπολης, Πυθίου, Διδυμοτείχου (Ορδομπουζάνη 2016).

Πύθιο

Ο συνοριακός Σταθμός Πυθίου είναι ο μοναδικός σιδηροδρομικός συνοριακός σταθμός στα σύνορα της Ελλάδας με την Τουρκία, καθώς εδώ συναντώνται οι ελληνικές σιδηροδρομικές γραμμές με τις τουρκικές. Υπάρχουν εγκαταστάσεις της αστυνομίας ενώ λειτουργεί και το τελωνείο. Πίσω από τον πρώην γαλλικό σιδηροδρομικό σταθμό του Πυθίου από όπου περνούσε το Orient Express υπάρχει μνημείο αφιερωμένο στο 45ο Τάγμα Πεζικού του Γαλλικού στρατού το 1918 (γενικό προξενείο της Γαλλίας στη Θεσσαλονίκη). Η σιδηροδρομική γέφυρα του ποταμού Έβρου συνδέει τις δύο χώρες. Στη μία άκρη είναι οι Τούρκοι στρατιώτες και στην άλλη οι Έλληνες. Στο σημείο αυτό η Ελλάδα παραλαμβάνει τον συρμό και στην επιστροφή παραδίδει και το αντίστροφο (Ακρίτας 1968).

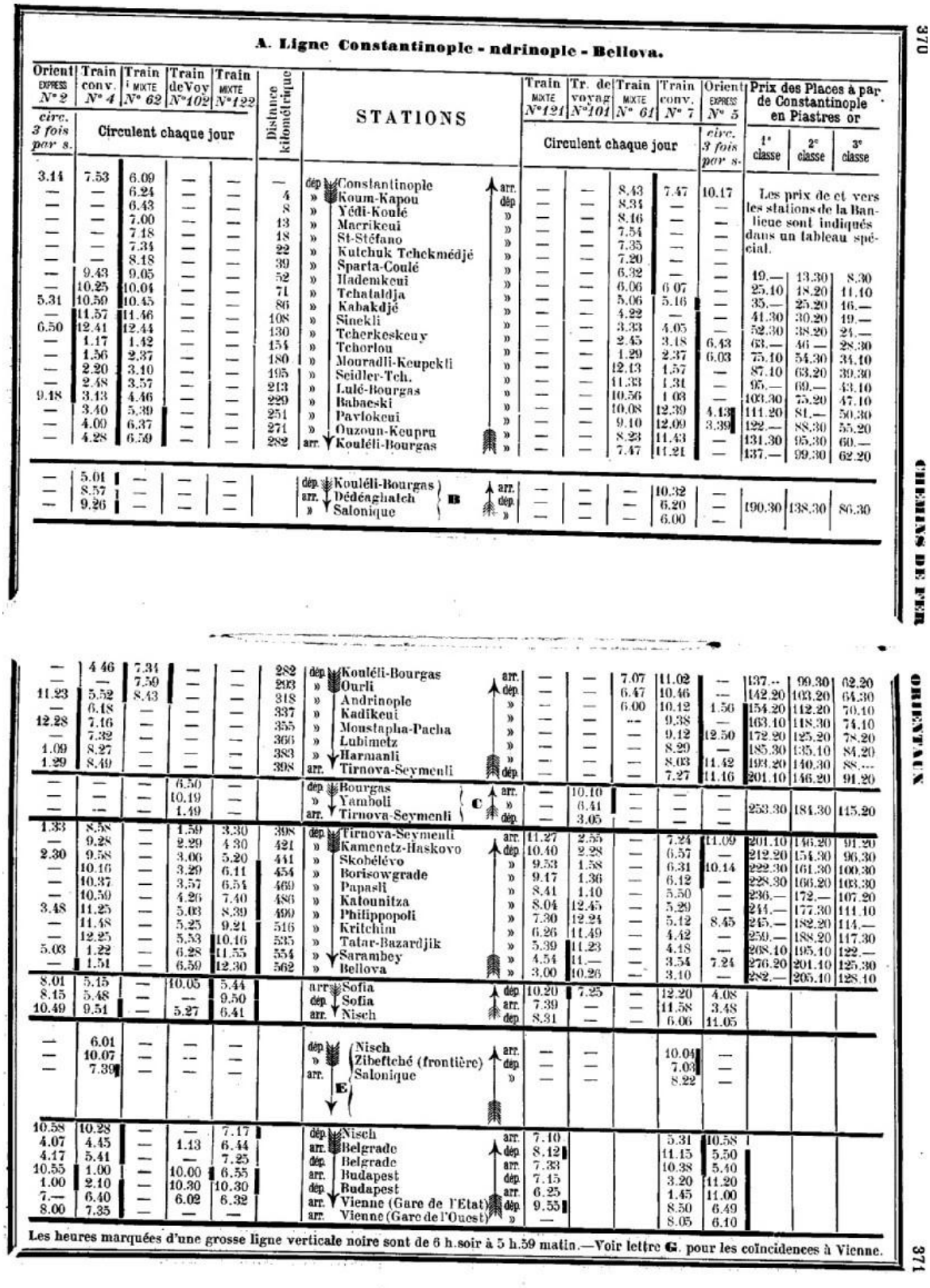

A. Ligne Constantinople - ndrinople - Bellova.

Orient EXPRESS N° 2	Train conv. N° 4	Train MIXTE N° 62	Train de Voy N°102	Train MIXTE N°122	Distance kilométrique	STATIONS	Train MIXTE N°121	Tr. de voyag N°101	Train MIXTE N° 61	Train conv. N° 7	Orient EXPRESS N° 5	Prix des Places à par de Constantinople en Piastres or		
circ. 3 fois par s.	Circulent chaque jour						Circulent chaque jour				circ. 3 fois par s.	1re classe	2e classe	3e classe
3.14	7.53	6.09	—	—	—	dép. Constantinople arr.	—	—	8.43	7.47	10.17	Les prix de et vers les stations de la Banlieue sont indiqués dans un tableau spécial.		
—	—	6.24	—	—	4	» Koum-Kapou dép.	—	—	8.34	—	—			
—	—	6.43	—	—	8	» Yédi-Koulé »	—	—	8.16	—	—			
—	—	7.00	—	—	13	» Macrikeui »	—	—	7.54	—	—			
—	—	7.18	—	—	18	» St-Stéfano »	—	—	7.35	—	—			
—	—	7.34	—	—	22	» Kutchuk Tchekmédjé »	—	—	7.20	—	—			
—	—	8.18	—	—	39	» Sparta-Coulé »	—	—	6.32	—	—			
—	9.43	9.05	—	—	52	» Hademkeui »	—	—	6.06	6.07	—	19.—	13.30	8.30
—	10.25	10.04	—	—	71	» Tchataldja »	—	—	5.06	5.16	—	25.10	18.20	11.10
5.31	10.59	10.45	—	—	86	» Kabakdjé »	—	—	4.22	—	—	35.—	25.20	16.—
—	11.57	11.46	—	—	108	» Sinekli »	—	—	3.33	4.05	—	41.30	30.20	19.—
6.50	12.41	12.44	—	—	130	» Tcherkeskeuy »	—	—	2.45	3.18	6.43	63.—	46.—	28.30
—	1.17	1.42	—	—	154	» Tchorlou »	—	—	1.29	2.37	6.03	75.10	54.30	34.10
—	1.56	2.37	—	—	180	» Mouradli-Keupekli »	—	—	12.13	1.57	—	87.10	63.20	39.30
—	2.20	3.10	—	—	195	» Seidler-Tch. »	—	—	11.33	1.31	—	95.—	69.—	43.10
9.18	3.13	4.46	—	—	229	» Lulé-Bourgas »	—	—	10.56	1 03	—	103.30	75.20	47.10
—	3.40	5.39	—	—	251	» Pavlokeui »	—	—	10.08	12.39	4.13	111.20	81.—	50.30
—	4.00	6.37	—	—	271	» Ouzoun-Keupru »	—	—	9.10	12.09	3.39	122.—	88.30	55.20
—	4.28	6.59	—	—	282	arr. Kouléli-Bourgas »	—	—	8.23	11.43	—	131.30	95.30	60.—
									7.47	11.21	—	137.—	99.30	62.20
—	5.01	—	—	—		dép. Kouléli-Bourgas arr.	—	—	—	10.32	—			
—	8.57	—	—	—		arr. Dédéaghatch B dép.	—	—	—	6.20	—	190.30	138.30	86.30
—	9.26	—	—	—		» Salonique »	—	—	—	6.00	—			

—	4 46	7.34	—	—	282	dép. Kouléli-Bourgas arr.	—	—	7.07	11.02	—	137.—	99.30	62.20
—	—	7.59	—	—	293	» Ourli dép.	—	—	6.47	10.46	—	142.20	103.20	64.30
11.23	5.52	8.43	—	—	318	» Andrinople »	—	—	6.00	10.12	1.56	154.20	112.20	70.10
—	6.18	—	—	—	337	» Kadikeui »	—	—	—	9.38	—	163.10	118.30	74.10
12.28	7.16	—	—	—	355	» Moustapha-Pacha »	—	—	—	9.12	12.50	172.20	125.20	78.20
—	7.32	—	—	—	366	» Lubimetz »	—	—	—	8.59	—	185.30	135.10	84.20
1.09	8.27	—	—	—	383	» Harmanli »	—	—	—	8.03	11.42	193.20	140.30	88.—
1.29	8.49	—	—	—	398	arr. Tirnova-Seymenli dép.	—	—	—	7.27	11.16	201.10	146.20	91.20
—	—	—	6.50	—		dép. Bourgas arr.	—	10.10	—	—	—			
—	—	—	10.19	—		» Yamboli C »	—	6.41	—	—	—	253.30	184.30	115.20
—	—	—	1.49	—		arr. Tirnova-Seymenli dép.	—	3.05	—	—	—			
1.33	8.58	—	1.59	3.30	398	dép. Tirnova-Seymenli arr.	11.27	2.55	—	7.24	11.09	201.10	146.20	91.20
—	9.28	—	2.29	4 30	421	» Kamenetz-Haskovo dép.	10.40	2.28	—	6.57	—	212.20	154.30	96.30
2.30	9.58	—	3.06	5.20	441	» Skobélévo »	9.53	1.58	—	6.31	10.14	222.30	161.30	100.30
—	10.16	—	3.29	6.11	454	» Borisowgrade »	9.17	1.36	—	6.12	—	228.30	166.20	103.30
—	10.37	—	3.57	6.54	469	» Papasli »	8.41	1.10	—	5.50	—	236.—	172.—	107.20
—	10.59	—	4.26	7.40	486	» Katounitza »	8.04	12.45	—	5.29	—	244.—	177.30	111.10
3.48	11.25	—	5.03	8.39	490	» Philippopoli »	7.30	12.24	—	5.12	8.45	245.—	182.20	114.—
—	11.48	—	5.25	9.21	516	» Kritchim »	6.26	11.49	—	4.42	—	250.—	188.20	117.30
—	12.25	—	5.53	10.16	535	» Tatar-Bazardjik »	5.39	11.23	—	4.18	—	268.10	195.10	122.—
5.03	1.22	—	6.28	11.55	554	» Sarambey »	4.54	11.—	—	3.54	7.24	276.20	201.10	125.30
—	1.51	—	6.59	12.30	562	» Bellova »	3.00	10.26	—	3.10	—	282.—	205.10	128.10
8.01	5.15	—	10.05	5.44		arr. Sofia dép.	10.20	7.25	—	12.20	4.08			
8.15	5.48	—	—	9.50		dép. Sofia arr.	7.39	—	—	11.58	3.48			
10.49	9.51	—	5.27	6.41		arr. Nisch dep.	8.31	—	—	6.06	11.05			
—	6.01	—	—	—		dép. Nisch arr.	—	—		10.04	—			
—	10.07	—	—	—		» Zibeftché (frontière) dép.	—	—		7.03	—			
—	7.39	—	—	—		arr. Salonique »	—	—		8.22	—			
						E								
10.58	10.28	—	—	7.17		dép. Nisch arr.	7.10			5.31	10.58			
4.07	4.45	—	1.13	6.44		arr. Belgrade dép.	8.12			11.15	5.50			
4.17	5.41	—	—	7.25		dép. Belgrade arr.	7.33			10.38	5.40			
10.55	1.00	—	10.00	6.55		arr. Budapest dép.	7.15			3.20	11.20			
1.00	2.10	—	10.30	10.30		dép. Budapest arr.	6.25			1.45	11.00			
7.—	6.40	—	6.02	6.32		arr. Vienne (Gare de l'Etat) dép.	9.55			8.50	6.49			
8.00	7.35	—	—	—		arr. Vienne (Gare de l'Ouest) »	—			8.05	6.10			

Les heures marquées d'une grosse ligne verticale noire sont de 6 h.soir à 5 h.59 matin.—Voir lettre G. pour les coïncidences à Vienne.

Εικόνα 2. Ωράριο της διαδρομής του Orient Express (Πηγή: Guide Horaire General. Voyageur d´ Orient, BnF Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας 1909).

Κωνσταντινούπολη

Ο αριθμός των ταξιδιωτών από την Ευρώπη στην Τουρκία, και ιδιαίτερα την Κωνσταντινούπολη, αυξήθηκε δραματικά κατά τον 19ο αιώνα, καθώς οι συνθήκες του ταξιδιού βελτιώθηκαν. Αυτό προήλθε κυρίως από την επιθυμία να δουν οι επισκέπτες την Ανατολία, να βιώσουν και να κατανοήσουν την καθημερινή ζωή, την ενδυμασία, το φαγητό, τη διασκέδαση, και τις παραδόσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, καθώς και άλλων ατόμων. Ωστόσο, η πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας δεν ήταν εφοδιασμένη με τα κατάλληλα καταλύματα, για να φιλοξενήσει τους επισκέπτες. Στις αρχές του 1890 μια από τις πιο σημαντικές εταιρείες του 19ου αιώνα, η Wagons Lits, η οποία παρείχε τις σιδηροδρομικές μεταφορές μεταξύ της Ανατολής και Δύσης άνοιξε το διάσημο ξενοδοχείο Pera Palas στην Κωνσταντινούπολη.

Οι επιβάτες που αποβιβάζονταν από το Orient Express στην Κωνσταντινούπολη, έμεναν στο ξενοδοχείο Pera Palace, που βρίσκεται ψηλά για υγιεινό αέρα και έχει θέα στον Κεράτιο κόλπο και ολόκληρο το πανόραμα. Στους επισκέπτες συμπεριλαμβάνονταν βασιλικές οικογένειες της Ευρώπης, μάλιστα μία σουίτα χρησιμοποιήθηκε από τον Ατατούρκ (και διατηρείται ως μουσείο), ενώ η Αγκάθα Κρίστι έμενε στο δωμάτιο 411 (Seeberg 2000).

Πίνακας 1: Σιδηροδρομικές γραμμές. Χιλιομετρήσεις (Νικολαΐδης 1993).

Σιδηροδρομική Γραμμή Κωνσταντινούπολη- Πύθιο- Κάραγατς- Svilegrad- Φιλιππούπολη	**Χιλιομετρική θέση**
Κωνσταντινούπολη	0
Σιδηροδρομική γέφυρα Πυθίου	281
Σιδηροδρομικός σταθμός Πυθίου	282,2
Ν. Ορεστιάδα	300
Αρχή ελληνικής παράκαμψης Τριγώνου Κάραγατς	
Όρια Τριγώνου Κάραγατς	
Σιδηροδρομικός σταθμός Κάραγατς	318,2

Πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη και το Orient Express

> Βρίσκομαι σε ένα άνετο τρένο, αλλά με τη φρίκη της εκκένωσης της Θράκης, όλα μου φαίνονται απίστευτα. Έστειλα τηλεγράφημα στη «Στὰρ» από την Αδριανούπολη. .. Ή εκκένωση συνεχίζεται…. Ψιχάλιζε. Στην άκρη του λασπόδρομου έβλεπα την ατέλειωτη πορεία της ανθρωπότητας να κινείται αργά ….. (Toronto Star, 14 Νοέμβρη 1922).

Στις 30 Σεπτεμβρίου 1922, ο Έρνεστ Χέμινγουεϊ έφτασε στην Κωνσταντινούπολη για να καλύψει τον ελληνοτουρκικό πόλεμο (1920-1922) για την Toronto Star. Ο Έρνεστ Χέμινγουεϊ ήταν δημοσιογράφος και πολεμικός ανταποκριτής της εφημερίδας «Toronto Star

Weekly» του Τορόντο. Στο τελευταίο άρθρο του, «Οι πρόσφυγες από τη Θράκη» με ημερομηνία 14 Νοεμβρίου 1922, ο Χέμινγουεϊ έγραψε είκοσι άρθρα για τον πόλεμο και την πολιτική κατάσταση. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι χωρία στα άρθρα του για την Toronto Star προκαλούν συμπάθεια για τους μισό εκατομμύριο Θράκες οι οποίοι στερήθηκαν τα αγαθά τους εξαιτίας του ελληνοτουρκικού πολέμου. Ο Χέμινγουεϊ ιστορικοποιεί τον ελληνικό πολιτισμό και τους ανθρώπους του, οι οποίοι βρίσκονται ξαφνικά ανίσχυροι μεταξύ των δυτικών μεσιτών της εξουσίας (Βρετανία, Γαλλία, η Ιταλία), των οποίων η πολιτική και τα οικονομικά συμφέροντα τούς καθιστά αδιάφορους μπροστά στη μακραίωνη έχθρα μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων (Lecouras 2001).

> Κι η Αδριανούπολη, όμως, δεν είναι ευχάριστο μέρος. Κατεβαίνοντας από το τρένο κατά τις 11 το βράδυ, βρήκα μια λασπωμένη τρύπα αντί για σταθμό, γεμάτη στρατιώτες, μπόγους, σκελετούς κρεβατιών, σκεπάσματα, ραπτομηχανές, μωρά, σπασμένα κάρα, όλα να μουσκεύουν κάτω από τη συνεχιζόμενη βροχή και βουτηγμένα στη λάσπη. Το μέρος φωτιζόταν με λάμπες κηροζίνης. Ο σταθμάρχης μού είπε ότι μόνο εκείνη τη μέρα είχε ήδη διώξει με κατεύθυνση τη δυτική Θράκη πενήντα επτά βαγόνια γεμάτα στρατιώτες που υποχωρούσαν… (Χέμινγουεϊ 2010).

> Ημέρα και νύχτα, ακολουθώντας τους χείμαρρους που είχαν σχηματίσει οι φθινοπωρινές βροχές, το πλήθος των φυγάδων είχε πλέον ξεπεράσει τις 180.000 ψυχές μέσα σε δώδεκα μέρες, ενώ συνέχιζε με αργό ρυθμό ην πορεία του προς τις ελώδεις εκβολές του πάντα φουσκωμένου Έβρου. Για λίγες ώρες τα βόδια θα ξεκουράζονταν εκεί λυμένα, ενώ οι οικογένειες των προσφύγων θα ξέκλεβαν λίγο ύπνο πάνω στα ιδρωμένα στομάχια των ζώων τους για να ζεσταθούν. Τότε θα ακούγονταν το σφύριγμα του Οριάν Εξπρές, τα βαγόνια του οποίου έλαμπαν από φως και χλιδή καθώς περνούσε… Έπρεπε να φτάσουν στο ποτάμι πριν η διέλευση του γίνει αδύνατη, έπρεπε να προχωρήσουν με πείσμα μπροστά *(*The National Geographic Magazine. Συλλεκτικό τεύχος).

Επίλογος

«Ο σιδηρόδρομος έχει φαντασία…..Το τρένο είναι φανταστικό. Έγινε για τον άνθρωπο και γι' αυτό μιλάει στον άνθρωπο. Γι' αυτό μπορείς να καταλάβεις πολλά πράγματα..» (Κοντόπουλος Ευθύμιος, πρόεδρος του συλλόγου φίλων σιδηροδρόμων Θεσσαλονίκης, Απρίλιος 2010).

Το Orient Express ήταν το τρένο της ειρήνης, δημιουργός ευημερίας αλλά και ένα σύμβολο, ένα τρένο το οποίο κατάργησε φυσικές και πολιτιστικές αποστάσεις κτίζοντας γέφυρες μεταξύ των χωρών. Ο τρόπος μετακίνησης μεταξύ των πόλεων ήταν πολύπλοκος λόγω της κατάστασης που επικρατούσε και των διαφορών μεταξύ των συνοριακών χωρών. Η έννοια του ταξιδιού χωρίς διακοπή είναι ένας από τους πιο βασικούς παράγοντες στη διαμόρφωση των πολιτισμών στη σύγχρονη εποχή της κινητικότητας, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης (Starostina 2012).

Το Orient Express είναι το τρένο το οποίο είναι συνώνυμο με ρομαντικές σχέσεις, ίντριγκες και πολυτελή ταξίδια.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Chater, M. (2000). Η μεγαλύτερη μετακίνηση πληθυσμών. The National Geographic Magazine. Συλλεκτικό τεύχος. Έκδοση: National Geographic Ελλάδα.

Ακρίτας, Τ. (1968). Θράκη (Αρχαία και σύγχρονη ζωή). Αθήνα.

Γερμίδης, Α. (1977). Έβρος ο Ποταμός της Θράκης. Θεσσαλονίκη.

Η εκκένωση της Ανατολικής Θράκης (2016). Ανακτήθηκε 23 Νοεμβρίου 2015 από: http://www.topontiki.gr/article/8726/i-ekkenosi-tis-anatolikis-thrakis
Κυρκούδης, Θ. (2004). Τρίγωνο: Η Μεσοποταμία του Έβρου. Δήμος Τριγώνου.
Μαγγούτα, Χ. (2014). Έρνεστ Χέμινγουει: «Στην προκυμαία της Σμύρνης» - Η καταστροφή με τα μάτια του μεγάλου νομπελίστα. Ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2015 από: http://www.palmografos.com/permalink/23007.html
Ματζαρίδης, Π. (1996). Συνοπτικό ιστορικό των ελληνικών σιδηροδρόμων. Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδας.
Μουτσόπουλος, Ν., Βακαλόπουλος, Κ., Κεσόπουλος, Α. (2006). Αλησμόνητες Πατρίδες της Θράκης. Θεσσαλονίκη: Τζιαμπίρης- Πυραμίδα.
Νησίδα Γάμα «Τα Ελληνο-Βουλγαρικά Ιμια» (2014). Ανακτήθηκε 13 Ιουνίου 2015 από: http://pluton22.blogspot.gr/2014/06/blog-post_13.html
Νησίδα Γάμα (2012). Ανακτήθηκε στις 5 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://voreasmagazin.blogspot.gr/2012/12/1952-2012-60.html
Νικολαΐδης, Ν. (1993). Η Αδριανούπολη. Τεύχος ΙΙ Λεύκωμα. Αθήνα.
Ορδουμποζάνη, Θ. (2011). Τα κτίρια του Σιδηροδρόμου αρχιτεκτονική προίκα στην Αλεξανδρούπολη. Ανακτήθηκε στις 18/1/2016 από: http://www.alexpolisonline.com/2011/12/blog-post_6347.html
Στα ίχνη του Μακεδονικού Μετώπου (2015). Ανακτήθηκε 13 Δεκεμβρίου 2015 από: http://www.ambafrance-gr.org/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CE%AF%CF%87%CE%BD%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%9C%CE%B1%CE%BA%CE%B5%CE%B4%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CE%9C%CE%B5%CF%84%CF%8E%CF%80%CE%BF%CF%85-7408
Χέμινγουεϊ, Ε. (2010). Με υπογραφή Χέμινγουεϊ 1920-1922: Ιταλία, Βαλκάνια, Μικρασιατική καταστροφή. Μετάφραση: Κώστας Καλογρούλης, Ηλίας Μαγκλίνης. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

About, E. (2007). L'Orient Express. Magellan & Cie. Paris. France.
Cervati, R. (1909). Guide horaire général international illustré pour le voyageur en Orient description de Constantinople et des plus importantes villes de la Turquie, de l'Egypte et de la Grèce. Constantinople, pp. 358-363. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου 2015 από: http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k55584488/ f6.image.r=.langEN
Dalal, R. (2014). Spaces of the past: Nostalgia in the murder on the Orient Express and the Last Express. In: Stobbart, D., Evans, M. (Eds), Engaging with Videogames: Play, Theory and Practice. Oxford: Inter-Disciplinary Press, pp. 265-275.
Deiss, R. (2013). The cathedral of the winged wheel and the sugarbeet station: Trivia and anecdotes on 222 railway stations in Europe. BoD – Books on Demand. Germany.
Dzhaleva-Chonkova, A. (2008). Security in rail in railway transport: Traditions and challenges. Mechanics Transport Communications. Vol. 3, No. 0332, pp. 19-24.
Edmond About's sumptuous inaugural journey (2015). Ανακτήθηκε στις 23 Δεκεμβρίου 2015 από: http://www.orient-express.eu/en/chronicles-orient-express/edmond-abouts-sumptuous-inaugural-journey
Gottlieb, A. (1982). Americans' vacations. Annals of Tourism Research. Vol. 9, No. 2, pp. 165-187.
Greek attack ousts Bulgars from island (1952). Chicago daily Tribune newspaper Vol. CXI, No. 190.
Irwin, R. (1997). Toynbee and Ibn Khaldun. Middle Eastern Studies. Vol. 33, No. 3, pp. 461-479.
Jacolin, H. (2006). L'établissement de la première voie ferrée entre l'Europe et la Turquie. Chemins de fer et diplomatie dans les Balkans. Revue d'histoire des chemins de fer. No. 35. pp.5-24.
Khatib, K. (2012). The train of peace: The mid-orient express. Euro-mediterranean Partnership in the Aftermath of the Arab Spring. pp. 375. Ανακτήθηκε στις 15

Δεκεμβρίου 2015 από: https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=Rc5lG-es5CEC&oi=fnd&pg=PA375&dq=The+train+of+peace:+The+mid-orient+express.+Euro-mediterranean+Partnership+in+the+Aftermath+of+the+Arab+Spring.+&ots=xOT8ZVSQjZ&sig=Frew0O96lVD9nrPd3WtjHlnSPcg&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20train%20of%20peace%3A%20The%20mid-orient%20express.%20Euro-mediterranean%20Partnership%20in%20the%20Aftermath%20of%20the%20Arab%20Spring.&f=false

King, C. (2014). Midnight at the Pera Palace: The Birth of Modern Istanbul. W.W. Norton & Company.

Il était une fois l'Orient Express Institut du monde arabe Du 4 avril au 31 août 2014 Dossier de press. Ανακτήθηκε στις 28 Δεκεμβρίου 2015 από: http://www.ambafrance-ma.org/Il-etait-une-fois-l-Orient-Express

L'Orient-Express: tout l'art du voyage dans un train. (2015). Ανακτήθηκε στις 28 Δεκεμβρίου 2015 από: http://www.sncf.com/fr/groupe/train-orient-express

Lecouras, P. (2001). Hemingway in Constantinople. The Midwest Quarterly. Vol. 43, No. 1, pp. 29.

Martin, L. (1923). The new frontier in Thrace. Foreign Affairs. Vol. *2*, No. 1, pp. 99.

Orient Express. (2015). Ανακτήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2015 από: http://www.orient-express.eu/en/

Orient Express. Ανακτήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://www.britannica.com/topic/Orient-Express

Orient Express. (2016). Ανακτήθηκε στις 3 Ιανουαρίου 2016 από: http://omikronwatch.com/orexpress.php

Parusheva, D. (2001). Orient-Express, or About European Influences on Everyday Life in the Nineteenth Century Balkans. New Europe College Yearbook. No. 09, pp. 139-167.

Prideaux, B. (1999). Tracks to tourism: Queensland Rail joins the tourist industry. International Journal of Tourism Research. Vol. 1, No. 2, pp.73-86.

Richardson, R. (1908). New railway projects in the Balkan Peninsula. The Scottish Geographical Magazine. Vol. 24, No. 5, pp. 254-258.

Rubin, B.M. (2002). Istanbul Intrigues. Boğaziçi University Press.

Sakurai, K. (2012). Fine Dining on Orient Express. Japan Railway & Transport Review. No. 59, pp.28-35.

Schoenberg, P.E. (1977). The evolution of transport in Turkey (Eastern Thrace and Asia minor) under Ottoman rule, 1856-1918. Middle Eastern Studies. Vol. 13, No. 3, pp. 359-372.

Seeberg, S. (2000). Agatha Christie Slept Here. Dawn. No. 35, pp. 16.

Starostina, N. (2012). Le Train-Ferry Douvres-Dunkerque, le Train Bleu et autres initiatives intermodales dans la France de l'entre-deux-guerres. Revue d'histoire des chemins de fer. No. 42-43, pp. 49-65.

The Venice Simplon Orient Express. (2015). Ανακτήθηκε στις 3 Οκτωβρίου 2015 από: http://www.railsnw.com/tours/oe/vsoe_pop_about.htm

Trotsky: An exile on the Orient Express. (2015). Ανακτήθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://www.orient-express.eu/en/chronicles-orient-express/trotsky-an-exile-on-the-orient-express

Wilkinson, A. (2013). It's murder on the Orient Express. Historian. No. 118, p. 18.

Zwartjes, M., Langenhove, L., Kingah, S., Maes, L. (2012). Determinants of regional leadership is the European Union a leading regional actor in peace and security? Southeast European and Black Sea Studies. Vol. 12, No.3, pp. 393-405.

Zeybek, I. (2013). Locality transmission of global luxury brands: Chanel No: 5 Perfume commercial and interculturality. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication. Vol. 3, No. 4. pp. 12-19.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 47-56

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΥ ΣΤΟ ΒΟΡΕΙΟ ΕΒΡΟ

Διαμαντής Μυρτσίδης και Χρήστος Μυρτσίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ιστορία του Νομού Έβρου και κυρίως της πόλης της Αδριανούπολης και της Νέας Ορεστιάδας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το σιδηρόδρομο. Στην παλαιά Ορεστιάδα (Κάραγατς) βρισκόταν ο μεγαλοπρεπής σιδηροδρομικός σταθμός της Αδριανουπόλεως χτισμένος τον 19^{ο} αιώνα πάνω στον σιδηροδρομικό άξονα Κωνσταντινούπολης – Βιέννης, μετατρέποντας την Αδριανούπολη σε διεθνές κέντρο εμπορίου. Ο σιδηροδρομικός σταθμός αποτέλεσε άλλωστε και έναν από τους σημαντικότερους λόγους για τη διεκδίκηση και την παράδοση του Κάραγατς στους Τούρκους. Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, το τρένο συνέβαλε στην ανάπτυξη της σύγχρονης πόλης και της ευρύτερης περιοχής του Βορείου Έβρου. Μέσω του σιδηρόδρομου και της γεω-στρατηγικής του θέσης ο Βόρειος Έβρος εξελίχθηκε σε σημαντικό επιβατικό και εμπορικό κέντρο. Δημιουργήθηκαν και λειτούργησαν δυο μεθοριακοί σιδηροδρομικοί σταθμοί στο Πύθιο και στα Δίκαια συνδέοντας έτσι σιδηροδρομικά την περιοχή αλλά και την Ελλάδα με την Τουρκία και την Βουλγαρία αντίστοιχα. Ακόμη, μέσω του σιδηρόδρομου γινόταν η μεταφορά της ζάχαρης από το εργοστάσιο της πόλης της Νέας Ορεστιάδας προς τα αστικά κέντρα της χώρας. Η σύνδεση του σιδηροδρόμου με την περιοχή συνεχίζεται και σήμερα με το νέο κτίριο του σιδηροδρομικού σταθμού να δεσπόζει στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας.

Λέξεις κλειδιά: *Κάραγατς, σιδηρόδρομος, Νέα Ορεστιάδα, σιδηροδρομικός σταθμός, Ο.Σ.Ε.*

Εισαγωγή

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός πως η σύγχρονη ιστορία της πόλης της Νέας Ορεστιάδας αλλά και του Βορείου Έβρου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το σιδηρόδρομο. Στο Βόρειο Έβρο ο σιδηρόδρομος καλύπτει 102 χιλ. γραμμής και διασχίζει τα σημαντικότερα αστικά κέντρα, τις πόλεις της Νέας Ορεστιάδας και του Διδυμοτείχου, την κωμόπολη της Νέας Βύσσας και τα κεφαλοχώρια των Λαβάρων, του Πυθίου και των Δικαίων.

Όλα ξεκίνησαν, πριν από περίπου 150 χρόνια στα μέσα της δεκαετίας του 1860, όταν ο ανώτερος άρχοντας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, Σουλτάνος Αβδούλ Αζίζ, αποφασίζει τη σιδηροδρομική σύνδεση της αυτοκρατορίας με τη Δυτική Ευρώπη (Ανδρουλιδάκης 2005). Μετά την πρώτη αποτυχημένη προσπάθεια συνεργασίας το 1869 με την Αυστριακή εταιρία των Σιδηροδρόμων, τη σιδηροδρομική σύνδεση Κωνσταντινούπολης-Αδριανούπολης-Βιέννης αναλαμβάνει τελικά η «Εταιρία Ανατολικών Σιδηροδρόμων» - «Chemins de fer Orientaux» (CO), ιδιοκτησίας του Γερμανού Hirch (Παπαδημητρίου 2000).

Η εταιρία Ανατολικών Σιδηροδρόμων – Chemins de fer Orientaux (CO)

Τα έργα κατασκευής της σιδηροδρομικής σύνδεσης μεταξύ Κωνσταντινούπολης – Αδριανούπολης - Σόφιας συνολικού μήκους 562 χιλιομέτρων ξεκίνησαν στις 4 Ιουνίου του 1870 (Παπαδημητρίου 2000). Στη συνέχεια, το 1872 ξεκίνησε η κατασκευή της διακλάδωσης της γραμμής που θα συνέδεε το σιδηροδρομικό σταθμό Διδυμοτείχου (σημερινός σταθμός Πυθίου) με το μικρό ψαροχώρι Δεδέαγατς συνολικού μήκους 112 χιλιομέτρων. Στο Δεδέαγατς η εταιρία κατασκεύασε εμπορικό σταθμό και αποθήκες στο λιμάνι, προχωρώντας σταδιακά στην αξιοποίηση του. Πλήθος κόσμου εργάστηκε για το σιδηρόδρομο, καλύπτοντας τις ανάγκες σε προσωπικό, με αποτέλεσμα ο πληθυσμός του χωριού να αυξηθεί σημαντικά.

Τελικά, η γραμμή Κωνσταντινούπολης – Αδριανούπολης σύμφωνα με τον Ανδρουλιδάκη (2005) δόθηκε στην κυκλοφορία τρία χρόνια αργότερα το έτος 1873. Τα επίσημα εγκαίνια έγιναν στις 20 Ιουνίου 1873. Ο μεγαλοπρεπής και επιβλητικός σιδηροδρομικός σταθμός της Αδριανούπολης χτίστηκε στο πλούσιο προάστιο Κάραγατς. Η Αδριανούπολη, μετατράπηκε σε σημαντικό κέντρο του διεθνούς εμπορίου, συγκεντρώνοντας εκτός από μεγαλοστελέχη της Εταιρίας των Σιδηροδρόμων, μεγάλο πλήθος ξένων επενδυτών, εμπόρων και τραπεζιτών. Από το 1883 τη διαδρομή Κωνσταντινούπολη – Αδριανούπολη - Βιέννη κάλυπτε η διάσημη υπερταχεία Orient Express. Οι σιδηροδρομικοί σταθμοί Πυθίου και Αδριανουπόλεως ήταν στις δόξες τους. Βασιλιάδες, αρχηγοί κρατών, Πατριάρχες, μεγιστάνες περνάνε από την Ανδιανούπολη και το Πύθιο, τις πύλες της Δύσης (Μπράβος 2004). Η συντήρηση και η εκμετάλλευση της γραμμής παραχωρήθηκε από τον Σουλτάνο στην εταιρία Ανατολικών Σιδηροδρόμων.

Στις 19 Μαΐου 1896 η εταιρία JSC παραδίδει στην κυκλοφορία την «ενωτική γραμμή» συνδέοντας το Πολύκαστρο του Κιλκίς με το Φερετζίκ (Φέρρες) και έτσι δημιουργείται ο σιδηροδρομικός άξονας Κωνσταντινούπολη – Αδριανούπολη – Θεσσαλονίκη (Ματζαρίδης 1984). Στις αρχές του 20ου αιώνα ολόκληρος ο σημερινός Νομός Έβρου είχε μετατραπεί σε σημαντικό εμπορευματικό κέντρο, καταλαμβάνοντας μια γεωστρατηγική θέση, στο νέο συγκοινωνιακό χάρτη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τη σύνδεσής της με την Ευρώπη. Την εκμετάλλευση της Ενωτικής γραμμής είχε η εταιρία JSC (Ανδρουλιδάκης 2005).

Η περίοδος των μεγάλων πολέμων

Το 1918 ο αρχιστράτηγος των συμμαχικών δυνάμεων Φ. Ντ' Εσπεραί σχηματίζει μέτωπο κατά της Τουρκίας κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής Αλεξανδρουπόλεως – Ορμενίου. Στην περιοχή του Βορείου Έβρου τοποθετήθηκε η 26η Βρετανική Μεραρχία. Ο πόλεμος έληξε τον Νοέμβρη του 1919 με την υπογραφή της συνθήκης του Νεϊγύ, με την οποία η περιοχή της Δυτικής Θράκης και της Μακεδονίας παραχωρείται στην Ελλάδα (Μαρασλής 1996). Με την ενσωμάτωση των νέων περιοχών στο ελληνικό κράτος, δημιουργήθηκαν προβλήματα σχετικά με την ένταξη των σιδηροδρομικών δικτύων, που βρισκόταν στα νέα ελληνικά εδάφη. Έτσι, με το νόμο 2144/18.3.1920 ο Ελευθέριος Βενιζέλος ιδρύει τους Σιδηρόδρομους Ελληνικού Κράτους (ΣΕΚ) υπό την διοίκηση των οποίων υπάγονται όλοι οι σιδηρόδρομοι της ελληνικής επικράτειας (Ανδρουλιδάκης 2005). Με το νόμο 2647/1920 εντάσσεται στους ΣΕΚ και η γραμμή Θεσσαλονίκης – Αλεξανδρούπολης έναντι 10.111.675 δραχμών, ωστόσο η γραμμή που διασχίζει το Βόρειο Έβρο (Αλεξανδρούπολης – Ορεστιάδας – Ορμενίου) παρέμεινε υπό την διοίκηση των CO έως το έτος 1930 (Ματζαρίδης 1984).

Μετά την ήττα της Ελλάδας το 1922 στην Μικρασιατική εκστρατεία καθορίζεται, αρχικά στην συνθήκη των Μουδανιών, ως χερσαίο σύνορο μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, ο ποταμός Έβρος, παραχωρώντας την πόλη της Αδριανούπολης στην Τουρκία. Το δίκτυο της εταιρίας των Ανατολικών Σιδηροδρόμων χωρίζεται σε δύο τμήματα στο ελληνικό και το τουρκικό με έδρα την Αλεξανδρούπολη και την Κωνσταντινούπολη αντίστοιχα (Παπαδημητρίου 2000) και πολλοί Έλληνες κάτοικοι της Αδριανούπολης κατέφυγαν στο πλούσιο προάστιο του Κάραγατς που βρίσκεται δυτικά του ποταμού Έβρου. Ωστόσο λίγους μήνες αργότερα, τον Μάιο του 1923, κατά τις διαβουλεύσεις της συνθήκης ειρήνης στην Λωζάννη της Ελβετίας, ο Ε. Βενιζέλος παραχωρεί το τρίγωνο του Κάραγατς – Ντεμερντές – Μπόσνας στην Τουρκία. Το τρίγωνο του Κάραγατς είχε έκταση 24 τ. χμ. και πληθυσμό 15.000 κατοίκων (Μαρασλής 1996). Αιτία της παραχώρησης του Κάραγατς ήταν ο σιδηρόδρομος. Ο Κεμάλ Ατατούρκ δεν ήθελε με τίποτα να χάσει την σιδηροδρομική σύνδεση της Αδριανούπολης και για να πετύχει την παραχώρηση του Κάραγατς η Τουρκία παραιτείται από το δικαίωμα της πολεμικής αποζημίωσης. Η περιοχή του Κάραγατς και της Μπόσνας δυτικά της πόλης Αδριανούπολης σαν άλλη «Ιφιγένεια» παραχωρήθηκε στους Τούρκους. Το 1923 οι πρόσφυγες που μετακινήθηκαν στην Ελλάδα από το Κάραγατς και την Μπόσνα ίδρυσαν τη Νέα Ορεστιάδα και τη Νέα Βύσσα αντίστοιχα. Στη Νέα Ορεστιάδα ένα από τα πρώτα κτήρια που δημιουργήθηκαν ήταν ο Σιδηροδρομικός σταθμός (Μαυρίδης 2008).

Με την παραχώρηση του Κάραγατς, 30 περίπου οικογένειες σιδηροδρομικών υπαλλήλων μετακόμισαν στον σταθμό του Κούλελι Μπουργκάς (Πυθίου), που βρίσκεται 1 χλμ νότια του ομώνυμου οικισμού, που βρίσκεται ανάμεσα στις πόλεις του Διδυμοτείχου και της Νέας Ορεστιάδας. Ο σιδηροδρομικός σταθμός εξελίχθηκε σε σημαντικό οικισμό. Δημιουργήθηκε τελωνείο και αστυνομικός σταθμός, καθώς στον σταθμό η ελληνική γραμμή διακλαδώνεται (ακόμη και σήμερα) με την παλιά γραμμή των CO που μέσω της πόλης της Μακράς Γέφυρας (Uzun Kupru) καταλήγει στην Κωνσταντινούπολη. Το 1928 ο σιδηροδρομικός σταθμός Πυθίου είχε πληθυσμό 286 ατόμων και διέθετε ταχυδρομείο, 2 φούρνους ακόμα και δημοτικό σχολείο, το οποίο λειτούργησε έως το 1979 (Μπράβος 2004). Με την παραχώρηση του τριγώνου του Κάραγατς δημιουργήθηκε ένα ακόμη πρόβλημα. Η σιδηροδρομική γραμμή από την Αγία Παρασκευή της Νέας Βύσσας έως τον οικισμό των Μαρασίων εισερχόταν στο Τούρκικο έδαφος και πιο συγκεκριμένα στο Κάραγατς, όπου βρισκόταν ο μεγαλοπρεπής σιδηροδρομικός σταθμός της Αδριανούπολης. Έτσι, μέχρι την κατασκευή της νέας σιδηροδρομικής γέφυρας στην περιοχή των Καστανεών, τη δεκαετία του 1970, τα ελληνικά τρένα που εκτελούσαν τη διαδρομή Ορμένιο – Αλεξανδρούπολη και τα τουρκικά τρένα που εκτελούσαν τη διαδρομή Αδριανούπολη – Κωνσταντινούπολη περνούσαν από το Κάραγατς και τη Νέα Ορεστιάδα αντίστοιχα (Ανδρουλιδάκης 2005).

Την περίοδο του μεσοπολέμου το τρένο ήταν το μόνο μέσο μαζικής μεταφοράς, μέσω του οποίου υπήρχε για πρώτη φορά η δυνατότητα να μετακινηθεί ένας πολίτης προς την Αθήνα και τα άλλα αστικά κέντρα της Ελλάδας. Σε κάθε σιδηροδρομικό σταθμό υπήρχε αποθήκη εμπορευμάτων και όλα τα αγαθά μπορούσαν να μεταφερθούν μόνο μέσω του τρένου, καθώς το οδικό δίκτυο ήταν ανύπαρκτο την εποχή εκείνη. Επομένως, η δημιουργία της νέας πόλης δίπλα στις γραμμές και η κατασκευή του σταθμού στη Νέα Ορεστιάδα ήταν πολύ σημαντική και σαφώς συνέβαλλε στην ανάπτυξη όλης της περιοχής (Μυρτσίδης 2015). Ο σιδηρόδρομος διέσχιζε ένα σημαντικό μέρος, κυρίως το Ανατολικό, της περιοχής του Βορείου Έβρου. Το Ανατολικό τμήμα του Βορείου Έβρου είναι το πιο πυκνοκατοικημένο και εκεί βρίσκονται τα αστικά κέντρα. Είναι λοιπόν προφανές πως ο σιδηρόδρομος ήταν ίσως ο πιο καθοριστικός παράγοντας στην εξέλιξη της περιοχής. Το 1929 τη διοίκηση των σιδηροδρόμων του Έβρου ανέλαβε η νεοσύστατη εταιρία των Γαλλο-ελληνικών Σιδηροδρόμων (Compagnie franco-hellenique de chemin de Fer) με έδρα το Παρίσι (Παπαδημητρίου 2000). Λίγα χρόνια αργότερα, τη δεκαετία του 1930, καθιερώνονται δρομολόγια από την Simplon Orient Express και μεταξύ Αθηνών – Πυθίου – Κωνσταντινουπόλεως (Χανδρινός 2010).

Το 1941 οι Γερμανοί καταλαμβάνουν την Ελλάδα και το Νομό Έβρου. Ωστόσο, η ελληνική αντίσταση συνεχίστηκε με σαμποτάζ – κυρίως – στις σιδηροδρομικές γραμμές. Η μεγαλύτερη ίσως επιτυχία του αντιστασιακού κινήματος στην ζώνη του Έβρου ήταν η ανατίναξη της σιδηροδρομικής γέφυρας των Δικαίων. Πιο συγκεκριμένα, στις 28 Μαΐου 1944, η 1η ομάδα σαμποτέρ με επικεφαλής τον ταγματάρχη Τ. Κέλυ και γιατρό το Βυσσιώτη Αθανάσιο Χατζηνικολάου γνωστό ως «Γαληνό» αναχώρησε από το αρχηγείο της Γκίμπρενας εφοδιασμένη με μισό τόνο εκρηκτικής ύλης. Περνώντας μέσα από δύσβατα μονοπάτια έφτασε στα Δίκαια, όπου τα μεσάνυχτα της 30ης Αυγούστου η ομάδα ανατίναξε τη γέφυρα των Δικαίων, διακόπτοντας έτσι την επικοινωνία μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας (Τερζούδης κ.ά. 1985). Η ανατίναξη της γέφυρας θεωρείται επιτυχία εφάμιλλη με την ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου, καθώς καθυστέρησε τη μεταφορά χρωμίου από την Τουρκία στα γερμανικά εργοστάσια (Ψυλλίδης 1999). Επίσης, στους σταθμούς των Γαλλοελληνικών σιδηροδρόμων δόθηκαν αρκετές μάχες για την απελευθέρωση του Βορείου Έβρου. Η σημαντικότερη μάχη έγινε την 29η Αυγούστου στον σταθμό Διδυμοτείχου όπου το ΕΑΜ νίκησε τους Γερμανούς και ελευθέρωσε το Διδυμότειχο συλλαμβάνοντας 115 Γερμανούς αιχμαλώτους. Το Διδυμότειχο και ο Έβρος έγιναν έτσι η πρώτη ελληνική πόλη και η πρώτη περιοχή αντίστοιχα που απελευθερώθηκαν από τους Γερμανούς. Στη συνέχεια, την επόμενη ημέρα, το ΕΑΜ εξουδετέρωσε τους Γερμανούς στον σταθμό του Πυθίου καταλαμβάνοντας σημαντική ποσότητα εκρηκτικών υλών. Την ίδια μέρα η ελληνική σημαία υψώθηκε ξανά στο Πύθιο (Τερζούδης κ.ά. 1985).

Οι Σιδηρόδρομοι Ελληνικού Κράτους (ΣΕΚ)

Με την φυγή των Γερμανών δόθηκε προτεραιότητα από τους ΣΕΚ στην επαναλειτουργία της σιδηροδρομικής γραμμής Σβίλεγκραδ – Νέας Ορεστιάδας – Αλεξανδρούπολης – Θεσσαλονίκης. Το δίκτυο της περιοχής του Βορείου Έβρου, παρά τις καταστροφές που υπέστη ήταν λόγω της γεωστρατηγικής του θέσης από τα πρώτα δίκτυα που λειτούργησαν ξανά. Στόχος της ελληνικής κυβέρνησης ήταν να μη χαθεί η σιδηροδρομική επικοινωνία της χώρας με τις όμορες χώρες, την Τουρκία και τη Βουλγαρία (Ανδρουλιδάκης 2005). Ωστόσο, δεν υπήρχαν τα απαραίτητα χρηματικά κονδύλια για την άμεση επαναλειτουργία του δικτύου. Έτσι, η κυβέρνηση ζήτησε και έλαβε οικονομική βοήθεια από τους συμμάχους της και από την UNRRA. Η UNRRA (United Nations Relief and Rehabilation Administration) ήταν μια υπηρεσία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) που είχε ως στόχο την αποκατάσταση των ζημιών που προκάλεσε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (Σύλλογος Φίλων Σιδηροδρόμων 1997). Στη συνέχεια, χρήματα δόθηκαν στους ΣΕΚ και από τις Ηνωμένες Πολιτείες με την εφαρμογή των σχεδίων Μάρσαλ και Τρούμαν. Έτσι, μετά την χρηματοδότηση η έναρξη των εργασιών αποκατάστασης της γραμμής του Έβρου ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του 1945 και λίγους μήνες αργότερα το τρένο σφύριξε ξανά στο Νομό Έβρου. Από την άλλη πλευρά, η σιδηροδρομική επικοινωνία Αθηνών – Θεσσαλονίκης αποκαταστάθηκε λίγα χρόνια αργότερα, στα τέλη της δεκαετίας του 1940. Έτσι, το 1949 μετά από 6 περίπου χρόνια το τρένο αναχώρησε από τον σταθμό της Αθήνας (Λαρίσης) με προορισμό την Θεσσαλονίκη και στη συνέχεια τον Έβρο. Για την υποστήριξη του στην χώρα μας ο πρόεδρος των ΗΠΑ Χ. Τρούμαν ανακηρύχθηκε επίτιμος δημότης της Αλεξανδρούπολης και η πλατεία Ελευθερίας μετονομάστηκε σε πλατεία Τρούμαν (Κριτού 1995).

Η εποχή αυτή, μετά το τέλος του 2^{ου} παγκόσμιου πολέμου, ήταν ίσως η «χρυσή εποχή» για τον σιδηρόδρομο στην περιοχή μας. Η έλευση των αυτοκινηταμαξών (τα γνωστά «οτομοτρίς») Duwag της εταιρίας MAN (τις οποίες κληρονόμησαν οι ΣΕΚ από την Γαλλική εταιρία) με μέγιστη ταχύτητα έως και τα 130 χμ/ώ μείωσε αισθητά τον χρόνο της διαδρομής Νέα Ορεστιάδα – Αλεξανδρούπολη. Από 5 ώρες που χρειαζόταν προπολεμικά οι ατμάμαξες, η διαδρομή διαρκούσε μόλις 2 ώρες και 48 λεπτά. Έτσι, με τη μείωση του χρόνου διαδρομής επιτεύχθηκε παράλληλα η καθημερινή σύνδεση Νέας Ορεστιάδας και Αλεξανδρούπολης, με ταυτόχρονη ανταπόκριση από τη Νέα Ορεστιάδα προς το Σβίλεγκραδ. Επιπλέον, υπήρχε καθημερινή σύνδεση με την Κωνσταντινούπολη μέσω του σιδηροδρομικού σταθμού Πυθίου. Τα νέα αυτά μέτρα σε συνδυασμό με το οικονομικό εισιτήριο είχαν σαν αποτέλεσμα την κατακόρυφη αύξηση της επιβατικής κίνησης (Σύλλογος Φίλων Σιδηροδρόμου 1997).

Το 1954, με τη σύμβαση που υπογράφηκε στις 7 Μαΐου, οι Γαλλο-ελληνικοί σιδηρόδρομοι του Έβρου εξαγοράστηκαν από τους ΣΕΚ επί προεδρίας του Α. Μερεντίτη. Με την εξαγορά το δικτύου από τους ΣΕΚ ξεκίνησε η πλήρης ανακαίνιση του για την αύξηση του αξονικού βάρους από τους 16 στους 20 τόνους (Παπαδημητρίου 2000). Ακόμη, για πρώτη φορά, η διάσημη υπερπολυτελής υπερταχεία "Orient express" κάνει στάση και στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας, ενώ μέχρι πρότινος έκανε μόνο διέλευση στο ελληνικό τμήμα από το Πύθιο έως το Ορμένιο. Τη δεκαετία του 1960 οι ΣΕΚ ξεκινάνε μια προσπάθεια απομάκρυνσης των ατμομηχανών με ταυτόχρονη αντικατάσταση τους από ντηζελάμαξες, με την αγορά 100 ντηζελαμαξών από τις εταιρίες Krupp, Siemens και Alco καθώς και την έλευση των νέων αυτοκινηταμαξών από τις Breda και Ferrostaal. Έτσι σταδιακά στις αρχές της δεκαετίας του 1970 οι ατμομηχανές αποτελούν πλέον παρελθόν για τον ελληνικό σιδηρόδρομο (Ανδρουλιδάκης 2005).

Το 1966 οι ΣΕΚ κατασκευάζουν μια νέα σιδηροδρομική γραμμή στις Σέρρες μεταξύ του σιδηροδρομικού σταθμού Στρυμόνα και της Κουλάτας της Νοτιοδυτικής Βουλγαρίας (Σύλλογος Φίλων Σιδηρόδρομου 1997). Η νέα γραμμή σύνδεσε σιδηροδρομικά τη Θεσσαλονίκη με τη Σόφια, την πρωτεύουσα της Βουλγαρίας. Από τότε ο κύριος όγκος των σιδηροδρομικών μεταφέρεται (έως και σήμερα) στην Βουλγαρία μέσω του σιδηροδρομικού σταθμού Στρυμόνα και όχι από το σιδηροδρομικό σταθμό Ορμενίου, στο Τρίγωνο του Έβρου. Το γεγονός αυτό επηρέασε το νομό μας, καθώς οδήγησε στην μείωση των εμπορικών και τον επιβατικών δρομολογίων προς την Βουλγαρία που διερχόταν μέχρι τότε αποκλειστικά από το νομό μας.

Ο Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος (ΟΣΕ)

Η ανάπτυξη των οδικών μεταφορών καθώς και το υψηλό κόστος συντήρησης ενός δικτύου μεγαλύτερου των 2.500 χιλιομέτρων οδήγησε τους ΣΕΚ στην κατάρρευση. Οι τίτλοι τέλους για τους θρυλικούς ΣΕΚ έπεσαν το 1970 με την ίδρυση του Οργανισμού Σιδηροδρόμων Ελλάδος (ΟΣΕ ΑΕ). Πιο συγκεκριμένα, με το Ν.Δ. 674/1970 δημιουργήθηκε το νομικό πρόσωπο «Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος». Ο ΟΣΕ είχε ως στόχο την αναδιοργάνωση των σιδηροδρόμων και των μεταφορών και μοναδικός μέτοχος ορίστηκε το ελληνικό δημόσιο. Υπό την εποπτεία του ΟΣΕ βρισκόταν όλες οι υπηρεσίες και τα σιδηροδρομικά δίκτυα των ΣΕΚ. Τελευταίος Πρόεδρος του Δ.Σ. των ΣΕΚ ήταν ο Καραβίτης και γενικοί διευθυντές οι Μελισσινός και Πετρόπουλος (Ανδρουλιδάκης 2005).

Το 1971 οι Τούρκοι κατασκεύασαν τη γραμμή Αδριανούπολη – Pehlivankoy μήκους 62,2 χιλ., για να μη διασχίζουν τα τουρκικά τρένα ελληνικό έδαφος και δημιούργησαν νέο σύγχρονο σταθμό στην Αδριανούπολη (Παπαδημητρίου 2000). Η εξέλιξη αυτή οδήγησε το νεοσύστατο ΟΣΕ στο πρώτο σημαντικό έργο του, την παράκαμψη του τριγώνου του Κάραγατς με την κατασκευή της νέας σιδηροδρομικής γραμμής μεταξύ του σιδηροδρομικού σταθμού Νέας Βύσσας και της σιδηροδρομικής στάσης Μαρασίων με συνολικό μήκος 9,262 χμ. Η νέα γραμμή Νέας Βύσσας – Μαρασίων παραδόθηκε επίσημα στην κυκλοφορία στις 2 Νοεμβρίου του 1975 και περιελάμβανε τη νέα μεγάλη γέφυρα του ποταμού Άρδα μήκους 636 μέτρων, η οποία αποτελεί την μεγαλύτερη σε μήκος σιδηροδρομική γέφυρα σε όλη την ελληνική επικράτεια (Σύλλογος Φίλων Σιδηροδρόμου 1997). Το ύψος των βάθρων της γέφυρας είναι 7 μέτρα και το συνολικό κόστος της ανήλθε στο ποσόν των 50.000.000 δραχμών. Την κατασκευή ανέλαβε η εταιρία ΠΑΝΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ (Ματζαρίδης 1984). Ωστόσο, με τη λειτουργία της νέας γραμμής ο ιστορικός σταθμός του Κάραγατς των CO σταματά τη λειτουργία του, καθώς τελευταία εξυπηρετούσε μόνο τα ελληνικά τρένα που κατευθυνόταν από Νέα Ορεστιάδα προς Δίκαια. Τελευταίος Έλληνας σταθμάρχης του Κάραγατς ήταν ο Αντώνης Αντωνιάδης.

Το 1975 ξεκινά τη λειτουργία του το εργοστάσιο ζάχαρης της Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης (ΕΒΖ) στη Νέα Ορεστιάδα, κατασκευασμένο από την πολωνική εταιρία Polmex – Cecop. Το εργοστάσιο είχε αρχικά σύμφωνα με τον Μπράβο (2005) δυναμικότητα 3.000 τεύτλων. Η λειτουργία του εργοστασίου αποτέλεσε το βασικό πυλώνα ανάπτυξης της περιοχής του Βορείου Έβρου. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας βρίσκεται το ένα από τα 5 εργοστάσια ζάχαρης στην Ελλάδα. Τα υπόλοιπα βρίσκονται στις Σέρρες, στην Ξάνθη, στο Πλατύ Ημαθίας και στη Λάρισα. Μέχρι και τη δεκαετία του 2000 υπήρχαν καθημερινά εμπορικά δρομολόγια από το εργοστάσιο της Ορεστιάδας προς την Αλεξανδρούπολη και τις άλλες μεγάλες ελληνικές πόλεις (Αμπατζή 2002).

Το 1979 ο οργανισμός ξεκίνησε τις διαδικασίες ανακαίνισης της γραμμής. Το έργο ολοκληρώθηκε σε πρώτη φάση το 1995 με την ανακαίνιση μεταξύ των σιδηροδρομικού σταθμού Πυθίου και σιδηροδρομικού σταθμού Λαγυνών (Σύλλογος Φίλων Σιδηροδρόμου 2009). Με το έργο αυτό μειώθηκε σημαντικά ο χρόνος διαδρομής. Ωστόσο, το βάρος δόθηκε από τον ΟΣΕ στον άξονα Αθηνών – Θεσσαλονίκης, με την κατασκευή διπλής γραμμής, τηλεδιοίκησης και ηλεκτροκίνησης. Άλλωστε ήδη από το 1989 υπήρχε το τρένο υψηλών ταχυτήτων (INTERCITY) «Αίολος» που κάλυπτε την διαδρομή Θεσσαλονίκη – Αθήνα στο χρόνο ρεκόρ των 6 ωρών και 10΄.

Στις 15 Μαΐου 1977 το τελευταίο Orient Express φτάνει στην Κωνσταντινούπολη. Τα βαγόνια του θρυλικού τρένου συνέχισαν το ταξίδι τους με τις αμαξοστοιχίες 500/501 και το 1998 αποσύρθηκαν οριστικά από την κυκλοφορία. Τα βαγόνια του Simplon Orient Express από τις 3/11/1994 έχουν κηρυχθεί ως «προστατευόμενα μνημεία της νεότερης πολιτιστικής μας κληρονομιάς» (Χανδρινός 2010). Τέλος, το 1988 ο ΟΣΕ θέτει σε κυκλοφορία τα «τρένα – ξενοδοχεία» παρέχοντας καινοτόμες υπηρεσίες στους πελάτες του, όπως οι κλινάμαξες και η μεταφορά του αυτοκινήτου.

Σημαντικές δομές του ΟΣΕ δημιουργηθήκαν και στην περιοχή μας. Συνολικά στην περιοχή του Βορείου Έβρου από τη Μάνδρα έως τον τελευταίο ελληνικό σταθμό, το Ορμένιο, υπάρχουν 8 σιδηροδρομικοί σταθμοί και 15 στάσεις. Οι σταθμοί αποτελούν τις εγκαταστάσεις του σιδηροδρόμου, εφοδιασμένες με αλλαγές τροχιάς. Δηλαδή, διαθέτουν τουλάχιστον δύο σιδηροδρομικές γραμμές. Στην Ελλάδα οι σταθμοί απαιτείται να διευθύνονται από σταθμάρχη (Σμπαρούνης 2004).

Στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικά οι σιδηροδρομικοί σταθμοί και οι στάσεις στον Βόρειο Έβρο (Διάγραμμα 1).

ΣΤΑΘΜΟΣ/ ΣΤΑΣΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	Χ. ΑΠΟΣΤΑΣΗ	ΣΤΑΘΜΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	Χ. ΑΠΟΣΤΑΣΗ
*Μάνδρα	Στάση	78,3 (Από Αλεξ/πολη)	**Χειμώνιο	Σταθμός	123
**Λάβαρα	Σταθμός	84,7	Ν. Ορεστιάδα	Σταθμός	129,6
*Αμόριο	Στάση	89,1	Σάκκος	Στάση	133,4
*Ψαθάδες	Στάση	93,9	Καβύλη	Στάση	135,4
**Διδυμότειχο	Σταθμός	98,2	Νέα Βύσσα	Σταθμός	137,9
Πραγγί	Στάση	104,5	Καστανιές	Στάση	147,2
Πετράδες	Στάση	107,6	Μαράσια	Στάση	150,4
Πύθιο (σταθμός)	Σταθμός	112	Δίλοφος	Στάση	12,7 (Από Κάραγατς)
Πύθιο (χωριό)	Στάση	113,4	Δίκαια	Σταθμός	20,9
Ρήγιο	Στάση	116,3	Πτελέα	Στάση	24,5
Σοφικό	Στάση	119,8	**Ορμένιο	Σταθμός	28,1
Θούριο	Στάση	121	*Οι συγκεκριμένες στάσεις δεν υφίστανται πλέον ** Οι συγκεκριμένοι σταθμοί είναι μη επανδρωμένοι		

Διάγραμμα 1. Οι σιδηροδρομικοί σταθμοί του Βορείου Έβρου (Αρχείο Διαμαντή Μυρτσίδη).

Στο Βόρειο Έβρο είχε την έδρα του το 16^{ο} Διαμέρισμα των εργατών της γραμμής στο Διδυμότειχο και ομάδες γραμμής υπήρχαν στη Νέα Ορεστιάδα, τη Νέα Βύσσα, τα Δίκαια, το Πύθιο και τα Μαράσια. Η αυξημένη ζήτηση άλλωστε στο νομό ήταν γεγονός και για το λόγο αυτό κρίθηκε απαραίτητη η κατασκευή νέων μεγάλων επιβατικών σταθμών για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες του επιβατικού κοινού. Αρχικά το 1986 εγκαινιάστηκε ο νέος σταθμός του Διδυμοτείχου και 10 χρόνια αργότερα δόθηκε σε λειτουργία ο μεγαλοπρεπής νέος σιδηροδρομικός σταθμός της Νέας Ορεστιάδας. Ο νέος σταθμός της πόλης εγκαινιάστηκε επίσημα στις 16-9-1996. Την περίοδο εκείνη ο σταθμός είχε τεράστια εμπορική και επιβατική κίνηση. Σύμφωνα με το Σύλλογο Φίλων του Σιδηροδρόμου (1996) είχε την τρίτη μεγαλύτερη επιβατική κίνηση στην Βόρεια Ελλάδα. Το νέο κτίριο κόστισε περίπου 4,5 εκατομμύρια ευρώ. Ωστόσο, τη δεκαετία του 1990 παράλληλα με την κατασκευή των σταθμών άλλοι σταθμοί υποβαθμίζονται, καθώς ο ΟΣΕ αναστέλλει «προσωρινά» τη λειτουργία των σταθμών των Λαβάρων και της Νέας Βύσσας. Την ίδια περίοδο ο ΟΣΕ προμηθεύτηκε τις αυτοκινητάμαξες AEG φέρνοντας την επανάσταση στις σιδηροδρομικές μεταφορές καθώς μπορούν να αναπτύσσουν ταχύτητες έως 200 χμ./ώ. Οι υπερταχείες (INTERCITY) εκτελούσαν αρχικά δρομολόγια μεταξύ Αθηνών – Θεσσαλονίκης – Αλεξανδρούπολης, με ελάχιστες ενδιάμεσες στάσεις (στις πρωτεύουσες των νομών). Από την Αλεξανδρούπολη υπήρχε ανταπόκριση προς τη Νέα Ορεστιάδα. Το 1997 στους προορισμούς του intercity συμπεριλαμβάνεται και η πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Πιο συγκεκριμένα καθημερινά το Intercity 90 «Αλέξανδρος» εκτελεί δρομολόγια μεταξύ Θεσσαλονίκης - Νέας Ορεστιάδας με ελάχιστες ενδιάμεσες στάσεις. Αντίστοιχα, το Intercity 91 εκτελεί το

αντίστροφο δρομολόγιο με ώρα αναχώρησης από τη Νέα Ορεστιάδα τις 15.30. Η υπερταχεία εκτελούσε τη διαδρομή σε μόλις 7,5 ώρες και τη διαδρομή Αλεξανδρούπολη – Ορεστιάδα σε 1 ώρα και 47 λεπτά (ΟΣΕ 1997). Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 δρομολογήθηκαν οι αμαξοστοιχίες Intercity 74 και 75 που κάλυπταν τη διαδρομή Αθήνα – Νέα Ορεστιάδα και αντίστροφα σε μόλις 12 ώρες και 23 λεπτά. Οι υπερταχείες εκτελούσαν τα δρομολόγια τη νύχτα παρέχοντας έτσι ένα ακόμα μεγάλο πλεονέκτημα στο επιβατικό κοινό. Η κυκλοφορία των Intercity στον Βόρειο Έβρο οδήγησε στη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών (κλιματισμός, ηχητική εγκατάσταση κ.ά) και στην αύξηση της επιβατικής κίνησης (Αμπατζή 2002).

Τον Δεκέμβριο του 2001 ο Βόρειος Έβρος παρέμεινε για τρεις μέρες αποκλεισμένος από την υπόλοιπη χώρα, λόγω της έντονης χιονόπτωσης. Ο αυτοκινητόδρομος Αλεξανδρούπολης – Νέας Ορεστιάδας έμεινε κλειστός και μόνο ο σιδηρόδρομος εξασφάλιζε τη συγκοινωνία μεταξύ Βορείου Έβρου και της υπόλοιπης Ελλάδας.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες και η εποχή των μνημονίων

Το 2004 η χώρα μας διοργάνωσε τους Ολυμπιακούς Αγώνες και έτσι δαπανήθηκαν τεράστια ποσά για την κατασκευή των έργων αλλά και τον εκσυγχρονισμό των μεταφορών. Αν και το βάρος δόθηκε στην περιοχή της Αττικής (επεκτάσεις των γραμμών 2 και 3 του μετρό, νέο τραμ και προαστιακός σιδηρόδρομος), σημαντικά μέτρα για την ασφάλεια των μεταφορών έγιναν σε όλη την χώρα. Υπό τον φόβο τρομοκρατικών επιθέσεων τοποθετήθηκαν άνδρες σε όλους τους σιδηροδρομικούς σταθμούς της χώρας ιδιωτικής εταιρίας ασφαλείας (security), παρέχοντας έτσι ασφάλεια στο επιβατικό κοινό. Επιπλέον, οι νέες ανασκευασμένες ντιζελοκίνητες μηχανές Adtranz που παρέλαβε η εταιρία μείωσαν αισθητά το χρόνο διαδρομής. Οι μηχανές αυτές χρησιμοποιήθηκαν και στο δίκτυο του Νομού Έβρου εκτελώντας τα δρομολόγια Αθηνών – Νέας Ορεστιάδας – Δικαίων (ταχείες 602, 604) και αντίστροφα (ταχείες 605, 617), καθώς και μεταξύ Θεσσαλονίκης – Νέας Ορεστιάδας – Δικαίων (αμαξ. 614) και αντίστροφα (αμαξ. 613), αν και δεν ήταν λίγες οι φορές που τεχνικά προβλήματα είχαν ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση του τρένου έως και 2 ώρες (Μυρτσίδης 2015).

Όμως, η χρυσή εποχή των σιδηροδρόμων αποδείχτηκε ψεύτικη, όπως και η φαινομενική ανάπτυξη όλης της χώρας άλλωστε. Με το τέλος των Ολυμπιακών αγώνων τα προβλήματα ξεκίνησαν. Όπως άλλωστε αναφέρει η Κ.Ο. ΟΣΕ του Κ.Κ.Ε. (1987) τα συμφέροντα των αυτοκινητοβιομηχανιών έρχονται σε σύγκρουση με την ανάπτυξη των άλλων μέσων μεταφοράς. Έτσι, το βάρος δόθηκε στις οδικές μεταφορές. Αντίθετα, στο σιδηρόδρομο τα ολυμπιακά έργα τελείωσαν το 2010 (ή δεν τελείωσαν καθόλου) και το δίκτυο του Οργανισμού έγινε ένα απέραντο εργοτάξιο. Ο Οργανισμός μοιράστηκε στις θυγατρικές ΓΑΙΟΣΕ, ΕΔΙΣΥ και ΤΡΑΙΝΟΣΕ. Τα επόμενα χρόνια ακολούθησαν μεγάλες «αναβαθμίσεις» σε όλο το δίκτυο. Στο νομό μας ειδικότερα λόγω ανακατασκευής της γραμμής τα δρομολόγια μειώθηκαν σε 3 ζεύγη από 5 που ήταν τα προηγούμενα χρόνια και εκτελούνταν με μισθωμένα λεωφορεία (Μυρτσίδης 2015). Η ανακατασκευή αν και έγινε σε ορισμένα σημεία του νομού διήρκεσε 3 χρόνια, ενώ μετά το πέρας των εργασιών ο χρόνος διαδρομής μεγάλωσε κατά τα 15’. Η ειρωνεία είναι πως ο χρόνος ανακατασκευής είναι μεγαλύτερος από το χρόνο κατασκευής της γραμμής τον 19^{ο} αιώνα (με τα μέσα του 19^{ου} αιώνα περιλαμβάνοντας την δημιουργία τούνελ και γεφυρών). Το μόνο θετικό ήταν, το 2005, η συμφωνία της ΕΔΙΣΥ με τους Τούρκικους Σιδηρόδρομους (TCDD) για την επαναδρομολόγηση του «Τρένου της Φιλίας» μεταξύ των χωρών και έτσι υπήρχε απ’ ευθείας σιδηροδρομική σύνδεση Θεσσαλονίκης και Κωνσταντινούπολης. Το δρομολόγιο εκτελούσε η αμαξοστοιχία 444 και το αντίστροφο η 445, με το ταξίδι να έχει διάρκεια 10 ώρες (Σύλλογος Φίλων του Σιδηροδρόμου 2009).

Δυστυχώς, ένα ακόμη θλιβερό περιστατικό έλαβε χώρα το 2008. Ένα από τα πρώτα κτήρια της Νέας Ορεστιάδας ο παλαιός σιδηροδρομικός σταθμός τυλίχτηκε στις φλόγες, άλλωστε μετά την λειτουργία του νέου σιδηροδρομικού σταθμού ο ιστορικός αυτός χώρος είχε αφεθεί «στη μοίρα του» (Μυρτσίδης 2015).

Εικόνα 1. Ο νέος σιδηροδρομικός σταθμός Ορεστιάδας το 2014 (πάνω) και η σημερινή του άποψη μετά την επαναλειτουργία του (κάτω). (Αρχείο Διαμαντή Μυρτσίδη).

Η 1η Αυγούστου 2009 χαρακτηρίζεται από το Σύλλογο Φίλων Σιδηροδρόμου (2009) ως «μαύρη μέρα» για τον ελληνικό σιδηρόδρομο, καθώς η διοίκηση του οργανισμού προέβη σε καταργήσεις δρομολογίων σε όλη τη χώρα. Με τις αλλαγές αυτές μόνο 2 δρομολόγια ένωναν απ' ευθείας την Αλεξανδρούπολη με την Αθήνα και 1 ακόμη μέχρι τη Θεσσαλονίκη. Επιπλέον, από την Αλεξανδρούπολη για τη Νέα Ορεστιάδα υπήρχε πλέον ανταπόκριση. Το τελειωτικό χτύπημα ήρθε στις αρχές του 2011 όταν η κυβέρνηση ακολουθώντας πιστά τις πολιτικές του μνημονίου προβαίνει στην «αναδιοργάνωση και εξυγίανση» των ελληνικών σιδηροδρόμων. Καταργεί και μειώνει τα επιβατικά και τα εμπορικά δρομολόγια και ιδιαίτερα στη Βόρεια Ελλάδα, μειώνοντας έτσι το σιδηροδρομικό δίκτυο κατά περίπου 1.000 χμ. γραμμής. Επίσης, καταργούνται όλα τα διεθνή δρομολόγια (για Κωνσταντινούπολη, Σόφια κ.ά.). Έτσι, πλέον μόνο δυο δρομολόγια συνδέουν τη Νέα Ορεστιάδα με την Θεσσαλονίκη και την Αθήνα (και αυτά με ανταπόκριση στην Αλεξανδρούπολη), ενώ ο χρόνος της διαδρομής αυξήθηκε παρότι το δίκτυο «αναβαθμίστηκε». Πιο συγκεκριμένα, τη διαδρομή μέχρι την Αλεξανδρούπολη εκτελεί η αυτοκινητάμαξα ΜΑΝ. Ο χρόνος της διαδρομής αυξήθηκε και έφτασε το 2014 -σύμφωνα με το εγχειρίδιο δρομολογίων του ΟΣΕ- έως τις 2 ώρες και 20΄ για την Αλεξανδρούπολη και για τις 9 ώρες την Θεσσαλονίκη!

Ακόμη, καταργήθηκαν τα δρομολόγια για τους βόρειος οικισμούς Πτελέα και Ορμένιο και πλέον τερματίζουν στα Δίκαια. Το χειρότερο όμως ήταν η «προσωρινή αναστολή» λειτουργίας των σιδηροδρομικών σταθμών της Νέας Ορεστιάδας (Εικόνα 1) και του

Διδυμοτείχου. Το καμάρι της πόλης εγκαταλείφθηκε. Επιπλέον, το επιβατικό κοινό περίμενε το τρένο έξω στην παγωνιά έως το 2015, όταν την έκδοση των εισιτηρίων ανέλαβε μια ιδιωτική εταιρία. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας ο χειμώνας είναι ιδιαίτερα δύσκολος και δεν είναι λίγες οι φορές που η θερμοκρασία πέφτει κάτω από τους 0° άλλωστε.

Συμπεράσματα

Για πολλούς και διάφορους λόγους το βάρος δόθηκε στην ανάπτυξη των οδικών μεταφορών. Η σιδηροδρομική Εγνατία -σε αντίθεση με την οδική- έμεινε μόνο ως υπόσχεση. Τα μόνα σημαντικά σιδηροδρομικά έργα γίνονται στον άξονα ΠΑΘΕΠ. Την ίδια στιγμή τη λειτουργία των θυρίδων και της αίθουσας αναμονής του σιδηροδρομικού σταθμού της Νέας Ορεστιάδας ανέλαβε μια ιδιωτική εταιρία. Ωστόσο, η ταλαιπωρία του επιβατικού κοινού συνεχίζεται, καθώς κατά καιρούς τα δρομολόγια εκτελούνται με λεωφορεία της ΤΡΑΙΝΟΣΕ λόγω έλλειψης προσωπικού κ.τ.λ. Την ίδια ώρα μεγάλα σχέδια ακούγονται για ηλεκτροκίνηση του δικτύου του Έβρου, τις διεθνείς μεταφορές και την ανέγερση νέων σιδηροδρομικών σταθμών στο Πύθιο και τα Δίκαια (Αμπατζή 2002). Μακάρι, ο σιδηρόδρομος να επιστρέψει στις μεγάλες «δόξες» του βοηθώντας στην ανάπτυξη ολόκληρης της περιοχής όπως συνέβη τις παλαιότερες εποχές. Ωστόσο, δυστυχώς το μέλλον του σιδηροδρόμου στην Ελλάδα της κρίσης δεν φαίνεται καθόλου ευοίωνο. Η σύνδεση του δικτύου με τον λιμένα της Αλεξανδρούπολης -απόσταση 50 μέτρων- χρειάστηκε σχεδόν δύο ολόκληρα χρόνια για να ολοκληρωθεί και η ανακαίνιση της γραμμής του Βορείου Έβρου παρότι ξεκίνησε το 1955, σήμερα 70 χρόνια μετά -με τους σταθμούς του Βορείου Έβρου υπό αναστολή λειτουργίας- δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί.

Βιβλιογραφία

Αμπατζή, Μ. (2002). Οι σιδηροδρομικοί σταθμοί στην Αν. Μακεδονία & Θράκη. συν5. Τεύχ. 8, σελ. 2-16.

Ανδρουλιδάκης, Κ. (2005). Οι Σιδηρόδρομοι της Κεντρικής Ελλάδας (1869-1969). Θεσσαλονίκη: Μουσείο Φωτογραφίας «Χρήστος Καλεμκέρης» Δήμου Καλαμαριάς.

Κριτού, Α. (1995). Αλεξανδρούπολη η Εκατοντάχρονη Ιστορία της 1878-1978. Αλεξανδρούπολη

Κ.Ο. ΟΣΕ του Κ.Κ.Ε. (1987). Η ανάπτυξη του σιδηροδρόμου, Προβλήματα απόψεις Προτάσεις. Πειραιάς: Κ.Ο. ΟΣΕ του Κ.Κ.Ε.

Μαρασλής, Α. (1996). Το Μποσνοχώρι Γη και Χρόνος. Θεσσαλονίκη: Σύλλογος Ακριτών Ν. Βύσσας Έβρου.

Ματζαρίδης, Π. (1984). Συνοπτικό Ιστορικό των Ελληνικών Σιδηροδρόμων. Αθήνα: Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος.

Μαυρίδης, Π. (2008). Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέα.

Μπράβος, Θ. (2004). Στα Νερά που Χωρίζουν Δύση και Ανατολή. Ξάνθη: Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης.

Μυρτσίδης, Δ. (2015). Η ιστορία του σιδηροδρομικού δικτύου του Έβρου - από την ακμή στην παρακμή, τριμηνιαία εφημερίδα της Θράκης «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ», τεύχ. Α5, σελ. 15-16.

Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος (1997). Δρομολόγια Intercity από 1/6/97 έως 23/5/98. Το τρένο. Τεύχος 1, σελ. 30-31.

Παπαδημητρίου, Δ. (2000). Τα Τραίνα στον Βορειοελλαδικό Χώρο (1871-1965). Θεσσαλονίκη: Reprotime Α.Ε.

Σμπαρούνης, Ν. (2004), Ομιλείτε Σιδηροδρομικά. Σιδηροτροχιά. Τεύχ. 26, σελ. 58.

Σύλλογος Φίλων Σιδηρόδρομου (1996). Σιδηροδρομικά νέα στην Ελλάδα. Σιδηροτροχιά. Τεύχ. 12, σελ. 45-46.

Σύλλογος Φίλων Σιδηρόδρομου (1997). Οι Ελληνικοί Σιδηρόδρομοι: Η Διαδρομή τους από το 1869 έως Σήμερα. Αθήνα: Μίλητος.

Σύλλογος Φίλων Σιδηρόδρομου (2009). 1η Αύγουστου 2009: Μία μαύρη μέρα για τον σιδηρόδρομο. Σιδηροτροχιά. Τεύχ. 36, σελ. 20-21.

Τερζούδης, Λ., Βλάχος, Φ. (1985). Η Εθνική Αντίσταση στον Έβρο: Οι Αγωνιστές Μιλούν και Γράφουν. Αθήνα: Δημόκριτος.

Χανδρινός, Γ. (2010). Simplon Orient Express: 90 χρόνια από την άφιξη του στην Ελλάδα. Σιδηροδροχιά. Τεύχ. 38, σελ. 68-69

Ψυλλίδης, Κ. (1999). Απ' την Κατοχή στην Αντίσταση Ν. Έβρου 1941 – 1944 (Αναμνήσεις – Αφηγήσεις – Ντοκουμέντα). Αλεξανδρούπολη: Γραφίς.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 57-65

ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΟΙ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ: 1860-1960

Θεόδωρος Κυρκούδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μελέτη αυτή δεν υποκρύπτει εθνικιστικά αισθήματα αλλά αποσκοπεί να καταδείξει την σημαντική, πρωτοποριακή και καθοριστική παρουσία των Ελλήνων στην επιστημονική εξέλιξη της περιοχής. Με μεθοδικότητα επιλέχθηκαν μέσα από ιστορικές πηγές, προσωπικές αφηγήσεις, σημειώματα, έντυπα και φωτογραφίες, τα ιδιαίτερα κομμάτια που αφορούσαν την έρευνα. Τα στοιχεία προέρχονται από εμπορικούς οδηγούς της εποχής, από κώδικες, εφημερίδες, άρθρα με αναμνήσεις από τις αλησμόνητες πατρίδες καθώς και από επετηρίδες. Στη Θράκη όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα, τον 19ο αιώνα, που βασίλευε η αμάθεια, ο ελληνισμός προσπαθούσε να ξεφύγει από τις προλήψεις και τις δεισιδαιμονίες. Οι περιηγητές μας δίνουν ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την κατάσταση στην περιοχή εκείνη την εποχή. Για παράδειγμα η Lady Montangu περιγράφει τον τρόπο εμβολιασμού κατά της ευλογιάς στην Αδριανούπολη το 1717, ενώ η επίσημη ανακάλυψη του εμβολιασμού έγινε από τον Άγγλο Edward Jenner (1749-1823). Σε επιστολή της η Λαίδη περιγράφει τον εμβολιασμό αναλυτικά και αναφέρει πως εμβολίασε και τον γιό της. Συναντούμε γιατρούς και φαρμακοποιούς ως δημάρχους, προέδρους επαγγελματικών, πολιτιστικών και αθλητικών συλλόγων. Συναντούμε ένα γιατρό που δωρίζει τα φάρμακα για την περίθαλψη άπορων της περιοχής και έναν άλλο που επισκέπτεται και φροντίζει δωρεάν Πομάκους που πάσχουν από διαλείποντα πυρετό και γι' αυτή του την πράξη έχουμε δημόσιες ευχαριστίες.

Λέξεις κλειδιά: *Αδριανούπολη, Νέα Ορεστιάδα, ιατροί, φαρμακοποιοί*

Αδριανούπολη

Η εργασία αυτή έρχεται σαν επιστέγασμα μιας πολύχρονης ενασχόλησης με την υγειονομική ιστορία της ευρύτερης περιοχής της Θράκης και της Κωνσταντινούπολης. Η Αδριανούπολη το 1920 είχε πληθυσμό 80.000 κατοίκους μαζί με τα προάστια της.

Συγκεντρώσαμε στοιχεία για περισσότερους από 70 γιατρούς, μεταξύ των οποίων και μία γυναίκα η Καλλιόπη Σκαλλιέρη. Για αρκετούς από αυτούς, κατορθώσαμε να βρούμε επιπλέον στοιχεία για τη δραστηριότητα τους. Από εμπορικούς οδηγούς της εποχής, εφημερίδες και άλλα έντυπα, εντοπίσαμε τους παρακάτω ιατρούς:

Καραπαναγιώτης Γεώργιος (1883)

Χατζόπουλος Ρητορίδης

Ντεακίν Τζάκ

Χατζόπουλος Κωνσταντίνος

Κυτανίδης Κωνσταντίνος

Θεοφιλίδης Ιάκωβος

Παπαγιαννόπουλος Πολύδωρος

Ζώτος Ξενοφών

Σερποσιάν Σ.

Τζηρίτης Παναγιώτης

Σμίντεκ Τζοσέφ
Φάσος Επαμεινώνδας
Δήμισας Κυριάκος
Ματθαίου Δημήτριος
Μανωλάκης Μπέης (1893)
Καραθεοδωρή Στέφανος (χρειάζεται ιδιαίτερο κεφάλαιο για τη δράση του)
Καραθεοδωρή Κωνσταντίνος
Καμπανάκης (1898)
Κούγιας Αθανάσιος (1875)
Ζουπάν Ναούμ
Ζουπάν Γεώργιος
Αργυριάδης Ηρακλής
Καλλίβουλος Θωμάς (1879)
Παπακωνσταντής Αριστ.
Μαϊδένοβιτς Κωνσταντίνος
Βόνδας Αριστείδης, Παθολόγος, Οδός Μητροπόλεως
Παράσχος Κωνσταντίνος
Σιάσιος Δημήτριος
Σιάσος Παναγιώτης
Αναστασιάδης Αν.
Σοφιανίδης Κωνσταντίνος (της εταιρείας των Γαλλικών Σιδηροδρόμων)
Νικολαΐδης Γεώργιος
Δουκίδης Πέτρος
Βασιλείου Κωνσταντίνος
Μελετίου Κωνσταντίνος, Παθολόγος
Μελετίου Γεώργιος
Δήμησσας Αλέξανδρος, Παθολόγος- οφθαλμίατρος οδός Εκκλησίας Χριστού
Μαργαριτίδης Μ., Παθολόγος
Βαλασίδης Σταύρος
Βαλασίδης Κωνσταντίνος
Χρηστίδης Δημήτριος
Παπαδόπουλος Αριστοτέλης
Τσιβίδης Αριστοτέλης
Δουλάς Χριστόδουλος
Σκαλλιέρη Καλλιόπη
Κυριαζόπουλος Κωνσταντίνος
Πετράκης Ιωάννης
Γκούργιος Μιχαήλ
Ιωάννου Χαράλαμπος
Αμυράς Κωνσταντίνος
Δουλάς Δημήτριος
Δελαγραμμάτικας Σωκράτης
Βουλκίδης Σωκράτης
Μαστραφίδης Δημήτριος

Παπαϊωάννου Πολύδωρος

Περδικάρης Νικόλαος

Κουρτίδης Κωνσταντίνος, Παθολόγος, Οδός Σμύρνης (μετέπειτα βουλευτής Έβρου και γερουσιαστής, συγγραφέας ιστορικών και επιστημονικών συγγραμμάτων)

Κουρτίδης Περικλής, Παθολόγος, Οδός Πολωνικής Σχολής (αδελφός του προηγούμενου)

Φρέρης Κ., Στρατιωτικός ιατρός

Σταυρίδης Κωνσταντίνος

Φίλτσιος Τριαντάφυλλος

Σχίζας Κυριάκος, Παιδίατρος- παθολόγος

Ιωαννίδης Ιωάννης, Μαιευτήρας, Οδός Μητροπόλεως

Βουλκίδης Ιωάννης

Τσιβιδής Αριστείδης

Καμπανάκης Γ. (1898)

Παντζίδης Κωνσταντίνος

Αδαμαντίδης Στέφανος

Δήμησσας Αλέξανδρος

Καλλίβουλος Θωμάς

Δεληγραμμάτικας Σωκράτης, Παθολόγος, Οδός Μητροπόλεως

Τσινταράκης Σπυρίδων, Ανθυπίατρος στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο και δάσκαλος στον Ελαιούντα της Μαδύτου, αργότερα άνοιξε κλινική στην Ορεστιάδα μεταξύ των ετών 1935-40.

Εικόνα 1. Από εφημερίδα της εποχής και τον ιστότοπο Αντριανού (2014).

Τα αδέλφια Σταύρος και Κωνσταντίνος Βαλασίδης του Δημητρίου απεφοίτησαν το 1888 και το 1897 αντίστοιχα. Εγκαταστάθηκαν στην Αδριανούπολη και εξάσκησαν το επάγγελμα τους μέχρι το 1900 που μετακινήθηκαν αμφότεροι στο Σουφλί.

Ο παθολόγος Αριστείδης Βασιλείου, πτυχιούχος του 1899 από την Φιλιππούπολη, υποβάλλει υποψηφιότητα το 1919 για πρόεδρος του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως.

Ο Δήμησσας Κυριάκος προεδρεύει του Φ.Σ.Α. τα έτη 1880, 1888 και 1901 και ο γιος του Αλέξανδρος, απόφοιτος του 1885 προεδρεύει το 1921. Το 1902 προσφώνησε τον πρέσβη Νικόλαο Μαυροκορδάτο εκ μέρους των Ελλήνων υπηκόων της Αδριανούπολης, δείγμα του κύρους που είχε αποκτήσει. Το 1897 διδάσκει δωρεάν στο Παρθεναγωγείο Αδριανουπόλεως.

Ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος θεωρούνταν: «η σχολή των μεγάλων, ανδρών τε και γυναικών, ών η ηλικία ή ο περί υπάρξεως αγών δεν επιτρέπουσι πλέον την εν τοις κοιναίς σχολαίς φοίτησιν ή την κατ' οίκον διά της αναγνώσεως και μελέτης απόκτησιν ωφελίμων γνώσεων» οφείλομεν να κατανοήσωμεν οι πάντες ότι ο σύλλογος μετά την αγίαν ημών εκκλησίαν και την εθνικήν σχολή, είναι ο τρίτος στύλος, εφ ού πρέπει να στηρίζεται η πνευματική και ηθική ανάπτυξις της ημετέρας κοινότητας (Λόγος Κ. Δήμησσα 20-3-1889).

Τεράστιος λοιπόν ο ρόλος και το έργο του Συλλόγου, γι' αυτό και παρατηρούμε έναν ανταγωνισμό, μια άμιλλα των επιστημόνων της εποχής να προεδρεύσουν. Έτσι από τους γιατρούς προεδρεύουν: Ο Αλέξανδρος Κρήτης το 1879, που είναι και δωρητής, συμμετέχει στο «Συνέδριον των απανταχού Ελληνικών Συλλόγων» και δίνει διαλέξεις «Περί Ιστορίας».

Ο Κωνσταντίνος Χατζόπουλος το 1889, δίνει διάλεξη «περί μορφώσεως».

Ο λόγιος Ναούμ Ζουπάν το 1902 και ο αδελφός του Γεώργιος που δίνει διαλέξεις.

Ο Χριστόδουλος Δουλάς, που απεφοίτησε το 1891 και το 1896 η Διοίκηση του Γυμνασίου τον παρακαλεί να αναλάβει τη διδασκαλία της Ανθρωπολογίας. Το 1900 είναι σύμβουλος στον Φ.Σ.Α. και το 1905 γίνεται πρόεδρος. Ως πρόεδρος του Συλλόγου «Ισχύς» συνέβαλε στην ενίσχυση φτωχών οικογενειών, νέων σπουδαστών, στη διοργάνωση ομιλιών, θεατρικών παραστάσεων και άλλων. Το 1909 μαζί με τον Περικλή Κουρτίδη, μεταφέρει στον Πατριάρχη την απόφαση των Αδριανουπολιτών, να μην δεχτούν τον Καλλίνικο ως Μητροπολίτη.

Ο Θωμάς Καλλιβόπουλος ή Καλλίβουλος, αποφοίτησε το 1877. Το 1879 επισκέπτεται 450 Πομάκους που πάσχουν από διαλείποντα πυρετό και γι' αυτή του την πράξη έχουμε δημόσιες ευχαριστίες στη «Φωνή της Θράκης» (φ. 55/1591879). Διετέλεσε πρόεδρος στο Φ.Σ.Α. το 1900, το 1908 και το 1911. Το 1908 εκλέγεται μέλος της Επιτροπής που θα συνεργαζόταν με τους Νεότουρκους. Το 1909 ορίζεται πρόεδρος της Επιτροπής Αναθεώρησης του Κανονισμού της Δημογεροντίας.

Τα αδέλφια Περικλής και Κωνσταντίνος Κουρτίδης. Ο Περικλής απόφοιτος του 1897, με πλούσια δράση συμμετέχει ως γραμματέας του Φ.Σ.Α., στις διαμάχες που ξέσπασαν το 1910 μέσα στην ελληνική κοινότητα της Αδριανουπόλεως και διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο. Διετέλεσε Πρόεδρος του Φ.Σ.Α. το 1907 και το 1922. Το 1924 εγκαθίσταται στην Ορεστιάδα. Ο Κωνσταντίνος Κουρτίδης διετέλεσε βουλευτής και γερουσιαστής Έβρου.

Ο Παράσχος Κωνσταντίνος μετά την αποφοίτηση του το 1877 εγκαθίσταται στη γενέτειρα του και το 1879 είναι δημαρχιακός γιατρός. Συμμετέχει στη σύνταξη ιατροδικαστικών εκθέσεων και δωρίζει φάρμακα για την περίθαλψη άπορων της περιοχής. Για την προσφορά του γίνεται αναφορά στην εφημερίδα «Φωνή της Θράκης» (φ. 90/25121879).

Ο Κυριάκος Σχίζας, απόφοιτος του 1896, εγκαθίσταται στην Αδριανούπολη, το 1900 μετά από εξετάσεις στην Αυτοκρατορική Ιατρική Σχολή της Κωνσταντινούπολης. Το 1912 υπογράφει τον χαιρετισμό για τα 75 χρόνια του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ο Ρητορίδης Χατζόπουλος, αριστούχος απόφοιτος του 1900, εγκαθίσταται στην πόλη του και συμμετέχει ενεργά στη δράση των συλλόγων. Ταυτόχρονα εγκαθίσταται και ο Ιωάννης Ιωαννίδης.

Ο Κωνσταντίνος Κυριαζόπουλος αποφοίτησε το 1891 και από το 1902 εργαζόταν στην Αδριανούπολη.

Ο Ηρακλής Αργυριάδης αποφοίτησε το 1876 και εγκαταστάθηκε στην Αδριανούπολη.

Γραπτά στοιχεία για το Νοσοκομείο Αδριανούπολης υπάρχουν από το 1785.

Από το Μποσνοχώρι (Βύσσα) του Έβρου στα παλάτια των σουλτάνων, βρέθηκαν οι Στέφανος Καραθεοδωρή και Κωνσταντίνος για τους οποίους χρειάζεται ιδιαίτερη αναφορά.

Εδώ δραστηριοποιούνταν και η Φιλόπτωχος Αδελφότης των Κυριών με πλούσια δράση.

Στην Αδριανούπολη υπήρχαν πολλά φαρμακεία που είχαν και ιδιαίτερες επωνυμίες, των:

Αγγελίδη Δημητρίου, «Ήλιος», Οδός Βασ. Αλεξάνδρου, από το 1887

Αρσενιάδη Μ., «Ηπειρος», Οδός Βασ. Αλεξάνδρου

Αλτιναλμάζη Κωνσταντίνου, «Φοίνιξ», Οδός Βασιλέως Κωνσταντίνου. Πτυχιούχος του 1898-9 (αργότερα εκλέχτηκε πρώτος Δήμαρχος Αλεξανδρουπόλεως και διατήρησε το αξίωμά του από το 1925-40 και 1946-48)

Εικόνα 2. Από το βιβλίο Nedret Isli Emin,– Koz , M. Sabri (1998). Edirne: Serhataki Payitaht,. Istanbul: Έκδοση Yapi Kredi.

Αθανασιάδη Π., «Υγεία», Οδός Βασ. Αλεξάνδρου
Εσκενάζι Ζακ, «Ευρώπη», Οδός Βασ. Σοφίας
Ιωαννίδη Θεόδωρου, «Έλαφος», Λεωφόρος Βασ. Κωνσταντίνου, πτυχιούχος του 1901-2 ,
Λεβί Μποχόρ, «Γαληνός», Οδός Βασ. Αλεξάνδρου
Γκιρακοσιάν Οχανές, «Αρμενία», Οδός Βασ. Σοφίας
Πανουσιάδη Κ., Οδός Βασ. Αλεξάνδρου
Παούνη Ιωάννη, «Κεντρικό», Οδός Βασ. Κωνσταντίνου
Στεφανίδη Ιωάννη, λεωφόρος Βασ. Κωνσταντίνου
Ταμπακώφ Γρηγόρη, «Ελπίς», Λεωφόρος Βασ. Κωνσταντίνου
Φερήτ Φεχρή, «Δόξα», Οδός Νέας Αγοράς
Ζιντσιρλή Αλέξανδρου, «Ανατολή», 1916

Άλλοι πτυχιούχοι Αδριανουπολίτες φαρμακοποιοί του Πανεπιστημίου των Αθηνών ήταν οι:
Αργυριάδης Ε. Κλέαρχος 1899-0
Ασπρίδης Ε. Άγγελος 1913-4
Βαλασίδης Δ. Άγγελος 1897-8
Γκαρμπολάς Κ. Μιλτιάδης 1919-20
Δουλάς Χρ. Εμμανουήλ 1922-3
Κουμβακάλης Γ. Νικόλαος 1901-2
Ναϊδανόβιτς Αλέξανδρος 1879-80
Σωτηριάδης Σ. Δημήτριος 1899-0
Παρουσιάδης Θ., Φαρμακοποιός του Νοσοκομείου Τόπχανε
Λεμονίδης Αθανάσιος, Διευθυντής Φαρμακαποθήκης Διεύθυνσης Υγείας
Επιτρόπου Θ., Διαχειριστής Φαρμακαποθήκης

Αντωνιάδης Δημήτριος 1915-6
Φιλιππίδης Λουκάς, Χημικός-φαρμακοποιός

Σε διάφορα έγγραφα, κυρίως διαθήκες και πιστοποιητικά συναντούμε τους:
Ουζουνίδης Λεωνίδας
Αγγελίδης Τηλέμαχος
Παπαδόπουλος Γεώργιος
Ιωάννου Θεόδωρος
Μιχαλόπουλος Απόστολος εν Αιγύπτω
Αργυριάδης Ευστάθιος, Ελληνιστής-γλωσσομαθής
Κεστωρίδης Θ.
Τερζιάν Αγκόπ
Σαρόπουλος Γ.

Φαρμακέμποροι της Αδριανούπολης ήταν οι:
Αλμπέρ Λεβί, Οδός Νέας Αγοράς
Δάρμας Ν. Λεωφόρος Βασ. Κωνσταντίνου
Μαυράκης Κ. «Πανελλήνιος Ένωσις», Λεωφ. Βασ. Κωνσταντίνου
Προύκης Ι. και Νιέγκο Ισαάκ «Κεντρικόν», Λεωφ. Βασ. Κωνσταντίνου
Σαπάπ Φαρχή Λεωφ. Βασ. Κωνσταντίνου

http://voreasmagazin.blogspot.gr/2013/02/blog-post_929.html

Καραγάτς

Στο Καραγάτς, το προάστιο της Αδριανούπολης, με πληθυσμό 6.510 άτομα, 1000 περίπου ήταν Ευρωπαίοι, Εβραίοι και Αρμένιοι και οι υπόλοιποι Έλληνες. Το 1920, δραστηριοποιούνταν οι παρακάτω γιατροί:

Γεωργιάδης Ε.

Παρασκευόπουλος Μ.

Σοφιανίδης Κωνσταντίνος της Εταιρείας Γαλλικών Σιδηροδρόμων (αργότερα το 1932 αναφέρεται ως ιατρός στην Αλεξανδρούπολη- Λεύκωμα Ελλήνων επιστημόνων ιατρών).

Χατζόπουλος Κ.

Φαρμακεία διατηρούσαν οι:

Ψαρόπουλος Βασίλειος στην Οδό Βασ. Αλεξάνδρου

Ψαρόπουλος Γεώργιος (αδελφός του προηγούμενου, ο οποίος κατά το διάστημα 1903-1005 είχε μισθώσει τα Λουτρά Τραϊανουπόλεως).

Καλουτσιάν Γκριγκόρ στην οδό Πρώτη

Ιλδιρίμ

Το 1920 αναφέρεται ως δημοτικός γιατρός στο Ιλδιρίμ, ο παθολόγος Ιωαννίδης Θεόδωρος, Οδός Μπεζεστένι.

Νέα Ορεστιάδα

Η Νέα Ορεστιάδα, δημιουργήθηκε μετά τον εκπατρισμό του 1922 κυρίως από Καραγατσιανούς, στο Κουμ Τσιφλίκι (τσιφλίκι της άμμου). Το 1923 κατοικούνταν από 900 οικογένειες, περίπου 4.500 άτομα.

Από τους πρώτους που εγκαταστάθηκαν εδώ ήταν και ο γιατρός Κουκίδης Ιωάννης (1923). Αρχικά έμενε σε σκηνή και εκεί εξέταζε τους αρρώστους, αργότερα έφτιαξε το ιατρείο του στην Οδό Αθανασίου Πανταζίδου.

Αργότερα εγκαταστάθηκε ο Εμμανουήλ Ρήγας, πασίγνωστος στον Έβρο για την επιστημονική του κατάρτιση και την ανθρωπιστική προσφορά του.

Κουρτίδης Περικλής (1924)

Σεϊτανίδης Παντελής (1925), πάλεψε με την ευλογιά, που στην περίοδο της κατοχής πέθαναν 60 άτομα

Ποταμιάνος Παύλος (1925-50), Γυναικολόγος

Γαλιγάλης Βασίλειος

Μακαρώνης Νικόλαος

Τσινταράκης Σπυρίδων 1935-1940, διατηρούσε κλινική

Ροζακέας, Δημήτριος Παθολόγος

Οικονομίδης Αλέξανδρος

Παλιάτσας Δημήτριος, Χειρουργός

Μαδιανός Νικόλαος, Παθολόγος

Χρηστίδης Χρήστος, σωστός ιεραπόστολος, πέθανε χωρίς περιουσιακά στοιχεία

Πάζης Ιωάννης, Ωτορινολαρυγγολόγος

Παλαβούζης Μίμης, Παθολόγος

Λεντάκης Εμμανουήλ, Οφθαλμίατρος

Πήμα Έλλη, Μικροβιολόγος

Ας αφήσουμε τον αείμνηστο συγγραφέα και φίλο κ. Τάκη Τσονίδη να μας διηγηθεί τα της Νέας Ορεστιάδας:

Οι φαρμακοποιοί της Ορεστιάδας του Καραγάτς δεν ήρθαν στη Νέα Ορεστιάδα αλλά πήγαν και εγκαταστάθηκαν σε άλλες πόλεις. Οι κάτοικοι της Νέας Ορεστιάδας δεν είχαν φαρμακείο. Έπαιρναν τα φάρμακα από το Διδυμότειχο. Ο κόσμος κοίταζε να γιατρευτεί με σπιτικά φάρμακα, με λιναρόσπορο, βαμβακούρα (ένα κομμάτι βαμβάκι ζεσταμένο στη φωτιά για το βήχα), βεντούζες, βδέλες για αφαίμαξη, υδράργυρο (αλοιφή για το άσπρισμα του προσώπου) που πουλούσαν τα αχτάρικα (μπακάλικα). Επειδή δεν ήρθε κανένας φαρμακοποιός στην Ορεστιάδα, ο Δήμος έκανε δημοσίευση στις εφημερίδες «Μακεδονία» και «Φως» ότι η καινούργια πόλη, η Νέα Ορεστιάδα δεν έχει φαρμακείο και ζητά φαρμακοποιό να εγκατασταθεί.

Το 1924 άνοιξαν φαρμακείο ο Στεφανίδης και ο Καλεβράς, έχοντας βοηθό τον Δημήτριο Κιζυρίδη. Οι δύο πρώτοι δεν ήταν φαρμακοποιοί είχαν όμως άδειες λειτουργίας. Το 1924 βγήκε το Νομοθετικό Διάταγμα 4/9-6-1923 που έδινε άδειες λειτουργίας φαρμακείων σε πρόσφυγες που στην Τουρκία ήταν βοηθοί φαρμακείων. Έτσι και ο μετέπειτα φαρμακοποιός Σιμόν Δικράν πήρε άδεια το 1927. Οι άδειες αυτές ήταν απόλυτα προσωπικές. Ο Καλεβράς είχε βοηθό τον Σταύρο Νοτάριο.

Όταν ήρθε ο πτυχιούχος φαρμακοποιός Ανδρέας Δημητρίου, συνεταιρίστηκε με τον Δ. Κυζιρίδη. Όταν έληξε η συνεργασία τους, ο Δημητρίου πήρε βοηθό τον Δημήτριο Φασουλίδη, ο οποίος αργότερα όταν άνοιξε φαρμακείο ο Απόστολος Βλασακούδης (βουλευτής Έβρου) πήγε βοηθός του.

Γεννημένος το 1913, ο φαρμακοποιός Απόστολος Βλασακούδης εξελέγη βουλευτής «Εβρου γιά πρώτη φορά τό 1950, μέ τόν συνασπισμό τής ΕΠΕΚ (ώς μέλος τοΰ Κόμματος

Προοδευτικών Φιλελευθέρων του Πλαστήρα) και δεύτερη φορά το 1964 με την Ένωση Κέντρου»

Εικόνα 3. Φαρμακείο Ερυθρός Σταυρός (Αρχείο Αντώνη Φασουλίδη).

Ο Σιμόν Δικράν είχε τον υιό του βοηθό. Με τον θάνατό του έκλεισε το φαρμακείο του και άνοιξε ο Γεώργιος Σταυριανάκης (Κρητικός) προερχόμενος από τη Σαμοθράκη, όπου είχε Φαρμακείο πριν.

Εικόνα 4. Κλινική Τσινταράκη 1935-1940 (Αρχείο Λευτέρη Τσινταράκη).

Από την καταγραφή μας φαίνεται η υπεροχή του ελληνικού στοιχείου όσον αφορά το υγειονομικό επιστημονικό προσωπικό της Αδριανούπολης. Επίσης, παρατηρούμε πως ενώ οι γιατροί ακολούθησαν τον προσφυγικό πληθυσμό και εγκαταστάθηκαν στη Νέα Ορεστιάδα, οι φαρμακοποιοί της Αδριανούπολης δεν έπραξαν το ίδιο αλλά εγκαταστάθηκαν σε μεγαλύτερα αστικά κέντρα.

Αυτή ήταν μια συνοπτική καταγραφή των γιατρών και φαρμακοποιών της Αδριανούπολης και της Νέας Ορεστιάδας. Η εργασία αυτή ας αποτελέσει μια πρώτη προσπάθεια για την αναλυτική αποτύπωση της επαγγελματικής ιστορίας των υγειονομικών της περιοχής.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ τον Γ. Ρυζιώτη που έθεσε στη διάθεσή μου, τη διαφήμιση του Κ. Αλτιναλμάζη. Και τον Δ. Γκεντσίδη για τη διαφήμιση του Ιωαννίδη.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Αντριανού (2014). Γυναικολόγος Δ. Γ. Ιωαννίδης. Ανακτήθηκε στις 5 Οκτωβρίου 2015 από: http://adrianou125.blogspot.gr/2014/04/blog-post.html

Βακαλόπουλος, Κ. (1996). Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.

Ελληνικός Οδηγός (1920 και 1921). Αθήναι: GEO, Κυριέρης Γιαννόπουλος.

Κοπανίδης, Ν. (1992). Γιατροί στη Θράκη τον 19ο αιώνα. ΙΒ΄ Ιστορικό Συνέδριο. Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, σελ. 23-30.

Κυρκούδης, Θ. (2002). Φαρμακεία και Φαρμακευτική στη Θράκη του 19ου Αιώνα. Αθήνα: Olvos Science.

Κυρκούδης, Θ. (2005). Ιατροί και Ιατρική στη Θράκη. Αλεξανδρούπολη: Olvos Science.

Κυρκούδης, Θ. (2009). Ρωμηοί Φαρμακοποιοί της Κωνσταντινούπολης και η Δράση τους από το 1840 ως Σήμερα. Αλεξανδρούπολη: Olvos Science.

Μαυρίδης, Π. (2008). Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέα.

Μιγκασιάν, Α. (1929). Λεύκωμα των Αρμενικών Παροικιών της Μακεδονίας και Θράκης. Θεσσαλονίκη.

Μιχαηλίδης, Μ. (1908). Παγκόσμιος Εμπορικός Οδηγός. Σμύρνη: Τυπ. Αμάλθειας.

Νικολαΐδης, Ν. (1993). Η Αδριανού μας. Αθήνα: Λύχνος, Τόμοι 1-2.

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Ορεστιάδας.

Τσονίδης, Τ. (1983). Η Ορεστιάδα μας και οι Κάτοικοι της. Επαγγελματικός Οδηγός. Ορεστιάδα.

Nedret Isli Emin,– Koz, M. Sabri (1998): Edirne: Serhataki Payitaht. Istanbul: Έκδοση Yapi Kredi.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Cervati C. Raphael: Annuaire Almanach du Commerce. Constantinople, 1883, 1888, 1893, 1895, 1896, 1898.

Cervati Cesar: Annuaire Oriental du Commerce. Constantinople, 1900,1901, 1902, 1904, 1908, 1913.

Nedret Isli Emin,– Koz , M. Sabri (1998). Edirne: Serhataki Payitaht. Istanbul: Έκδοση Yapi Kredi.

Sandalcı, Gülnar - Sandalcı, Mert (1997-2006). Belgelerle Turk Eczaciligi, 1840 - 1948. Istanbul: Dr. Nezat F. Eczacibasi Vakfi (9 τόμοι).

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 66-78

Η ΝΕΑ ΒΥΣΣΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διαμαντής Μυρτσίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί μια μαρτυρία όσων έχει διηγηθεί ο παππούς του γράφοντος Διαμαντής Μυρτσίδης που ήταν στρατιώτης την περίοδο του εμφυλίου πολέμου. Η διαίρεση του κειμένου ακολουθεί την πορεία διήγησης του και χωρίζεται σε πέντε επιμέρους κεφάλαια. Στην περιοχή μας όλα ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 1940 όταν ο ελληνικός στρατός ανατίναξε τη σιδηροδρομική γέφυρα που βρίσκεται στον οικισμό των Μαρασίων διακόπτοντας έτσι τη σιδηροδρομική επικοινωνία μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας. Με την παράδοση της χώρας στις δυνάμεις του άξονα, ο νομός Έβρου μοιράζεται σε Βουλγαρική και Γερμανική ζώνη. Οι Βούλγαροι ελέγχουν το τμήμα από την Άνθεια και δυτικότερα, ενώ το υπόλοιπο τμήμα έως το τρίγωνο ελέγχεται από τους Γερμανούς. Τον Μάιο του 1941 οι Γερμανοί εισβάλλουν στον νομό Έβρου διαλύοντας όλα τα ελληνικά φυλάκια που βρισκόταν στα σύνορα με τη Βουλγαρία και εγκαθιστούν τη δικιά τους φρουρά σε κάθε χωριό και πόλη του νομού. Λίγες μέρες αργότερα οι κατακτητές εγκαθίστανται στην κωμόπολη της Νέας Βύσσας. Η Νέα Βύσσα έμεινε υπό τον έλεγχο των Γερμανών έως τον Αύγουστο του 1944. Ακολούθησε ο εμφύλιος πόλεμος, ο οποίος έλαβε τέλος στον Βόρειο Έβρο με την ήττα του Δημοκρατικού Στρατού στη μάχη των Μεταξάδων το 1949.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Βύσσα, εμφύλιος πόλεμος, κατοχή, αντίσταση*

Εισαγωγή

Ήδη από τον Μεσοπόλεμο ήταν εμφανές πως οι χώρες προετοιμαζόταν για τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Όπως αναφέρει ο Σακελλαρόπουλος (2003) η περίοδος του Μεσοπολέμου ήταν μια περίοδος με πρωτοφανή κοινωνική ένταση για τα ελληνικά δεδομένα. Οι κυβερνήσεις αλλάζουν συνεχώς και ο εμφύλιος πόλεμος φαίνεται πως αγκαλιάζει τη χώρα. Σημειώνονται μεγάλες και αιματηρές διαδηλώσεις, απεργίες, καταλήψεις πόλεων και συγκρούσεις όπου λαμβάνει μέρος και ο στρατός. Παρόμοιες διαδηλώσεις έγιναν την περίοδο αυτή και στις μεγάλες πόλεις της Ανατολικής Θράκης, όπως η παλλαϊκή απεργία το 1936 στην Αλεξανδρούπολη και τον ίδιο μήνα η απεργία των καπνεργατών στην Ξάνθη. Αντιθέτως, τις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται από εσωστρέφεια και πετυχαίνει πολύ υψηλό ποσοστό επάρκειας. Πιο συγκεκριμένα, στα όσπρια το ποσοστό είναι 91%, στα λαχανικά 99% και στο αλεύρι 74% (Σακελλαρόπουλος 2003). Αντίστοιχα και ίσως υψηλότερα ποσοστά επάρκειας σημειώνονται στην αγροτική περιοχή της Νέας Βύσσας Έβρου την περίοδο πριν τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο και την Γερμανική κατοχή. Στην εργασία που ακολουθεί ο παππούς του γράφοντος Διαμαντής Μυρτσίδης αφηγείται τα σημαντικότερα γεγονότα που συνέβησαν στη Νέα Βύσσα την περίοδο της κατοχής και του εμφυλίου πολέμου. Ο Διαμαντής Μυρτσίδης γεννήθηκε το 1925 στην βορειότερη κωμόπολη της Ελλάδας τη Νέα Βύσσα όπου και διαμένει ακόμη. Κατατάχθηκε στον ελληνικό στρατό στις 20 Ιουνίου του 1948, στην πόλη της Δράμας και έλαβε μέρος στις μάχες στο Γράμμο και στο Βίτσι, που σηματοδότησαν το τέλος του πολέμου.

Η Γερμανία εισέρχεται στον πόλεμο

Στις 29 Ιανουαρίου 1941 ο δικτάτορας Ιωάννης Μεταξάς πεθαίνει και τον διαδέχεται ο Αλέξανδρος Κορυζής, ο οποίος ήταν υπουργός Πρόνοιας και Κρατικής Αντιλήψεως. Η Ελλάδα αποκρούει την εαρινή αντεπίθεση των Ιταλών και στις 5.15 το πρωί της 6ης Απριλίου ο Γερμανός πρέσβης Έρμπαχ έδωσε το τελεσίγραφο της Γερμανίας στον Κορυζή (Αντωνακέας 1994). Το τελεσίγραφο δεν έγινε αποδεκτό και η Γερμανία εισέρχεται επίσημα στον πόλεμο. Ο ελληνικός στρατός με διαταγές του Γενικού Επιτελείου Στρατού ανατινάσσει τις σιδηροδρομικές γέφυρες των Μαρασίων και του Πυθίου διακόπτοντας έτσι τη σιδηροδρομική επικοινωνία μεταξύ Ελλάδος- Βουλγαρίας και Ελλάδος - Τουρκίας αντίστοιχα (Μπράβος 2004).

Με την κήρυξη του πολέμου η ταξιαρχία του Έβρου με τρία τάγματα αναλαμβάνει τη διοίκηση του οχυρού της Νυμφαίας, που βρίσκεται στην γραμμή Μεταξά βόρεια της πόλης της Κομοτηνής. Σύμφωνα με το αρχείο του Γενικού Επιτελείου Στρατού (1956) διοικητής της ταξιαρχίας ήταν ο έφεδρος υποστράτηγος Ζήσης, στο τάγμα Πυθίου διοικητής ήταν ο ταγματάρχης Καραθανάσης, στο τάγμα Σουφλίου ο ταγματάρχης Αρτέμης και στο τάγμα Κομοτηνής ο ταγματάρχης Κολοκούρης. Το οχυρό της Νυμφαίας έπεσε μετά από αλλεπάλληλες επιθέσεις των Γερμανών στις 7 Απριλίου 1941. Με την παράδοση των οχυρών της γραμμής Μεταξά, οι Γερμανοί έκαναν την εξής ιστορική ανακοίνωση:

> Έλληνες στρατιώτες, ο πόλεμος κατά της Αγγλίας μας ανάγκασε να εισχωρήσουμε εις την χώρα σας. Δεν ερχόμεθα ως εχθροί αλλά ως σύντροφοι, έχοντες υπ' όψιν την παλαιά φιλίαν των λαών μας. Ο νικηφόρος Γερμανικός Στρατός εκτιμά την ανδρεία σας. Ας μη μείνει άνευ αποτελεσμάτων. Θέσατε της ένα νέον και μεγαλύτερον σκοπόν: Την απελευθέρωσιν της Ευρώπης από τους Άγγλους εκμεταλλευτάς. Ελάτε μαζί μας παλλικάρια. Θα σας υποδεχτούμε ως φίλοι και σύντροφοι (ΓΕΣ 1956).

Στις 9 Απριλίου ο διοικητής της ταξιαρχίας Ζήσης Ι. αυτοκτονεί στα Ύψαλα της Τουρκίας. Μόνο το τάγμα της Κομοτηνής πρόλαβε να φτάσει στην Αλεξανδρούπολη και από κει να περάσει στην Τουρκία. Μέσω της Τουρκίας κατέληξε στην Αίγυπτο και συμμετείχε ως $2^{ο}$ τάγμα στην $1^{η}$ ελληνική ταξιαρχία. Η $1^{η}$ ελληνική ταξιαρχία συμμετείχε στην καθοριστική - για την εξέλιξη του πολέμου- μάχη του Ελ Αλαμέιν στη Βόρεια Αφρική. Λίγες μέρες αργότερα ο Τσολάκογλου υπογράφει την παράδοση της χώρας στους Γερμανούς και γίνεται πρωθυπουργός της χώρας, καθώς η νόμιμη κυβέρνηση της χώρας αναχωρεί για την Κρήτη. Η Κρήτη αντιστάθηκε σθεναρά στον κατακτητή, προκαλώντας τεράστιες απώλειες στο Γερμανικό στρατό. Την $1^{η}$ Ιουνίου η μάχη της Κρήτης έλαβε τέλος με το γερμανό στρατηγό Μοντέλ να κάνει μια εντυπωσιακή έφοδο με αλεξιπτωτιστές (Garibaldi 2009). Από τη Νέα Βύσσα συμμετείχε στη μάχη η κλάση του 1941: Ο Αλτικολάτσης Δημήτριος, ο Τσικρικούδης Αθανάσιος, ο Παπαζογλίδης Αθανάσιος, ο Τοψίδης Σωτήριος, ο Μπαχαρίδης Ηλίας, ο Κανίδης Θεόδωρος και ο Ασμανίδης Παναγιώτης. Στη συνέχεια η κυβέρνηση μαζί με 15.000 στρατιώτες και αξιωματικούς αναχώρησε για την Αίγυπτο (Garibaldi 2009), ενώ οι κατακτητές χώρισαν την χώρα σε τρεις ζώνες κατοχής.

Κατοχή

Ο αποκλεισμός από τον υπόλοιπο εθνικό κορμό υπήρξε η αναπόφευκτη συνέπεια για το νομό Έβρου, καθώς με την είσοδο της Βουλγαρίας στον πόλεμο στις 21 Απριλίου 1941 ο Έβρος χωρίζεται σε Βουλγαρική και Γερμανική ζώνη. Πιο συγκεκριμένα, η Βουλγαρία έλεγχε το τμήμα από τον οικισμό της Άνθειας και δυτικά, ενώ το υπόλοιπο τμήμα ανατολικά έως τον ποταμό Έβρο και βόρεια έως τους οικισμούς των Κομάρων και του Δίλοφου δόθηκε στους Γερμανούς (Μπράβος 2004). Η επαρχία του Διδυμοτείχου -καθώς διοικητικό κέντρο της περιοχής ήταν το Διδυμότειχο- καλούνταν από τους κατακτητές «ελληνικό έδαφος» και έμεινε υπό των έλεγχο των Γερμανών με σκοπό να εξασφαλιστεί η ουδετερότητα της Τουρκίας και να αποφευχθεί το ενδεχόμενο πολεμικής σύρραξης μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας (Κοτζαγεώργη-Ζυμάρη 2002). Οι κάτοικοι του γερμανοκρατούμενου Έβρου

απολάμβαναν σχετική ελευθερία σε σύγκριση με τις τραγικές καταστάσεις της βουλγαροκρατούμενης περιοχής. Άλλωστε σύμφωνα με τον Μπράβο (2003) η περιοχή αυτή των 2.800 τ. χμ. δεν φάνηκε να απασχολεί ιδιαίτερα τους Γερμανούς κατακτητές, για το λόγο αυτό στάλθηκαν κυρίως αστυνομικοί και διοικητικοί υπάλληλοι. Στην Αλεξανδρούπολη είχε την έδρα του το σύνταγμα των Γερμανών και η περιοχή του Έβρου έμεινε περισσότερο γνωστή ως Ουδέτερη Ζώνη (Γρηγοριάδης 2009). Ωστόσο, η επικοινωνία του γερμανοκρατούμενου Έβρου με την υπόλοιπη χώρα ήταν πολύ δύσκολη και γινόταν διασχίζοντας τα «προσωρινά σύνορα» μέσω της Βουλγαρικής ζώνης.

Οι Γερμανοί εγκαταστάθηκαν το Μάιο του 1941 στο νομό Έβρου. Νομάρχης Έβρου ήταν ο διορισμένος Παναγιώτης Βουδούρης, ο οποίος εκτελέστηκε το 1942 από τον αρχηγό των ανταρτών του Βορείου Έβρου Γιάννη Δραζίδη, που ήταν γνωστός με το ψευδώνυμο «Άρης» (Κριτού 1995). Οι κατακτητές αρχικά διέλυσαν όλα τα ελληνικά φυλάκια που βρίσκονται στα σύνορα με τη Βουλγαρία καθώς ήταν σύμμαχοι τους και δεν υπήρχε λόγος να παραμένουν ενεργά αλλά έβαλαν δικιά τους φρουρά σε κάθε χωριό και πόλη. Μετά την είσοδο των Γερμανών στον Έβρο και των Βούλγαρων στην υπόλοιπη Θράκη περίπου 2.000 μουσουλμάνοι κάτοικοι της Κομοτηνής και της Ξάνθης μετανάστευσαν στον Έβρο, για να γλυτώσουν από τους Βούλγαρους (Κοτζαγεώργη-Ζυμάρη 2002). Η ουδέτερη ζώνη του Έβρου υπήρξε αρκετά χρήσιμη για τον ελληνικό πληθυσμό για δυο σημαντικούς λόγους. Όπως αναφέρει ο Κριτού (1995) η εύφορη πεδιάδα του ποταμού Έβρου με εντατικές καλλιέργειες και τις καλές αποδόσεις των αγροτών, κατόρθωσε να διασώσει από την πείνα χιλιάδες Έλληνες στην Λήμνο, την Μυτιλήνη και την Αθήνα. Επίσης, μέσω της ουδέτερης ζώνης οι αξιωματικοί μπορούσαν εύκολα να διαφύγουν στην Τουρκία. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Ρουσσόπουλο (1996) η Τουρκία αν και τυπικά ήταν ουδέτερη, φέρεται να είχε υπογράψει διπλή μυστική συμφωνία. Τόσο με τους συμμάχους ώστε να μπορούν να φυγαδεύονται οι Έλληνες και οι Άγγλοι στο Κάιρο, όσο και με τους Γερμανούς για την παράδοση των κρατουμένων. Τα κυριότερα περάσματα ήταν στους οικισμούς του Πόρου, του Πυθίου, των Λαγυνών, της Λυκόφης, των Καστανεών, του Χειμωνίου και της Νέας Βύσσας (Τερζούδης κ.ά. 1985).

Στη Νέα Βύσσα οι χωροφύλακες που υπήρχαν, φυγαδεύτηκαν μέσω Τουρκίας στο Κάιρο. Σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη μόνο ένας χωροφύλακας παρέμεινε στη Νέα Βύσσα και μαζί με τρεις δικούς μας συγχωριανούς αποτελούσαν τη χωροφυλακή. Ο σταθμός χωροφυλακής συνέχισε να λειτουργεί στη Νέα Βύσσα και τον πρώτο καιρό μάλιστα οι χωροφύλακες κάνανε και κοινές περιπολίες με τους Γερμανούς στην κωμόπολη. Πρόεδρος της Διοικούσας Επιτροπής της Κοινότητας της Νέας Βύσσας την περίοδο της κατοχής (από τις 11/ 1/1939 έως τις 9/9/1944) ήταν ο Παπαναστασίου Αναστάσιος του Θεοδώρου γνωστός με το προσωνύμιο «Λίντα». Οι πρώτοι Γερμανοί στρατιώτες κατέφτασαν σιδηροδρομικώς με μια δρεζίνα. Τρεις Γερμανοί κατέβηκαν στο σιδηροδρομικό σταθμό τη στιγμή που η οικογένεια του Διαμαντή Μυρτσίδη βρισκόταν στο διπλανό χωράφι και έβοσκε τα ζώα. Οι Γερμανοί τους ρώτησαν αν η πόλη απέναντι είναι η Αδριανούπολη. Δεν κάθισαν πάνω από μια ώρα και στη συνέχεια αποχώρησαν για το Διδυμότειχο. Ένα μήνα αργότερα επέστρεψαν και εγκαταστάθηκαν στην κωμόπολη ιδρύοντας το αρχηγείο - φυλάκιο τους στο χώρο που σήμερα στεγάζεται το φυτώριο του δασαρχείου. Ο αρχηγός των Γερμανών στην Νέα Βύσσα ήταν ο Αυστριακός αξιωματικός Χανς. Άλλοι 4-5 Γερμανοί εγκαταστάθηκαν στο γειτονικό οικισμό των Καστανεών. Έπειτα, αφού εγκαταστάθηκαν επισκεύασαν τη γέφυρα του Άρδα και έτσι αποκαταστάθηκε η σιδηροδρομική επικοινωνία Αλεξανδρούπολης – Βουλγαρίας. Με την επαναλειτουργία της γραμμής οι κάτοικοι μπορούσαν να πηγαίνουν στα Δίκαια, απ' όπου έπαιρναν αλάτι και πετρέλαιο για τις λάμπες. Τα βράδια χρησιμοποιούσαν λίπος γουρουνιών αντί για πετρέλαιο. Οι κατακτητές ζήτησαν από τον πρόεδρο άλογα για να κάνουν περιπολίες αλλά δεν είχαν όμως στάβλο. Για το λόγο αυτό, γκρέμισαν μια παράγκα που χρησιμοποιούταν παλαιότερα ως φυλάκιο της σιδηροδρομικής γραμμής και πήραν μια βοϊδάμαξα ώστε να φορτώσουν τα υλικά. Στη συνέχεια, κατασκεύασαν ένα στάβλο για τα ζώα τους δίπλα στο φυλάκιό τους. Επιπλέον, οι Γερμανοί ζήτησαν 3 άτομα για να προστατεύουν, να καθαρίζουν και να ταΐζουν τα άλογα τους. Ωστόσο, λόγω έλλειψης βρύσης κοντά στον στάβλο μετέφεραν νερό από την πηγή (τουλούμπα) δίπλα στον σταθμό της

χωροφυλακής. Όμως επειδή η τουλούμπα βρισκόταν αρκετές εκατοντάδες μέτρα μακριά από το αρχηγείο τους, οι Γερμανοί έβαζαν με τη σειρά που όριζαν κάθε μέρα οι νυχτοφύλακες ως «αγγαρεία» να μεταφέρουν με το κάρο κουβάδες γεμάτους με νερό από την τουλούμπα στο φυτώριο για τα ζώα.

Απαγόρευση κυκλοφορίας δεν επέβαλλαν οι κατακτητές, άλλα κανένας δεν έβγαινε το βράδυ έξω. Ένα βράδυ μια παρέα νεαρών αγοριών βρισκόταν έξω ως αργά στις 23.00 και έπαιζαν όταν τους αντιλήφθηκαν οι κατακτητές. Τότε τους κάλεσαν φωνάζοντας «καμ, καμ» και τους έβαλαν τιμωρία να σταθούν για 30΄ - 45΄ στην ξύλινη γέφυρα που βρίσκεται κάτω από τον σιδηροδρομικό σταθμό. Είχε πολύ κρύο και οι νεαροί πάγωσαν. Μετά από αυτό γύρισαν φοβισμένοι στο σπίτι, και κανείς τους δεν βγήκε έξω ως αργά το βραδύ ποτέ ξανά.

Μια μέρα διηγείται ο Διαμαντής Μυρτσίδης, «ενώ ήμουν στο χωράφι μου επιτέθηκε μια περίπολος Γερμανών και Τούρκων και με την απειλή των όπλων μου έκλεψαν το αρνί που είχα βγάλει για βοσκή. Φοβήθηκα πολύ και γύρισα αμέσως πίσω στο σπίτι μου και στον πατέρα μου». Στη συνέχεια ο πατέρας μου απευθύνθηκε στο φυλάκιο και διηγήθηκε το συμβάν στον αξιωματικό. Ύστερα από δικιά του μεσολάβηση το αρνί βρέθηκε στο τουρκικό φυλάκιο των Καστανεών και την επόμενη ημέρα το επέστρεψαν πίσω στον πρόεδρο.

Τα ποσοστά επάρκειας σε τρόφιμα δεν ήταν υψηλά όπως την προπολεμική περίοδο. Αντιθέτως, υπήρχαν σημαντικές ελλείψεις κυρίως σε λάδι και σπίρτα, καθώς οι κατακτητές είχαν κάνει κατάσχεση όλων των αποθεμάτων. Για την προμήθεια αυτών των ειδών οι κάτοικοι αναγκάζονταν να πηγαίνουν με το τρένο στο παζάρι στα Δίκαια που ήταν υπό βουλγαρική κατοχή μας διηγείται ο Διαμαντής Μυρτσίδης. Κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής στην Νέα Βύσσα γινόταν ζωοπάζαρο. Το ζωοπάζαρο ξεκίνησε το 1942 και γινόταν κάθε Κυριακή στην Κεντρική Πλατεία της Νέας Βύσσας έως το 1946. Μετά την αποχώρηση των Γερμανών δεν ερχόταν οι κάτοικοι των διπλανών χωριών και έτσι το ζωοπάζαρο μετατράπηκε σε κανονικό παζάρι, το οποίο γίνεται μέχρι και σήμερα κάθε Σάββατο. Οι Γερμανοί αγόραζαν τα καλαμπόκια και τις χήνες της Βύσσας πληρώνοντας με μάρκα.

Αντίσταση

Τον Ιανουάριο του 1942 ο Γ. Σιάντος γενικός γραμματέας του Κ.Κ.Ε σε ολομέλεια του κόμματος υποστήριξε πως οι αντιλήψεις για ένοπλο αγώνα είναι αντίθετες στην πολιτική του κόμματος. Γι' αυτό, οι πρώτες επιθέσεις στον ελληνικό χώρο ξεκίνησαν στην Στερεά Ελλάδα σχεδόν έναν χρόνο μετά την εισβολή των κατακτητών. Πιο συγκεκριμένα, στις 16 Μαΐου του 1942 ο Άρης Βελουχιώτης (Θανάσης Κλάρας) μαζί με μια ομάδα οχτώ ένοπλους εισέβαλε στην Σπερχειάδα της Φθιώτιδας (Γρηγοριάδης 2009). Έτσι και στην περιοχή του Έβρου τον πρώτο χρόνο της κατοχής οι κάτοικοι θεωρούσαν την σκέψη για ανταρτοπόλεμο παράλογη και εγκληματική. Θεωρούσαν την οργάνωση του αντάρτικου μάταιη και επικίνδυνη για την ζωή των ανθρώπων της περιοχής λόγω της τεράστιας δύναμης του εχθρού (Μπράβος 2003). Στην κωμόπολη της Νέας Βύσσας δεν δημιουργήθηκαν αντιστασιακά κινήματα, άλλωστε υπήρχαν δυνάμεις ασφαλείας. Οι Γερμανοί μαζί με τους χωροφύλακες φυλούσαν το χωριό, ενώ στην γέφυρα των Μαρασίων φυλούσαν σκοπιά από τη μια οι Γερμανοί και οι Έλληνες χωροφύλακες και από την άλλη οι Τούρκοι. Δεν υπήρχαν ιδιαίτερα προβλήματα και «καθώς εμείς δεν τους πειράξαμε, οι κατακτητές δεν κάνανε καμιά απολύτως ζημιά» μας διηγείται ο Διαμαντής Μυρτσίδης.

Στην ουδέτερη ζώνη του Έβρου τα προβλήματα με τους κατακτητές οξύνθηκαν το 1942 και οι καταζητούμενοι Έλληνες έβρισκαν καταφύγιο στην Τουρκία, περνώντας τη νύχτα το ποτάμι. Την προσπάθεια αυτή στήριζε και ο πρόεδρος της κοινότητας της Ορεστιάδας Αθανάσιος Πανταζίδης φυγαδεύοντας τους αντιστασιακούς. Αρχικά, οι πρώτες ένοπλες οργανώσεις που σχηματίστηκαν στην περιοχή ήταν ασύνδετες. Στη συνέχεια, σημαντικό ρόλο στην αντίσταση ανέλαβε το ελληνικό προξενείο της Ανδριανούπολης που προσπάθησε να ενοποιήσει τις μικρές αντιστασιακές ομάδες. Τον Ιούνιο του 1942 ο δραστήριος Έλληνας πρόξενος της Ανδριανούπολης Νικόλαος Καμπαλούρης δημιουργεί για το σκοπό αυτό την Εθνική Οργάνωση Έβρου με διοικητή τον απόστρατο ταγματάρχη και ήρωα του έπους της Αλβανίας το 1940 Γεώργιο Σταθάτο γνωστό με το ψευδώνυμο «Γέρος» ή «16» (Μπράβος

2004). Όμως, ουσιαστικά απώτερος στόχος ήταν η διάλυση των μικρών αριστερών αντιστασιακών οργανώσεων. Ωστόσο, ο Σταθάτος δεν κατάφερε να ενώσει της αντιστασιακές ομάδες, καθώς μετά τον Οκτώβρη του 1942 και την άφιξη του καπνεργάτη Γιάννη Γαλεάδη (γνωστός με το ψευδώνυμο «Οδυσσέας») το ΕΑΜ – ΕΛΑΣ ανέλαβε τα ηνία των ένοπλων οργανώσεων στην περιοχή. Ο Οδυσσέας ήταν πατριώτης και αρκετά αφοσιωμένος στο κόμμα του –το Κ.Κ.Ε.- και επιδίωκε να εκτελέσει κάθε συνεργάτη των Γερμανών. Όμως, χτυπούσε και αυτούς που ήταν αντίθετοι στις γραμμές του κόμματος ή είχε προσωπικά πάθη μαζί τους (Ρουσσόπουλος 1996). Ο Οδυσσέας συγκρότησε στον Έβρο το 81^{ο} σύνταγμα πεζικού του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ. Το ΕΑΜ είχε τις δικές του εφημερίδες και στην Ανατολική Μακεδονία και στη Θράκη. Κυκλοφορούσαν ο «ΑΣΤΗΡ» της ΠΕ Έβρου του ΚΚΕ, η «Φωνή του Έβρου» του ΕΑΜ Αλεξανδρούπολης, η «Ελεύθερη Θράκη» του ΕΑΜ Θράκης και η «Έφοδος» του 26^{ου} συντάγματος Θράκης (Γεωργίου 1978). Τον Δεκέμβριο του 1943 ο ταγματάρχης Σταθάτος συνελήφθη και δικάστηκε στο χωριό Λευκίμμη Σουφλίου, όπου καταδικάστηκε σε θάνατο. Τελικά, εκτελέστηκε από τον αρχηγό του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ Γιάννη Γαλεάδη στο λημέρι «Παπαφίγκο» στις 23/12/1943 κοντά στο αρχηγείο του ΕΑΜ στο λόφο της Γκύμπραινας (Μπράβος 2003).

Μετά το θάνατο του Σταθάτου το προξενείο της Ανδριανούπολης απευθύνεται στο Βυσσιώτη Βαλασίδη Γεώργιο γνωστό με το προσωνύμιο «Αλατζιάς». Ο Αλατζιάς γεννημένος το 1918 αντιλαμβάνεται το σχέδιο του προξενείου για την εξόντωση των ανταρτών και αρνείται να συμμετέχει. Την άρνηση του παραλίγο να την πληρώσει με τη ζωή του, κατάφερε όμως να ξεφύγει περνώντας τραυματισμένος στην αντίπερα όχθη του ποταμού Έβρου. Τελικά ο Αλατζιάς γίνεται σύνδεσμος του απεσταλμένου της μυστικής υπηρεσίας των Η.Π.Α. στον Έβρο, του Ελληνοαμερικάνου ταγματάρχη Αλέκου Γεωργιάδη, που κατέφτασε στην περιοχή το 1943 (Τερζούδης κ.ά. 1985). Στην ουδέτερη ζώνη του Έβρου δεν υπήρχαν άλλωστε Άγγλοι, αντιθέτως υπήρχε μόνο Αμερικανική αποστολή (Γρηγοριάδης 2009). Τον Ιούνιο του 1943 ο Αλατζιάς μαζί με τρεις κατοίκους της Νέας Βύσσας συναντήθηκε με τους άντρες του ΕΛΑΣ και εξέφρασε το θαυμασμό του για τη δράση του ΕΑΜ. Επίσης, άφησε ανοιχτό το ενδεχόμενο συμμετοχής του στον ΕΛΑΣ – ΕΑΜ στο μέλλον. Έδωσε μάλιστα από ένα καινούργιο πουκάμισο σε κάθε άντρα του ΕΑΜ. Οι αντάρτες του ΕΑΜ αν και είχαν κρησφύγετα τους στον κάμπο της Νέας Βύσσας – Νέας Ορεστιάδας (Ρουσσόπουλος 1996) δεν αποτελούσαν στόχο των ανταρτών καθώς αμφότερες ήταν οχυρωμένες και υπήρχαν δυνάμεις της χωροφυλακής. Γι' αυτό εστίασαν τους βανδαλισμούς και τις επιδρομές τους εναντίον των Γερμανών κυρίως σε χωριά μεταξύ των πόλεων της Ορεστιάδας και του Διδυμοτείχου. Στα σαμποτάζ εναντίον των χωριών ηγετικό ρόλο είχε ο Μαργαριτίδης Μαργαρίτης γνωστός με το προσωνύμιο «Φλώρος» από τη Νέα Βύσσα. Ο Φλώρος ήταν ομαδάρχης του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ και πρωταγωνίστησε σε επιθέσεις κυρίως στην περιοχή της Κάτω Σαγήνης και του Χειμωνίου (Ρουσσόπουλος 1996). Συνέβη όμως ένα περιστατικό και στην Νέα Βύσσα, που κόντεψε να καταστρέψει όλη την κωμόπολη. Σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη, μια νύχτα μια περίπολος ανταρτών κατέβαινε καμουφλαρισμένη από τη συνοικία του Ντερέ έχοντας ως στόχο να κάνει σαμποτάζ – επίθεση στο γερμανικό αρχηγείο της Βύσσας. Ευτυχώς, ο βοσκός Βαλασίδης Δημήτριος γνωστός με το προσωνύμιο «Μαντούκα» είδε τις σκιές τους να κινούνται και αφού μάζεψε τα πρόβατα γρήγορα ειδοποίησε αμέσως τον πρόεδρο. Ο πρόεδρος με τη βοήθεια ενός Βυσσιώτη αντάρτη – συνδέσμου του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ με το προσωνύμιο «Τουλούμης» κατάφερε να έρθει σε επαφή με τους αντάρτες πριν προλάβουν να επιτεθούν στο αρχηγείο των Γερμανών. Επικοινώνησε με τον αρχηγό τους έναν Καπετάνιο από την Καβύλη και τον ενημέρωσε πως η ενέργεια αυτή θα καταστρέψει όλο τον οικισμό, όπως έγινε στις Φέρρες που οι Γερμανοί κάψανε ως αντίποινα όλα τα σπίτια. Τον προέτρεψε αν θέλουν να επιτεθούν στα γειτονικά χωριά της Καβύλης και των Καστανεών, από τα οποία είχε καταγωγή ο Καπετάνιος. Ο Καπετάνιος κοντοστάθηκε και εν συνεχεία η περίπολος εγκατέλειψε την Νέα Βύσσα. Έτσι, γλυτώσαμε την οργή των Γερμανών, διαφορετικά οι συνέπειες θα ήταν τρομερές. Αξίζει να σημειωθεί πως σύμφωνα με τον Ρουσσόπουλο (1996) οι Γερμανοί για κάθε νεκρό Γερμανό εκτελούσαν 10 έως 30 Έλληνες ανάλογα με τον Φρούραρχο της εκάστοτε περιοχής.

Οι Γερμανοί στρατιώτες της Νέας Βύσσας είχαν αναπτύξει καλές σχέσεις με τους χωροφύλακες και τους ενημέρωσαν πως αν θέλουν να τα έχουν καλά με το υπόλοιπο χωριό πρέπει να μείνουν μακριά από αυτούς. Επιπλέον, τους ενημέρωσαν πως η παραμονή τους στην Ελλάδα θα είναι μικρή και θα φύγουν σύντομα, όπως και έγινε. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη και στην κωμόπολη της Βύσσας υπήρχαν γερμανόφιλοι. Ένας μάλιστα από αυτούς δολοφονήθηκε από τον εξάδελφο του στην κεντρική πλατεία της Ν. Βύσσας. Ο δολοφόνος στη συνέχεια φυγαδεύτηκε στη γειτονική Τουρκία.

Όμως, στα τέλη του 1943 -έναν περίπου χρόνο προτού εγκαταλείψουν την περιοχή- «οι Γερμανοί θέλησαν να δοκιμάσουν τις προθέσεις - την πίστη μας προς αυτούς, καθώς οι αντιστασιακοί είχαν δημιουργήσει προβλήματα σε άλλους οικισμούς της περιοχής» αφηγείται ο Διαμαντής Μυρτσίδης. Πιο συγκεκριμένα στη Νέα Βύσσα, μάζεψαν τα πράγματά τους σε τρεις νταλίκες με άλογα και έκαναν πως αποχωρούν από το χωριό, θέλοντας έτσι να δουν αν θα υπάρξει αντίδραση – επίθεση προς σ' αυτούς. Δεν τους πείραξε κανένας από τους κατοίκους και μια μέρα αργότερα επέστρεψαν.

Στις 27 Φεβρουαρίου 1944 την αρχηγεία του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ αναλαμβάνει ο Αθηνόδωρος Κατσαβουσίδης με καταγωγή από τις Φέρρες του Έβρου με τον πρώην ηγέτη του ΕΑΜ Οδυσσέα να συλλαμβάνεται και να δικάζεται δημόσια στην πλατεία της Λευκίμμης. Ο Οδυσσέας πατέρας τεσσάρων παιδιών, έμεινε συνολικά 15 μήνες στον Έβρο (φθινόπωρο '42 - χειμώνας '44). Το τριμελές Ανταρτοδικείο που τον δίκασε αποτελούσαν οι Βαγγέλης Κασάπης γνωστός ως «Κρίτωνας» (πρόεδρος), Βύρωνας (δικηγόρος από Διδυμότειχο) και Τάκης (δικηγόρος). Η καταδίκη του εκδόθηκε παμψηφεί (Κασάπης 1977) και τελευταία συμβουλή του ήταν: «Σύντροφοι, μην αφήσετε να ξεφύγει ο αγώνας από τα χέρια σας». Εκτελέστηκε την επόμενη ημέρα στις 28 Φεβρουαρίου. Η σκληρότητα του Οδυσσέα και κυρίως η δολοφονία του Σταθάτου ήταν η αιτία για την εξόντωση του Οδυσσέα. Το 1957 το ΚΚΕ αποκατέστησε την μνήμη του Οδυσσέα και δικαίωσε την αγωνιστική του δράση (Γρηγοριάδης 2009).

Η μεγαλύτερη ίσως επιτυχία του αντιστασιακού κινήματος στην ελεύθερη ζώνη του Έβρου ήταν η ανατίναξη της σιδηροδρομικής γέφυρας των Δικαίων. Πιο συγκεκριμένα, στις 28 Μαΐου 1944 η 1^{η} ομάδα των σαμποτέρ του 81^{ου} συντάγματος του ΕΑΜ με επικεφαλής τον ταγματάρχη Τ. Κέλυ και γιατρό τον Βυσσιώτη φοιτητή ιατρικής Αθανάσιο Χατζηνικολάου, γνωστό ως «Γαληνό», αναχώρησε από το αρχηγείο της Γκύμπραινας εφοδιασμένη με μισό τόνο εκρηκτικής ύλης. Περνώντας μέσα από δύσβατα μονοπάτια έφτασε στα Δίκαια. Στις 0.15 το πρωί της 30^{ης} Μαΐου η ομάδα ανατίναξε τη γέφυρα των Δικαίων, διακόπτοντας έτσι την επικοινωνία μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας (Τερζούδης κ.ά. 1985). Η ανατίναξη της γέφυρας θεωρείται σπουδαία επιτυχία ανάλογη με την ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου, καθώς ήταν αδύνατη η μεταφορά των τροφίμων αλλά και του χρωμίου που ήταν απαραίτητο για τα Γερμανικά εργοστάσια (Ψυλλίδης 1999). Σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη οι Γερμανοί κατασκεύασαν τις επόμενες εβδομάδες μια πρόχειρη ξύλινη γέφυρα, για την αποκατάσταση της συγκοινωνίας. Ωστόσο, το ρέμα των Δικαίων των πλημμύρισε και παρέσυρε τα ξύλα διαλύοντας την γέφυρα.

Κλείνοντας το κεφάλαιο αξίζει να αναφερθούν οι αγωνιστές του ΕΛΑΣ στον Έβρο με καταγωγή από τη Νέα Βύσσα κατά τη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής. Αυτοί σύμφωνα με τον Τερζούδη (1985) ήταν ο Γιαννακίδης Γιώργος, ο Μαργαριτίδης Δημήτριος, ο Μαργαριτίδης Μαργαρίτης (Φλώρος), ο Πολυχρονίδης Γιάννης, ο Χαντηρίδης Θανάσης και ο γιατρός του τάγματος Θανάσης Χατζηνικολάου (Γαληνός).

Η αποχώρηση των Γερμανών

Τον Αύγουστο του 1944 οι Γερμανοί είχαν αρχίσει να αποχωρούν, καθώς ο κόκκινος στρατός είχε εισέλθει στη Βουλγαρία. Τότε το 81^{ο} σύνταγμα του ΕΛΑΣ – ΕΑΜ αποφάσισε να επιτεθεί στους κατακτητές (Γεωργίου 1978). Σύμφωνα με τον Γρηγοριάδη (2009) η συνολική δύναμη της VI Μεραρχίας του ΕΛΑΣ στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη αριθμούσε 3.000 άνδρες, από αυτούς το 81^{ου} σύνταγμα αριθμούσε 600 περίπου άνδρες και η δύναμη των Γερμανών στην ελεύθερη ζώνη ήταν 450 περίπου άνδρες. Διοικητής των

Γερμανών στο Διδυμότειχο ήταν ο ταγματάρχης Φον Κλάιστ (Τερζούδης κ.ά. 1985). Στα τέλη Αυγούστου το ΕΑΜ αποφάσισε να επιτεθεί στην έδρα των Γερμανών στο Διδυμότειχο. Στις 28 Αυγούστου 1944 μια μέρα πριν την μεγάλη μάχη για την κατάληψη του Διδυμοτείχου στο χωριό Ελληνοχώρι ο Βυσσιώτης ομαδάρχης του ΕΛΑΣ Φλώρος έδωσε το σύνθημα της νίκης: «Συναγωνιστές ήρθε η ώρα να μετρηθούμε με τους βάρβαρους κατακτητές. Ήρθε η ώρα να τους πούμε τι θέλατε στη χώρα μας. Ήρθε η ώρα να φανούμε αντάξιοι των αγωνιστών του 1821. Ναι συναγωνιστές ήρθε η ώρα να χτυπηθούμε με τους Γερμανούς. Μπορεί να έρθουμε και στα χέρια ακόμα. Θα τους συντρίψουμε, πρέπει πάση θυσία να τους τσακίσουμε» (Ρουσσόπουλος 1996). Η ελευθέρωση έγινε με παλλαϊκό ξεσήκωμα. Οι δυνάμεις των Γερμανών ήταν τριπλάσιες, ωστόσο η αποτελεσματική και ηρωική δράση, ο ενθουσιασμός και η αυτοθυσία οδήγησαν το 81^{ο} σύνταγμα του ΕΛΑΣ σε μεγαλειώδη νίκη (Γεωργίου 1978).

Το βράδυ της 28^{ης} Αυγούστου ο στρατός του ΕΛΑΣ που αριθμούσε 200 περίπου άτομα εισήλθε χωρίς να συναντήσει αντίσταση στο κέντρο του Διδυμοτείχου. Η επιτροπή του ΕΑΜ που την αποτελούσαν οι αρχές της πόλης ζήτησαν από τον αρχηγό των Γερμανών την παράδοση της πόλης και ο διοικητής απάντησε πως θα αποφάσιζε το πρωί. Αρχικά το ΕΑΜ ανατίναξε το εργοστάσιο ηλεκτρισμού. Στις 9.00 το πρωί της 29ης Αυγούστου σύμφωνα με τον Ρουσσόπουλο (1996) δόθηκε εντολή να αρχίσουν οι πυροβολισμοί εναντίων των γερμανικών υπηρεσιών – φυλακίων. Οι Γερμανοί τράπηκαν σε φυγή στο σιδηροδρομικό σταθμό Διδυμοτείχου. Την ίδια στιγμή, στην Νέα Βύσσα οι Γερμανοί συγκεντρώνονται στο σιδηροδρομικό σταθμό και εγκαταλείπουν οριστικά την κωμόπολη της Νέας Βύσσας για να βοηθήσουν στη μάχη του Διδυμοτείχου. Λίγες ώρες αργότερα, η αμαξοστοιχία με 80 περίπου Γερμανούς στρατιώτες από τη Νέα Βύσσα, την Ορεστιάδα και τα Δίκαια εισέρχεται στον Σ.Σ. Διδυμοτείχου, ο οποίος πολιορκείται από τους άντρες του ΕΑΜ. Η μάχη διήρκησε μέχρι το μεσημέρι της 29^{ης} Αυγούστου και το ΕΑΜ κατέλαβε το σταθμό Διδυμοτείχου, συλλαμβάνοντας 115 αιχμαλώτους. Το Διδυμότειχο και η ζώνη του Έβρου έγιναν η πρώτη ελληνική πόλη και η πρώτη περιοχή που απελευθερώθηκε οριστικά από τους κατακτητές. Το ΕΑΜ και ο ΕΔΕΣ κατείχαν προηγουμένως ορισμένα ορεινά υψώματα στη Θεσσαλία και την Ήπειρο, ωστόσο δεν είχαν καταφέρει να ελευθερώσουν ολόκληρη περιοχή (Γρηγοριάδης 2009). Στη συνέχεια, στις 30 Αυγούστου το ΕΑΜ εξουδετέρωσε τους Γερμανούς καταλαμβάνοντας τον σταθμό του Πυθίου και σημαντική ποσότητα εκρηκτικών. Την ίδια μέρα η ελληνική σημαία υψώθηκε ξανά στο Πύθιο (Τερζούδης κ.ά. 1985).

Στις 4 Σεπτεμβρίου 1944 ολόκληρη η ουδέτερη ζώνη του Έβρου ήταν ελεύθερη. Συνολικά στον Έβρο, οι Γερμανοί είχαν πάνω από 400 νεκρούς και επιπλέον δεκάδες Γερμανοί πνίγηκαν στο ποτάμι. Παρότι η περιοχή του Έβρου ήταν περισσότερο ευάλωτη σε σύγκριση με άλλες περιοχές καθώς ήταν βατή, μικρή και χωρίς βουνά αποδείχτηκε πως δεν ήταν αναγκαία η συμμαχική παρουσία. Αν και ήταν εύκολο να έρθουν σε βοήθεια οι βουλγαρικές δυνάμεις. Στη συνέχεια το 81^{ο} σύνταγμα απέκτησε πολλά λάφυρα και ανέλαβε ηγετικό ρόλο σε όλη την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη στη συνέχεια για την απελευθέρωση της Βουλγαροκρατούμενης Ζώνης (Γεωργίου 1978). Από το φυλάκιο της Νέας Βύσσας, οι περισσότεροι Γερμανοί κατάφεραν και πέρασαν στην Τουρκία. Όμως, τρεις – τέσσερις Γερμανοί σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη δεν τα κατάφεραν και παραδόθηκαν. Ο λαός του Έβρου έδειξε τα φιλάνθρωπα αισθήματα του και περιποιήθηκε τους Γερμανούς κρατούμενους (Τερζούδης κ.ά. 1985). Ένας από τους στρατιώτες με το τέλος του πολέμου παρέμεινε στη χώρα και δούλευε στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης. Αργότερα, επέστρεψε στη Νέα Βύσσα και έκατσε για περίπου μια βδομάδα πρωτού επιστρέψει στην Γερμανία. Μετά από χρόνια, διηγείται ο Διαμαντής Μυρτσίδης, όταν πολλοί συμπολίτες μας μετανάστευσαν στη Γερμανία και τον συνάντησαν τους εκμυστηρεύτηκε πως υπήρχαν πολλοί Έλληνες δοσίλογοι στον Έβρο και την περιοχή μας.

Η αποχώρηση των Γερμανών θεωρήθηκε πως θα έφερνε τη λύτρωση. Οι ελπίδες όμως αποδείχτηκαν μάταιες, καθώς η χώρα και η περιοχή θα ερχόταν στο δεύτερο και χειρότερο γύρο του πολέμου, στον εμφύλιο.

Εμφύλιος πόλεμος

Στις 27 Μαΐου, λίγους μήνες πριν οι κατακτητές αποχωρήσουν από τον Έβρο, στις Κορυσχάδες της Κοζάνης η Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης καθόρισε το εθνικό συμβούλιο. Στο εθνικό συμβούλιο εξελέγησαν 184 μέλη από όλη την Ελλάδα. Ωστόσο, δυστυχώς κανένα μέλος του συμβουλίου δεν ήταν από τον Έβρο ούτε από τη Θράκη (Γρηγοριάδης 2009). Την ίδια χρονική περίοδο τον Μάιο του 1944, έλαβε χώρα το συνέδριο του Λιβάνου, όπου υπογράφηκε το «Εθνικό Συμβόλαιο» και δημιουργήθηκε η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας. Ακολούθησε το σύμφωνο της Καζέρτας στην Ιταλία στις 26 Σεπτεμβρίου. Η συμφωνία χαρακτηρίζεται από τον Γεωργίου (1978) απαράδεκτη για τις υποχωρήσεις των εκπροσώπων της εθνικής αντίστασης, καθώς οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ μπήκαν κάτω από τις διαταγές του Άγγλου στρατηγού Σκόμπυ –ορίστηκε ανώτατος στρατιωτικός διοικητής της Ελλάδας- και απαγορεύτηκε η είσοδος του ΕΛΑΣ στην Αθήνα. Οι συμφωνίες αυτές αποτέλεσαν ουσιαστικά την αρχή του εθνικού διχασμού.

Την 1^{η} Σεπτεμβρίου 1944 ο καπετάν Κίτσος διοικητής του 2^{ου} τάγματος του 31^{ου} συντάγματος του ΕΛΑΣ υπογράφει συμφωνία με τον Γερμανό διοικητή Φένσκεν στο Λειβάδι της Θεσσαλονίκης. Ο ΕΛΑΣ δεν θα εμποδίσει τους Γερμανούς κατά την αποχώρησή τους και ως αντάλλαγμα θα λάβει βαρύ γερμανικό οπλισμό (Γαληνός 2001). Έτσι αρχίζει η αποχώρηση των κατακτητών. Μετά την φυγή των Γερμανών, το ΕΑΜ – ΕΛΑΣ ανέλαβε προσωρινά πλήρως το κενό της κρατικής εξουσίας, διορίζοντας προέδρους κοινοτήτων, αγροφύλακες και σχηματίζοντας λαϊκά δικαστήρια εναντίον των δοσίλογων (Μπράβος 2003). Τον Σεπτέμβριο του 1944 ο ΕΑΜ – ΕΛΑΣ σε όλη τη χώρα είχε συνολική δύναμη 130.000 ανδρών, ενώ η Αθήνα ήταν ακόμη υπό Γερμανική κατοχή και η ελληνική κυβέρνηση εθνικής ενότητας δεν είχε επιστρέψει ακόμα στην χώρα. Η Ομάδα μεραρχιών της Μακεδονίας – Θράκης με Διοικητή τον υποστράτηγο Μπακιρτζή και Καπετάνιο τον Μάρκο Βαφειάδη είχε συνολική δύναμη 15.500 ανταρτών και η VI Μεραρχία Αν. Μακεδονίας – Θράκης με διοικητή τον Ταγματάρχη Κωνσταντάρα είχε υπό την εποπτεία του το 21^{ο}, 25^{ο}, 26^{ο} και το 81^{ο} σύνταγμα με 3.000 άνδρες (Γεωργίου 1978).

Τον Οκτώβριο του 1944 οι τελευταίες δυνάμεις των Γερμανών αποχωρούν από τη χώρα. Στις 17 Οκτωβρίου 1944 εγκαθίσταται ο Γενικός Διοικητής Θράκης Α. Κωστόπουλος. Στη Θράκη εγκαθίστανται η VI Μεραρχία του ΕΛΑΣ και στον Έβρο το 81^{ο} σύνταγμα (Κοτζαγεώργη-Ζυμάρη 2002). Η έδρα του νομού Έβρου μεταφέρθηκε και πάλι στην Αλεξανδρούπολη και πρώτος νομάρχης ορίζεται ο Αγαμέμνων Βασιλείου. Έπαρχος Ορεστιάδας αναλαμβάνει ο Αλέκος Τασμαλής και τη διοίκηση της κωμοπόλεως της Ν. Βύσσας ανέλαβε το ΕΑΜ – ΕΛΑΣ, οι δυνάμεις του οποίου εγκαταστάθηκαν στο αρχηγείο των Γερμανών. Στη Νέα Βύσσα τέσσερις πολίτες ορίστηκαν ως χωροφύλακες με αρχηγό τον Αλατζιά και στην Ορεστιάδα εγκαταστάθηκε το 101^{ο} τάγμα εθνοφρουράς. Πρόεδρος της Διοικούσας Επιτροπής της Κοινότητας Νέας Βύσσας αναλαμβάνει ο Τακίδης Χριστόδουλος.

Ο πρωθυπουργός της κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας Γ. Παπανδρέου έβγαλε διάγγελμα και η 1^{η} Δεκεμβρίου ορίστηκε ως μέρα διάλυσης της πολιτοφυλακής. Ωστόσο, στα τέλη Νοεμβρίου το ΚΚΕ άλλαξε στάση και έφυγε από την κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας. Στις 3 Δεκεμβρίου διοργανώθηκε συλλαλητήριο και γενική απεργία. Τα Δεκεμβριανά είχαν ξεκινήσει. Συνολικά τον Δεκέμβρη του 1944 και τον Ιανουάριου του 1945 σκοτώθηκαν ή τραυματίστηκαν πάνω από 70.000 άτομα κυβερνητικοί και μέλη του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ σύμφωνα με τον Γαληνό (2001). Το τέλος της σύρραξης ήρθε με την συμφωνία της Βάρκιζας στις 12 Φεβρουαρίου του 1945. Το ΕΑΜ υποχρεώθηκε να παραδώσει τα όπλα. Ωστόσο, στις 7 Απριλίου 1945 η εφημερίδα «Ελληνικόν Αίμα» δημοσίευσε στοιχεία που έφεραν τον πρωθυπουργό Νικόλαο Πλαστήρα, να συνεργάζεται με τους Γερμανούς και δημιούργησε ξανά αναταραχές. Το δημοσίευμα οδήγησε στην παραίτηση της κυβέρνησης και την αντικατάσταση του από τον Πέτρο Βούλγαρη (Γαληνός 2001). Η κυβερνητική αστάθεια επηρεάζει και την κωμόπολη της Νέας Βύσσας. Έτσι μέσα σε 15 μήνες από τις 1/1/1945 έως τις 30/5/1946 η θέση του προέδρου έχει αλλάξει πέντε φορές. Στις 1/1/1945 πρόεδρος αναλαμβάνει ο Φαρμακίδης Γεώργιος, τον διαδέχεται ο Τοψίδης Κυριάκος στις 29/4/1945, ακολουθεί ο Παντσίδης Χατζηδημήτριος στις 13/1/1946 και τέλος στις 30/5/1946 πρόεδρος εκλέγεται ο Καζακίδης Νικόλαος, ο οποίος παρέμεινε στη θέση του και μετά το τέλος του αιματηρού εμφύλιου πολέμου.

Στις 15 Μαΐου 1945 έγινε το πρώτο δικαστήριο των δοσίλογων. Ο Γ. Τσολάκογλου καταδικάστηκε σε θάνατο και ο Ι. Ράλλης –ο δημιουργός των ταγμάτων ασφαλείας- σε ισόβια κάθειρξη (Αντωνακέας 1994). Στις 30 του ίδιου μήνα επιστρέφει ο γενικός γραμματέας του Κ.Κ.Ε. Ζαχαριάδης από το στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Γερμανία (Γαληνός 2001). Όμως, σύμφωνα με τον Ρουσσόπουλο (1996) στον Έβρο οι διώξεις των αριστερών συνεχίστηκαν και έτσι στις αρχές του 1946 πολλοί αντάρτες έφυγαν από τον σπίτια τους και εγκαταστάθηκαν ξανά στα βουνά. Στον Έβρο τα γνωστά ορεινά δασωμένα συγκροτήματα Τουλιού Τεπέ, Γκύμπραινα, Ικί Καγιά, Τσιατάλ Καγιά, Σιλιβέρια, Ούτς Μπουνάρ, Μουκαντά και Αντά τεπέ γέμισαν με αντάρτες (Κασάπης 1999). Ωστόσο παρά τη συμφωνία της Βάρκιζας, σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη, ο Αλατζιάς είχε πάλι την ηγεσία στη Νέα Βύσσα. Ανέλαβε την αστυνομία και όρισε δικούς του συναγωνιστές ως χωροφύλακες.

Η πρώτη οργανωμένη ένοπλη επίθεση των ανταρτών στην ηπειρωτική Ελλάδα έγινε στις 30 Μαρτίου 1946 στο Λιτόχωρο της Πιερίας (Γαληνός 2001). Στον Έβρο το δεύτερο ένοπλο αντάρτικο κίνημα ξεκίνησε στις 30 Μαΐου 1946. Είχαν προηγηθεί οι βουλευτικές εκλογές στις 31 Μαρτίου, στις οποίες δεν συμμετείχε το Κ.Κ.Ε. Οι ένοπλες επιθέσεις ξεκίνησαν λίγες μέρες αργότερα στις 16 Ιουνίου. Από την ευρύτερη περιοχή της Νέας Βύσσας συμμετείχαν ο Θοδωρής Σκήτας ή Μοραβάς και ο Καργάκης ή Σουλιώτης. Είχε προηγηθεί επίθεση των Άγγλων στο Διδυμότειχο. Όπως αναφέρει ο Κασάπης (1999) Άγγλοι αξιωματικοί και στρατιώτες πετούσαν πέτρες και κατέστρεψαν τα γραφεία του Κ.Κ.Ε. στο Διδυμότειχο. Δεν έμεινε κανένα από τα έπιπλα που υπήρχαν. Στον Έβρο, τον Ιούλιο του 1946 υπήρχε μαζική άνοδος στο βουνό. Συνολικά 250 αντιστασιακοί βγήκαν στο βουνό. Στην περιοχή του Βορείου Έβρου υπήρχαν 120 άντρες με επικεφαλείς του καπετάνιους Θόδωρο (Ανανία) και Βαγγέλη Κατμερίδη (Φλέσσα). Έδρα του τάγματος ορίστηκε η ορεινή περιοχή μεταξύ των οικισμών των Μεταξάδων, Γιατράδων και Παλιουρίου Διδυμοτείχου και η προσωρινή διοίκηση όλου του νομού βρισκόταν στο ύψωμα Τσατάλ Καγιά. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Κασάπη (1999) το Σεπτέμβριο του 1946 το αντάρτικο του Έβρου εισέρχεται σε κρίση και μειώνεται στο μισό η δύναμη του τάγματος Β. Έβρου από 250 άτομα στα 120. Τελικά η κρίση ξεπεράστηκε και στις 5 Νοεμβρίου 1946 και ώρα 12.30 το μεσημέρι μια ομάδα με 65 άντρες του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ Έβρου αναχωρούν για την Ξάνθη και την οργάνωση αντάρτικου κινήματος. Ακούγεται το σύνθημα «Εμπρός ΕΛΑΣ για την Ελλάδα». Ύστερα, στις 14 Νοεμβρίου συλλαμβάνεται ο διοικητής του τάγματος εθνοφυλακής νομού Έβρου ταγματάρχης Κολλιοβέτας από τον διοικητή του 11ου υπαρχηγείου του ΕΛΑΣ καπετάνιο Παπανικολάου. Η επιτυχία αυτή τόνωσε το ηθικό των αντρών του Ε.Α.Μ (Κασάπης 1999). Στο τέλος του 1946 υπήρχαν στα βουνά πάνω από 8.000 άτομα, είχε πλέον το επίσημο όνομα «Δημοκρατικός Στρατός» και στρατηγός ορίστηκε ο Μάρκος Βαφειάδης, ενώ το 1947 η δύναμη του Δημοκρατικού Στρατού ξεπέρασε τις 30.000. Από την άλλη μεριά ο Εθνικός Στρατός είχε οργανώσει 97 τάγματα εθνοφυλακής και τους ΜΑΥ (Γαληνός 2001).

Στη Νέα Βύσσα το 1946 για την προστασία του οικισμού υπήρχαν νυχτοφύλακες γνωστοί ως «Πασβαντοί», για την προστασία των χωραφιών υπήρχαν αγροφύλακες οι «Μπηχτσίδες». Άλλωστε η αγροφυλακή συνέχισε να λειτουργεί έως το 1980. Για τη φύλαξη των σιδηροδρομικών και των οδικών γεφυρών από το ΕΑΜ οι κατακτητές όρισαν τους ΜΑΥ (Μονάδες Ασφαλείας Υπαίθρου). Οι ΜΑΥ τοποθετήθηκαν στη συνοικία του Ντερέ και στο ρέμα της Ν. Βύσσας. Τα αποσπάσματα των ΜΑΥ και της χωροφυλακής κυνηγούσαν τους αντάρτες, οι οποίοι κατέφευγαν στα βουνά και επέλεγαν να χρησιμοποιούν την τακτική του κλεφτοπολέμου.

Το 1947 δυνάμεις του εθνικού στρατού εγκαταστάθηκαν στη Νέα Βύσσα και οι αντάρτες αναχώρησαν για τα βουνά. Με αυτές τις εξελίξεις, ο Αλατζιάς με τους συναγωνιστές του φύγανε από τη Νέα Βύσσα και πήγαν στην Αβρόκλα, ένα νησάκι ανάμεσα στο ποτάμι και τα τουρκικά σύνορα. Εκεί παρέμειναν για μια εβδομάδα έχοντας ασφάλεια από το Τούρκικο φυλάκιο, ενώ τους τροφοδοτούσαν κρυφά από την Νέα Βύσσα. Οι Τούρκοι στρατιώτες ανέφεραν στους αξιωματικούς πως υπήρχαν Έλληνες κρυμμένοι εκεί. Αμέσως ειδοποιήθηκε ο Αμερικανός πρόξενος της Αδριανούπολης, ο οποίος πήρε τον Αλατζιά στην Αδριανούπολη. Ο εθνικός στρατός εγκαταστάθηκε στη Νέα Βύσσα και δημιούργησε το

αρχηγείο του στο χώρο του 2ου Δημοτικού Σχολείου. Στη Νέα Βύσσα, τη φύλαξη του οικισμού ανέλαβαν μαζί με το εθνικό στρατό οι δυνάμεις των ΜΑΥ και μια ομάδα μισθοφόρων χωροφυλάκων με αρχηγό τον καπετάν - Βαγγέλη, από το Τρίγωνο, οι οποίοι δεν επέτρεπαν τους αντάρτες να εισέλθουν στην κωμόπολη. Επιπλέον, στις 22 Μαΐου του 1947 με το δόγμα Τρούμαν χορηγούνται στην Ελλάδα 350 εκατομμύρια δολάρια και από την 1η Ιουλίου τα ηνία της χώρας αναλαμβάνουν οι Αμερικάνοι έναντι των Άγγλων (Αντωνακέας 1994). Έτσι, οι δυνάμεις του εθνικού στρατού ενισχύονται και το γεγονός αυτό αλλάζει τις ισορροπίες στον εμφύλιο πόλεμο. Ο Δημοκρατικός Στρατός ξεκινά τότε να συλλαμβάνει και παιδιά στις επιδρομές του στα χωριά. Ο Γαληνός (2001) αναφέρει πως στο παιδομάζωμα - όπως είναι ευρύτερα γνωστό- ο συνολικός αριθμός των θυμάτων ήταν 28.000 παιδιά. Για το παιδομάζωμα αναφέρονται εκτενέστερα σε συγγράμματα τους ο κορυφαίος πεζογράφος Στρατής Μυριβήλης και ο μετέπειτα πρόεδρος της Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Τσάτσος.

Την περίοδο εκείνη, ο πρόξενος της Ανδριανούπολης πήρε τον Αλατζιά στην Αδριανούπολη και από εκεί τον μετέφερε στην Σόφια, ώστε να λειτουργεί ως σύνδεσμος των Αμερικανών. Ωστόσο, ο Αλατζιάς συνδέεται με τους αντάρτες και αλλάζει στρατόπεδο προσχωρώντας στο πλευρό του Δημοκρατικού στρατού και γίνεται καπετάνιος των ανταρτών. Επιπρόσθετα, ηγείται των επιδρομών των ανταρτών στα χωριά της περιοχής, στην προσπάθεια τους να μαζέψουν τρόφιμα και κόσμο. Οι επιθέσεις των παλικαριών του Αλατζιά γινόταν κυρίως τις νύχτες, καθώς την ημέρα γινόταν αντιληπτοί από τους χωροφύλακες και τους ΜΑΥ. Επίσης, οι αντάρτες δεν κάνανε επίθεση στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας καθώς εκεί υπήρχαν μεγάλες δυνάμεις του εθνικού στρατού, αντιθέτως οι επιδρομές τους γινόταν στα χωριά της ευρύτερης περιοχής του Βορείου Έβρου. Ούτε στη Νέα Βύσσα δεν έλαβαν χώρα επιθέσεις των ανταρτών, καθώς υπήρχαν δυνάμεις του εθνικού στρατού. Συνολικά σημειώθηκαν μόλις δυο επιδρομές των ανταρτών σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη.

Αρχικά, στις 9 Σεπτεμβρίου 1947 μια ομάδα ανταρτών κατέβηκε στον κάμπο της Νέας Βύσσας. Βγήκαν στον δρόμο και συνέλαβαν ορισμένα άτομα που περπατούσαν. Τους έβαλαν μέσα σε μια αποθήκη που είχε σκούπες και άρχισαν να τους δικάζουν. Ορισμένοι αντάρτες ήταν κρυμμένοι στις σκούπες, για να μην γίνουν αντιληπτοί. Στη συνέχεια, σκότωσαν τέσσερα άτομα (δυο από τα οποία ήταν αδέρφια μεταξύ τους) και αναχώρησαν για το καταφύγιο τους. Όταν οι δυνάμεις των ΜΑΥ εντόπισαν τους αντάρτες και ξεκίνησαν να τους καταδιώκουν ήταν πλέον αργά και οι αντάρτες είχαν ξεφύγει. Ένα από τα θύματα των ανταρτών ήταν και ο κουνιάδος μου Παναγιώτης Κανίδης, τον οποίο άρπαξαν με τη χρήση βίας οι αντάρτες στο βουνό. Ο Κανίδης δεν γύρισε ποτέ ξανά πίσω στη Νέα Βύσσα, πιθανότατα σκοτώθηκε σε κάποια μάχη με τον εθνικό στρατό.

Το 1948 η συνολική δύναμη του «Δημοκρατικού» Στρατού στην περιοχή της Μακεδονίας και της Θράκης ανερχόταν σε 8.000 άτομα, 12 πυροβόλα και αρκετά αντιαεροπορικά πυροβόλα (Γρηγοριάδης 2011). Στον Έβρο το αρχηγείο του Δημοκρατικού Στρατού ήταν στην Γκύμπραινα. Από την άλλη πλευρά, ο εθνικός στρατός είχε τοποθετήσει στην περιοχή της Μακεδονίας και της Θράκης το Γ΄ σώμα στρατού με διοικητή τον αντιστράτηγο Θ. Γρηγορόπουλο. Στην Θράκη είχε την έδρα της η VIII Μεραρχία. Ο «Δημοκρατικός» στρατός προέβη σε βομβαρδισμό με βαρείς όλμους και ενάντια σε κατοικημένες πόλεις. Στην περιοχή του Βορείου Έβρου, ο «Δημοκρατικός» στρατός επιτέθηκε στην πόλη του Σουφλίου την 1η Μαρτίου με 130 οβίδες και στις 30 Μαρτίου εισέβαλαν στο Διδυμότειχο (Γρηγοριάδης 2011).

Στις 8 Αυγούστου 1948 οι αντάρτες επιχείρησαν να εισβάλουν στην κωμόπολη της Νέας Βύσσας, ωστόσο γίνανε αντιληπτοί από τους εθνοφύλακες, οι οποίοι τους καταδίωξαν και τους απομάκρυναν από την περιοχή. Στη συνέχεια σύμφωνα με τον Γρηγοριάδη (2011) το Γ΄ σώμα στρατού έκανε εκκαθαριστικές προσπάθειες στον Έβρο από την 11η έως την 18η Αυγούστου. Ωστόσο, η ήττα των ανταρτών πείσμωσε τον καπετάν – Αλατζιά, ο οποίος συγκέντρωσε μεγαλύτερη δύναμη για να επιτεθεί ξανά στη Νέα Βύσσα, όπως και έγινε. Η δεύτερη επιδρομή των ανταρτών, έγινε το βράδυ της 20ης Αυγούστου 1948. Η συντριπτικά μεγαλύτερη δύναμη των κομμουνιστών προκάλεσε φόβο στους χωροφύλακες και τους ΜΑΥ, οι οποίοι δεν πρόβαλαν την παραμικρή αντίσταση. Έτσι, οι αντάρτες εισέβαλαν ανενόχλητοι στην κωμόπολη και τη λεηλάτησαν. Οι αντάρτες χωρίστηκαν σε δυο ομάδες. Η πρώτη ομάδα υπό την καθοδήγηση του Ματζάνα, έβαλε φωτιά σε σπίτια στη βόρεια συνοικία «μπαίρι» και

άρχισαν να μαζεύουν πολίτες για να τους πάρουν στο βουνό. Συνολικά συγκέντρωσαν πάνω από 40 άτομα στην συνοικία του «ντερέ». Στη συνέχεια, βάλανε φωτιά σε τρία μαγαζιά στην Πλατεία Ελευθερίας. Οι εθνοφύλακες ζήτησαν βοήθεια από τα κλιμάκια των Καστανεών και της Ορεστιάδας. Ωστόσο, ώσπου να έρθουν οι ενισχύσεις η δεύτερη ομάδα υπό την ηγεσία των Αλατζιά και Κρόκου έκαψε το 2^{ο} Δημοτικό Σχολείο, που συστεγαζόταν η διοίκηση του κλιμακίου του εθνικού στρατού στη Νέα Βύσσα.

Ύστερα, ξεκίνησαν να αποχωρούν από την κωμόπολη καθώς είχε αρχίσει να ξημερώνει. Έφυγαν μέσα από τα χωράφια νότια της κωμοπόλεως και κατευθύνθηκαν βόρεια προς τον Ι.Ν. της Αγίας Παρασκευής και τις Καστανιές ακολουθώντας πορεία προς την σιδηροδρομική γραμμή ώστε να συναντηθούν με την πρώτη ομάδα τους. Όμως την ίδια ώρα, οι ενισχύσεις του εθνικού στρατού εισήλθαν και έριξαν μια φωτοβολίδα στον αέρα με στόχο να τρομοκρατήσουν τους αντάρτες. Το βλήμα «φώτισε» όλη τη Νέα Βύσσα. Αντικρίζοντας το βλήμα η 2^{η} ομάδα των ανταρτών άρχισε να οπισθοχωρεί από την Αγία Παρασκευή προς τη Νέα Βύσσα, με στόχο να συναντηθεί με την 1^{η} ομάδα στη συνοικία του «ντερέ».

Μόλις ξεκίνησε η οπισθοχώρηση της 2^{ης} ομάδας οι αιχμάλωτοι βρήκαν την ευκαιρία να δραπετεύσουν και να γυρίσουν πίσω στις οικίες τους. Οι δυο ομάδες των κομμουνιστών συναντήθηκαν και μαζί με τους 40 κρατούμενους που είχε συλλάβει ο καπετάν – Αλατζιάς τράπηκαν σε άμεση φυγή από την περιοχή. Μόλις οι αντάρτες αποχώρησαν από τον οικισμό βγήκαν άνδρες των ΜΑΥ και μαζί με τις ενισχύσεις καταδίωξαν τους κομμουνιστές. Οι τελευταίοι κατέφτασαν στο χωριό Ρίζια, όταν είχε ξημερώσει και δεν μπορούσαν να πολεμήσουν εναντίον του εθνικού στρατού, που υπερείχε πλέον. Έτσι αναγκάστηκαν να περάσουν στην αντίπερα όχθη του ποταμού Άρδα και να κρυφτούν σε ένα δάσος. Όμως, ο εθνικές δυνάμεις εντόπισαν τους αντάρτες και τους ζήτησαν να παραδοθούν. Οι αντάρτες αρνήθηκαν και έτσι μια βίαιη μάχη ξέσπασε. Μόλις βράδιασε, οι εθνικές δυνάμεις αποχώρησαν καθώς φοβήθηκαν την έλευση ενισχύσεων των κομμουνιστών. Με την αποχώρηση των εθνικών δυνάμεων οι κομμουνιστές εκμεταλλεύτηκαν την ευκαιρία και περπατώντας όλη τη νύχτα στο παραποτάμιο δάσος του Άρδα έφτασαν στο χωριό Μηλέα, στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα. Το χωριό Μηλέα αποτελούσε την έδρα του αντάρτικου στρατού του Βορείου Έβρου και δεν υπήρχαν εθνικές δυνάμεις εκεί. Ήταν πλέον ελεύθεροι.

Τον Μάιο του 1949 ο εμφύλιος πόλεμος στον Έβρο πλησίαζε στο τέλος του. Σύμφωνα με τον Κασάπη (1999) στο αρχηγείο του Δημοκρατικού Στρατού στο λόφο των Μεταξάδων έγινε σύσκεψη του γενικού επιτελείου. Τότε ο διοικητής της VII Μεραρχίας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης καπετάνιος «Χείμαρρος» και ο αντισυνταγματάρχης «Άλκης» πρότειναν επίθεση στη Νέα Βύσσα. Ο Άλκης υποστήριξε στη σύσκεψη πως «Η Βύσσα είναι το μεγαλύτερο κεφαλοχώρι του Έβρου με πολλά και φημισμένα παλικάρια και το σπουδαιότερο, λόγω της μεγάλης απόστασης από το βουνό και τα διάφορα εμπόδια και κινδύνους, που παρουσιάζει η διαδρομή στον κάμπο, ο εχθρός είναι ξένοιαστος και απροετοίμαστος ν' αντιμετωπίσει μια αιφνιδιαστική καλά μελετημένη και γρήγορη στην εκτέλεση ενέργεια μας, αντί να κινηθούμε ενάντια στο γερά οχυρωμένο στόχο των Μεταξάδων» (Κασάπης 1999). Το επιτελείο αποδέχτηκε την πρόταση των καπετάνιων και έτσι στις 12 Μαΐου 1.400 περίπου άντρες ξεκίνησαν για τη Νέα Βύσσα. Ωστόσο, την επόμενη μέρα με πρωτοβουλία του Βυσσιώτη Γιώργη Αλατζιά, ο στόχος άλλαξε και από την Νέα Βύσσα οι άντρες αποφάσισαν να επιτεθούν τελικά στις Μεταξάδες, καθώς οι δυνάμεις του εθνικού στρατού είχαν συγκεντρωθεί στην περιοχή της Ορεστιάδας. Στην αλλαγή του στόχου συμφώνησαν και οι υποστράτηγοι Χείμαρρος και Λάμπρος και ο ταξίαρχος Μαλτέζος. Έτσι, οι δυνάμεις του ΕΑΜ αποφάσισαν να επιτεθούν στις Μεταξάδες αντί για τη Νέα Βύσσα.

Στις Μεταξάδες Διδυμοτείχου έγινε η πιο σημαντική -ίσως- μάχη του εμφυλίου πολέμου στο Βόρειο Έβρο. Η μάχη των Μεταξάδων ξεκίνησε στις 15 Μαΐου. Από την Νέα Βύσσα 3 αντάρτες σκοτώθηκαν την ημέρα εκείνη σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη. Τελικά, παρά την αντίσταση των αντρών του ΕΛΑΣ, η αεροπορία, το πυροβολικό, τα τανκς και τα άρματα μάχης των εθνικών δυνάμεων αποδεκάτισαν τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ. Με αποτέλεσμα, στις 17 Μάιου χωρίς προκαθορισμένη τοποθεσία σύμπτυξης και χωρίς οδηγούς ξεκίνησε η άτακτη φυγή των αντρών του ΕΛΑΣ (Κασάπης 1999). Η μάχη στις Μεταξάδες αποτέλεσε την τελευταία μάχη και επισφράγισε το τέλος του πολέμου στην περιοχή, καθώς μετά την

πανωλεθρία του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ η VII Μεραρχία επέστρεψε στην έδρα της στην Ξάνθη και η δύναμη του δημοκρατικού στρατού στον Έβρο ήταν πλέον μικρότερη των 150 ανδρών.

Στις επόμενες δεκαετίες που ακολούθησαν μετά το τέλος του πολέμου, έγιναν δικαστήρια εις βάρος των αγωνιστών που απελευθέρωσαν τον τόπο. Δεν είναι λίγοι οι αγωνιστές που εκτελέστηκαν από τον εθνικό στρατό. Με το τέλος του εμφυλίου πολέμου οι απώλειες ήταν τεράστιες σύμφωνα με τα Στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής την δεκαετία του ’40 ο πληθυσμός του Έβρου είχε μειωθεί κατά 13.605 κατοίκους (8,8%), της επαρχίας Διδυμοτείχου κατά 7.328 (15,7%) και της επαρχίας Ορεστιάδας κατά 1.813 (4,1%). Στα στοιχεία αυτά δεν υπολογίζονται φυσικά οι χιλιάδες τραυματίες. Τελικά, πολλοί από τους προδότες και τους δοσίλογους των Γερμανών κυβέρνησαν τη χώρα μετά τη φυγή των Γερμανών (Μπράβος 2004). Όπως είπε η μεγάλη Θρακιώτισσα αγωνίστρια Δόμνα Βισβίζη: «Σκαλίζοντας, σκαλίζοντας, βρόμησε ο βόθρος της Πατρίδος. Με κουκούλωσεν η μπόχα…» (Ψυλλίδης 1999).

Συμπεράσματα

Η περίοδος της κατοχής και του εμφυλίου πολέμου είναι όπως έχει επισημανθεί ίσως η δυσκολότερη περίοδος της χώρας. Η συγκεκριμένη χρονική περίοδος έχει πολλές ομοιότητες με τη σημερινή εποχή (οικονομική κρίση, αύξηση της ανεργίας κ.ά.). Για το λόγο αυτό είναι ιδιαίτερο σημαντικό να γνωρίσουμε καλύτερα την δεκαετία του 1940, ώστε εμείς και οι επόμενες γενεές να μην επαναλάβουμε τα λάθη του παρελθόντος. Ωστόσο, παρότι έχουν περάσει εβδομήντα χρόνια από τότε διακρίνεται έλλειψη βιβλιογραφίας –κυρίως σε τοπικό επίπεδο- ιδιαίτερα για την περίοδο του εμφυλίου πολέμου (1946 – 1949). Το έδαφος αυτό θεωρείται «παρθένο» και μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για ερευνητές στο εγγύς μέλλον. Τέλος, για όλους τους παραπάνω λόγους θα πρέπει να διδάσκεται εκτενέστερα η δεκαετία του ’40 κατά τη διδασκαλία του μαθήματος της ιστορίας ή της τοπικής ιστορίας τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Βιβλιογραφία

Garibaldi, L. (2009). Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (Β΄ μέρος), Οι Πόλεμοι του 20ου αιώνα. Αθήνα: Πήγασος Εκδοτική Α.Ε.

Αντωνακέας, Ν. (1994). Πολιτική Ιστορία Ελλάδος 1821-1954 Φαυλοκρατία, Τόμος Τρίτος 1935 – 1954. Αθήναι: Ελληνοκεντρικές Εκδόσεις.

Γαληνός, Λ. (2001). 1939-1949: Ο Πόλεμος, η Αντίσταση, η Συνέχιση του Πολέμου στο Εξωτερικό, ο Δεκέμβρης, ο Τρίτος Εμφύλιος Πόλεμος. Αθήνα: Πελασγός.

Γενικό Επιτελείο Στρατού, Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού (1956). Αγώνες εις την Ανατολικήν Μακεδονίαν και την Δυτικήν Θράκην (1941). Αθήναι: Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού.

Γεωργίου, Β. (1978). Ιστορία της Αντίστασης 1940-45. Τόμος 4. Αθήνα: Αυλός, σελ. 1586-1587.

Γρηγοριάδης, Σ. (2011). Γράμμος – Βίτσι: Τα Βουνά του Εφιάλτη. Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας 1941-1974. Τόμος 5. Αθήνα: Εκδόσεις Τεγόπουλος Α.Ε.

Γρηγοριάδης, Σ. (2009). Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας 1941-1974. Τόμος Α΄ Κατοχή - Δεκεμβριανά 1941-1945. Αθήνα: POLARIS.

Κασάπης, Β. (1999). Ο Εμφύλιος στον Έβρο (1946-1949). Αλεξανδρούπολη.

Κασάπης, Β. (1977). Στον Κόρφο της Γκύμπραινας (Χρονικό της Εθνικής Αντίστασης στον Έβρο). Τόμος Β΄. Αλεξανδρούπολη: Κάλβος.

Κοτζαγεώργη-Ζυμάρη, Ξ. (2002). Η Βουλγαρική Κατοχή στην Ανατολική Μακεδονία και την Θράκη, 1941-1944. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Κρίτου, Α. (1995). Αλεξανδρούπολη: Η Εκατοντάχρονη Ιστορία της 1878-1978. Αλεξανδρούπολη.

Μπράβος, Θ. (2004). Στα Νερά που Χωρίζουν Δύση και Ανατολή. Ξάνθη: Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης.

Μπράβος, Θ. (2003). Κατοχή και Εμφύλιος στο Γερμανοκρατούμενο Έβρο: Η περίπτωση Τεσσάρων Χωριών του. Αθήνα.

Ρουσσόπουλος, Χ. (1996). Βασίλης Φωτίδης «Άπιαστος» (ψευδώνυμο), Ένας Αντάρτης Κατοχής Έβρου. Νέο Χειμώνιο: Εικόνα.
Σακελλαρόπουλος, Θ. (2003). Κείμενα Οικονομικής και Κοινωνικής Ιστορίας. Αθήνα: Διόνικος.
Τερζούδης, Λ., Βλάχος, Φ. (1985). Η Εθνική Αντίσταση στον Έβρο. Οι Αγωνιστές Μιλούν και Γράφουν. Αθήνα: Δημόκριτος.
Ψυλλίδης, Κ. (1999). Απ' την Κατοχή στην Αντίσταση Ν. Έβρου 1941-1944 (Αναμνήσεις – Αφηγήσεις – Ντοκουμέντα). Αλεξανδρούπολη: Γραφίς.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 79-90

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΑΦΙΚΩΝ ΤΥΜΒΩΝ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Διαμαντής Τριαντάφυλλος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πλαίσιο προγράμματος για την έρευνα ταφικών τύμβων σε περιοχές του βόρειου Έβρου διενεργήθηκαν ανασκαφές από το 1990 ως το 2006, με αποτέλεσμα την αποκάλυψη πολλών και σημαντικών ευρημάτων, τα οποία πρόσφεραν πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία πολλές περιοχής. Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστούν ορισμένοι από πολλές τύμβους του Δήμου Ορεστιάδας μαζί με τα εντυπωσιακά αντικείμενα των τάφων. Ο κιβωτιόσχημος **τάφος του Άρζου** με τα χάλκινα και ασημένια αγγεία χρονολογείται στον 4ο αι. π.Χ. Ο **τύμβος πολλές Ορεστιάδας** χρονολογείται στον 1ο αι. μ.Χ. Στον **τύμβο των Δικαίων** αποκαλύφθηκαν πολλές κεραμοσκεπής τάφος, δυο λακκοειδείς τάφοι και πολλά σημεία εναγισμών και προσφορών του τέλους του 2ου αι. μ.Χ. Ο **τύμβος των Ριζιών** (2ος αι. μ.Χ.) κατασκευάστηκε στη θέση οικισμού πολλές πρώιμης εποχής Σιδήρου (9ος – 8ος αι. π.Χ.), για να καλύψει απλό λάκκο με καύση νεκρού των αυτοκρατορικών χρόνων. Σημαντικό εύρημα το χάλκινο νόμισμα Αδριανούπολης, ρωμαϊκής περιόδου, με την παράσταση των τριών ποταμών πολλές περιοχής. Στο **Σπήλαιο** ερευνήθηκαν δυο γειτονικοί τύμβοι, ο πολλές του 2ου αι. μ.Χ. και ο πολλές με πολλές ταφές που χρονολογούνται από το 3ο ως τον 9ο αι. μ.Χ. Στην αρχαιολογική **έκθεση του αναψυκτηρίου Σπηλαίου** που έχει εκπαιδευτικό χαρακτήρα, παρουσιάζονται με εκμαγεία, μακέτες, κείμενα και φωτογραφίες τα μνημεία, οι ανασκαφές και τα ευρήματα των περιοχών Διδυμοτείχου, Ορεστιάδας και Τριγώνου.

Λέξεις κλειδιά: *Τύμβος, καύση, τάφος, προσφορές, αγγεία*

Οι ταφικοί τύμβοι είναι χαρακτηριστικοί τεχνητοί γήλοφοι, οι οποίοι υψώθηκαν πάνω σε χαμηλά υψώματα ή σε πεδινές εκτάσεις της Θράκης και ήταν ορατοί από γειτονικές κύριες ή δευτερεύουσες οδικές αρτηρίες. Ο μεγάλος Θρακιώτης διηγηματογράφος και ποιητής Γ. Βυζυηνός είχε προσέξει τους τύμβους της ανατολικής Θράκης και έγραψε γι' αυτούς ότι «διέκοπτον την μονοτονίαν» του θρακικού κάμπου και του προσέδιδαν «θαυμασίαν ενότητα και ποικιλίαν» (Βιζυηνός 1955). Οι ανασκαφές σε μεγάλο αριθμό ταφικών τύμβων έχει αποδείξει ότι από τη νεολιθική εποχή και σε όλες τις αρχαίες περιόδους κατασκευάστηκαν ως ταφικά μνημεία για να καλύψουν τους τάφους πλουσίων ή επιφανών νεκρών. Ακόμα και σε αυτούς που έχουν χαρακτηριστεί ως κενοτάφια λόγω απουσίας τάφων, υπάρχουν κατάλοιπα νεκρικών προσφορών. Η άποψη επομένως ότι κατασκευάστηκαν για τη μετάδοση σημάτων με φρυκτωρίες, δεν ευσταθεί. Αυτό βέβαια δεν αποκλείει τη χρήση αυτή σε εποχές μετά την κατασκευή τους, αν και δεν υπάρχουν σχετικές ιστορικές πληροφορίες.

Στη γειτονική Βουλγαρία σώζονται οι περισσότεροι τύμβοι, αφού η χώρα αυτή κατέχει το μεγαλύτερο τμήμα των εδαφών της αρχαίας Θράκης. Σύμφωνα με εκτίμηση του αρχαιολόγου G. Kitov ο αριθμός τους ανέρχεται σε 15.000 (Kitov 2004). Ο Αχ. Σαμοθράκης ονομάζει τη βόρεια Θράκη ως «χώρα των τύμβων» (Σαμοθράκης 1963). Ο αριθμός τους στην ανατολική Θράκη που ανήκει σήμερα στην Τουρκία, δεν είναι γνωστός. Ο Μ. Χριστοδούλου (Χριστοδούλου 1967) και ο Γ. Λαμπουσιάδης αναφέρουν ορισμένους τύμβους στις περιοχές Σαράντα Εκκλησιών, Λουλέ Μπουργκάζ, Μπαμπά Εσκή, Μεγάλης Γέφυρας και Ηράκλειας-

Περίνθου (Λαμπουσιάδης 1938, 1941). Ο Γάλλος αρχαιολόγος A. Dumont θεωρεί τους τύμβους «ως πολυτιμοτέρα πηγή των εν Θράκη αρχαιοτήτων…» (Δυμόν 1881).

Οι τύμβοι της ελληνικής Θράκης διακρίνονται σε δυο κατηγορίες: Η πρώτη περιλαμβάνει διάσπαρτους τύμβους σε πεδινές και ημιορεινές περιοχές μακριά από αρχαίες πόλεις και οικισμούς. Με μια μη συστηματική καταγραφή που έγινε πριν από 37 χρόνια καταγράφηκαν 53 τύμβοι στον νομό Ξάνθης, 48 στο νομό Ροδόπης και 145 στο νομό Έβρου. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τύμβους που βρίσκονται μέσα ή κοντά στα νεκροταφεία των αρχαίων ελληνικών πόλεων της Θράκης, όπως τα Άβδηρα (Kallintzi 2006), η Δίκαια (Τριαντάφυλλος 1972, 1973) και η Στρύμη (Τριαντάφυλλος 1992).

Οι τύμβοι έχουν ελλειψοειδή ή κυκλική βάση και σχήμα κόλουρου κώνου, ημισφαιρίου ή τμήματος σφαίρας με διάμετρο 15-60 μ. και ύψος 1,50-12 μ. Πολλοί από αυτούς δεν έχουν διατηρήσει τον αρχικό τους όγκο, λόγω παρανόμων επεμβάσεων των ιδιοκτητών των γειτονικών αγρών. Η κατασκευή τους ήταν ένα δύσκολο και πολυδάπανο έργο. Χρειάζονταν ειδικές τεχνικές γνώσεις, κυρίως ως προς την επιλογή και την ανάμειξη χωμάτων, ώστε να επιτυγχάνεται η σταθερότητα των επικλινών επιφανειών του τύμβου και η στεγανότητά του για την προστασία των τάφων και των κτερισμάτων. Συνήθως κατασκευαζόταν ένας αρχικός πυρήνας, ακολουθούσαν διαδοχικά άλλοι και με την προσθήκη χωμάτων έπαιρνε την τελική του μορφή. Ο G. Kitov υπολόγισε ότι για την κατασκευή ενός μεγάλου τύμβου χρειαζόταν με τα τεχνικά μέσα της εποχής, εργασία 250 ανδρών για τουλάχιστον 6 μήνες (Kitov 1994). Σχετική με το μέγεθος και τη δαπάνη κατασκευής των τύμβων είναι η αναφορά στους Νόμους του Πλάτωνα (Πλάτων, Νόμοι), ότι ένας τύμβος δεν έπρεπε να είναι μεγαλύτερος από αυτόν που μπορούσαν να κατασκευάσουν πέντε άνδρες σε διάστημα πέντε ημερών.

Ο αρχαιότερος τύμβος της Θράκης χρονολογείται στην πρώιμη εποχή του χαλκού, ενώ οι νεότεροι στον 3ο αι. μ.Χ. Οι πρώτοι ταφικοί τύμβοι στον ελλαδικό χώρο χρονολογούνται στην ύστερη νεολιθική περίοδο (5η χιλιετία π.Χ.) (Milojcic 1976) και η παρουσία τους συνεχίζεται σε όλες τις επόμενες περιόδους. Το έθιμο κατασκευής τύμβων (Kurgan) έχει συνδεθεί από ορισμένους ερευνητές με την κάθοδο των ινδοευρωπαϊκών φύλων από τη βορειοανατολική Ευρώπη και περιοχές πέραν του Καυκάσου και την εξάπλωσή τους στη χερσόνησο του Αίμου ως τις περιοχές του ελλαδικού χώρου (Gimbutas 1965). Τα αρχαιολογικά όμως δεδομένα μαρτυρούν μια πολιτιστική συνέχεια από τη νεολιθική τουλάχιστον εποχή και εξής. Μπορεί επομένως να υποστηριχθεί ότι η εμφάνιση των τύμβων έγινε ανεξάρτητα σε κάθε περιοχή με βάση τις πρακτικές ανάγκες ενταφιασμού των νεκρών. Ανάλογα εξάλλου πολιτιστικά φαινόμενα δεν εξηγούνται πια με τη θεωρία της διάδοσης, αλλά θεωρούνται ως παράλληλα και αυτόχθονα δημιουργήματα του ανθρώπου.

Οι Βούλγαροι αρχαιολόγοι προχώρησαν σε μια ιδεολογική ερμηνεία των τύμβων. Τους έχουν συνδέσει με τη λατρεία της Μητέρας-Γης, της θρακικής Μεγάλης Μητέρας, η οποία με τους τύμβους προσφέρει ασπίδα προστασίας στα παιδιά της. Οι τύμβοι αποτελούν μνημεία προς τιμή της, ενώ οι κτιστοί τάφοι θεωρούνται ναοί της, όπου οι νεκροί δέχονται την προστασία της θεάς. Τα δυο είδη ταφής, ο ενταφιασμός και η καύση σχετίζονται αντίστοιχα με τη λατρεία της Γης και τη λατρεία του Ήλιου (Kitov 1994). Η ιδεολογική αυτή ερμηνεία είναι εντυπωσιακή, δεν στηρίζεται όμως σε επιστημονικά δεδομένα. Είναι ορθότερο να δεχτούμε την άποψη ότι η ιδέα κατασκευής των τύμβων προήλθε από το χαμηλό έξαρμα που δημιουργείται πάνω από τους τάφους μετά τον ενταφιασμό του νεκρού με τα χώματα του ορύγματος. Αργότερα διαπιστώθηκε ότι με την προσθήκη περισσότερων χωμάτων και την κατασκευή τύμβου η προστασία του νεκρού από τη σύληση και η προστασία των ζώντων από τις επιπτώσεις της αποσύνθεσης των πτωμάτων ήταν μεγαλύτερη. Πολύ γρήγορα τέλος ο τύμβος απέκτησε τη μορφή και τη σημασία ενός εντυπωσιακού μνημείου που διατηρεί στις επόμενες γενιές τη μνήμη του νεκρού.

Το 1984 η Εφορεία Αρχαιοτήτων Θράκης άρχισε την εφαρμογή ενός προγράμματος ανασκαφικών ερευνών σε τύμβους του νομού Έβρου, με στόχο τη διάσωση τάφων και κτερισμάτων που κινδύνευαν από τις παράνομες εκσκαφές αρχαιοκαπήλων και κυνηγών θησαυρών, τις παράνομες χωματοληψίες και τη μηχανική άροση των γειτονικών αγρών. Το πρόγραμμα αυτό συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια ως το 2002 που σταμάτησε με την

ανασκαφή του τύμβου της Μικρής Δοξιπάρας-Ζώνης (Τριαντάφυλλος-Τερζοπούλου 2003). Στους περισσότερους από τους τύμβους που ερευνήθηκαν, εντοπίστηκαν καύσεις νεκρών που χρονολογούνται στα ρωμαϊκά αυτοκρατορικά χρόνια (1ος - 3ος αι. μ.Χ.). Οι καύσεις διακρίνονται σε πρωτογενείς και δευτερογενείς. Στην πρωτογενή καύση ο νεκρός αποτεφρωνόταν στη θέση του τύμβου μέσα σε λάκκο ή στην επιφάνεια του εδάφους ή σε αβαθή κοιλότητα που σχηματιζόταν σε στρώμα πρόσθετου χώματος. Για την τελειότερη καύση του σωρού των ξύλων που ήταν κυρίως βελανιδιές, αφήνονταν κενά αερισμού μεταξύ των ξύλων και κατασκευάζονταν αυλάκια στο έδαφος ή στο χώμα που είχε επιστρωθεί. Στη δευτερογενή καύση ο νεκρός αποτεφρωνόταν σε άλλη θέση και τα υπολείμματα, στάχτες, θραύσματα, κάρβουνα, μεταφέρονταν με επιμέλεια στο έδαφος ή σε λάκκο στο σημείο, όπου θα κατασκευαζόταν ο τύμβος. Κατά τη διάρκεια των καύσεων εκτός από τα αρώματα και τα αρωματικά έλαια που έριχναν στην πυρά για να μειώσουν τις δυσάρεστες οσμές, έριχναν για να καούν μαζί με το νεκρό διάφορους καρπούς, όπως καρύδια και αμύγδαλα. Η προσφορά ζώων στις νεκρικές πυρές αποτελεί έθιμο με βαθιές ρίζες στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, γνωστό από γραπτές πηγές της ρωμαϊκής περιόδου. Στην πυρά έριχναν νεογέννητα γουρουνάκια, πουλιά και κομμάτια από πρόβατα, κατσίκες, αγελάδες και χοίρους. Έχουν εντοπιστεί ακόμα οστά από σκύλο, μουλάρι ή γαϊδούρι, ελάφι, λαγό και ψάρι. Υπάρχουν επίσης κατάλοιπα οργανικών υλικών, όπως ξύλου, δέρματος, υφάσματος και σχοινιού. Τα ξύλα προέρχονται από κιβωτίδια, ακόντια ή δόρατα, ασπίδες, θήκες ξιφών και φορεία. Το δέρμα προέρχεται από επένδυση θώρακα, ασπίδας και ξίφους, ζώνες, ιμάντες και υποδήματα. Τα κατάλοιπα υφασμάτων που διατηρήθηκαν στις οξειδωμένες επιφάνειες μετάλλινων αντικειμένων δεν ανήκουν στα ενδύματα των νεκρών γιατί αυτά καίγονταν ολοσχερώς. Ανήκουν σε υφάσματα με τα οποία καλύπτονταν τα κτερίσματα και ειδικότερα τα αγγεία, όταν τοποθετούνταν στο λάκκο μετά την ολοκλήρωση της αποτέφρωσης. Στην επιφάνεια του φυσικού εδάφους, γύρω από τη θέση των καύσεων, έχουν εντοπιστεί κατάλοιπα προσφορών με θραύσματα αγγείων και πυρές εναγισμών με όστρακα και οστά ζώων ή πυρές χωρίς αντικείμενα και οστά. Οι προσφορές αυτές συνδέονται με τις νεκρικές τελετές που γίνονταν κατά τη διάρκεια της αποτέφρωσης και της ταφής ή αμέσως μετά, ενώ άλλες που εντοπίστηκαν σε ψηλότερο επίπεδο γίνονταν κατά τη διάρκεια κατασκευής του τύμβου.

Από τους τύμβους που ερευνήθηκαν σε περιοχές του βόρειου Έβρου, θα παρουσιαστούν εδώ τέσσερις τύμβοι με καύσεις νεκρών και πολλά κτερίσματα που χρονολογούνται στα ρωμαϊκά αυτοκρατορικά χρόνια. Οι τύμβοι ανήκουν στην επικράτεια του Δήμου Ορεστιάδας και βρίσκονται στην Ορεστιάδα, τα Ρίζια, τα Δίκαια και το Σπήλαιο.

1. Ορεστιάδα. Η ανασκαφή του τύμβου έγινε βιαστικά με δύσκολες χειμερινές συνθήκες (Πάντος 1973-4, Pantos 2001). Έπρεπε να ολοκληρωθεί σύντομα για να προχωρήσει η ανέγερση του εργοστασίου ζάχαρης. Βρισκόταν 1,60 χλμ. νότια της Ορεστιάδας, είχε διάμετρο 50 μ. και ύψος 12 μ. Η παλιά του ονομασία ήταν Μαλ-τεπέ, όπως ονομαζόταν και ο τύμβος της Μικρής Δοξιπάρας-Ζώνης, ο οποίος έχει μετονομαστεί με το όνομα Πλούτος. Ο όγκος των χωμάτων 12.500 κ.μ. αφαιρέθηκε, λόγω του επείγοντος, με μηχανικά μέσα. Στα χώματα του τύμβου εντοπίστηκαν κατάλοιπα εναγικών προσφορών από νεκρικές τελετουργίες που γίνονταν κατά τη διάρκεια κατασκευής του. Στην επιφάνεια του φυσικού εδάφους αποκαλύφθηκε όρυγμα 3,30 Χ 2,10 μ., στο οποίο έγινε η αποτέφρωση του νεκρού. Τα υπολείμματα της καύσης, στάχτες και θραύσματα οστών βρέθηκαν σε μικρότερο εσωτερικό λάκκο (**εικ.1**). Εκεί τοποθετήθηκαν ένα σιδερένιο ξίφος και τα υποδήματα του νεκρού, από τα οποία διατηρήθηκαν τα καττύματα (σόλες), ενισχυμένα με σιδερένια καρφιά. Τεμάχια απανθρακωμένου υφάσματος ανήκουν σε κάλυμμα των κτερισμάτων. Ο εσωτερικός λάκκος καλύφθηκε με δυο λίθινες πλάκες. Στη συνέχεια τοποθετήθηκαν μέσα στο όρυγμα τα υπόλοιπα αντικείμενα, προσφορές των συγγενών, όπως πήλινα μυροδοχεία, δυο πήλινες στάμνες, χάλκινη οινοχόη, χάλκινη λεκάνη και δυο σιδερένιες στλεγγίδες περασμένες σε κρίκο. Ο τάφος, με βάση τα ευρήματα, χρονολογήθηκε στον 1ο αι. μ.Χ.

Εικόνα 1. Ορεστιάδα. Ο λάκκος με τα υπολείμματα της καύσης.

2. Ρίζια. Ο τύμβος βρισκόταν στη θέση Άγιος Νικόλαος, σε απόσταση 600 μ. βορειοανατολικά του χωριού (Τριαντάφυλλος 1987, 1991). Είχε διάμετρο 30 μ. και ύψος 7 μ. (**εικ. 2**) Όπως έδειξαν οι δοκιμαστικές ανασκαφές πάνω και γύρω από αυτόν, ο τύμβος είχε κατασκευαστεί στη θέση ενός οικισμού της πρώιμης εποχής σιδήρου (9ος - 8ος αι. π.Χ.). Η επίχωση του τύμβου έγινε με χώματα του οικισμού, γι' αυτό και περιείχε πολλά θραύσματα αγγείων, πηλούς από πασσαλόπηκτες κατασκευές και μερικά αντικείμενα. Τα αγγεία της πρώιμης εποχής σιδήρου είχαν εγχάρακτη, ραβδωτή και εμπίεστη διακόσμηση. Βρέθηκαν ακόμα λίγα ακέραια μικρά ακόσμητα αγγεία, πήλινα σφοντύλια, θραύσματα πηλών από επάλειψη κλαδιών και δάπεδα, δυο πήλινα υφαντικά βάρη σε σχήμα «άγκυρας» και οστά ζώων. Η πρώτη καταστροφική επέμβαση στον οικισμό με την κατασκευή του τύμβου συνεχίστηκε στα νεότερα χρόνια με τη μηχανική καλλιέργεια των χωραφιών γύρω από τον τύμβο και με την αφαίρεση μεγάλου όγκου χωμάτων στη βόρεια πλευρά του οικισμού.

Στο νοτιοανατολικό τεταρτημόριο και προς την περιφέρεια του τύμβου αποκαλύφθηκε στην αρχική επιφάνεια του εδάφους λάκκος μήκους 1,82 μ., πλάτους 0,50 μ. και βάθους 0,30 μ., τα τοιχώματα του οποίου παρουσίαζαν έντονα ίχνη πυράς από την αποτέφρωση ενός άνδρα ηλικίας 18-35 ετών. Στο εσωτερικό του υπήρχαν θραύσματα καμένων οστών, θραύσματα γυάλινων αγγείων, σιδερένια καρφιά, χάλκινος κρίκος, θραύσματα συνανήκοντα ενός πήλινου πινακίου και δυο χάλκινα νομίσματα, από τα οποία το ένα έχει υποστεί μεγάλη φθορά, ενώ το άλλο ανήκει στη γειτονική πόλη, την Αδριανούπολη και χρονολογείται στην εποχή του Μάρκου Αυρηλίου (161-180 μ.Χ.). Στην κύρια όψη εικονίζεται προτομή του γενειοφόρου αυτοκράτορα με ασπίδα. Στην πίσω όψη εικονίζονται τρεις καθιστές ανδρικές γεροντικές μορφές που αντιστοιχούν στους τρεις ποταμούς, τον Έβρο, τον Άρδα και τον Τόνζο (**εικ. 3**). Κάτω από τις μορφές εικονίζεται ιστιοφόρο πλοίο, το οποίο επιβεβαιώνει την άποψη ότι ο Έβρος ήταν πλωτός από τις εκβολές του κοντά στην Αίνο ως την Πλωτινόπολη και την Αδριανούπολη, αλλά και στο εσωτερικό της Θράκης ως τη Φιλιππούπολη.

Το ερώτημα αν ο μικρός λάκκος της καύσης, χωρίς πλούσια κτερίσματα, μπορεί να δικαιολογήσει την κατασκευή ενός μεγάλου τύμβου δεν είναι εύκολο να απαντηθεί. Με την εκτεταμένη έρευνα σε όλη την έκταση του τύμβου και σε βάθος μέσα στο φυσικό έδαφος διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρχε άλλος τάφος. Δεν μπορεί βέβαια να αποκλειστεί η ύπαρξη άλλης τάφου στο βορειοδυτικό τμήμα του τύμβου, εκεί όπου είχε αφαιρεθεί μεγάλος όγκος χωμάτων.

Εικόνα 2. Ρίζια. Ο τύμβος πριν από την ανασκαφή.

Εικόνα 3. Ρίζια. Χάλκινο νόμισμα Αδριανούπολης. Οι τρεις ποταμοί Έβρος, Άρδας και Τόνζος.

3. Δίκαια. Ο τύμβος βρισκόταν στη θέση Αμπέλια σε απόσταση 4 χλμ. νοτιοδυτικά του χωριού (Τριαντάφυλλος 1991). Είχε διάμετρο 30 μ. και ύψος 4,5 μ. Στην ίδια περιοχή και σε μικρές αποστάσεις υπάρχουν άλλοι τρεις τύμβοι. Μετά την αφαίρεση των χωμάτων του τύμβου αποκαλύφθηκαν στην επιφάνεια του φυσικού εδάφους τρεις καύσεις, μια κεραμοσκεπής και δυο λακκοειδείς. Γύρω από αυτές υπήρχαν πολλά σημεία με εναγικές πυρές και προσφορές.

Τα υπολείμματα της πρώτης καύσης, κάρβουνα, στάχτες και θραύσματα οστών, είχαν καλυφθεί με έξι κεραμίδες στέγης (στρωτήρες) και τα κενά των άκρων είχαν κλειστεί με μισές ίδιες κεραμίδες, όπως στους καλυβίτες τάφους (**εικ. 4**). Μήκος 2,10 μ., πλάτος 0,45-0,55 μ. Στη βόρεια εξωτερική πλευρά του τάφου είχαν τοποθετηθεί στη σειρά τέσσερα πήλινα αγγεία. Ανάμεσα στις στάχτες και τα κάρβουνα βρέθηκαν αρκετά απανθρακωμένα καρύδια που τα είχαν ρίξει στην πυρά. Στα υπολείμματα της καύσης υπήρχαν επίσης ένα ζευγάρι χρυσά σκουλαρίκια, ένα χρυσό δαχτυλίδι με σταμπωτό σχέδιο πέλματος ποδιού, ένα περιδέραιο με δεκατρείς περίτεχνες χρυσές χάντρες (**εικ. 5**), θραύσματα γυάλινων αγγείων, θραύσματα χάλκινης πόρπης, σιδερένιες και χάλκινες εφηλίδες και ένα χάλκινο νόμισμα Αδριανούπολης, εποχής Κομμόδου (177-192 μ.Χ.). Τα κτερίσματα του τάφου, αλλά και η ανθρωπολογική εξέταση των οστών οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για γυναίκα μικρής ηλικίας μόλις 14-15 ετών.

Εικόνα 4. Δίκαια. Ο κεραμοσκεπής τάφος.

Εικόνα 5. Δίκαια. Χρυσές χάνδρες περιδεραίου.

Οι άλλες δυο καύσεις έγιναν σε λάκκους σκαμμένους στο φυσικό έδαφος. Στην εξωτερική πλευρά της βορειότερης καύσης μήκους 2,33 μ. και πλάτους 1,05 μ., είχαν τοποθετηθεί οκτώ πήλινα αγγεία. Στο εσωτερικό της βρέθηκαν απανθρακωμένοι καρποί, θραύσματα γυάλινων και πήλινων αγγείων, θραύσματα πήλινων λυχναριών, χάλκινα εξαρτήματα υποδημάτων, σιδερένια σόλα υποδήματος, δυο οστέινοι πεσσοί (ζάρια), δυο χάλκινα νομίσματα Αδριανούπολης, εποχής Κομμόδου (177-192 μ.Χ.) και πολλά άλλα θραύσματα από κατεστραμμένα σιδερένια και χάλκινα αντικείμενα. Σύμφωνα με την ανθρωπολογική εξέταση των θραυσμάτων των οστών πρόκειται για άνδρα ηλικίας 18-35 ετών. Στο λάκκο της άλλης καύσης μήκους 2,10 μ. και πλάτους 0,97 μ. που βρισκόταν 0,70 μ. νοτιότερα της πρώτης, υπήρχαν θραύσματα τριών πήλινων αγγείων, ένα ακέραιο πήλινο κύπελλο, τμήμα πήλινου λυχναριού, δυο γυάλινα αγγεία, το ένα ακέραιο, και θραύσματα σιδερένιων αντικειμένων. Η καύση αυτή ανήκει σε άνδρα ηλικίας 21-35 ετών.

Από τις εναγικές πυρές και τις προσφορές που εντοπίστηκαν σε δεκαοκτώ σημεία γύρω από τις καύσεις, προήλθε μεγάλη ποσότητα θραυσμάτων από διάφορα αγγεία, κυρίως στάμνες και πινάκια, οστά ζώων και θραύσματα γυάλινων, σιδερένιων και χάλκινων αντικειμένων.

Σύμφωνα με τα νομίσματα που βρέθηκαν στις δυο από τις τρεις καύσεις η αποτέφρωση των νεκρών πρέπει να έγινε τα τελευταία χρόνια του 2ου αι. ή τα πρώτα χρόνια του 3ου αι. μ.Χ. Οι νεκροί ανήκουν πιθανότατα στην οικογένεια ενός ευκατάστατου κτηματία που κατοικούσε σε κάποια αγροικία ή κώμη ή στη γειτονική Αδριανούπολη και είχε κτήματα στη συγκεκριμένη περιοχή. Εδώ κατασκευάστηκε ο τύμβος, όπως ήταν τότε συνήθεια, για να καλύψει τους τάφους τριών νεκρών μελών της οικογένειας.

4. Σπήλαιο, Τύμβος Α. Ο τύμβος βρισκόταν πάνω στο ύψωμα βορειοανατολικά του χωριού, σε μικρή απόσταση βόρεια του Αναψυκτηρίου και μέσα στον αγρό του Α. Κυνηγόπουλου (Τερζοπούλου 1997). Είχε διάμετρο 30 μ. και ύψος 4,50 μ. Το αρχικό του σχήμα είχε αλλοιωθεί από τη συνεχή άροση του αγρού. Κατά την αφαίρεση της επίχωσης του τύμβου διαπιστώθηκε ότι υπήρχαν στρώσεις χωμάτων διαφορετικής προέλευσης και σύστασης. Στο νοτιοανατολικό τμήμα αποκαλύφθηκε ορθογώνιο όρυγμα με τα υπολείμματα καύσης νεκρού, μήκους 2,25 μ., πλάτους 1,75 μ., βάθους 0,05-0,12 μ. και προσανατολισμό Α-Δ. Τα περισσότερα αντικείμενα τοποθετήθηκαν μετά την ολοκλήρωση της αποτέφρωσης στην ανατολική στενή πλευρά του ορύγματος (**εικ. 6**) και γι' αυτό δεν είχαν αλλοιωθεί από τη φωτιά. Βρέθηκαν ένα σιδερένιο πτυσσόμενο κάθισμα, «δίφρος οκλαδίας» (**εικ. 7**), άλλα σιδερένια αντικείμενα, πήλινο λυχνάρι, πήλινα και γυάλινα αγγεία, μικρά σιδερένια καρφιά από τις σόλες των υποδημάτων του νεκρού, έξι μικρά χρυσά ελάσματα, ένα σιδερένιο δαχτυλίδι και υπολείμματα υφάσματος και δέρματος. Ανάμεσα στα οστά του νεκρού στο κεντρικό τμήμα του ορύγματος υπήρχαν πολλά θραύσματα γυάλινων αγγείων, τα οποία είχαν παραμορφωθεί από την υψηλή θερμοκρασία της πυράς. Από τα ίχνη κάθετων και οριζόντιων ξύλων και τα σιδερένια καρφιά που εντοπίστηκαν κατά την αφαίρεση της στάχτης και των οστών συμπεραίνεται ότι ο νεκρός είχε μεταφερθεί με ξύλινο φορείο. Μέσα στη στάχτη βρέθηκαν επίσης καμένα οστά ζώων, όπως χοίρου, προβάτου, αγελάδας, πουλιών, χήνας και πολλά απανθρακωμένα καρύδια, τα οποία είχαν ριχτεί μέσα στην πυρά κατά τη διάρκεια της αποτέφρωσης. Γύρω από το όρυγμα εντοπίστηκαν θραύσματα αγγείων, τα οποία είχαν χρησιμοποιηθεί στις νεκρικές τελετές και λίγα οστά από χοίρους και αιγοπρόβατα. Σύμφωνα με την ανθρωπολογική εξέταση των οστών ο νεκρός ήταν άνδρας ηλικίας 45-55 ετών. Με βάση τα κτερίσματα και κυρίως τα πήλινα και γυάλινα αγγεία η κατασκευή του τύμβου και η καύση του νεκρού μπορούν να χρονολογηθούν στα τέλη του 1ου ή τις αρχές του 2 ου αι. μ.Χ. Κατά τη διάρκεια των ανασκαφικών εργασιών εντοπίστηκε έξω από την περιφέρεια του τύμβου κυκλικός λάκκος που είχε διάμετρο 1 μ. στο χείλος και 0,50 μ. στον πυθμένα του, και βάθος 0,25 μ. Περιείχε θραύσματα αγγείων, μερικά με εμπίεστη διακόσμηση γεωμετρικών σχεδίων, κομμάτια πηλών από επάλειψη πασσαλόπηκτων σπιτιών και ένα πήλινο πυραμιδόσχημο υφαντικό βάρος που χρονολογούνται στην πρώιμη εποχή σιδήρου (8ος αι. π.Χ.).

Εικόνα 6. Σπήλαιο-τύμβος Α. Ο λάκκος της καύσης με τα κτερίσματα.

Εικόνα 7. Σπήλαιο-τύμβος Α. Ο σιδερένιος δίφρος

5. Σπήλαιο, Τύμβος Β. Ο τύμβος βρισκόταν σε κοινόχρηστο χώρο στο ύψωμα πάνω από το χωριό, κοντά στο αλσύλλιο πεύκων και στο Αναψυκτήριο, μόλις 250 μ. νότια του προηγούμενου τύμβου (Τριαντάφυλλος 1997). Είχε διάμετρο ±35 μ. και ύψος 4,50 μ. Κατασκευάστηκε πάνω σε φυσικό στρώμα αμμοχάλικου με επιχώσεις διαφορετικής σύστασης χωμάτων (**εικ. 8**). Ονομάστηκε διαχρονικός, γιατί εντοπίστηκαν ταφές του 3ου, του 4ου και του 9ου αι. μ.Χ., αλλά και νεοτέρων χρόνων. Εντοπίστηκαν συνολικά τέσσερις καύσεις, δώδεκα σημεία προσφορών με αγγεία, εννέα κεραμοσκεπείς τάφοι, ένας πλακοσκεπής και είκοσι πέντε λακκοειδείς τάφοι. Στην ίδια θέση και στο βόρειο τμήμα του τύμβου υπήρχε λάκκος, όμοιος με του τύμβου Α, ο οποίος περιείχε όστρακα χειροποίητων

αγγείων με εμπίεστη και ραβδωτή διακόσμηση, και με κερατοειδείς αποφύσεις που χρονολογούνται στην πρώιμη εποχή σιδήρου. Η κεραμική αυτή, γνωστή από πολλές θέσεις της Θράκης συνδέεται με την παρουσία των θρακικών φύλων που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή στο τέλος του 11ου αι. π.Χ.

Εικόνα 8. Σπήλαιο. Ο τύμβος Β κατά τη διάρκεια της ανασκαφής.

Εικόνα 9. Σπήλαιο-τύμβος Β. Σημείο καύσης.

Οι καύσεις και τα σημεία προσφορών με αγγεία βρέθηκαν στην επίχωση πάνω από το παχύ στρώμα του αμμοχάλικου (**εικ. 9**). Υπολείμματα καύσεων, εκτός από το έδαφος, είχαν τοποθετηθεί και μέσα σε αγγεία κλεισμένα με άλλα μικρότερα. Τα κτερίσματα ήταν πήλινα και γυάλινα αγγεία και νομίσματα. Τα μεμονωμένα αγγεία δεν ήταν δυνατόν πάντοτε να συνδεθούν με συγκεκριμένες ταφές, παρά μόνο υποθετικά με τις πλησιέστερες. Με βάση ένα

νόμισμα Φιλιππούπολης, εποχής αυτοκράτορα Ελαγάβαλου (218-222 μ.Χ.) οι καύσεις μπορούν να χρονολογηθούν στο πρώτο μισό του 3ου αι. μ.Χ.

Οι εννέα κεραμοσκεπείς τάφοι-καλυβίτες ήταν κατασκευασμένοι με κεραμίδια στέγης, στρωτήρες και καλυπτήρες. Είχαν προσανατολισμό Δ-Α και ΝΔ-ΒΑ εκτός από ένα που είχε Β-Ν. Βρέθηκαν στην ανατολική πλευρά του τύμβου σε σχηματισμό τόξου. Οι λάκκοι μέσα στους οποίους κατασκευάστηκαν οι τάφοι, ανοίχτηκαν κάτω από το στρώμα του αμμοχάλικου. Το κρανίο του νεκρού βρισκόταν δυτικά πλην ενός που ήταν ανατολικά. Τα αντικείμενα που είχαν τοποθετηθεί στους τάφους ήταν πήλινα και γυάλινα αγγεία, χρυσά σκουλαρίκια, γυάλινες χάντρες περιδεραίων και χάλκινα νομίσματα. Εκτός από το νόμισμα που είχε τοποθετηθεί στο στόμα του νεκρού, βρέθηκαν σε διάφορα σημεία των τάφων περισσότερα, μέχρι και δέκα οκτώ νομίσματα. Τα νομίσματα που έχουν ταυτιστεί είναι Διοκλητιανού (284-305 μ.Χ.), Κωνστάντιου Α΄ (305-306 μ.Χ.), Κωνσταντίνου Α΄ του Μεγάλου (307-337 μ.Χ.) και Κωνστάντιου Β΄ (337-361 μ.Χ.). Οι κεραμοσκεπείς επομένως τάφοι πρέπει να χρονολογηθούν στο πρώτο μισό του 4ου αι. μ.Χ.

Οι είκοσι πέντε ελεύθερες ταφές μέσα σε λάκκους εντοπίστηκαν στο νοτιοανατολικό τμήμα του τύμβου, εκτός από μερικούς που βρέθηκαν ψηλότερα στο κεντρικό τμήμα. Ορισμένοι λάκκοι είχαν ανοιχτεί στο στρώμα του αμμοχάλικου, ενώ άλλοι σε ψηλότερο σημείο μέσα στις πρόσθετες επιχώσεις. Οι νεκροί τοποθετήθηκαν με το κεφάλι στα δυτικά και τα χέρια λυγισμένα στο στήθος. Οι πιο πολλοί δεν είχαν κτερίσματα. Σε μερικούς βρέθηκαν σιδερένια μαχαιρίδια. Στους τάφους γυναικών υπήρχαν χάλκινα ή ασημένια σκουλαρίκια και γυάλινες χάντρες από περιδέραια. Στο αριστερό μέρος των οστών του θώρακα ενός νεκρού βρέθηκε μολυβδόβουλο που θα ήταν προσαρμοσμένο σε κάποιο επίσημο έγγραφο, αποδέκτης του οποίου ήταν ο νεκρός (**εικ. 10**). Ανήκει στον Μαριανό, αδελφό του αυτοκράτορα Βασιλείου του Α΄ Μακεδόνα που καταγόταν από την περιοχή της Αδριανούπολης. Χρονολογείται με ακρίβεια το 868-869 μ.Χ., γιατί είναι γνωστός ο χρόνος που απονεμήθηκε στον Μαριανό το αξίωμα του μαγίστρου από τον αδελφό του Βασίλειο. Στην κύρια όψη εικονίζεται σταυρός με βαθμιδωτή βάση και γύρω η επιγραφή: Κύριε βοήθει τῷ σῷ δούλῳ. Στην πίσω όψη υπάρχει επιγραφή σε πέντε στίχους: Μαριαν(ῷ) / μαγ(ίστρῳ) ἀνθ(υπάτῳ) πατρ(ικίῳ) β(ασιλικῷ) /πρωτοσπ(αθαρίῳ) μεγ(άλῳ) /δομ(εστίκῳ) λογοθ(έτη) /τ(ῶν) αγέλ(ων). Πρόκειται για το τρίτο μολυβδόβουλο του ίδιου προσώπου που γίνεται γνωστό. Το πρώτο βρίσκεται στη συλλογή M. Thierry και αναφέρεται στο corpus του V. Laurent. Το δεύτερο φυλάσσεται στο Ιστορικό Μουσείο της Βιέννης. Στην ίδια εποχή χρονολογούνται τα χάλκινα και ασημένια σκουλαρίκια των άλλων τάφων. Είναι κοσμήματα γνωστά και από άλλες περιοχές της Θράκης και της Ελλάδας, τα οποία έχουν παρουσιαστεί από ερευνητές των γειτονικών χωρών ως σλαβικά, ενώ είναι βυζαντινά. Η συνύπαρξη στον τύμβο του Σπηλαίου των κοσμημάτων αυτών με το μολυβδόβουλο καταρρίπτει άλλη μια φορά τη θεωρία για τη σλαβική προέλευση των κοσμημάτων αυτής της εποχής. Με βάση την ακριβή χρονολόγηση του μολυβδόβουλου οι ελεύθερες ταφές του τύμβου χρονολογούνται στο δεύτερο μισό του 9ου αι μ.Χ. Στην ίδια εποχή ανήκει και ο μοναδικός πλακοσκεπής τάφος, όπου βρέθηκε ένα ζευγάρι χάλκινα σκουλαρίκια. Μερικές ελεύθερες ταφές που βρέθηκαν ακτέριστες προς την κορυφή του τύμβου πρέπει να είναι νεότερες και να χρονολογούνται στα χρόνια πριν από την απελευθέρωση της Θράκης το 1920.

Ο τύμβος του Σπηλαίου αποτελεί μοναδικό παράδειγμα μεταξύ των ανασκαφέντων τύμβων της αυτοκρατορικής περιόδου που χρονολογούνται στον 1ο και 2ο αι. μ.Χ. Ανάλογα παραδείγματα «διαχρονικών» τύμβων έχουν ερευνηθεί κοντά στο χωριό Chatalka της περιοχής Stara Zagora της Βουλγαρίας, όπου αποκαλύφθηκαν καύσεις του 1ου - 3ου αι. μ.Χ., ενώ σε άλλους υπήρχαν καύσεις 1ου - 4ου αι. μ.Χ. και ενταφιασμοί που χρονολογούνται από τις αρχές του 4ου ως τα μέσα του 5ου αι. μ.Χ. (Bujukliev 1986). Από τύμβο του χωριού Άρζος προέρχονται μικρές επιτύμβιες στήλες, σε μια από τις οποίες υπάρχει χαραγμένος σταυρός, το όνομα Μαρία και το έτος 1836. Στον ίδιο τύμβο ενταφιάστηκαν μερικοί από τους πρόσφυγες του 1922-23 που εγκαταστάθηκαν και πέθαναν στο νέο χωριό τους.

Οι τάφοι του τύμβου δεν έχουν συνδεθεί με κάποιο γειτονικό οικισμό. Ορισμένες γειτονικές θέσεις που παρουσιάζουν αρχαιολογικό ενδιαφέρον δεν αντιστοιχούν σε κανονικούς οικισμούς. Μπορεί να συνδέονται όμως με αγροτικές εγκαταστάσεις και αγροικίες

γαιοκτημόνων που υπήρχαν στα ρωμαϊκά και βυζαντινά χρόνια σε όλες τις περιοχές γύρω από την Αδριανούπολη η οποία φαίνεται καθαρά στα ανατολικά από το ύψωμα των τύμβων του Σπηλαίου, όταν η ατμόσφαιρα είναι διαυγής. Είναι πολύ πιθανό να υπήρχε οικισμός στη θέση του σημερινού χωριού, αφού υπάρχουν πληροφορίες των κατοίκων για την αποκάλυψη παλαιότερα τάφων και άλλων αντικειμένων.

Εικόνα 10. Σπήλαιο-τύμβος Β. Μολυβδόβουλο Μαριανού.

Στο ενημερωτικό φυλλάδιο για τον τύμβο και τα εντυπωσιακά ευρήματα της Μικρής Δοξιπάρας-Ζώνης, το οποίο διανέμεται στου επισκέπτες, υπάρχει επίγραμμα του Ισίδωρου Αιγεάτη, το οποίο αναφέρεται στην καταστροφή τάφων με την άροση αγρών. Επειδή η άροση των αγρών με μηχανικά μέσα εξακολουθεί σε πολλές περιπτώσεις να προκαλεί καταστροφή στα χώματα των τύμβων με κίνδυνο καταστροφής τάφων και ευρημάτων ολοκληρώνουμε την εργασία μας με ένα ακόμα επίγραμμα του Αντίφιλου του Βυζάντιου, του 1ου αι. μ.Χ., το οποίο απευθύνεται στους γεωργούς που οργώνουν τάφους.

Οὕτω πᾶσ' ἀπόλωλε, γεωπόνε, βῶλος ἀρότροις,
ἤδη καὶ τύμβους νωτοβατοῦσι βόες,
ἡ δ' ὕνις ἐν νεκυεσσι; τι τοι πλέον; ἢ πόσος οὗτος
πυρός, ὃν ἐκ τέφρης, κοὐ χθονὸς ἁρπάσετε;
οὐκ αἰεὶ ζήσεσθε, καὶ ὑμέας ἄλλος ἀρώσει,
τοίης ἀρξαμένους πᾶσι κακοσπορίης.

Μετάφραση

Όλο το χώμα γεωργέ τράβηξαν τα' άροτρά σου
και τώρα πια τα βόδια σου τους τάφους τους πατάνε,
ενώ στους δύσμοιρους νεκρούς το υνί σου έχει φτάσει.
Τι θα κερδίσεις πιο πολύ και πόσο το σιτάρι
που από τη στάχτη θα παρθεί και όχι απ' το χώμα;
Δεν θάσαι πάντα ζωντανός και σένα κάποιος άλλος
που έκανες κακή σποριά, μια μέρα θα σ' οργώσει.

Διαμαντής Τριαντάφυλλος
Επίτιμος Έφορος των Αρχαιοτήτων

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Βιζυηνός, Γ. (1955). Το Μόνον της Ζωής του Ταξείδιον, Άπαντα. Έκδοση Χ. Γιοβάνη.

Δυμόν, Α. (1881). Οι Βούλγαροι (μετάφραση ανωνύμου). Αθήνα.

Λαμπουσιάδης, Γ. (1938). Οδοιπορικόν. Θρακικά 9. σελ. 50, 70.

Λαμπουσιάδης, Γ. (1938). Οδοιπορικόν. Θρακικά 10. σελ. 253, 260, 262-263.

Λαμπουσιάδης, Γ. (1941). Οδοιπορικόν, Θρακικά 15, σελ. 105-106.

Πάντος, Π. (1973-74). Αρχαιολογικόν Δελτίον 29, Χρονικά Β3, σελ. 823.

Σαμοθράκης, Α. (1963). Λεξικόν Γεωγραφικόν και Ιστορικόν της Θράκης, «Θράκη», σελ. 251-255.

Πλάτων, Νόμοι 958e "… χῶμα δὲ μὴ χοῦν ὑψηλότερον πέντε ἀνδρῶν ἔργον, ἐν πένθ' ἡμέραις ἀποτελούμενον."

Τερζοπούλου, Δ. (1997). Αρχαιολογικόν Δελτίον 52, Χρονικά Β3, σελ. 875.

Τριαντάφυλλος, Δ. (1972). ΑΔ 27, Χρονικά Β2, σελ. 535-536.

Τριαντάφυλλος, Δ. (1973). Αρχαιολογικόν Δελτίον 28, Χρονικά Β2, σελ. 468-473.

Τριαντάφυλλος, Δ. (1987). Δοκιμαστική ανασκαφή στα Ρίζια Έβρου. Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και τη Θράκη (ΑΕΜΘ) 1, σελ. 487-497.

Τριαντάφυλλος, Δ. (1991). Αρχαιολογικόν Δελτίον 46, Χρονικά Β2, σελ. 336.

Τριαντάφυλλος, Δ. (1991). Αρχαιολογικόν Δελτίον 46, Χρονικά Β2, σελ. 337-338. -

Τριαντάφυλλος, Δ. (1992). Ανασκαφή τύμβων της αρχαίας Στρύμης. Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και τη Θράκη (ΑΕΜΘ) 6, 1992, σελ. 655-667.

Τριαντάφυλλος, Δ. (1997). Αρχαιολογικόν Δελτίον 52, Χρονικά Β3, σελ. 875-876.

Τριαντάφυλλος, Δ. (1997). Ένας διαχρονικός τύμβος στο Σπήλαιο Έβρου. Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και τη Θράκη (ΑΕΜΘ) 11, 1997, σελ. 625-632.

Τριαντάφυλλος, Δ., Τερζοπούλου, Δ. (2003). Άμαξες και καύσεις νεκρών στον τύμβο της Μικρής Δοξιπάρας-Ζώνης, Δήμου Κυπρίνου. Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και τη Θράκη (ΑΕΜΘ) 17, σελ. 1-12.

Χριστοδούλου, Μ. (1967). Σαράντα Εκκλησίαι Ανατολικής Θράκης, Αρχείο του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού 33, σελ. 331-347.

II. Ξενόγλωσση

Bujukliev, Hr. (1986). La nécropole tumulaire thrace près de Čhatalka, région de Stara Zagora, Fouilles et Recherches XVI, Sofia, p. 150.

Gimbutas, M. (1965). Bronze Age Cultures in Central and Eastern Europe, London 1965, p. 70.

Kallintzi, K. (2006). Les nécropoles d' Abdère. Organisation de l' espace et rites funéraire, Meletemeta 45, pp. 143-153.

Kitov, G. (1994). The Thracian Moumds, BAOM XV, pp. 125, 129-130.

Kitov, G. (2004). Hügel, Gräber, Tempel in A. Fol, J. Lichardus, V. Nikolov, Die Thraker, Das goldene Reich des Orpheus, Mainz, p. 239.

Milojcic, V. et al. (1976). Die Deutschen Ausgrabungen auf Magulen um Larissa in Thessalien 1966, BAM 15, Bonn.

Pantos, P. (2001). Der tumulus in der Nähe von Nea Orestias, Bezirk Evros, in Griechischen Thrakien, Καλλίστευμα, μελέτες προς τιμήν Όλγας Τζάχου-Αλεξανδρή, Αθήνα, pp. 425-431.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 91-106

ΤΟ ΨΥΧΙΚΟ ΤΡΑΥΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΗ ΓΕΝΙΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΙΤΩΝ: ΔΙΑΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΗ ΜΕΤΑΔΟΣΗ

Αθηνά Μόρφη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εμπειρία της προσφυγικότητας και το ψυχικό τραύμα που τη συνοδεύει επηρεάζει ακόμα και σήμερα τη μνήμη, την ταυτότητα και τη ζωή των απογόνων των Καραγατσιανών προσφύγων. Έχοντας ως βάση το τραγικό παρελθόν των προγόνων μας και με άξονα δέκα μαρτυρίες από τρεις γενιές επιδιώκουμε την ανάδειξη των μηχανισμών επιβίωσης που χρησιμοποίησαν οι Καραγατσιανοί πρόσφυγες στην μετοίκηση τους, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα τραύματα της προσφυγιάς. Σκοπός μας είναι η διερεύνηση του πως μεταβιβάζεται τελικά, συνειδητά ή ασυνείδητα, το ψυχολογικό τραύμα της προσφυγιάς από τη μία γενιά στην άλλη και κυρίως τι είδους επίδραση έχει η εμπειρία του διωγμού στη δεύτερη και τρίτη γενιά Ορεστιαδιτών, την εποχή της παγκοσμιοποίησης.

Λέξεις κλειδιά: *Ψυχικό τραύμα, ξεριζωμός, διαγενεαλογική μετάδοση, Καραγάτς*

Εισαγωγή

«Η ζωή βιώνεται κοιτάζοντας προς τα μπρος, αλλά την κατανοούμε κοιτάζοντας προς τα πίσω»
S. Kierkegaard

Η παρούσα ερευνητική εργασία πραγματεύεται το ψυχολογικό διαγενεαλογικό τραύμα του ξεριζωμού της Ανατολικής Θράκης. Έχοντας ως βάση το τραγικό παρελθόν των προγόνων μας και με άξονα δέκα μαρτυρίες από τρεις γενιές επιδιώκουμε την ανάδειξη των μηχανισμών επιβίωσης που χρησιμοποίησαν οι Καραγατσιανοί πρόσφυγες στην μετοίκηση τους, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα τραύματα της προσφυγιάς.

Ουσιαστικά επιχειρείται, ως ψυχολογική και κοινωνική ανάλυση, η παρουσίαση των τρόπων με τους οποίους το συλλογικό τραύμα του διωγμού επηρεάζει ακόμα και σήμερα τη μνήμη, την ταυτότητα και τη ζωή όχι μόνο των απογόνων των Καραγατσιανών προσφύγων, αλλά και της τοπικής κοινωνίας της Νέας Ορεστιάδας στο σύνολό της.

Αναμφισβήτητα πλούσια είναι η βιβλιογραφία για τη Μικρασιατική καταστροφή και τον ξεριζωμό από τα πατρογονικά εδάφη της Αδριανούπολης, το μεγαλύτερο μέρος όμως της οποίας αφορά σε ιστορικές και κοινωνιολογικές αναλύσεις στις οποίες απουσιάζει η ψυχολογική εστίαση. Οι ψυχολογικές αναλύσεις βιογραφιών είναι σχεδόν ανύπαρκτες και ιδωμένες πάντα υπό το πρίσμα κοινωνικών περιγραφών και σπάνια ως αναλύσεις υπαρξιακών βιωμάτων.

Η προσφυγική εμπειρία ως βίαιο και αιφνίδιο γεγονός αναμφισβήτητα αποτέλεσε μια τραυματική εμπειρία για τους χιλιάδες πρόσφυγες. Όλοι ξέρουμε πως οι πρόσφυγες του 1914, του 1922 και του 1923 ήταν «τραυματισμένοι».

Η απότομη αλλαγή της καθημερινότητας, η έλλειψη προβλεπτικότητας και υποδομών υποδοχής, το ρήγμα με τη γενέθλια γη, οδήγησαν τις ομάδες των προσφύγων σε ένα συναισθηματικό χάος. Ο ξεριζωμός των προσφύγων πέρα από κοινωνική, συνεπάγονταν και την ενδο-ψυχική αποδόμηση τους.

Το άγχος, η θλίψη, ο θυμός, η ντροπή, ο φόβος και ο πόνος μεγαλώνουν μπροστά στην καταστροφική απειλή και στις καταστάσεις βίας και ξεριζωμού. Η θλίψη στο τραύμα είναι γενική και αδιαμφισβήτητα είναι ένα φυσιολογικό συναίσθημα για την πρώτη γενιά που βιώνει την απώλεια.

Η δεύτερη και η τρίτη γενιά των προσφυγικών οικογενειών βίωσε και βιώνει την εμπειρία του ξεριζωμού ανάλογα με το πώς η πρώτη γενιά διαχειρίστηκε τη θλίψη της. Στην κατάσταση της θλίψης το άτομο διέρχεται από μια σειρά ψυχολογικών σταδίων: πρώτο εκδηλώνεται το στάδιο της παράλυσης και του σοκ, έπειτα ακολουθεί η προσωρινή φάση ενός συναισθηματικού αχούς, με αμφιθυμικά συναισθήματα απογοήτευσης, εγκατάλειψης, αδυναμίας, ενοχών, έλλειψης ελπίδας για το μέλλον και τελευταίο βιώνεται το στάδιο της προσαρμογής όπου το άτομο, αποδεχόμενο τη νέα πραγματικότητα, οργανώνει εκ νέου τη ζωή και το μέλλον του.

Ευτυχώς το ένστικτο της αυτοσυντήρησης – από τα ισχυρότερα του ανθρώπου – τον ωθεί σε διαπραγμάτευση, αναδιοργάνωση και αποδοχή των νέων συνθηκών ζωής.

Στη διαχείριση του τραύματος σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν αφενός η προσωπικότητα – με κυρίαρχο στοιχείο της τη θέληση – καθώς και το περιβάλλον του ατόμου. Επιπλέον στη διατήρηση του τραύματος σε επίπεδο ομάδας παίζει σημαντικό ρόλο και η επιθυμία της δεδομένης κοινωνίας να διατηρεί το τραύμα ζωντανό, να το αναβιώνει και να το συντηρεί.

Η μετάδοση της προσφυγικής εμπειρίας στις επόμενες γενιές παραμένει σε πολλές οικογένειες προσφύγων ζωντανή και ηχηρή, ενώ σε άλλες, ασυνείδητη και ανείπωτη. Σε κάθε μορφή έκφρασης της όμως, η διαγενεαλογική μετάδοση του προσφυγικού τραύματος, αποτελεί μια μεγάλη Ιστορία που ενώνει και δημιουργεί εν τέλει μια συλλογική συνείδηση.

Στόχος της εργασίας είναι η απεικόνιση του ψυχοκοινωνικού τραύματος του διωγμού στις τρεις γενιές προσφυγικών οικογενειών, χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της βιογραφίας. Στην εργασία αυτή γίνεται μια αδρή προσπάθεια ανάλυσης συγκεκριμένων φαινομένων, που αν συστηματοποιηθούν μπορούν να αποτελέσουν «το τραύμα της προσφυγιάς και τη μετάδοση του σε τρεις γενιές». Προσδιορίζοντας το τι ορίζεται ως ατομικό και συλλογικό ψυχικό τραύμα επιδιώκουμε τη διερεύνηση της μετάδοσης του ψυχο-κοινωνικού τραύματος στις τρεις γενιές μιας προσφυγικής οικογένειας από το Καραγάτς της Αδριανούπολης, χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της βιογραφίας.

Εισαγωγικά, αξίζει να επισημάνουμε, ότι η Νέα Ορεστιάδα ιδρύθηκε από 6000 περίπου Έλληνες, που αναγκάστηκαν το 1923 μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης να εγκαταλείψουν την πόλη τους, την Αδριανούπολη, και κυρίως το προάστιό της, το Καραγάτς, και να αναζητήσουν μια νέα περιοχή για να στεγάσουν τις ζωές και τα όνειρά τους.

Η περιοχή που επέλεξαν και ίδρυσαν τη Νέα Ορεστιάδα απέχει μόλις 18 χιλιόμετρα από τη γενέτειρά τους και κατέχει μια μοναδικότητα στην ιστορία της ελληνικής προσφυγιάς: πρόκειται για μια απέραντη έκταση πεδιάδας από την οποία απουσίαζε κάθε ίχνος προηγούμενου οικισμού.

Η κοινωνία της Νέας Ορεστιάδας φαίνεται να είναι λοιπόν βαθιά επηρεασμένη από το τραύμα του ξεριζωμού, γεγονός που αποδεικνύεται και από τους προσφυγικούς συλλόγους (Σύλλογος Καραγατσιανών – Ανδριανουπολιτών «Η Ορεστιάδα», το Κρασοχώρι-Λαογραφικός και Πολιτιστικός σύλλογος Άνω Οινόης, Λαογραφικός Ιστορικός Σύλλογος Ορεστιάδας, Προσφυγικός Λαογραφικός Σύλλογος Θουρίου), από το Μουσείο Λαογραφίας και Ιστορίας Τέχνης Ορεστιάδας και Περιφέρειας, από την ενόργανη χορωδία του Λαογραφικού μουσείου, τη βιβλιοθήκη των Αδριανουπολιτών Ορεστιάδας, τις εκδόσεις, τις συχνές επισκέψεις στη γενέθλια γη, τις ετήσιες εκδηλώσεις μνήμης ιδρύσεως της πόλης μας.

Διαπιστώνεται από τα παραπάνω, ότι εξ αρχής, ο τόπος υποδοχής προσέφερε πολλές ευκαιρίες διεργασίας του τραύματος μέσω επετείων, συλλογών, μνημόσυνων, τελετών, βιβλίων, θρησκευτικών εορτών κ.λπ. Μέσω οργανωμένων τελετουργιών επιδιώκεται η συμβολική απεικόνιση του τραύματος με σκοπό την αποτελεσματική ηθική και ψυχολογική αποκατάσταση των προσφύγων.

Ένας παράγοντας που συνέβαλε στην πραγματοποίηση της έρευνας μας, ήταν η διαπίστωση ότι πολλοί Ορεστιαδίτες απόγονοι των προσφύγων, αποκαλούν τον εαυτό τους ακόμα και σήμερα «Πρόσφυγα-Καραγατσιανό».

Με εφαλτήριο την προσωπική ιστορία της οικογένειας μου και τις ιστορίες-μαρτυρίες από τρεις γενιές Ορεστιαδιτών, επιδιώκουμε να παρουσιάσουμε τους τρόπους με τους οποίους το συλλογικό τραύμα του ξεριζωμού από τις πατρογονικές εστίες της Ανδριανούπολης επηρεάζει ακόμα και σήμερα τη μνήμη, την ταυτότητα και τη ζωή όχι μόνο των απογόνων Καραγατσιανών αλλά και της κοινωνίας της Ορεστιάδας στο σύνολο της.

Επηρεασμένοι από την Υπαρξιακή Ψυχολογία και την Ψυχολογία της Αφήγησης, αναζητούμε τη διερεύνηση του προσφυγικού συναισθήματος και της επίδρασης του στις επόμενες γενιές των ξεριζωμένων οικογενειών. Η θεωρητική εκκίνηση της εργασίας εδράζει στην άποψη ότι οι προσωπικές αφηγήσεις, αλλά και τα λογοτεχνικά κείμενα που έχουν ως ολικό ή μερικό θέμα τους τον ξεριζωμό, αποτελούν μαρτυρίες.

Οι προσωπικές αφηγήσεις αποτελούν ένα είδος ιστορικής μαρτυρίας, εφόσον οι αφηγητές βίωσαν οι ίδιοι ή ήταν αυτόπτες μάρτυρες των γεγονότων που αφηγούνται. Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι επιλέγουμε τη μέθοδο των ιστοριών ζωής για να μελετήσουμε τους διαγενεακούς μετασχηματισμούς της προσφυγικής μνήμης των Ελλήνων από το Καραγάτς. Θεωρούμε αναγκαία την ένταξη των προσωπικών αφηγήσεων στην ιστορία της εποχής και τη διασταύρωσή τους με τις αντίστοιχες γραπτές πηγές, όπου υπάρχουν, ή και με περισσότερες προφορικές μαρτυρίες, προκειμένου να αναδειχτούν οι πλευρές εκείνες της ιστορίας και της καθημερινότητας, που η έλλειψη των γραπτών μαρτυριών τις άφηνε στο σκοτάδι. Οι αφηγήσεις που συγκεντρώθηκαν συνιστούν, λοιπόν, μια πολύτιμη ιστορική κληρονομιά, λόγια ψυχής, ικανά να αποτελέσουν σπουδαία ευκαιρία αναστοχασμού για τη βαθύτερη κατανόηση της καταγωγής μας και τον ορθότερο σχεδιασμό του μέλλοντος μας.

Το ψυχικό τραύμα της προσφυγιάς: Η Μικρασιατική καταστροφή ως συλλογικό τραύμα

Ο όρος «ψυχικό τραύμα» σύμφωνα με την Αμερικανική Ψυχιατρική Ένωση αναφέρεται «σε ένα γεγονός ή γεγονότα τα οποία συνεπάγονται θάνατο ή απειλή θανάτου ή σοβαρό τραυματισμό ή απειλή για τη σωματική ακεραιότητα του ίδιου του ατόμου ή άλλων» (Herman1996).

Το ψυχικό τραύμα, από την ψυχαναλυτική θέση, θεωρείται ως ένα οξύ φαινόμενο που συμβαίνει σε ελάχιστο χρονικό διάστημα και έχει σαν αποτέλεσμα τη συναισθηματική κατάρρευση όπου το μυαλό κατακλύζεται από ένταση και ανάμικτα ερεθίσματα.

Στην ψυχολογία, αυτό που δίνει σε ένα γεγονός τραυματική αξία, είναι οι συγκεκριμένες ψυχολογικές συνθήκες της σχέσης του υποκειμένου με το αντικείμενο αγάπης του (πρόσωπα, καταστάσεις, αξίες, κ.λπ.), η αποτελεσματικότητά του και η ψυχική σύγκρουση που αποφέρει, και αυτό γιατί το εγώ, στέλνει ένα «σημάδι ανησυχίας» στην προσπάθειά του να αποφύγει να κατακλυστεί από ανησυχία/άγχος, συχνά σύνδρομο της τραυματικής κατάστασης κάποιου που βρίσκεται σε μερική, μόνιμη ή προσωρινή αδυναμία. Αυτή η κατάσταση δημιουργεί μια, κατά κάποιο τρόπο, συμμετρία ανάμεσα στον εσωτερικό και εξωτερικό κίνδυνο, δηλαδή το εγώ δέχεται επιθέσεις τόσο εσωτερικές όσο και εξωτερικές.

Πιο συγκεκριμένα, ο όρος τραύμα δεν αναφέρεται σε μια ψυχική διαταραχή του ατόμου ή σε μια ψυχολογική νόσο αλλά αφορά σε μια ψυχική βαθιά πληγή, σε ένα κενό που σημαδεύει δια βίου ένα μέρος του εαυτού κάθε πρόσφυγα, χωρίς όμως να επηρεάζει την ικανότητα συνολικής λειτουργίας του. Το τραύμα αφορά σε μια προσωρινή αποσύνδεση και διακοπή της προσωπικής και κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου ως βίαιη εκδίωξη και ως βίαιος αποχωρισμός από ένα σταθερό χώρο.

Η Διεθνής Σύμβαση της Γενεύης (1951) και το πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης (1967) ορίζουν ως πρόσφυγα, «κάθε άτομο που, λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυγής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται έξω από τη χώρα της υπηκοότητάς του, και αδυνατεί ή, εξαιτίας αυτού του

φόβου, δεν θέλει, να προσφύγει στην προστασία της χώρας αυτής» (Σταθόπουλος 2005). Η προσφυγιά λοιπόν ως μια αιφνίδια ανάγκη ζωής, εκθέτει το άτομο που τη ζει σε μια κατάσταση αποδιοργάνωσης.

Το φαινόμενο της προσφυγικής εμπειρίας μπορεί να ξυπνήσει διάφορες ανησυχίες: κατάθλιψη, λύπη, θρήνο για το χαμένο αντικείμενο (τον τόπο, το σπίτι, την εργασία, τη γλώσσα, την κοινωνία του ή τους αγαπημένους δικούς του) και προβλήματα σύγχυσης του καινούργιου με το παλιό. Αυτά τα συμπτώματα σε συνδυασμό με τους αμυντικούς μηχανισμούς μπορεί να διαμορφώνουν την «ψυχοπαθολογία της προσφυγιάς».

Παρόλα αυτά η επώδυνη εμπειρία αποδιοργάνωσης του ξεριζωμού δεν επιφέρει σε όλους τις ίδιες τραυματικές αντιδράσεις. Οι ευκαιρίες και η υποστήριξη που δίνει στην προσφυγική ομάδα το κοινωνικό περιβάλλον, η ικανότητα του ατόμου να δημιουργήσει και να αξιοποιήσει ευκαιρίες, η δημιουργικότητα και η πνευματικότητα του ατόμου, παίζουν καθοριστικό ρόλο για να μην εξελιχθούν οι τραυματικές εμπειρίες σε «μόνιμο πένθος» και άλλες αρνητικές τραυματικές αντιδράσεις.

Το ατομικό ψυχικό τραύμα

Το ατομικό ψυχικό τραύμα του ξεριζωμού δημιουργεί αισθήματα αποδιοργάνωσης, απορύθμισης και ασυνέχειας, αισθήματα τα οποία οφείλονται στο ότι το άτομο έχει βιώσει επώδυνα τραυματικά γεγονότα**.** Η εμπειρία του ξεριζωμού ως βίαιο, αιφνίδιο γεγονός αναμφισβήτητα είναι ιδιαιτέρως στρεσσογόνο και προκαλεί ρωγμή στην προσωπικότητα και στην ταυτότητα του πρόσφυγα**.** Το συναίσθημα, οι γνωστικές λειτουργίες και οι κοινωνικές δεξιότητες του ατόμου απορυθμίζονται για μεγάλο χρονικό διάστημα ενώ ταυτόχρονα η προσφυγική εμπειρία προκαλεί σοβαρά ψυχοσωματικά συμπτώματα.

Στη συγκεκριμένη μελέτη εστιάζουμε στο τραύμα της προσφυγιάς και του ξεριζωμού. Ο ξεριζωμός των ανθρώπων από τις πατρογονικές εστίες χρονολογείται από αρχαιοτάτων χρόνων και έχει μελετηθεί από διάφορες σκοπιές. Πολλές και σημαντικές μελέτες έχουν διεξαχθεί αναφορικά με τις ιστορικές, πολιτισμικές, δημογραφικές, θρησκευτικές, πολιτικές, ιδεολογικές αλλά και οικονομικές επιπτώσεις της προσφυγιάς.

Συγχρόνως, το θέμα αυτό έχει απασχολήσει ερευνητές ψυχολόγους, εξαιτίας του αυξανόμενου αριθμού που δέχονται συμβουλές για ψυχολογικά και ψυχιατρικά προβλήματα που σχετίζονται με τη προσφυγική εμπειρία.

Η φυγή του από την πατρώα γη και η εγκατάσταση του στο νέο περιβάλλον (Μαδιανός 2005) φέρνει τον εκτοπισθέντα αντιμέτωπο με: 1ον: Εξωτερικές Αλλαγές και Δυσκολίες: Αλλαγή στο φυσικό περιβάλλον, στο κλίμα, στην κοινωνικό – οικονομική του κατάσταση, στην εργασία, στην κουλτούρα, στην εκπαίδευση των παιδιών κ.ά. και 2ον: Εσωτερικές Αλλαγές και Δυσκολίες**:** Αλλαγές στις εμπειρίες του, αλλαγές στις σκέψεις του, στα συναισθήματα του και γενικότερα στον ψυχισμό του. Ο τρόπος που ο πρόσφυγας χειρίζεται αυτές τις αλλαγές και ο βαθμός προσαρμογής του σ' αυτές, ο οποίος εξαρτάται από την Προσωπικότητα του, τα πρότερα του Βιώματα και τις Συνθήκες μέσα στις οποίες βρίσκεται, θα καθορίσουν και τις επιπτώσεις στην υπαρξιακή του κατάσταση.

Οι κυριότερες ψυχολογικές δυσκολίες που συναντά ο πρόσφυγας μετά το διωγμό του και την καταφυγή του στο νέο χώρο είναι: το Αίσθημα του «Ξένου», το Αίσθημα της Υπαρξιακής Μοναξιάς, το Αίσθημα της Έλλειψης και της Ματαίωσης, το Αίσθημα Αποχωρισμού και Απώλειας, το Αίσθημα απώλειας της Ταυτότητας, το Αίσθημα του Ξεριζώματος.

Το συλλογικό τραύμα

Η τραυματική εμπειρία του ξεριζωμού πέρα από το ότι σημαδεύει τη συνοχή της ταυτότητας και τον ψυχισμό του ατόμου συνιστά καταστροφική απειλή και τραυματικό γεγονός και σε εθνικό, πολιτισμικό και συλλογικό επίπεδο. Το τραύμα είναι μια πραγματικότητα στην πορεία των πολιτισμών και των εθνών. Πόλεμοι, εκδιώξεις, γενοκτονίες, φυσικές καταστροφές, δικτατορίες, περιθωριοποιήσεις, λιμοί, παγκόσμιες αρρώστιες, οικονομική κρίση απασχόλησαν και στιγμάτισαν διαχρονικά τον κόσμο.

Η απώλεια σε συλλογικό επίπεδο και κατ' επέκταση το τραύμα που προκαλείται στη συλλογική μνήμη σχετίζονται με συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα τα οποία σχετίζονται με τη σειρά τους σχεδόν πάντοτε με τη βία, μπορεί να αφορούν στο θάνατο ενός προσώπου – ενός πολιτικού ή θρησκευτικού ηγέτη – στην απώλεια εδαφών, ή στην καταπάτηση ιδανικών όπως της ανεξαρτησίας, της ασφάλειας και της αυτοκυριαρχίας.

Το συλλογικό τραύμα αποτελείται από πληθώρα μεμονωμένων ατομικών και οικογενειακών καταστροφών, διαμορφώνοντας συλλογικές τραυματικές εμπειρίες η μεταφορά των οποίων στο χρόνο συνιστά μια κοινή συλλογική μνήμη.

Οι συνέπειες των τραυμάτων που αφορούν την συλλογική ανθρώπινη εμπειρία και ο τόπος μετάδοσής τους στις επόμενες γενεές καταλαμβάνουν ένα πεδίο που δεν ενδιαφέρει μόνο τους ψυχαναλυτές αλλά παράλληλα κοινωνιολόγους όσο και ιστορικούς.

Σύγχρονες κοινωνιολογικές έρευνες δείχνουν ότι η Μικρασιατική Καταστροφή βρίσκεται ζωντανή στη συλλογική μνήμη των Νεοελλήνων ως μια ιστορική περίοδος που ξυπνά την εθνική ντροπή και τη θλίψη (Κυριακίδου-Νέστορος 1993).

Η χρησιμότητα της έννοιας του τραύματος σε συλλογικό επίπεδο έγκειται στο ότι διαχρονικά μας υπενθυμίζει ότι τραυματικά βιώματα δεν έχουν μόνο ιστορικές και πολιτικές διαστάσεις αλλά και ψυχολογικές. Ο πόνος και η επανόρθωση του οδηγεί τις κοινωνίες σε ανασυγκρότηση και σε προστατευτικές δομές, οι οποίες εξασφαλίζουν εκ νέου την κοινωνική συνοχή.

Στις προσωπικές αφηγήσεις του ξεριζωμού παρατηρούμε μια εναλλαγή του συλλογικού υποκειμένου «εμείς», «εμάς», «όλος ο κόσμος» με το ατομικό «εγώ». Οι ατομικές εμπειρίες εντάσσονται μέσα στο ευρύτερο συλλογικό βίωμα του πολέμου και της προσφυγιάς. Πολλοί αφηγητές δίνουν έμφαση στην «εμπειρία του εμείς», εφόσον τα γεγονότα στα οποία αναφέρονται επηρέασαν τους ανθρώπους μιας ολόκληρης περιοχής ή ακόμα μια ολόκληρη εθνοτική ομάδα.

Επίσης, το συλλογικό τραύμα αποτελεί, σε κοινωνικό επίπεδο, συνδετικό κρίκο μεταξύ των γενεών, υπενθυμίζοντας τους το παρελθόν και δημιουργώντας ένα αίσθημα «ανήκειν» και συνέχειας. Η μνήμη ενός εθνικού τραύματος μεταβιβάζεται διαγενεαλογικά και διαμορφώνει μια αναγνωρισμένη συλλογική συνείδηση. Κάθε επόμενη γενιά προσφύγων θεωρεί ως ηθική πολιτισμική υποχρέωση τη μετάδοση του προσφυγικού βιώματος καθώς αυτό ερμηνεύεται ως φόρος τιμής στους προγόνους.

Καταληκτικά αξίζει να σημειωθεί, ότι είναι πολύ δύσκολο να διαχωρίσουμε τα όρια ανάμεσα στο προσωπικό και στο συλλογικό τραύμα. Όλα είναι ενωμένα σε ένα πρωτογενές προσφυγικό τραύμα στην πρώτη γενιά. Είναι ευκολότερη η διάκριση του τραύματος στη δεύτερη και στη τρίτη γενιά προσφύγων όπου τα άτομα βιώνουν τις δευτερογενείς επιδράσεις του πρωτογενούς τραύματος της πρώτης γενιάς.

Το ψυχικό τραύμα του ξεριζωμού

Ψυχολογικές και κοινωνιολογικές έρευνες, σε παγκόσμιο επίπεδο, αποδεικνύουν ότι οι μετανάστες και οι πρόσφυγες αποτελούν ομάδες υψηλού κινδύνου στην εμφάνιση ψυχικών νόσων συγκριτικά με κατοίκους περιοχών που δεν έχουν βιώσει την αλλαγή γεωγραφικής εστίας. Οι πρόσφυγες λόγω της βίαιης εκδίωξης τους (όχι εκούσια η μετανάστευση) είναι πιο ευάλωτοι στην εξέλιξη μιας ψυχικής διαταραχής. Το Μετα-Τραυματικό στρες, η κατάθλιψη και οι αγχώδεις διαταραχές είναι οι συχνότερες ψυχικές παθήσεις που πλήττουν μια τραυματισμένη προσφυγική ψυχή (Βεντουράτου 2009).

Αναμφισβήτητα όμως η πιθανότητα εμφάνισης της ψυχικής αρρώστιας εξαρτάται αφενός από την προσωπικότητα και τις προσαρμοστικές ικανότητες του καθενός και αφετέρου από τις ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν στον τόπο υποδοχής. Σημαντικό ρόλο επίσης διαδραματίζει η συλλογική στάση της κοινότητας των προσφύγων ως γενικευμένη στάση επιβίωσης.

Ο Καραγατσιανός πρόσφυγας βίωσε κατατρεγμό, το διωγμό, εμπειρίες θανάτωσης και πολέμου, απώλειες και κοινωνική υποβάθμιση γεγονότα που σύμφωνα με την Κλινική

Ψυχολογία σημαδεύουν για πολλά χρόνια τον ψυχισμό του ατόμου. Η απώλεια των πολιτισμικών και κοινωνικών αγαθών της γενέθλιας γης σε συνδυασμό με την κακουχία, την ανέχεια και τη στέρηση που βίωσαν οι πρόσφυγες μεταβαίνοντας σε ένα ξένο ακατέργαστο τόπο, αναμφισβήτητα ενίσχυσε τον κίνδυνο για ψυχολογικό μαρασμό, θλίψη, μειωμένη αυτοεκτίμηση και κλονισμό της συναισθηματικής τους ισορροπίας, Οι εμπειρίες ξεριζωμού και βίας πλήττουν την ταυτότητα και το αίσθημα ασφάλειας κάθε πρόσφυγα. Όλα τα παραπάνω λοιπόν συνθέτουν το ψυχικό τραύμα του ξεριζωμού.

Οι Καραγατσιανοί πρόσφυγες έφεραν μαζί τους, τα ψυχολογικά τραύματα των διωγμών, της άτακτης φυγής υπό συνθήκες πολέμου, της απώλειας των οικείων προσώπων, της κοινωνικής θέσης, της εστίας, της πατρογονικής γης. Στην Ελλάδα έπρεπε να αντιμετωπίσουν νέες τραυματικές καταστάσεις, όπως την κοινωνική περιθωριοποίηση, τον στιγματισμό, την εχθρότητα, την φτώχεια και την κακουχία.

Το μέγεθος του ψυχικού τραύματος που επέφερε ο ξεριζωμός από τις πατρογονικές Εστίες αποτυπώνεται γλαφυρά σε περιγραφές που αφορούν στην τελευταία λειτουργία που πραγματοποιήθηκε στην εκκλησία του Αι-Γιώργη 15 Αυγούστου 1923 στο Δεμιρδέσι, χωριό δίπλα στο Καραγάτς (οι κάτοικοι του ίδρυσαν τη σημερινή Καβύλη) όπως η παρακάτω:

«Αραδιάζονται όλοι οι χωριανοί από το μεγαλύτερο μέχρι το μικρότερο κι έρχονται να Κοινωνήσουν για τελευταία φορά στην εκκλησία τους, στην τελευταία λειτουργία στο Δεμιρδέσι….» (Κουφός 1999).

> «Τραβούν γυναίκες τα μαλλιά, δέρνουν τ' άσπρα τους στήθια,
> μοιρολογούν οι γέροντες με μαύρα μοιρολόγια,
> παπάδες με τα δάκρυα γδύνουν τες εκκλησιές τους.
> ….Ακούς το θρήνο τον πολύν, όπου βογκούν τα δάση,
> και το δαρμό που γίνεται, τα μαύρα μοιρολόγια;
> Είναι που αποχωρίζονται τη δόλια την πατρίδα,
> φιλούν τες πέτρες και τη γη κι ασπάζονται το χώμα».

(Στίχοι από το δημοτικό τραγούδι της Πάργας στο οποίο αναφέρονταν λαογράφοι και ιστορικοί περιγράφοντας την εκκένωση των περιοχών της Αδριανούπολης, καθώς συνταιριάζει απόλυτα στο δράμα των Δεμιρδεσιωτών και των γειτονικών τους Καραγατσιανών και Μπουσνοχωριτών).

Στις προσωπικές αφηγήσεις και στις λογοτεχνικές περιγραφές του ξεριζωμού από τις πατρογονικές εστίες, ένα κεντρικό στοιχείο είναι η στέρηση του οικείου χώματος, που συνοψίζει την τραυματική αποκοπή των ανθρώπων από το χώρο τους, σαν τα δέντρα που βίαια τα ξεριζώνουν. Η απόδοση της εγκατάλειψης του γενέθλιου τόπου πραγματοποιείται μέσα από εικόνες και σύμβολα που σχετίζονται με το χώμα, το ξερίζωμα και τη διακοπή του φυσικού κύκλου της φύτευσης και της καρποφορίας.

Συχνά οι πρόσφυγες κουβαλούν μια «φούχτα χώμα» από την παλιά πατρίδα στη νέα ως ένα ζωντανό στοιχείο που συνέχει τους δύο χώρους, τις δύο πατρίδες, καθώς σε αυτό μπορεί να φυτευτεί ένας βασιλικός ή ένα γεράνι, μια νέα ζωή.

Μαζί με το χώμα οι ξεριζωμένοι μεταφέρουν εικόνες των αγίων, σκεύη από τις εκκλησίες τους, τα ιερά θρησκευτικά τους σύμβολα. Μαζί με τη μνήμη μεταφέρουν και τα υλικά τεκμήρια που θα προσδώσουν συνέχεια στην πολιτισμική τους ταυτότητα στη νέα πατρίδα. Το συναίσθημα που κυριαρχεί είναι εκείνο της θλίψης και του πόνου καθώς η αναχώρηση δεν ήταν οικειοθελής, αλλά ένας υποχρεωτικός εκπατρισμός.

Το τραύμα στην πρώτη γενιά

Τα υλικά της αφήγησης

Οι αυθεντικές απομαγνητοφωνημένες αφηγήσεις προσφύγων απεικονίζουν ξεκάθαρα το ψυχικό τραύμα που στιγματίζει μια οικογένεια έπειτα από εκδίωξη και άτακτη-βίαιη φυγή.

Το τραύμα του ξεριζωμού μέσω της μετάδοσης της οικογενειακής και κοινωνικής κουλτούρας και μέσω των αφηγήσεων των προγόνων απεικονίζεται ηπιότερο, αλλά υπαρκτό,

στις επόμενες γενιές, ανιχνευόμενο κυρίως ως υπερευαισθησία σε μνήμες, ακούσματα και εικόνες που αφορούν στα πατρογονικά εδάφη.

Τα πρωταρχικά υλικά κάθε γνήσιας αφήγησης διαγενεαλογικά (είτε των προσφύγων της πρώτης γενιάς είτε των προσφύγων της δεύτερης και της τρίτης γενιάς) δομούνται από αναμνήσεις, από αποθηκευμένες εικόνες-συνειρμούς, από έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και επιθυμιών, τα οποία όλα μαζί ως «τράπεζα μνήμης» ενεργοποιούνται και ζωντανεύουν μέσω του λόγου και ως απαντήσεις στα ερωτήματα της συνέντευξης.

Μέσα από τη μελέτη των αφηγήσεων που έχουμε συλλέξει, αρχικά από τη βιβλιογραφική επισκόπηση (λόγω του ότι η πρώτη γενιά Καραγατσιανών προσφύγων δεν είναι πια εν ζωή) και έπειτα από το υλικό των συνεντεύξεων της δεύτερης και της τρίτης γενιάς (παιδιά και εγγόνια προσφυγικών οικογενειών) προχωρούμε σε γενικεύσεις καθώς θεωρούμε ότι οι πρόσφυγες της Ανατολικής Θράκης ως πολίτες ενός συγκεκριμένου τόπου και μιας συγκεκριμένης ιστορικής εποχής, αναπτύσσουν γενικευμένους τρόπους σκέψης, συμπεριφοράς και συνηθειών, σύμφωνα με τα πρότυπα και τους περιορισμούς που θέτει το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο.

Εμπλουτίζουμε και ερμηνεύουμε τις αφηγήσεις με ψυχολογικές παρατηρήσεις με στόχο τη βαθύτερη ανάγνωση των ιστορικών πηγών. Ο ξεριζωμός στις προσωπικές αφηγήσεις και στη νεοελληνική πεζογραφία παρουσιάζεται ως μια βίαιη, αθέλητη, τραυματική αποκοπή των Ελλήνων πρωτίστως, αλλά και των Τούρκων, σε τελευταία ανάλυση, των ανθρώπων, από την πατρίδα τους. Και όσο και αν η μετάβαση είναι προς τη μητροπολιτική, την ομοεθνή και ομόθρησκη πατρίδα, ωστόσο η αναχώρηση βιώνεται ως ξεριζωμός από την πατρίδα των βιωμάτων τους, από το χώμα που έσπειραν και καλλιέργησαν και φιλοξενεί τους αγαπημένους προγόνους τους, από τα σπίτια τους, τους οικείους «άλλους», από την καθημερινότητα με τις μικρές και μεγάλες στιγμές της, που από ζωντανή πραγματικότητα μετατρέπεται σε μνήμη και σύμβολο ταυτότητας στη νέα πατρίδα.

Με άλλα λόγια οι προσωπικές αφηγήσεις, αλλά και τα διηγήματα και τα πεζογραφήματα, στα οποία άλλωστε η μυθοπλαστική σύμβαση είναι ρητά ή άρρητα δηλωμένη, δεν προσεγγίζονται ως πηγή άντλησης άμεσων στοιχείων για τον ξεριζωμό, αλλά ως διαμεσολαβητικές μαρτυρίες, που εμπεριέχουν τους όρους της διαπλοκής της ατομικής πρόσληψης και υποκειμενικότητας του αφηγητή-αυτόπτη μάρτυρα ή του συγγραφέα-πρόσφυγα ή Ελλαδίτη με τους λόγους της κοινωνικής αναπαράστασης του γεγονότος.

Η αφήγηση για το διωγμό

Το ξερίζωμα του ελληνισμού της Μικράς Ασίας είχε αρχίσει αμέσως μετά τους Βαλκανικούς πολέμους ως έκφραση των πρώτων εκδηλώσεων του νεοτουρκικού εθνικισμού, συνεχίστηκε εντονότερα κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Πολέμου ως συνέπεια της νεοτουρκικής ιδεολογίας για την επίτευξη εθνολογικής «καθαρότητας» στα πλαίσια του τουρκικού κράτους, κορυφώθηκε στα δυτικά και βορειοδυτικά παράλια με την κατάρρευση του ελληνικού μετώπου, που ήταν η κατάληξη της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης (1920-1922) και ολοκληρώθηκε στις κεντρικές και νοτιοδυτικές περιοχές όπου δεν διεξήχθησαν στρατιωτικές επιχειρήσεις, με την εφαρμογή της Ανταλλαγής των πληθυσμών (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Η Μικρασιατική καταστροφή οδήγησε στην οριστική έξοδο των προγόνων μας από τις πατρογονικές τους εστίες. Χιλιάδες άνθρωποι από τη Θράκη, έγιναν πρόσφυγες και κατέληξαν εξαθλιωμένοι σε διάφορες γωνιές του ελλαδικού χώρου. Απελπισμένα δεκάδες χιλιάδες Έλληνες της Ανατολικής Θράκης, από τα παράλια του Εύξεινου Πόντου και της Προποντίδας εκδιώχθηκαν προς τα δυτικά του ποταμού Έβρου.

Όσον αφορά την εκκένωση του Καραγάτς, την επόμενη μέρα από τη συμφωνία της Λωζάνης ήρθε η είδηση της παραχώρησης του και των γύρω περιοχών, στην Τουρκία, για να συνταράξει τους Έλληνες του Καραγάτς καθώς και τους κατοίκους του Δεμερδεσίου (Σιδηρόπετρας) και της Μπόσνας (Βύσσας) (Τσονίδης 1980).

Τη συμφωνία για την παραχώρηση του Καραγάτς την πληροφορήθηκαν οι κάτοικοί του, προσωρινοί και μόνιμοι, Έλληνες στο σύνολό τους, το βράδυ της 27^{ης} Μαΐου. Σηκώνοντας

λοιπόν κι αυτοί με τη σειρά τους το σταυρό του μαρτυρίου, παθαίνουν και οι Καραγατσιανοί αυτό που το προηγούμενο φθινόπωρο βίωσαν τρομακτικά όλοι οι ανατολικό-Θρακιώτες Έλληνες, τον ξεριζωμό από τις πατρογονικές εστίες.

Για δεκαπέντε μέρες ατέλειωτες φάλαγγες από αμάξια κινούμενα με ζώα και άλλα μεταφορικά μέσα, διέσχιζαν κάτω από βαριά συννεφιασμένο ουρανό, πένθιμα και σιωπηλά, τους δρόμους της Ανατολικής Θράκης για να περάσουν στη δεξιά όχθη του Έβρου, στην ελεύθερη πατρίδα.

Τα αμέτρητα καραβάνια αμαξών κατευθύνονται προς τα δυτικά «προχωρούν από κάθε δρόμο και ξεχύνονται προς τα γιοφύρια σαν βραδύπορη γραμμή της κάμπιας που ανεβαίνει τον ανήφορο στο πεύκο το δασύπυκνο» γράφει ο ιστορικός λογοτέχνης Πολύδωρας Παπαχριστοδούλου.

Οι συνθήκες, κάτω από τις οποίες διώχτηκαν οι ελληνικοί πληθυσμοί από τους Νεότουρκους υπήρξαν σκληρές και απάνθρωπες. Συντελούνταν μέσα σε κλίμα φόβου, πανικού, τρομοκρατίας, διαρκών βιαιοπραγιών και δολοφονικών ενεργειών.

Η εκκένωση των περιοχών της Ανδριανούπολης παρομοιάζεται με φοβερό κύμα που αναποδογύρισε τους ανθρώπους σαν παιχνιδάκια. Ο ξεριζωμός δε συνιστά απώλεια του τόπου ή των υλικών στοιχείων μόνο, των σπιτιών, των χτημάτων, της περιουσίας. Χιλιάδες άνθρωποι έχασαν τα στοιχεία που προσδιόριζαν την κοινωνική τους διάκριση, όλοι είχαν πια «την ίδια μοίρα», εκείνη του πρόσφυγα.

Το δράμα της προσφυγιάς των Ελλήνων της ανατολικής Θράκης απέδωσε ο πολυβραβευμένος Αμερικανός συγγραφέας Έρνεστ Χεμινγουέι, που την περίοδο εκείνη ήταν δημοσιογράφος και ανταποκριτής της εφημερίδας «Ημερήσιος Αστέρας» του Τορόντο (Hemingway 1924).

Ας παρακολουθήσουμε την ανταπόκρισή του, της 7ης Οκτωβρίου 1922:

> Σε μια ατέλειωτη πορεία που συγκλονίζει, ο χριστιανικός πληθυσμός της ανατολικής Θράκης πλημμυρίζει τους δρόμους που οδηγούν στη Μακεδονία. Η κύρια μάζα, που περνά τον Έβρο ποταμό στην Αδριανούπολη, απλώνεται σε μήκος 40 χιλιομέτρων. Σαράντα χιλιόμετρα από κάρα που σέρνουν αγελάδες, νεαροί ταύροι και λασπωμένα βουβάλια γεμάτα μ' εξαντλημένους σαστισμένους άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Σκεπάζονται με κουβέρτες πάνω στα κεφάλια τους και προχωρούν σαν τυφλοί κάτω απ' τη βροχή, δίπλα στα εγκόσμια αγαθά τους. Αυτός ο απρόσωπος ποταμός στραγγίζει όλη τη γύρω χώρα. Δεν γνωρίζουν που πηγαίνουν. Εγκατέλειψαν τα χωράφια τους, τα χωριά τους, τα γεμάτα καρπό καφετιά χώματά τους κι ενώθηκαν με το ποτάμι των φυγάδων, ακούγοντας για τον ερχομό των Τούρκων. Τώρα δεν μπορούν παρά μόνο να κρατούν τη σειρά τους στην τρομακτική πομπή, καθώς το καταλασπωμένο ελληνικό ιππικό τους συγκρατεί μαζί, όπως οι αγελαδάρηδες το κοπάδι τους. Είναι μια σιωπηλή πομπή. Δεν ακούγεται ούτε βογγητό. Αυτό που μπορούν να κάνουν είναι μόνο να περπατούν….
>
> .....Οι βροχοπτώσεις επιδεινώνουν την κατάσταση. Η έξοδος των Θρακιωτών έμοιαζε με Γολγοθά και ο καθένας σήκωνε το δικό του μαρτυρικό σταυρό. Με κάρα με βόδια προσπαθούσαν να περάσουν απέναντι από τον Έβρο. Στην διαδρομή τα κάρα έσπαζαν και οι επιβάτες έπεφταν στα χέρια των άτακτων Τούρκων. Θάνατοι και τοκετοί σε όλοι τη διάρκεια της εξόδου, ολοκλήρωναν το δράμα των Θρακιωτών. Δράμα που δεν μπορούσε να περιγραφτεί με λόγια, ούτε με εικόνες, ήταν όμως ζωγραφισμένο στα πρόσωπα τους. Το αίσθημα της αυτοσυντήρησης είχε εξαλείψει κάθε μορφή κοινωνικής αλληλεγγύης και ο πρωτογονισμός γνώρισε μεγαλείο. Θλίψη και στενοχώρια συνόδευε τους νεο-πρόσφυγες στη διαδρομή τους προς το άγνωστο. Γέροι, μωρά και ασθενείς πέθαιναν από τις κακουχίες… Η Ανατολική Θράκη βρίσκονταν σε κατάσταση πανικού. Η τραγωδία της Θράκης ολοκληρώθηκε μετά από λίγες μέρες….

> Η συνθήκη της Λωζάνης του 1923, επικύρωσε σε επίπεδο διεθνούς δικαίου τις αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων στις οποίες βέβαια δε λήφθηκε υπόψη ούτε η μοίρα των λαών ούτε η ιστορική παράδοση χιλιετηρίδων. Οι φωτογραφίες που σώθηκαν και δείχνουν τ' αργόσυρτα βοϊδάμαξα να διαβαίνουν τον Έβρο προς δυσμάς, σηματοδοτούν τη βίαιη διακοπή της πιο αδιάσπαστης και μυστικιστικής των σχέσεων, της σχέσεως ανθρώπου-γης. Το μέγεθος όμως του εγκλήματος της διάρρηξης μιας συνεχούς ιστορικής πορείας χιλιετηρίδων ολόκληρων είναι μη προσδιορίσιμο.

Με αυτόν τον τρόπο ολοκληρώθηκε η εγκατάλειψη της Αδριανούπολης, του Καραγάτς, πολλών άλλων χωριών ελληνικών επί αιώνες, και ξεριζώθηκε ολόκληρος ο ελληνικός πληθυσμός. Οι ξεριζωμένοι, αφού πήραν μαζί τους όλες τις μνήμες τους αλλά ελάχιστα από τα περιουσιακά τους στοιχεία, άλλοι με άμαξες και άλλοι με το τρένο κατέφθασαν 18 χιλιόμετρα νότια της Αδριανούπολης, σε μια ακατοίκητη αγροτική περιοχή, την οποία είχε ήδη επιλέξει μια επιτροπή των κατοίκων του Καραγάτς, στο Κουμ Τσιφλίκι, όπου και ίδρυσαν τη Νέα Ορεστιάδα. Η μεγάλη αγάπη των Καραγατσιανών για την πατρίδα τους και η άσβεστη επιθυμία ότι «θ' ανοίξει και πάλι η Αντριανού» οδήγησε τους προσφυγές να φτιάξουν το νέο οικισμό τους μόλις λίγα χιλιόμετρα από την γενέθλια γη.

Νοσταλγία και μηχανισμοί διεργασίας του τραύματος

Στην αρχική φάση της προσφυγιάς ψυχολογικά υπερισχύουν η ετοιμότητα για επιστροφή και η άρνηση της μονιμότητας του αποχωρισμού από την γενέθλια γη. Ο πρόσφυγας αρνείται να λύσει τον ψυχικό δεσμό με την πατρίδα του και νιώθει αποδιοργανωμένος. Στη μεσαία φάση αρχίζει να διαπραγματεύεται τις νέες συνθήκες ζωής του και χρησιμοποιεί όλη του την ενέργεια ώστε να προσαρμοστεί και να δημιουργήσει ένα πλαίσιο ασφάλειας. Η πεποίθηση ότι η πατρίδα του θα γίνει ξανά ο πραγματικός τόπος διαμονής αρχίζει να ατονεί. Στην τελευταία φάση προσαρμογής ο πρόσφυγας αποδέχεται πλέον τη νέα πραγματικότητα και το όραμα της γενέθλιας γης εσωτερικεύεται πλέον μόνο ως συναισθηματική κατάσταση στον ψυχισμό του. Οι μνήμες, οι αφηγήσεις και οι παραδόσεις χρησιμοποιούνται ως παρηγοριά και ως θεραπεία σε μια πληγή που όμως δεν ματώνει πια.

Αδιαμφισβήτητα η βίαιη απομάκρυνση από τη γενέθλια γη, από τη γεωγραφική εστία που ανήκαν οι πρόσφυγες της Ανατολικής Θράκης, τραυμάτισε τις ψυχές τους, προκαλώντας έντονα αισθήματα απώλειας και πένθους. Η απώλεια ασφάλειας, σταθερότητας, ηρεμίας, κοινωνικής προστασίας καθώς και η απουσία έλεγχου πάνω στις συνθήκες ζωής των προσφύγων κλόνισαν συθέμελα τη ταυτότητα και την ψυχική τους ισορροπία.

Σύμφωνα με την Εξελικτική Ψυχολογία η προσωπικότητα και η ταυτότητα του κάθε ανθρώπου είναι στενά συνδεδεμένη με την εστία, με το γεωγραφικό δηλαδή τόπο καταγωγής καθώς και με τις παρελθοντικές εμπειρίες του ατόμου στον τόπο αυτό. Στην περίπτωση του βίαιου εκπατρισμού των προσφύγων του Καραγάτς όλες οι απώλειες που βιώθηκαν προκάλεσαν αιφνίδια διακοπή και ευρύτερα συναισθήματα ασυνέχειας στον ψυχισμό τους. Στο σημείο αυτό, ως φυσικός μηχανισμός αυτοσυντήρησης του ατόμου, έρχεται η νοσταλγία, η δυνατή εκείνη συναισθηματική κατάσταση που λειτουργεί ως γέφυρα μεταξύ παρόντος και παρελθόντος (Σαραντίδης 2008).

Η νοσταλγία ως συναισθηματική αντίδραση, αποτελεί ένα εξελικτικό σκαλοπάτι, σε μια μεταβατική κατάσταση που απαλύνει το ψυχικό τραύμα και μειώνει το άγχος του αποχωρισμού. Από τις αφηγήσεις των προσφύγων διαπιστώνεται η έντονη και διαρκής ενασχόληση τους με μνήμες του παρελθόντος, με συνήθειες και παραδόσεις μέσα από τις οποίες ξαναζωντάνευαν την πατρίδα τους. Χαρακτηριστικά πρόσφυγας που έφυγε δεκατριών ετών από το Δεμιρδέσι εξομολογείται: «Δεν υπάρχει παιδί μου βραδιά, που να μη σεργιανίσει ο νους μου στο χωριό μας. Στο σπίτι μας, στον κάμπο μας, στ' αμπέλια μας, στου Σινεκλί τη βρύση, στο καημένο το Δεμιρδέσι μας…».

Η φαντασιακή αναβίωση της εστίας και το όνειρο της προηγούμενης κοινωνικής συνοχής διατηρούσε το κατακερματισμένο Εγώ των προσφύγων σε συνοχή, προστατεύοντας τους από τα καταθλιπτικά άγχη του ξεριζωμού και της απώλειας. Οι πρόσφυγες φαίνεται πως

οργάνωναν τη μνήμη τους γύρω από την παρελθούσα, πριν την εκδίωξη, ζωή τους, εξιδανικεύοντας συχνά τα προηγούμενα βιώματα τους.

Η νοσταλγία και η ελπίδα του γυρισμού αποτελούν διαγενεαλογικά αμυντικούς μηχανισμούς που ενδυναμώνουν το Εγώ και συμβάλλουν στη διατήρηση της αυτοεκτίμησης. Η ατομική νοσταλγία στην περίπτωση των προσφύγων της Ανατολικής Θράκης ταυτίζονταν με την συλλογική νοσταλγία της Μεγάλης Ιδέας της Ανατολής η οποία είναι ζωντανή σε πολλούς προσφυγογενείς ενενήντα χρόνια μετά τον ξεριζωμό.

Το μυστικό της επιβίωσης μιας μικρασιατικής οικογένειας

Οι πρώτοι κάτοικοι της Νέας Ορεστιάδας, 6000 περίπου άτομα από 900 ελληνικές οικογένειες, (ανάμεσά τους υπήρχαν και μερικές Αρμενίων και Εβραίων) δε βρήκαν στη νέα πατρίδα κανένα άσυλο, καμιά στέγη, για να ξεκουράσουν τα ταλαιπωρημένα κορμιά τους. Φτάνοντας η κάθε οικογένεια ταλαιπωρημένη, γεμάτη αγωνία, με φορτωμένα αμάξια κι έχοντας εγκαταλείψει σπίτια και περιουσίες, ζωή ολόκληρη, βολευόταν το πρώτο βράδυ στην ύπαιθρο, στρωματσάδα στα χόρτα ή στ' αμάξια. Την επόμενη μέρα έπαιρνε από την Επιτροπή Στέγασης και Αποκατάστασης μια σκηνή και λίγο αργότερα κι ένα οικόπεδο, για να χτίσει το σπίτι της.

Συμπαραστάτης όλων των προσφύγων ήταν ο Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως Πολύκαρπος Βαρβάκης, ο οποίος εκτός από τη γενικότερη έγνοια του να κρατήσει ενωμένους όλους τους κατοίκους από το Καραγάτς, βοηθούσε τον καθένα προσωπικά αρπάζοντας ο ίδιος το φτυάρι, αν και γέρος, δίνοντάς τους με αυτόν τον τρόπο θάρρος και κουράγιο.

Μέσα σε ένα χρόνο κατασκευάστηκε ο πρώτος πυρήνας της Νέας Ορεστιάδας με λίγα σπίτια και χαρακτηριστικό γνώρισμα τις πολλές λάσπες. Λάσπες, που έκαναν μαρτυρικές τις μετακινήσεις και αφάνταστη την ταλαιπωρία. Όλα τα σπίτια χτίζονταν με ωμόπλινθους (κερπίτσια) και, φυσικά, με λάσπη. Στο χτίσιμο εργάζονταν όλη η οικογένεια, αφού οι τεχνίτες οικοδόμοι ήταν ελάχιστοι, ενώ μεγάλο πρόβλημα αντιμετώπιζαν με το νερό, καθώς η μοναδική αντλία (τουλούμπα) της περιοχής βρίσκονταν στον κάμπο.

Παρ' όλα τα προβλήματα η ίδρυση της νέας πόλης ήταν μια πραγματικότητα. Η ονομασία που της δόθηκε ήταν Νέα Ορεστιάδα, για να θυμίζει το μυθικό Ορέστη και την πόλη που ίδρυσε, την πρώτη Ορεστιάδα, σημερινή Αδριανούπολη αλλά και το Καραγάτς, που πρόλαβε και ονομάστηκε για ελάχιστο έστω χρόνο Ορεστιάδα. Ορέστης ονομάστηκε, επίσης, και το πρώτο αγόρι που γεννήθηκε στη νέα πόλη.

Πέρα από την επίτευξη της ίδρυσης του πρώτου πυρήνα της Νέας Ορεστιάδας σε επίπεδο υποδομών, την κοινωνική συνοχή και τη δύναμη επιβίωσης διασφάλισε στους κρίσιμους εκείνους καιρούς το ανθρώπινο και το κοινωνικό κεφάλαιο των προσφύγων.

> Παρά το γεγονός ότι καταγόμασταν από διάφορα προάστια της Ανδριανούπολης, δεν υπήρξαν ιδιαίτερες αντιπαλότητες μεταξύ μας. Αντίθετα θα 'λεγα ότι η φτώχεια και η ανέχεια μας ένωνε. Κυρίως οι γυναίκες είχαμε δημιουργήσει μια ζωντανή γειτονιά με αλληλεγγύη και συμπαράσταση στη λύπη και στη χαρά. Στα προσφυγικά σπίτια ακόμη και σήμερα οι παλιότεροι εξακολουθούμε να καθόμαστε τα καλοκαιρινά σούρουπα και βράδια έξω από τα σπίτια μας με ανοιχτές τις πόρτες, διατηρώντας έτσι ενεργούς τους δεσμούς ανάμεσα στις γενιές. Με αφορμή διάφορες γιορτές δημιουργούσαμε μεγάλες παρέες και γλεντούσαμε (Κουφός 1999).

Ο όρος *ψυχική ανθεκτικότητα* (resilience) ήταν τελικά αυτός που κυριάρχησε για την περιγραφή αυτών των ατόμων. Η ψυχική ανθεκτικότητα γενικά αναφέρεται σε μια κατηγορία καταστάσεων που χαρακτηρίζεται από επαναλαμβανόμενους τύπους θετικής προσαρμογής στο πλαίσιο σημαντικών αντιξοοτήτων ή επικίνδυνων καταστάσεων. Δηλαδή, η ψυχική ανθεκτικότητα αναφέρεται στη δυναμική διαδικασία της θετικής προσαρμογής, παρά την ύπαρξη δύσκολων και αντίξοων συνθηκών και παρά την έκθεση σε παράγοντες επικινδυνότητας (Luthar et al. 2000). Οι κοινές συνήθειες, οι κοινές αναμνήσεις και η

διατήρηση των παραδόσεων του συνέβαλε καθοριστικά στην ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας των προσφύγων.

Οι πρόσφυγες λοιπόν διακρινόμενοι από ψυχική ανθεκτικότητα, παρά τη φτώχεια και τη σκληρή δουλειά, κατάφεραν να διατηρήσουν την οικογενειακή δομή, την κοινωνική συνοχή και να μεταλαμπαδεύσουν στα παιδία και στα εγγόνια τους σπουδαίες άξιες και αρχές, ως πολιτισμική κληρονομιά. Η ηθική ανατροφή των παιδιών καθώς και η διαγενεαλογική υποστήριξη από γιαγιάδες, θείους, νονούς αποτέλεσε το μυστικό ενότητας της προσφυγικής οικογένειας, που επιβίωσε ξεπερνώντας τα εμπόδια.

Μυστικό επιβίωσης μιας προσφυγικής οικογένειας από το Καραγάτς, φαίνεται από τις ιστορικές διηγήσεις, να αποτελεί η εργατικότητα των προσφύγων. Διαπιστώνουμε ότι πρόσφυγες ήταν άνθρωποι ιδιαίτερα ενεργητικοί, προοδευτικοί και δημιουργικοί. Παρ' όλες τις δύσκολες συνθήκες που βρήκαν, αγωνίστηκαν να ανασυντάξουν την κατεστραμμένη ζωή τους με καρτερικότητα, χωρίς μεμψιμοιρίες, και τα κατάφεραν με ό,τι και αν καταπιάστηκαν.

Μέσα σε ένα χρόνο κατασκευάστηκε ο πρώτος πυρήνας της Νέας Ορεστιάδας με λίγα σπίτια και χαρακτηριστικό γνώρισμα τις πολλές λάσπες. Λάσπες, που έκαναν μαρτυρικές τις μετακινήσεις και αφάνταστη την ταλαιπωρία. Όλα τα σπίτια χτίζονταν με ωμοπλίνθους (κερπίτσια) και, φυσικά, με λάσπη. Στο χτίσιμο εργάζονταν όλη η οικογένεια, αφού οι τεχνίτες οικοδόμοι ήταν ελάχιστοι, ενώ μεγάλο πρόβλημα αντιμετώπιζαν με το νερό, καθώς η μοναδική αντλία (τουλούμπα) της περιοχής βρίσκονταν στον κάμπο. Η συλλογική οικογενειακή προσπάθεια λειτουργούσε παρά τις δυσκολίες και ανακουφιστικά καθώς η εργατικότητα και ο διαρκής αγώνας αναδημιουργίας αποτελούσε ασυνείδητα και τρόπο διεργασίας του τραύματος.

Τραυματικές αντιδράσεις και υποστηρικτικοί μηχανισμοί επιβίωσης

> Ήταν δύσκολο για όλους μας να συνηθίσουμε να ζούμε ξαφνικά σ' έναν ξένο άφτιαχτο τόπο. Οι μεγαλύτεροι δεν μπορούσαν να πιστέψουν ότι οι αγώνες μιας ζωής πήγαν χαμένοι. Κατά βάθος πίστευαν ότι κάποια μέρα θα γύριζαν πίσω στις εστίες τους. Έτσι πίστευαν ότι η παραμονή τους στην Ελλάδα ήταν προσωρινή. Αντίθετα, εμείς οι νεότεροι προσαρμοστήκαμε καλύτερα και νωρίτερα. Με την πάροδο των χρόνων όμως όλοι σταματήσαμε να τρέφουμε φρούδες ελπίδες (Κουφός 1999).

Μέσα από τις αφηγήσεις των προσφύγων αλλά και από τις περιγραφές των απογόνων για το πώς οι παππούδες τους βιώσαν τον εκπατρισμό κατανοούμε τις τραυματικές αντιδράσεις της απώλειας καθώς και τους μηχανισμούς επούλωσης του προσφυγικού τραύματος.

Ως τραυματικές αντιδράσεις προβάλλονται συχνά στις αφηγήσεις των προσφύγων, εκφραζόμενες κυρίως ως φόβος για έναν καινούργιο διωγμό, ως σπαραγμό για κάθε φυσική και συμβολική απώλεια στη ζωή τους, ως υπερπροσπάθεια για τη θεμελίωση μιας καινούργιας κοινότητας καθώς και ως υπερβολική προσήλωση στην εκκλησία, η οποία μοιάζει καταφύγιο «πονεμένων ψυχών» που διακατέχονται από ένα βαθύ αίσθημα αδικίας.

Η διεργασία του τραύματος και η επιβίωση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες λειτουργίες. Μια εκτοπισμένη οικογένεια προκείμενου να επιβιώσει στον καινούργιο τόπο χρησιμοποιεί συνειδητά ισχυρούς μηχανισμούς επιβίωσης οι οποίοι πέρα από την προσαρμογή συμβάλλουν και στη διεργασία του τραύματος της απώλειας.

Στην ανάλυση των αφηγήσεων εντοπίζουμε αρκετούς προστατευτικούς παράγοντες που συμβάλουν στην αποτελεσματικότερη διαχείριση των τραυματικών προσφυγικών βιωμάτων.

Οι μηχανισμοί επιβίωσης που εμφανίζονται στις προσφυγικές αφηγήσεις και οι οποίοι συνέβαλαν στην επούλωση του τραύματος ενδεικτικά είναι:

- Η έντονη θρησκευτικότητα σε όλα τα μέλη της προσφυγικής οικογένειας και ο άμετρος σεβασμός στον κλήρο και στις θρησκευτικές τελετουργίες.
- Η πίστη στις αρχές και στις αξίες της οικογένειας, ως κληροδότημα από τους γονείς.

- Η ακαταπόνητη εργατικότητα και η διαρκής προσπάθεια για αυτοσυντήρηση.
- Ο αδιάσπαστος δεσμός με τα πατρογονικά εδάφη και η άσβεστη ελπίδα επιστροφής.
- Η ιερότητα του προσφυγικού συνοικισμού-κοινότητας, της αλληλεγγύης μεταξύ των συγχωριανών και το ανεπτυγμένο αίσθημα προσφοράς και φιλοξενίας.
- Ο πόνος ως κινητήριος δύναμη και ως επιταγή ανασυγκρότησης στη μνήμη των προγόνων τους.
- Ο βαθύς δεσμός και η αμοιβαία διαγενεαλογική συμπαράσταση στα δύσκολα.
- Οι συμβολικές αναπαραστάσεις των παραδόσεων και της κουλτούρας της γενέθλιας γης μέσω ιστοριών, παραμυθιών και αφηγήσεων, ως λυτρωτική έκφραση. Οι οικογενειακές ιστορίες δημιούργησαν μια μακροχρόνια συλλογική οικογενειακή μνήμη, ικανή να εξασφαλίσει το αίσθημα «συνέχειας» μεταξύ των γενεών.

Το προσφυγικό τραύμα δεν είναι μόνο εσωτερική υπόθεση του ατόμου αλλά είναι σκόπιμο να εξετάζεται πάντα σε συνάρτηση και με τους κοινωνικούς μηχανισμούς επιβίωσης.

Κοινωνικοί μηχανισμοί επιβίωσης

Ως κοινωνικοί μηχανισμοί επιβίωσης λειτούργησαν οι κρατικοί πόροι και η οικονομική βοήθεια από το κράτος για τη δημιουργία του νέου οικισμού. Ο Σπύρος Δάσιος ως Γενικός Διοικητής της Θράκης και βασικός εκπρόσωπος της Κυβέρνησης αποδείχθηκε πολύ δραστήριος και άκρως αποτελεσματικός κατά την ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας, καθώς φρόντισε και εξασφάλισε πολύ νωρίς, σχεδόν πριν την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, σχέδιο δράσης για την ίδρυση της πόλης, χρήματα και υλικά οικοδομών για την ανέγερση σπιτιών για όλους, κυρίως, όμως, για τους άπορους.

Επίσης ως μηχανισμός επιβίωσης λειτούργησε η βοήθεια από το στρατό και τη διοίκηση του. Σημαντική η συμβολή της 11ης (XI) Διλοχίας Μηχανικού του ελληνικού στρατού με Διοικητή τον ταγματάρχη μηχανικού Μαυρογάνη Σωτήριο.

Τέλος, εξίσου καθοριστική και η βοήθεια, υλική και ηθική, από την εκκλησία. Συμπαραστάτης όλων των προσφύγων ήταν ο Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως Πολύκαρπος Βαρβάκης (Τσονίδης 1980).

Το τραύμα στη δεύτερη και στην τρίτη γενιά – διαγενεαλογική μετάδοση

Πώς περνούν οι προσφυγικές εμπειρίες από γενιά σε γενιά

Η εμπειρία του τραύματος μεταφέρεται μέσω του ψυχικού μηχανισμού της «ταύτισης» από γενιά σε γενιά. Τόσο οι αφηγήσεις των προγόνων όσο και η συναισθηματικά φορτισμένη συλλογική μνήμη ασυνείδητα ενσωματώνουν στη μνήμη και στον ψυχισμό των επόμενων γενεών την προσφυγική εμπειρία (Κυριακίδου-Νέστορος 1993).

Γενικότερα οι τραυματικές εμπειρίες των γονιών μας μεταφέρονται σε εμάς μέσω του ψυχικού μηχανισμού της ταύτισης, δηλαδή τους κατανοούμε ερχόμενοι νοητικά και συναισθηματικά στη θέση τους. Με τη μετάδοση του προσφυγικού τραύματος δημιουργείται μια «υπερευαισθησία» σε βάθος τουλάχιστον τριών γενιών.

Αναπτύσσοντας την ικανότητα της ενσυναίσθησης προσπαθούμε να κατανοήσουμε τις ρίζες και την ιστορική μας υπόσταση ερχόμενοι στη θέση των παππούδων μας και αντικρίζοντας τον κόσμο μέσα από τα δικά τους μάτια.

Επιπλέον, η μεταβίβαση του προσφυγικού τραύματος των προγόνων μας επιτελείται και μέσω ενός άλλου μηχανισμού άμυνας της «εσωτερίκευσης» της ασυνείδητης δηλαδή αποθήκευσης συναισθημάτων (όπως είναι ο φόβος, το άγχος, ο θυμός, η νοσταλγία, η απόγνωση, το ένστικτο επιβίωσης) τα οποία δεν κατανοούμε συνειδητά αλλά ασυνείδητα αναπαράγονται σαν ψυχολογικά σενάρια που είναι βαθιά ριζωμένα μέσα μας (Αρσέλ 2014).

Η έλλειψη συνειδητοποίησης οφείλεται στο ότι τα οδυνηρά και καταστροφικά συναισθήματα συναντούν μέσα μας αμυντικούς μηχανισμούς όπως η αντίσταση, η άρνηση, η αποκήρυξη ή η απόσχιση με σκοπό, όπως υποστηρίζουν οι ψυχαναλυτικές θεωρίες, την προστασία του Εγώ.

Τα παιδιά μέσα από τις ιστορικές διηγήσεις και από τη γενική πολιτισμική παιδεία στο θέμα του «ξεριζωμού» ενσωματώνουν προσωπικές εικόνες, συναισθήματα και ερμηνείες των προγόνων τους στη δική τους ατομική διαδρομή, διαμορφώνοντας εν τέλει την οικογενειακή και πολιτισμική τους ταυτότητα. Σε κάθε προσφυγική οικογένεια διαφαίνεται ένα ισχυρό Εμείς που αφορά στην εμπειρία του ξεριζωμού.

Οι παππούδες και οι γιαγιάδες σε κάθε οικογένεια λειτουργούν ως πυξίδα πολιτισμική συνέχειας και αδιαμφισβήτητα θεωρούνται σημαντικοί κρίκοι στη διαγενεαλογική μεταβίβαση της πολιτισμικής κληρονομιάς. Η παρουσία τους στη δομή της οικογένειας εξασφαλίζει τη μετάδοση σημαντικών οικογενειακών παραδόσεων καθώς και αναμνήσεων για μακρινούς τόπους και αλλοτινούς χρόνους.

Η προσφυγική οικογένεια πρεσβεύει ότι «δεν πρέπει να ξεχάσουμε», συνεπώς, η εμπειρία του τραύματος «μετασχηματισμένη» μεταδίδεται ενδο-οικογενειακά και το οικογενειακο τραύμα λειτουργεί ως οργανωτικό στοιχείο στον ψυχισμό και των επόμενων γενεών, γεγονός που διαφαίνεται τόσο από τη διάσωση εκατοντάδων αυτοβιογραφιών των Μικρασιατών, από πληθώρα εκδηλώσεων μνήμης αλλά και από το μεγάλο αριθμό συλλόγων που ιδρύονται ακόμα και σήμερα από προσφυγογενείς που ανήκουν στη τρίτη και στην τέταρτη γενιά. Η επιθυμία μνήμης και μετάδοσης της προσφυγικής εμπειρίας εκφράζεται επίσης και μέσα από τις τακτικές επισκέψεις «επιστροφής» των Ορεστιαδιτών στα εδάφη της Αδριανούπολης. Από τα παραπάνω αποδεικνύεται η έντονη ανάγκη διατήρησης συναισθηματικών δεσμών με τους προγόνους και τη μικρασιατική πατρίδα των τελευταίων.

Σήμερα, ενενήντα χρόνια μετά τον ξεριζωμό, υπάρχουν Ορεστιαδίτες που, παρότι δεν έζησαν οι ίδιοι τα δύσκολα συμβάντα της προσφυγιάς, ονομάζουν τον εαυτό τους Καραγατσιανούς ή ακόμα και πρόσφυγες. Από τα παραπάνω λοιπόν διαφαίνεται ότι το οικογενειακό και το συλλογικό τραύμα γίνονται, συνειδητά ή ασυνείδητα, οργανωτικά στοιχεία του ψυχισμού και των κοινωνικών εκφράσεων της επόμενης γενιάς διαμορφώνοντας ένα αίσθημα ιστορικής και πολιτισμικής συνέχειας.

Συμπεράσματα για το τραύμα της δεύτερης γενιάς

Η δεύτερη γενιά, τα παιδιά δηλαδή των προσφύγων Καραγατσιανών, κατανοούν και αφουγκράζονται τον πόνο της βίαιης απώλειας των παππούδων, αλλά βιώνουν αναμφισβήτητα ηπιότερα το τραύμα της προσφυγιάς, χωρίς αυτό να προκαλεί ρωγμή στην προσωπικότητα και στην ταυτότητα τους. Από τις τοποθετήσεις τους διαφαίνεται ξεκάθαρα η υπερευαισθησία τους σε θέματα που σχετίζονται με τον ξεριζωμό.

Η μνήμη της δεύτερης γενιάς ονομάζεται «μεταγενέστερη μνήμη» και αφορά τις έμμεσες συνέπειες που έχει υποστεί η δεύτερη γενιά από την προσφυγιά. Καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει το πώς η κάθε προσφυγική οικογένεια -μέσα από την μοναδικότητα και την υποκειμενικότητα της- επεξεργάστηκε και διαχειρίστηκε το τραύμα σύμφωνα με τις δικές της ικανότητες προσαρμογής και τις ικανότητες διαχείρισης του μετά-τραυματικού πόνου.

Πέρα από την υποκειμενικότητα του βιώματος της κάθε οικογένειας, από πολλές έρευνες διαφαίνεται ότι το ψυχικό τραύμα της προσφυγιάς μεταβιβάζεται σε συλλογικό επίπεδο και εκφράζεται από τη δεύτερη γενιά με κοινά χαρακτηριστικά στην ψυχική εξέλιξη των προγόνων.

Σημάδια του προσφυγικού τραύματος στην ταυτότητα και στον ψυχισμό τους αποτελούν:

- Ο πόνος και ο θυμός που εκφράζουν για τις απώλειες των παππούδων και για την κοινωνική αδικία που υπέστησαν οι πρόσφυγες πρόγονοι τους.
- Ο φόβος που εύκολα ανιχνεύεται σχετικά με μια νέα ενδεχόμενη ελληνοτουρκική σύρραξη.
- Η αμφιθυμική στάση απέναντι στον Τούρκικο λαό.

- Ο δεσμός με την Κωνσταντινούπολη και την Αδριανούπολη ως συνεχεία του συνδέσμου με τα εδάφη των προγόνων.
- Η συμπόνια και η ταύτιση με άλλες προσφυγικές ομάδες.
- Το αίσθημα διάκρισης έναντι των άλλων Ελλήνων σε ορισμένους τομείς.
- Η πικρία για την εξαφάνιση του Ελληνισμού από τη Μικρά Ασία.
- Ο φόβος του υποβιβασμού.

Συμπεράσματα για το τραύμα της τρίτης γενιάς

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην έρευνα μας παρουσιάζει η τρίτη γενιά, δηλαδή τα εγγόνια προσφυγικών οικογενειών από το Καραγάτς, επειδή αποτελεί τον τελευταίο ζωντανό σύνδεσμο με την εμπειρία της πρώτης γενιάς. Επίσης η χρονική απόσταση από το τραύμα της πρώτης γενιάς βοηθά την τρίτη γενιά να διαμορφώσει τα δικά της βιώματα και τις δικές της στάσεις.

Γενικότερα, η τρίτη γενιά αντιπροσωπεύει το μέλλον και επηρεάζει την κοινωνική ερμηνεία του παρελθόντος.

Στις συνεντεύξεις εκφράζεται μία ποικιλία προσεγγίσεων.

Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο που διαφαίνεται, είναι η ύπαρξη σε κάθε οικογένεια τουλάχιστον ενός μέλους της τρίτης γενιάς, το οποίο κρατά ζωντανή την οικογενειακή μνήμη.

Τα εγγόνια των προσφυγικών οικογενειών φαίνεται να αποζητούν τις οικογενειακές μνήμες, το ιστορικό και πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο συνέβησαν τα γεγονότα που σημάδεψαν τους προγόνους και δείχνουν να επιδιώκουν την προβολή ιστορικών στοιχείων μέσα από επιστημονικά και ερευνητικά κ.ά. έργα (Αρσέλ 2014).

Ορισμένα άλλα σημεία που συγκρατήσαμε από τις αναφορές των συνεντευξιαζόμενων σε ό,τι αφορά την τρίτη γενιά, είναι τα εξής:

- Οι δεσμοί και η ταύτιση με τον παππού ή την γιαγιά της πρώτης γενιάς, δημιουργεί κίνητρα στο παιδί να ενδιαφερθεί για την ιστορία του.
- Ιστορικά είναι θολότερη και πιο επιφανειακή η περιγραφή και η κατανόηση των γεγονότων του ξεριζωμού της τρίτης από τη δεύτερη γενιά.
- Η δοκιμασία της οικογένειας δημιουργεί στην τρίτη γενιά αισθήματα αλληλεγγύης προς τους αδύνατους, τους κατατρεγμένους, για τις μειονότητες, αλλά και μία ενστικτώδη αφοσίωση στη Δικαιοσύνη.
- Από το παράδειγμα των προγόνων, τα εγγόνια διδάσκονται την επιβίωση, την αντιμετώπιση του πόνου, τη νοικοκυροσύνη, την αφοσίωση στην οικογένεια, τη διάκριση του σωστού και του λάθους, την αναγκαιότητα της θυσίας.
- Η δοκιμασία της οικογένειας δημιουργεί στην τρίτη γενιά μία αίσθηση περηφάνιας για την καταγωγή της. Το γεγονός ότι οι πρόγονοι κατάφεραν μέσα απ' τα συντρίμμια της προσφυγιάς, μέσα σε λίγα χρόνια, να ανασυντάξουν τις δυνάμεις τους και να καταστήσουν τη νέα τους πατρίδα πόλο δημιουργικής σύνθεσης, δημιουργεί στην τρίτη γενιά αίσθημα περηφάνιας και δύναμης.
- Τα εγγόνια δημιουργούν μία συνέχεια μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος χρόνου. Εν μέρει η Ανατολή είναι μέρος της ταυτότητας τους. Αυτό το στοιχείο δεν πρέπει να μας ξενίζει εφόσον στην εποχή της παγκοσμιοποίησης μπορεί να έχουμε πολλές ταυτότητες.

Από τις επαφές μας με τους απογόνους Καραγατσιανούς, διαπιστώνεται ότι οι δραματικές εμπειρίες του ξεριζωμού από τις πατρογονικές εστίες μεταβιβάζονται μέσω αφηγήσεων και μετασχηματίζονται για την τρίτη γενιά σε «ιστορία επιβίωσης». Ερμηνεύοντας την τραυματική διαδρομή των παππούδων ως μάθημα επιβίωσης και ανθεκτικότητας στα δύσκολα, τα εγγόνια των προσφύγων του Καραγάτς φαίνεται να έχουν εσωτερικεύσει αρχές

και αξίες που διαπότισαν την προσφυγική εμπειρία και μέσω της μίμησης τις μετέφεραν στον σύγχρονο τρόπο ζωής.

Η πίστη στο Θεό και στο θεσμό της οικογένειας, το βαθύ θρησκευτικό και εθνικό συναίσθημα, η αλληλεγγύη και η προσήλωση-συμπόνια στον άνθρωπο, το ήθος, η νοικοκυροσύνη, η καλή μαγειρική, η φιλοξενία αποτελούν, σύμφωνα με τις αναφορές της τρίτης γενιάς, μια άϋλη πολιτισμική κληρονομιά, που μεταφέρθηκε από την «Αντριανού» και ενέπνευσε διαχρονικά – ως πολύτιμο κληροδότημα – γενιές Ορεστιαδιτών.

Συμπεράσματα

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω η εμπειρία της προσφυγικότητας και το ψυχικό τραύμα που τη συνοδεύει μεταβιβάζεται συνειδητά ή ασυνείδητα, από τη μια γενιά στην άλλη και επηρεάζει ακόμα και σήμερα την ταυτότητα όχι μόνο των απογόνων Καραγατσιανών προσφύγων αλλά και της τοπικής κοινωνίας στο σύνολό της.

Ενενήντα χρόνια μετά την παραχώρηση της Ανατολικής Θράκης στους Τούρκους, το αποτύπωμα του ξεριζωμού στη συλλογική μνήμη παραμένει εντυπωσιακά νωπό καθιστώντας τον ένα από τα κατεξοχήν θέματα που προσφέρονται για ιδεολογική χρήση της ιστορίας. Η μελέτη του διωγμού από τις πατρογονικές εστίες και οι επακόλουθες δυσκολίες επιβίωσης και προσαρμογής των προσφύγων εμπνέουν έναν ανεξάντλητο στοχασμό που εκτείνεται και υπό το πρίμας της επιστήμης της ψυχολογίας.

Αξιολογώντας και υπό το ψυχολογικό πρίσμα, την εξέλιξη του προσφυγικού πληθυσμού από τα προάστια της Ανδριανούπολης, συμπεραίνουμε ότι οι Ορεστιαδίτες κατάφεραν να αντιμετωπίσουν – κατά τη διάρκεια του ιστορικού και βιωματικού χρόνου – αποτελεσματικά τα προσφυγικά τραύματα. Χρησιμοποιώντας, ασυνείδητα τις περισσότερες φορές, ισχυρούς μηχανισμούς άμυνας, κατάφεραν να διαχειριστούν αισθήματα πένθους και μετά-τραυματικού συνδρόμου. Επιπλέον, κατόρθωσαν να μετασχηματίσουν το συλλογικό πόνο σε «ιστορία επιβίωσης» μεταλαμπαδεύοντας στις επόμενες γενιές τις προσωπικές, οικογενειακές και πολιτισμικές τους αξίες.

Παρ' ό,τι η έρευνα μας βασίζεται στην καταγραφή που έγινε σε μέλη συγκεκριμένων οικογενειών, τα περισσότερα συμπεράσματα που παραθέσαμε παραπάνω, συμπίπτουν και με εμπειρικά και με βιβλιογραφικά ιστορικά συμπεράσματα, που προέρχονται από την μελέτη πηγών της Ελληνικής ιστοριογραφίας, που αφορούν σε πρόσφυγες.

Στη σημερινή εποχή της από-εθνοποίησης, των υπερεθνικών οικονομικών οντοτήτων και της παγκοσμιοποίησης των αγορών, η εμπειρία του διωγμού των προσφύγων προγόνων μας επιδρά ακόμα στις μετέπειτα γενιές. Η νοσταλγία, ο καημός, η θλίψη, ο θυμός, η στέρηση και η χαρά της επιστροφής στην πατρώα γη περνούν μέσα από την προσωπική πορεία των προγόνων μας.

Η εποχή μας, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, προβάλλει ως επιτακτική την ανάγκη κατανόησης και νοηματοδότησης του τραύματος, προκειμένου οι τραυματισμοί να μετεξελιχθούν σε ψυχική λειτουργία και να μπορέσουν να ενταχθούν στην ατομική, οικογενειακή και συλλογική μας ιστορία. Το πως εμείς ερμηνεύουμε σήμερα τη συλλογική ιστορική τραυματική εμπειρία των προγονών μας είναι σε θέση να επηρεάσει συνολικά τη στάση μας απέναντι στα δύσκολα, στα διαφορετικά.

Ο αναστοχασμός, πάνω όχι μόνο στην δική μας προσφυγική εμπειρία αλλά και στις σύγχρονες επαναλαμβανόμενες εκδηλώσεις της προσφυγιάς στην παγκοσμιοποιημένη πλέον κοινότητα, αποτελεί σπουδαία ευκαιρία αυτό-βελτίωσης και κοινωνικής ενσυναίσθησης. Η ανάλυση του ατομικού και συλλογικού προσφυγικού τραύματος διαγενεαλογικά ενεργοποιεί μνήμες και ερμηνεύει αισθήματα και συμπεριφορές που οφείλουμε να κατανοήσουμε και να διαφυλάξουμε ως πολιτιστικό θησαυρό.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Αρσέλ, Λ.Τ. (2014). Με τον Διωγμό στην Ψυχή. Το Τραύμα της Μικρασιατικής Καταστροφής σε Τρεις Γενιές. Αθήνα: Κέδρος.

Βεντουράτου, Δ. (2009). Εισαγωγή στην Ψυχοτραυματολογία και στην Τραυματοθεραπεία. Η μέθοδος EMDR. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Κιηγμάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2010). Αδριανούπολη – Καραγάτς – Νέα Ορεστιάδα: Μια Πόλη. Δεύτερη έκδοση συμπληρωμένη. Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέων.

Κουφός, Ν. (1999). Καβύλη, στη Ροή του Έβρου και της Ιστορίας. Κοινότητα Καβύλης, Νέα Ορεστιάδα.

Κυριακίδου - Νέστορος, Α. (1993). Τρεις γενιές προσφύγων της Μικράς Ασίας. Η σημασία της προσωπικής ιστορίας. Σε: Κυριακίδου-Νέστορος, Α., Λαογραφικά Μελετήματα ΙΙ. Αθήνα: Πορεία, σελ. 233-240.

Μαδιανός, Μ. (2005). Μετανάστευση και παλιννόστηση: Ένα συνεχές πρόκλησης ψυχικών διαταραχών. Σε: Α. Παπαστυλιανού, Α. (Επιμ), Διαπολιτισμικές Διαδρομές. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 127-141.

Σαραντίδης, Δ. (2008). Μετανάστευση και ψυχική υγεία. Διασχίζοντας σύνορα: Διαιώνιση ή φροντίδα του τραύματος. ΣΥΝΕΙΡΜΟΣ & ΚΕΝΤΡΟ ΗΜΕΡΑΣ ΒΑΒΕΛ.

Σταθόπουλος, Π. (2005). Κοινωνική Πρόνοια: Ιστορική Εξέλιξη, Νέες Κατευθύνσεις. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Αθήνα: Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ορεστιάδας.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Herman, J.L. (1996). Trauma and Recovery. New York: Basic Books.

Hemingway, E.M. (1924). In our Time. Paris: Three Mountains Press.

Luthar, S.S., Cicchetti, D., Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future research. Child Development. Vol. 71, No. 3, pp. 543-562.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 107-118

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΓΚΕΝΤΣΙΔΗ

Δημήτριος Γκεντσίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία περιλαμβάνει την πορεία του ιστορικού οικογενειακού ζαχαροπλαστείου Γκεντσίδη, από την Αδριανούπολη στη Νέα Ορεστιάδα. Στην παρουσίαση περιλαμβάνονται παραδοσιακοί τρόποι παρασκευής των γλυκισμάτων, εργαλεία και φωτογραφικό υλικό από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα, σε συνδυασμό με τα ιστορικά γεγονότα της εποχής.
Λέξεις κλειδιά: *Οικογένεια Γκεντσίδη, ζαχαροπλαστείο, ιστορία, Αδριανούπολη, Κωνσταντινούπολη, Νέα Ορεστιάδα*

Θα κάνουμε ένα ταξίδι στο χρόνο για το πιο παλαιό ζαχαροπλαστείο της πόλης μας …

Η ιστορία ξεκινά στις αρχές του 20ου αιώνα από τον μικρό **Δημήτρη**, γεννημένο στην περιοχή του **Κιρίσχανε ή Τριπόταμου** της Αδριανούπολης.

Η ορφάνια από πατέρα ανάγκασε τη μητέρα του να τον στείλει σε ηλικία δέκα ετών στην **Κωνσταντινούπολη**, για να μάθει τέχνη …..

Πηγαίνει σε εργαστήριο ζαχαροπλαστικής στη συνοικία του **Πέραν**, όπου μαθαίνει τα μυστικά των γλυκών, ανεβαίνει τις υπαλληλικές βαθμίδες και αναδεικνύεται σε μάστορα.

Δουλεύει μπροστά στη βιτρίνα του ζαχαροπλαστείου πουλώντας πολίτικους μπακλαβάδες, λουκούμια και κόβοντας χαλβά.

Σε λίγο διάστημα γίνεται γνωστός ως **Δημήτρης ο Γκέντσιος**, που στην τουρκική σημαίνει ο νέος, ο ευπαρουσίαστος.

Έτσι με την κατάληξη -ίδης το παρατσούκλι του γίνεται το επίθετό του με τον ερχομό του στη Νέα Ορεστιάδα.

Το **1918** επιστρέφει στην αγαπημένη του **Αδριανού**…[αριστερά της κάρτας φαίνεται το κωδωνοστάσιο του Ιερού ναού της μητρόπολης της Κοιμήσεως της Θεοτόκου]

Εκεί ανοίγει ένα μικρό εργαστήριο …..

Επειδή στα είκοσι πρέπει να καταταγεί στον τουρκικό στρατό, πράγμα που δεν επιθυμεί, πηγαίνει για δυο χρόνια στην **Υάμπολη στη σημερινή (Γιάμπολ)** της Βουλγαρίας. Εκεί υπηρετεί στο συμμαχικό στρατό ως αρχιζαχαροπλάστης .

Οι Τούρκοι κατακτητές πίεζαν τους Έλληνες να τους στρατολογήσουν στο στρατό τους.

Πολλοί νέοι αναγκάζονται να πάνε στο συμμαχικό στρατό στη Βουλγαρία ή στη λεγεώνα των ξένων στη Γαλλία.

Όμως δεν προλαβαίνει να το χαρεί: επιστρατεύεται από τον ελληνικό στρατό. Συμμετέχει στη **Μικρασιατική εκστρατεία** και φτάνει μέχρι το **Εσκί Σεχίρ.**

Τον Ιανουάριο του 1922 αρχίζουν να δημιουργούνται προβλήματα στις σχέσεις των Ελλήνων με τους συμμάχους…

Οι Γάλλοι υπογράφουν σύμβαση φιλίας με την Τουρκία…

Οι Άγγλοι και οι Ιταλοί αρνούνται να συνεχίσουν το δάνειο πού χορηγούσαν στην Ελλάδα έτσι ο στρατός μας μένει χωρίς πολεμικό υλικό και τρόφιμα…

Τον Απρίλιο του ’22 ξεσπά στην Αθήνα κυβερνητική κρίση, οι δυο μεραρχίες μας αποσπώνται και προχωρούν προς την Κωνσταντινούπολη για να την ελευθερώσουν έτσι αποδυναμώθηκε ο Ελληνικός Στρατός με αποτέλεσμα την καταστροφή…

Μετά από αυτή την εξέλιξη της Μικρασιατικής εκστρατείας γυρνά στην **Αδριανούπολη,** όπου βρίσκει το ζαχαροπλαστείο εγκαταλειμμένο. Σε λίγους μήνες (Σεπτέμβριος 1922) με την **ανακωχή των Μουδανιών** εγκαταλείπει την Αδριανούπολη, πηγαίνει και φιλοξενείται στο κοντινό **Καραγάτς** με την προϋπόθεση ότι μόλις ηρεμήσουν τα πράγματα θα γυρίσει πίσω. Όμως εκεί τον περίμενε ακόμη μια οδυνηρή έκπληξη η δεύτερη προσφυγιά, με τη **Συνθήκη της Λωζάνης στις 24 Ιουλίου 1923** [που έγινε με τις παράλογες απαιτήσεις των Τούρκων και τη βοήθεια των συμμάχων μας το Καραγάτς έπρεπε να παραδοθεί….]

Κουβαλώντας τα υπάρχοντα του παίρνει μαζί του και τα μηχανήματα καραμέλας, μαντεμένια καζάνια, δεκάδες βάζα, εργαλεία ζαχαροπλαστικής και εγκαθίσταται στη Νέα Ορεστιάδα.

Μερικά εργαλεία σήμερα βρίσκονται σε προθήκη στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο της Νέας Ορεστιάδας).

Εδώ στη καινούργια πατρίδα… μετά το ΣΟΚ της διπλής προσφυγιάς….

Άρχισαν δειλά-δειλά και κτίζονταν προσωρινά μαγαζιά ξύλινης κατασκευής.

Στο ζαχαροπλαστείο δίνει την ονομασία η **«ΕΛΠΙΣ»**, όπως βλέπετε και στη φωτογραφία. Το όνομα έκρυβε μέσα του την προσδοκία της επιστροφής στην πατρίδα.

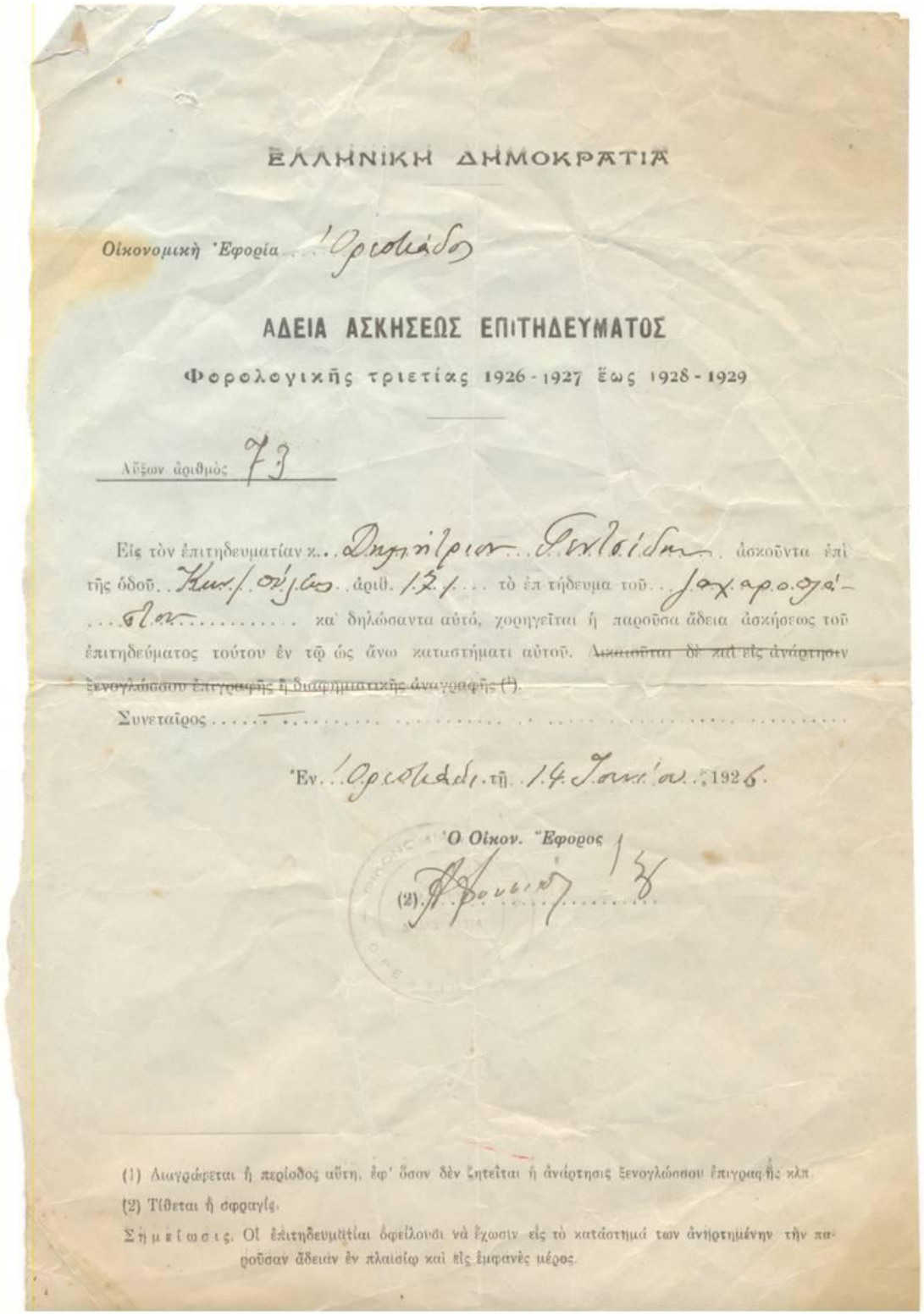

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Οἰκονομικὴ Ἔφορία Θρεμμάδος

ΑΔΕΙΑ ΑΣΚΗΣΕΩΣ ΕΠΙΤΗΔΕΥΜΑΤΟΣ

Φορολογικῆς τριετίας 1926-1927 ἕως 1928-1929

Λῦξων ἀριθμὸς 73

Εἰς τὸν ἐπιτηδευματίαν κ. Δημήτριον Γκιντσίδην ἀσκοῦντα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κων/πόλεως ἀριθ. 121 τὸ ἐπιτήδευμα τοῦ ζαχαροπλαστείου καὶ δηλώσαντα αὐτό, χορηγεῖται ἡ παροῦσα ἄδεια ἀσκήσεως τοῦ ἐπιτηδεύματος τούτου ἐν τῷ ὡς ἄνω καταστήματι αὐτοῦ. ~~Διαγράφεται δὲ καὶ εἰς ἀνάρτησιν ξενογλώσσου ἐπιγραφῆς ἢ διαφημιστικῆς ἀναγραφῆς (1).~~

Συνεταῖρος .....

Ἐν Θρεμμάδι τῇ 14 Ἰανουαρίου 1926.

Ὁ Οἰκον. Ἔφορος

(2) Θρεμμάδης

(1) Διαγράφεται ἡ περίοδος αὕτη, ἐφ' ὅσον δὲν ζητεῖται ἡ ἀνάρτησις ξενογλώσσου ἐπιγραφῆς κλπ.

(2) Τίθεται ἡ σφραγίς.

Σημείωσις. Οἱ ἐπιτηδευματίαι ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν εἰς τὸ κατάστημά των ἀνηρτημένην τὴν παροῦσαν ἄδειαν ἐν πλαισίῳ καὶ εἰς ἐμφανὲς μέρος.

Με την πρώτη επίσημη άδεια επιτηδεύματος το 1926 ανεγείρει στο ίδιο μέρος που βρίσκεται μέχρι και σήμερα το καινούριο ζαχαροπλαστείο και το ονομάζει **«Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ» Δ. Γκεντσίδη**, όπως μαρτυρεί και ο Γενικός Οδηγός Μακεδονίας, Θράκης και Νήσων του 1928.

Το όνομα δόθηκε προς ανάμνηση της πόλης όπου έμαθε την τέχνη.

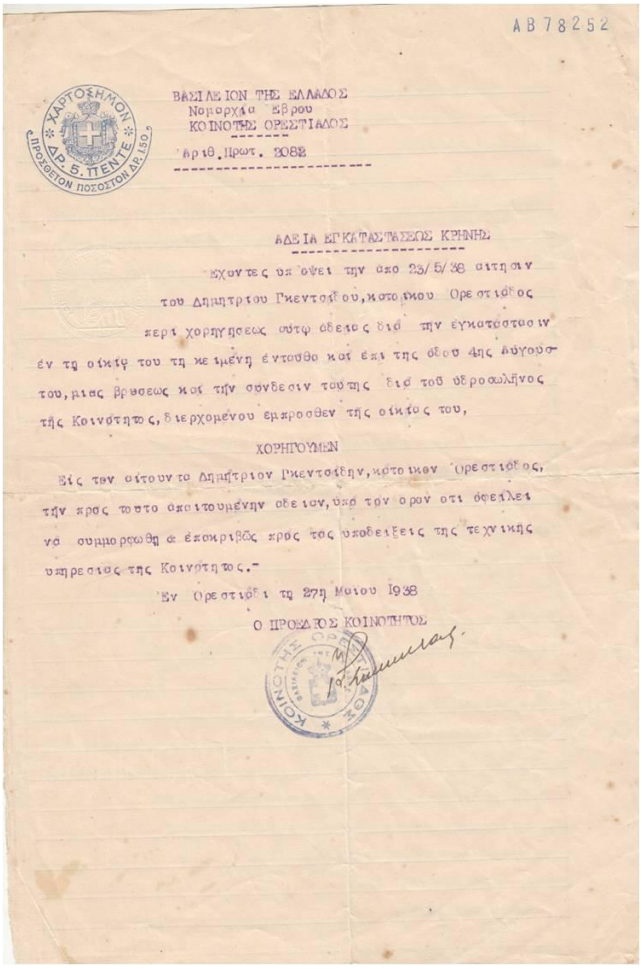

AB 78252

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Νομαρχία Έβρου
ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ

Αριθ. Πρωτ. 2082

ΑΔΕΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΚΡΗΝΗΣ

Εχοντες υπ' οψει την απο 23/5/38 αιτησιν του Δημητριου Γκεντσίδου, κατοικου Ορεστιάδος περι χορηγησεως αυτῳ αδειας διά την εγκατάστασιν εν τῃ οικίᾳ του τῃ κειμένῃ εντουθα και επι της οδου 4ης Αυγουστου, μιας βρυσεως και την συνδεσιν ταυτης διά του υδροσωλήνος της Κοινότητος, διερχομενου εμπροσθεν της οικίας του,

ΧΟΡΗΓΟΥΜΕΝ

Εις τον αιτουντα Δημήτριον Γκεντσίδην, κατοικον Ορεστιάδος, την προς τουτο απαιτουμένην αδειαν, υπο τον ορον οτι οφείλει να συμμορφωθῃ α επακριβώς προς τας υποδειξεις της τεχνικης υπηρεσιας της Κοινότητος.-

Εν Ορεστιάδι τῃ 27η Μαιου 1938

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

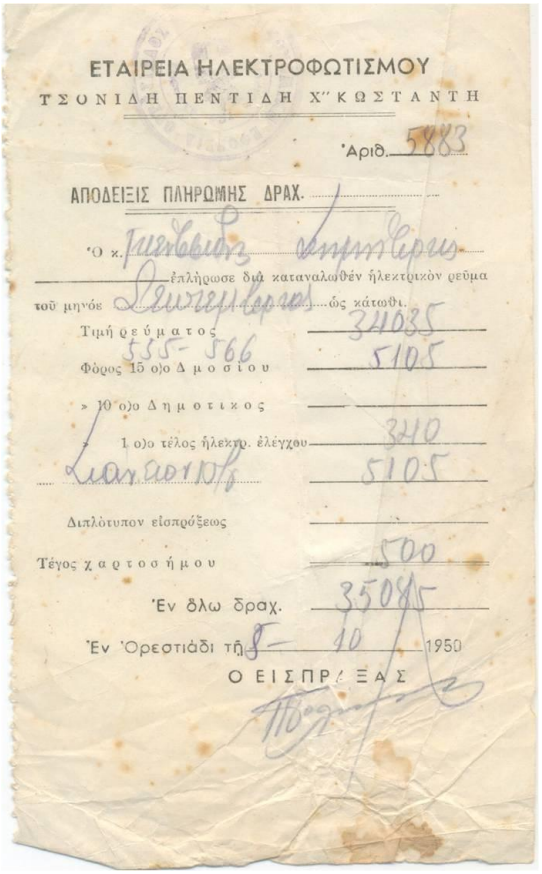

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΛΕΚΤΡΟΦΩΤΙΣΜΟΥ
ΤΣΟΝΙΔΗ ΠΕΝΤΙΔΗ Χ" ΚΩΣΤΑΝΤΗ

Αριθ. 5883

ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΔΡΑΧ.

Ο κ. Γκεντσίδης Δημήτριος ἐπλήρωσε διά καταναλωθέν ἠλεκτρικὸν ρεῦμα τοῦ μηνός Δεκεμβρίου ὡς κάτωθι.

Τιμή ρεύματος	34035
Φόρος 15 ο/ο Δ μοσίου 555-566	5105
» 10 ο/ο Δ η μ ο τ ι κ ο ς	
» 1 ο/ο τέλος ἠλεκτρ. ἐλέγχου	340
Διαλειόντος	5105
Διπλότυπον εἰσπράξεως	
Τέγος χ α ρ τ ο σ ή μ ο υ	500
Ἐν ὅλῳ δραχ.	35085

Ἐν Ὀρεστιάδι τῇ 8 - 10 1950

Ο ΕΙΣΠΡΑΞΑΣ

Έτσι η επιχείρηση ξεκινά με πολλές δυσκολίες. Νερό δεν είχαν, φέρνανε οι βαρελάδες ή κουβαλούσαν με τα χέρια από τις κοντινές πηγές [τουλούμπες] άδεια βρύσης πήρε πρώτη φορά το 1938, ούτε και ηλεκτρικό ρεύμα, το 1950 είχε επαγγελματική εγκατάσταση ηλεκτρικού ρεύματος…

Το ξεκίνημα για τη παραγωγή στα πρώτα χρόνια έγινε με τα μηχανήματα που είχε φέρει από την Αδριανούπολη…

Χαρακτηριστικό είναι ότι σε μια μηχανή για τις καμπάδικες καραμέλες (peynir şekeri) αναγράφεται ο τόπος κατασκευής: **ADRIANOPLE 1896** και ο κατασκευαστής: ο Αρμένιος **Deokmedjian.**

Η αναγκαία πρώτη ύλη στη ζαχαροπλαστική είναι η ζάχαρη.

Η καθημερινή φροντίδα ήταν το άναμμα των τζακιών από τις 5 το πρωί… και ξεκινούσαν την ετοιμασία των υλικών που θα χρησιμοποιούνταν.

Τα περισσότερα προϊόντα που έβγαζαν συνδέονταν με τοπικά έθιμα….. αρραβώνων, γάμων, μεγάλων εορτών, όπως οι αποκριές με τις κουλούρες και τα αποκριάτικα χαλβαδοπιτάκια, οι νηστείες με τα σουσαμένια κουλουράκια και τον ταχινένιο χαλβά.

Τα Χριστούγεννα με τους κουραμπιέδες τους μπακλαβάδες, τα σαραγλί και τα κανταΐφια.

Οι αρραβώνες με το Κάντιο και τα φοντάν.

Οι γάμοι με τα καμπάδικα [πεϊνίρ σεκερί], τα μπαντέμ εζμεσί και τα περίφημα αμυγδαλωτά.

Επειδή δεν υπήρχαν φούρνοι στο εργαστήριο [ούτε ηλεκτρικό ρεύμα υπήρχε όπως είπαμε και προηγουμένως] τα αμυγδαλωτά, τους κουραμπιέδες, τα καλαθάκια με καρύδι, τα σησαμένια κουλουράκια τα έψηναν στους γειτονικούς φούρνους: του **Ανέστη Καζαντζόγλου** και του **Νικολάου Αζορίδη**.

Για την κατασκευή **καραμέλας**, αφού την έβραζαν έριχναν το σιρόπι πάνω σε μαρμάρινα τραπέζια ώστε να πάρει μορφή στερεή και μετά το επεξεργάζονταν το ζυμάρι: το αρωμάτιζαν και το περνούσαν από πρέσσα ή με το χέρι, για να πάρει τη μορφή που ήθελαν.

Στη φωτογραφία ο **Δημήτρης Γκεντσίδης** μπροστά στη μηχανή για τις καμπάδικες καραμέλες. Με το χρόνο γίνεται ξακουστός στην περιοχή ως **«Σεκερτζή Δημητρός».**

Τα **Σάββατα**, ημέρα **λαϊκής αγοράς** στη Νέα Ορεστιάδα, ήταν κάτι το φανταστικό: ουρές από κόσμο περίμεναν να πάρουν τον ζεστό **ταχινένιο χαλβά με τέλια (κλωστές).**

Το μυστικό στο χαλβά, για να γίνει **με τέλια**, ήταν το **τσούενι ή χαλβαδόριζα**, από τη ρίζα του φυτού **κέθρου.**

Αφού άνοιγαν τις ρίζες στη μέση, τις έβραζαν, τις χτυπούσαν στο μεγάλο πέτρινο γουδί [μια παρένθεση το μικρό γουδί ήταν για τα μπαχάρια]: το τσουένι πού ειχε αφρατέψει το ανακάτευαν με σιρόπι καραμέλας και ντόπιο ταχίνι. Έτσι έβγαινε ο λεγόμενος **αγντάς.**

Το **τζάκι του χαλβά** ήταν ειδικό καζάνι που ο μάστορας έπρεπε να κάνει το τελικό ζύμωμα με το χέρι τα λεγόμενα μπασίμια και εν τέλει να κάνει τη διαφορά…

Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει αναφορά στα **προϊόντα με θεραπευτικές ιδιότητες**: ένας συνδυασμός ζάχαρης, γλυκόζης και μπαχαρικών:

1) Μακαφά ματζουμού με 40 είδη μυρωδικών και βανίλια, ήταν για το στομάχι.

2) Σουλατζάν σεκερί για τα σκουλήκια στο έντερο (ασθένεια γνωστή ως οξυουρίαση). Ανακάτευαν κανέλα, αποξηραμένα φύλλα αψιθιάς σε σκόνη και σιρόπι ζάχαρης σε κουφετιέρα στο μέγεθος τρούφας

3) Κιρμιζί σεκέρ για την ασθένεια ερυθρά. Φοντάν βανίλιας σε κόκκινο χρώμα με λίγη γλυκόζη, πολύ ψημένο.

4) Νιομπέτ σεκερί. Τρίμματα από κάντιο (αποκρυσταλλωμένη ζάχαρη). Αφού την έκαναν σκόνη, τη χρησιμοποιούσαν για τον «καταρράκτη» στις αγελάδες.

5) Εξουρούκ σεκερί. Γόμες καραμέλες για το βήχα.

Με γλυκάννισο, θυμάρι, ευκάλυπτο και μέντα.

6) Νανέ σεκερί. Κοφτή χειροποίητη μέντα στο κέντρο της καραμέλας σε σχήμα σταυρού. Βοηθούσε στην αναπνοή.

Τα προϊόντα που έβγαζαν για τις χαρές ήταν τα **αμυγδαλωτά** από ασπρισμένα αμύγδαλα, τα **στιχάκια** σε σχήμα τρούφας, τα **φοντάν** σοκολάτας και με την επεξεργασία της **βανίλιας** φτιάχνονταν τα **μαφίσια** (ξακουστό κέρασμα στα χωριά της Ορεστιάδας).

Υλικά-κουφέτα-λουκούμια

Κάντιος (αποκρυσταλλωμένη ζάχαρη κολλημένη σε σχοινί σαν κερί), που αναφέραμε και προηγουμένως..

Τον χρησιμοποιούσαν και συνεχίζουν μέχρι και σήμερα, σαν σημάδι στους αρραβώνες στη Νέα Βύσσα, όπως και τις **αφράτες (καμπάδικες) καραμέλες** σε σχήμα μπίλιας ή τις **τριγωνικές καραμέλες** για μπομπονιέρες. Τις μεγάλες **τριγωνικές** τις έδιναν στις πεθερές, για να μη λένε πολλά …στους νεόνυμφους.

Αφράτες (καμπάδικες) καραμέλες (το γνωστό **πεϊνίρ σεκερί - τυρένιες καραμέλες**). Αυτές ήθελαν μεγάλη μαστοριά και καλό χτύπημα με τα χέρια πάνω σε μεταλλικό ραβδί πενήντα πόντων για να τις αφρατέψουν. Τις χρησιμοποιούσαν και στα μνημόσυνα .

Κισνίσια (τζιάν σεκερί-καραμέλες για τις ψυχές). Τις μεγάλωναν με ζάχαρη στην κουφετιέρα σε σγουρό σχήμα και με αρωματικούς σπόρους κόλιανδρου.

Ένα άλλο αγαπημένο γλυκό των κατοίκων της περιοχής ήταν τα **λουκούμια** σε διάφορες γεύσεις: τριαντάφυλλο, μαστίχα, περγαμόντο, μέντα.

Κάθε τόπος είχε και τα αντέτια [έθιμα] έτσι οι καλοκάγαθοι άνθρωποι της προσφυγιάς έφεραν μαζί τους αυτά που βρήκαν σε εμάς συνδυάζοντας τα με προϊόντα του ζαχαροπλαστείου όπως το έθιμο της αποκριάτικης κουλούρας. Την Κυριακή της Αποκριάς την Τυρινή οι οικογένειες κρεμούσαν μια κουλούρα χαλβά με μια κλωστή από το ταβάνι του δωματίου όλα τα παιδιά με πίσω τα χέρια στη μέση προσπαθούν να πιάσουν με το στόμα την κουλούρα του χαλβά που γύριζε πάνω από τα κεφάλια τους. Όποιος την έπιανε χωρίς ζαβολιές ήταν δική του και άναβε φωτιά την κλωστή που κρέμονταν …αν ανέβαινε καίγοντας η κλωστή τότε η χρονιά πήγαινε καλά…

Μιας και το **1952** την επιχείρηση ανέλαβε ο πατέρας του γράφοντος **Κωνσταντίνος Γκεντσίδης**, αφού την τελειοποίησε με πιο σύγχρονα μηχανήματα συνεχίζοντας την παράδοση του πατέρα του.

Εξακολούθησε να βγάζει τις παραδοσιακές **καριόκες, βανίλια το λεγόμενο υποβρύχιο** και τα **γλυκά του κουταλιού.**

Εκτός από το βύσσινο, το κεράσι, το κυδώνι μελιτζανάκι, το σύκο, το τριαντάφυλλο με Απριλιάτικα πέταλα , το πιο ξακουστό ήταν το γλυκό **ντολμά φυστίκι.**

Γινόταν από ρεντισμένη φλούδα από καρπούζι [περασμένο από ρεντέ=τρίφτη] και καλά καβουρντισμένα φιστίκια .

Στη φωτογραφία βλέπετε σε παράταξη τενεκέδες γεμάτους με γλυκά του κουταλιού.

Απ' όλα αυτά βγαίνει το συμπέρασμα ότι στην τέχνη μου υπάρχουν δυο αλήθειες:

- **Η γλυκιά αλήθεια** είναι ότι τα απλά υλικά δίνουν τις πιο ξεχωριστές γεύσεις από τα δικά μας τοπικά προϊόντα όπως το σησάμι, το ταχίνι, το βούτυρο, το αυγό, τα μυρωδικά , οι σπόροι μέντας και κόλιανδρου. Όλα σήμερα είναι υπό εξαφάνιση.
- Η **πικρή αλήθεια** είναι πως κάθε αρχή έχει και ένα τέλος. Όπως βλέπετε οι ιστορίες όλων μας μοιάζουν λίγο πολύ.

Οι πρόσφυγες επαγγελματίες της Νέας Ορεστιάδας, που τόσο πεισματικά ρίζωσαν σε αυτήν τη νέα πόλη, έδωσαν πολλά στην πατρίδα.

Δυστυχώς το κράτος δεν ανταποκρίθηκε όπως θα έπρεπε …..

Οι αναμνήσεις μας από εκείνους μας δείχνουν το δρόμο για το «**ΖΩ**» στις δύσκολες ημέρες του σήμερα.

Τελειώνω με τα **προσφυγικά βάζα** που έδιναν πάντα το «παρών» στο χθες και το σήμερα στη διαδρομή της ιστορίας του **Ζαχαροπλαστείου της οικογένειας Γκεντσίδη**.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 119-122

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Πασχάλης Μαυρίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η συγκέντρωση από δασκάλους και καθηγητές ιστορικού και λαογραφικού υλικού της περιοχής το 1974, αυτού βέβαια του υλικού που είχε γλιτώσει από τους γυρολόγους, έγινε το κίνητρο της ίδρυσης του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου της Νέας Ορεστιάδας. Αρχικά, αυτό το υλικό στεγάστηκε σε ακίνητο του Υπουργείου Οικονομικών, που σιγά – σιγά διαμορφώθηκε σε Μουσείο και αργότερα, το 2001 προστέθηκε η νέα πτέρυγα. Το Μουσείο σήμερα λειτουργεί με τις πλέον σύγχρονες τεχνολογίες της μουσειολογίας και των ψηφιακών μέσων και έχει επιφάνεια 500 τετραγωνικών μέτρων. Είναι ένας ζωντανός οργανισμός, είναι συνδυασμός εκπαίδευσης και διασκέδασης και συμβάλλει στη διαμόρφωση της εθνικής, της κοινωνικής και της ατομικής ταυτότητας. Εδώ και 42 χρόνια προσφέρει στην τοπική ιστορία, στον πολιτισμό και στην παράδοση της περιοχής.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Ορεστιάδα και Περιφέρεια, μουσείο, ιστορικό υλικό, λαογραφικό υλικό*

Τα κίνητρα της ίδρυσης του Μουσείου

Μπροστά από 41 χρόνια λίγοι δάσκαλοι με τον αείμνηστο φιλόλογο καθηγητή Ευάγγελο Καμαριαννάκη αρχίσαμε να συγκεντρώνουμε ιστορικό και λαογραφικό υλικό της Νέας Ορεστιάδας και της Περιφέρειας, αυτό βέβαια που είχε γλυτώσει από τους γυρολόγους.

Το υλικό αυτό ήταν παραμελημένο, ξεχασμένο αλλά και πολύτιμο, γιατί περιείχε ενδιαφέρουσες πληροφορίες, που αφορούσαν τις ασχολίες των προσφύγων κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας και της Περιφέρειας, τα συναισθήματά τους, την πίστη τους, το χαρακτήρα τους, τα ήθη και έθιμα και ιδιαίτερα την ιστορία του Καραγάτς και της Αδριανούπολης, από όπου προέρχονται οι κάτοικοι αυτής της πόλης. Σημαντικές ήταν και οι φωτογραφίες που αρχίσαμε να συλλέγουμε.

Το υλικό αυτό βέβαια αποτελεί για τη σημερινή και τις μελλοντικές γενιές πηγή έρευνας και μελέτης.

Είναι αναντικατάστατη έκφραση της πολιτιστικής κληρονομιάς και ανεκτίμητη μαρτυρία του παρελθόντος. Είναι δείγμα της οικονομικής ευημερίας και της πνευματικής ανόδου, του ψυχικού σθένους και του υψηλού φρονήματος των κατοίκων της περασμένης εποχής, των κατοίκων των αλησμόνητων πατρίδων. Είναι η τοπική ιστορία μας, η πολιτιστική μας κληρονομιά, που έχει σχέση με τις ρίζες μας, και όταν μιλούμε για την ελληνικότητά μας, δεν αρκεί να επικαλούμαστε μόνο τους αρχαίους προγόνους μας, αλλά πρέπει να επικαλούμαστε και την ιστορία του παππού μας, πριν από 90 ή 100 χρόνια. Η γνώση αυτής της τοπικής ιστορίας οδηγεί στην επίγνωση της εθνικής μας ταυτότητας.

Η ομάδα αυτή των δασκάλων σκέφτηκε και θεώρησε υποχρέωση της να συγκεντρώσει και να διασφαλίσει τις συνθήκες διαφύλαξης, αξιοποίησης και ανάδειξης αυτής της κληρονομιάς των προσφύγων, γιατί έβλεπε πως ο τρόπος ζωής, οι σχέσεις των ανθρώπων, η λειτουργία του σπιτιού έμεναν μονάχα στις μνήμες των παλαιοτέρων.

Ιστορικό της ίδρυσης του Μουσείου

Από το 1974, όπως αναφέρθηκε, άρχισε η συλλογή του ιστορικού και λαογραφικού υλικού της περιοχής. Με τη συγκέντρωση όμως αυτού του υλικού παρουσιάστηκε το πρόβλημα της στέγασης του και της έκθεσης αυτού, για να το βλέπουν οι επόμενες γενιές, για αυτό και έγινε κατάληψη στο κτίριο της Οικονομικής Υπηρεσίας Ορεστιάδας, που προέρχεται από κληρονομιά του Ορεστιαδίτη εμπόρου Αχιλλέα Φιλίμπελη, στην οδό Αγίων Θεοδώρων 103. Αρχικά επιβλήθηκε στο Σύλλογο μηνιαίο πρόστιμο 200 δραχμών προς το Δημόσιο. Ύστερα από ενέργειες του τότε Διοικητικού Συμβουλίου, απαλλάχτηκε ο Σύλλογος από την καταβολή αυτού του προστίμου. Επόμενος στόχος ήταν να παραχωρηθεί το κτίριο στο Σύλλογο από την Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου (Κ.Ε.Δ.). Ύστερα από αλληλογραφία τεσσάρων ετών, παραχωρήθηκαν τελικά το ισόγειο για επ' αόριστον χρήση και αργότερα παραχωρήθηκε και ο πρώτος όροφος.

Το κτίριο αυτό δεν είχε την κατάλληλη υποδομή για να φιλοξενήσει ιστορικό και λαογραφικό υλικό, καθώς το ισόγειο ήταν εστιατόριο και ο πρώτος όροφος κατοικία. Έτσι άρχισε ο αγώνας για τη διευθέτηση του κτιρίου και τη διαμόρφωση του ως χώρου Μουσείου. Απευθυνθήκαμε στο Υπουργείο Πολιτισμού, το οποίο δεν ανταποκρίθηκε και κατόπιν στην Ελληνική Εταιρεία Λαογραφικής Μουσειολογίας, η οποία αποφάσισε να μας βοηθήσει.

Το 1993 άρχισε η υλοποίηση των εργασιών με την Ελληνική Εταιρεία Λαογραφικής Μουσειολογίας, που επιχορηγήθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού. Μέσα σε δύο χρόνια πραγματοποιήθηκε η αναμόρφωση του χώρου, τοποθετήθηκε ο απαραίτητος κλιματισμός και το μουσειακό υλικό σύμφωνα με τους κανόνες της λαογραφικής επιστήμης και της σύγχρονης λαογραφικής μουσειολογίας. Αξιοσημείωτη ήταν και η συνδρομή του Δήμου Ορεστιάδας και της Νομαρχίας Έβρου.

Το έργο όμως του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου δεν σταμάτησε εδώ, αλλά συνέχισε τη συλλογή ιστορικού και λαογραφικού υλικού μέχρι και σήμερα.

Συγκινητική είναι η δωρεά οικογενειακών κειμηλίων των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας και της περιφέρειας.

Εκτός από το υλικό που εκθέσαμε στις δύο αναμορφωμένες αίθουσες του Μουσείου υπήρχε κι άλλο πολύτιμο Θρακιώτικο ιστορικό και λαογραφικό υλικό στην αποθήκη του Μουσείου και σκοπός του Συλλόγου ήταν να εκθέσει έστω και ένα μέρος αυτού του υλικού. Για αυτόν τον λόγο σχεδιάστηκε η ανέγερση μιας νέας πτέρυγας του Μουσείου, σε παρακείμενο οικόπεδο επιφάνειας 170 τ.μ., που ανήκε στο Δημόσιο και θα αποτελούσε ενιαίο κτιριακό συγκρότημα με το υπάρχον κτίριο.

Το Διοικητικό Συμβούλιο ενδιαφέρθηκε για την παραχώρηση και αυτού του οικοπέδου από την Κεντρική Υπηρεσία Ακινήτων του Δημοσίου, το οποίο πράγματι παραχωρήθηκε στο Σύλλογο μας, όχι όμως δωρεάν, αλλά έναντι του ποσού των 7.300.000 δραχμών.

Από το 2001 έως και το 2003 χτίστηκε η νέα τριώροφη πτέρυγα του Μουσείου μας, επιφανείας 360 τ.μ. με δαπάνες Ευρωπαϊκού Προγράμματος και φορέα το Δήμο Ορεστιάδας. Ωστόσο, για την οργάνωση της πτέρυγας αυτής με τα κατάλληλα υλικά χρειάζονταν άλλα τόσα χρήματα, σχεδόν όσο κόστισε και η ανέγερση της. Έτσι, η νέα πτέρυγα έμεινε ημιτελής και για αυτό απευθυνθήκαμε στο Ίδρυμα ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ, το οποίο ανέλαβε να κάνει εργασίες ύψους 160.000 ευρώ και με αυτά τα χρήματα αναθέσαμε σε ομάδα μουσειολόγων, εθνολόγων και αρχιτεκτόνων να εκπονήσει τις μουσειολογικές και οικονομοτεχνικές μελέτες για την ανάπλαση της παλαιάς πτέρυγας και την οργάνωση της νέας πτέρυγας του Μουσείου, έτσι που οι δύο πτέρυγες να αποτελούν μια ενότητα. Ο προϋπολογισμός των εργασιών αυτής της μελέτης ήταν 460.000 ευρώ. Εμείς καταφέραμε με τα μισά σχεδόν χρήματα να υλοποιήσουμε όλες τις εργασίες που προέβλεπε η μελέτη, αλλά το πώς το καταφέραμε, αυτό είναι άλλος λογαριασμός.

Γενικά για το Μουσείο και τη μόνιμη έκθεση

Η όλη οργάνωση του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου καθορίζει την κεντρική ιδέα, τους στόχους και τα μηνύματα της έκθεσης του υλικού, την εκπαιδευτική και επικοινωνιακή

πολιτική, την ερμηνευτική προσέγγιση και τα ερμηνευτικά μέσα. Για την ενίσχυση της επικοινωνιακής και εκπαιδευτικής πολιτικής διαθέτει νέες τεχνολογίες, που βασίζονται στα ψηφιακά ηλεκτρονικά μέσα.

Ο χώρος υποδοχής και ξεπροβαδίσματος των επισκεπτών είναι στην είσοδο του ισογείου της παλαιάς πτέρυγας, όπου γίνεται η αναπαράσταση της αναγκαστικής μετακίνησης των προσφύγων από τις πατρογονικές τους εστίες στη νέα πατρίδα. Η αναπαράσταση συνοδεύεται από ηχογραφημένη αφήγηση, το σενάριο της οποίας συντίθεται από μνήμες, μαρτυρίες, προσωπικές ιστορίες και ιστορικά στοιχεία.

Στις κατακόρυφες εκθετικές επιφάνειες συντίθενται κολάζ από μεγεθυμένες φωτογραφίες και λεζάντες, που απεικονίζουν σκηνές από τη μετακίνηση και την αρχική εγκατάσταση των προσφυγικών πληθυσμών.

Ο μουσειολογικός σχεδιασμός της έκθεσης λαμβάνει ιδιαίτερα υπόψη του τις ακόλουθες κατά κύριο λόγο ομάδες κοινού: 1) τις ομάδες ενηλίκων με παιδιά, 2) τις ομάδες νεαρής ηλικίας και 3) τις ομάδες τρίτης ηλικίας.

Στο ισόγειο της νέας πτέρυγας ο επισκέπτης θα αντικρύσει άμαξες, που χρησιμοποιούνταν ως μέσα μεταφοράς στα περασμένα χρόνια και τα παραδοσιακά γεωργικά εργαλεία, καθώς και τα εργαλεία του καροποιού. Ακόμη, μπορεί να δει προβολή για την ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας.

Στον 1^{ο} όροφο της παλαιάς και της νέας πτέρυγας ο επισκέπτης βλέπει εκκλησιαστικά κειμήλια, προχωρώντας βλέπει και ακούει παραδοσιακά μουσικά όργανα της περιοχής μας, εργαλεία παραδοσιακών επαγγελμάτων. Θαυμάζει παραδοσιακές φορεσιές, την επιπλωμένη σάλα και το υπνοδωμάτιο του Αδριανουπολίτη και του Καραγατσιανού, ενημερώνεται επίσης σε οθόνη αφής για την ιστορία της Νέας Ορεστιάδας στη ροή του χρόνου.

Στο δεύτερο όροφο ο επισκέπτης θα διαβάσει ιστορικά έγγραφα, που αναφέρονται στην καθημερινή ζωή των προσφύγων και στρατιωτικά ιστορικά έγγραφα, που αφορούν στη συμμετοχή των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας και της Περιφέρειας στους αγώνες του Έθνους.

Άλλες δραστηριότητες του Μουσείου

Ο Σύλλογος του Μουσείου λειτουργεί την Ενόργανη Θρακική Χορωδία, που συμπληρώνει φέτος 22 χρόνια λειτουργίας και στην οποία έχουν διδαχτεί περισσότερα από 250 παραδοσιακά τραγούδια της Θράκης και δημοτικά τραγούδια από όλη την Ελλάδα. Η Χορωδία του Μουσείου μας έχει πάρει μέρος σε πολλές εκδηλώσεις σε όλη την Ελλάδα και στο εξωτερικό. Το Μουσείο επίσης λειτουργεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα στα οποία συμμετέχουν μαθητές της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, όπου η μάθηση γίνεται διασκέδαση. Ανάμεσα στα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου είναι και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Γνωρίζω τον Τόπου μου», όπου οι μαθητές επισκέπτονται τα ιστορικά μνημεία του Βόρειου Έβρου με λεωφορείο και ενημερώνονται για την ιστορία αυτών. Το Μουσείο επίσης πραγματοποιεί πάρα πολλές άλλες δράσεις για τα παιδιά. Εδώ είναι ανάγκη να σημειωθεί, πως μόνο κατά την τελευταία σχολική χρονιά επισκέφθηκαν το Μουσείο περισσότεροι από δύο χιλιάδες μαθητές και ενημερώθηκαν για την πρόσφατη ιστορία της περιοχής μας και γνώρισαν το πολύτιμο θρακιώτικο λαογραφικό υλικό του Μουσείου

Το Μουσείο μας είναι ένας ζωντανός οργανισμός, μη κερδοσκοπικός, μόνιμος στην υπηρεσία της κοινωνίας της Νέας Ορεστιάδα, της Περιφέρειας και όχι μόνο, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, ερευνά, κοινοποιεί και εκθέτει την υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής μας, με σκοπό την εκπαίδευση, την μελέτη και την ψυχαγωγία.

Ο ρόλος του Μουσείου μας κάθε άλλο παρά απλός και μονοδιάστατος είναι. Σκοπός του είναι ο συνδυασμός εκπαίδευσης και διασκέδασης και το πιο σημαντικό απ' όλα είναι να υπηρετήσει τους επισκέπτες και όχι μόνο τα αντικείμενα.

Το Μουσείο μας είναι θεματοφύλακας της πολιτιστικής μας παράδοσης και της τοπικής μας ιστορίας, συμβάλλει στη διαμόρφωση της εθνικής, της κοινωνικής αλλά και της ατομικής ταυτότητας.

Ο επισκέπτης κοιτάζοντας τις προθήκες του Μουσείου μας αντικρίζει το παρελθόν, του δίνεται η δυνατότητα να το συγκρίνει με το παρόν, αλλά και να αναρωτηθεί για το μέλλον.

Το Μουσείο μας είναι ένα άτυπο Σχολείο, στο οποίο οι επισκέπτες μπορούν να αναρωτηθούν για ό,τι τους ενδιαφέρει, η επίσκεψη και η μάθηση δεν είναι υποχρεωτική αλλά ατομική επιλογή. Η εκπαιδευτική δύναμη του Μουσείου παίζει ιδιαίτερο ρόλο με τα εκπαιδευτικά προγράμματα, που όλο και περισσότερο τα τελειοποιούμε.

Προσπαθούμε με τη λειτουργία του Μουσείου μας οι επισκέπτες να δούνε την «αλήθεια».

Το Μουσείο μας στο πέρασμα του χρόνου καλείται να εξελιχθεί και να προσαρμοστεί στα εκάστοτε ιστορικά δεδομένα.

Το Μουσείο προσπαθούμε να μην είναι κάτι το βαρετό, κρύο και ξένο. Προσπαθούμε οι επισκέπτες να αγαπήσουν τα εκατοντάδες θαυμαστά πράγματα που εκθέτουμε.

Σε μια επίσκεψη ένας μαθητής κοιτάζοντας τις ανδρικές, τις γυναικείες φορεσιές, τα κοσμήματα, τα ξύλινα αντικείμενα, τα χάλκινα και τα ασημένια σκεύη, τα κεντήματα, που δε χόρταινε να τα βλέπει με ρώτησε όλα αυτά είναι ελληνικά; Να αυτές οι φορεσιές να πούμε και εγώ του απάντησα και βέβαια είναι ελληνικές. Ο μαθητής μου απάντησε: εγώ ξέρω μόνο τα τσολιαδίστικα πως είναι ελληνικά.

Από το 1974 μέχρι σήμερα, ήτοι 41 χρόνια, ένας αγώνας για τη συγκέντρωση ιστορικού και λαογραφικού υλικού, ένας αγώνας για να έχει το Μουσείο τη σημερινή του μορφή και να λειτουργεί με τις πλέον σύγχρονες τεχνολογίες της μουσειολογίας και των ψηφιακών μέσων.

Σαράντα ένα χρόνια προσφοράς στην ιστορία, τον πολιτισμό και την παράδοση.

Ταυτίσαμε τη ζωή μας με αυτό το σκοπό, εργαστήκαμε ως Σύλλογος αθόρυβα αλλά ουσιαστικά και αποτελεσματικά.

Σήμερα το Μουσείο είναι ένα θησαυροφυλάκιο της πολιτιστικής μας παράδοσης, είναι ένα κόσμημα της πόλης μας και όχι μόνο.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 123-129

ΡΙΖΙΑ: ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Αναστασία Σ. Μπεχτσούδη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το χωριό Ρίζια βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του Νομού Έβρου, 22 χιλιόμετρα βόρεια της Νέας Ορεστιάδας. Η κοινότητα Ριζίων αναγνωρίζεται επίσημα με προεδρικό διάταγμα το 1924 και ορίζεται ως η έδρα διευρυμένης κοινότητας. Σε αυτήν προσαρτώνται οι οικισμοί Χάνδαξ, Χανδράς, Άρζος, Κέραμος, Καναδάς και Βάλτος. Από το 1950 μέχρι το 1997, έτος δημιουργίας των Καποδιστριακών δήμων, η Κοινότητα Ριζίων ήταν αυτόνομη. Με τη διοικητική μεταρρύθμιση του σχεδίου Καλλικράτη το 2011, τα Ρίζια ως τοπική κοινότητα εντάσσονται στο διευρυμένο Δήμο Ορεστιάδας.

Τα Ρίζια είναι ένα πολύ παλιό χωριό, με ιστορία τουλάχιστον 200 ετών, χτισμένο στις όχθες του ποταμού Άρδα. Ανασκαφές έφεραν στο φως σημαντικά ευρήματα που χρονολογούνται από την πρώιμη εποχή σιδήρου. Διάφορες απόψεις έχουν διατυπωθεί για την ονομασία του χωριού, του οποίου οι κάτοικοι είναι γεωργοί και κτηνοτρόφοι, ενώ παράλληλα επιδίδονται και σε πολιτιστικές εκδηλώσεις. Σήμα κατατεθέν του χωριού είναι ο ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών με τη θαυματουργή εικόνα του Αρχιστράτηγου Μιχαήλ.

Λέξεις κλειδιά: *Όνομα, ιστορία, ποτάμι, ασχολίες, ναός*

Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται ένα ταξίδι στο χρόνο μέσα από φωτογραφικό υλικό, βιβλιογραφική επισκόπηση και μαρτυρίες κατοίκων. Παρατίθεται η ιστορία του χωριού, γίνονται αναφορές σε αρχαιολογικά ευρήματα, παρουσιάζονται οι εκδοχές για την προέλευση του ονόματος του χωριού, αναφέρονται οι ασχολίες των κατοίκων, ο τρόπος ζωής, γίνεται σύνδεση του χωριού με τον ποταμό Άρδα και τέλος περιγράφεται η πορεία κατασκευής του ναού των Παμμεγίστων Ταξιαρχών με τη θαυματουργή εικόνα του Αρχιστράτηγου Μιχαήλ.

Πορεία στο χρόνο

Το χωριό Ρίζια βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του Νομού Έβρου, 22 χιλιόμετρα βόρεια της Νέας Ορεστιάδας. Έχει έκταση 39,157 χλμ^2 και υψόμετρο 55 μέτρα, είναι ένα από τα μεγαλύτερα χωριά της περιοχής καθώς αριθμεί 1272 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2011, αν και τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μία σταδιακή μείωση του πραγματικού πληθυσμού του χωριού (Ρίζια Έβρου 2015).

Στο κτήριο όπου στεγάζεται το γραφείο της τοπικής κοινότητας Ριζίων, υπάρχουν έγγραφα (βλ. εικ. 1) που πιστοποιούν ότι το χωρίο Ρίζια ήταν Δήμος το 1921. Σύμφωνα με Προεδρικό διάταγμα του 1924 αναγνωρίζεται επίσημα ως κοινότητα και ορίζεται ως έδρα κοινότητας. Σε αυτήν υπάγονται οι οικισμοί Χάνδαξ, Άρζος, Χανδράς, Κέραμος, Καναδάς και Βάλτος. Το 1928, ο οικισμός Χάνδαξ καταργείται. Από το 1930 μέχρι το 1934 αποσπώνται από την κοινότητα Ριζίων Καναδάς, Χανδράς, Άρζος και Βάλτος, ενώ το 1931 ο οικισμός Φυλάκιο προσαρτάται στην κοινότητα Ριζίων. Τέλος, από το 1950 μέχρι το 1997 τα Ρίζια είναι αυτόνομη κοινότητα (Ρίζια Έβρου 2015).

Το 1997 με τη διοικητική μεταρρύθμιση του σχεδίου Καποδίστρια, το νέο Δήμο Βύσσας συγκροτούν οι κοινότητες Νέας Βύσσας, Καβύλης, Καστανεών, Στέρνας και Ριζίων, μέχρι το

2011, όπου με τη νέα διοικητική μεταρρύθμιση του σχεδίου Καλλικράτης, ο Δήμος Βύσσας εντάσσεται στο νέο διευρυμένο Δήμο Ορεστιάδας.

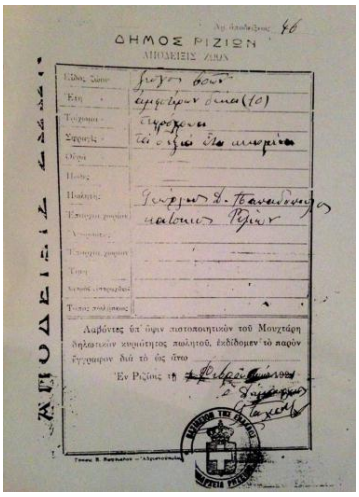
ΔΗΜΟΣ ΡΙΖΙΩΝ

Εικόνα 1. Έγγραφο του Δήμου Ριζίων με ημερομηνία 7 Φεβρουαρίου 1921 για την αγοροπωλησία ζώων.

Τα Ρίζια είναι ένα πολύ παλιό χωριό με ιστορία, η οποία όμως δεν είναι γνωστή στους νεώτερους. Τα Ρίζια ανήκαν διοικητικά στην Αδριανούπολη και ήταν ένα από τα δύο χωριά (σε σύνολο δεκαεννέα χωριών της ευρύτερης περιοχής) που είχε Ελληνικό όνομα. Το χωριό καταστράφηκε τελείως κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων. Σπίτια, σχολεία και εκκλησία κάηκαν ή καταστράφηκαν εκ θεμελίων, δεκαέξι (16) οικογένειες διέφυγαν στην Ελλάδα μετά από επανειλημμένες επιθέσεις των Τούρκων τον Φεβρουάριο του 1914 (Ανώνυμος 1919).

Τα Ρίζια (με αυτό το όνομα) είναι ένα χωριό με ιστορία περίπου 215 χρόνων, στοιχείο που μαρτυρούν οι ταφόπετρες που βρέθηκαν στο παλιό νεκροταφείο, στο σημείο όπου σήμερα βρίσκεται ο Ιερός Ναός Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Στο σημείο αυτό βρέθηκαν επιτύμβιες πλάκες με χρονολογία 1800. Σκάβοντας οι άντρες του χωριού για να ανοίξουν τα θεμέλια της παλιάς εκκλησίας, έβρισκαν ταφόπετρες με Ελληνικά ονόματα και χρονολογίες του 19ου αιώνα.

Αρχαιολογική ανασκαφή

Στην περιοχή των Ριζίων έχουν πραγματοποιηθεί κατά το παρελθόν αρχαιολογικές ανασκαφές που έγιναν από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Θράκης το 1984, συγκεκριμένα από τον αρχαιολόγο Διαμαντή Τριαντάφυλλο, στις όχθες του ποταμού Άρδα στη θέση Άγιος Νικόλαος (βλ. εικ.2). Οι ανασκαφές έφεραν στο φως οικισμό της πρώιμης εποχής σιδήρου, πάνω στον οποίο κατασκευάστηκε στα ρωμαϊκά χρόνια ταφικός τύμβος. Από τον οικισμό προέρχονται τμήματα δαπέδων από πηλό, θραύσματα πηλών από επάλειψη κατοικιών, πήλινα ειδώλια, σφοντύλια και θραύσματα αγγείων που διακοσμούνται με αυλακώσεις και γεωμετρικά σχέδια εγχάρακτα ή εμπίεστα (Τριαντάφυλλος 2010).

Τα ευρήματα χρονολογούνται στον 9ο και 8ο αι. π.Χ. (Τριαντάφυλλος 1987). Στον ταφικό τύμβο αποκαλύφθηκε λάκκος με έντονα ίχνη καύσης νεκρού και θραύσματα οστών, βρέθηκαν πήλινο πινάκιο και άλλα μικροαντικείμενα, καθώς επίσης και νόμισμα Αδριανούπολης, εποχής Μάρκου Αυρηλίου (161-180 μ.Χ.) το οποίο σήμερα βρίσκεται στο μουσείο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής. Στην πίσω όψη του εικονίζονται οι τρεις ποταμοί Έβρος, Άρδας και Τόνζος ως καθιστές μορφές γερόντων. Με βάση το νόμισμα ο τύμβος μπορεί να χρονολογηθεί στα τέλη του 2ου αι. μ.Χ. (Αρχαιολογικόν Δελτίον 1991). Αρκετά τμήματα του τύμβου ήταν κατεστραμμένα λόγω της χωματοληψίας αλλά και της καλλιέργειας της περιοχής.

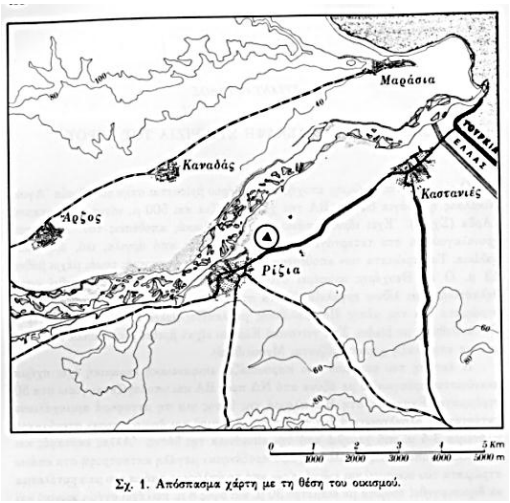

Σχ. 1. Απόσπασμα χάρτη με τη θέση του οικισμού.

Εικόνα 2. Απόσπασμα χάρτη με τη θέση του οικισμού της πρώιμης εποχής σιδήρου και συγχρόνως του τύμβου των αυτοκρατορικών χρόνων, στη θέση Άγιος Νικόλαος.

Ονομασία χωριού

Το χωριό, για κάποια μικρή περίοδο, περί τα τέλη του 19ου αιώνα ονομαζόταν *Ντουλτζιάρα*, ή *Νταουλτζιάρα*, δηλαδή το χωρίο των χήρων (στο τούρκικα *«Dul»* σημαίνει χήρος). Σύμφωνα με μαρτυρίες στο χωριό υπήρχαν πολλές χήρες και πολλοί χήροι, γι' αυτό και δόθηκε το όνομα Ντουλτζιάρα. Το σημερινό όμως όνομα του χωριού, παραμένει ακόμη και σήμερα ένα «μυστήριο», καθώς κανείς δεν μπορεί να πει με απόλυτη βεβαιότητα από πού προήλθε.

Παλαιότερα, δηλαδή το 1921 το όνομα ήταν *Ρίζια* (γραφόταν με ι «*γιώτα»* όπως αποδεικνύεται και από τα έγγραφα της εποχής, βλ. εικ.2). Στη συνέχεια - κάποια χρονική στιγμή που δεν είναι γνωστή - γραφόταν *Ρύζια* (*με υ: ύψιλον*) μέχρι το 1980. Ο σημερινός τρόπος γραφής του ονόματος του χωριού είναι *Ρίζια* με ι «γιώτα».

Υπάρχουν όμως πέντε καταγεγραμμένες εκδοχές - σύμφωνα με μαρτυρίες των κατοίκων - σχετικά με την προέλευση του ονόματος:

- Η πρώτη εκδοχή υποστηρίζει ότι προέρχεται από την παραγωγή ρυζιού, εξ' ού και η ονομασία Ρύζια με υ «ύψιλον». Συγκεκριμένα στην περιοχή Αετόλοφος (η τούρκικη ονομασία είναι *Καρτάλ Τεπές*) υπήρχε μία πηγή που τα νερά της κάλυπταν όλη την τοποθεσία από τη συγκεκριμένη περιοχή έως το χωριό και αυτό είχε ως αποτέλεσμα την καταλληλότητα του εδάφους για την καλλιέργεια ρυζιού.
- Η δεύτερη εκδοχή υποστηρίζει ότι το όνομα Ρίζια δόθηκε από κάποιο Ιταλό πρόξενο, τον Βερνάτσιο, ο οποίος είχε στην κατοχή του μεγάλες γεωργικές εκτάσεις. Όταν ερχόταν στην περιοχή για να δει τα χωράφια του αποκαλούσε το χωριό με την ιταλική του ονομασία, δηλαδή Ρίζια. Το όνομα του Νοέλ Βερνάτσιο υπάρχει ακόμη στα παλιά κτηματολόγια του χωριού.
- Η τρίτη εκδοχή προκύπτει από την ύπαρξη πλούσιων ριζωμάτων στις όχθες του ποταμού Άρδα. Όταν τα νερά από το υπερχειλισμένο ποτάμι κατά τη διάρκεια του χειμώνα υποχωρούσαν, εμφανιζόταν τα ριζώματα των δέντρων.
- Η τέταρτη εκδοχή υποστηρίζει ότι το χωριό πήρε το όνομα του από τον Ιταλό μεγαλογαιοκτήμονα Richi, ο οποίος είχε στην κατοχή του όλη την περιοχή των Ριζίων και έτσι της έδωσε το όνομα του.
- Η πέμπτη και τελευταία υποστηρίζει ότι το χωριό κτίστηκε δυο φορές κατά την εποχή της τουρκοκρατίας και κάηκε και τις δυο φορές από τους Τούρκους! Έτσι οι κάτοικοι του χωριού αποφάσισαν να το ξαναχτίσουν και το ονόμασαν ***Ρίζια*** για να ριζώσει, όπως κι έγινε (Ρίζια Ν. Έβρου 2014). Η πέμπτη εκδοχή πιθανότατα βρίσκεται πιο κοντά στην αλήθεια.

Ασχολίες των κατοίκων

Στα Ρίζια σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων δεν υπήρχαν πρόσφυγες. Οι παλαιότεροι θυμούνται μόνο δώδεκα οικογένειες. Άλλη πληροφορία αναφέρει ότι γύρω στο 1800 οι κάτοικοι του χωριού αριθμούσαν περίπου τριάντα, σπίτια-οικογένειες Χριστιανών Ελλήνων και τριάντα Τούρκων (Αποστολίδη-Μπίνιου 2006).

Επί Τουρκοκρατίας στο χωριό οι κάτοικοι ζούσαν φτωχικά, δεν είχαν ούτε περιουσίες, ούτε βοϊδάμαξες, ούτε ζώα, ούτε δουλειές και έτσι αναγκάζονταν να δουλεύουν ως εργάτες στα δυο μεγάλα τούρκικα τσιφλίκια εκείνης της εποχής. Εργάζονταν κυριολεκτικά για μια μπουκιά ψωμί, καθώς η εργασία που πρόσφεραν στους «τσιφλικάδες» αμείβονταν με λίγο φαγητό, τον γνωστό *«τσορμπά»* που προέρχεται από τη λέξη *τσορμπατζής*.

Οι κάτοικοι αργότερα κατάφεραν να αποκτήσουν τα δικά τους ζώα και άμαξες και έτσι μπόρεσαν να καλλιεργήσουν διάφορα δημητριακά, κυρίως όμως σιτάρι που προοριζόταν για την παραγωγή ψωμιού και σόργο.

Σήμερα οι κάτοικοι του χωριού συνεχίζουν να ασχολούνται κατά κύριο λόγο με την καλλιέργεια της γης και λιγότερο με την κτηνοτροφία. Καλλιεργούν βαμβάκι, ζαχαρότευτλα, οπωροφόρα δέντρα και δημητριακά (κυρίως καλαμπόκι, σιτάρι και ρύζι από το έτος 2015).

Στην περιοχή αναβιώνουν έθιμα και λαμβάνουν χώρα πλούσιες πολιτιστικές και θρησκευτικές εκδηλώσεις ακολουθώντας τις παραδόσεις καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, όπως π.χ. τα έθιμα του *Μπέη, της Μπάμπως, το πανηγύρι του Αϊ Στράτη, η Βάγια και άλλα.*

Ποταμός Άρδας

Δυτικά του χωριού υπάρχει ο ποταμός Άρδας, παραπόταμος του Έβρου, ο οποίος στην αρχαιότητα, ονομαζόταν Άρπησσος. Πηγάζει από τη βουλγαρική πλευρά της οροσειράς Κούλας, και συγκεκριμένα από το όρος Στάμνα, ενώ εισέρχεται στο ελληνικό έδαφος δίπλα από το χωριό Μηλέα. Το συνολικό μήκος του ποταμού είναι 290 Km, από τα οποία τα 241 βρίσκονται στο έδαφος της Βουλγαρίας και τα 49 στο έδαφος της Ελλάδας (Άρδας 2014).

Ο Άρδας συνδέει τα Ρίζια - μέσω της κοιτόστρωσης - με τα χωριά που βρίσκονται από την άλλη πλευρά του ποταμού, δηλαδή με τα *πέρα* χωριά (πέρα από το ποτάμι). Μέχρι και σήμερα οι κάτοικοι των χωριών πέρα από το ποτάμι λέγονται *περιτιανοί.*

Η οικονομική σημασία του ποταμού για την ευρύτερη περιοχή ήταν και είναι πολύ μεγάλη καθώς παλαιότερα κάλυπτε τις ανάγκες του χωριού τόσο για παροχή νερού σε ζώα και ανθρώπους όσο και για την άρδευση των χωραφιών (βλ. εικ. 3). Σήμερα το ποτάμι τροφοδοτεί μόνο το σύστημα άρδευσης των καλλιεργειών, το οποίο δημιουργήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '70 (το 1973-74 παρείχε νερό για τις καλλιέργειες).

Εικόνα 3. Πότισμα ζώων στον Άρδα, εκεί όπου σήμερα υπάρχει η κοιτόστρωση, δεκαετία του '60.

Η διέλευση του ποταμού και η συγκοινωνία με τα απέναντι χωριά γινόταν μέχρι το 1978 τόσο για τους ανθρώπους όσο και για τις βοϊδάμαξες με το *τσιρνίκι* (βλ. εικ. 4) όπως λεγόταν. Το *τσιρνίκι*[1] ήταν μία μεγάλη βάρκα ποταμού χωρίς πανιά ή μηχανικά μέρη, την οποία κατηύθυνε ένα άτομο. Άλλος τρόπος να περάσουν το ποτάμι οι κάτοικοι,ήταν κολυμπώντας μαζί με τα ζώα.

Το χειμώνα που το ποτάμι πάγωνε, διέσχιζαν τον παγωμένο ποταμό με τα πόδια ή τις άμαξες. Οι κάτοικοι του χωριού περνούσαν στην απέναντι πλευρά του ποταμού προκειμένου να καλλιεργήσουν τις γεωργικές τους εκτάσεις ή για κάποιες κοινωνικές εκδηλώσεις (πανηγύρια, γάμοι κλπ).

Εικόνα 4. Το τσιρνίκι.

Το 1954 αποφασίστηκε από την πολιτεία να κατασκευαστεί μία γέφυρα που να διευκολύνει τη συγκοινωνία των κατοίκων της περιοχής. Η κατασκευή της γέφυρας έγινε αρχικά στο χωριό Κέραμος, αλλά δεν ολοκληρώθηκαν οι εργασίες καθώς τα ορμητικά νερά του ποταμού κατέστρεψαν το έργο.

Εικόνα 5. Σημερινή άποψη της κοιτόστρωσης.

[1] το Τσιρνίκι στη ναυτική ορολογία ονομάζεται Σακκολέφη και αποτελεί τύπο ιστιοφόρου

Το 1978-79 ολοκληρώθηκε η κατασκευή ποτάμιου περάσματος στα Ρίζια. Η διέλευση του ποταμού γίνεται μέχρι και σήμερα μέσω της κοιτόστρωσης (γνωστό ως *κασίσι*), όταν φυσικά η στάθμη του νερού είναι χαμηλή. Τους χειμερινούς μήνες η διέλευση του ποταμού είναι σχεδόν αδύνατη. Το 1986 έγινε διαπλάτυνση της κοιτόστρωσης για την ασφαλέστερη διέλευση τροχοφόρων (βλ. εικ. 5).

Ιερός Ναός Παμμεγίστων Ταξιαρχών

Πριν από πολλά χρόνια στα Ρίζια υπήρχε εκκλησία αφιερωμένη στον Άγιο Γεώργιο για την οποία κανείς δεν γνωρίζει το έτος κτίσης της (Ιστορία του χωριού των Ριζίων 2015).

Το 1825 η συντεχνία κρεοπωλών του Κάραγατς δώρισε στην εκκλησία του χωριού μια εικόνα που απεικονίζει τον Αρχιστράτηγο Μιχαήλ (βλ. εικ.6), ως φόρο τιμής στον πρωτάγγελλο και μέγα ταξιάρχη των άνω δυνάμεων γνωστό ως *Αϊ Στράτη*. Η εικόνα αυτή διεσώθη από πυρκαγιά που υπέστη ο Ναός από το μένος των Τούρκων το 1914. Φυλάχτηκε ως κόρη οφθαλμού από τους περίοικους του Ναού και μεταφέρθηκε το 1922 στον ήδη υπάρχοντα Ναό των Ταξιαρχών (βλ. εικ. 9) στον οποίο, αφού ανακαινίστηκε το 1926, προστέθηκε ο νάρθηκας (πάνω στον ανασκαμμένο από τους Τούρκους Ναό).

Εικόνα 6. Η θαυματουργεί εικόνα που απεικονίζει τον Αρχιστράτηγο Μιχαήλ.

Ο Αϊ-Στράτιος- όπως τον ονομάζουν οι ντόπιοι -είναι ο Ταξιάρχης Μιχαήλ τον οποίο και θεωρούν θαυματουργό. Ο παλαιός Ιερός Ναός (βλ. εικ.7) αφέθηκε δυστυχώς στο έλεος του χρόνου και των καιρικών συνθηκών, με αποτέλεσμα κάποιοι να πάρουν την απόφαση να τον κατεδαφίσουν στις αρχές της δεκαετίας του ’90. Μετά την κατεδάφιση της εκκλησίας συνέβησαν διάφορα δυσάρεστα γεγονότα στο χωριό, τα οποία οι κάτοικοι απέδωσαν και στο γκρέμισμα της εκκλησίας.

Εικόνα 7. Ο παλιός Ιερός Ναός.

Μετά από λίγο χρονικό διάστημα φύτρωσε βασιλικός στο σημείο που βρισκόταν η Αγία Τράπεζα και τότε αποφασίστηκε στο σημείο αυτό να χτιστεί ένα εκκλησάκι το οποίο είναι αφιερωμένο στην Οσία Ειρήνη Χρυσοβαλάντω (βλ. εικ.8) και γιορτάζει στις 28 Ιουλίου.

Εικόνα 8. Εκκλησάκι της Οσίας Ειρήνης Χρυσοβαλάντου.

Αξιοσημείωτο είναι ότι στην τοποθεσία που χτίστηκαν οι εκκλησίες, τόσο η παλιά όσο και η καινούργια, βρίσκονταν τα πρώτα χριστιανικά νεκροταφεία του χωριού.

Στο χωριό σήμερα υπάρχει ο Ιερός Ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών (βλ. εικ. 9) όπου δεσπόζει η εικόνα του Αρχιστράτηγου Μιχαήλ (το 1972 εγκαινιάστηκε ο νέος ναός, αφιερωμένος στους Ταξιάρχες Μιχαήλ και Γαβριήλ, προστάτες του χωριού). Η εικόνα του

Αρχιστράτηγου Μιχαήλ είναι θαυματουργή, καθώς κατά το παρελθόν έχουν γίνει αρκετά θαύματα σε πιστούς από όλη την Ελληνική επικράτεια. Για το λόγο αυτό, κάθε χρόνο στις 8 Νοεμβρίου που γιορτάζει η εκκλησία του χωριού συρρέει πλήθος πιστών για προσκύνημα και εκπλήρωση ταμάτων.

Εικόνα 9. Ο Ιερός Ναός Παμμεγίστων Ταξιαρχών Ριζίων.

Νότια του χωρίου πίσω από τα υψώματα (πάνω από τη διώρυγα- αδρευτικό κανάλι), στην περιοχή Καρά-τσιαλί (Μαύρο Αγκάθι), βρίσκεται το εκκλησάκι των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης.

Οι γεροντότεροι διηγούνται πως ένα κορίτσι από το χωριό Βάλτος, ονειρεύτηκε ότι στη συγκεκριμένη τοποθεσία κοντά σε μια πηγή - Αϊάσμα (Αγίασμα) ήταν θαμμένη μια εικόνα. Η κοπέλα διηγήθηκε το όνειρο στην μητέρα της η οποία δεν έδωσε την δέουσα σημασία. Το όνειρο επαναλήφθηκε και μια γυναικεία μορφή προέτρεψε την κοπέλα να μιλήσει στον πατέρα της γιατί διαφορετικά θα γινόταν μεγάλο κακό. Όταν έγινε η εκσκαφή, το όνειρο βγήκε αληθινό. Βρέθηκε μια ασημένια εικόνα και στο μέρος αυτό χτίστηκε πρόχειρα ένα εκκλησάκι (με σανίδα) προς τιμήν των Αγίων. Κάθε χρόνο, την ημέρα της γιορτής, κάτοικοι των γύρω χωριών συγκεντρώνονταν και γίνονταν μεγάλο πανηγύρι με φαγοπότι, τραγούδια και χορούς. Αργότερα, στη θέση του παλιού χτίστηκε καινούριο εκκλησάκι από τους κατοίκους των Ριζίων, που βελτιώνεται συνεχώς ακόμα και σήμερα. Στις μέρες μας, τη συγκεκριμένη ημερομηνία τελείται Θεία Λειτουργία και Αρτοκλασία (Ρίζια Έβρου 2015).

Εκπαίδευση

Το πρώτο Δημοτικό σχολείο, όπως λένε οι παππούδες μας, υπήρξε το κελί, το οποίο λειτουργούσε τα έτη 1919-1921.

Το 1923 έγινε το πρώτο δημοτικό σχολείο στην τοποθεσία όπου βρίσκεται ο σημερινός παιδικός σταθμός. Λειτούργησε εκεί για πολλά χρόνια, ώσπου κρίθηκε ακατάλληλο το κτίριο για να λειτουργεί ως σχολείο. Το σχολείο συνέχισε να λειτουργεί στο γυναικωνίτη της εκκλησίας, σε σπίτια, αποθήκες και μαγαζιά του χωριού, μέχρι το 1956-57 που κτίστηκε το σημερινό δημοτικό σχολείο. Να πούμε επίσης ότι το σχολείο χτίστηκε σε δύο δόσεις. Το σημείο όπου βρίσκεται σήμερα το δημοτικό σχολείο ήταν το Τούρκικο νεκροταφείο και στα γύρω οικόπεδα ήταν ο Τούρκικος Μαχαλάς. Όλα αυτά πέρασαν οριστικά στα χέρια των κατοίκων του χωριού μετά το 1941 (Ιστορία του χωριού των Ριζίων 2015).

Το Δημοτικό σχολείο σήμερα συνεχίζει να λειτουργεί ως 6/θέσιο δημοτικό και φοιτούν 55 παιδιά τόσο από τα Ρίζια όσο και από τα γύρω χωριά.

Από το 1968 μέχρι το 1975 στα Ρίζια λειτούργησε ιδιωτικό 6/τάξιο γυμνάσιο σύμφωνα με μαρτυρίες των κατοίκων. Οι ιδιοκτήτες του Γυμνασίου ήταν οι Μητρούδης και Βαρυπάτης, ο πρώτος με καταγωγή από τα Λουτρά Αλεξανδρούπολης και ο δεύτερος από τη Δράμα. Στην περιοχή λειτουργούσαν τρία ιδιωτικά Γυμνάσια, στα Ρίζα, στον Κυπρίνο και στους Μεταξάδες. Στο ιδιωτικό Γυμνάσιο Ριζίων ερχόταν παιδιά και από τα γύρω χωριά, από Χανδρά, Βάλτο, Καναδά, Άρζο, Φυλάκιο, Κέραμο Αμμόβουνο και Καστανιές. Την πρώτη χρονιά της λειτουργίας του γυμνασίου τα μαθήματα γινόταν κάτω στην αίθουσα της παλιάς κοινότητας και στη συνέχεια σε κτήρια (στις αποθήκες του Ναλιτζή Ιωάννη) που είχαν διαμορφωθεί σε αίθουσες διδασκαλίας.

Το σημερινό Γυμνάσιο Ριζίων κατασκευάστηκε το 1975 με προσωπική εργασία και χρήματα των κατοίκων σε έκταση που παραχώρησε η τότε κοινοτική αρχή, αλλά ανήκε στον Ιερό Ναό Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Η κτηριακή υποδομή του Γυμνασίου βρίσκεται σε πολύ καλή κατάσταση και σε αυτό φοιτούν σήμερα περίπου 60 μαθητές από την γύρω περιοχή. Διαθέτει εργαστήριο πληροφορικής, γήπεδα μπάσκετ, βόλεϊ και ποδοσφαίρου 5x5 (κοινοτικό γήπεδο

δίπλα από το Γυμνάσιο) καθώς και σχολική βιβλιοθήκη η οποία έγινε με χρήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη βιβλιοθήκη υπάρχουν πάνω από 10.000 βιβλία και η υλικοτεχνική της υποδομή είναι αξίας μισού εκατομμυρίου ευρώ.

Στα Ρίζια λειτουργεί Νηπιαγωγείο όπου τα παιδιά φοιτούν για ένα ή δύο χρόνια και παιδικός σταθμός ο οποίος αρχικά ανήκε στην Πρόνοια και λειτουργούσε παλαιότερα ως ταπητουργείο με παραδοσιακούς αργαλειούς.

Επίλογος

Περιδιαβαίνοντας κανείς το χωριό Ρίζια αντιλαμβάνεται ότι περιστοιχίζεται από την πλούσια φύση, που εκπροσωπείται από τον ποταμό Άρδα και τις πλούσιες καλλιέργειες, και από το στοιχείο της θρησκείας που κυριαρχεί με τη θαυματουργή εικόνα του Αρχιστράτηγου Μιχαήλ και το Αγίασμα που αναβλύζει στο εκκλησάκι των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης. Τα ενδιαφέροντα όμως των κατοίκων είναι ευρύτατα, κάτι που διαφαίνεται και από τις πλούσιες πολιτιστικές εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στο χωριό, καθώς από το 1979 δραστηριοποιείται ο Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος. Ίσως μια μελλοντική εργασία σχετικά με τα Ρίζια θα μπορούσε να ασχοληθεί με την πολιτιστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται στο χωριό και στον τρόπο που αυτή επηρεάζει τις άλλες πτυχές της ζωής στο χωριό.

Βιβλιογραφία

Ανώνυμος, (1919). Μαύρη Βίβλος Διωγμών και Μαρτυριών του εν Τουρκία Ελληνισμού (1914-1919). Κωνσταντινούπολη: Εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου.

Αποστολίδη-Μπίνιου, Α. (2006). Οι Ήρωες του Άρδα. Αθήνα: ART-BOOK.

Ε.Μ.Σ. Ριζίων. (1996). Λεύκωμα Ριζίων Έβρου. Ρίζια: Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Ριζίων.

Κυρκούδης, Θ. (1996). Έβρος το Τελευταίο Οχυρό. Λευκωσία: Αιγαίο.

Τριαντάφυλλος, Δ. (1987). Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και τη Θράκη 1, 1987, Θεσσαλονίκη 1998: Υπουργείο Μακεδονίας Θράκης, Υπουργείο Πολιτισμού, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, σελ. 487-498.

Τριαντάφυλλος, Δ. (2010). Αρχαιολογική Εκπαιδευτική Έκθεση Σπηλαίου Δήμου Τριγώνου. Επιστημονική Ημερίδα Μύλου Πετρωτών, Πετρωτά, 7 Αυγούστου 2010, σελ. 29.

Ρίζια Έβρου (2015). Βικιπαίδεια. Ανακτήθηκε 28 Απριλίου 2015 από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CE%AF%CE%B6%CE%B9%CE%B1_%CE%88%CE%B2%CF%81%CE%BF%CF%85

Άρδας (2014). Βικιπαίδεια. Ανακτήθηκε στις 10 Μαΐου 2015 από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%86%CF%81%CE%B4%CE%B1%CF%82

Ιστορία του χωριού των Ριζίων (2015). Ανακτήθηκε στις 27 Μαΐου 2015 από: http://rizia.tripod.com/histrizia.html.

Ρίζια Ν. Έβρου (2014). Ανάπτυξη Θράκης. Ανακτήθηκε στις 5 Ιουλίου 2015 από: http://anaptiksi-thrakis.blogspot.gr/2014/02/rizia-n-evrou.html

Ο Ιερός ναός Αρχαγγέλων Γαβριήλ & Μιχαήλ στα Ρίζια (2015). Ανακτήθηκε στις 5 Ιουλίου 2015 από: http://rizia.tripod.com/naos.html.

Ρίζια Έβρου (2015). Ανακτήθηκε στις 6 Ιουλίου 2015 από: http://www.hellenica.de/Griechenland/Geo/GR/RiziaEvrou.html

ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 133-140

Ο ΑΓΙΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ Ο ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΤΗΣ ΚΑΙ Η ΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ

Γεώργιος Ρυζιώτης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αναφέρεται στη ζωή και το έργο του εθνομάρτυρα Αγίου Κυρίλλου Στ΄, του Αδριανουπολίτη, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καθώς και στην τίμηση του μεγάλου αυτού ανδρός στην Νέα Ορεστιάδα. Το άγαλμα του Αγίου κοσμεί την κεντρική (νέα) πλατεία της πόλης, το δε όνομά του έχει «υιοθετηθεί» (επίσημα) από το 1ο Δημοτικό Σχολείο (Κυρίλλειο). Είναι δε μεγάλη τιμή για τους πρόσφυγες - από Αδριανούπολη και Καραγάτς - ιδρυτές αυτής της πόλης, να έχουν, ανάμεσα στις πολλές προσωπικότητες και αυτόν τον Άγιο, που η δράση του συνδυάζει την προσφορά σε θρησκεία και παιδεία, με την αυτοθυσία για την πατρίδα.

Λέξεις κλειδιά: *Κύριλλος, Αδριανούπολη, Καραγάτς, Νέα Ορεστιάδα, 1ο Δημοτικό Σχολείο*

Εισαγωγή

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος ο Στ΄ είναι μια πολύ σημαντική φυσιογνωμία του ελληνισμού της Θράκης και ιδιαίτερα της Αδριανούπολης.

Είναι ιερομάρτυρας του 1821, Άγιος και σε όλη του τη ζωή, με τη δράση του, πρόβαλλε την ορθοδοξία και τον ελληνισμό.

Είναι σύμβολο και πρότυπο, τιμή για τους κατοίκους της «απογόνου» πόλης, της Νέας Ορεστιάδας.

Η ζωή του

Γεννήθηκε το 1769 στην Αδριανούπολη από φτωχή οικογένεια και το κοσμικό του όνομα ήταν Κωνσταντίνος Σερπεντζόγλου (Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια 1965). Ο πατέρας του Βασίλειος καταγόταν από την Καισάρεια και - αν βασισθούμε στο επώνυμό του - θα πρέπει να ήταν κατασκευαστής σιροπιών (σερπέτια, τουρκιστί τα μελίκρατα κατά τον Γούδα (1869). Ο Κωνσταντίνος είχε και τρείς αδελφές (την Αικατερίνη, την Σουλτάνα και την Μοσχονή – η οποία πήρε το όνομα της μητέρας που πέθανε στη γέννα).

Η μητέρα του, Μοσχονή, ποθούσε για το αγόρι της, που φαινόταν ευφυές και επιμελέστατο, να μάθει τα Ελληνικά γράμματα όσο γινόταν καλύτερα. Έτσι από μικρό τον πήγαινε κάθε Κυριακή στην εκκλησία και το πρώτο του Ελληνικό βιβλίο – όπως στους περισσότερους Έλληνες της Τουρκοκρατίας – το αλφαβητάρι του, ήταν το Ψαλτήρι.

Οι πνευματικές του ικανότητες διεφάνησαν όμως όταν γράφτηκε στην Ελληνική Σχολή της Αδριανουπόλεως που ήταν ιδρυμένη πριν από το 1361 (έτος κατάληψης της πόλης από τους Οθωμανούς) και ανασυστάθηκε το 1550. Ο Κωνσταντίνος διάβασε αρχαίους Έλληνες κλασικούς, τους Πατέρες της Εκκλησίας και είχε την τύχη να τον διδάξουν σημαίνοντες καθηγητές.

Ο ξανθός, ψηλός, γαλανομάτης έφηβος (με ίχνη ευλογιάς στο πρόσωπο- κατά τον Τανταλίδη, 1868), απέκτησε γρήγορα φήμη, χάρη στα πνευματικά του προσόντα.

Μετά, αντί να φύγει στην Ευρώπη ή στη Ρωσία και να γίνει γιατρός ή έμπορος, όπως συνηθιζόταν τότε για τους προικισμένους νέους, αυτός αποφάσισε να ακολουθήσει το δρόμο του Χριστού.

Χειροτονήθηκε Διάκονος το 1791, μετονομάσθηκε σε Κύριλλο και έγινε Γραμματέας – ήταν άριστος καλλιγράφος – της Ιεράς Μητροπόλεως, όταν Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως ήταν ο Καλλίνικος, ο οποίος είχε διαβλέψει τις πλούσιες πνευματικές του ικανότητες και τον έκανε δεξί του χέρι. Όταν δε ο Καλλίνικος μετατέθηκε στην Ι.Μ. Νίκαιας, ο Κύριλλος τον ακολούθησε (Γούδας 1868).

Το 1801 ο Καλλίνικος έγινε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως και ο Κύριλλος αποστέλλεται στην Μητρόπολη Εφέσου, μετά από αίτηση του οικείου γέροντος Μητροπολίτη Γαβριήλ (Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια 1986).

Όμως μέσα στο χρόνο πέθανε ο γέροντας και ο Κύριλλος έρχεται στην Κωνσταντινούπολη και τοποθετείται από τον Καλλίνικο Μέγας Αρχιδιάκονος του Πατριαρχείου. Ως Μέγας Αρχιδιάκονος (δίνοντας δείγμα του έρωτός του και για την Ελληνική Παιδεία) πετυχαίνει την έκδοση βουλγαροελληνικού λεξικού το οποίο και προλέγει (καθώς μας πληροφορεί ο ιστορικός Φιλήμων (1860) ως εξής: «*Αλβανοί, Βλάχοι, Βούλγαροι, αλλόγλωσσοι χαρήτε! Κ' ετοιμασθήτε όλοι σας Έλληνες να γεννήτε».*

Πίστευε, όπως και οι περισσότεροι των ιερωμένων της εποχής, ότι η μόρφωση των Ελλήνων ήταν η κατά το ήμισυ εξασφάλιση της προσεχούς ελευθερίας. Έτσι μαζί με τον Δημήτριο Μουρούζη - τον μετέπειτα Διερμηνέα της Πύλης - συνεργάσθηκαν για να επαναλειτουργήσει η Μεγάλη του Γένους Σχολή. Χρειάσθηκε να ξεπερασθούν πολλά εμπόδια για να καμφθούν οι αντιδράσεις των Τούρκων. Με πρωτοβουλία του Κυρίλλου - ο οποίος είχε γίνει στο μεταξύ Αρχιμανδρίτης - έγινε ένας μεγάλος έρανος ανάμεσα στους Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και έτσι εξασφαλίστηκαν και οι πόροι λειτουργίας της.

Ο Κύριλλος, εκτός από τα κατά Κυριακήν κηρύγματά του από άμβωνος (μέχρι το 1894 διασώζονταν, στην Ι.Μ. και Θεολογική Σχολή της Αγίας Τριάδος Χάλκης, 158 απ' αυτά[1]), ασχολήθηκε και με την συγγραφή βιβλίων.

Το 1802 το Τυπογραφείο του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως εξέδωσε το πρώτο του βιβλίο με τίτλο «*Ιερογραφική αρμονία*» που είχε ως αντικείμενο του τη Βυζαντινή ποίηση του Γεωργίου Πισίδου, του Θεοδώρου Προδρόμου και του Νικηφόρου Ξανθοπούλου (Κούμας 1832) το οποίο και διασώζεται στην ιστορική βιβλιοθήκη του Φιλε-κπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως στη Νέα Ορεστιάδα[2].

Το 1803 ο Κύριλλος, σε ηλικία περίπου 30 ετών έγινε Μητροπολίτης Ικονίου. Ήταν μια περιοχή στην οποία επικρατούσε το Τουρκικό στοιχείο. Επειδή δεν υπήρχαν ούτε Ιερείς, ούτε δάσκαλοι, οι Έλληνες είχαν ξεχάσει την γλώσσα τους και το μόνο που τους συντηρούσε ως Γένος ήταν η μακρινή ανάμνηση της Ορθοδόξου Πίστεως. Ο Κύριλλος έκανε το κήρυγμά του στα Τουρκικά, για να γίνεται κατανοητός και σιγά σιγά άρχιζε να τους εισάγει στην Ελληνική γραφή και από εκεί στη γλώσσα. Τους έγραφε δηλαδή τα Τουρκικά με ελληνικούς χαρακτήρες (*καραμανλίδικα*) και βαθμιαία άρχισαν οι Έλληνες να μαθαίνουν την γλώσσα τους, με Ιερείς και διδασκάλους που μετακάλεσε ο Κύριλλος και με την ίδρυση Ελληνικών σχολείων (Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια 1986).

---

[1] Η πληροφορία αυτή δόθηκε για πρώτη φορά από τον Ι. Τανταλίδη (*Βίος Στεφάνου Καραθεοδωρή*, 1868) και επαναλήφθηκε από τον Κ. Σάθα (*Νεοελληνική Φιλολογία των εν γράμμασι διαλαμψάντων Ελλήνων*,1868). Όμως μετά το σεισμό του 1894 η σχολή κατέρρευσε και όσα αρχεία και χειρόγραφα διεσώθησαν μεταφέρθηκαν στο Πατριαρχείο, ενώ χτίσθηκε νέο κτίριο με εμπλουτισμένη βιβλιοθήκη. Αναζήτησα το 2015 τις ομιλίες του Αγίου στην Θεολογική Σχολή Χάλκης και στο Πατριαρχείο, όμως δυστυχώς δεν βρέθηκε τίποτε καταγεγραμμένο.

[2] Μπορεί κάποιος να το βρει στην ΑΝΕΜΗ, στην οποία υπάρχουν ψηφιοποιημένα πολλά παλαίτυπα του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως (Φ.Σ.Α.).

Εκεί, στο Ικόνιο, πατρίδα των Μαρτύρων Κηρύκου και Ιουλίττης, έγραψε ένα Απολυτίκιο κατά την εορτή τους (15 Ιουλίου), το οποίο περιελήφθη στην Ακολουθία τους (και το οποίο διέσωσε ο μετέπειτα Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως Γρηγόριος στο βιβλίο του[3]).

Εκεί ο Κύριλλος συνέταξε ένα *Χωρογραφικό Πίνακα της περιοχής του Ικονίου* (που όμως τυπώθηκε το 1812 στη Βιέννη, με επιστασία του Άνθιμου Γαζή)[4] για να ακολουθήσει η *Ιστορική περιγραφή του προεκδοθέντος χωρογραφικού πίνακος του Ικονίου*. Το δεύτερο αυτό σύγγραμμα (το οποίο εξεδόθη στην Κωνσταντινούπολη το 1815) αποτελεί μίαν επεξήγηση του Πίνακος, ενώ περιλαμβάνει και μία περιγραφή της Αδριανουπόλεως και των περιοχών γύρω από την Θράκη[5] (και διασώζεται στην Γεννάδιο Βιβλιοθήκη).

Όταν το 1810 πέθανε ο Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως Γαβριήλ, οι Αδριανουπολίτες εζήτησαν από τον τότε Οικουμενικό Πατριάρχη Ιερεμία να αναλάβει το Δεσποτικό Θρόνο της πόλης τους ο συντοπίτης τους Κύριλλος. Έτσι και έγινε.

Ο Κύριλλος, μόλις επέστρεψε από το Ικόνιο στη γενέτειρά του, άρχισε εμμέσως τις προσφιλείς του δραστηριότητες για την Ελληνική Παιδεία και μερίμνησε για την Ελληνική Σχολή της Αδριανούπολης. Είναι δε χαρακτηριστικό το εξής: Επειδή είχε μάθει ότι σε εκείνη την σχολή σπούδαζε ο Στέφανος Καραθεοδωρής, που ήταν και μακρινός συγγενής του, εζήτησε να τον δει, για να τον χρησιμοποιήσει. Όταν τον πληροφόρησαν ότι ο Καραθεοδωρής είχε φύγει για την Ευρώπη, για να σπουδάσει την Ιατρική, είπε λυπημένος τον στίχο του δημοτικού τραγουδιού: «*Επέταξε μας το πουλί, οπούχαμε στα χέρια!*».

Το 1813 ο Οικουμενικός Θρόνος της Κωνσταντινουπόλεως έμεινε κενός, επειδή η Τουρκική διοίκηση υποπτευόμενη τον Πατριάρχη Ιερεμία, ότι ευνοούσε ανατρεπτικές κινήσεις, τον εξανάγκασε σε παραίτηση. Οι Συνοδικοί του Πατριαρχείου εξέλεξαν στην θέση του, παρά την θέλησή του τον Κύριλλο.

Στη θέση του, στον Μητροπολιτικό θρόνο της Αδριανουπόλεως, μετά από πρότασή του, τοποθετείται ο λόγιος ιεράρχης Δωρόθεος Πρώιος (ο οποίος ταυτόχρονα δίδασκε και στην Ελληνική Αστική σχολή). Ενώ τοποθέτησε, πιθανόν με έγκριση του Κυρίλλου, πρώτο σχολάρχη της Σχολής τον Καραθεοδωρή.

Στην Κωνσταντινούπολη ο νέος Πατριάρχης συνέχισε τις ενέργειές του για την Μεγάλη του Γένους Σχολή. Έτσι πέτυχε να πείσει τελικά τον Κωνσταντίνο Κούμα, τον διάσημο Σχολάρχη της Σχολής της Σμύρνης, να αναλάβει τη Μεγάλη Σχολή του Γένους. Παράλληλα, εργάσθηκε με ζήλο για την επανίδρυση της Σχολής της Τραπεζούντας, διότι σύμφωνα με τις πληροφορίες, είχε τόση αμάθεια καταλάβει την περιοχή της ένδοξης Βυζαντινής πόλης, «*ώστε μηδέ το χαρακτηριστικόν του Ελληνικού και Χριστιανικού Γένους (την καθομιλουμένην φαμέν διάλεκτον) σώζεσθαι παρά πάσιν καθαράν και ακεραίαν και περί τα ήθη δε πολλήν συμβαίνειν την διαφθοράν*». Η επανιδρυθείσα Σχολή της Τραπεζούντας ακτινοβόλησε έως την καταστροφή του 1922.

Ο άοκνος ζήλος του Κυρίλλου για την Παιδεία απλώθηκε σε όλα τα σημεία της Αυτοκρατορίας. Ιδιαίτερη μάλιστα πρόνοια επέδειξε για την οργάνωση των μοναστηριών, που τα θεωρούσε πνευματικές εστίες του Ελληνισμού.

---

[3] Ο Γρηγόριος, γινόμενος Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως το 1830, χρηματοδότησε την επανέκδοση της «*Ακολουθίας των Αγίων πεντεκαίδεκα Ιερομαρτύρων των επί Ιουλιανού του Παραβάτου μαρτυρησάντων εν Τιβεριουπόλει τη κοινώς καλουμένη Στρουμνίτζη*» του 1741, αφού συμπεριέλαβε στο β' μέρος και εργίδια του πολυτάλαντου Πατριάρχη Κυρίλλου του Στ΄, μεταξύ αυτών και το εν λόγω Απολυτίκιο.

[4] Καθώς και μία συλλογή από αρχαίες επιγραφές της περιοχής, που αργότερα δημοσιεύθηκε στο περιοδικό Ερμής ο Λόγιος (15 Ιουνίου 1812).

[5] «*Η Αδριανούπολις εκαλείτο το πάλαι Ορεστιάς, από Ορέστου, του υιού του Αγαμέμνονος, έπειτα κτισθείσα και αυξηθείσα υπό του Αυτοκράτορος των Ρωμαίων Αδριανού Αιλίου, γαμβρού του Τραϊανού, ονομάσθη Αδριανούπολις και Αιλία· κείται δε εν μέσω σχεδόν της Ρωμανίας (Ρούμελι κοινώς, ο εστί γη των Ρωμαίων)*». (Μέρος από την ιστορική περιγραφή της Αδριανούπολης).

Το 1815 ίδρυσε στην Κωνσταντινούλη «*Μουσικήν Σχολήν της νέας βυζαντινής Τεχνολογίας και μουσικής μεθόδου*» (από την οποίαν προτάθηκε σύστημα μετρικής καταγραφής της Βυζαντινής Μουσικής, από τον Μητροπολίτη Χρύσανθο, Γεώργιο Χουρμούζιο και Γρηγόριο Λευίτη, που ισχύει από τότε).

Ένωσε την Μονή Φιλοσόφου της Πελοποννήσου με τη Σχολή της Δημητσάνας και ίδρυσε Ελληνικό σχολείο στη Σινώπη της Αμάσειας του Πόντου (1817). Αναδιοργάνωσε δε στην Πόλη το *«Σπιτάλιο (νοσοκομείο) του Γένους».*

Επίσης ανακαίνισε και εμπλούτισε το Τυπογραφείο του Πατριαρχείου στο οποίο εκδόθηκε με δική του άδεια ο πρώτος τόμος του Μεγάλου λεξικού της ελληνικής γλώσσας «*ΚΙΒΩΤΟΣ*» (1814)[6].

Τέλος, με δική του άδεια (1818) μεταφράστηκε από τον Ιλαρίωνα, τον Σιναΐτη, στη δημοτική γλώσσα η παλαιά και η καινή διαθήκη. Εκδόθηκε όμως μόνο η καινή από τη βιβλική εταιρεία (δέκα χρόνια αργότερα, το1828)[7].

Η εποχή της πατριαρχείας του Κυρίλλου ΣΤ΄ συμπίπτει με την ίδρυση και εξάπλωση της Φιλικής Εταιρείας, για το έργο της οποίας δεν ήταν απληροφόρητοι οι Τούρκοι. Το 1818 ήρθαν στην Πόλη πρώτα ο Σκουφάς και μετά ο Τσακάλωφ και με τους Σέκερη και Κουμπάρη μύησαν τους Δημογέροντες, τους προέδρους και τους μεγαλεμπόρους. Δεν άργησαν να αντιδράσουν οι Τούρκοι.

Στις 13 Δεκεμβρίου 1818 εκθρόνισαν τον Κύριλλο ως ανίκανο να κρατήσει τους λαούς σε υποταγή. Πατριάρχης έγινε για τρίτη φορά ο Γρηγόριος ο Ε΄. Ο Κύριλλος, μετά από μικρό διάστημα παραμονής- εξορίας στο Άγιο Όρος, επέστρεψε στην Αδριανούπολη.

Τον Απρίλιο του 1821, τη Μεγάλη Εβδομάδα συνελήφθησαν πολλοί επικεφαλής των Ελλήνων στην Αδριανούπολη. Την Κυριακή του Θωμά οι Γενίτσαροι τους έσφαξαν μπροστά τα σπίτια τους.

Και ενώ αυτά συνέβαιναν ήλθε φιρμάνι από τον Τούρκο Βεζύρη προς τον Τούρκο Νομάρχη, που έλεγε μεταξύ άλλων τα εξής:

«*Επειδή εξικριβώθη ότι και ο εκ της εν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχείας των Ρωμαίων απολυθείς και εν Αδριανουπόλει εξορισθείς Κύριλλος, ο προκάτοχος του εκτελεσθέντος Πατριάρχου, ενέχεται επίσης εις το κίνημα το παρασκευαζόμενον μεταξύ του Ρωμαϊκού Έθνους και εδέησε να εξαλειφθεί και ούτος εκ του προσώπου της γης προς παραδειγματισμόν των άλλων, εξέδωκα μυστικώς το υψηλόν τούτο φιρμάνιον, δι ου διατάσσω την απαγχόνισιν του ειρημένου Κυρίλλου εντός της Αδριανουπόλεως, μετά της ην περιβάλλεται ενδυμασίας*».

Τη Δευτέραν μετά τη Κυριακήν του Θωμά ο Κύριλλος οδηγήθηκε έφιππος προ του Νομάρχη, κατά την περιγραφή. Μετά από ολιγόλεπτη σιωπή λέει ο Τούρκος: «*Κατά τας ημέρας αυτάς πολλά δεινά ενέσκηψαν κατά του έθνους των Ελλήνων*». Ο Κύριλλος απάντησε: «*Ούτως ηυδόκησεν ο Κύριος*». Ο Τούρκος προσπάθησε να δικαιολογηθεί, αλλά ο Ιεράρχης του είπε: «*Θάρρει Ηγεμών, όλοι μίαν ημέραν θα αποθάνωμεν, γεννηθήτω το θέλημα του Κυρίου*». Ήπιε τον προσφερθέντα καφέ και ανεχώρησε. Έξω από το διοικητήριο, τον περίμεναν οι Γενίτσαροι. Τον έδεσαν και τον οδήγησαν στην Μητρόπολη.

Στο κιγκλίδωμα του παραθύρου του Συνοδικού της Μητροπόλεως, οι Τούρκοι κρέμασαν το σχοινί και του πέρασαν την θηλιά στον λαιμό. Ήταν στις 18 Απριλίου 1821. Το σώμα του Κυρίλλου έμεινε κρεμασμένο στο κιγκλίδωμα τρεις μέρες. Οι Τούρκοι απαγόρευσαν την ταφή του πρώην Πατριάρχη, καθώς και άλλων κληρικών και δημογερόντων και τα σώματά τους ρίχθηκαν στα νερά του Έβρου.

---

[6] Σώζεται, με την υπογραφή του Δωροθέου Πρωίου, στην ιστορική βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως στη Νέα Ορεστιάδα

[7] Το 1831 ανατυπώθηκε η μετάφραση της Κ.Δ. στη Γενεύη για λογαριασμό του Έλληνα Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια. «*Δεκαπέντε χιλιάδες αντίτυπα διένειμε ο Κυβερνήτης στους τότε διασωθέντας από τον μακροχρόνιο πόλεμο Έλληνες, ως πρώτη πνευματική και παρήγορη τροφή*». (Βασιλείου Βλ. Σφυρόερα. *Ιλαρίων Σιναΐτης ο Κρής (1765-1838) και αι δύο επιστολαί του περί της μεταφράσεως των Αγίων Γραφών.* Αθήνα: 1970)

Το σκήνωμα του Κύριλλου το βρήκε στο φράκτη ενός νερόμυλου του Έβρου, έξω απ' το χωριό Πύθιο, ένας πιστός πατριώτης: ο Χρήστος Αργυρίου, οποίος και το έθαψε μέσα στο σπίτι του.

Το 1834 έγινε ανακομιδή των λειψάνων του Κυρίλλου από το Πύθιο στην Ι.Μ. Αδριανουπόλεως (επί Μητροπολίτου Γρηγορίου του Βυζαντίου 1830-40).[8]

Πέρασαν άλλα ογδόντα έξι χρόνια και το 1920 ο Ελληνικός Στρατός ελευθερώνει την Αδριανούπολη. Πρώτη ενέργεια, μετά το μνημόσυνο για τον Εθνομάρτυρα, ήταν να ανοιχθεί κλειστό παράθυρο του μητροπολιτικού μεγάρου, από το κιγκλίδωμα του οποίου είχαν κρεμάσει τον Πατριάρχη και να τοποθετήσουν εκεί **μία πινακίδα που έγραφε**: «*Κυρίλλω τω ΣΤ΄ γόνω μεν τήσδε πόλεως ευκλεεί, δεξιώς δε την Ολκάδα της Μ. Εκκλησίας οιακοστροφήσαντι υπέρ πίστεως και πατρίδος τον δι' αγχόνης υποστάντι θάνατον η Πατρίς ελευθερωθείσα και μεγάλη ήδη τούτο ιδρύσατο σήμα μνημείον μεν της προς αυτόν αϊδίου τιμής και σεβασμού δείγμα δ' αρετής τοις επιγιγνομένοις*».

Δυστυχώς μετά από δύο χρόνια ακολούθησε η μικρασιατική καταστροφή του 1922 και η παράδοση της Ανατολικής Θράκης στους Τούρκους (όρος της συνθήκης ειρήνευσης των Μουδανιών). Η Αδριανούπολη παραδίδεται και πάλι στους Τούρκους και όλος ο πληθυσμός την εγκαταλείπει. Σύνορο πλέον είναι ο Έβρος. Πολλοί Αδριανουπολίτες φεύγουν στο εσωτερικό της Ελλάδας, αρκετοί περνάνε στην Ορεστιάδα (Καραγάτς) μαζί με τις αρχές τους.

Ένα χρόνο μετά, και σύμφωνα με τη συνθήκη της Λωζάννης, το τρίγωνο του Καραγάτς (Ορεστιάδα, Ντεμιρντές, Μπόσνα) λόγω της σπουδαιότητας – αλλά και αναγκαιότητας- του σιδηροδρομικού Σταθμού, αλλά και για την προστασία από πυροβόλα όπλα της Αδριανούπολης, αντί για αποζημίωση, αποδίδεται στην Τουρκία.

Καραγατσιανοί, Αδριανουπολίτες μαζί με τον Μητροπολίτη τους αναγκάζονται να αναζητήσουν νέα πατρίδα και λίγα χιλιόμετρα παραπέρα χτίζουν τη Νέα Ορεστιάδα.

Μαζί τους φέρουν τα αναμνήσεις της πατρίδας, την μνήμη των Αγίων τους, την πληγωμένη τους ψυχή, αλλά και την πίστη τους στον αγώνα για να ξαναφτιάξουν την ζωή τους.

Πέρασαν έτσι άλλα εβδομήντα χρόνια ώστε το 1993, και μετά από ενέργειες του Μητροπολίτου κ. Νικηφόρου, να αναγνωριστεί ο Κύριλλος από την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος, ως Άγιος της Εκκλησίας μας (Πράξις 403/8-7-1993).

Πλέον η μνήμη του τιμάται την 18ην Απριλίου, μέρα του μαρτυρίου του και μεταφέρεται την Κυριακή του Θωμά.

Στη νέα πόλη έγιναν και ελπίζω να συνεχίσουν να γίνονται πολλά για την τίμησή του, όπως:

Ο Ανδριάντας του Αγίου Κυρίλλου

Το 1970 αποφασίστηκε να τιμηθεί στην πόλη μας ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κύριλλος ο Στ΄ για την δράση του (εθνική, εκπαιδευτική και εκκλησιαστική), και ο Μητροπολίτης Κωνσταντίνος Πούλος, σε συνεργασία με το Δήμαρχο Ορεστιάδας Χατζηνικολάου Βασίλειο, συγκρότησε επιτροπή για την ανέγερση του ανδριάντα του σε περίοπτη θέση της πόλης. Έγινε έρανος σε όλη την περιοχή, μαζεύτηκαν χρήματα και ανατέθηκε στον άριστο γλύπτη Νικόλα των Αθηνών, η σμίλευση του ανδριάντα σε μέγεθος λίγο μεγαλύτερο του φυσικού (Τσονίδης 1986).

Το 1973 τοποθετήθηκε ως Μητροπολίτης ο Αγαθάγγελος Ταμπουρατζάκης και μετά από πιέσεις των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας, ενήργησε σε συνεργασία με το νέο Δήμαρχο Ευαγγέλου Νικόλαο, αφού καταβλήθηκε το υπόλοιπο των χρημάτων, και παρέλαβαν τον αδριάντα.

[8] Το μοναδικό οστό του Αγίου Κυρίλλου που σώζεται, βρίσκεται στην Ι.Μ. Μονή Βατοπεδίου του Αγίου Όρους, μέσα σε επιστήθιο οστεοφυλάκιο που φορούσε πάνω του ο Γρηγόριος, Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως (1830-1840), ο οποίος από το 1840 ως και την κοίμησή του, το 1860, μόνασε εκεί.

Τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα του Αγίου Κυρίλλου του Αδριανουπολίτη (του Στ΄ Οικουμενικού Πατριάρχου) έγιναν στις 4 Ιουνίου 1981. Το άγαλμα τοποθετήθηκε στην τότε νησίδα, απέναντι στο Δημαρχείο. Το 2014, με την εκτέλεση εργασιών για την ριζική αναδιαμόρφωση της πλατείας και την πεζοδρόμηση των γύρω δρόμων, ο ανδριάντας του Κυρίλλου μεταφέρθηκε μπροστά στο αριστερό μέρος του κτιρίου της Δημαρχείας.

Στη δεξιά πλευρά του παραλληλόγραμμου βάθρου υπάρχει η επιγραφή: «*ΣΑΝ ΑΣΤΡΟ ΛΑΜΠΡΟ ΘΑ ΦΩΤΙΖΗ ΤΙΣ ΨΥΧΕΣ ΜΑΣ ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΣΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΧΕΡΙ ΨΗΛΑ ΘΑ ΘΥΜΙΖΗ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΠΟΥ ΗΤΑΝ ΔΙΚΙΑ ΣΟΥ* ».

Στη μπροστινή πλευρά του βάθρου υπάρχει η επιγραφή: «*ΚΥΡΙΛΛΟΣ Ο ΣΤ΄ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ 1813-1818. ΑΠΗΓΧΟΝΙΣΘΗ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΤΕΙΡΑΝ ΤΟΥ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗ. ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΔΑΠΑΝΑΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ. ΝΙΚΟΛΑΣ γλύπτης ΕΦΙΛΟΤΕΧΝΗΣΕΝ*».

Τέλος το 1996, κάτω ακριβώς από αυτήν την επιγραφή, τοποθετήθηκε μια πολύ ωραία σύνθεση, που φιλοτέχνησε ο Βασίλειος Κυριακίδης (Φωτό Παρί), με θέμα: «*ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΜΟΣ του ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ του ΣΤ΄ Υπό των Τούρκων εν τω Μητροπολιτικώ Μεγάρω ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ το 1821*».

Ονομασία Οδού

Από το 2002 ο Δήμος Ορεστιάδας, στα πλαίσια ονομασίας νέων οδών, με την απόφαση υπ΄αριθμ. 132, πρακτικό 9, στις 25-6-2002 έδωσε την ονομασία του Αγίου, ως οδός Πατριάρχου Κύριλλου του Στ΄, στο δρόμο προς τον Πύργο, που ευρίσκεται δεξιά απ' το κεντρικό, έναντι του ΤΟΕΒ, και προς την νέα προέκταση της πόλης.

Φόρος τιμής στον Άγιο Κύριλλο από το 1ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ορεστιάδας - Κυρίλλειο

Ιστορία

Η ιστορία του Πρώτου Δημοτικού σχολείου της Νέας Ορεστιάδας είναι δεμένη με την ιστορία της πόλης μας, καθώς η λειτουργία του άρχισε αμέσως μετά την εγκατάσταση των προσφύγων κατοίκων του Καραγάτς και της Αδριανούπολης στη Νέα Ορεστιάδα.

Επίσημα ιδρύθηκε το 1924 με το νόμο 179/ΦΕΚ.186/ 5-8-1924 και λειτούργησε ως εξαθέσιο. Για αρκετά χρόνια ήταν το μοναδικό εξαθέσιο Δημοτικό Σχολείο όλης της περιοχής και γι' αυτό εγγράφονταν στις τελευταίες τάξεις του απόφοιτοι μαθητές από τα υπόλοιπα σχολεία που στο μεταξύ είχαν ιδρυθεί και λειτουργούσαν έως και τετραθέσια.

Στην αρχή στεγάσθηκε σε οίκημα των απόρων, που βρίσκονταν στη βορειοδυτική πλευρά του σημερινού προαυλίου.

Παράλληλα ξεκίνησε η κατασκευή του πρώτου μεγαλοπρεπούς, κτιρίου, που ολοκληρώθηκε το 1927.

Το 1976 το κτίριο, μετά από 52 χρόνια, «ευδόκιμης υπηρεσίας», έφτασε στα όρια της επικινδυνότητας και ως ακατάλληλο γκρεμίστηκε.

Το «νέο» κτίριο που υπάρχει ως σήμερα ολοκληρώθηκε σε τρία χρόνια (το 1979), ενώ το 2008 και το 2010 χτίστηκε διώροφη προσθήκη στα αριστερά, που φιλοξενεί τώρα το 1ο Νηπιαγωγείο και στο δεύτερο όροφο τάξεις του σχολείου.

Προσωνύμιο « ΚΥΡΙΛΛΕΙΟ »

Από το 2008 ο σύλλογος διδασκόντων, μετά από πρόταση του Διευθυντή του σχολείου, πήρε την απόφαση να κινήσει τις διαδικασίες προσωνυμίας, επιπλέον δε αυτή να έχει σχέση αυτή με τον πρόσωπο του Πατριάρχη Κυρίλλου του Στ΄, καθώς: 1) το σχολείο ήταν αυτό που πρωτοστάτησε στη συγκέντρωση χρημάτων για το άγαλμα του Κυρίλλου στην πλατεία και 2) είναι το Πρώτο σχολείο που ξεκίνησε την λειτουργία του το 1924, με την ίδρυση της νέας πόλης.

Η πρόταση αυτή, υιοθετήθηκε ομόφωνα και από το σύλλογο Γονέων και μάλιστα προτάθηκε η επωνυμία «Κυρίλλειο - 1ο Δημοτικό σχολείο Νέας Ορεστιάδας».

Έτσι, μετά τις απαραίτητες ενέργειες, το 2010 αποφασίστηκε από την επίσημη πολιτεία, Υπουργείο Παιδείας, η μετονομασία του σχολείου σε «1ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ορεστιάδας - Κυρίλλειο» (ΦΕΚ: 1177Β/5-8-2010).

Επίσημος εγκαινιασμός της νέας ονομασίας του σχολείου

Την Δευτέρα 25 Οκτωβρίου 2010, με καλεσμένους επισήμους, γονείς και Διευθυντές-Εκπαιδευτικούς από άλλα σχολεία έγινε ο επίσημος εγκαινιασμός της νέας ονομασίας του σχολείου από το Μητροπολίτη Δ.Ο.Σ. κ.κ. Δαμασκηνό και το Δήμαρχο της πόλης κ. Μουζά Δημήτριο και παρουσιάστηκαν όλα τα παρακάτω:

α) Πίνακας σύνθεση – φωτεινή επιγραφή

Στη νότια πλευρά του σχολείου τοποθετήθηκε φωτεινή επιγραφή (στα δεξιά) όπως και ο **πίνακας σύνθεση με το Άγιο Κύριλλο,** το παλιό σχολείο, την Αστική σχολή/Γυμνάσιο Αδριανούπολης, τη γέφυρα του ποταμού Έβρου (που συμβολίζει το πέρασμα από την Αδριανούπολη στην παλιά Ορεστιάδα-Καραγάτς κι απ' εκεί στη Νέα Ορεστιάδα) και προσωπικότητες (των οποίων οι ονομασίες δόθηκαν σε αίθουσες του σχολείου – μαζί με σύντομο βιογραφικό).

β) Σήμα του σχολείου και γ) ο ύμνος του σχολείου

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
{Μουσική: Γιάννης Αϊβάζογλου - Στίχοι: Γεώργιος Ρυζιώτης}

1. Πρώτο σχολείο της πόλεως, συνέχεια της Αδριανουπόλεως,
φάρος μάθησης, πολιτισμού, δόξα του Άγιου Δημιουργού.
2. Δάσκαλοι, γονείς και μαθητές, Θρακιώτες, της ζωής οι μαχητές.
Όλη η ιστορία σε μια πνοή. Αυτή είναι ζωή, η αληθινή. (Ρεφρέν)
3. Πρώτο σχολείο της πόλεως, συνέχεια της Αδριανουπόλεως.
Πρώτο της πόλης του Ορέστη, η μνήμη του στις τάξεις σου ανέστη.
4. Σήμερα και χθες αγκαλιαστά σε κοινή πορεία που κρατά
τη φωτιά του Προμηθέα αναμμένη, μες στο πνεύμα της Ελλάδας βαπτισμένη. Ρεφρέν)

Ρεφρέν: Κύριλλε, πρέσβευε υπέρ ημών. Κυρίλλειο το σχολείο μας ει μεθ΄ ημών. Συ, το πρότυπο και μία η φωνή: «Για Πίστη και Πατρίδα αξίζει η ζωή»

δ) Ονομασίες των αιθουσών και ε) Βιβλίο ιστορίας του σχολείου

Το 2010, στα πλαίσια δράσης του σχολείου έγινε η «μετατροπή» του σχολείου σ' ένα «ανοιχτό βιβλίο τοπικής ιστορίας». Έτσι με φροντίδα και μεράκι κάθε αίθουσα του σχολείου πήρε ονομασία τιμώντας προσωπικότητες της Θράκης (κυρίως της περιοχής Αδριανουπόλεως) και έτσι ώστε σε χρονολογική σειρά να διδάσκουν την τοπική ιστορία.

Επίσης, ο Διευθυντής του σχολείου Ρυζιώτης Γεώργιος και ο Πρόεδρος του Συλλόγου Γονέων Κινημάς Δημήτριος συνέγραψαν το βιβλίο *«1ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ-ΚΥΡΙΛΛΕΙΟ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΕΝΑ ΚΤΙΡΙΟ»*, το οποίο εκτυπώθηκε με χορηγία του Δήμου και δόθηκε στους μαθητές του σχολείου, κατά τη διάρκεια των επισήμων εγκαινίων της «μετονομασίας» του σχολείου.

Στο βιβλίο αυτό υπάρχει η ιστορία του σχολείου, η διαδικασία προσωνυμίας και οι ονομασίες (με την αιτιολόγηση) των αιθουσών του κεντρικού κτιρίου.

στ) Προσκυνητάριο του Αγίου Κυρίλλου

Ο Μητροπολίτης Διδυμοτείχου-Ορεστιάδας-Σουφλίου κ.κ. Δαμασκηνός, ανταποκρινόμενος σε έκκληση του Διευθυντή του σχολείου και σε συνεργασία με το Σύλλογο Γονέων, χρηματοδότησε την τοποθέτηση ενός Προσκυνηταρίου (αντί για μια εικόνα) προς την νότια περίφραξη της αυλής του σχολείου, ώστε να μπορούν και οι περαστικοί να ανάβουν κεράκι και να τιμάται ο Άγιος κι απ' όλη την κοινωνία της πόλης, έστω με ένα απλό Προσκυνητάρι.

Τα επίσημα εγκαίνια του Προσκυνηταρίου έγιναν στη εορτή της μνήμης του Αγίου Κυρίλλου του Αδριανουπολίτη, την Κυριακή του Θωμά του 2013.

Βιβλία για τον Άγιο Κύριλλο

Ο αείμνηστος συγγραφέας Τάκης Τσονίδης (που έγραψε πρώτος για την ιστορία της δημιουργίας της Νέας Ορεστιάδας) είναι αυτός επίσης που το 1984, μετά από μεγάλη έρευνα, έγραψε βιβλίο για τη ζωή του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου του Στ΄, του Αδριανουπολίτη. Το βιβλίο του αυτό επανεκδόθηκε το 1986 από τον Εκπολιτιστικό και Μορφωτικό σύλλογο Πυθίου και Ρηγίου (Κιηγμάς Δ. - Ρυζιώτης Γ., 2013).

Επίσης, την ίδια περίπου περίοδο η κ. Λίνα Κάλλα εκδίδει βιβλίο με θαύματα του Αγίου.

Τέλος, το 2013 εκδόθηκε η μυθιστορηματική βιογραφία του Αγίου με τίτλο «Ο σοφός της Αδριανού», που έγραψε η κ. Μένη Παπάζογλου.

Βιβλιογραφία

Γούδας, Α.Ν. (1869). Βίοι Παράλληλοι των επί της Αναγεννήσεως της Ελλάδος Διαπρεψάντων Ανδρών. Τόμος Α΄ - Κλήρος. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό (1985). Τόμος 5.

Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια. Αθήνα: χ.ε., 1965.Τόμος 7.

Κιηγμάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2013). Αδριανούπολη – Καραγάτς – Ορεστιάδα: Μια Πόλη. Τρίτη Έκδοση. Ν. Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέων.

Κούμας, Κ.Μ. (1832). Ιστορίαι των Ανθρωπίνων Πράξεων από των Αρχαιοτάτων Χρόνων έως των Ημερών μας. Τόμος δωδέκατος. Βιέννη: Τυπογραφείο Αντωνίου Αυκούλου.

Ρυζιώτης, Γ., Κιηγμάς, Δ. (2010). 1ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ορεστιάδας – Κυρίλλειο: Ιστορία μέσα από Ένα Κτίριο. Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέων.

Σάθας, Κ. (1868). Νεοελληνική Φιλολογία των εν Γράμμασι Διαλαμψάντων Ελλήνων (1453-1821). Αθήνα: Τυπογραφείο Τέκνων Ανδρέου Κορομηλά.

Τανταλίδης, Η. (1868). Βίος Στεφάνου Καραθεοδωρή Ιατρού. Κωνσταντινούπολη: Τυπογραφείο Αντωνίου Κορομηλά.

Σφυρόερας, Β. (1970). Ιλαρίων Σιναΐτης ο Κρής (1765-1838) και αι Δύο Επιστολαί του περί της Μεταφράσεως των Αγίων Γραφών. Αθήνα.

Τσονίδης, Χ. (1986). Κύριλλος ο Στ΄ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Νέα Ορεστιάδα: Εκπολιτιστικός- Μορφωτικός Σύλλογος Πυθίου-Ρηγίου.

Φιλήμων, Ι. (1860). Δοκίμιον Ιστορικόν περί της Ελληνικής Επαναστάσεως. Τόμος Τρίτος. Αθήνα: Τύποις Π. Σούτσα και Α. Κτήμα.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 141-144

Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ο Ε΄

Ευάγγελος Δ. Πρωτοπαπαδάκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η οργανωμένη έκφραση του θρησκευτικού συναισθήματος αποτελεί, ει μη τι άλλο, προϊόν μακράς πνευματικής ωρίμανσης, αλλά και πολιτισμικό αγαθό υψηλής αξίας, αφού συνέχει τις κοινωνίες και συμβάλλει στην αποκρυστάλλωση της ιδιαίτερης ταυτότητας εκάστης. Στο σύντομο αυτό δοκίμιο θα εκτεθεί η προσωπικότητα και η προσφορά του Οικουμενικού Πατριάρχη Διονυσίου του Ε΄, με ιδιαίτερη έμφαση στην στάση που αυτός τήρησε εν σχέσει προς το λεγόμενο προνομιακό ζήτημα. Συγκεκριμένα, θα υποστηριχθεί η θέση πως η απόφαση του Πατριάρχη Διονυσίου του Ε΄ να εξωθήσει την σύγκρουση της Εκκλησίας με την τότε διοικητική εξουσία της Υψηλής Πύλης στα άκρα, παρότι ίσως όχι πολιτικώς ενδεδειγμένη, απετέλεσε ηθική επιλογή που καταδεικνύει υψηλή ηθική ποιότητα και αταλάντευτη προσήλωση σε λελογισμένα υιοθετημένες ηθικές αρχές. Περαιτέρω, θα τονισθεί πως – στον βαθμό που ο εκάστοτε Πατριάρχης εκτός από ύψιστος πνευματικός ποιμένας είναι και ταγός μιας κοινωνίας – η εκ μέρους του Διονυσίου του Ε΄ προσήλωση στις ηθικές του αρχές δύναται να αποτελέσει εύγλωττο υπόδειγμα για τους πολιτικούς και πνευματικούς ηγέτες κάθε εποχής, καταδεικνύοντας πως εάν η πολιτική απόφαση βασίζεται σε μια καίρια ηθική επιλογή, και εάν ο ηγέτης παραμένει αταλάντευτος σε αυτήν, τότε είναι πολύ πιθανότερο να επιτευχθεί ο όποιος πολιτικός στόχος.

Λέξεις κλειδιά: *Πατριάρχης Διονύσιος ο Ε΄, προνομιακό ζήτημα, Υψηλή Πύλη, ηθική προσήλωση, δεοντοκρατία, ωφελιμισμός*

Το σύντομο αυτό δοκίμιο θα μπορούσε να τιτλοφορείται, επίσης, ως εξής: «Ο Πατριάρχης που κατατρόπωσε έναν αυτοκράτορα» ή: «Όταν το ήθος υπερνικά την ισχύ». Διότι το βιβλίο της ζωής μας, όσο μεγάλο ή μικρό, πλούσιο ή φτωχό και εάν είναι αυτό, έχει πάντοτε *μια* κορύφωση, *μια* μεγάλη στιγμή, η οποία συμπυκνώνει αυτό που είμαστε, την ουσία μας και την συνολική ποιότητά μας. Για τους περισσότερους από εμάς η κορυφαία αυτή στιγμή είναι ιδιωτική, και την μαθαίνουν οι λιγοστοί οικείοι μας. Για τον Διονύσιο Χαριτωνίδη η στιγμή αυτή υπήρξε δημόσια, και έτσι έγινε γνωστή στους πολλούς και κατέστη κτήμα της ιστορίας. Αλλά δεν θα μπορούσε να έχει συμβεί διαφορετικά, αφού στον Διονύσιο Χαριτωνίδη, ο οποίος πριν από διακόσια περίπου χρόνια γεννήθηκε στην Αδριανούπολη, έλαχε να έλθει αντιμέτωπος με την μεγάλη ώρα του βίου του ενόσω διακρατούσε τον περίοπτο όσο και επισφαλή θώκο του Οικουμενικού Πατριάρχη. Και ο τρόπος που διαχειρίστηκε την πρόκληση που η μοίρα του επεφύλασσε, του εξασφάλισε μια θέση στην ιστορία, και έδωσε σε εμάς την ευκαιρία να ομιλούμε σήμερα για αυτόν.

Η οργανωμένη έκφραση του θρησκευτικού συναισθήματος αποτελεί, ει μη τι άλλο, προϊόν μακράς πνευματικής ωρίμανσης, αλλά και πολιτισμικό αγαθό υψηλής αξίας, αφού συνέχει τις κοινωνίες και συμβάλλει στην αποκρυστάλλωση της ιδιαίτερης ταυτότητας εκάστης. Το σύντομο αυτό δοκίμιο προτίθεται να παρουσιάσει την προσωπικότητα και την προσφορά του Οικουμενικού Πατριάρχη Διονυσίου του Ε΄, εστιάζοντας ιδίως στην στάση που αυτός τήρησε εν σχέσει προς το λεγόμενο *προνομιακό ζήτημα*. Συγκεκριμένα, θα τονισθεί πως η απόφαση του Πατριάρχη Διονυσίου του Ε΄ να εξωθήσει την σύγκρουση της Εκκλησίας με την τότε

διοικητική εξουσία της Υψηλής Πύλης στα άκρα, παρότι ίσως όχι πολιτικώς ενδεδειγμένη, απετέλεσε ηθική επιλογή που καταδεικνύει υψηλή ηθική ποιότητα και αταλάντευτη προσήλωση σε λελογισμένα υιοθετημένες ηθικές αρχές. Περαιτέρω, θα υποστηριχθεί η θέση πως η εκ μέρους του Διονυσίου του Ε΄ προσήλωση στις ηθικές του αρχές δύναται να αποτελέσει εύγλωττο υπόδειγμα για τους πολιτικούς και πνευματικούς ηγέτες κάθε εποχής, καταδεικνύοντας πως εάν η απόφαση βασίζεται σε μια καίρια ηθική επιλογή, και εάν ο ηγέτης παραμένει αταλάντευτος σε αυτήν, τότε είναι πολύ πιθανότερο να επιτευχθεί ο όποιος πολιτικός στόχος.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο Διονύσιος ο Ε΄ γεννήθηκε ως Διονύσιος Χαριτωνίδης το 1820 στην Αδριανούπολη, όπου μεγάλωσε και σπούδασε (Οικουμενικόν Πατριαρχείον 2016). Αφ' ότου ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του εργάσθηκε επί μία δεκαετία ως δάσκαλος στην μέση εκπαίδευση στις Σαράντα Εκκλησιές και στο Διδυμότειχο (Ιερά Μητρόπολις Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου 2016). Σε ηλικία 30 ετών, το 1951, χειροτονήθηκε διάκονος, και σε λιγότερα από δέκα χρόνια ανήλθε όλες τις βαθμίδες της ιεραρχίας καταλαμβάνοντας το 1058 αρχικά τον θρόνο του Μητροπολίτη Κρήτης, κατόπιν αυτόν του Διδυμοτείχου και, τελικά, εκείνον της Αδριανούπολης (Οικουμενικόν Πατριαρχείον 2016). Το 1887, σε ηλικία 67 ετών, εξελέγη Οικουμενικός Πατριάρχης, θέση από την οποία υπηρέτησε το ποίμνιό του για μόλις 4 έτη, αφού το 1891 διεκόπη το νήμα της ζωής του (Ιερά Μητρόπολις Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου 2016). Τα τέσσερα αυτά χρόνια, ωστόσο, υπήρξαν αρκετά για τον Διονύσιο τον Ε΄ ώστε να καταδείξει από ποιά υλικά ήταν φτιαγμένος. Και τούτο διότι περί τα τέλη της θητείας του - αλλά και της ζωής του - ανέκυψε η δεύτερη φάση του περίφημου προνομιακού ζητήματος.

Τα προνόμια του Οικουμενικού Πατριαρχείου έχουν την απαρχή τους ήδη στο 1453 και βασίστηκαν στην συμφωνία του Πατριάρχη Γεννάδιου Σχολάριου με τον Μωάμεθ τον Πολιορκητή αμέσως μετά την άλωση. Τα προνόμια αφορούσαν το πλαίσιο εντός του οποίου οι ορθόδοξοι χριστιανοί θα οργάνωναν τη κοινωνική ζωή τους, κάθε πτυχή της οποίας θα ρυθμιζόταν επί τη βάσει των αρχών και των αξιών του Κορανίου και της σαρίας, αλλά και όσων προβλέπονται στο Κοράνι για τις μονοθεϊστικές θρησκείες και ειδικά για το Χριστιανισμό (Νανάκης 2016). Αυτό το τελευταίο επέτρεπε και επέβαλε ένα είδος αυτοτέλειας. Η έκταση και η ισχύς των προνομίων αυτών, ωστόσο, επαφίετο στην βούληση, την κρίση και τις διαθέσεις των τοπικών πασάδων, αφού η Οθωμανική αυτοκρατορία δεν είχε ενιαίο σύστημα διοίκησης. Κατά τον 19ο αιώνα η συγκυρία ευνόησε την διεύρυνση των προνομίων που απολάμβανε το Οικουμενικό Πατριαρχείο, αφού οι σουλτάνοι επιδόθηκαν σε μια γενικότερη προσπάθεια *τανζιμάτ*, δηλαδή ανασυγκρότησης της διοίκησης. Στο πλαίσιο αυτό τα προνόμια που απολάμβανε το Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως αποκρυστάλλωναν την δέσμευση της Υψηλής Πύλης για συνεργασία και συμπόρευση με όλους τους Οθωμανούς υπηκόους, ανεξάρτητα από τη θρησκευτική τους πίστη. Τα προνόμια έλαβαν την πλήρη τους μορφή με το ψήφισμα των Γενικών Κανονισμών το 1856 (Βαλαής 2013).

Η αμφισβήτηση των προνομίων αυτών (στο εξής *προνομιακό ζήτημα*), ξεκίνησε επί πατριαρχίας του Ιωακείμ του Γ΄ (Καρδαράς 1998). Σκοπός του τότε Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ του Β΄ ήταν να περιορίσει τα προνόμια των Χριστιανών και, σταδιακά, να καταργήσει πλήρως την δυνατότητά τους να ρυθμίζουν ως *μιλέτ*, δηλαδή ως ορθόδοξη κοινότητα, θέματα όπως η εκπαίδευση, η ανάδειξη κληρικών, τα διαζύγια, και άλλα (Νανάκης 2016). Οι προσπάθειές του, ωστόσο, προσέκρουσαν στην αποφασιστικότητα της Εκκλησίας και του λαού και γρήγορα εκφυλίστηκαν. Η δεύτερη φάση του προνομιακού ζητήματος ξεκίνησε το 1890 επί πατριαρχίας του Διονυσίου του Ε΄. Τότε, συγκεκριμένα, παύθηκαν οι Μητροπολίτες Σερρών και Καστοριάς χωρίς να λάβει γνώση ο Πατριάρχης, και απαιτήθηκε να πάψουν τα εκκλησιαστικά δικαστήρια να δικάζουν κληρονομικές υποθέσεις (Βαλαής 2013). Ο Διονύσιος ο Ε΄ αμέσως υπέβαλε την παραίτησή του στις 23 Ιουλίου, η οποία δεν έγινε δεκτή από τον Σουλτάνο. Στις 2 Αυγούστου υπέβαλε την παραίτησή του εκ νέου, και, παρότι ούτε αυτή έγινε δεκτή, ο Διονύσιος απεσύρθη στην οικία του στο Μακροχώρι. Ο Σουλτάνος έμεινε αμετακίνητος και, έτσι, ο Διονύσιος στις 4 Οκτωβρίου του 1890 κήρυξε την Εκκλησία *εν διωγμῷ*, έκλεισε τις εκκλησίες που ανήκαν στο Πατριαρχείο και σταμάτησε κάθε ιεροπραξία

εκτός από την τέλεση νεκρώσιμων ακολουθιών, με ορατό τον κίνδυνο να μην εορτασθούν καν τα επερχόμενα Χριστούγεννα του 1890 (Ιερά Μητρόπολις Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου 2016). Με τον τρόπο αυτό προκλήθηκε όξυνση στις σχέσεις του Πατριαρχείου με την Πύλη, αλλά και η παρέμβαση του Τσάρου της Ρωσίας, ο οποίος απείλησε με πόλεμο σε περίπτωση που δε διατηρούνταν τα πατριαρχικά προνόμια (Ιερά Μητρόπολις Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου 2016). Έτσι η Πύλη υποχώρησε και στις 24 Δεκεμβρίου 1890 εξήγγειλε ότι τα προνόμια του Πατριαρχείου παρέμεναν σεβαστά. Ο Διονύσιος ο Ε΄ οκτώ μήνες μετά έφυγε από την ζωή, αλλά έφυγε έχοντας καταγάγει μια λαμπρή νίκη για την Εκκλησία και τον λαό του.

Είναι προφανές από τα παραπάνω πως ο Διονύσιος ο Ε΄, όταν βρέθηκε ενώπιος ενωπίω με την μεγάλη πρόκληση του βίου του, ήταν σίγουρος για αυτό που έπρεπε να πράξει, και απόλυτα αποφασισμένος να το πράξει. Η επιλογή του δεν ήταν η πλέον ανώδυνη για εκείνον, και ο δρόμος που διάλεξε δεν ήταν ο ευκολότερος από τους δυο που ανοίγονταν μπροστά του. Ωστόσο, βάδισε τον δρόμο που πίστευε πως όφειλε να ακολουθήσει. Και το έκανε αταλάντευτα, έστω και εάν αυτό οδήγησε την σύγκρουσή του με τον Σουλτάνο στα άκρα. Η απόφασή του δεν βασίσθηκε ούτε στο *ευχερές*, ούτε στο *λυσιτελές*, ούτε στο *πολιτικώς εφικτό*. Όταν συγκρούεται ο κυρίαρχος με τον υποτελή, το εύλογο είναι ο πρώτος να επιβάλει την θέλησή του στον δεύτερο. Το γεγονός πως στην περίπτωση αυτή η εξέλιξη των πραγμάτων υπήρξε διαφορετική, οφείλεται σε γεγονότα που θα μπορούσαν *και να μην επέλθουν*: Ο τσάρος μπορεί να μην παρενέβαινε και, ακόμη και εάν το έπραττε, μπορεί η παρέμβασή του να ήταν ήπια και να μην ασκούσε στον Σουλτάνο την πίεση που χρειαζόταν ώστε ο τελευταίος να υποχωρήσει. Μπορεί, επίσης, η αντίδραση του Σουλτάνου στις αποφάσεις του Διονυσίου να ήταν εξίσου άγρια με αυτήν προκατόχων του, και αυτό θα οδηγούσε τον Πατριάρχη στην αγχόνη και το ποίμνιο σε ανηλεή διωγμό. Αν ήταν άλλος στην θέση του Διονυσίου, ενδεχομένως θα υποχωρούσε και θα ανέμενε κάποια προσφορότερη στιγμή για να επιδιώξει την επαναφορά των προνομίων - έναν πιο διαλλακτικό Σουλτάνο, ίσως. Ο Διονύσιος, ωστόσο, προέβη σε μια ηθική επιλογή, υπό την έννοια πως επέλεξε αυτό που ο ίδιος πίστευε πως όφειλε να επιλέξει, και όχι αυτό που φάνταζε την στιγμή εκείνη πιο βολικό ή περισσότερο εφικτό. Η στάση του, με άλλα λόγια, υπήρξε εξόχως ηθική και διόλου πολιτική. Και για τον λόγο αυτό τελικώς ανταμείφθηκε.

Ο Kierkegaard γράφει πως η απόφαση, η κάθε απόφαση, είναι μια στιγμή τρέλας (Derrida 1978 & Bennington 2011). Και έχει δίκιο, μάλλον, αφού κάθε φορά που αποφασίζουμε, αποφασίζουμε *τώρα*, πιστεύοντας πως η απόφασή μας θα αποδειχθεί ορθή *στο μέλλον*. Για το μέλλον, όμως, μόνον εικασίες μπορούμε να κάνουμε, αφού αυτό είναι αόρατο έως ότου αποκαλυφθεί, και τα γυρίσματα του τροχού της μοίρας καθιστούν αδύνατη την όποια πρόβλεψη σε τέτοιο βαθμό, που, όταν τελικά το μέλλον γίνει παρόν, ενδέχεται να αντιληφθούμε πως η απόφασή μας, όσο χρόνο και σκέψη και εάν είχαμε επενδύσει κατά την λήψη της, ήταν τελικώς εσφαλμένη. Όλα τα παραπάνω σημαίνουν σε κάποιον βαθμό πως τόσο η πολιτική πρόνοια, όσο και η πολιτική σωφροσύνη, δεν μπορούν να αποτελέσουν για εμάς ασφαλείς οδηγούς όταν πρόκειται να λάβουμε μια σημαντική πολιτική απόφαση. Όταν πρέπει να πούμε το μεγάλο ναι ή το μεγάλο όχι, ίσως ο μοναδικός ασφαλής οδηγός μας να είναι η ηθική μας και η συνείδησή μας. Οι μεγάλοι ηγέτες κατεγράφησαν ως τέτοιοι στο μεγάλο βιβλίο της ιστορίας, διότι οι καίριες αποφάσεις τους ελήφθησαν κατά τρόπο απροσδόκητο για τους πολλούς, σε πείσμα αυτού που η περίσταση κάθε φορά φαινόταν να ευνοεί. Η στάση του Διονυσίου του Ε΄ στο προνομιακό ζήτημα τον κατατάσσει ασφαλώς στην χορεία των μεγάλων ηγετών. Όταν χρειάσθηκε να αποφασίσει για τα σπουδαία και τα μεγάλα, ο Διονύσιος ο Ε΄ το έπραξε υπακούοντας στην συνείδησή του και στο ήθος του. Το γεγονός πως τελικά επιβραβεύθηκε για την στάση του αυτή, μπορεί να αποδειχθεί καλό μάθημα για όσους σήμερα ασκούν εξουσία, καταδεικνύοντας πως εάν η εκάστοτε απόφαση βασίζεται σε μια καίρια ηθική επιλογή, και εάν ο ηγέτης παραμένει αταλάντευτος σε αυτήν, τότε είναι πολύ πιθανότερο να επιτευχθεί ο όποιος πολιτικός στόχος.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Βαλαής, Δ. (2013). Η θέση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στο Οθωμανικό κράτος και η προάσπιση των δικαιωμάτων του: Η περίπτωση του Πατριάρχη Διονυσίου Ε΄ (1887-1891). Ανακτήθηκε στις 17 Φεβρουαρίου 2016 από: http://blogs.auth.gr/moschosg/2013/08/31/

Ιερά Μητρόπολις Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου (2016). Εορτολόγιον Έτους 2016 Αφιερωμένο στον Οικουμενικό Πατριάρχη Διονύσιον τον Ε΄, τον από Κρήτης, Διδυμοτείχου και Αδριανουπόλεως. Διδυμότειχο.

Καρδαράς, Χ. (1998). Ιωακείμ Γ' - Χαρ. Τρικούπης, Η Αντιπαράθεση. Από την Ανέκδοτη Αλληλογραφία του Οικουμενικού Πατριάρχη (1878-1884). Αθήνα: Τροχαλία.

Νανάκης, Α. (2016). Το προνομιακό ζήτημα το 19ο αιώνα και η αναστολή του διορισμού των κληρικών τον 21ο αιώνα. Ανακτήθηκε στις 17 Φεβρουαρίου 2016 από: http://www.amen.gr/article/to-pronomiako-zitima-to-19o-aiwna-kai-i-anastoli-tou-diorismou-twn-klirikwn-ton-21o-aiwna

Οικουμενικόν Πατριαρχείον (2016). Διονύσιος Ε΄: Βίος. Ανακτήθηκε στις 17 Φεβρουαρίου 2016 από: http://www.ec-patr.org/list/?lang=gr&id=313

II. Ξενόγλωσση

Bennington, G. (2011). A Moment of Madness: Derrida's Kierkegaard. The Oxford Literary Review. Vol. 33, No. 1, pp. 103-127.

Derrida, J. (1978). Cogito and the History of Madness. Σε: Writing and Difference, Μετάφραση Alan Bass. London: Routledge.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 145-152

ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ ΒΑΡΒΑΚΗΣ: Ο ΠΡΩΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Πασχαλίνα Σίσκου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη συγκεκριμένη εργασία επιδιώκεται η προσέγγιση του βίου του Μητροπολίτη Πολύκαρπου Βαρβάκη, ο οποίος αποτέλεσε τον πρώτο μητροπολίτη της Νέας Ορεστιάδας, καθώς και του πολύτιμου έργου του στην προσπάθεια ανέγερσης της πόλης. Η συμβολή του στα δύσκολα χρόνια του ξεριζωμού των πολιτών αναγνωρίστηκε από όλους, οι οποίοι τον τιμούσαν και τον σέβονταν κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Νέα Ορεστιάδα μέχρι το 1928, οπότε και παραιτήθηκε από τη θέση του. Η αναγνώριση της συμβολής του στη δημιουργία της νέας πόλης καταδεικνύεται και από την προτομή του που κατασκευάστηκε αργότερα και κοσμεί μία από τις πλατείες της Νέας Ορεστιάδας. Στην παρούσα εργασία θα δοθεί έμφαση στους αγώνες που κατέβαλε ο μητροπολίτης Πολύκαρπος για τη συγκέντρωση των ιερών λειψάνων και την ανακούφιση των χιλιάδων προσφύγων της ανατολικής Θράκης, όταν εγκαταστάθηκε στο Καραγάτς τον Οκτώβριο του 1920, αλλά και στην προσπάθεια που κατέβαλε να συγκεντρώσει όλους τους πολίτες γύρω του προκειμένου να δημιουργήσουν την καινούρια πατρίδα τους, τη Νέα Ορεστιάδα. Επίσης, θα γίνει εκτενής αναφορά στην ανέγερση των πρώτων ιερών ναών της Νέας Ορεστιάδας και στον καθοριστικό ρόλο του μητροπολίτη στην προσπάθεια αυτή.

Λέξεις κλειδιά: *Πολύκαρπος Βαρβάκης, Αδριανούπολη, Καραγάτς, Νέα Ορεστιάδα*

Εισαγωγή

Στην προσπάθεια ανασυγκρότησης της Νέας Ορεστιάδας, μίας πόλης η οποία αποτέλεσε προάστιο της Αδριανουπόλεως, συνέβαλαν πολλοί ενεργοί πολίτες, οι οποίοι με το συνολικό έργο τους και την αποφασιστική δράση τους μπόρεσαν να κρατήσουν αναλλοίωτο το στοιχείο της ενότητας των Καραγατσιανών και να οργανώσουν τη νέα ζωή των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας προσπερνώντας τις δυσκολίες που συνάντησαν. Μία τέτοια μεγάλη προσωπικότητα είναι ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος Βαρβάκης.

Ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος Βαρβάκης δεν περιορίστηκε μόνο στα θρησκευτικά του καθήκοντα, αλλά έγινε βοηθός, συνεργάτης και υπερασπιστής κάθε ανθρώπου, κάθε Έλληνα αδικούμενου (Τσονίδης 1980). Έζησε στα δύσκολα χρόνια της προσφυγιάς των Αδριανουπολιτών και έπειτα των Καραγατσιανών προσπαθώντας να κρατήσει ενωμένους τους Έλληνες κατοίκους και να αποφύγει τον κίνδυνο της διάσπασης μετά την παραχώρηση της Αδριανούπολης και στη συνέχεια του Καραγάτς στην Τουρκία.

Ο Δεσπότης Πολύκαρπος από την αρχή της ανάληψης της θέσης του Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως προσπάθησε με αυταπάρνηση και αυτοθυσία να ενισχύσει τον ελληνισμό της περιοχής και να συμβάλει στην πολυπόθητη ένωσή της με την υπόλοιπη Ελλάδα. Είχε την τύχη να ζήσει ως Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως την έλευση του ελληνικού στρατού στην πόλη παρουσία του βασιλιά Αλέξανδρου. Όταν, όμως, η Αδριανούπολη παραχωρήθηκε και πάλι στα χέρια των Τούρκων, δεν άφησε το ποίμνιό του μόνο του, αλλά το καθοδήγησε και συνέβαλε στην ασφαλή τοποθέτησή του στο ελεύθερο Καραγάτς. Εκεί, προσπάθησε να ανασυγκροτήσει τους Έλληνες, τους συμπαραστάθηκε ως αληθινός προστάτης και ήταν πάντα δίπλα τους στις χαρές αλλά και στις λύπες.

Πριν συμπληρωθεί ένας χρόνος από την παραμονή στο Καραγάτς, οι κάτοικοι ξαναέφυγαν, δημιουργώντας τη Νέα Ορεστιάδα, ύστερα από την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης με την οποία αποφασίστηκε η παράδοση του Καραγάτς στην Τουρκία. Εδώ, στη νέα πλέον πατρίδα τους ήταν πνευματικός πατέρας, ιερέας, ιατρός, δάσκαλος, αλλά και χτίστης. Έδωσε στους ξεριζωμένους Ορεστιαδίτες τόπο, που ευλόγησε ο ίδιος για να ριζώσουν γερά (Ι. Ν. Αγ. Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος 2008). Ήταν δίπλα τους στις δύσκολες στιγμές της δημιουργίας της νέας πόλης, τους βοήθησε ακόμη και στο κτίσιμο, τους παρηγορούσε και ευλογούσε το ποίμνιό του. Γι' αυτό και οι Ορεστιαδίτες τον σέβονταν και τον εκτιμούσαν ιδιαίτερα, ενώ ακόμη και σήμερα ο ρόλος του στην προσπάθεια δημιουργίας της Νέας Ορεστιάδας αναγνωρίζεται από όλους τους κατοίκους, όπως αποδεικνύεται και από την προτομή του που κατασκευάστηκε αργότερα και κοσμεί μία από τις πλατείες της πόλης.

Η συμβολή του Μητροπολίτη Πολύκαρπου Βαρβάκη στην ανασυγκρότηση του ελληνικού πληθυσμού της Αδριανουπόλεως και του Καραγάτς

Ο Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως και πρώτος Μητροπολίτης Νέας Ορεστιάδας Πολύκαρπος Βαρβάκης γεννήθηκε το 1862 στα Αλάτσατα της Μικράς Ασίας (Τσονίδης 1980). Τα Αλάτσατα (τουρκ. Alaçati) βρίσκονται στο δυτικό τμήμα της Ιωνικής ή Ερυθραίας χερσονήσου απέναντι από τη Χίο, σε απόσταση 10 χιλιομέτρων νοτιοδυτικά του Τσεσμέ και 70 χιλιομέτρων νοτιοανατολικά της Σμύρνης. Η πόλη Αλάτσατα βρίσκεται στην περιοχή του κάμπου και άρχισε να κατοικείται μεταξύ του 1640 και του 1645 (Βλάμος 1946).

Φοίτησε στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, από όπου και αποφοίτησε το 1887. Αμέσως μετά την αποφοίτησή του διορίσθηκε ιεροκήρυκας Βρυούλων, θέση που κράτησε μέχρι το 1893, οπότε έγινε Πρωτοσύγκελος της Μητροπόλεως Σμύρνης και στη συνέχεια Μέγας Αρχιμανδρίτης του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Ι. Ν. Αγ. Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος 2008). Την επόμενη χρονιά, το 1894, προήχθη σε επίσκοπο Λεύκης στην Κωνσταντινούπολη. Μετά από έξι χρόνια, το 1900 προβιβάστηκε σε Μητροπολίτη Ελασσώνος και Δομινίκου (Τσονίδης 1980).

Το 1910 μετατέθηκε στη Μητρόπολη Αδριανουπόλεως, όπου η ποιμαντική και εθνική του δράση ήταν πολύ μεγάλη (Ι.Ν. Αγ. Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος 2008). Δε θα ήταν υπερβολή να ονομαστεί ως ένας ήρωας του ελληνισμού, καθώς υπήρξε κύριος εμψυχωτής και οργανωτής της ελληνικής αντίδρασης απέναντι στην έντονη βουλγαρική και τουρκική δράση και βιαιότητα στη Θράκη, τη στιγμή που η ελληνική κυβέρνηση ήταν σχεδόν ανύπαρκτη. Έτσι, το 1903 με πρωτοβουλία του ιδίου και του Μητροπολίτη των Σαράντα Εκκλησιών Αγαθαγγέλου συγκροτήθηκε μυστική επαναστατική οργάνωση για την οποία ενημερώθηκε η ελληνική κυβέρνηση η οποία οργάνωνε εκείνο το διάστημα τη μακεδονική αντίσταση, και έτσι ο ελληνικός κρατικός μηχανισμός άρχισε να κινείται και σ' αυτήν την περιοχή (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Λίγα χρόνια αργότερα, στις αρχές του 1908, πραγματοποιήθηκε στην Αδριανούπολη μυστική σύσκεψη στην οποία συμμετείχε και ο Πολύκαρπος. Στη σύσκεψη αυτή αποφασίστηκε η ίδρυση της επαναστατικής οργάνωσης «Πανελλήνιος Οργάνωσις», η οποία διαιρέθηκε σε 4 τομείς: στο Θρακικό, στον Ασιατικό, στο Μακεδονικό και στον Ηπειρωτικό. Στο «κέντρο» της Αδριανούπολης την αρχηγία του αγώνα είχε αναλάβει ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος, ο οποίος, μάλιστα, κατά τη διάρκεια της μυστικής σύσκεψης στην Αδριανούπολη σήκωσε ένα παλιό καριοφίλι και έναν ξύλινο σταυρό και ορκίστηκε συγκινημένος πως θα υπηρετήσει τον αγώνα του έθνους ως εσχάτων (Ευθυμιάδης 2001).

Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως κατά την εκλογή Οικουμενικού Πατριάρχη στις 28 Ιανουαρίου 1913 ο Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως Πολύκαρπος Βαρβάκης έχασε τον Πατριαρχικό Θρόνο για μία μόνο ψήφο. Αντ' αυτού έγινε Πατριάρχης ο Μητροπολίτης Γερμανός (Δήμος Νέας Ορεστιάδος 1989).

Ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος είχε την τύχη να ζήσει ως Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως την απελευθέρωση της πόλης από τον τουρκικό ζυγό το 1920. Έτσι, όταν στις 11 Ιουλίου 1920 παρατηρήθηκαν κινήσεις ελληνικών τμημάτων στρατού γύρω απ' την Αδριανούπολη, επιτροπή από την Αδριανούπολη ζήτησε να συνεννοηθεί με τον διοικητή των δυνάμεων

Καραγάτς για την παράδοση της πόλης. Η επιτροπή που αποτελούνταν από τον Μητροπολίτη Πολύκαρπο, από τον διευθυντή του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού στην Αδριανούπολη, τον Μουφτή, τον Δήμαρχο και έναν Τούρκο υπολοχαγό, συναντήθηκε με τον διοικητή του αποσπάσματος συνταγματάρχη Ξύδη Θεόδωρο πάνω στην οριοθετική γραμμή του δρόμου Καραγάτς – Αδριανούπολη. Η επιτροπή ζήτησε από τον Έλληνα διοικητή να σταματήσουν οι εχθροπραξίες και να παραδοθεί η πόλη αναίμακτα στον ελληνικό στρατό, βάζοντας κάποιους όρους. Όμως, δεν υπήρξε συμφωνία στη συγκεκριμένη συνάντηση, γι' αυτό και ακολούθησε και δεύτερη τα ξημερώματα της επόμενης ημέρας 12 Ιουλίου, όπου και συμφωνήθηκε η παράδοση της πόλης (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996).

Με τη Συνθήκη των Σεβρών στις 10 Αυγούστου 1920 η Αδριανούπολη, όπως και όλη η ανατολική Θράκη εκτός της Κωνσταντινούπολης που έμεινε υπό Συμμαχική επίβλεψη, αποδόθηκε στους Έλληνες. Η απελευθέρωση της Αδριανούπολης συνοδεύτηκε από πανηγυρισμούς όλων των Ελλήνων της πόλης, οι οποίοι δεν μπορούσαν να πιστέψουν πως η ώρα της λευτεριάς είχε έρθει (Μαυρίδης 2008). Η υποδοχή των Ελλήνων κατοίκων της Αδριανούπολης προς τον ελληνικό στρατό ήταν αποθεωτική (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996).

Στις 13 Ιουλίου του 1920 εισήλθε στην Αδριανούπολη θριαμβευτικά ο Έλληνας βασιλιάς, Αλέξανδρος, ως επικεφαλής του ελληνικού στρατού. Κατά τη διάρκεια της επίσημης Δοξολογίας στον Μητροπολιτικό Ναό Κοιμήσεως Θεότοκου, ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος δακρυσμένος από χαρά και συγκίνηση αναφώνησε: «Θεέ μου είναι όνειρο ή πραγματικότης ό,τι βλέπουν οι οφθαλμοί μου; Ο βασιλεύς των Ελλήνων εις τον Μητροπολιτικόν Ναόν της Αδριανουπόλεως και γώ Μητροπολίτης αυτής;» Και ο λαός απάντησε στην ερώτησή του: «Πάλι με χρόνια με καιρούς, πάλι δικά μας έγιναν!» (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009). Για τα επόμενα δύο χρόνια η ζωή στην Αδριανούπολη και στην υπόλοιπη ανατολική Θράκη κυλούσε ομαλά μέσα σε ένα κλίμα αναδιοργάνωσης και αποκατάστασης της οικονομικής ευημερίας και της πολιτικής ελευθερίας στην περιοχή (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Ωστόσο, η λευτεριά στην Αδριανούπολη κράτησε μόνο δύο χρόνια και τρεις μήνες. Η Μικρασιατική καταστροφή του 1922 έφερε νέες αναταράξεις στην περιοχή της Θράκης. Ο ελληνικός στρατός υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει την ανατολική Θράκη στους Τούρκους μέσα σε 15 ημέρες. Ως σύνορο μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας ορίστηκε αρχικά ο ποταμός Έβρος. Έτσι, η Αδριανούπολη ανήκε πλέον στην Τουρκία, ενώ το Καραγάτς παρέμεινε ελληνικό (Μαυρίδης 2008).

Έτσι, ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος μαζί με το ποίμνιό του εγκατέλειψαν την πόλη και εγκαταστάθηκαν στο Καραγάτς, προάστιο της Αδριανούπολης (Ι. Ν. Αγ. Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος 2008). Στις 9 Οκτωβρίου 1922 τελέστηκε η τελευταία Θεία Λειτουργία στην εκκλησία της Μητρόπολης πρωτοστατούντος του Μητροπολίτη Πολύκαρπου Βαρβάκη (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010) και στις 18 Οκτωβρίου 1922 εγκατέλειψαν την πόλη και τα τελευταία τμήματα του Ελληνικού στρατού (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996). Ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος εγκαταστάθηκε στο Καραγάτς, με μοναδικό πάθος τη συγκέντρωση των ιερών λειψάνων και την ανακούφιση των χιλιάδων προσφύγων της Ανατολικής Θράκης (Δήμος Νέας Ορεστιάδος 1989). Κατά το διάστημα 1922-1923 το Καραγάτς χρησίμευε ως έδρα του Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως (Μουτσόπουλος κ.ά. 2006).

Μετά την παράδοση της Αδριανούπολης τον Οκτώβριο του 1922, στη Λωζάννη της Ελβετίας άρχισε το Νοέμβριο του 1922 η Συνδιάσκεψη της Ειρήνης μεταξύ των δυτικών συμμάχων και των Τούρκων (Δήμος Νέας Ορεστιάδος 1989). Στις 16 Δεκεμβρίου 1922 οι κάτοικοι του Καραγάτς στέλνουν διά υπογραφούσης χειρός του Μητροπολίτη Πολυκάρπου επιστολή προς τον Ελευθέριο Βενιζέλο, που βρισκόταν τότε στη Λωζάννη ως Πρόεδρος της Ελληνικής Αντιπροσωπείας, με την οποία του εξέφρασαν την πλήρη ικανοποίησή τους για το γεγονός πως το Καραγάτς θα παρέμενε ελληνικό, καθώς σύνορο θα ήταν στο εξής ο ποταμός Έβρος (Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», Ψηφιακό Αρχείο). Συγκεκριμένα, ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος ανέφερε στην επιστολή του πως τον ευχαριστεί για το μόχθο του, του εύχεται για την ονομαστική εορτή του και ενημερώνει για την επιστολή

προς τον Κώρζον και τους συμμάχους, που όρισαν σύνορο τον Έβρο, καθώς το τρίγωνο Καραγάτς είναι άκρως ελληνικό. Ελπίζει δε πως η σωτηρία του είναι εγγυημένη κατά τη συνδιάσκεψη και ευγνωμονεί για αυτό (Ρυζιώτης 2013).

Οι διαβουλεύσεις, όμως, στη Λωζάννη συνεχίζονταν για την τελική υπογραφή της ομώνυμης συνθήκης και ο Ελευθέριος Βενιζέλος, πληρεξούσιος εκπρόσωπος της ελληνικής πλευράς, υπέγραψε μία συμφωνία η οποία θα είχε οδυνηρό τέλος για τους κατοίκους του Καραγάτς και των χωριών Μπόσνα και Ντεμερντές (Μαυρίδης 2008). Το τελικό κείμενο των διαπραγματεύσεων στη Λωζάννη υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923 και αποτελείται από 143 άρθρα, 6 συμβάσεις και 5 πρωτόκολλα, μεταξύ των οποίων και το «Πρωτόκολλο περί Καραγάτς» (Παραπαγγίδης 2013).

Έτσι, μεταξύ των αποφάσεων της Συνδιάσκεψης ήταν και η παράδοση του Καραγάτς, που είχε ονομασθεί το 1920 Ορεστιάδα, στους Τούρκους και η εγκατάλειψή του απ' όλους τους Έλληνες κατοίκους του μέχρι τις 15 Σεπτεμβρίου 1923. Η μονογραφείσα απόφαση στη Λωζάννη από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, τον Ισμέτ Ινονού και τους αντιπροσώπους των Αγγλογάλλων όριζε: Το Καραγάτς που βρίσκεται στη δεξιά όχθη του ποταμού Έβρου, με τα χωριά Μπόσνα και Ντεμερντές δίδεται στους Τούρκους για στρατιωτικούς και οικονομικούς λόγους και για να έχει η Αδριανούπολη σιδηροδρομικό σταθμό. Οι κάτοικοι της περιοχής που έπρεπε να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους ήταν 17.000 (Δήμος Νέας Ορεστιάδος 1989).

Οι κάτοικοι του Καραγάτς έμαθαν τη σκληρή γι' αυτούς απόφαση το βράδυ της 27ης Μαΐου 1923. Αμέσως, σύσσωμοι κατέφυγαν στην εκκλησία των Αγίων Θεοδώρων και εκεί υπό τις ευλογίες του Μητροπολίτη Πολύκαρπου αποφάσισαν αγόγγυστα να θυσιαστούν στο βωμό των ευρύτερων εθνικών συμφερόντων, όπως ακριβώς έπραξε η Ιφιγένεια κατά την αρχαιότητα. Ο Μητροπολίτης συνέστησε στους κατοίκους να ακολουθήσουν όλοι μαζί τον πικρό δρόμο της προσφυγιάς και της αναζήτησης νέας πατρίδας, χωρίς μάλιστα να γίνει χρήση του δικαιώματος της εξάμηνης παραμονής (Γεωργούλης 1996).

Στενοχώρια, αγωνία και φόβος κυρίευσε το λαό, ενώ για το Μητροπολίτη Πολύκαρπο το πλήγμα ήταν βαρύ. Δεν είχε καν συμπληρωθεί χρόνος από την εξορία του από την Αδριανούπολη και υποχρεωνόταν μαζί με το ποίμνιό του σε νέα προσφυγιά. Η αγωνία του Μητροπολίτη ήταν πώς θα παρηγορούσε, αλλά και πού θα οδηγούσε τους πιστούς (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009). Ο αγώνας του ήταν μεγάλος για να δώσει κουράγιο στους πρόσφυγες που έπρεπε να αναζητήσουν νέο τόπο κατοικίας (Ι. Ν. Αγ. Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος 2008). Ο Μητροπολίτης Λυτίτσης Νικηφόρος καθώς και επιστήθιοι φίλοι του Μητροπολίτη Πολύκαρπου, πήγαν στο Δεσπότη να μάθουν, με την κρυφή ελπίδα να ακούσουν πως είναι ψέματα και δεν παραχωρείται το Καραγάτς. Έμειναν ως τα ξημερώματα και έφυγαν με την πίστη πως μπορεί να χαθεί το Καραγάτς, αλλά οι Καραγατσιανοί δεν πρόκειται να χαθούν (Τσονίδης 1980).

Στις 1 Ιουνίου 1923 οι κάτοικοι του Καραγάτς συγκεντρώθηκαν στην εκκλησία Αγίων Θεοδώρων και την επόμενη μέρα, στις 2 Ιουνίου, στην εκκλησία Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης με την προεδρία του Μητροπολίτη Πολύκαρπου, όπως προκύπτει από τα Πρακτικά της Δημογεροντίας Αδριανουπόλεως. Στις συναντήσεις αυτές αντάλλαξαν γνώμες για τη δύσκολη κατάσταση στην οποία βρίσκονταν και αναζήτησαν την εξεύρεση λύσης (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996).

Το απόγευμα της 3ης Ιουνίου συγκεντρώθηκαν στη Δημοτική Σχολή Αγίων Θεοδώρων, στο Αρρεναγωγείο, με την προεδρία και πάλι του Μητροπολίτη Πολύκαρπου (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996). Στη συνάντηση αυτή προτάθηκαν διάφορα μέρη για την εγκατάστασή τους, μεταξύ των οποίων και η τοποθεσία Κούμ – τσιφλίκ που βρισκόταν 17 χιλιόμετρα νοτιότερα από το Καραγάτς, η οποία και επικράτησε. Επίσης, υπερψηφίστηκε η πρόταση του Μητροπολίτη Πολύκαρπου να μην διασκορπιστούν σε διάφορες πόλεις, αλλά να εγκατασταθούν όλοι μαζί στο ίδιο μέρος (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009).

Στις 4 Ιουνίου 1923 μέλη μίας επιτροπής που δημιουργήθηκε με πρόεδρο το Μητροπολίτη Πολύκαρπο πήγαν στον τόπο που σήμερα βρίσκεται η Νέα Ορεστιάδα και που τότε ήταν ένα μεγάλο αγρόκτημα και αποφάσισαν πως αυτή θα ήταν πλέον η νέα τους πατρίδα. Ο Μητροπολίτης στάθηκε και πάλι πολύτιμος βοηθός και καθοδηγητής του νέου αυτού αγώνα,

του ξεσηκωμού των πολιτών από τα πάτρια εδάφη τους και της οριστικής εγκατάστασής τους στα νέα εδάφη (Ι. Ν. Αγ. Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος 2008).

Σύμφωνα με τους Τσονίδη και Πατεράκη, οι οποίοι περιγράφουν την επίσκεψη αυτή της επιτροπής στον τόπο που σήμερα βρίσκεται η Νέα Ορεστιάδα στο βιβλίο τους «Η Ορεστιάδα Γιορτάζει τα 58 Χρόνια της Δημιουργίας της», η επιτροπή αυτή με πρόεδρο το Μητροπολίτη Πολύκαρπο, πέρασε τις Καστανιές, την Καβύλη και το Σάκκο και έφθασε στον Πύργο. Εκεί κάθισαν για λίγο, ήπιαν καφέ, κουβέντιασαν με τους κατοίκους και είπαν για πρώτη φορά το σκοπό τους: «Θα γίνουμε γειτόνοι, πάμε στο Κουμ-Τσιφλίκ, να το δούμε και θα 'ρθουμε να κάνουμε καινούργια πατρίδα».

Στις 10 Ιουνίου 1923 ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος, ως επικεφαλής της επιτροπής που είχε συσταθεί και είχε αναλάβει να πάει στην Αθήνα, συνάντησε τον Γενικό Διοικητή της Θράκης Σπύρο Δάσιο και του ζήτησε την έγκριση για την ίδρυση της νέας πόλης στη συγκεκριμένη τοποθεσία (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009). Έπειτα, επισκέφθηκαν από κοινού με το Σπύρο Δάσιο τον Πλαστήρα και το Γονατά (Τσονίδης, 1980). Εννιακόσιες οικογένειες είχαν δηλώσει εγγράφως πως θα εγκατασταθούν στη Νέα Ορεστιάδα. Ο Σπύρος Δάσιος ενέκρινε τη δημιουργία της νέας πόλης (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009) και η μεταφορά και εγκατάσταση των προσφύγων στη νέα πατρίδα τους ξεκίνησε κάτω από την επίβλεψη και καθοδήγηση του αγαπημένου τους Μητροπολίτη.

Ο ρόλος του Μητροπολίτη Πολύκαρπου Βαρβάκη στη δημιουργία της Νέας Ορεστιάδας και στην ομαλή εγκατάσταση των Ελλήνων κατοίκων

Η εκκένωση της «παλιάς» Ορεστιάδας άρχισε τον Ιούλιο του 1923 και στις 14 Σεπτεμβρίου 1923 κανένας Έλληνας μόνιμος κάτοικος δεν υπήρχε στην περιοχή. Για να μη γίνουν επεισόδια, την εκκένωση επέβλεπε γαλλικό τάγμα στρατού. Η «παλιά» Ορεστιάδα παραδόθηκε στους Τούρκους το πρωί της 15ης Σεπτεμβρίου (Τσονίδης 1980) με την υπογραφή Ειδικού Πρωτοκόλλου Παράδοσης και Παραλαβής (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996).

Ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος δούλεψε πολύ για να δημιουργηθεί η καινούργια αυτή πόλη με γερές βάσεις (Ι. Ν. Αγ. Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος 2008). Η εγκατάσταση στη νέα πατρίδα, στη Νέα Ορεστιάδα δεν ήταν εύκολη υπόθεση για τους Καραγατσιανούς. Ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος στάθηκε και πάλι ένας προστάτης γι' αυτούς και αποτέλεσε τον εμψυχωτή της όλης υπόθεσης. Ο Μητροπολίτης ήταν μπροστάρης και καθοδηγητής των Ελλήνων προσφύγων μαζί με το συνεργάτη του Αρχιδιάκονο π. Γεώργιο Μακαρώνη για τη δημιουργία της νέας πόλης. Ήρθαν στην τοποθεσία που επιλέχθηκε να κτιστεί η καινούργια πόλη και εγκατέστησαν τη Μητρόπολη στη Νέα Ορεστιάδα (Ι. Ν. Αγ. Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος 2008). Μαζί τους ήταν και οι δύο ιερείς του Καραγάτς, της μετέπειτα Ορεστιάδας, ο π. Γεώργιος Κυριακίδης και ο π. Χρήστος Γερασίδης (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος στάθηκε συμπαραστάτης όλων των προσφύγων, ο οποίος, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Μαυρίδης στο βιβλίο του «Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου» (2008), εκτός από τη γενικότερη έννοια του να κρατήσει ενωμένους όλους τους κατοίκους του Καραγάτς, βοηθούσε τον καθένα προσωπικά αρπάζοντας ο ίδιος το φτυάρι, αν και γέρος, δίνοντάς τους μ' αυτόν τον τρόπο θάρρος και κουράγιο.

Οι πρώτες μέρες στη Νέα Ορεστιάδα ήταν πολύ δύσκολες. Ο κόσμος έμενε σε σκηνές, χωρίς τροφή και ιατρική περίθαλψη. Εκεί κοντά τους και ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος αγωνιζόταν μαζί με τους κατοίκους, τους βοηθούσε στο χτίσιμο, τους παρηγορούσε και ευλογούσε το ποίμνιό του. Ο ίδιος έμενε σε σκηνές, το ίδιο και οι ιερείς, αλλά και οι υπόλοιποι άρχοντες (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009). Είναι χαρακτηριστικό το γράμμα που έστειλε ένας από τους πρώτους αστυνομικούς της Ν. Ορεστιάδας Μανόλης Πετυχάκης σε συγγενικό του πρόσωπο. Μεταξύ άλλων γράφει: «…Είχα πεθυμήσει άλλως να δω και τη ζωή του αντίσκηνου, που είναι πραγματικά ευχάριστη τη νύκτα, όχι όμως και το μεσημέρι, γιατί μπορείς να ψηθείς ζωντανός. Τι να κάνω όμως αφού και ο … Μητροπολίτης κοιμάται σε σκηνή…» (Μαυρίδης 2008). Εκτός από τις καιρικές συνθήκες οι άστεγοι πρόσφυγες είχαν να

αντιμετωπίσουν στερήσεις, αλλά και κινδύνους από σκορπιούς και φίδια (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009).

Σύμφωνα με τον Τσονίδη (1980), ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος εγκαταστάθηκε τις πρώτες ημέρες στο χωριό Κλεισσώ σε εγκαταλειμμένο τουρκικό σπίτι και καθημερινά ερχόταν στην Ορεστιάδα για να παρακολουθήσει το κτίσιμο της πόλης και για να δώσει θάρρος στους κατοίκους. Τους έλεγε: «Μη στεναχωριέστε, κάνετε υπομονή, όλα θα γίνουν και θα 'ρθουν και καλές μέρες». Ο Μητροπολίτης ήθελε την Ορεστιάδα αστικό κέντρο, γι' αυτό, όταν αντιλήφθηκε την τάση των αστών να εγκατασταθούν σε άλλες πόλεις, χρησιμοποίησε όλο του το κύρος και την επιρροή του για να τους μεταπείσει. Για την προσέλευση μάλιστα κατοίκων στη Νέα Ορεστιάδα εισηγήθηκε στη Γενική Διοίκηση Θράκης να τοποθετηθεί πινακίδα στο σιδηροδρομικό σταθμό που ανέγραφε πως δίνονται δωρεάν οικόπεδα και υλικά για τη στέγαση των προσφύγων.

Ο αγιασμός των εγκαινίων της νέας πόλης έγινε στις 12 Αυγούστου 1923 από τον Μητροπολίτη Πολύκαρπο με την παρουσία του Γενικού Διοικητή Θράκης Σπύρου Δάσιου και τέθηκαν τα θεμέλια των πρώτων δημόσιων κτιρίων (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996). Την ημέρα αυτή ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος συνοδευόμενος από πρόσφυγες τέλεσε τον αγιασμό στα χώματα της νέας πατρίδας (Κιηγμάς 2013). Η ημέρα που έγιναν τα εγκαίνια ήταν Κυριακή και πλήθος κόσμου υποδέχθηκε τους άρχοντες που έφθασαν στη Νέα Ορεστιάδα για τα εγκαίνιά της (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009).

Συγκεκριμένα, την Κυριακή το πρωί έκτακτο τρένο πήρε από το Καραγάτς τις αρχές και πολλούς κατοίκους, σταμάτησε στη Νέα Ορεστιάδα όπου κατέβηκαν οι κάτοικοι, και επιτροπή από το Μητροπολίτη Πολύκαρπο και άλλους αντιπροσώπους πήγε στο Ουρλί, το σημερινό Σταθμό Χειμωνίου όπου υποδέχθηκε τον Γενικό Διοικητή Σπύρο Δάσιο που έφθασε με την τακτική αμαξοστοιχία και ήρθαν στη Νέα Ορεστιάδα για την τελετή των εγκαινίων. Πλήθος κόσμου τους υποδέχθηκε και ο δήμαρχος της Νέας Ορεστιάδας Στέφανος Δημητρίου τους καλωσόρισε και έπειτα ακολούθησε η τελετή των εγκαινίων (Τσονίδης 1980).

Οι πρόσφυγες από τις πρώτες μέρες της παρουσίας τους στη νέα πατρίδα κατασκεύασαν ένα παράπηγμα που στέγασε προσωρινά ιερά σκεύη και εικόνες. Το εκκλησάκι αυτό κατασκευάστηκε εκεί που σήμερα βρίσκεται το παλιό κτίριο της Δημαρχίας. Εκεί σχεδίαζαν ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος και ο Γενικός Διοικητής Θράκης Δάσιος να ανεγείρουν τον Μητροπολιτικό ναό στο όνομα της Παναγίας, όπως ο αντίστοιχος στην Αδριανούπολη. Όμως, τελικά επικράτησε η γνώμη των Καραγατσιανών αγροτών οι οποίοι έχτισαν την εκκλησία των Αγίων Θεοδώρων στην περιοχή του σημερινού ναού για να τους θυμίζει την αντίστοιχη εκκλησία της παλιάς Ορεστιάδας (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Το αρχικό σχέδιο του Μητροπολίτη, των αρχών και των αστών της πόλης προέβλεπε τη δημιουργία του μητροπολιτικού μεγάρου δίπλα στην εκκλησία που προοριζόταν να γίνει στη θέση που βρίσκεται η παλιά Δημαρχία. Το μητροπολιτικό μέγαρο ήταν ένα μεγάλο πέτρινο κτίριο ενός ορόφου με 8 δωμάτια και ημιυπόγειο. Πριν όμως από την ολοκλήρωση του κτιρίου, οι δημόσιες στεγαστικές ανάγκες υποχρέωσαν το Δεσπότη να παραχωρήσει το κτίριο στο δημόσιο. Αντ' αυτού παραχωρήθηκε στη Μητρόπολη το κτίριο της Εφορίας που ήταν πολύ μικρότερο και εγκαταστάθηκαν εκεί τα γραφεία της Μητρόπολης. Ο ίδιος ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος συνοίκησε με την οικογένεια του Σεραφείμ Σεραφειμίδη, του οποίου η σύζυγος Δέσποινα ήταν ανιψιά του Δεσπότη (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009).

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η Μητρόπολη Αδριανουπόλεως καταργήθηκε μετά το 1923 και αντ' αυτής ιδρύθηκε προσωρινά στην ελεύθερη Ελλάδα η Μητρόπολη Νέας Ορεστιάδος το Νοέμβριο του 1924. Επίσης, ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος έφερε τον τίτλο «Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως και Νέας Ορεστιάδας». Το 1931 η Μητρόπολη συγχωνεύθηκε με την Ιερά Μητρόπολη Διδυμοτείχου, γι' αυτό και ο εκάστοτε Μητροπολίτης της περιοχής είχε τον τίτλο «Μητροπολίτης Διδυμοτείχου και Ορεστιάδος», ενώ με την κατάργηση της Μητρόπολης Σουφλίου το 1934 οι εκάστοτε Μητροπολίτες είχαν τον τίτλο «Μητροπολίτης Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου» (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος Βαρβάκης παραιτήθηκε από Μητροπολίτης Νέας Ορεστιάδας σε μεγάλη ηλικία το 1928 και μετατέθηκε στη Μητρόπολη Χίου, απέναντι από τη γενέτειρα του, όπου και πέθανε (Ι. Ν. Αγ. Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος 2008). Μετά την παραίτηση του Μητροπολίτη Πολύκαρπου, η πόλη της Νέας Ορεστιάδας υπήχθη στην Ι. Μητρόπολη Διδυμοτείχου (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009). Μετά την υπαγωγή της Ορεστιάδας στη Μητρόπολη Διδυμοτείχου τα γραφεία της Μητρόπολης μεταφέρθηκαν στο Συνοδικό της εκκλησίας Αγίων Θεοδώρων και το κτίριο της Μητρόπολης παραχωρήθηκε στην οικογένεια του Βασιλείου Σπαθάρη για τη δημιουργία ταπητουργικής Σχολής (Τσονίδης 1980). Μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1990, πίσω από το σημερινό Επισκοπείο υπήρχαν γραφεία της Μητροπόλεως, τα οποία κατεδαφίστηκαν λόγω παλαιότητας (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009).

Σήμερα υπάρχουν οι εκκλησίες των Αγίων Θεοδώρων, των Ταξιαρχών, του Προφήτου Ηλία, της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, του Αγίου Δημητρίου, του Αγίου Αθανασίου και της Αγίας Βαρβάρας. Επίσης, υπάρχουν το εκκλησάκι του Αγίου Φανουρίου και στα χωριά του δήμου Νέας Ορεστιάδος, Πύργος, Λεπτή και Σάκκος οι εκκλησίες της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, του Αγίου Σπυρίδωνος, της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και τα εξωκκλήσια του Αγίου Νεκταρίου στον Πύργο και του Αγίου Γεωργίου στη Λεπτή (Δήμος Νέας Ορεστιάδος 1989).

Επίλογος

Η δράση του Μητροπολίτη Πολύκαρπου Βαρβάκη τόσο στην Αδριανούπολη και στο Καραγάτς όσο και στη Νέα Ορεστιάδα ήταν πολύ μεγάλη. Ο αείμνηστος Μητροπολίτης Πολύκαρπος άφησε ανεξίτηλα τα ίχνη κτιριακών συγκροτημάτων, αγαθοεργού δράσεως και πατριωτικής δραστηριότητας στη Νέα Ορεστιάδα (Τσονίδης 1980). Οι κάτοικοι της Νέας Ορεστιάδας τον τιμούν και τον μνημονεύουν συνεχώς, καθώς πρωτοστάτησε στους αγώνες των προγόνων μας στη διατήρηση του ελληνισμού και συνέβαλε αποφασιστικά στη διασφάλιση της ενότητας των Ορεστιαδιτών.

Ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος δεν ήταν μόνο ο πρώτος Μητροπολίτης της Νέας Ορεστιάδας, αλλά ο άνθρωπος που έθεσε τον θεμέλιο λίθο της πόλης, ιδρύοντας τη νέα πόλη και αναλαμβάνοντας τα ηνία της Μητροπόλεως Νέας Ορεστιάδας. Η συμβολή του στην ίδρυση της νέας πόλης ήταν τεράστια και γι' αυτό σε ένδειξη ευγνωμοσύνης στήθηκε προς τιμήν του η προτομή του στο κέντρο της πόλης (Γεωργούλης 1996).

Κειμήλια από τη ζωή του Μητροπολίτη Πολύκαρπου βρίσκονται ακόμη ανάμεσά μας, όπως ο αρχιερατικός θρόνος του που κοσμεί το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο της Νέας Ορεστιάδας και αποτελεί ένα ξυλόγλυπτο αριστούργημα με φύλλα χρυσού (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996). Επιπλέον, μπορεί κανείς να ενημερωθεί για τη ζωή και τη δράση του Πολύκαρπου κάνοντας μία επίσκεψη στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο της πόλης, όπου υπάρχει πλούσιο υλικό εμπλουτισμένο με φωτογραφίες από εκείνη την εποχή. Έτσι, θα παραμένει για πάντα ανάμεσά μας, καθώς θα τον θυμόμαστε όλοι οι κάτοικοι της πόλης με σεβασμό και εκτίμηση απέναντι στο πολύτιμο έργο του.

Βιβλιογραφία

Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης, Β. (2009). Των και Πολιούχων Ημών. Αφιερωματική Επισκόπηση για τα 50 Χρόνια από τα Εγκαίνια του Ιερού Μητροπολιτικού Ναού Αγίων Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος, Ν. Ορεστιάδα.

Βλάμος, Οικ. Κ. (1946). Τα Αλάτσατα της Ιωνικής ή Ερυθραίας Χερσονήσου 1640-1914. Θεσσαλονίκη: Α΄Έκδοση: Μιχ. Τριανταφύλλου.

Γεωργούλης, Σ. (1996). Η Νέα Ορεστιάδα και η Επαρχία της: Πύλη Ανατολής και Δύσης. Αθήνα: Arrowhead Studios.

Δήμος Νέας Ορεστιάδος (1989). Νέα Ορεστιάς – Μία Ματιά για να την Γνωρίσουμε. Ασπροβάλτα: Τυπογραφείο Μέλισσα.

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», Ψηφιακό Αρχείο, Μουσείο Μπενάκη, Φάκελος 189-09.

Ευθυμιάδης, Απ. (2001). Η Συμβολή της Θράκης στους Απελευθερωτικούς Αγώνες του Έθνους. Αλεξανδρούπολη: Κονδύλης.

Ι.Ν. Αγ. Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος (2008). Ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος και η Νέα Ορεστιάδα. Ν. Ορεστιάδα.

Κιηγμάς, Δ. (2013). Η ληξιαρχική πράξη γέννησης της Νέας Ορεστιάδας μέσα από τα πρακτικά της δημογεροντίας. Επί των Ποταμών. Περιοδική Έκδοση Ιεράς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου. Τεύχος 4ο.

Κιηγμάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2010). Αδριανούπολη – Καραγάτς – Νέα Ορεστιάδα: Μια Πόλη. Ν. Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέων.

Μαυρίδης, Π. (2008). Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέα.

Μαυρίδης, Π., Μπεζιργιαννίδης, Β. (1996). Μνήμες από τις Αξέχαστες Πατρίδες – Δραστηριότητες του Συλλόγου. Ασπροβάλτα: Μορφωτικός Σύλλογος «Μουσείο Λαογραφίας και Ιστορίας Τέχνης Ορεστιάδας και Περιφέρειας», Νέα Ορεστιάδα.

Μουτσόπουλος, Ν., Βακαλόπουλος, Κ., Κεσόπουλος, Αρ. (2006). Αλησμόνητες Πατρίδες της Θράκης. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Τζιαμπίρης – Πυραμίδα.

Παραπαγγίδης, Β. (2013). Συνθήκη της Λωζάννης. Ληξιαρχική πράξη γέννησης της Νέας Ορεστιάδας. Επί των Ποταμών, Περιοδική Έκδοση Ιεράς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου. Τεύχος 4ο.

Ρυζιώτης, Γ. (2013). Συνθήκη της Λωζάννης. Ληξιαρχική πράξη γέννησης μιας πόλης. Επί των Ποταμών, Περιοδική Έκδοση Ιεράς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου. Τεύχος 4ο.

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Αθήνα: Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ορεστιάδας.

Τσονίδης, Τ., Πατεράκης, Ν. (1981). Η Ορεστιάδα Γιορτάζει τα 58 Χρόνια της Δημιουργίας της. Δήμος Ορεστιάδας.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 153-158

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ: ΠΡΟΤΥΠΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Μαρία Κ. Χωριανοπούλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή από τη Βύσσα Ορεστιάδας υπήρξε ο διαπρεπέστερος μαθηματικός του 20ου αιώνα, αφού το πρωτότυπο επιστημονικό έργο του θεωρείται κλασικό στη διεθνή βιβλιογραφία της επιστήμης του. Πέραν τούτου, ο Καραθεοδωρή υπήρξε ακέραιη πνευματική προσωπικότητα, αφού διακρινόταν τόσο για το ήθος του, όσο και για την ακόρεστη πνευματική λαιμαργία του. Ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή υπήρξε αληθινός πατριώτης και, παρόλο που μεσουράνησε στην Ευρώπη, δεν ξέχασε ποτέ την αγαπημένη του πατρίδα. Η εισήγηση αυτή φιλοδοξεί να φωτίσει την προσωπικότητα του σπουδαίου αυτού ανδρός, και, παράλληλα, να παρουσιάσει την σημαντικότατη επίδραση που άσκησε στο επιστημονικό γίγνεσθαι της εποχής του, αλλά και την ανεξίτηλη εις το διηνεκές συμβολή του στις επιστήμες ιδίως των μαθηματικών και της φυσικής. Παράλληλα προς αυτά, θα υπογραμμίσει την ευρύτερη συμβολή του στην κοινωνική και εθνική ζωή, καθώς και τις ιδέες του για τον ρόλο της Ελλάδος στην Μικρά Ασία, όπως αυτές εκφράζονται στο υπόμνημα του προς τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Θα εστιάσει, επίσης, στις θέσεις του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή που αφορούν την δημιουργία ενός ιδανικού εθνικού κράτους, το οποίο στην σκέψη του οφείλει να είναι σταθερά προσανατολισμένο στην παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους και στη διαρκή πνευματική ανέλιξη του λαού.

Λέξεις κλειδιά: *Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή, Albert Einstein, μεγάλη ιδέα, εθνικό κράτος, ίσες ευκαιρίες*

Η επιλογή της προσωπικότητας που πρόκειται να παρουσιασθεί απαιτεί να εξηγηθούν εκ προοιμίου οι λόγοι για τους οποίους θα γίνει αναφορά σε έναν κορυφαίο μεν άνθρωπο, ο οποίος όμως, ανήκει σε μια γενιά αρκετά μακριά από την παρούσα. Διαβάζοντας συγκεντρωμένα όσα έχουν γραφτεί για τη ζωή του θα συγκεκριμενοποιηθεί και θα φωτισθεί η ακέραιη πνευματική προσωπικότητα αυτού του σπουδαίου ανδρός, ο οποίος έζησε σε μια περίοδο που σηματοδοτείται από συγκλονιστικά γεγονότα που άλλαξαν τον κόσμο το πρώτο μισό του 20ου αι. [i]

Στόχος είναι να αναδειχθεί η επικαιρότητα των απόψεων του, η πολυποίκιλη δράση του και η συνολική προσφορά του στην Ελλάδα και στα ελληνικά πανεπιστήμια. Είναι πεποίθηση όλων μας ότι ο Καραθεοδωρή (1873-1950) αποτελεί το πρότυπο του ανθρώπου που μπορεί να ασκήσει σημαντική επίδραση μέσα στον χρόνο.

Ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή φέρει το επίθετο μιας μεγάλης οικογένειας. Το γένος Καραθεοδωρή[ii] εμφανίζεται περί το 1740, με τον πρώτο προπάτορα κάρα- Θεοδωρή[iii]. Έχει τις ρίζες του στο χωριό Μπόσνα[iv], νοτιοανατολικά της Αδριανούπολης, στο οποίο κατοικούσαν μόνον Έλληνες χριστιανοί ορθόδοξοι επιτυγχάνοντας μεγάλη εμπορική ανάπτυξη τροφοδοτώντας καθημερινά την Αδριανούπολη με πλούσια φρούτα και λαχανικά. Σε μια περίοδο εκατό ετών, οι Καραθεοδωρή ανήκουν στις εξέχουσες ελληνικές οικογένειες

των οποίων η συνεισφορά στο έθνος, στα γράμματα και στις επιστήμες έχει ανυπολόγιστη αξία.

Η οικογένεια Καραθεοδωρή ανήκε στην τάξη των δημόσιων λειτουργών: κατείχε αξιώματα στην οθωμανική διοίκηση και εκπαίδευση των επαρχιών και υπηρέτησε τους Σουλτάνους Μαχμούτ Β΄, Αμπντούλ Μετζίτ Α΄, Αμπντούλ Αζίζ και Αμπντούλ Χαμίτ Β΄ (Γεωργιάδου 2007). Στις αυτοβιογραφικές του σημειώσεις ο Κωνσταντίνος γράφει ότι η οικογένεια του πατρός του «κατάγεται από τη Θράκη, επί πολλές γενεές ζούσε στην Αδριανούπολη και απαρτίζεται από ιατρούς, διανοούμενους και διπλωμάτες».

Ο Κωνσταντίνος γεννήθηκε το 1873 στο Βερολίνο και διέμεινε εκεί όσο ο πατέρας του ήταν διπλωματικός εκπρόσωπος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη Γερμανία. Πατέρας του ήταν ο Στέφανος Καραθεοδωρής, γιος του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή καθηγητή της Ιατρικής Σχολής της Κωνσταντινουπόλεως και μητέρα του η Δέσποινα Πετροκόκκινου που είχε καταγωγή από τη Χίο, την οποία δυστυχώς έχασε στα έξι του χρόνια (Τσονίδης 1989). Παρόλο που μεγάλωσε και σπούδασε σε ευρωπαϊκές πρωτεύουσες σε περιβάλλον αριστοκρατικό και επιστημονικό, έλαβε ελληνοχριστιανική ανατροφή. Ήδη από τα πρώτα του χρόνια ο Κωνσταντίνος ήταν πολυμαθής και δραστήριος, πριν ακόμα ενηλικιωθεί μιλούσε τέσσερις γλώσσες: Ελληνικά, Γαλλικά, Τουρκικά και Γερμανικά. Δεν άργησε να αναδειχθεί ως ένα από τα λαμπρότερα μυαλά της γενιάς του. Σπούδασε μηχανική στη Στρατιωτική σχολή του Βελγίου[v], μετά μαθηματικά στο Βερολίνο, ενώ το 1904 εκπόνησε την επί υφηγεσία διατριβή του με τίτλο «Περί των ασυνεχών λύσεων στον λογισμό των μεταβολών». Αμέσως κατέλαβε την πρώτη ακαδημαϊκή του θέση στο Γκέτινγκεν και το 1908 εξελέγη τακτικός καθηγητής στη Βόννη, και μετά διαδοχικά στο Ανόβερο, στο Μπρέσλαου, στο Βερολίνο και, τέλος, - στο Μόναχο. Πολύ σύντομα, η αναγνώριση που απελάμβανε διευρύνθηκε. Εξελέγη Μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, Τακτικό μέλος στη Βαβαρική Ακαδημία Επιστημών, τακτικός καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Στάνφορντ, προσκεκλημένος καθηγητής στο Χάρβαρντ, επισκέπτης διδάσκων της Αμερικανικής Μαθηματικής Εταιρείας στο Πανεπιστήμιο της Πενσυλβάνιας, στο Μπέρκλυ, στο Ώστιν, στο Πρίνστον (Γεωργιάδου 2007). Ο Καραθεοδωρή ασχολήθηκε σχεδόν με όλους τους κλάδους των μαθηματικών, αλλά το επιστημονικό του έργο εκτείνεται επίσης σε τομείς της θεωρητικής φυσικής. Κατέστη επιστήμονας παγκόσμιας φήμης λόγω της άμεσης αναγνώρισης της συνεισφοράς του στη θεωρία των συναρτήσεων, του μέτρου, των διαφορικών εξισώσεων, του λογισμού των μεταβολών, αλλά και στη θεμελίωση της θερμοδυναμικής η οποία έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της κβαντομηχανικής. Εκτός από τις πρωτότυπες επιστημονικές εργασίες του, πλούτισε τη διεθνή μαθηματική βιβλιογραφία με πλήθος συγγραμμάτων. Η θεωρία του για το εξωτερικό μέτρο και το θεώρημα της επέκτασης αποτελούν σήμερα τμήμα της καθιερωμένης ύλης που διδάσκεται σε κάθε μεταπτυχιακού επιπέδου μάθημα πραγματικών μεταβλητών (Γεωργιάδου 2007). Όμως αυτά είναι γνωστά, τόσο που να μην προσέχει κανένας την λοιπή και ιδιαίτερα σπουδαία συνεισφορά του στο έθνος.

Κατά τα χρόνια της επιστημονικής του κορύφωσης ο Καραθεοδωρή είχε αμέτρητες ευκαιρίες και προτάσεις από τα πανεπιστήμια όλου του κόσμου, για μια εξασφαλισμένη παγκόσμια αξιοζήλευτη ακαδημαϊκή καριέρα. Εκείνος, ωστόσο, δεν λησμονούσε ποτέ την Ελλάδα, και πάντα προσέβλεπε σε μία πανεπιστημιακή θέση,-πίσω στην αγαπημένη του πατρίδα. Κατά την πρώτη κυβέρνηση των Φιλελευθέρων (1910-1915) προτεραιότητα είχε η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του κράτους. Γι' αυτόν τον λόγο ο Ελ. Βενιζέλος προσκαλεί τον Καραθεοδωρή για συνεργασία λόγω της ευρωπαϊκής του εμπειρίας στα θέματα εκπαίδευσης. Ο Βενιζέλος τον εμπιστευόταν απόλυτα και ήθελε την αμερόληπτη συμβουλή του σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα πανεπιστημιακά ιδρύματα αλλά κυρίως σχετικά με τους διορισμούς των πανεπιστημιακών καθηγητών στις αντίστοιχες έδρες (Σολωμονίδης 1962).

Ο Καραθεοδωρή ήταν θερμός υποστηρικτής της «Μεγάλης Ιδέας» και της συνένωσης του «αλύτρωτου» και υπόδουλου ελληνισμού. Θεωρώντας ότι η πατρίδα του τον χρειάζεται και το 1919 αποφασίζει να εγκαταλείψει το Βερολίνο αποδεχόμενος με μεγάλη χαρά την πρόταση του Βενιζέλου να ιδρύσει και να οργανώσει με μεγάλη αφοσίωση ένα νέο

Πανεπιστήμιο στη Σμύρνη. Σύμφωνα με την βιογραφία του, «αυτή του η απόφαση ήταν μια συναισθηματική, και όχι ορθολογική απόφαση, αφού γνώριζε την περίπλοκη και ασταθή πολιτική σκηνή της Ελλάδας». Ο Βενιζέλος επέλεξε να καλέσει τον Καραθεοδωρή όχι μόνο λόγω της μεγάλης του εμπειρίας, αλλά στην προκειμένη περίπτωση επειδή η οικογένεια του ήταν πασίγνωστη για τις υπηρεσίες που παρείχε στην Υψηλή Πύλη επί χρόνια (ενδεχομένως με τον τρόπο αυτό ήθελε να διαλύσει τυχόν ανησυχίες εκ μέρους των Τούρκων). Επιπλέον, ο Βενιζέλος εκτιμούσε ιδιαίτερα τη γερμανική εκπαίδευση και εμπιστευόταν τυφλά τις ικανότητές του Καραθεοδωρή σε συνάρτηση με τις επιδιώξεις των εθνικών στόχων των Φιλελευθέρων.

Ο Καραθεοδωρή διακρινόταν για την εμπειρία του στην οργάνωση των πανεπιστημίων αφού ήδη στη Γερμανία είχε αναλάβει την οργάνωση του Πολυτεχνείου του Μπρέσλαου. Επιθυμούσε να συνεχισθεί η παράδοση και η κληρονομιά της κλασικής Ελλάδας. Επιπλέον, διέθετε οργανικούς δεσμούς με την Ευρώπη και ήταν πρόθυμος να εφαρμόσει το φιλελεύθερο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε συνδυασμό με τις επιδιώξεις της Μεγάλης Ιδέας. Επισήμανε με προτάσεις και υπομνήματα την εθνική επιτακτική ανάγκη της ίδρυσης Πανεπιστημίου στα απελευθερωμένα από την οθωμανική αυτοκρατορία εδάφη. Ένα τέτοιο επίτευγμα θα συντελούσε σε σημαντικό βαθμό στην εθνική και πολιτισμική εξέλιξη του ελληνικού κράτους. Ο ίδιος οραματιζόταν την επέκταση της ελληνικής επικράτειας μέσω της ανάπτυξης ενός εθνικού επιστημονικού προγράμματος θεωρώντας ότι, επειδή η Αθήνα παρείχε κυρίως κλασική παιδεία, η οποία δεν ανταποκρινόταν πλέον στις ζωτικές ανάγκες του ελληνισμού, έπρεπε να ιδρυθεί ένα νέο πανεπιστήμιο που θα περιλάμβανε παράλληλα νέους τομείς έρευνας και νέες τεχνικές κατευθύνσεις σπουδών.

Επισκέφθηκε τη Σμύρνη και άρχισε να θέτει τις βάσεις για την ίδρυση ενός σύγχρονου πανεπιστημίου. Το έμβλημα που επέλεξε για το νέο Πανεπιστήμιο ήταν το Ex oriente Lux, «Φως εξ Ανατολών». Λόγω της ιστορίας και της γεωγραφικής της θέσης, η Ελλάδα ήταν προορισμένη να μεταφέρει το ευρωπαϊκό φως, δηλαδή να μεταλαμπαδεύσει τον πολιτισμό και το εκπαιδευτικό ιδεώδες στην Ανατολή. Αυτή η «αποστολή» έγινε ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους της εξωτερικής πολιτικής της χώρας και υπέρ αυτού συνηγορούσαν η Αμερική, η Γαλλία και η Αγγλία. Ο Καραθεοδωρή διεκδικούσε τον ρόλο του «μισιονάριου» για το ελληνικό έθνος, έχοντας αναλάβει μια εκπολιτιστική αποστολή. Επιθυμία του ήταν το νέο πανεπιστήμιο να επιτελεί δύο στόχους ταυτόχρονα: την ικανοποίηση των εγχώριων αναγκών και την επίτευξη των εθνικών στόχων (Γεωργιάδου 2007). Προτεραιότητα του ήταν η εκπαίδευση των γεωργών, των μηχανικών και των εμπόρων, ως σημαντική προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη του κράτους. Έτσι, πρότεινε την ίδρυση Γεωργικής Σχολής, Σχολής Μηχανικών, Σχολής Εμπορικών Σπουδών, Ιατρικής Σχολής και Σχολής Ισλαμικής Νομοθεσίας[vi]. Τα Ακαδημαϊκά Έτη κάθε κύκλου θα ποίκιλλαν ανάλογα με τον απονεμόμενο τίτλο σπουδών, ενώ προβλέπονταν και σειρές μαθημάτων διάρκειας λίγων εβδομάδων γύρω από πρακτικά θέματα Μηχανολογίας και Γεωπονικής. Ειδικές εισαγωγικές εξετάσεις για κάθε κύκλο σπουδών θα εγγυώνταν το μορφωτικό επίπεδο των φοιτητών, ενώ για την εξέταση της προόδου στην πορεία των σπουδών προτεινόταν η υιοθέτηση ενός συστήματος μεταξύ του βρετανικού, -που πολλαπλασίαζε τις γραπτές και προφορικές εξετάσεις, και του γερμανικού, - που τις καταργούσε σχεδόν εντελώς. Η διδακτέα ύλη προβλεπόταν υποχρεωτική σε συγκεκριμένα για κάθε κλάδο μαθήματα, με δυνατότητα επιλογής ενός ή δύο ακόμη θεμάτων. Πρόσφερε, επίσης στους Έλληνες φοιτητές μαθήματα σλαβικών, ανατολικών και δυτικοευρωπαϊκών γλωσσών (Σολωμονίδου 1989). Το εκπαιδευτικό του πλάνο για την οργάνωση του Ιωνικού Πανεπιστημίου ήταν πρωτοπόρο και μεγαλειώδες. Στόχευε στο συνδυασμό των εφαρμοσμένων επιστημών και των ανθρωπιστικών σπουδών μέσα στο ίδιο ίδρυμα επειδή είχε ως πρότυπο τα βρετανικά και τα αμερικανικά πανεπιστήμια, τα οποία ενσωμάτωναν τις τεχνικές σπουδές στο πρόγραμμα τους (Σολωμονίδης 1962). Η γλώσσα των μαθημάτων θα ήταν η Ελληνική και η Τουρκική, χωρίς να αποκλείονται και άλλες. Το διδακτικό προσωπικό θα αποτελούνταν από τακτικούς και έκτακτους καθηγητές, επιμελητές και βοηθούς. Η βαθμίδα και ο μισθός τους θα ήταν αντίστοιχος με εκείνον του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου. Επίσης θα μπορούσαν να κατέχουν κι άλλη δημόσια θέση. Τη διοίκηση του ιδρύματος κατείχε ο πρύτανης για πέντε-μεταβατικά- χρόνια, και ακόλουθα

ο πρύτανης, η σύγκλητος, οι κοσμήτορες των σχολών και οι διευθυντές των παραρτημάτων. Οι τίτλοι που παρείχε το ίδρυμα ανάλογα με τη διάρκεια φοίτησης ήταν ενδεικτικά, πτυχία και διδακτορικά (Σολωμονίδου 1989).

Τον Οκτώβριο του 1920 υπογράφηκε με αναδρομική ισχύ ο διορισμός του Καραθεοδωρή ως οργανωτή του Ιωνικού Πανεπιστημίου της Σμύρνης και τακτικού καθηγητή της έδρας των μαθηματικών για 5 χρόνια με μηνιαία αμοιβή ύψους 4.000 δρχ. (Γεωργιάδου 2007). Όμως η Ελλάδα δεν έδειξε την ευγνωμοσύνη της στον Καραθεοδωρή (Αναστασιάδης 1973). Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους, ο Βενιζέλος χάνει τις εκλογές και αναλαμβάνουν την εξουσία οι Βασιλικοί, οι οποίοι απολύουν τον Καραθεοδωρή με διάταγμα του Υπουργού Παιδείας. Ωστόσο, επειδή η νέα κυβέρνηση θεώρησε αναγκαίο να συνεχισθεί η ίδια πολιτική στην Μ. Ασία, ο Καραθεοδωρή διατηρεί τη θέση του στο Ιωνικό Πανεπιστήμιο. Έτσι, ταξιδεύει επί 12 εβδομάδες σε όλη την Ευρώπη για να εξοπλίσει τα εργαστήρια με κατάλληλα όργανα και συσκευές και να αγοράσει βιβλία για την βιβλιοθήκη την οποία θεωρούσε το βασικότερο «θεμέλιο» του Πανεπιστημίου. Επιπλέον, ήλθε σε επαφή με επιστήμονες του εξωτερικού, τους οποίους σκόπευε να καλέσει στην Ελλάδα για διαπανεπιστημιακή συνεργασία (Σολωμονίδης 1962). Η βιβλιοθήκη του Ιωνικού Πανεπιστημίου, η οποία δημιουργήθηκε και εμπλουτίστηκε από τον Καραθεοδωρή, δεν συγκρινόταν με καμιά άλλη σε όλη την Ανατολή. Περιείχε σπάνια χειρόγραφα σχετικά με την ιστορία της Μ. Ασίας. Η συλλογή εκτιμάται ότι ανερχόταν σε 300.000 τόμους με χειρόγραφα που χρονολογούνταν από τον 12^{ο} αιώνα. Επίσης, ο Καραθεοδωρή ενθάρρυνε εκδότες, επιστημονικά ιδρύματα και εφημερίδες να αποστέλλουν αντίτυπα των εκδόσεών τους στο Πανεπιστήμιο, ακόμα και εάν αυτά αφορούσαν θέματα ελάσσονος διδακτικού ενδιαφέροντος (Αναστασιάδης 1973, Γεωργιάδου 2007).

Όμως η ζωή του Καραθεοδωρή ήταν γεμάτη από σχέδια που τελικά ναυάγησαν. Το Ιωνικό Πανεπιστήμιο έμελλε να μην λειτουργήσει ποτέ, αφού λίγες ημέρες προτού αυτό εγκαινιασθεί επήλθε η μικρασιατική καταστροφή. Στις 23 Αυγούστου του 1922 ο Καραθεοδωρή συγκέντρωσε τους διδάσκοντες και τους διοικητικούς υπαλλήλους και τους ενημέρωσε σχετικά με την αποχώρησή τους από τη Σμύρνη, εφοδιάζοντάς τους ταυτόχρονα με λίγα χρήματα και συστατικές επιστολές. Το κλειδί του ιδρύματος παρέδωσε συμβολικά στον Πλαστήρα (Τραυλού 2003). Κατάφερε να διασώσει τα βιβλία και κάποια εργαστηριακά όργανα, τα οποία σήμερα βρίσκονται σε διάφορες σχολές του Πανεπιστημίου Αθηνών[vii]. Διηγήσεις αναφέρουν ότι ένας από τους τελευταίους Έλληνες που είδαν στους δρόμους της Σμύρνης πριν φτάσουν οι Τούρκοι, ήταν ο καθηγητής Καραθεοδωρή, πρύτανης του «θνησιγενούς» πανεπιστημίου. Μαζί του χάθηκε η τελευταία πραγμάτωση του ελληνικού πνεύματος, της παιδείας και του πολιτισμού στην Ανατολή (Γεωργιάδου 2007).

Αφού επέστρεψε στη Γερμανία για κάποια χρόνια, το 1930, πάλι μετά από πρόσκληση του Βενιζέλου, αναλαμβάνει καθήκοντα κυβερνητικού επιτρόπου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και Θεσσαλονίκης για να βοηθήσει στην αναδιοργάνωση του πρώτου και στην οργάνωση του νεοσύστατου δεύτερου. Το καλοκαίρι του 1930 από το εθνικό τυπογραφείο εκδίδεται το βιβλίο του με τίτλο «Η Αναδιοργάνωσις του Πανεπιστημίου Αθηνών». Προτάσεις του διαπρεπούς μαθηματικού Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή για την αναδιοργάνωση του Πανεπιστημίου Αθηνών ενσωματώθηκαν, -κατά ένα μέρος,- στο Νόμο του 1932 που αποτέλεσε τον οριστικό Κανονισμό του Πανεπιστημίου και ίσχυσε έως το 1982 (Γεωργιάδου 2007).

Όμως, παρ' όλες τις απέλπιδες προσπάθειες του δεν κατόρθωσε να ενσωματωθεί στην ελληνική εκπαιδευτική κοινότητα και επέστρεψε στη Γερμανία.

Ο Καραθεοδωρή πέθανε στο Μόναχο τον Φεβρουάριο του 1950. Όπως σημειώνει ο βιογράφος του: «θρηνήθηκε από τους μαθηματικούς και σε όλο τον κόσμο και επίσης από όλους τους διανοούμενους δύο χωρών, από τους Έλληνες και τους Γερμανούς, που και οι δύο τον κατατάσσουν στους καλύτερους εκπροσώπους τους» (Γεωργιάδου 2007).

Θα ήταν άδικο και απρεπές συνάμα να μην αφιερωθούν στο συνέδριο αυτό λίγα λόγια για τον Καραθεοδωρή. Όχι τόσο επειδή κατάγεται από τα χώματα αυτά, αλλά κυρίως επειδή με την επίδοσή του και την δράση του πέτυχε να ανήκει όχι μόνον στην πατρίδα του, αλλά στους

λίγους εκείνους που αποτελούν καύχημα όλης της ανθρωπότητας. Είναι πρότυπο επιστήμονος, πρότυπο πατριώτη, μα πάνω από όλα πρότυπο ανθρώπου! Η ανθρωπότητα προχώρησε επενδύοντας σε ανθρώπους όπως ο Καραθεοδωρή. Τα ως άνω λόγια αποτελούν έναν ελάχιστο φόρο τιμής στη μνήμη του σπουδαίου αυτού ανθρώπου, η αξία του οποίου είναι πλατύτερη και αφορά άπαντες αφού μας υπενθυμίζει ότι –ευτυχώς- υπάρχουν τελικά άνθρωποι οι οποίοι περισώζουν την ελπίδα της ανθρωπότητας.

Βιβλιογραφία

Αναστασιάδης, Μ. (1973). Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή, Οργανωτής του Πανεπιστημίου Σμύρνης. Σε: Σύλλογος των Φοιτησάντων εις την Ευαγγελικήν Σχολήν Σμύρνης. Επιτροπή Πεντηκονταετηρίδος από της Μικρασιατικής Καταστροφής 1922-1972. Αθήνα, σελ. 4.

Γεωργιάδου Μ. (2007). Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Σολωμονίδου, Β. (1989). Ιωνικό Πανεπιστήμιο Σμύρνης: Συμβολή στην ειρηνική συνύπαρξη. Σε: Συλλογικό: Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου «Πανεπιστήμιο: Ιδεολογία και Παιδεία»-Ιστορική διάσταση και προοπτικές, τόμ. Β΄, Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, σελ. 387-396.

Σολωμονίδης, Χ.Σ. (1962). Η Παιδεία στη Σμύρνη. Αθήνα: Τυπογραφείο Μαυρίδη.

Τραυλού, Δ. (2003). Ο ιδρυτής του Πανεπιστημίου Σμύρνης, Κ. Καραθεοδωρή. Ο Έλληνας Αϊνστάιν. Ε Ιστορικά. Νοέμβριος. τεύχ. 211, σελ. 26-31.

Τσονίδης, Τ.Χ. (1989). Το Γένος Καραθεοδωρή. Νέα Ορεστιάς: Πολιτιστικός Σύλλογος Ν. Βύσσας «Ο Στέφανος Καραθεοδωρής».

Σημειώσεις

[i] Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στην κυρία Χρύσα Τσονίδου για την πολύτιμη βοήθειά της, διότι με την ανιδιοτελή προσφορά του βιβλίου του πατέρα της – Τάκη Χρ. Τσονίδη- συνέβαλε καθοριστικά στην ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης.

Επωφελούμαι της ευκαιρίας να ευχαριστήσω τον κύριο Πασχάλη Μαυρίδη Πρόεδρο του υπερσύγχρονου *Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδος και Περιφέρειας* για την αξέχαστη και συγκινητική ξενάγηση στον χρόνο και την ιστορία της Ορεστιάδας.

[ii] Περισσότερα για το γένος των Καραθεοδωρή βλέπε: Τσονίδης, Τ. Χ. (1989) Το γένος Καραθεοδωρή. Πολιτιστικός Σύλλογος Ν. Βύσσας «Ο Στέφανος Καραθεοδωρής». Νέα Ορεστιάς.

[iii] Περί τα 1750 ένας λαχανοκηπουρός είχε πάντα μαζί του έναν παραγιό- βοηθό, τον Θοδωρή ο οποίος ήταν πολύ μελαχρινός και όπως συνηθιζόταν του έδωσαν το παρατσούκλι καρά-Θεοδωρή, δηλαδή μαύρος Θόδωρος (Τσονίδης 1989).

[iv] Επίσης, Μπονάκιοϊ, ή Βοσνοχώρι. Με την απελευθέρωση της περιοχής (1920) ονομάστηκε Βύσσα, ενώ με τη Συνθήκη της Λωζάνης δόθηκε στους Τούρκους μαζί με την Ορεστιάδα (Καραγάτς).

[v] Βραβεύτηκε δις σε διαγωνισμούς μαθηματικών (Τσονίδης 1989).

[vi] Στο υπόμνημα του Καραθεοδωρή βασίστηκε ο νόμος *2251/14-7-1920: Περί ιδρύσεως και λειτουργίας Ελληνικού Πανεπιστημίου εν Σμύρνη* (ΦΕΚ,τευχ.Α' ΙΙ) που ψηφίστηκε τον Αύγουστο του 1920. Ο διορισμός του Καραθεοδωρή υπογράφτηκε στις 28 Οκτωβρίου/10 Νοεμβρίου 1920 με αναδρομική ισχύ από τις 15/28 Ιουλίου 1920, ενώ το ιδρυτικό διάταγμα εκδόθηκε από την Ύπατη Αρμοστεία την 1η Δεκεμβρίου 1920.

Το Πανεπιστήμιο αποτελείτο από τις εξής σχολές:

- α) *Γεωπονική και φυσικών επιστημών*: αποσκοπούσε στην εκπαίδευση πολιτικών μηχανικών, μηχανολόγων, αρχιτεκτόνων, ηλεκτρολόγων, χημικών, γεωλόγων,

ειδικών στην βοτανολογία και ζωολογία. Επίσης θα μπορούσε να εκπαιδεύει κτηματίες και πρακτικούς γεωργούς.

- β) *Ανατολικών γλωσσών και ανατολικού πολιτισμού*: αποσκοπούσε στην εκπαίδευση δασκάλων για να διδάξουν σε ανώτερα εκπαιδευτήρια. Εκεί θα διδάσκονταν την αραβική, περσική, αρχαία και νεώτερη Εβραϊκή.
- γ) *Δημοσίων υπαλλήλων*: εκεί διδάσκονταν διοικητικό δίκαιο, κοινωνικές και οικονομικές επιστήμες.
- δ) *Εμπορική*.
- ε) *Χωροσταθμών και εργοδηγών*: σε αυτήν εκπαιδεύονταν επιστάτες τεχνικών έργων.
- στ) *Ανώτερο μουσουλμανικό ιεροδιδασκαλείο*: σε αυτό θα εκπαιδεύονταν οι μελλοντικοί μουφτήδες και ιεροδικαστές.
- ζ) *Ινστιτούτο υγιεινής*: αυτό θα εκπαίδευε τους γιατρούς που θα επιθυμούσαν να αναλάβουν δημόσια υγιεινολογική υπηρεσία. Θα πραγματοποιούσε σεμινάρια για τους ντόπιους γιατρούς. Το ίδιο ινστιτούτο θα πραγματοποιούσε δωρεάν βακτηριολογικές, βιοχημικές εξετάσεις, την παρασκευή εμβολίων, ορών, αντιγόνων και θα προσπαθούσε να συμβάλει στην καταπολέμηση των λοιμωδών ασθενειών όπως η ελονοσία και η φυματίωση που μάστιζαν την περιοχή (Σολωμονίδης 1962).

[vii] Όλα τα βιβλία της βιβλιοθήκης του ιδρύματος, τα φυσικοχημικά όργανα και το αρχείο του πανεπιστημίου παραδόθηκαν από τον Καραθεοδωρή στον καθηγητή Δημήτριο Χόνδρο και στη συνέχεια φυλάχθηκαν από τους Μιχαήλ Αναστασιάδη, Θεόδωρο Κουγιουμτζέλη και Σαλτερή Περιστεράκη, οι οποίοι και τα παρέδωσαν στον Καίσαρα Αλεξόπουλο. Σήμερα βρίσκονται στο Μουσείο Φυσικών Επιστημών και Τεχνολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Τραυλού 2003).

ΕΜΠΟΡΙΟ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 161-168

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΤΕΥΤΛΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ ΖΑΧΑΡΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Κωνσταντίνος Δούλιας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το 1960 άρχισε η ιστορία της η Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης (ΕΒΖ) με τη λειτουργία του πρώτου εργοστασίου της στην Λάρισα. Στα 15 επόμενα χρόνια προγραμματίσθηκαν και μπήκαν σε λειτουργία άλλα τέσσερα εργοστάσια με τελευταίο αυτό της Ορεστιάδας το 1975 με στόχο να καλυφθεί η κατανάλωση ζάχαρης από την εγχώρια παραγωγή. Οι εδαφοκλιματολογικές συνθήκες στο Βόρειο Έβρο, το άφθονο διαθέσιμο νερό με τα οργανωμένα αρδευτικά έργα, μαζί με την εργατικότητα των αγροτών, γρήγορα κατέστησαν την καλλιέργεια των τεύτλων την πιο δυναμική στην περιοχή και με τις αποδόσεις της την πιο ανταγωνιστική όχι μόνο στην υπόλοιπη Ελλάδα αλλά και στην Ευρώπη. Έτσι, η ΕΒΖ παρά τους ενδοιασμούς και τις σκοπιμότητες, που υποβάλλονταν από κάποια κέντρα εξουσίας αποφάσισε να επεκτείνει το δυναμικό του εργοστασίου και από κατεργασία 3.000 τόνων/ημέρα να ανεβεί στους 6.500 με αποτέλεσμα να επεκταθεί η καλλιέργεια στα 70 με 80.000 στρ. Το εργοστάσιο έφθασε να απασχολεί 252 μόνιμους υπαλλήλους και άλλους 450 εποχικούς, ενώ με την καλλιέργεια ασχολούνταν 7 με 8.000 αγρότες. Για την εξυπηρέτηση της καλλιέργειας δημιουργήθηκαν από τους αγρότες οργανωμένες ομάδες εξειδικευμένων επαγγελματιών, όπως σπορείς, ψεκαστές, συγκομιστές, μεταφορείς, που σε αριθμό ξεπερνούσαν τα 500 άτομα. Παράλληλα, για τις ανάγκες λειτουργίας του εργοστασίου, και την υποστήριξη της τευτλοκαλλιέργειας, αναπτύχθηκαν εργαστήρια, συνεργεία, βιοτεχνίες, αλλά και εργοστάσια γεωργικών εργαλείων και μηχανημάτων. Η δε πολιτική της ζάχαρης να προμηθεύεται σε μεγάλο ποσοστό τα υλικά, εφόδια και λοιπά αναλώσιμα από την τοπική αγορά έδωσε ιδιαίτερη τόνωση και οικονομική ενίσχυση στην πόλη και την ευρύτερη περιοχή, αφού ο κύκλος εργασιών μέχρι την περασμένη 10ετία ξεπερνούσε τα 100 εκατ. Ευρώ. Η παρουσία του Εργοστασίου και η άσκηση της τευτλοκαλλιέργειας πέρα από τη συμβολή στην τόνωση της οικονομίας είχε και πολλαπλές άλλες θετικές ενέργειες. Στον αγροτικό τομέα: Εισήγαγε και προώθησε τον όρο της συμβολαιακής γεωργίας. Συνέβαλε στην εκμηχάνιση των αροτριαίων καλλιεργειών. Καθιέρωσε την Ορθή Γεωργική Πρακτική, (πολύ πριν αυτή επιβληθεί μέσω της ΚΑΠ από την Ενωμένη Ευρώπη) ακολουθώντας τετραετή αμειψισπορά, με την συμβουλευτική και ενδεδειγμένη λίπανση ύστερα από εδαφοαναλύσεις, με τη χρήση εγκεκριμένων φυτοφαρμάκων και με εφαρμογές ύστερα από συστήματα προειδοποιήσεων. Ασκώντας υψηλού επιπέδου έρευνα κατάφερε να μειώσει δραστικά τις εφαρμογές αλλά πολύ περισσότερο τις δόσεις των γεωργικών φαρμάκων, προστατεύοντας το περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα στη φύση. Στον κοινωνικό τομέα: Σε μια μικρή πόλη όπως είναι η Ορεστιάδα συνέβαλε αποφασιστικά στη δημιουργία μιας ευημερούσας εργατικής τάξης του βιομηχανικού εργάτη. Βοήθησε και υποστήριξε τεχνικά δήμους, κοινότητες, σχολεία, συλλόγους και λοιπούς κοινωνικούς φορείς. Στο δημογραφικό: Οι 250 μόνιμοι εργαζόμενοι μαζί με άλλους τόσους σταθερά εποχικούς αποτέλεσαν περισσότερες από 500 οικογένειες που κατοίκησαν, πρόκοψαν, δημιούργησαν και επένδυσαν τον κόπο της εργασίας τους μέσα σε αυτή την πόλη. Συμπερασματικά το Εργοστάσιο Ζάχαρης, αρχίζοντας την λειτουργία του αμέσως μετά τη μεταπολίτευση, στους τότε ζοφερούς καιρούς, σε μια παραμεθόρια περιοχή, που η ανασφάλεια την οποίαν επέτεινε η επιστράτευση είχε δημιουργήσει ισχυρές φυγόκεντρες δυνάμεις μεταξύ των κατοίκων της,

αποτέλεσε ένα φερέγγυο πυρήνα συσπείρωσης και αναπτυξιακό μοχλό, που έδωσε δυνατή ώθηση και μεταμόρφωσε την πόλη από την αγροτική της εικόνα σε ένα σύγχρονο αστικό κέντρο.

Λέξεις κλειδιά: *Τευτοκαλλιέργεια, εργοστάσιο ζάχαρης, οικονομία, κοινωνία, Ορεστιάδα*

40 Χρόνια ζωής, ισχυρής και δημιουργικής παρουσίας, ενίσχυσης και προσφοράς στη γεωργική τεχνική, οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική διάρθρωση, αλλά και την δημογραφική έξαρση … της περιοχής.

Μια οικονομική μονάδα με λαμπρό παρελθόν, βιώνει ένα ασταθές παρόν, το οποίο μάλλον δεν προδιαγράφει ευοίωνο … μέλλον.

- **Μακράν η πιο *δυναμική* καλλιέργεια, με μεγάλη προστιθέμενη αξία.**
- **Είναι η πρώτη *Συμβολαιακή* καλλιέργεια στην Ελλάδα.**
- ***Αναβάθμισε* οικονομικά όλο το Νομό Έβρου.**
- **Συνέβαλε στην *εκμηχάνιση και εντατικοποίηση* όλης της γεωργίας.**
- **Ασκεί *Ορθή Γεωργική Πρακτική* μόνο με εγκεκριμένα φυτοφάρμακα και τα ενδεδειγμένα λιπάσματα.**
- **Παρέχει δικό της *Γεωπονικό σέρβις* ασκώντας εφαρμοσμένη έρευνα, εντοπίζει τα προβλήματα και δίδει άμεσες λύσεις.**
- **Είναι ενταγμένη μέσα *σε Ευρωπαϊκό αγρονομικό σύστημα,* έχει επαφές, κάνει ανταλλαγές, συναντήσεις και μεταφέρει τεχνογνωσία σε αγροτικά μηχανήματα, εργαλεία, φυτοφάρμακα, λιπάσματα, ποικιλίες, κλπ.**

Εισαγωγή

Ήταν το 1960 όταν μπήκε σε λειτουργία το πρώτο εργοστάσιο της ΕΒΖ ΑΕ-Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης, αυτό της Λάρισας, για να ακολουθήσουν τα δύο επόμενα χρόνια άλλα δύο, στο Πλατύ και στις Σέρρες. Την επόμενη δεκαετία, με δύο άλλες μονάδες, το 1971 το 4^{ο} στην Ξάνθη και το 1975 το 5^{ο} στην Ορεστιάδα έκλεισε ο κύκλος με απόλυτη επιτυχία. Δημιουργήθηκε μία κραταιά, δυναμική και μεγάλη βιομηχανία, η μεγαλύτερη γεωργική βιομηχανία στην Ελλάδα, με ρόλο να καλύπτει της καταναλωτικές ανάγκες της χώρας σε ζάχαρη. Στη δεκαετία του ’80, με την ένταξη της χώρας μας, στην τότε ΕΟΚ πήρε νέα ώθηση και υπόσταση. Στη συνέχεια και για άλλα 25 χρόνια ακολούθησε μία αναπτυξιακή και λαμπρή για την ίδια πορεία γεμάτη προσφορά σε καινοτόμους τομείς για την Ελληνική γεωργία, την ύπαιθρο και την περιφερειακή ανάπτυξη. Στάθηκε ισάξια δίπλα στις Ευρωπαϊκές βιομηχανίες του χώρου, χάρις στην υψηλή παραγωγικότητα και παρά το υψηλό καλλιεργητικό κόστος των τεύτλων στην χώρα μας λόγω κλιματολογικών συνθηκών. Επεκτάθηκε στην γειτονική Σερβία αγοράζοντας και λειτουργώντας δύο άλλες μονάδες στην περιοχή του Νόβισαντ. Ήρθε όμως το 2006, που με την εφαρμογή της νέας ΚΑΠ, με τους άστοχους χειρισμούς, με την έλλειψη πολιτικής και σωστού σχεδιασμού, κλονίστηκε συθέμελα. Αναγκάστηκε να αποποιηθεί τη μισή ποσόστωση, να κλείσει δύο εργοστάσια, να εμπλακεί στην υπόθεση της βιοαιθανόλης, να της γυρίσουν την πλάτη οι αγρότες μη προσφέροντας εκτάσεις προς καλλιέργεια και τελικά σήμερα το 2015, 40 χρόνια μετά τη λειτουργία του εργοστασίου στην Ορεστιάδα να κινδυνεύει ακόμη και αυτή η βιωσιμότητά της.

Το ιστορικό

Ύστερα από δύο αποτυχημένες προσπάθειες από τον ιδιωτικό τομέα να λειτουργήσει εργοστάσιο ζάχαρης στην Ελλάδα, ακόμη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, μόλις στα τέλη της δεκαετίας του ΄50 έγινε μία σοβαρή προσπάθεια, με την σκέπη της τότε κρατικής Αγροτικής Τράπεζας να ιδρυθεί η ΕΒΖ. Να εγκατασταθεί η τευτλοκαλλιέργεια υπό την επίβλεψη Γεωπονικής Υπηρεσίας και να λειτουργήσει το πρώτο Εργοστάσιο Ζάχαρης. Το 1960 έκανε

την πρώτη καμπάνια στην Λάρισα αξιοποιώντας την Θεσσαλική πεδιάδα, την επόμενη χρονιά λειτούργησε το δεύτερο στο Πλατύ της κεντρικής Μακεδονίας και το 1963 το τρίτο στις Σέρρες. Το δυναμικό των 3 εργοστασίων συνολικά ανέρχονταν στους 8.000 τόνους τεύτλα την ημέρα, που με τις τότε στρεμματικές αποδόσεις μπορούσε να επεξεργασθεί τεύτλα από την καλλιέργεια 140-160.000 στρ., για μία παραγωγή 130-150.000 τόνους ζάχαρη (Πρακτικά Πεπραγμένων Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης 1960-71).

Τα ενθαρρυντικά παραγωγικά στοιχεία της τευτλοκαλλιέργειας, οι πολύ καλοί βιομηχανικοί δείκτες των εργοστασίων μαζί με την αύξηση της κατανάλωσης της ζάχαρης λόγου της ανόδου του βιοτικού και αγοραστικού επιπέδου στην Ελλάδα, οδήγησαν την τότε ηγεσία της ΕΒΖ να τολμήσει την επέκταση των δραστηριοτήτων της και μάλιστα σε νέες περιοχές. Με βάση καθαρά αντικειμενικά κριτήρια και ύστερα από λεπτομερή έρευνα, μελέτη, συγκέντρωση στοιχείων και δίκτυο δοκιμαστικών αγρών κατέληξε ότι η καταλληλότερη περιοχή για επέκταση της τευτλοκαλλιέργειας είναι η περιοχή της Θράκης. Μια περιοχή, χωρίς βέβαια ανεκτή αγροτική υποδομή, αλλά με άφθονα νερά και κλίμα πιο κοντά σε αυτό της κεντρικής Ευρώπης, που είναι προσφορότερο για τα τεύτλα. Η δικαίωση ήρθε πολύ γρήγορα από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας των δύο νέων εργοστασίων, το 1971 με αυτό της Ξάνθης και το 1975 με το 5ο στην τότε ξεχασμένη Ορεστιάδα. Παράλληλα φρόντισε με την αύξηση του δυναμικού των δύο πρώτων εργοστασίων, της Λάρισας και του Πλατέως, ενόψει των συζητήσεων και διαπραγματεύσεων για την ένταξή μας στην ΕΟΚ να μπορέσει να εξασφαλίσει την δυνατόν μεγαλύτερη ποσόστωση, πλησιάζοντας την συνολική μας κατανάλωση, που ανέρχονταν στους 320-325.000 τόνους ζάχαρη (Πρακτικά Πεπραγμένων Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης 1972-81).

Στις αρχές της δεκαετίας του ’80 η ΕΒΖ όχι μόνο ήταν πλέον η μεγαλύτερη αγροτική βιομηχανία, αλλά συμπεριλαμβάνονταν και ανάμεσα στις 10 μεγαλύτερες βιομηχανίες στην Ελλάδα, μάλιστα η μοναδική που είχε έδρα την Θεσσαλονίκη. Πέρα δε από τις 5 παραγωγικές μονάδες και τις κεντρικές υπηρεσίες στην Θεσσαλονίκη διέθετε 3 άλλες ανεξάρτητες υπηρεσίες, γεωπονικού ενδιαφέροντος, αυτές της Γεωργικής Έρευνας και της Βελτίωσης Ποικιλιών σε ιδιόκτητο αγρόκτημα στην Σίνδο και την Υπηρεσία Σποροπαραγωγής, η οποία με έδρα το Πλατύ και δραστηριοποιούμενη στο Δομοκό, την Αριδαία και τον Λαγκαδά με πρωτογενή ή αναπαραγωγή σπόρου εφοδίαζε με κατάλληλο και οικονομικό υλικό τους τευτλοπαραγωγούς, αλλά έκανε και εξαγωγές (Πρακτικά Πεπραγμένων Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης 1982-91).

Στη δεκαετία του ’90 ακολούθησε ένα μεγάλο πρόγραμμα εκσυγχρονισμού, βελτίωσης και αυτοματισμών των 2 πρώτων εργοστασίων, που είχαν αρχίσει να παλαιώνουν. Παράλληλα έτρεχε πρόγραμμα επεκτάσεων του δυναμικού στα 3 νεώτερα και βορειότερα εργοστάσια έτσι ώστε και να επεξεργάζονται τεύτλα που θα προέρχονται από μεγαλύτερες εκτάσεις, αλλά και να μπορούν να ολοκληρώνουν την καμπάνια τους έγκαιρα πριν μπει για καλά ο χειμώνας, με την προϋπόθεση χωρίς να αρχίζουν την λειτουργία τους ενωρίς σε βάρος της παραγωγικότητας, πριν να έχουν ωριμάσει τα τεύτλα. Το ημερήσιο δυναμικό πλέον των 5 μονάδων ξεπέρασε τους 29.000 τόνους/ημέρα με τεύτλα που προέρχονταν από 400-440.000 στρ., τα οποία πλέον μπορούσαν να συγκομισθούν και να κατεργασθούν μέσα σε 75-90 ημέρες (Πρακτικά Πεπραγμένων Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης 1992-2001).

Στο ξεκίνημα του νέου αιώνα, του μιλένιουμ, η ΕΒΖ με ανανεωμένες τις υποδομές της και οικονομική ευρωστία φαινόταν ότι ατένιζε με αισιοδοξία το μέλλον. Εν όψει δε της σταδιακής απελευθέρωσης των τιμών από την ΕΕ για να θωρακισθεί καλύτερα αλλά και ισχυροποιηθεί έναντι του ευρωπαϊκού ανταγωνισμού επεκτάθηκε και έξω από τα ελληνικά σύνορα αγοράζοντας και λειτουργώντας για λογαριασμό της 2 εργοστάσια στην Σερβία με δυναμικό παραγωγής περισσότερο από 100.000 τόνους ζάχαρης. Η κίνηση αυτή τότε σχολιάσθηκε ποικιλοτρόπως, έμελε όμως να είναι σωτήρια για την διατήρηση και βιωσιμότητά της μόλις λίγα χρόνια αργότερα.

Το Νοέμβριο του 2005, η ΕΕ, ύστερα βέβαια από έγκαιρες προειδοποιήσεις, όρισε ως τελική ημερομηνία υποβολής προτάσεων, οι οποίες θα συζητούνταν και θα παίρνονταν οι τελικές αποφάσεις στη σύσκεψη των υπουργών γεωργίας των χωρών μελών για τους κανόνες

εφαρμογής της νέας ΚΑΠ. Η τότε ηγεσία του ΥΠΑΑΤ πήγε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων απροετοίμαστη με θέσεις, που δυστυχώς διαμορφώθηκαν στους υψηλούς ορόφους του υπουργείου από τους καρεκλοκενταύρους συμβούλους του και την ηγεσία της ΠΑΣΕΓΕΣ. Δύο φορείς που εδώ και χρόνια, για τους γνωρίζοντες και αυτούς που ζουν και βρίσκονται κοντά στον Έλληνα αγρότη, δεν είναι αποδεκτοί ως εκπρόσωποί του, αφού όχι μόνο δεν ασκούν γεωργικές εφαρμογές, αλλά δεν έχουν πλήρη εικόνα της αγροτικής πρακτικής σήμερα, αλλά και το ποια είναι η πραγματικότητα στην επαρχία. Η αποδοχή της πλήρους αποδέσμευσης της επιδότησης από την παραγωγή, ήταν ότι το χειρότερο για τη συνέχιση της οποιασδήποτε δημιουργικής και αναπτυξιακής αγροτικής δραστηριότητας. Σήμερα 10 χρόνια μετά την εφαρμογή της νέας ΚΑΠ, η επαρχία βιώνει τις συνέπιες των τότε λαθεμένων επιλογών, αλλά και τις αδυναμίες μιας σωστής διαχείρισης της νέας κατάστασης. Η παραγωγικότητα πλέον μιας καλλιέργειας δεν είναι το κίνητρο και το κριτήριο επιλογής του αγρότη, έχει χάσει την σημασία της μία τέτοια θεμελιώδης έννοια όχι μόνο της αγροτικής αλλά γενικότερα κάθε είδους οικονομικής δραστηριότητας. Περιοδεύοντας στην ύπαιθρο είναι θλιβερό φαινόμενο να βλέπεις η αγρανάπαυση ή καλύτερα η ακαλλιέργεια να καλύπτει έκταση μεγαλύτερη ακόμη και από αυτήν του καλαμποκιού και βαμβακιού, των 2 μεγαλύτερων και δυναμικότερων μέχρι πριν λίγα χρόνια καλλιεργειών. Οι γεωργικές βιομηχανίες στερούνται πρώτης ύλης για να τις επεξεργασθούν και να λειτουργήσουν, μύλοι, εκκοκκιστήρια, εργοστάσια ζάχαρης, καπνεργοστάσια κλείνουν. Η δε ελληνική περιφέρεια εγκαταλείπεται, συρρικνώνεται και μαραζώνει.

Η ΕΒΖ με βάση το καταστατικό της είναι μία ανώνυμη εταιρία, θυγατρική της ΑΤΕ, που παρά το ότι εισήχθηκε στο χρηματιστήριο συνεχίζει να διοικείται από διορισμένο Διοικητικό Συμβούλιο από την εκάστοτε κυβέρνηση. Σε όλα τα Δ.Σ. έμπαινε σε εκτελεστική θέση υψηλόβαθμο στέλεχος της ΑΤΕ, λόγω της αγροτικής φύσης της βιομηχανίας, ο δε Διευθύνων Σύμβουλος είχε κατά κανόνα την ιδιότητα του γεωπόνου, που πέραν από όλα τα άλλα προσόντα έπρεπε να γνωρίζει την νοοτροπία και να μπορεί να αφουγκράζεται τις φανερές αλλά και κρυφές προθέσεις του αγρότη, να μπορεί να διαπραγματεύεται μαζί του και να αποφεύγει τις συγκρούσεις, αφού αυτός είναι ο στυλοβάτης και ο κινητήριος μοχλός της βιομηχανίας.

Το 2005-06 στην πιο κρίσιμη καμπή της ιστορίας της ΕΒΖ, αλλά και έκτοτε δυστυχώς ο διευθύνων σύμβουλός της όχι μόνο δεν είναι γεωπόνος, αλλά για κάποιους λόγους φρόντισε να απομακρύνει έμπειρους υπηρεσιακούς παράγοντες του Γεωπονικού Κλάδου και να επιλέξει να συμβουλεύεται με πρόσωπα, που αγνοούν τελείως την γεωργική πράξη, την νοοτροπία του αγρότη και τις νέες καταστάσεις και ισορροπίες που έχουν διαμορφωθεί. Τα αποτελέσματα έγιναν απτά και ορατά σε σύντομο χρονικό διάστημα.

- **Αποποίηση του 50,01%** της ποσόστωσης ζάχαρης, δηλαδή ξεπούλημα εθνικής περιουσίας.
- **Κλείσιμο δύο εργοστασίων** Λάρισας και Ξάνθης, με πολύ μεγάλη απώλεια εισοδήματος από 11.000 αγρότες και κλιμακωτές επιπτώσεις στις κοινωνίες δύο αγροτικών περιοχών της Θεσσαλίας και της Θράκης.
- Η επιπόλαιη, πρόχειρη και βιαστική απόφαση για εξοντωτικές **μειώσεις του 36% στις τιμές τεύτλων**, με το αιτιολογικό ότι το επιβάλει η Ε.Ε., ενώ αυτή καθορίζει μόνο τις τιμές ζάχαρης και όχι των τεύτλων.
- Η χωρίς σοβαρή μελέτη αλλά καθαρά μόνο για εντυπωσιασμό εξαγγελίες ενασχόλησης της ΕΒΖ στην **παραγωγή βιοαιθανόλης** και τελικά ξεπούλημα του δικαιώματος αυτό σε τρίτους.
- Και το αποκορύφωμα ήταν ακόμη πιο χειρότερο, με τις άστοχες υποσχέσεις και δηλώσεις, τις συχνές παλινωδίες στην τιμολογιακή πολιτική, τα μπόνους και τις επιβραβεύσεις σήμερα να κινδυνεύει **η βιωσιμότητα των άλλων 3** εναπομεινάντων εργοστασίων, με αυτό της Ορεστιάδας να είναι στην δυσκολότερη θέση, αφού πέραν το όσων παραπάνω, έχει να αντιμετωπίσει και τις απανωτές πλημμύρες του Έβρου.

Οι Γεωπονικές υπηρεσίες των Εργοστασίων εν όψει εφαρμογής της νέας ΚΑΠ, ύστερα από συχνές επαφές, συζητήσεις, και ανταλλαγές απόψεων με ένα μεγάλο αριθμό αγροτών, κατέληξε ότι οι αγρότες είναι διατεθειμένοι, ως άνωθεν επιβολή να δεχθούν μία μείωση της τιμής των τεύτλων με αντιστάθμισμα την κατοχύρωση δικαιωμάτων, μέχρι και 20%, τουλάχιστον για την πρώτη χρονιά. Η προσφερόμενη έκταση βέβαια δεν θα ήταν όπως παλαιότερα, όμως θα μπορούσε να κυμανθεί σε ικανοποιητικά πλαίσια, ανάλογα βέβαια και με τις αναμενόμενες μειώσεις στις άλλες ανταγωνιστικές καλλιέργειες, καλαμπόκι και βαμβάκι.

Η πρόταση δεν εισακούσθηκε, ούτε καν συζητήθηκε, αποφασίσθηκε από την πρώτη χρονιά το 2006 μείωση της τιμής των τεύτλων κατά 36%, με το αφελές επιχείρημα ότι το ενδιαφέρον των αγροτών είναι μεγάλο, αφού στις αιτήσεις τους ζητούν να καλλιεργήσουν 500.000 στρ. Βέβαια οι αιτήσεις είχαν γίνει από τον Οκτώβριο και οι γνωρίζοντες την νοοτροπία του Έλληνα αγρότη, αυτό έγινε από την κεκτημένη ταχύτητα με βάση το εισόδημα που έδωσαν τα τεύτλα την καλλιεργητική περίοδο του 2005. Η πραγματική αντίδραση των αγροτών φάνηκε λίγο αργότερα, στην υπογραφή των συμφωνητικών, όταν τότε συνειδητοποιώντας το μέγεθος της μείωσης γύρισαν την πλάτη στην τευτλοκαλλιέργεια. Ο στόχος της ΕΒΖ την χρονιά εκείνη μόλις που καλύφθηκε κατά 60%, το δε χειρότερο όλων ήταν ότι χάθηκε μια μακρά σχέση εμπιστοσύνης, συνεργασίας, σιγουριάς, ειλικρίνειας και αλληλοσεβασμού μεταξύ ζάχαρης και αγροτικού κόσμου, που κτίσθηκε στέρεα εδώ και χρόνια, με ενδιάμεσο εγγυητή τις Γεωπονικές Υπηρεσίες των εργοστασίων. Το γεωπόνο της ζάχαρης, που ήταν πάντοτε στο πλευρό, στην υπηρεσία, στο χωράφι, ακόμη και στο σπίτι του αγρότη, μέχρι σε σημείο να παρεξηγηθούν από κάποιους και μέσα από την ζάχαρη, που δυστυχώς δεν μπορούσαν να αντιληφθούν ότι τα συμφέροντα ΕΒΖ και αγροτών ταυτίζονται και αυτόν πρέπει να τον έχουμε δίπλα μας και όχι απέναντι (Πρακτικά Πεπραγμένων Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης 2002-06).

Την επόμενη χρονιά το 2007, ύστερα από τις αντιδράσεις, τα παράπονα και τις απειλές των αγροτών ότι θα εγκαταλείψουν ομαδικά την τευτλοκαλλιέργεια, ήρθαν αυτοί οι ίδιοι, που την προηγούμενη χρονιά, χωρίς πολύ σκέψη και συλλογισμό μείωσαν και πετσόκοψαν τις τιμές να προσπαθούν να διορθώσουν την κατάσταση, τάζοντας υποσχέσεις, ακόμα και κάτω από το τραπέζι, δίνοντας ενισχύσεις, μπόνους κατά την γλώσσα τους, επιβραβεύσεις, καθημερινά δελτία τύπου, δημοσιεύσεις, κλπ, όμως το ποθητό αποτέλεσμα όλα αυτά δεν το έφεραν. Οι νέες τιμές του τεύτλου παρ' όλο που συνολικά ξεπέρασαν αυτές του 2005, δεν έφεραν τους οι αγρότες πίσω, για τον λόγο ότι ο αγρότης δεν αντιδρά όπως κάποιος άλλος επιχειρηματίας, αλλά βάζει την τιμή και αξιοπρέπεια πάνω από το χρήμα, και στην προκειμένη περίπτωση ένοιωθε προδομένος και κοροϊδεμένος.

Από τότε και μέχρι σήμερα με την έλλειψη πολιτικής, την υποβάθμιση και στην συνέχεια διάλυσης της Αγροτικής Τράπεζας, την κατώτερη των περιστάσεων, κρυμμένη στα γραφεία διοίκηση της ΕΒΖ, την μη ένταξη της καλλιέργειας σε καθεστώς ολοκληρωμένης διαχείρισης και τις ομαδικές αποχωρήσεις των έμπειρων στελεχών των γεωπονικών υπηρεσιών χωρίς την αντικατάστασή των δυστυχώς το κλίμα χειροτέρευε. Έτσι χρόνο με το χρόνο η ανταπόκριση των αγροτών στην άλλοτε πρώτη στις επιλογές τους καλλιέργεια άρχισε να μειώνεται με αποτέλεσμα την καλλιεργητική περίοδο 2014 να ανασταλεί η λειτουργία των Εργοστασίων Σερρών και Ορεστιάδας λόγω λάθους προγραμματισμού και όχι έλλειψης τεύτλων.

Η προσφορά

Οι δραστηριότητες των παραγωγικών μονάδων μαζί με την σποροπαραγωγή της ΕΒΖ είναι διάσπαρτες σε 17 Νομούς της κεντρικής και βόρειας Ελλάδας. Η προσφορά της δεν εξαντλείται μόνο στην εξασφάλιση της ζάχαρης σε πολύ φθηνή τιμή για το καταναλωτή και στην απασχόληση 1.300 μόνιμου και άλλων 2.000 εποχικού προσωπικού. Υπήρξε καινοτόμος στην ανάπτυξη και εκβιομηχάνιση της ελληνικής γεωργίας, καταλυτική και πολυδιάστατη για την ελληνική επαρχία, σε πάρα πολλούς τομείς όπως, το γεωργικό, κοινωνικό, δημογραφικό, οικονομικό και γενικότερα τον αναπτυξιακό τομέα. Ιδιαίτερα στον ακριτικό Έβρο, το

Εργοστάσιο Ορεστιάδας, η μοναδική βιομηχανική μονάδα στην ευρύτερη περιοχή συνέβαλε δυναμικά και ποικιλοτρόπως στην ανάπτυξη της περιοχής.

1. Γεωργικός τομέας

1α) Γεωργική πρακτική. Τα ζαχαρότευτλα με την εισαγωγή τους στα μέσα της δεκαετίας του ΄70 έφεραν επανάσταση στον τρόπο άσκησης της αγροτικής πρακτικής. Πέρα από τον δυναμικό τους χαρακτήρα είναι και η πρώτη συμβολαιακή καλλιέργεια, ο αγρότης γνωρίζει πριν ακόμη σπείρει **πού, πώς, πότε** θα παραδώσει την παραγωγή του και **πόσο** θα πληρωθεί. Είναι σε μεγάλο βαθμό εκμηχανισμένη καλλιέργεια και χρησιμοποιεί γεωργικά μηχανήματα και εργαλεία αποκλειστικής και πλήρους εξειδίκευσης όπως, καλλιεργητής, σπαρτική, σκαλιστήρι, ψεκαστικό, αρδευτικός εξοπλισμός, συγκομιστική μηχανή, μεταφορικό μέσο. Η ΕΒΖ διαθέτει δικιές της γεωπονικές υπηρεσίες, οι οποίες καθοδηγούν τον αγρότη σε όλα τα στάδια και τις φάσεις εργασίας μέσα στο χωράφι, από την επιλογή του αγρού, την προετοιμασία, την λίπανση, την σπορά, το αραίωμα, σκάλισμα, πότισμα, ψέκασμα μέχρι και την συγκομιδή. Ασκεί εν μέρει βασική αλλά κυρίως εφαρμοσμένη έρευνα σε όλες τις φάσεις καλλιέργειας του τεύτλου σποροπαραγωγή, λίπανση, άρδευση, εκμηχάνιση, και ιδιαίτερα φυτοπροστασία με κατευθυνόμενη, σωστή και ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων. Είναι η μόνη ελληνική καλλιέργεια που όχι μόνο μπορεί, αλλά θα έπρεπε να ενταχθεί σε **πρόγραμμα ολοκληρωμένης διαχείρισης** για να καρπωθούν οι αγρότες τα όποια οικονομικά οφέλη συνεπάγεται αυτή η ένταξη.

1β) Γεωργική έρευνα. Η Γεωπονική υπηρεσία του Εργοστασίου παράλληλα με την έρευνα σε καθαρά τομείς και αντιμετώπιση των προβλημάτων της τευτλοκαλλιέργειας, όπως παραγωγή ανθεκτικών σε ασθένειες ποικιλιών σπόρου, προώθηση ενδεδειγμένης καλλιεργητικής τεχνικής, συμβουλευτική λίπανση, ορθολογική χρήση γεωργικών φαρμάκων, προγράμματα, τρόποι, και μέθοδοι αντιμετώπισης ζιζανίων, εχθρών, ασθενειών, επιλογή κατάλληλων γεωργικών μηχανημάτων, ασχολήθηκε και με άλλες καλλιέργειες σε ερευνητική βάση. Ήταν ο πρώτος φορέας, που από τις αρχές της δεκαετίας του ’80, όταν καλλιέργησε και μελέτησε το **ζαχαρούχο σόργο**, τότε ακόμη για πολλούς η έννοια των βιοκαυσίμων ήταν άγνωστη. Επίσης μελέτησε την προσαρμοστικότητα ποικιλιών και την καλλιεργητική τεχνική **σόγιας**. Σε συνεργασία με Ολλανδικό οίκο διερεύνησε τη δυνατότητα αναπαραγωγής ποικιλιών **πατάτας** για εσωτερική χρήση, αλλά και εξαγωγή. Τελευταία σε συνεργασία με το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο υλοποιεί πρόγραμμα πειραματισμού επάνω σε ποικιλίες **ηλίανθου** και **ελαιοκράμβης** για παραγωγή βιοκαυσίμων δεύτερης γενεάς.

2. Κοινωνικός τομέας

Στην μέχρι τότε, τη δεκαετία του ’70 αγροτούπολη Ορεστιάδα, με την έναρξη λειτουργίας του Εργοστασίου άρχισε να αναπτύσσεται και μία άλλη οργανωμένη τάξη, αυτή του **βιομηχανικού εργάτη,** ο οποίος προσπέρασε γρήγορα την **εργατική τάξη**, γιατί λόγω υψηλού βιοτικού επιπέδου, που του εξασφαλίζει η εργασία στην ΕΒΖ θεωρούσε τον εαυτό του περισσότερο **αστό.** Για την εξυπηρέτηση των καθημερινών αναγκών αυτών των 250 νέων οικογενειών δημιουργούνται νέες υποδομές, υπηρεσίες, γραφεία, σύλλογοι, καταλύματα, σπίτια, σχολεία, καταστήματα.

*3. **Δημογραφικός τομέας***

Πέρα από το μόνιμο προσωπικό του εργοστασίου που ανέρχονταν στους 252 εργαζόμενους, στη διάρκεια της συντήρησης και λειτουργίας του εργοστασίου για 5-7 μήνες προσλαμβάνονταν άλλοι 400, που κάλυπταν όλη την εργασιακή κλίμακα, από εργάτες γενικών καθηκόντων και γραφείς, μαθητευόμενοι και ασκούμενοι, μέχρι τεχνίτες και επιστήμονες. Δηλαδή περισσότερες από 600 οικογένειες παρέμειναν στην περιοχή, γιατί ήταν άμεσα εξαρτώμενες από την ΕΒΖ.

4. Οικονομικός τομέας

Από την ίδρυση του εργοστασίου και μέχρι πρόσφατα στην ιστορία της τευτλοκαλλιέργειας, η αιτούμενη έκταση από τους αγρότες για καλλιέργεια τεύτλων ήταν κατά πολύ περισσότερη από αυτήν που μπορούσε να ικανοποιήσει, αλλά και να εξυπηρετήσει η μονάδα και μετά σχεδόν τον διπλασιασμό του δυναμικού της με την επέκταση, που ολοκληρώθηκε το 1994. Τα τεύτλα ήταν ανταγωνιστικά και έδιναν από ικανοποιητικό μέχρι πολύ καλό εισόδημα σε 5-8.000 συμβαλλόμενους αγρότες σε όλο το νομό. Καλλιεργούνταν 70-80.000 στρέμματα με μία μέση απόδοση 6-6.500 βάρος ριζών/στρ. και περιεκτικότητα σε ζάχαρη 13,8-14,3% έδινε ακαθάριστη πρόσοδο γύρω στα 300€ το στρ. Η αξία πρώτης ύλης που πληρώνονταν στους αγρότες κυμαίνονταν στα 23-25.000.000 €. Ενώ οι μισθοί του μόνιμου και εποχικού προσωπικού έφθανε τα 7.000.000 €. Στα παραπάνω ποσά αν προστεθούν το κόστος μεταφοράς και ψεκασμών των τεύτλων, που πληρώνει η ΕΒΖ στους επαγγελματίες μεταφορείς και ψεκαστές, και οι αγορές υλικών και εφοδίων για την συντήρηση και την λειτουργία του εργοστασίου, που σε μεγαλύτερο ποσοστό γίνεται από την τοπική αγορά τότε ο ετήσιος κύκλος πληρωμών του εργοστασίου στην τοπική κοινωνία πλησιάζει τα 50.000.000 €. Το ισοδύναμο ποσό αυτό για να καλυφθεί από την καλλιέργεια ηλίανθου απαιτεί 200-250.000 στρ. σχεδόν τριπλάσιο αριθμός από αυτός των τεύτλων.

5. Αναπτυξιακός τομέας

Όλα τα παραπάνω είναι τα χειροπιαστά, άμεσα οφέλη στην περιοχή. Η πραγματική συμβολή όμως του δίπολου τευτλοκαλλιέργεια-εργοστάσιο είναι πολύ πιο ισχυρή, ουσιαστική, με μακροχρόνια επιρροή. Οι πρωτοποριακές μέθοδοι, οι υψηλού επιπέδου καλλιεργητικές τεχνικές, η καθοδήγηση και η υποστήριξη στην άσκηση της τευτλοκαλλιέργειας δημιούργησε μοντέλο στο τι σημαίνει γεωπονικό σέρβις για την ελληνική γεωργία. Η έναρξη λειτουργίας του εργοστασίου ήταν η βασική και αποκλειστική αιτία να εμφανισθούν και προοδεύσουν γύρω από αυτό ένας μεγάλος αριθμός νέων επαγγελμάτων και δραστηριοτήτων. Οι επαγγελματικές ομάδες αγροτικών ειδικοτήτων, όπως σπορείς, ψεκαστές, μεταφορείς, συγκομιστές. Οι κατασκευαστές βιομηχανίες, βιοτεχνίες, γεωργικών μηχανημάτων, εργαλείων, παρελκόμενων. Οι αντιπροσωπίες και εισαγωγείς, όπως και τα συνεργία συντήρησης, επισκευής αυτών. Επίσης τεχνικά εργαστήρια, καταστήματα αγροτικών εφοδίων και άλλων υλικών. Συμπερασματικά το Εργοστάσιο αποτέλεσε τον **πυρήνα και τον αναπτυξιακό μοχλό,** που σε μεγάλο βαθμό μεταμόρφωσε την εικόνα και την οικονομική ζωή της περιοχής.

Η προοπτική

Έγινε μια προσπάθεια να αποτυπωθεί το ιστορικό, η εξέλιξη, η προσφορά, η δυναμική, τα λάθη και παραλήψεις, αλλά και η σημερινή σκληρή πραγματικότητα που βιώνει η ΕΒΖ, με αντικειμενικά κριτήρια. Η τωρινή κατάσταση σίγουρα είναι δύσκολη όχι όμως αξεπέραστη. Άλλωστε στο διάβα της διαχρονικά αντιμετώπισε αρκετές κρίσεις, και βρέθηκε μπροστά σε σοβαρά προβλήματα. Στο ξεκίνημά της είχε να αντιμετωπίσει μεγάλα και πρωτόγνωρα καλλιεργητικά, όπως και φυτοπαθολογικά (έντομα, ζιζάνια, ασθένειες) προβλήματα, σαν νέα και άγνωστη καλλιέργεια. Στη δεκαετία του ’70 ξεπέρασε αλώβητη την λαίλαπα της ριζομανίας, που απείλησε να την αφανίσει. Τη δεκαετία του ΄80 δέχθηκε το σκληρό και άνισο ανταγωνισμό του καλαμποκιού, μια καλλιέργεια πλήρως εκμηχανισμένη με ελάχιστα καλλιεργητικά προβλήματα. Στην δε επόμενη δεκαετία του ’90 ήρθε η μετωπική επίθεση του βαμβακιού, μια καλλιέργεια άκρως ευνοούμενη και προστατευόμενη από την ελληνική αγροτική πολιτική. Τη δεκαετία του μιλένιουμ τις σαρωτικές αλλαγές που επέβαλε η ΕΕ με τη νέα ΚΑΠ, και χωρίς καμιά σοβαρή και μελετημένη πρόταση προσαρμογής από το δικό μας Υπουργείο Γεωργίας.

Έτσι, και αυτή τη δεκαετία, παρά τις βιαστικές ενέργειες, τις άστοχες επιλογές, τις μονομερείς αποφάσεις, η τευτλοκαλλιέργεια στην Ελλάδα φαίνεται ότι έχει ακόμη **μέλλον,** η δε **βιωσιμότητα** της ΕΒΖ μετά από κάποιους πρόσκαιρους κραδασμούς και από την απαξίωση και «απουσία» της διοίκησης της, μπορεί και πρέπει να θεωρείται δεδομένη. Οι

ανταγωνιστικές του τεύτλου καλλιέργειες, βαμβάκι και καλαμπόκι με τα δεδομένα της νέας ΚΑΠ δεν βρίσκονται σε καλύτερη θέση από αυτή του τεύτλου. Με τις τρέχουσες τιμές της αγοράς η αξία της παραγωγής ακόμη και αν είναι αυξημένη στις δύο παραπάνω καλλιέργειες δεν μπορεί να καλύψει το κόστος καλλιέργειας και ο αγρότης αποβλέπει σε μέρος της επιδότησης για έσοδα. Αντίθετα με μέσες αποδόσεις τα τεύτλα αφήνουν ακόμα και επιχειρηματικό κέρδος. Ο ηλίανθος με το μέγεθος του αγροτικού κλήρου της περιοχής, τη μηδενική προστιθέμενη αξία και την ακαθάριστη στρεμματική πρόσοδο στο κατώφλι των 120-140 Ευρώ σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να στηρίξει το οικογενειακό εισόδημα και την αγροτική οικονομία της περιοχής. Ενδεικτικά να αναφέρουμε ότι το ισοδύναμο του κύκλου εργασιών που δίνουν τα 50-60.000 καλλιεργούμενα στρ με τεύτλα στην περιοχή απαιτεί 200.000 στρ. με ηλίανθο και μάλιστα σε μια καλή καλλιεργητική περίοδο. Εναπομένει στους αγρότες με τις επιλογές τους σε αυτή την δύσκολη καμπή να δώσουν προοπτική στην καλλιέργεια και την μεγάλη αγροτική βιομηχανία που σχεδόν για 2 γενεές τους πρόσφερε τόσα και τόσα και το σημαντικότερο ένα εισόδημα για να ζουν αξιοπρεπώς.

Βιβλιογραφία

Πρακτικά Πεπραγμένων Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης 1960-71. Εκδόσεις ΕΒΖ. ΑΕ
Πρακτικά Πεπραγμένων Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης 1972-81. Εκδόσεις ΕΒΖ. ΑΕ
Πρακτικά Πεπραγμένων Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης 1982-91. Εκδόσεις ΕΒΖ. ΑΕ
Πρακτικά Πεπραγμένων Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης 1992-2001. Εκδόσεις ΕΒΖ. ΑΕ
Πρακτικά Πεπραγμένων Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης 2002-06. Εκδόσεις ΕΒΖ. ΑΕ

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 169-183

ΣΟΡΓΟΝ Ο ΣΑΡΟΣ: ΠΥΡΗΝΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Παναγιώτης Σιανκούρης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η σαρωθροποιία αποτελεί παραδοσιακή οικονομική δραστηριότητα που στηρίζεται στην καλλιέργεια, παραγωγή και επεξεργασία του φυτού «σόργον». Συνίσταται στο μονοπωλιακό χαρακτήρα, λόγω της εμφάνισής της σε περιορισμένο γεωγραφικό χώρο (Αδριανούπολη και παρακείμενες περιοχές), την οργάνωσή της σε οικοτεχνίες και οικιακά εργαστήρια και τη σύγχρονη επιβίωσή της ως μορφή λαϊκής τέχνης. Η εργασία αυτή έχει σκοπό να διερευνήσει άγνωστες πτυχές μιας παραδοσιακής ασχολίας και να αναδείξει την αξία του παραδοσιακού προϊόντος έναντι του τεχνητού σε έναν κόσμο που υποτάσσεται στη μαζικότητα, δείχνοντας να αγνοεί τη σπουδαιότητα του ανόθευτου, μοναδικού και αυθεντικού. Ξεκινώντας από τη μορφολογία του φυτού «σόργον», τις ποικιλίες του, τη βοτανική ταξινόμηση, τις εδαφικές και κλιματολογικές του απαιτήσεις, η εργασία πραγματεύεται παραδοσιακές μεθόδους και τεχνικές καλλιέργειας, προχωρώντας από το σπόρο στο χωράφι και από το χωράφι στο αλώνι, και εισέρχεται στο εργαστήριο του παραδοσιακού σαρωρθοποιού, αξιοποιώντας πληροφορίες που σχετίζονται με την επεξεργασία, μεταποίηση και εμπορία του σαρωθόχορτου και επιβεβαιώνοντας τη σύνδεση του προϊόντος εκτός από τον πρωτογενή και με το δευτερογενή και τριτογενή τομέα της οικονομίας μας. Επιπλέον, η παρούσα μελέτη διερευνά τις συνθήκες που η σαρωθροποιία έφτασε στο απόγειο της ακμής της, την αναπόφευκτη υποταγή της παραγωγικής διαδικασίας στη λαίλαπα της μηχανοποίησης και τη μετεξέλιξή της από λειτουργική και πρακτική δραστηριότητα σε λαϊκή τέχνη, που ενσωματώνει πλέον και τις καλλιτεχνικές παρεμβάσεις και την επιδεξιότητα του τεχνίτη σε ένα συνδυασμό χρηστικότητας και αισθητικής.

Λέξεις κλειδιά: *Σόργον ο σάρος, οικονομική ανάπτυξη, περιφέρεια Ορεστιάδας*

Ετυμολογία της λέξης

Το **σάρωθρο,** η γνωστή σε όλους σκούπα ή αλλιώς **σάρον** από το **σαίρω,** που σημαίνει σαρώνω, σκουπίζω, καθαρίζω, το ταπεινό αυτό εργαλείο καθαριότητας και νοικοκυροσύνης, προέρχεται από το σπόρο του φυτού σόργον. Ένα από το είδη του, το **σόργον το σάρωθρον ή σόργον ο σάρος** (Δημητράκος 1969) επιστημονικά **sorgum scoparium,** με την κατάλληλη επεξεργασία και μεταποίηση χρησιμοποιείται για την κατασκευή του σαρώθρου (σκούπας). Με την πάροδο του χρόνου με τον όρο σκούπα καθιερώθηκε να ονομάζεται το ίδιο το φυτό, που ταυτίστηκε εννοιολογικά με το τελικό προϊόν, του οποίου γνωστές ονομασίες αποτελούν και το **φουρκάλι-φροκάλι-φ΄ κάλι** (Δεμισκίδης 2009).

Η σκούπα ως παραδοσιακή γεωργική καλλιέργεια: Από το σπόρο στο χωράφι

Στο σόργο διακρίνουμε δύο είδη ριζικού συστήματος, το εμβρυακό, που αποτελείται χαρακτηριστικά από μία μόνο ρίζα, η οποία αυξάνει μέχρι την άνθιση και διατηρείται ζωντανή ώσπου το φυτό να ολοκληρώσει το βιολογικό του κύκλο, και το μόνιμο ή δευτερογενές που είναι θυσσανωτό και εκφύεται από τους κόμπους του στελέχους που βρίσκονται κοντά στην επιφάνεια του εδάφους. Μπορούμε να παρατηρήσουμε και εναέριες

ρίζες που βγαίνουν από τους κόμπους του στελέχους και βρίσκονται πάνω από την επιφάνεια του εδάφους.

Ο βλαστός είναι καλάμι κατακόρυφο με ύψος από 50 cm έως 5 μέτρα, ενώ κάθε στέλεχός του αποτελείται από 7-10 μεσογονάτια διαστήματα, που έχουν αυλάκι σε εναλλάξ διάταξη εκτός από το τελευταίο. Από κάθε κόμπο του στελέχους βγαίνει ένα φύλλο που αποτελείται από το έλασμα, το οποίο διακρίνεται από τα μικρά δόντια που φέρει περιφερειακά, από τη λεία επιφάνεια, τα μικρά φύλλα και τον κολεό. Τα φυτά του σόργου είναι μόνοικα και μονοκλινή, ενώ η ταξιανθία του είναι φόβη που μπορεί να έχει όρθια ανάπτυξη ή να κάμπτεται προς τα κάτω. Η άνθιση αρχίζει από την κορυφή, η οποία καταλήγει σε δέσμη χόρτων (τέλια), όπου πάνω τους βγαίνει ο σπόρος, που προκαλεί και το χαρακτηριστικό τους λύγισμα.

Ο καρπός του φυτού, που είναι μονοετές και ανήκει στην οικογένεια αγρωστίδες, ενώ συγγενεύει με το σιτάρι, το καλαμπόκι και το κριθάρι, είναι καρύοψη, έχει κοκκινωπό χρώμα συνήθως και άλλοτε άσπρο, κίτρινο ή καφέ, είναι μικρός σε μέγεθος και σε σχήμα σφαιρικό ή ωοειδές, ανάλογα με την ποικιλία. Η τοπική είχε χρώμα ανοικτό καστανό και κόκκους χοντρούς, η αμερικανική είχε σπόρους χρώματος βαθύ κίτρινου και κόκκους μικρότερους και λιγότερο παχείς και η ιταλική είχε σπόρους χρώματος χρυσοκίτρινου. Ο κόκκος, που αποτελείται από το περικάρπιο, το ενδοσπέρμιο και το έμβρυο, σπέρνεται σε σειρές (καρίκια) τους μήνες Απρίλιο-Μάιο, σε χώματα υγρά και γόνιμα σε γραμμική σπορά και σε απόσταση 40 εκατοστά από γραμμή σε γραμμή, ανάλογα με τον τρόπο ανάπτυξης της ποικιλίας, την ικανότητα για αδέρφωμα και τις συνθήκες υγρασίας.

Απαιτεί σχετικά χαμηλή λίπανση, αζωτούχο και φωσφορική, ένα καλό σκάλισμα, δύο τρία ποτίσματα, σκάψιμο με το χέρι και απαραίτητη απολύμανση με μυκητοκτόνα και εντομοκτόνα, ενώ με το χέρι και με ειδικό δρεπάνι γίνεται και το κόψιμο του φυτού, το οποίο ωριμάζει τους μήνες Σεπτέμβριο- Οκτώβριο και φτάνει ανάλογα με την ποικιλία του σε ύψος 3 έως 4,5 μέτρα. Δεν έχει ιδιαίτερες εδαφικές απαιτήσεις, ενώ ευδοκιμεί σε ph 5,5-8,4 και παρουσιάζει αντοχή στην αλατότητα. Είναι φυτό θερμόφιλο με ελάχιστη θερμοκρασία ανάπτυξης 15 βαθμούς και μέγιστη 27-32, ενώ θεωρείται ένα από τα ανθεκτικότερα και παραγωγικότερα φυτά σε ημίξερες περιοχές, καθώς αντέχει ακόμα και την κατάκλυση των εδαφών με νερό (Γυμνάσιο Νέας Βύσσας 1996).

Παραδοσιακός τρόπος καλλιέργειας

Σε αλλοτινές εποχές οι παραγωγοί σκούπας όργωναν αρχικά το χωράφι με το αλέτρι που τραβούσαν παραδοσιακά τα ζώα, διαδικασία που επαναλάμβαναν μετά από λίγες μέρες, δημιουργώντας τα γνωστά αυλάκια, τα **καρίκια,** μέσα στα οποία από ένα μικρό δοχείο ή τενεκέ έριχναν 5-6 σπόρους σε ποσότητα 1-1 ½ χιλ/μου κατά στρέμμα και σκεπάζανε με χώμα. Όταν το φυτό πλησίαζε τους 10-15 πόντους, σκάβανε απομακρύνοντας τα άχρηστα χόρτα και αραιώνοντας τα φυτά έτσι ώστε να κοπούν εύκολα στο θερισμό (Γυμνάσιο Νέας Βύσσας 1996). Μετά από ένα μήνα η διαδικασία του οργώματος λάμβανε για άλλη μια φορά χώρα αυτή τη φορά για να αποφευχθεί η πτώση των φυτών από τον αέρα, αλλά και για τη διατήρηση της απαραίτητης υγρασίας. Η γραμμική σπορά διευκόλυνε τις μετέπειτα αναγκαίες καλλιεργητικές φροντίδες, ευνοούσε και επέτρεπε την καλύτερη ανάπτυξη του φυτού και συντελούσε στην παραγωγή προϊόντος υψηλής ποιότητας.

Όταν πλέον ωρίμαζαν οι καρποί του φυτού και κοκκίνιζαν γύρω στα μέσα Αυγούστου, άρχιζε η διαδικασία της συγκομιδής. Ο καλαμένιος κορμός κοβόταν από εξειδικευμένους εργάτες 10-20 εκατοστά από το έδαφος με τη βοήθεια ενός ειδικού χειροδρέπανου, που ονομαζόταν **μπιτσκί,** στο πλαίσιο μιας διαδικασίας που είχε την ονομασία ***ξάπλωμα,*** διότι κάθε φυτό ριχνόταν στο έδαφος καθώς το ιδιαίτερα μεγάλο ύψος του δε διευκόλυνε την άμεση κοπή της φούντας. Με ένα δεύτερο κόψιμο αφαιρούνταν το μεγαλύτερο μέρος του, αφήνοντας ένα τμήμα μαζί με τη χόρτινη δέσμη (φόβη) που έφερε το σπόρο, τον χρήσιμο ως πρώτη ύλη. Απαλλασσόταν από τα μεγάλα φύλλα, τα οποία έσπαζαν ή τραβούσαν με το χέρι, τοποθετούνταν σε μικρές στοίβες, φορτώνονταν σε κάρα ή σε ειδικές πλατφόρμες και έπαιρνε το δρόμο για τα αλώνια (Χασιώτης 1966).

Από το χωράφι στο αλώνι

Ακολουθούσε ο **καθαρισμός της σκούπας από τα υπόλοιπα φύλλα**, δουλειά που κυρίως ανατίθετο σε γυναίκες και το **ξύσιμο**, δηλαδή η **αφαίρεση του σπόρου**. Παλαιότερα αυτό γινόταν με πριονωτές λάμες και με το χέρι. Μπροστά τους είχαν ένα ξύλο, με το αριστερό χέρι κρατούσαν μερικά φυτά, τα λεγόμενα **φκιάλια,** και με το δεξί ένα σιδερένιο πριόνι με το οποίο και τα ξύνανε για να φύγουν τα σπόρια.

Αργότερα για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκε ειδικό μηχανοκίνητο εργαλείο, **το νταούλι,** ένας μεταλλικός ή ξύλινος κύλινδρος στην επιφάνεια του οποίου τα ακανόνιστα τοποθετημένα καρφιά σε σχήμα Π διευκόλυναν την απομάκρυνση του σπόρου από τις χεριές, τις δέσμες που κρατούσαν πάνω από την περιστρεφόμενη επιφάνεια.

Οι φόβες (φούντες, σκούπες) στη συνέχεια για 3-4 μέρες απλώνονταν αραιά σε μία σειρά η μία δίπλα στην άλλη αφενός για να ξεραθούν και αφετέρου υπό την επήρεια της νυχτερινής υγρασίας και της ηλιακής επενέργειας της επόμενης μέρας να λευκανθούν κατάλληλα προς απόκτηση της επιθυμητής και απαιτούμενης για τις ανάγκες του εμπορίου εμφάνισης, ενώ ακολουθούσε το μάζεμα και το δέσιμο σε δεμάτια βάρους 15 κιλών περίπου ώστε να πάρουν στο τελικό στάδιο το δρόμο προς την αποθήκη.

Στο μεταξύ **ο σπόρος λιχνιζόταν, δερμονιζόταν και απλωνόταν για να στεγνώσει** για 5 μέρες περίπου σε στρώμα πάχους 5-6 εκατοστών, αναδευόμενος συχνά από τις γυναίκες και τα παιδιά που έσυραν τα πόδια με σκοπό την επιτάχυνση και ολοκλήρωση της αποξήρανσης, αφού προηγουμένως γινόταν η επιλογή του κατάλληλου για την επόμενη σπορά από τα πιο καλογινωμένα φυτά και αφού τον χτυπούσαν ελαφρά για να φύγει ο εξωτερικός του φλοιός (Χασιώτης 1966).

Από το αλώνι στο εργαστήριο: Μεταποίηση της σκούπας- Επεξεργασία

Από εδώ και πέρα και μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας που σχετίζεται με τον πρωτογενή τομέα της οικονομίας άρχιζε η δεύτερη φάση και η σύνδεση της σκούπας με το δευτερογενή τομέα, την επεξεργασία και μεταποίηση του σκουπόχορτου σε ειδικούς χώρους και με ειδικά εργαλεία.

Τις περισσότερες φορές η επεξεργασία και μεταποίηση της σκούπας γινόταν από τον ίδιο τον παραγωγό-καλλιεργητή στο σπίτι του με τα μέλη της οικογένειάς του (είναι οι λεγόμενες **οικοτεχνίες**). Οι καλλιεργητές πουλούσαν την παραγωγή τους στους βιοτέχνες που εξασφάλιζαν έτσι όση πρώτη ύλη τους χρειαζόταν για τα εργαστήρια όπου δούλευαν όλο το χρόνο. Ο παραγωγός ήταν αυτός που θα κατέληγε στο τελικό προϊόν (έτοιμη σκούπα), ενώ άλλοτε έφτανε μέχρι το τελικό στάδιο, που ήταν το ράψιμο, όπου πλέον παρέδιδε τις μισοτελειωμένες σκούπες σε ειδικά εργαστήρια, τα **μπιτζικλίκια,** με ειδικευμένο εργατικό δυναμικό και συστηματικές μεθόδους (Δεμισκίδης 2009). Οι βιοτέχνες προμηθεύονταν το σόργον κατά οκάδες (1οκά =1200 γρ.) μέχρι το 1951 και στη συνέχεια με το κιλό ανάλογα με την ποιότητα από 2,5 δρχ/κιλό έως 4,5 δρχ/κιλό μέχρι το 1969-1970 με περαιτέρω αύξηση των τιμών τα επόμενα χρόνια.

Τα χωρικά δέματα περιείχαν χόρτο πρώτης και δευτέρας διαλογής σε ποσοστό 85-95%και ορισμένο ποσοστό ακατάλληλο προς εξαγωγή (5-10 %). Ανάλογα με το μέγεθος, τον τύπο και την ιδιαίτερη χρήση της σκούπας γινόταν η επιλογή και η διαλογή του υλικού, υποχρέωση που αναλάμβαναν κυρίως γυναίκες, οι ονομαζόμενες ***διαλεχτάρες,*** οι οποίες με προσοχή διάλεγαν τα στελέχη με το χόρτο και τα χώριζαν σε κατηγορίες, **μακρύ-καπάκι ή τέλι-σκάρτο ή τσιλίκι-μπιντρίκι-σαβούρα**. Ακολουθούσε το μάδημα ή το κόψιμο-***μπαλτάδιασμα*** με το ειδικό τσεκουράκι ή μαχαίρι (μπαλτά) από τους ***μπαλτατζές-κόπτες*** του **χορντά (**των χόρτινων τελιών που μοιάζουν με χορδές) των τριών πρώτων κατηγοριών, ο οποίος χωριζόταν σε κατηγορίες με ένα ειδικό εργαλείο, το **χτένι.** Τα διαλεγμένα χόρτα θειαφίζονταν σε φούρνο όπου καιγόταν θειάφι για μια ολόκληρη νύχτα αφενός για την εξόντωση τυχόν εντόμων και ωών και αφετέρου για τη λεύκανση και περαιτέρω ελαστικοποίησή τους. Προηγουμένως ο χορντάς είχε διαβραχεί επαρκώς, ενώ μαζί με τα προς λεύκανση χόρτα τοποθετούνταν στον ειδικό φούρνο και ημιτελείς σκούπες (λίγο πριν το ράψιμο) (Χασιώτης 1966).

Ο τεχνίτης συνέχιζε με την κατασκευή του κυρίως κορμού, του εσωτερικού της σκούπας, της λεγόμενης **κούκλας,** από χόρτο δεύτερης ή και τρίτης διαλογής και το έδενε πρόχειρα με σπάγκο. Επόμενο στάδιο της εργασίας ήταν η κατασκευή της χειρολαβής, αφού πρώτα κόβονταν τα καλαμένια στελέχη κατά μήκος στο επάνω μέρος με ειδικό μαχαιράκι, **το μπεχτσί,** βρέχονταν για να μαλακώσουν και χτυπιούνταν με ένα ειδικό ρόπαλο, **το τζιόκανο,** για να λεπτύνουν.

Στον **κρίκο,** μία κυλινδρική ξύλινη επιφάνεια ανάμεσα σε δυο κάθετες ξύλινες βάσεις στερεωμένες γερά σε τοίχο, γινόταν η κατασκευή της χειρολαβής. Ο τεχνίτης ξετύλιγε το χάρτινο σύρμα που ήταν τυλιγμένο πάνω στον κύλινδρο του κρίκου, ο οποίος περιστρεφόταν συνεχώς με τη βοήθεια του πεντάλ, ενεργοποιώντας ένα γλωσσίδι που καθιστούσε ακίνητο ή άφηνε ελεύθερο ανάλογα τον περιστρεφόμενο κύλινδρο, και τοποθετούσε γύρω χόρτο πρώτης διαλογής, επενδύοντας τη σκούπα και δίνοντάς της την τελική της μορφή. Με τανάλια σταθεροποιούνταν η άκρη του σύρματος και κουρεύονταν τα χόρτα της λαβής που προεξείχαν.

Το επόμενο στάδιο εργασίας αναλάμβαναν οι ράφτες, που λύνοντας το σπάγκο της σκούπας την τοποθετούσαν στο **μάγγανο,** μια ειδική μέγγενη με δύο ξύλα από ακακία πελεκημένα και δεμένα με λεπτό σκοινί από τη μία πλευρά που άνοιγαν και έδεναν από την άλλη με ιδιαίτερη προσοχή ώστε να υπάρχει ομοιομορφία στο άπλωμα του εξωτερικού χόρτου. Οι ράφτες χτυπούσαν τη σκούπα με το **τζιόκανο** για να μαλακώσει και να ομαλοποιηθεί.

Οι ράφτες τοποθετούσαν τη σκούπα ανάμεσα στα πόδια πάνω από τα γόνατα και την έραβαν με τρεις, τέσσερις, πέντε ή έξι ραφές, τα λεγόμενα **κουλάνια,** ανάλογα με τις ανάγκες του εκάστοτε πελάτη και τη χρήση της σκούπας, με σιδερένιες βελόνες μήκους 20 έως 30 εκατοστών, που έφεραν τρύπες για να περνάει ο σπάγκος (ο οποίος βρεχόταν πρώτα για να είναι εύκολος στη χρήση), και δύο μύτες με μία τρύπα στη μία άκρη ή μια μύτη, φροντίζοντας να προστατεύουν τα χέρια τους με τα λεγόμενα **πετσιά (**κομμάτια από δέρμα) στο εσωτερικό της παλάμης. Όταν τελείωνε ένα κομμάτι, δενόταν άλλο με ειδικό κόμπο. Σε κάθε περίπτωση τα κουλάνια συγκρατούνταν με ξύλινη λαβή, το **μπίσι,** μέχρι να φτάσει η βελόνα ράβοντας από τη μια άκρη της ραφής στην άλλη. Η σκούπα σχεδόν έτοιμη και προτού παραδοθεί προς χρήση ή πώληση κοβόταν στο κάτω μέρος με τσεκούρι ή με ειδικό κόφτη για να εφάπτεται καλά με την επιφάνεια που θα σκούπιζε.

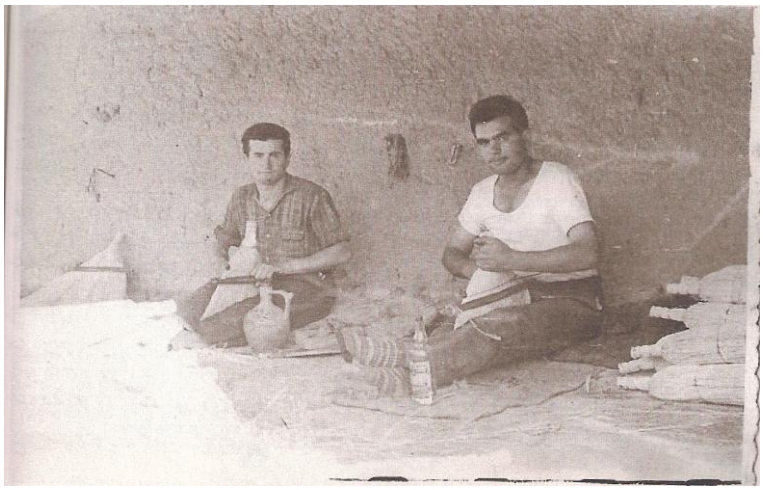

Οι ραμμένες σκούπες συσκευάζονταν ανά 300 σε σακιά από λινάτσα από έμπειρους εργάτες, φορτώνονταν στα κάρα και έπειτα στα βαγόνια για να πάρουν το δρόμο τους για τα μεγάλα αστικά κέντρα (Δεμισκίδης 2009).

Εικόνα 1. Ράψιμο σκούπας με κουλάνια (Αρχείο Παναγιώτη Σιανκούρη).

Αξιοποίηση των άχρηστων υλικών – Σπόρος

Στον τομέα της σαρωθροποιίας το καθετί είναι χρήσιμο και αξιοποιήσιμο, από το ίδιο το φυτό μέχρι τον σπόρο. Στη διαδικασία παραγωγής του σαρώθρου έχουμε τα λιγότερα υλικά και σκουπίδια. Από το χωράφι, μετά την απομάκρυνση των χρήσιμων υλικών για το αλώνι με σκοπό να πάρουν το δρόμο για το εργαστήριο, μαζεύονταν τα καλάμια, που ήταν υπολείμματα κορμών, και χρησιμοποιούνταν για την κατασκευή των φρακτών στις αυλές ή

για να καλύπτουν και τις στέγες των σπιτιών κάτω από τα κεραμίδια για μεγαλύτερη ασφάλεια από τις καιρικές συνθήκες.

Ακόμα και τα φύλλα χρησιμοποιούνταν ως θρεπτική τροφή για τα ζώα, ενώ τα μικρά κομμάτια καλαμιών, οι λεγόμενοι **καμάδες,** τα πελεκούδια και τα άχρηστα κομμάτια χόρτου φορτώνονταν και μεταφέρονταν στα κεραμοποιία. Να σημειωθεί εδώ ότι στην περιοχή των Καστανεών λειτουργούσαν ήδη 4 κεραμοποιία που είχαν φτάσει στην ακμή τους στη δεκαετία του 90, ενώ σήμερα δε λειτουργεί κανένα. Εκεί καίγονταν στους φούρνους για το ψήσιμο και την παρασκευή των τούβλων, ενώ κάποια από αυτά χρησιμοποιούνταν στα τζάκια και τις ξυλόσομπες ως καύσιμη ύλη.

Με καλάμια γινόταν ακόμα και η καλύβα στο αλώνι για να φυλαχτούν τα διάφορα αντικείμενα τα οποία ήταν απαραίτητα για την επεξεργασία του σόργου, αλλά και με σκοπό να προφυλαχτούν από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες και να ξεκουραστούν οι εργάτες. Τέλος, ο σπόρος, αφού γινόταν η διαλογή του καλύτερου για την επόμενη σπορά και απλωνόταν για να στεγνώσει 3-4 μέρες, δινόταν ως τροφή στα ζώα, καθότι αλεσμένος και ανακατεμένος με άλλες τροφές αποτελεί ένα άριστο γεύμα βελτιωτικό της γεύσης (Δεμισκίδης 2009).

Είδη σαρώθρων

Ανάλογα με την κατασκευή και τον τρόπο χρήσης τους υπήρχαν διάφορα είδη σαρώθρου:

- Η **δυάρα** ήταν η παλαιότερη, απλή και οικονομικότερη σκούπα, γιατί για την κατασκευή της χρησιμοποιούνταν δύο χεριές από σκουπόχορτο που ενώνονταν στη λαβή χωρίς καμιά άλλη επικάλυψη.
- Η **κλασική σκούπα,** όπως περιγράφηκε στη διαδικασία της παραγωγής της, λέγεται και ιταλική, καθώς προέρχεται από εκεί.
- Τα **σκουπάκια** ήταν σκούπες μικρότερων μεγεθών με τις χρήσεις των δύο προηγούμενων ειδών, πιο ελαφριές και ευκολόχρηστες, για τον καθαρισμό μικρότερων χώρων.
- Η **σκούπα με το κοντάρι** ήταν αυτή που δεχόταν κονταρόξυλο μήκους 1 μέτρου, πράγμα που την καθιστούσε απαραίτητη για εξωτερικούς χώρους και καταστήματα, αλλά και για τον τομέα της ψηκτροποιίας.
- Η **μηχανοποίητη σκούπα,** που το δέσιμό της γίνεται πάνω σε κοντάρι με ειδική μηχανή με τη βοήθεια χειροκίνητων τροχών, ήταν κατάλληλη για την καθαριότητα όλων των χώρων.
- Το **ξεραχνηστήρι,** δέσμη από μακρύ χόρτο δεμένο με κονταρόξυλο για τον καθαρισμό των γωνιών από αράχνες και σκόνες.
- Το **αδρόφκαλο,** που έλκει την ονομασία του από το φυτό αδροφκαλιά, μία δέσμη δύο ή τριών φυτών με μακριά και ευλύγιστα κλαδιά δεμένα σφιχτά ήταν κυρίως απαραίτητη για τον καθαρισμό των αυλών λόγω της ανθεκτικότητάς της.
- Και φυσικά η **διακοσμητική σκούπα** που ξέφυγε από τους κανόνες της λειτουργικής και πρακτικής σκούπας και έδωσε διέξοδο στις καλλιτεχνικές ανησυχίες των τεχνιτών. Είναι η κλασική σκούπα που επιβίωσε πλέον ως μορφή λαϊκής τέχνης, ενσωματώνοντας τη φαντασία και επιδεξιότητα του καλλιτέχνη με πινελιές της παραδοσιακής ζωής και του πολιτισμού της περιοχής, δίνοντας έργα άρτιας αισθητικής, χειροποίητα, αληθινά κομψοτεχνήματα και αναδεικνύοντας τους λαϊκούς καλλιτέχνες ως τεχνίτες και μάστορες, που εκφράζουν την επιθυμία και προσδοκία μιας ολόκληρης αγροτικής κοινωνίας να στολίσει και να διακοσμήσει κάτι τόσο απλό και απέριττο, το οποίο υπήρξε γι' αυτήν πυρήνας ανάπτυξης οικονομικής και πολιτισμικής και ήταν άρρηκτα συνυφασμένο με τη ζωή της. Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα οι καλλιτεχνικές δημιουργίες συνδεδεμένες με το μεράκι του τεχνίτη

βραβεύτηκαν με επαίνους και διπλώματα επιχειρηματικής αριστείας, όπως το Σεπτέμβριο του 1925 στη Διεθνή Έκθεση της Θεσσαλονίκης (Δεμισκίδης 2009).

Εθιμικός Βίος

Η καθαριότητα ως μισή αρχοντιά έχει συνδεθεί στη συνείδηση του λαού με το σόργον. Άλλωστε σε πολλά μέρη της Θράκης η πεθερά μετά το γάμο υποδεχόταν τη νύφη στο σπίτι σκουπίζοντας με καινούρια σκούπα τα πεταμένα άχυρα. Είχε στραμμένο το πρόσωπό της στη νύφη και προχωρούσε πηγαίνοντας προς τα πίσω για να δείξει πως το σπίτι στο οποίο έμπαινε η νύφη ήταν νοικοκυρεμένο, ενώ η νύφη φωτογραφιζόταν δίπλα στη διακοσμητική σκούπα.

Κατά τη διαδικασία του κοψίματος της σκούπας η νοικοκυρά έφτιαχνε μηλίνα - τυρόπιτα και κερνούσε. Κλασική ήταν η ευχή να είναι το χόρτο της σκούπας ίσιο, όπως τα απλωμένα φύλλα της τυρόπιτας, γιατί ήταν συχνό το φαινόμενο το φυτό να γέρνει από το βάρος του και να στραβώνει.

Άλλο παραδοσιακό έθιμο, που συνδέεται με την καλλιέργεια του σόργου, ήταν κατά το ξύσιμο της σκούπας **(**η λεγόμενη **κουμούλα)** στο αλώνι, εκεί όπου μαζεύονταν γυναίκες και τραγουδούσαν.

Τότε, αν ένα παλικάρι ήθελε ένα κορίτσι, του έλεγε:

«Θα περάσω και θα πηδήξω την κουμούλα τα φ΄ καλια (σκούπες) που ξας (ξύνεις).»

Αν ο σωρός ήταν μικρός και το παλικάρι τα κατάφερνε, έλεγε πειράζοντας την κοπέλα:

«Δεν ξας πολλά φ΄ κάλια.»

Έτσι οι γυναίκες έφτιαχναν σωρό που ήταν δύσκολο να τον πηδήσουν τα παλικάρια, τα οποία όμως πληροφορούνταν σε ποιο αλώνι θα ξυθεί η σκούπα και κρυφά άλλαζαν το σωρό.

Ακόμα και στα εργαστήρια η ώρα περνούσε ευχάριστα με συζητήσεις, κοινωνικά σχόλια, πειράγματα και διηγήσεις ή ακόμα και με κριτική των έργων του θεάτρου ή του κινηματογράφου που παρακολουθούσαν οι εργάτες από εισιτήρια που παρείχε το Σωματείο σαρωθρεργατών Καστανεών. Μέχρι και γιορτή των σαρωθρεργατών είχε καθιερωθεί στις 10 Φεβρουαρίου, στη γιορτή του Αγίου Χαραλάμπους (Δεμισκίδης 2009).

Εικόνα 2. Είτε στο χωράφι είτε στο αλώνι είτε στις οικοτεχνίες ο αγώνας και η αγωνία για την επιβίωση τούς έδεναν…τούς έφερναν πιο κοντά…και η σκούπα αποτέλεσε μέρος της παράδοσής τους… (Αρχείο Παναγιώτη Σιανκούρη**).**

Πυρήνας οικονομικής περιφερειακής ανάπτυξης

Τα παλαιότερα χρόνια η καλλιέργεια του σόργου ήταν ευρύτατα διαδεδομένη στην περιοχή του Βορείου Έβρου, περιοχή κατεξοχήν αγροτική, ενώ η δυνατότητα διατήρησής του για χρόνια έδινε την ευκαιρία στους αγρότες και παραγωγούς να κρατήσουν το παραγόμενο προϊόν τους στην αποθήκη, ώστε να το πουλήσουν αργότερα, όταν η τιμή του θα ανέβαινε στην αγορά, εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο σημαντικό ποσοστό του εισοδήματός τους. Άλλωστε κάθε αγροτική οικογένεια παράλληλα με την οικιακή γεωργική παραγωγή

καλλιεργούσε και προϊόντα προορισμένα για τον τριτογενή τομέα του εμπορίου, όπως ήταν για την περιοχή μας ο καπνός, το μετάξι και το σκουπόχορτο.

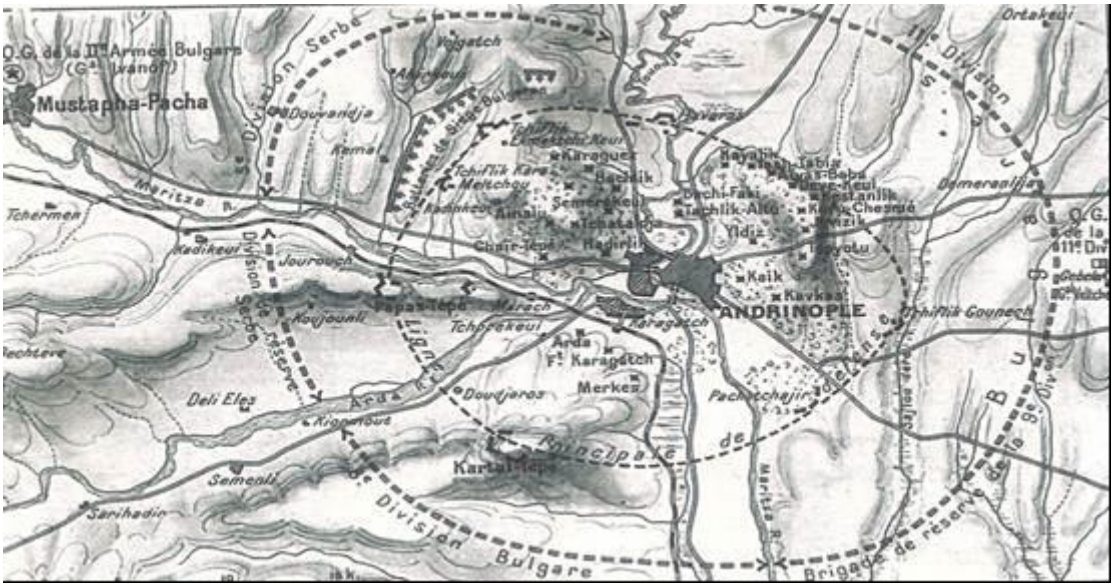

Εικόνα 3. Η Αδριανούπολη και η ευρύτερη περιοχή -KARAGATCH (Ορεστιάδα)-BOSNA (ΝΕΑ ΒΥΣΣΑ)- EMIRLI /DEMIRTAS (ΚΑΒΥΛΗ)- DAOUTZANA (ΡΙΖΙΑ)- TCHORECEUI (ΚΑΣΤΑΝΙΕΣ)- αποτελούσαν πυρήνα οικονομικής ανάπτυξης με κέντρο αναφοράς την τέχνη του σαρώθρου (χάρτης 1912-1913) (Πηγή: Εφημερίδα Liberation 1913).

Το σόργον για αιώνες καλλιεργούνταν στους κάμπους των ποταμών Άρδα και Έβρου, ενώ ιδιαίτερα στην Αδριανούπολη-Κάραγατς, αλλά και την ευρύτερη περιοχή, αποτελούσε σχεδόν αποκλειστικό πυρήνα της οικονομικής περιφερειακής ανάπτυξης, ατμομηχανή της οικονομίας κατά τον εικοστό αιώνα και κυρίως τα τελευταία 50 χρόνια του, όπου η σαρωθροποία έφτασε στο απόγειο της ακμής της. Η μεθοδολογία της κατασκευής σαρώθρων ανανεώθηκε κυρίως με την έλευση των προσφύγων από την Ανατολική Θράκη και τη Μικρά Ασία.

Ιδιαίτερα οι περιοχές των Καστανεών, αλλά και της Νέας Βύσσας θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως σκουποχώρες της Ελλάδας, καθώς εδώ η σκούπα τόσο ως παραδοσιακή γεωργική καλλιέργεια όσο και ως προϊόν χειροτεχνικής και βιοτεχνικής επεξεργασίας και παραγωγής γνώρισε αξιοσημείωτη ανάπτυξη, οι οικοτεχνίες και κάθε είδους βιοτεχνίες παραγωγής σκούπας ήταν ζωντανοί πυρήνες που τροφοδοτούσαν με κάθε είδους σκούπα όλο τον ελλαδικό χώρο και άμεσα συνδεδεμένες με την οικονομική, αλλά και κοινωνικοπολιτισμική ζωή των κατοίκων. Σε κανένα άλλο μέρος της Ελλάδας δεν μπορούσαν να παράγουν σάρωθρο υψηλής ποιότητας (είναι ενδεικτικό ότι δοκίμασαν στην περιοχή των Μεταξάδων, αλλά ήταν τα παραγόμενα προϊόντα ήταν δεύτερης ποιότητας).

Όπως προκύπτει από τον ενδεικτικό πίνακα, στο νομό Έβρου το 1957 η καλλιέργεια του σόργου κάλυπτε το 74,40% όλης της καλλιεργηθείσης στη χώρα ανά γεωγραφικό διαμέρισμα με σόργο έκτασης, ενώ το 1958 το 86,72%, πράγμα που αποδεικνύει περίτρανα την επικράτηση του προϊόντος στο νομό μας.

Στον **ΠΙΝΑΚΑ 2 παρατηρούμε** ότι το μεγαλύτερο μέρος του ποσοστού των παραπάνω καλλιεργούμενων εκτάσεων εντοπίζεται κυρίως στην περιοχή της Ορεστιάδας (με δύο περιόδους αποχής από την καλλιέργεια, μία το διάστημα της κατοχής 1941-1945 και μία άλλη τα έτη 1951-54) και ιδιαίτερα γύρω από τα χωριά Βύσσα, Καστανιές και Ρίζια.

Η σαρωθροποιία ήταν τέχνη που απασχολούσε δημιουργικά και κερδοφόρα ολόκληρες οικογένειες που αποτελούσαν οικιακές βιοτεχνίες, ενώ έμμεσα δραστηριοποιούνταν και ένα

πλήθος άλλων ειδικοτήτων, όπως κατασκευαστές εργαλείων, διορθωτές και συντηρητές μηχανημάτων, λογιστές, μεταφορείς, οδηγοί, ξυλουργοί, κ.ά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1-ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΟΡΓΟΥ ΑΝΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ						
	1957			1958		
Γεωγραφική περιφέρεια	Καλλιεργούμενα στρέμματα	Παραγόμενο χόρτο	Παραγόμενος καρπός	Καλλιεργούμενα στρέμματα	Παραγόμενο χόρτο	Παραγόμενος καρπός
Πελ/νησος	4.712	492.288	230.400	2.600	526.080	34.560
Στ. Ελλάδα	124	70.016	-	149	67.840	-
Θεσσαλία	2.000	89.600	115.200	765	135.680	25.600
Ήπειρος	29	8.320	-	-	-	-
Μακεδονία	702	343.040	12.800	595	262.528	10.240
Νησιά	135	19.584	-	134	24.064	-
Έβρου	22.245	1.273.600	1.536.000	27.400	2.764.800	3.289.600

ΠΙΝΑΚΑΣ 2-ΠΕΡΙΟΧΗ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ					
Έτος	Καλλιε/ντα στρέμματα	Παραγόμενο χόρτο	Μέση στρεμματική απόδοση	Παραχόμενος Καρπός (τον.)	Μέση στρεμματική απόδοση
1939-1940	6.700	448.000	66,87	-	-
1945-1946	12.530	1.223.680	97,66	-	-
1946-1947	13.000	2.388.480	183,73	-	-
1947-1948	10.840	962.304	88,77	-	-
1948-1949	12.580	2.415.360	192,00	-	-
1949-1950	15.400	1.574.400	102,23	-	-
1950-1951	-	-	-	-	-
1951-1952	19.600	-	-	-	-
1952-1953	-	-	-	-	-
1953-1954	-	-	-	-	-
1954-1955	17.500	3.699.000	211,37	4.180	238,85
1955-1956	21.000	2.527.000	120,33	3.790	180,48
1956-1957	42.000	4.197.000	99,79	5.880	139,80
1957-1958	55.000	7.450.000	135,45	8.300	150,90
1958-1959	75.600	10.682.000	141,30	14.021	185,46
1959-1960	53.200	4.780.000	89,85	5.975	112,31
1960-1961	35.000	3.000.000	85,71	4.500	128,57
1961-1962	56.000	5.076.000	90,00	5.635	99,91
1962-1963	53.000	7.830.000	135,00	8.960	154,48

Πηγή: Χασιώτης 1966

Η τέχνη της σαρωθροποιίας άρχισε να αναπτύσσεται, σύμφωνα με πληροφορίες του Ζαφειρακίδη Κωνσταντίνου, 90 ετών, και του Φιλιππίδη Φιλίππου, 70 ετών, στο Καραγάτς το 1900 περίπου όπου το σάρωθρον είχε την ονομασία **Τσεβερμέ.** Στο Καραγάτς δούλευαν πολλοί κάτοικοι των όμορων χωριών και κυρίως των Καστανεών, οι οποίοι πηγαινοέρχονταν με τα πόδια, καθώς στην περιοχή δεν υπήρχαν ακόμη βιοτεχνίες. Στις Καστανιές έσπερναν μόνο το σπόρο σε έδαφος προσφιλές για την ανάπτυξη του σκουπόχορτου, ενώ η παραγωγή διατίθετο για μεταποίηση και επεξεργασία στο Κάραγατς.

Η κινητήριος δύναμη στο εμπόριο σκούπας όμως ήταν οι Ορεστιαδίτες που μετά τη διαμόρφωση των συνόρων οδήγησαν τη σαρωθροποιία στο απόγειο της ακμής της, ενώ οι Τούρκοι δε συνέχισαν την παραγωγή και επεξεργασία της σκούπας. Στο Pazarkule (εμποροπανήγυρη) μόνο οι Έλληνες πλέον εμφάνιζαν τα προϊόντα τους, ενώ οι Τούρκοι διαχειρίζονταν άλλα εμπορεύματα.

Το 1922-23, όταν πλέον έκλεισαν τα σύνορα, οι βιοτεχνίες μεταφέρθηκαν όλες στην Ορεστιάδα, όπου και σταμάτησαν τις εργασίες τους το 1935 περίπου και ήρθαν στο σύνολό τους στις Καστανιές λόγω του ότι το κράτος θεσμοθέτησε ωράριο 8ωρης εργασίας και ασφάλεια ΙΚΑ την οποία όφειλε να πληρώνει ο εργοδότης στην Ορεστιάδα, κάτι που όμως δεν ίσχυε στα χωριά.

Ο πρώτος που άνοιξε βιοτεχνία στην περιοχή ήταν ο Καραγιαννάκης με 15 εργαζόμενους περίπου, ενώ το γεγονός ότι υπήρχαν πολλά και φτηνά εργατικά χέρια διαθέσιμα και ικανά να προωθήσουν το νέο οικονομικό πόρο οδήγησε στο να ανοίξουν και άλλες βιοτεχνίες με δεύτερη αυτή του Πασχαλίδη το 1930.

Πηγές αναφέρουν ότι κατά τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1930 υπήρξαν 10 βιοτεχνίες επεξεργασίας σκουπόχορτου με ετήσια εξαγωγή 400.000 σάρωθρα. Μόνο στις Καστανιές λειτουργούσαν από το 1955 έως το 1968-69 28 εργαστήρια, τα λεγόμενα **μπιτζικλίκια,** ενώ στο σωματείο σαρωθρεργατών ήταν γραμμένοι πάνω από 100 εργάτες με τον ανεπίσημο αριθμό να ανέρχεται στους 300. Στην περιοχή εργάζονταν άτομα από Ρίζια-Στέρνα-Μαράσια-Καβύλη-Κέραμο, ενώ εκτός από τις Καστανιές υπήρχε και μία μόνο βιοτεχνία στη Νέα Βύσσα, του Δαμαλίδη (Νταμάλα), την οποία στελέχωναν Καστανεώτες που γνώριζαν καλά την τέχνη. Παράλληλα δύο από τις τελευταίες βιοτεχνίες της Ορεστιάδας του Ρουσόπουλου-Αναγνώστου έφτιαχναν ένα ιδιαίτερο μοντέλο σκούπας τα λεγόμενα μηχανοποίητα, τα οποία και εμπορεύονταν στη Θεσσαλονίκη.

Εικόνα 4. Το πρώτο εργαστήρι του Φιλιππίδη Νικολάου στις Καστανιές Έβρου. Αργότερα έγινε μεγάλη βιοτεχνία (Δεμισκίδης 2009).

ΒΙΟΤΕΧΝΙΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΩΝ ΚΑΣΤΑΝΕΩΝ		
Όνομα Επιχείρησης	**Δυναμικό**	
Πασχαλίδη	90-100 εργαζόμενοι	Η μεγαλύτερη βιοτεχνία της περιοχής από το 1930**,** που ανήκε σε τρία αδέρφια, Βασίλη, Θεόδωρο και Γιώργο.
Ανδριτσούδη Δημητρίου	60 εργαζόμενοι	Οικογενειακή επιχείρηση στην οποία εργάζονταν και τα παιδιά του Στέφανος, Χριστόδουλος και Σιδέρης.
Χατζηευαγγέλου Ευάγγελου -Σπύρου	80 εργαζόμενοι	Μία από τις μεγαλύτερες και μακροβιότερες βιοτεχνίες που στη συνέχεια διαχωρίστηκε σε δύο μικρότερες βιοτεχνίες των δύο αδερφών Ευάγγελου και Σπύρου αντίστοιχα με ισάριθμο αριθμό εργατών.
Φιλιππίδη Νικολάου	20-40 εργαζόμενοι	Εργαζόταν από το 1957 με τους γιους του Χρήστο, Γιώργο και Φίλιππο. Όλα τα προϊόντα αποστέλλονταν στην Αθήνα όπου ο μικρός γιος, Φίλιππος, τα διοχέτευε στην αγορά της πρωτεύουσας και όχι μόνο.
Ζαφειρακίδη Κώστα	15 εργαζόμενοι	Η βιοτεχνία συνεχίζει να δραστηριοποιείται και σήμερα από το μικρό του γιο Λάκη (Μπουλίκα), αλλά μεταφέρθηκε στη γειτονική Βουλγαρία.
Ζαφειρακίδη Ζαφείρη	10 εργαζόμενοι	
Ζαφειρακίδη Θεμιστοκλή	8 εργαζόμενοι	
Τσιρούδη Νικολάου	20 εργαζόμενοι	
Κολτσίδη Νικολάου	30 εργαζόμενοι	
Χύτη (Παρασχίδης)	10 εργαζόμενοι	
Γαβριηλίδη Παναγιώτη (Παναβούδης)	20 εργαζόμενοι	Δραστηριοποιήθηκε στο χώρο από το 1952.
Παπαμιχαήλ (Ταρτάρας)	20 εργαζόμενοι	Δραστηριοποιήθηκε στο χώρο από το 1957.
Τριανταφύλλου Γιάννη (Χάντακας)	20 εργαζόμενοι	
Καράμπουγα Απόστολου (Βαλάς)	15-20 εργαζόμενοι	
Χριστόδουλου Χρήστου (Τουκμακέλης)	100 εργαζόμενοι	Ήρθε από τους Μεταξάδες και ασχολήθηκε με τη βιοτεχνία σκούπας από το 1930 μαζί με τα 6 παιδιά του, ενώ παράλληλα είχε και μύλο αλέσεως σουσαμιού.
Βάκα Κώστα	10 εργαζόμενοι	Δραστηριοποιήθηκε στο χώρο μετά το 1960
Μπουντίκα Νεοκλή	15 εργαζόμενοι	Δραστηριοποιήθηκε στο χώρο μετά το 1960

Πεχλιβανίδη Σταύρου (Μυρίνας)	15 εργαζόμενοι	Δραστηριοποιήθηκε στο χώρο μετά το 1960
Μύργιαρη Χρήστου	15 εργαζόμενοι	
Ζησίδη Αθανάσιου (Ντιντιντάς)	15-20 εργαζόμενοι	
Βιοτεχνία Κυβιρτζίκη Δημητρίου (Μπαλάτος)	15-20 εργαζόμενοι	
Αρικίδη Ιωάννη	15-20 εργαζόμενοι	
Ντουμουζίδη Βασίλειου	20 εργαζόμενοι	Εργαζόταν με το γιο του Απόστολο και όλη την παραγωγή τη διέθετε αποκλειστικά στα Ιωάννινα.
Ρουσσόπουλου Αλέκου	60 εργαζόμενοι	Μεταφέρθηκε από Ορεστιάδα στις Καστανιές περί το 1960.
Λιαχούδη Νικολάου (Σαλός)	10 εργαζόμενοι	Ολόκληρη την παραγωγή και όλα τα προϊόντα τα εμπορεύονταν αποκλειστικά στην Κρήτη με τον πατέρα του σημερινού προέδρου της Τράπεζας Πειραιώς, του κυρίου Σάλα.
Αναγνώστου Ελευθερίου - Γιώργου	60-80 εργαζόμενοι	Τα δύο αδέρφια ήρθαν από Θεσσαλονίκη, ξεκίνησαν την καριέρα τους στην Ορεστιάδα και έφτασαν στις Καστανιές περί το 1955, ενώ τα προϊόντα τους τα έστελναν στην Κρήτη έχοντας και εκεί αδερφό που ασχολούνταν με το είδος γύρω στο 1957-58.

Πηγή: Κων. Ζαφειρακίδης (Συνέντευξη Μάιος 2015)

Εξάλλου την ίδια εποχή λειτουργούσε βιοτεχνία σκούπας στη Νέα Βύσσα από τον Μαρασλή (καλλιτεχνικά Μπουκάλα ή Πορτοκάλα) που απασχολούσε 30-40 εργαζόμενους, ενώ στα Ρίζια διατηρούσε βιοτεχνία ο Ανέστης με 15-20 εργαζόμενους.

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 4 που ακολουθεί, η ευρεία καλλιέργεια, παραγωγή και επεξεργασία του σκουπόχορτου ευνόησε τις εξαγωγές προϊόντων σαρώθρου στο εξωτερικό με σταθερούς πελάτες μας τη Γαλλία, το Λίβανο, την Κύπρο και το Ισραήλ.

Πριν το 1966 και μέχρι το 1969 έγινε μία πρώτη εταιρεία με αμιγώς Καστανεώτες για την επεξεργασία του σκουπόχορτου, όπου έφτασε την τέχνη της σαρωθροποιίας στο απόγειό της, ενώ επιχείρησε και τις πρώτες και ίσως μεγαλύτερες εξαγωγές επεξεργασμένου χόρτου σε Γαλλία, Ουγγαρία και Τσεχοσλοβακία. Ο Αντωνιάδης (Νάκης) έμπορος από την Ορεστιάδα, έχοντας συναλλαγές με δύο μεγάλους Ισραηλινούς μεσολαβούσε για το κλείσιμο της συμφωνίας και την αποστολή του επεξεργασμένου σκουπόχορτου στο εξωτερικό. Οι παραγγελίες ήταν μεγάλες, ξεκινούσαν από 50 και 70 τόνους, ενώ έφταναν πλέον στα χρόνια της μεγάλης ακμής τους 400 τόνους.

Σύμφωνα με το καταστατικό της λειτουργίας της εταιρείας ανάλογα με τη δραστηριότητα και το εμπόρευμα που έβγαζε κάθε εβδομάδα (δηλαδή τη δυναμική που είχε) μοιράζονταν μερίσματα ανάλογα για τον καθένα Αυτή η εταιρεία κράτησε 2 χρόνια και διαλύθηκε για λόγους που οφείλονταν σε κακή οργάνωση και διοίκηση, σε δυσκολία ελέγχου της σωστής κατανομής της παραγωγής και λόγω έντονων ασυμφωνιών, αν και διατηρούσε εξαιρετικά υψηλό αριθμό δραστηριοτήτων που απέφεραν πολλά κέρδη, ήταν πρώτη σε όλη τη Βόρειο

Ελλάδα και προμήθευε με σάρωθρα όλη τη χώρα (Αθήνα, Πελοπόννησο, Κρήτη κλπ.), όπως και το στρατό και τη ναυτιλία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4-Εξαγωγές σαρωθρόχορτου σε τόνους κατά χώρες						
Χώρες	**1954**	**1958**	**1959**	**1960**	**1961**	**1962**
Αυστρία	-	-	-	-	-	**12**
Γαλλία	-	-	-	**228**	**146**	**25**
Γερμανία	-	-	-	-	**12**	**48**
Ην. Αραβ. Δημ.	-	-	-	**20**	-	-
Η. Π. Α.	-	-	-	-	-	**60**
Ιορδανία	-	-	-	**22,85**	**50**	-
Ισραήλ	-	-	-	**158,80**	**68,26**	**25**
Καναδάς	-	-	-	-	**100**	-
Κύπρος	-	-	-	**50**	**80**	**50**
Λίβανος	-	-	-	**109**	**132**	**147**
Ουγγαρία	-	-	-	-	-	**46**
Πολωνία	-	-	-	-	-	**40**
Τσεχοσλοβακία	-	-	-	-	**290,50**	-
Σύνολο	**886**	**330**	**543**	**588,65**	**878,76**	**453**

Πηγή: Χασιώτης 1966

Ακολούθησε η σύσταση δεύτερης εταιρείας, που αναφέρεται από τον κύριο Ζαφειρακίδη, με έδρα την Καβύλη, επειδή σε αυτήν άρχισαν να συμμετέχουν και τρεις μεγάλες βιοτεχνίες που έδρευαν στη Βύσσα:

- **Τοψίδη Γιώργου** με 40 εργαζομένους.
- **Χατζηάστρου Νίκου** με 50 εργαζομένους.
- **Κανίδη Γιάννη** με 50 εργαζομένους.

Πριν γίνει η εταιρεία φορτώνονταν από τις Καστανιές 50.000 σκούπες και έφευγαν κάθε Σάββατο για την Αθήνα, ενώ στη συνέχεια γινόταν η διανομή σε άλλα αστικά κέντρα. Η πληρωμή των εργατών γινόταν κάθε Σάββατο και έρχονταν για το σκοπό αυτό από 3 τράπεζες για τις συναλλαγές των βιοτεχνιών, οι οποίες γίνονταν όλες CASH, ενώ δεν υπήρχαν γραμμάτια και επιταγές. Μεταπολεμικά και λίγο πιο πριν κάθε οικογένεια είχε τα ζώα της και τα χωράφια της, όλα τα αναγκαία τα παρήγαγε μόνη, πράγμα που σήμαινε ότι και τα ημερομίσθια επαρκούσαν για την επιβίωσή της.

Πολύ γρήγορα όμως οι ανάγκες επιβίωσης και προσαρμογής στις πολιτικοκοινωνικές εξελίξεις οδήγησαν σε κάμψη τον αδιαμφισβήτητα πιο κερδοφόρου φορέα της οικονομίας της περιοχής.

Το 1957 το δημοτικό σχολείο Καστανεών είχε 210 μαθητές. Οι βιοτεχνίες απαιτούσαν πλέον πολλά εργατικά χέρια και για το λόγο αυτό απασχολούσαν και αρκετά παιδιά από τα οποία μόνο τρία κατάφεραν να πάνε στο Γυμνάσιο. Το 1960 άρχισε και η μετανάστευση στη Γερμανία, με φυσική συνέπεια οι βιοτεχνίες να πάσχουν από εργατικό δυναμικό και να στελεχώνονται με άτομα περασμένης ηλικίας. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το ότι

άρχισαν οι νέοι να πηγαίνουν και Γυμνάσιο είχε ως αποτέλεσμα αυξανόμενες δυσκολίες στην επάνδρωση των βιοτεχνιών. Από το 1963 μέχρι και το 1975 οι βιοτεχνίες πλέον αντιμετώπισαν μεγάλα προβλήματα στελέχωσης. Από το 1965 εξάλλου άρχισε και η εμφάνιση πολυκατοικιών σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, όπου εμφανίστηκαν και τα πρώτα πλακάκια, τα μωσαϊκά, που απαιτούσαν μια πιο απαλή σκούπα, αντί αυτή του χόρτου κάνοντας πιο εύκολη την εισβολή της πλαστικής σκούπας και αργότερα της ηλεκτρικής.

Εικόνα 5. Οι ραμμένες σκούπες συσκευάζονταν τα πρώτα χρόνια ανά 300 σε τεράστια σακιά από λινάτσα από έμπειρους εργάτες, φορτώνονταν στα κάρα και από εκεί στα βαγόνια που τα μετέφεραν στις μεγάλες πόλεις (Αρχείο Παναγιώτη Σιανκούρη).

Εικόνα 6. Αναμνήσεις χρόνων που φύγαν… Εικόνες που έσβησαν… Συνήθειες που έγιναν απλώς θύμησες… Σύμβολα που χάθηκαν στην αρχή μιας νέας εποχής…(Αρχείο Παναγιώτη Σιανκούρη).

Εισαγωγή Μηχανών-Εξέλιξη της μεταποίησης της σκούπας

Όπως ήταν το φυσικό και επόμενο σε κάθε κλάδο του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα της οικονομίας μας και η σαρωθρωποιία δεν ξέφυγε από τη λαίλαπα της μηχανοποίησης που από τη μία οδήγησε στην αύξηση της μαζικής παραγωγής λόγω της αυξανόμενης ζήτησης, από την άλλη εισήγαγε το πλαστικό, το μαζικό, το τυποποιημένο, καταργώντας κάθε έννοια παραδοσιακού, ανόθευτου και αυθεντικού προϊόντος.

Εικόνα 7. … Μικρή ανάπαυλα… (Αρχείο Παναγιώτη Σιανκούρη).

Η πρώτη ραπτική μηχανή σκούπας ιταλικής προέλευσης ήρθε στην περιοχή μας το 1958 και οι αναπόφευκτες εξελίξεις άφησαν πίσω τον παραδοσιακό τρόπο παραγωγής, αλλά και μεταποίησης του σόργου. Πλέον οι ράφτες όρθιοι τοποθετούν τη σκούπα στη σιδερένια μέγγενη της μηχανής, που ανοίγει και κλείνει με τη βοήθεια ενός πεντάλ. Ενδεικτική της ταχύτητας με την οποία ράβεται μια σκούπα και της σαφώς μεγαλύτερης απόδοσης και παραγωγής είναι το γεγονός ότι ένας ράφτης μπορεί να ράψει με το χέρι 25-30 σκούπες την ημέρα, ενώ στη μηχανή 300 σκούπες που ισοδυναμούν με 3 δέματα.

Πάντα όμως στο τέλος γίνεται το μπιζάρισμα, δηλαδή το τελείωμα των ραφών με το χέρι και το κόψιμο των σπάγκων που περισσεύουν, δουλειά που αναλαμβάνουν κυρίως γυναίκες και παιδιά χρησιμοποιώντας άλλο τύπο καρφίδας με εγκοπή και ξύλινη λαβή, το γνωστό από τη παράδοση **μπίσι.**

Οι σκούπες δένονται σε δέματα ανά 100 κομμάτια, στοιβάζονται με προσοχή από τους φορτοεκφορτωτές στα φορτηγά και ταξιδεύουν για Αθήνα και Θεσσαλονίκη, αλλά και άλλα μεγάλα αστικά κέντρα, από όπου διοχετεύονται σε όλη την Ελλάδα, ενώ πολλή δουλειά κάνουν και οι λαϊκές αγορές, όπου μεμονωμένοι παραγωγοί που έχουν οικογενειακή επιχείρηση διαθέτουν τα προϊόντα τους προς πώληση (Δεμισκίδης 2009).

Στη ΝΕΑ ΒΥΣΣΑ τα τελευταία χρόνια οι **Βιοτεχνίες σκούπας μετατράπηκαν σε μικρές Βιομηχανίες παραγωγής πλαστικών και λιγότερο επεξεργασίας και παραγωγής σκούπας, όπως είναι :**

- **Βιομηχανία Κανίδη Νικολαου (ΚΥΚΛΩΨ)**
- **Βιομηχανία Πεντίδη Δημητρίου (ΒΛΑΣΣΗΣ)**

Οι παραπάνω δύο Βιομηχανίες τα προϊόντα που παράγουν τα προωθούν σε όλη την Ελλάδα, αλλά και σε χώρες των Βαλκανίων.

Οι σύγχρονες βιομηχανίες σκούπας δεν αφήνουν περιθώρια αμφιβολίας… Το μαζικό έχει αντικαταστήσει το παραδοσιακό και τόσο οικείο, το γνήσιο λαϊκό προϊόν…

Η καλλιέργεια, η επεξεργασία και η εμπορία της σκούπας έχουν αφεθεί πλέον στα χέρια λίγων και φαίνεται πως είναι ζήτημα χρόνου η οριστική της εξαφάνιση από την περιοχή μας. Άλλωστε ο σκληρός νόμος της αγοράς δε σηκώνει συναισθηματισμούς και η νέα τεχνολογία κυριαρχική και αμετάκλητη προσπερνάει αδιάφορη τις ανησυχίες κάποιων που δεν την υπηρετούν, καταργεί την αξία του λαϊκού και ανόθευτου, του αυθεντικού και γνήσιου και αρέσκεται στο μαζικό και τυποποιημένο.

Το πλαστικό κάνει πλέον το προϊόν πιο δελεαστικό για τον αγοραστή… Πιο εύχρηστο, αποδοτικό και γρήγορο για τον παραγωγό… Πιο τυποποιημένο, μαζικό και κερδοφόρο για τις βιομηχανίες σκούπας, με αναπόφευκτη συνέπεια την υποκατάσταση του φυσικού, παραδοσιακού και ανόθευτου προϊόντος από το μαζικό και τυποποιημένο.

Στα κρίσιμα αυτά χρόνια η παράδοση είναι μήνυμα ζωής και δημιουργίας, μία συνεχής και ανοιχτή πρόκληση στις αναζητήσεις των νέων, μία γοητευτική και γόνιμη διαδρομή, μία ανεξάντλητη δεξαμενή αρχών και αξιών. Για το λόγο αυτό κάθε προσπάθεια για τη διάσωση, τη διατήρηση και διάδοση των ανεκτίμητων θησαυρών της βεβαιώνει πως δε «λείπουμε», πως δεν έχουμε συμβιβαστεί με τις επιταγές των καιρών, πως αντιστεκόμαστε σθεναρά στην πολιτισμική αφομοίωση. Αυτό που αποτελεί επιτακτική ανάγκη είναι να δείξουμε τον απαιτούμενο σεβασμό απέναντι στην πολυτιμότερη υποθήκη μας, την πολιτισμική μας κληρονομιά, με την οποία γαλουχείται κάθε νέα γενιά για να προδιαγράψει με επιτυχία το μέλλον της και να αντισταθούμε με το λυρισμό της ψυχής, το όραμα και την ανιδιοτέλειά μας, για να κρατήσουμε ζωντανή αυτήν την κληρονομιά και αλώβητη από τη λησμονιά που επιβάλλει ο χρόνος.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να απευθύνω θερμές ευχαριστίες στον Αναπληρωτή Καθηγητή κύριο Ευάγγελο Μανωλά για την ευκαιρία που μου έδωσε να φέρω στην επιφάνεια άγνωστες πτυχές μιας παραδοσιακής ασχολίας που αγωνίζεται να ξεφύγει από τη λαίλαπα του χρόνου και της λήθης λόγω της αναπόφευκτης μηχανοποίησης καθώς και τους συντοπίτες μου Βιοτέχνες Ζαφειρακίδη Κωνσταντίνο (προσφάτως αποβιώσαντα), Φιλιππίδη Φίλιππο, Δεμισκίδη Γεώργιο του Παναγιώτη και Δεμισκίδη Γεώργιο του Χαράλαμπου, για τις πολύτιμες πληροφορίες που μου έδωσαν, αποστάγματα των εμπειριών και βιωμάτων τους, και να εκφράσω την ελπίδα πως το καινούριο που επέβαλαν οι σύγχρονες ανάγκες ήρθε για να συντροφέψει το παλιό, αυτό που συνδέθηκε με τους αγώνες και τις αγωνίες ενός λαού που εκεί στήριζε όλη την επιβίωση και τον πολιτισμό του.

Βιβλιογραφία

Δεμισκίδης, Γ.Χ. (2009). Σαρωθροποιία - Η Τέχνη της Σκούπας. Αθήνα.

Γυμνάσιο Νέας Βύσσας (1996). Σόργον ο Σάρος: Παραδοσιακή Καλλιέργεια και Αξιοποίηση. Εργασία Περιβαλλοντικής Ομάδας. Νέα Βύσσα.

Δημητράκος, Δ. (1969). Νέον Λεξικόν Ορθογραφικόν και Ερμηνευτικόν της Ελληνικής Γλώσσης. Αθήνα: Εκδόσεις Γιοβάνη.

Εφημερίδα Liberation (1912).

Η Αδριανούπολη και η ευρύτερη περιοχή. Χάρτης 1912-1913. Εφημερίδα Liberation (1913).

Συνέντευξη με Κωνσταντίνο Ζαφειρακίδη (Μάϊος 2015).

Χασιώτης, Κ.Ε. (1966). Η Καλλιέργεια του Σαρωθρόχορτου και η Βιοτεχνία της Σαρωθροποιίας εις την Περιοχή του Έβρου. Αθήνα.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 187-210

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ

Θωμαΐς Ζαβαλιάρη, Χρυσούλα Σαββοπούλου και Αγγελική Χαραλαμπίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία διερευνά στοιχεία σχετικά με τη ροή του μαθητικού δυναμικού (ίδρυση σχολικών μονάδων, αριθμητικά στοιχεία για τους εγγεγραμμένους, φοιτήσαντες και αποφοίτους μαθητές) στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας, στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων που έλαβαν χώρα στην Ελλάδα από το 1923-2012 (τρεις περίοδοι: 1923-1950, 1950-1974, 1974-2012). Τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν καταδεικνύουν την πορεία των σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης έως σήμερα, σε συνάρτηση με τους ιστορικούς, κοινωνικούς και γεωγραφικούς παράγοντες που χαρακτηρίζουν την περιοχή. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας - από την ίδρυσή της έως το 2012 - κάνοντας μια απογραφή στοιχείων αναφορικά με τους μαθητές που φοίτησαν σε τρία ημερήσια Γυμνάσια, δύο ημερήσια Γενικά Λύκεια, ένα Εσπερινό Γυμνάσιο, ένα Εσπερινό Γενικό Λύκειο, ένα ημερήσιο Επαγγελματικό Λύκειο (1ο ΕΠΑΛ) και ένα Εσπερινό Επαγγελματικό Λύκειο (2ο ΕΠΑΛ).

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Ορεστιάδα, εκπαίδευση, μαθητές, εκπαιδευτικοί, φοίτηση, μεταρρυθμίσεις*

Εισαγωγή

Η εκπαίδευση διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη μιας περιοχής, ιδιαίτερα σε μια νεοσύστατη πόλη, όπως η Νέα Ορεστιάδα, κατά την περίοδο του μεσοπολέμου έως και τη σύγχρονη εποχή (2012). Με βάση την παραπάνω άποψη, καταβάλλεται προσπάθεια στην παρούσα εργασία (η οποία μεθοδολογικά θα στηριχτεί σε έρευνα αρχείου) να χαρτογραφηθούν τα σχολεία και η εξέλιξη της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη Νέα Ορεστιάδα και να καταγραφεί η ροή του μαθητικού δυναμικού. Η έρευνα παρουσιάζει τα στοιχεία με βάση τα σχολικά έτη, κατανεμημένα σε τρεις περιόδους από το 1923 - έτος ίδρυσης της πόλης - έως και το 2012. Η κατανομή των περιόδων έγινε με βάση χρονολογίες-ορόσημα. Έτσι, η πρώτη περίοδος καλύπτει τα έτη 1923-1950, η δεύτερη αφορά στα έτη 1950-1975, ενώ η τρίτη διατρέχει τα έτη 1975-2012. Μελετώντας τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν (από τα Βιβλία Γενικού Ελέγχου, Ευρετήρια, Μητρώα Μαθητών, βιβλία Πράξεων που τηρούνται στα Γυμνάσια και Λύκεια της Νέας Ορεστιάδας), μπορεί κανείς να αντιληφθεί ότι ο αριθμός των μαθητών που εγγράφονται και αποφοιτούν από σχολείο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κατά την πρώτη περίοδο είναι πολύ μικρός σε σύγκριση με αυτόν της τρίτης περιόδου. Η ολοκλήρωση ή μη της φοίτησης των μαθητών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση είναι τελικά απότοκος ενός πλέγματος ατομικών, οικογενειακών, αλλά και ιστορικών, πολιτικών και εκπαιδευτικών παραγόντων, γεγονός που χρήζει περαιτέρω μελέτης.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1923-1950)

Εξέλιξη της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη Νέα Ορεστιάδα

Η παρούσα έρευνα αφορά στη νεότερη πόλη του νομού Έβρου, δηλαδή στη Νέα Ορεστιάδα. Αρχικά εστιάζει στην ονοματοδοσία της, αναφέροντας τη σχέση της με το Καραγάτς, που

βρίσκεται στη δεξιά όχθη του Έβρου, απέναντι από την Αδριανούπολη και ενώνεται με αυτήν με δύο λίθινα γεφύρια. Το πρώτο είναι πάνω στον Έβρο και το δεύτερο είναι στον Τόντζο. Το όνομά της (Καραγάτς) πήρε προφανώς από το δέντρο πτελέα (φτελιά), που ευδοκιμεί στην περιοχή του και στα τουρκικά λέγεται kara ağaç= μαυρόδεντρο. Επί ελληνικής διοίκησης της Θράκης (1920-1922) μετονομάστηκε σε Νέα Ορεστιάδα, για να επανασυνδεθεί με τη μυθική Ορεστιάδα, την πόλη που κτίστηκε στη συμβολή των τριών ποταμών (Έβρου-Άρδα-Τόντζου/Τούντζα) από τον Ατρείδη Ορέστη, όταν αυτός ήρθε να λουστεί στα καθαρτήρια νερά του τριπόταμου, για να απαλλαχτεί από τις Ερινύες που τον καταδίωκαν λόγω της μητροκτονίας.

Στις 15 Μαΐου 1920 η περιοχή καταλαμβάνεται από τον ελληνικό στρατό ύστερα από συμμαχική εντολή. Η ελληνική κυριαρχία θα διατηρηθεί μέχρι τη συνθήκη της Λωζάννης στις 24-07-1923. Σύμφωνα με όρο της συνθήκης η περιοχή αποδόθηκε και πάλι στην Τουρκία. Ακολούθως, το Καραγάτς λίγο πριν τη συνθήκη της Λωζάννης αριθμούσε 11.800 περίπου κατοίκους, από τους οποίους οι 4.800 ήταν πρόσφυγες, κυρίως από την περιοχή της Αδριανούπολης (Κουφός 1994).

Στο Καραγάτς λειτουργούσαν τρία (3) ελληνικά σχολεία:

1 6/τάξιο Δημοτικό αρρένων

1 6/τάξιο Δημοτικό θηλέων/Νηπιαγωγείο

Πέντε (5) ξενόγλωσσα (3 γαλλικά και 2 γερμανικά)

Σχολεία είχαν και η αρμενική και η εβραϊκή κοινότητα (Γεωργούλης 1996). Αυτή, λοιπόν, η περιοχή παραχωρείται στην Τουρκία κατά τις διαπραγματεύσεις πριν από τη συνθήκη της Λωζάννης ως αντάλλαγμα για τις αποζημιώσεις που απαιτούσε η Τουρκία για την υπογραφή της ειρήνης και την αποτροπή νέας σύρραξης στην περιοχή (Κουφός 1994).

Οι Έλληνες κάτοικοι του Καραγάτς (μαζί τους και οικογένειες Αρμένων και Εβραίων) υποχρεούνταν να αναζητήσουν νέα πατρίδα και καταλήγουν στη σημερινή πόλη της Νέας Ορεστιάδας, της οποίας τα εγκαίνια ίδρυσης πραγματοποιούνται στις 12 Αυγούστου 1923, ενώ τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου λειτουργεί το 1ο Δημοτικό της πόλης.

Από την ίδρυση της πόλης ο Γενικός Διοικητής, Σπύρος Δάσιος, επιδίωκε την εξέλιξή της σε αστικό κέντρο - αν και παρέμεινε κοινότητα ως το 1946 - και την άμεση λειτουργία όχι μόνο Δημοτικού αλλά και Γυμνασίου. Τοποθέτησε δε τον Χριστόφορο Δρακοντίδη ως Γυμνασιάρχη. Η απόφαση για Γυμνάσιο προς αντικατάσταση του Γυμνασίου Αδριανούπολης καθυστέρησε τελικά 16 χρόνια, επειδή δεν υπήρχαν μαθητές, και ο Χριστόφορος Δρακοντίδης μεταφέρθηκε στο Διδυμότειχο, καθώς και κάποιοι ελάχιστοι μαθητές σε Γυμνάσια άλλων πόλεων της Θράκης (Τσονίδης 1980).

Γενικά, η Διοίκηση προσπάθησε να ικανοποιήσει την επιθυμία και την ανάγκη των προσφύγων να απολαμβάνουν το αγαθό της μόρφωσης. Έτσι, πολύ σύντομα αποφάσισε την ίδρυση νυχτερινών σχολείων γενικά στις πόλεις της Θράκης αναγνωρίζοντας πως «Η τελευταία Εθνική μας περιπέτεια ηνάγκασε πολλά παιδιά ευπορούντα άλλοτε, πριν ή συμπληρώσωσι την μόρφωσιν του Δημοτικού Σχολείου, να ριφθώσι εις τον αγώνα της ζωής… Η ίδρυσις των Νυκτερινών Σχολών, διά της παροχής διαφόρων γνώσεων και ηθικής μορφώσεως, είναι η καλυτέρα εκδήλωσις του ενδιαφέροντος του Κράτους και της Κοινωνίας» [1]

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η φοίτηση ήταν υποχρεωτική για παιδιά ηλικίας 8-16 ετών, τα οποία δε φοιτούσαν στα ημερήσια σχολεία και δεν είχαν τελειώσει τουλάχιστον την Ε΄ τάξη του Δημοτικού. Επιπλέον, γίνονταν δεκτά και παιδιά αλλοεθνών που επιθυμούσαν να διδαχτούν γραφή και ανάγνωση στην ελληνική γλώσσα. Η επιθυμία μάλιστα της Διοίκησης να τελεσφορήσει το μέτρο έφτανε μέχρι του σημείου να ορίζει ότι «οι διευθυνταί

[1] Α.Ι.Μ.Δ., αριθ. Πρωτ. 21212, Σπ. Δάσιος προς τους Νομάρχους, Υποδιοικητάς, Μητροπολίτας και Αρχιερατικούς Επιτρόπους, Δημάρχους και Επιθεωρητάς των Δημ. Σχολείων Θράκης, Κομοτηνή 31 Μαρτίου 1923.

καταστημάτων, εν οις εργάζονται ως υπάλληλοι παιδία 8-16 ετών, υποχρεούνται όπως φροντίσωσι δια την φοίτησιν τούτων εις τας νυκτερινάς σχολάς»[2] (Μπράβος 2004).

Στην προσπάθεια για λειτουργία ενός δευτέρου επιπέδου σπουδών, μετά το δημοτικό λειτουργεί για πρώτη φορά το 1936 η κατωτέρα Γεωργική Σχολή διετούς φοίτησης, η οποία παρέχει ως κίνητρο 20 στρέμματα γης στους απόφοιτους. Όμως, καταργείται το 1938 και αντικαθίσταται από την Αστική Σχολή για δυο χρόνια, από το 1937- 1939.

Η Σχολή λειτούργησε σε γωνιακό οίκημα της σημερινής οδού ΧΙ Διλοχίας Μηχανικού και Ευριπίδου με έναν καθηγητή-Διευθυντή και με μαθητές αγόρια που αποτέλεσαν τους πρώτους μαθητές Μέσης εκπαίδευσης της πόλης. Αντίστοιχα, πολλά κορίτσια μετά το Δημοτικό με στόχο την οικιακή μόρφωση και τη γνώση ξένων γλωσσών φοιτούσαν στις καλόγριες στην Αλεξανδρούπολη και διδάσκονταν Οικιακά, Γαλλικά και Ιταλικά.

Το 1939 ιδρύεται το Γυμνάσιο, το οποίο λειτούργησε στο οίκημα Θαλασσινού, που ευαγγελιζόταν ο 1ος Γενικός Διοικητής, με πρώτους μαθητές αυτούς που παρακολουθούσαν την Αστική σχολή.

Η δεκαετία του 1940 συνδέεται με τα τραύματα της κατοχής και τον αιματηρό τριετή εμφύλιο πόλεμο. Υπό αυτές τις συνθήκες οι αρνητικές συνέπειες στο σύνολο της ελληνικής εκπαίδευσης ήταν αναμενόμενες και οι ιστορικές μελέτες είναι ελάχιστες. Το Γυμνάσιο λειτούργησε και στη διάρκεια της κατοχής, αλλά, καθώς υπήρχε έλλειψη εκπαιδευτικών, δίδασκαν μορφωμένοι κάτοικοι, διορισμένοι από τον Νομάρχη Έβρου, όπως ο Λέανδρος Στεφανάτος, δικηγόρος, η Ιουλία Νικολαΐδου, απόφοιτος Ζαππείου Παρθεναγωγείου Κων/πολης, ο Αρτίν Καλουστιάν, φοιτητής της ΑΣΟΕΕ.

Ένας άλλος λόγος μείωσης του πληθυσμού και του μαθητικού δυναμικού την ίδια περίοδο οφείλεται στη σύλληψη την 4η Μαΐου 1943 όλων των Ισραηλιτών από τους Γερμανούς, για να σταλούν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Από τους 189 συλληφθέντες σώθηκαν 15-20, αλλά κανείς τους δεν επέστρεψε στη Νέα Ορεστιάδα. Εξάλλου τον Ιούλιο του 1943 λόγω επιδημίας ευλογιάς στην πόλη σημειώθηκαν περίπου 60 θάνατοι. Τότε το 1ο Δημοτικό και το σχολείο της Κλεισσούς λειτουργούσαν ως νοσοκομείο και απομονωτήρια (Τσονίδης 1980).

Η Νέα Ορεστιάδα αναδείχθηκε σε Δήμο το 1946 έχοντας 7000 περίπου κατοίκους πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (Γεωργούλης 1996).

Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα

Για την ελληνική εκπαίδευση η περίοδος μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο αποτέλεσε το πρώτο κύμα εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων του 20ου αιώνα. Συγκεκριμένα, η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 ακολούθησε την προσπάθεια της Ελλάδας να ανακάμψει οικονομικά. Το «αστικό» ορθολογικό πνεύμα επέτρεψε στους απόφοιτους του Δημοτικού να εισαχθούν χωρίς εξετάσεις στις επαγγελματικές σχολές, και με εξετάσεις στο Γυμνάσιο. Οι μεταρρυθμίσεις όμως ανακόπηκαν από τις δικτατορίες των Κονδύλη και Μεταξά. Σύμφωνα με την Άννα Φραγκουδάκη (1982) η μεταρρύθμιση του 1929 θεμελιώνει το αστικό σχολείο, στοχεύοντας στην προσαρμογή του στις νέες κοινωνικο-οικονομικές και πολιτικοϊδεολογικές ανάγκες που ανέκυψαν. Ακόμη, η μεταρρύθμιση του 1929 καλείται να αντιμετωπίσει τον αυξημένο αριθμό των μαθητών των γυμνασίων, αποσκοπώντας και στην παύση λειτουργίας τους, ωθώντας έτσι τους μαθητές σε επαγγελματικά σχολεία. Έτσι καταργούνται 260 ημιγυμνάσια και ελληνικά σχολεία, περιορίζονται οι μαθητές από 96.204 το 1928 σε 57.225 το 1932, ενώ παράλληλα αυξάνονται οι επαγγελματικές σχολές από 5.730 το 1926 σε 26.912 το 1930.

Συνολικά υποβλήθηκαν 13 νομοσχέδια στη Βουλή προς ψήφιση. Το εισαγόμενο νέο εκπαιδευτικό σύστημα καθιέρωνε την εξάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, το εξάχρονο δημοτικό σχολείο (για γενική μόρφωση και επαγγελματική προεκπαίδευση), το εξάχρονο γυμνάσιο (εισάγονται με εισιτήριες εξετάσεις απόφοιτοι του Δημοτικού Σχολείου) ή πρακτικό λύκειο ή σχολή μέσης εκπαίδευσης (συγχώνευση των δύο πρώτων), με κατεύθυνση

[2] Άρθρο 5 της σχετικής απόφασης

θεωρητική και πρακτική, τη μικτή φοίτηση των δύο φύλων σε όλα τα σχολεία της στοιχειώδους εκπαίδευσης, γενικής και επαγγελματικής, καθώς και τη δημιουργία επαγγελματικών λυκείων για λόγους οικονομικούς και παιδαγωγικούς.

Οι σημαντικότεροι νόμοι που αφορούν στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στην εξέλιξή της είναι οι εξής:

- **Ν. 4373/1929:** Ιδρύονται τα εξατάξια Γυμνάσια – καταργούνται τα Ελληνικά Σχολεία.
- **Ν. 4397/1929:** Θεσμοθετείται η μικτή φοίτηση σε όλα τα σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης όχι όμως και σε αυτά της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης[3]. Για τη συνεκπαίδευση αρρένων και θηλέων στη Μέση Εκπαίδευση η Πολιτεία διατηρεί επιφυλακτική στάση, ενώ αναγκάζεται να επιτρέψει τη φοίτηση κοριτσιών στα Γυμνάσια Αρρένων, στις πόλεις στις οποίες ο αριθμός τους ήταν ελάχιστος και δεν επέτρεπε τη σύσταση νέων Γυμνασίων Θηλέων[4]. Λειτουργούν δηλαδή Μικτά Γυμνάσια και Λύκεια στην επαρχία και αμιγή στις πόλεις. Στις δεκαετίες που ακολουθούν -ως το 1979- ο θεσμός της συνεκπαίδευσης λειτουργεί στο πλαίσιο των ρυθμίσεων του 1929[5] *(*Ζιώγου-Καραστεργίου 1993, Δημαράς 1990, τ. Β΄). Κατά τη δεκαετία του 1960 ασκείται πίεση για μια πιο ουσιαστική εκπαίδευση των κοριτσιών και για επίτευξη ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών (Κίτσου 1993).
- **Ν. 5045/1930:** καθιερώνεται η διδασκαλία της δημοτικής γλώσσας στο δημοτικό σχολείο για τις τέσσερις πρώτες τάξεις και για τις δύο τελευταίες μαζί με την καθαρεύουσα.
- **Ν. 770/1937:** «Περί των Σχολείων της Μ.Ε.», καθορίζονται ως σχολεία μέσης εκπαίδευσης τα Γυμνάσια, οι Εμπορικές Σχολές, τα Πρακτικά Λύκεια Αρρένων και Θηλέων, τα πεντατάξια Αστικά Σχολεία (σε αυτά εισάγονται μαθητές με ενδεικτικό της Δ΄ Δημοτικού, ενώ εισάγονται με κατατακτήριες - στη Β΄ και στη Γ΄ τάξη αντίστοιχα - απόφοιτοι της Ε΄ και της ΣΤ΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου) και οι κατώτεροι κύκλοι Γυμνασίων. Τα Γυμνάσια, όπως και τα Πρακτικά Λύκεια, είναι οκτατάξια (εισάγονταν επίσης με κατατακτήριες από το Αστικό Σχολείο και το Γυμνάσιο κατωτέρου κύκλου) και αποτελούνται από δύο κύκλους (έναν κατώτερο πενταετή, που αποσκοπεί στη γενική μόρφωση, και έναν ανώτερο τριετή, που αποβλέπει στην προετοιμασία όσων επιθυμούν πανεπιστημιακή εκπαίδευση.
- **Ν. 952/1937:** ιδρύεται ο Ο.Ε.Δ.Β.
- **Ν. 1800/1939:** καταργείται η διάρθρωση των σχολικών βαθμίδων της μεταρρύθμισης του 1929 μετατρέποντας το δημοτικό σε 4/τάξιο και το γυμνάσιο σε 8/τάξιο (χωρισμένο σε δύο κύκλους).
- **Ν. 1849/1939:** αλλάζουν τα προβλεπόμενα του Ν. 770/37 και ορίζεται ότι ο βασικός κορμός της μέσης εκπαίδευσης αποτελείται από δύο κύκλους: εξατάξιο Γυμνάσιο (κατώτερος κύκλος με στόχο την παροχή γενικής μόρφωσης) και διετές -πρακτικό ή κλασικό- Λύκειο (ανώτερος κύκλος για όσους επιθυμούν ανώτερες σπουδές). Τα εξατάξια Γυμνάσια δέχονται αποφοίτους της Δ΄ Δημοτικού (στην Α΄ τάξη) και αποφοίτους της Ε΄ και της ΣΤ΄ με κατατακτήριες στη Β΄ και στη Γ΄ αντίστοιχα. Αυτό το εξατάξιο Γυμνάσιο ονομάστηκε Εξατάξιο Γυμνάσιο Νέου Τύπου σε αντιδιαστολή με το εξατάξιο του Ν. 4373/1929, που ονομάστηκε Εξατάξιο Γυμνάσιο Παλαιού

[3] Με το νόμο 309/1976 ανοίγει ο δρόμος για τη μικτοποίηση των ημερήσιων γυμνασίων και λυκείων.

[4] Η Πολιτεία φρόντισε τότε για πρώτη φορά και για την κατάρτιση «ειδικού προγράμματος» των Γυμνασίων Θηλέων, το οποίο χωρίς να μειώνει τη γενική μόρφωση των κοριτσιών, συμπεριλάμβανε και μαθήματα προσιδιάζοντα στη γυναικεία φύση και τον προορισμό της γυναίκας. Επίσης φρόντισε και για το χωρισμό των δύο φύλων στην ώρα της Γυμναστικής καθώς και για το διορισμό στα Γυμνάσια Θηλέων κατά προτεραιότητα καθηγητριών.

[5] Κατά καιρούς παρατηρούνται στα προγράμματα κάποιες διαφοροποιήσεις, όπως η κατάργηση της διδασκαλίας του κλάδου της Άλγεβρας από τα γυμνάσια θηλέων, μειωμένες ώρες των Μαθηματικών καθώς και χωριστή διδασκαλία του μαθήματος της Σωματικής Αγωγής.

Τύπου και το οποίο συνέχισε με τις τάξεις που του απέμεναν κάθε χρονιά μέχρι το σχολικό έτος 1943-44 ως εξής:

- Σχ. έτος 1939-40 : λειτουργούν οι τάξεις Β΄-ΣΤ΄.
- Σχ. έτος 1940-41 : διαρκεί μόνο τρεις μήνες
- Σχ. έτος 1941-42 : διαρκεί μόλις 20 μέρες.

Ευρήματα για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στη Νέα Ορεστιάδα

Με βάση τα ερευνητικά δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη Νέα Ορεστιάδα προκύπτουν τα εξής:

- Την πρώτη χρονιά λειτουργίας του Αστικού Γυμνασίου (1937-1938) εγγράφονται 27 αγόρια από τα οποία μόνο 9 απολύονται το 1943.
- Τη δεύτερη χρονιά, 1938-1939, εγγράφονται κορίτσια.
- Απόλυτες τιμές εγγραφών: 25 αγόρια και 20 κορίτσια.
- Το 1944 απολύονται 20 αγόρια και 17 κορίτσια .

Την επόμενη χρονιά αλλάζει ο τύπος του σχολείου και ονομάζεται Γυμνάσιο. Είναι και πάλι εξατάξιο και μικτό.

Οι εγγραφές από το σχολικό έτος 1939-1940 έως και το 1949-1950 είναι κατά μέσο όρο περίπου 30 αγόρια και 20 κορίτσια ανά σχολικό έτος. Συνολικά δηλαδή εγγράφονται 50 μαθητές ανά έτος. Από αυτούς απολύεται συνολικά ποσοστό 45% περίπου μετά από 6 έτη σπουδών. Όσον αφορά στο φύλο, τα κορίτσια υπερέχουν σε σχέση με τα αγόρια (το ποσοστό των αγοριών ανέρχεται στο 40%, ενώ των κοριτσιών στο 50%).

Παρατηρείται επίσης μια ιδιαιτερότητα κατά το σχολικό έτος 1945-1946, καθώς σημειώνεται αύξηση εγγραφών κατά 60% περίπου (εγγράφονται 49 αγόρια και 32 κορίτσια). Το ποσοστό των απολυθέντων μαθητών της περιόδου αυτής ανέρχεται περίπου στο 30% (το ποσοστό των απολυόμενων αγοριών ανέρχεται στο 27% και των κοριτσιών στο 31%).

Με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου εντείνεται το ενδιαφέρον του πληθυσμού της περιοχής για τη μετάβαση στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (βλ. Διάγραμμα 1,2,3,4,5)[6].

Διάγραμμα 1. Γυμνάσια: Σύνολο εγγεγραμμένων μαθητών (1937-1955).

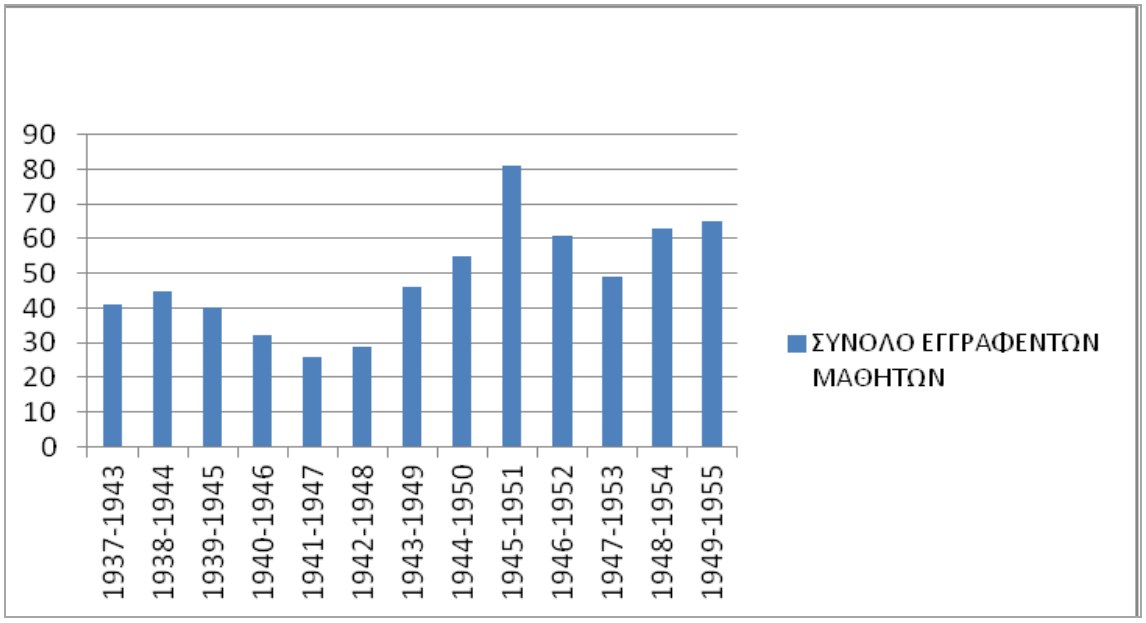

[6] Τα διαγράμματα είναι προϊόν επεξεργασίας στοιχείων της Πρωτογενούς Έρευνας στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην πόλη της Νέας. Ορεστιάδας

Διάγραμμα 2. Γυμνάσια: Σύνολο αποφοίτων (1937-1955).

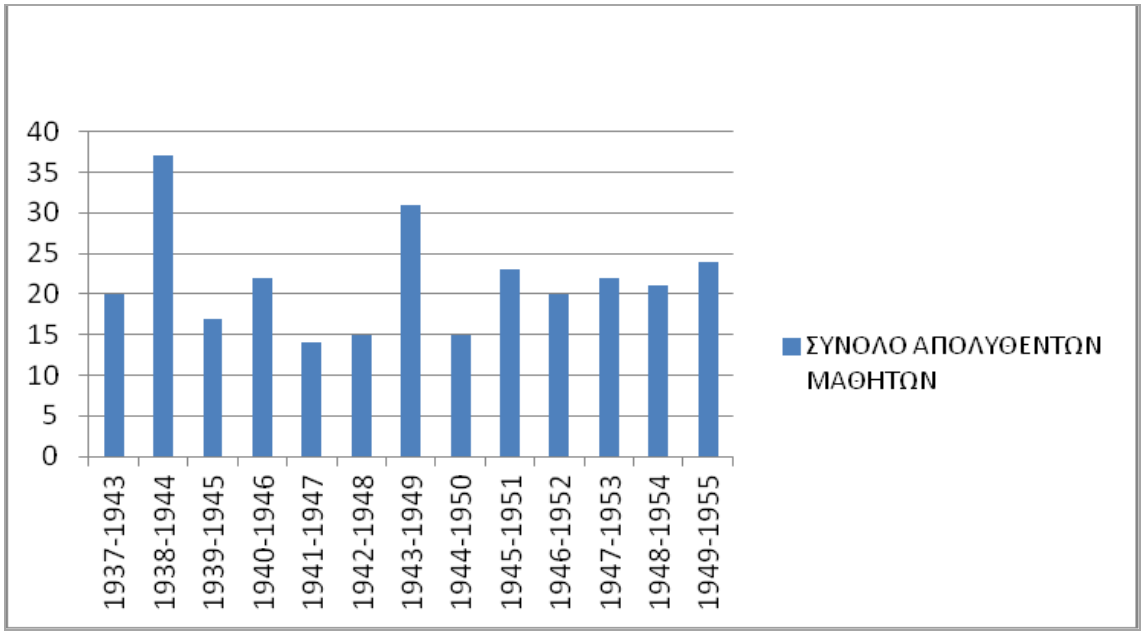

Διάγραμμα 3. Γυμνάσια: Σύνολο εγγεγραμμένων και αποφοίτων αγοριών και κοριτσιών (1937-1955).

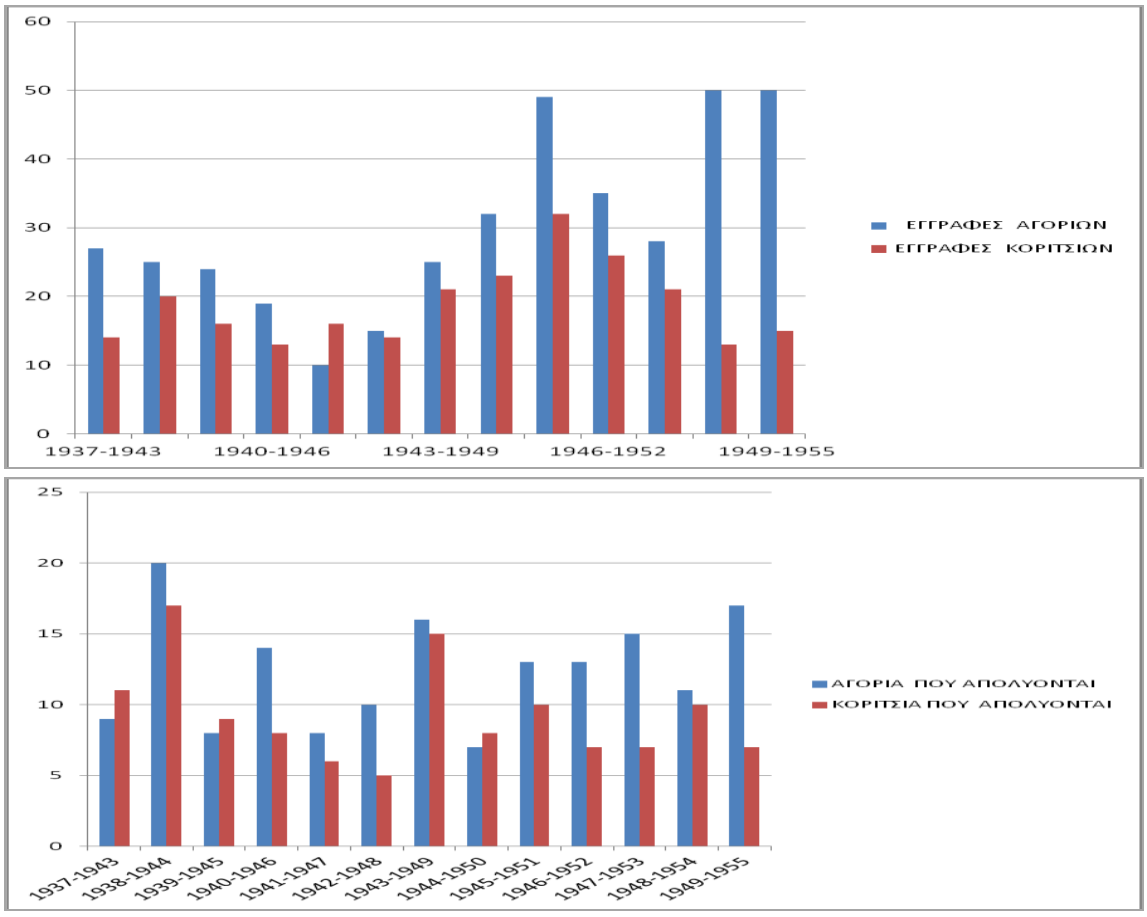

Διάγραμμα 4. Γυμνάσια: Σύνολο αγοριών και κοριτσιών που διέκοψαν (1937-1955).

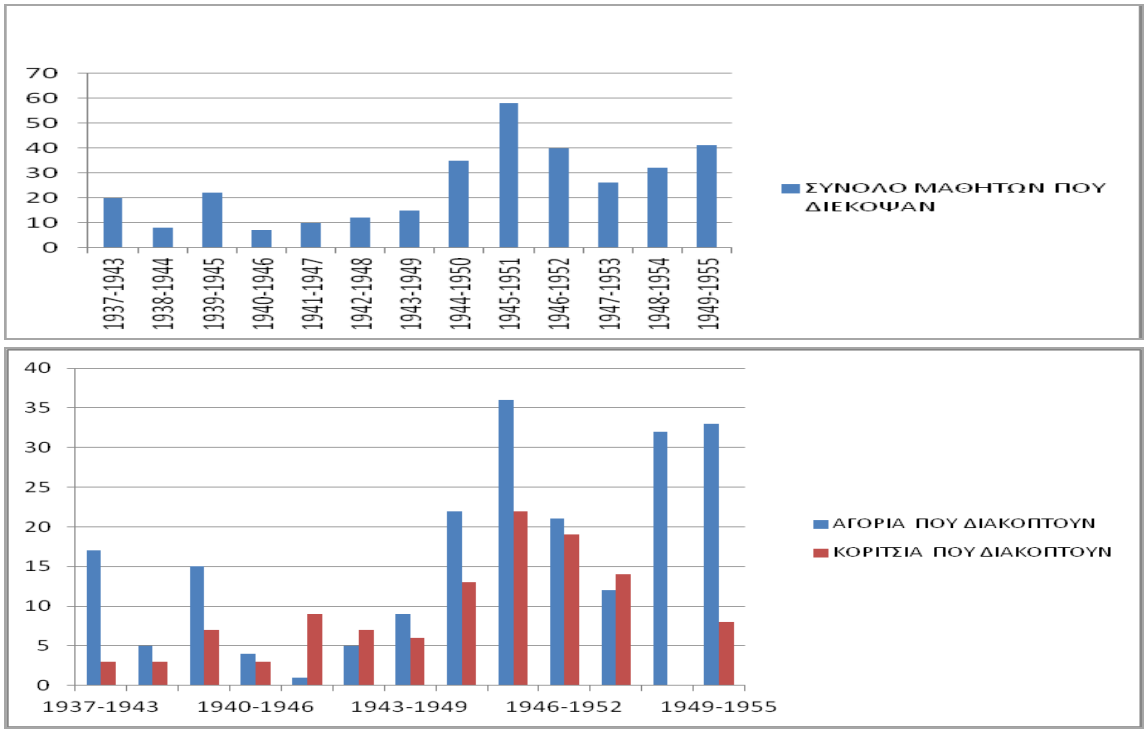

Διάγραμμα 5. Γυμνάσια: Ποσοστό αποφοίτων και μαθητών που διέκοψαν (1937-1955).

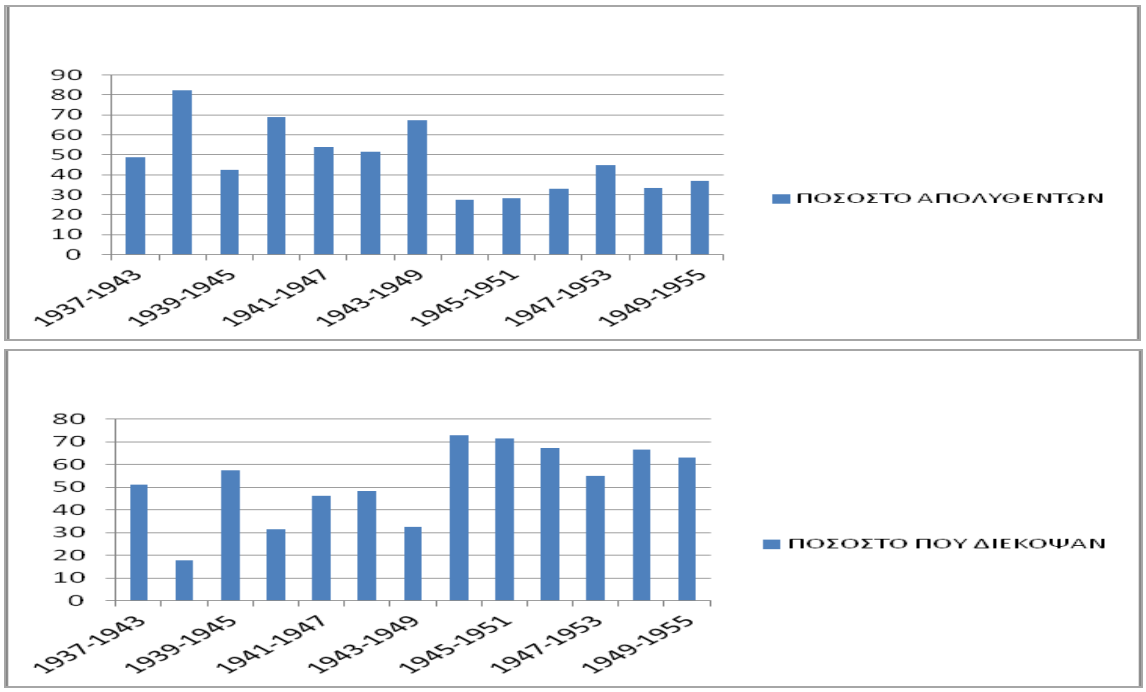

Σε μια άλλη απόδοση (βλ. Διάγραμμα 6) παρατηρείται ότι οι εγγραφές ακολουθούν ανοδική πορεία από το 1937 έως το 1949, παρά το γεγονός ότι η χώρα αρχικά βρίσκεται στη δίνη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου και αργότερα βιώνει τον εμφύλιο. Παρατηρείται, επίσης, ότι κατά την περίοδο λειτουργίας του εξαταξίου Γυμνασίου από το 1937 έως και το 1949 (δεκατρία σχολικά έτη) αποφοίτησε το 44,4% συνολικά των εγγραφέντων μαθητών (633: εγγεγραμμένοι, 281: αποφοιτήσαντες) εκ των οποίων ποσοστό 57,3% αποτελούν τα αγόρια (161) και το 42,7% τα κορίτσια (120).

Διάγραμμα 6. Γυμνάσια: Παρουσίαση -κατά φύλο- των εγγεγραμμένων, αποφοίτων, απορριφθέντων και όσων μαθητών διέκοψαν (1937-1955).

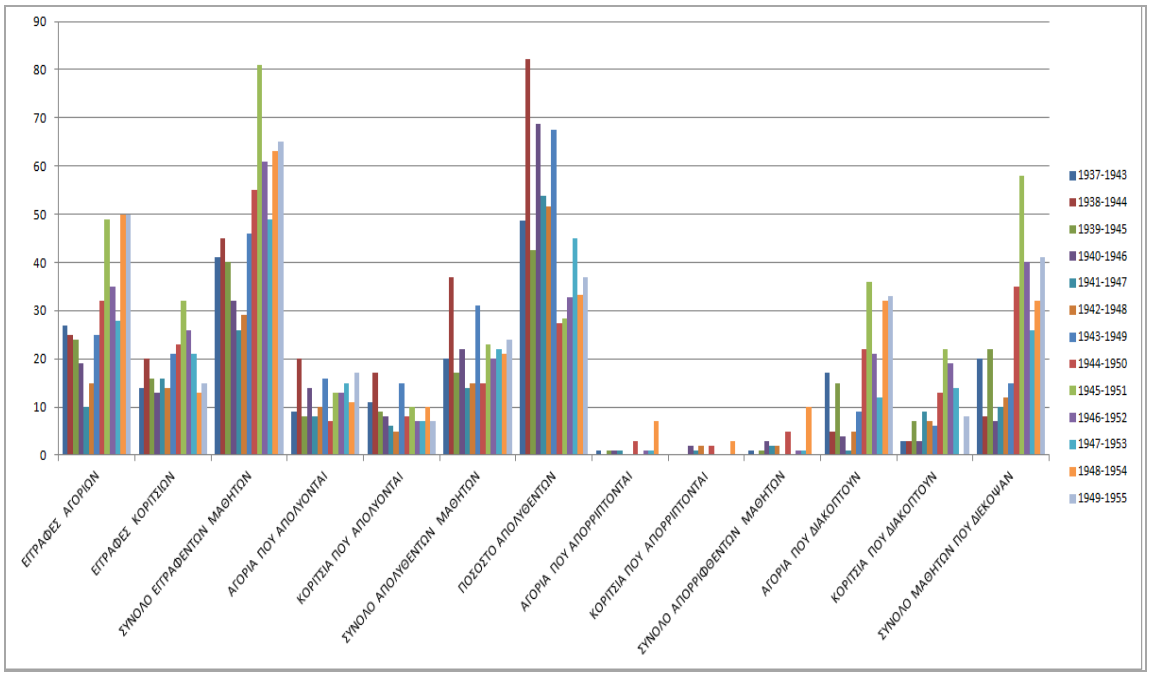

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1950 -1975)

Εξέλιξη της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη Νέα Ορεστιάδα

Στα μεταπολεμικά χρόνια κύριο πρόβλημα της περιοχής και του νομού είναι το δημογραφικό. Οι παράγοντες που συντέλεσαν σ' αυτό είναι η μαζική μετανάστευση στο εξωτερικό, δευτερευόντως στο εσωτερικό της χώρας και γενικά ο χαμηλός δείκτης δημογραφικής ανάπτυξης. Στο διάστημα της δεκαετίας 1961-1971 το σύνολο της μόνιμης εξωτερικής μετανάστευσης του νομού Έβρου ήταν 35.169 άτομα, ποσοστό 22,3%, με μέσο ετήσιο ρυθμό μετανάστευσης το 2,23%.

Στην εξαετία 1971-1976 ο αντίστοιχος αριθμός ήταν 6.253 άτομα, ποσοστό 4,5% του πληθυσμού. Πέρα από τις όποιες οικονομικές συνέπειες, έγινε εμφανής ο κίνδυνος δημογραφικού μαρασμού της περιοχής αλλά και της χώρας λόγω της μείωσης του ποσοστού «φυσικής αύξησης» του πληθυσμού.

Σύντομα όμως η κατάσταση άλλαξε· το 1973-1976, λόγω της οικονομικής κρίσης που έπληξε τις χώρες υποδοχής, απαγορεύτηκε η μετανάστευση, με αποτέλεσμα η παλιννόστηση να είναι μεγαλύτερη από τη μετανάστευση (το 1976 φεύγουν 661 κάτοικοι του νομού ενώ επιστρέφουν στα πατρώα εδάφη 1647)[7].

Ήδη στη δεκαετία του'70 έχει γίνει φανερή η ανάγκη λειτουργίας σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης στα χωριά, π.χ. στο Σοφικό, Ποιμενικό, Δοξιπάρα, που καλύπτουν και τα παιδιά των γειτονικών χωριών. Όμως, αυτά τα σχολεία δε λειτουργούν πια (Μπράβος 2004).

Ένα νέο πνεύμα της εκπαίδευσης με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964 και με τη μεσολάβηση και τις ανατροπές που έφερε η 7χρονη δικτατορία υπογράμμιζε την ανάγκη στροφής προς την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση. Στο πλαίσιο αυτών των μεταρρυθμίσεων λειτουργεί στην Νέα Ορεστιάδα από το σχ. έτος 1972-73 το Κ.Ε.Τ.Ε. (Κέντρο Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης) με ενέργειες του καθηγητή του Γυμνασίου της πόλης, Μποζίνη Ι. Το Κ.Ε.Τ.Ε. περιλάμβανε τους παρακάτω τύπους

[7] Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε. Υπουργείο Συντονισμού, Νομός Έβρου

σχολείων, οι οποίοι είτε λειτουργούσαν παράλληλα είτε διαδέχονταν και αντικαθιστούσαν ο ένας τον άλλο τύπο:

1. Τεχνικό Λύκειο με 3ετή φοίτηση
2. Επαγγελματικό Λύκειο με 3ετή φοίτηση
3. Τεχνική Σχολή Νέου Τύπου με 2ετή φοίτηση
4. Μέση Δημόσια Τεχνική Σχολή με 2-3ετή φοίτηση
5. Δημόσια Κατωτέρα Τεχνική Σχολή με 3-4ετή φοίτηση

και τομείς: ηλεκτρολογικό, ηλεκτρονικό, δομικό, οικονομίας, διοίκησης, γεωργοκτηνοτροφικό και μηχανολογικό (Τσονίδης 1980).

Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα

Η δικτατορία του Μεταξά, ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος, η περίοδος της κατοχής και ο εμφύλιος πόλεμος που ακολούθησε, κλόνισαν τα θεμέλια των εκπαιδευτικών συστημάτων, τα οποία επιχειρήθηκε να εφαρμοστούν στην Ελλάδα. Η νέα πραγματικότητα επέβαλε τη δημιουργία ενός νέου εκπαιδευτικού συστήματος που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες - οικονομικές, πολιτικές, ιδεολογικές - της κοινωνίας, όπως αυτές αναδύονται από τα συντρίμμια του πολέμου, με εθνική αλλά και οικονομική διάσταση. Δυστυχώς όμως το «*ειδικό εκπαιδευτικό τέλος»,* μια μορφή διδάκτρων που επιβλήθηκε το 1950, ο συγκεντρωτισμός και η προσπάθεια ομοιομορφοποίησης σε όλο τον ελλαδικό χώρο οδηγούν στη στασιμότητα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος (Δημαράς 1990).

Η περίοδος από το 1950 και μετά, σηματοδοτείται από τα νομοσχέδια του Γεωργούλη[8] και του Παπανούτσου [9]-το οποίο δεν υποβλήθηκε τελικά λόγω πολιτικών προβλημάτων. Η πίεση όμως για βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος, ακόμα κι από κορυφαίους της «συντηρητικής» παράταξης, όπως ο Ν. Ι. Εξαρχόπουλος[10], οδήγησε την κυβέρνηση στη συγκρότηση μιας Επιτροπής Παιδείας (1957).

Ψηφίζονται διάφοροι νόμοι και διατάγματα που αφορούν στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

- **Ν.Δ. 3971/1959** περί «Γενικής, τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης», με δύο βασικές αρχές να κυριαρχούν: α) η οργάνωση της επαγγελματικής και τεχνικής παιδείας για την κάλυψη της ανάγκης της ταχείας και έντονης τεχνολογικής προόδου και β) η προσφορά των αγαθών της ανθρωπιστικής παιδείας σε όσο το δυνατόν ευρύτερα στρώματα του λαού. Με το διάταγμα αυτό ιδρύονται μερικές τεχνικές σχολές, μέσες και ανώτερες, και εισάγεται διάκριση τμημάτων κλασικής και πρακτικής κατεύθυνσης για τις τάξεις Δ΄, Ε΄, ΣΤ΄, του εξατάξιου γυμνασίου.
- **Ν.Δ. 4379/1964** νομοσχέδιο «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαιδεύσεως».
- Τα νομοσχέδια «Περί Τεχνικής Εκπαιδεύσεως» και «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίων» που ψηφίζονται το **1965.**

Τα κύρια σημεία των τριών αυτών νομοσχεδίων που αφορούν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση είναι:

- Η μέση (δευτεροβάθμια) εκπαίδευση περιλάμβανε δύο αυτοτελείς κύκλους 3ετούς φοίτησης. Ο α΄ κύκλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης περιλάμβανε το γυμνάσιο (γενικό και τεχνικό) και ο β΄ κύκλος τρεις τύπους σχολείων: γενικό λύκειο, τεχνικο-επαγγελματικό λύκειο και τις σχολές ειδίκευσης τεχνικών. Στο γυμνάσιο (γενικό και τεχνικό) εγγράφονταν οι απόφοιτοι του δημοτικού σχολείου χωρίς εξετάσεις, ενώ στους απόφοιτους και των δύο τύπων χορηγούνταν ισότιμοι τίτλοι σπουδών. Η φοίτηση στο

[8] ήταν ένα από τα στελέχη της «συντηρητικής» παράταξης.
[9] ένας από τους ηγέτες του εκπαιδευτικού δημοτικισμού.
[10] Χαρακτηρίστηκε ως συντηρητικός παιδαγωγός και πολέμιος της δημοτικής γλώσσας και των δημοτικιστών και διετέλεσε μέλος της 6μελους Επιτροπείας (Χαραλάμπους 1987).

γενικό ή τεχνικο-επαγγελματικό λύκειο προϋπέθετε απολυτήριο γυμνασίου (γενικού ή τεχνικο-επαγγελματικού) και επιτυχείς εισαγωγικές εξετάσεις. Οι απόφοιτοι του τεχνικού γυμνασίου μπορούσαν να εγγραφούν χωρίς εξετάσεις στις σχολές εξειδίκευσης τεχνικών, από τις οποίες αποκτούσαν μια τεχνικο-επαγγελματική ειδικότητα, ενώ οι απόφοιτοι του γενικού, αλλά και του τεχνικού λυκείου εγγράφονταν - μετά την απόκτηση του «ακαδημαϊκού απολυτηρίου» και εισαγωγικές εξετάσεις σε ορισμένα μαθήματα - στα Α.Ε.Ι, στις παιδαγωγικές ακαδημίες, στις σχολές νηπιαγωγών και στις σχολές υπομηχανικών. Όσοι κατείχαν απολυτήριο τεχνικού λυκείου εγγράφονταν μετά από κατατακτήριες εξετάσεις απευθείας στο β΄ έτος των σχολών υπομηχανικών και σε αντίστοιχη ειδικότητα.

- Η δωρεάν εκπαίδευση για όλες τις βαθμίδες.
- Η επέκταση της υποχρεωτικής φοίτησης ως το 15ο έτος.
- Η κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων στα γυμνάσια.
- Η ελεύθερη χρήση της δημοτικής γλώσσας στο σχολείο.
- Η ανανέωση του προγράμματος των σχολείων της δευτεροβάθμιας (μέσης) εκπαίδευσης (διδασκαλία αρχαίων κειμένων από μεταφράσεις, καθιέρωση μαθημάτων επιλογής κ.λπ.)
- Η καθιέρωση του ακαδημαϊκού απολυτηρίου με πανελλήνιες εξετάσεις Α΄ τύπου Θεωρητικής Κατεύθυνσης και ο Β΄ τύπου Θετικής Κατεύθυνσης (Πολυχρονόπουλος 1980, Δημαράς 1990, Παπανούτσος 1965).

- **Ν. 129/1967**:

- Καθιερώνεται η απλή καθαρεύουσα ως όργανο έκφρασης διδασκόντων και μαθητών στις Δ΄, Ε΄, ΣΤ΄ τάξεις του δημοτικού, στο γυμνάσιο, στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες και στις Ανώτερες γενικά σχολές.
- Καθιερώνεται η 6/χρονη υποχρεωτική εκπαίδευση και εισιτήριες εξετάσεις για την εισαγωγή στο γυμνάσιο, (9/χρονη υποχρεωτική φοίτηση, δωρεάν παιδεία, καθιέρωση της δημοτικής, αναβάθμιση της εκπαίδευσης των δασκάλων, ακαδημαϊκό απολυτήριο).

Ευρήματα για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στη Νέα Ορεστιάδα

Η περίοδος αυτή, η οποία αποκαλείται μεταπολεμική, παρουσιάζει επιπλέον ενδιαφέρον, γιατί χαρακτηρίζεται και από την μεταναστευτική τάση που αναπτύσσεται στην περιοχή. Παρατηρείται στροφή στην τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση με σκοπό την παραγωγή εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού εξαιτίας των κοινωνικοοικονομικών αναγκών της εποχής, δίνοντας διέξοδο στον μονόδρομο της ελληνικής εκπαίδευσης. Είναι γεγονός ότι η μεταρρύθμιση του 1964 είναι η πιο σοβαρή και ολοκληρωμένη προσπάθεια για τη μεταβολή του πνεύματος που κυριαρχεί στη νεοελληνική εκπαίδευση από την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Όμως, το 1967 η δικτατορία των συνταγματαρχών κατάργησε -κατά το μεγαλύτερο μέρος- την εκπαιδευτική νομοθεσία του 1964 και τα εκπαιδευτικά πράγματα επανήλθαν στο προηγούμενο καθεστώς -πριν από τη μεταρρύθμιση του 1929- με εξαίρεση τη δωρεάν παιδεία.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο σχετικά σταθερός αριθμός εγγραφών των μαθητών παρουσιάζει εκρηκτική άνοδο μετά το 1971 (αυξημένη παλιννόστηση ταυτόχρονα με τη μειωμένη μετανάστευση) (βλ. Διάγραμμα 7).

Παράλληλα, με μια δεύτερη ανάγνωση των στοιχείων της έρευνας, παρατηρείται αυξητική τάση στις εγγραφές των αγοριών. Οι εγγραφές των κοριτσιών είναι μειωμένες αρχικά, ενώ παρουσιάζουν ανοδική τάση μετά το 1965. Το ποσοστό μαθητών που απολύονται ανέρχεται σε 38-40% περίπου, με αυτό των κοριτσιών να υπερέχει σε σχέση με των αγοριών (το ποσοστό των κοριτσιών που απολύεται κυμαίνεται από 14% έως 81%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των αγοριών κυμαίνεται από 14% έως 57%) (βλ. Διάγραμμα 8).

Διάγραμμα 7. Γυμνάσια: Σύνολο εγγεγραμμένων μαθητών και αποφοίτων (1951-1979).

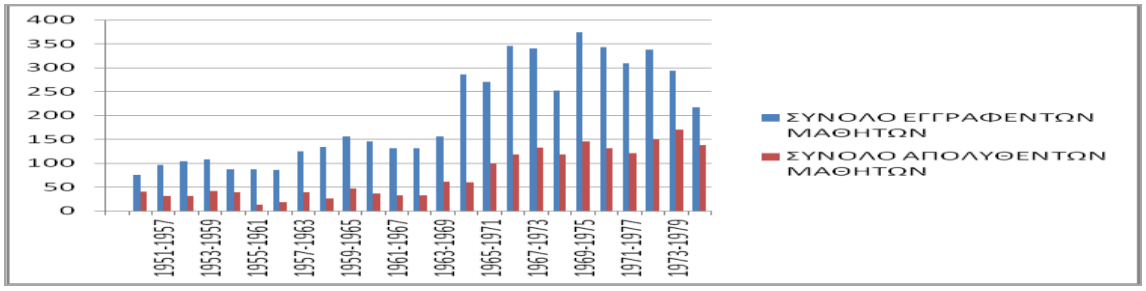

Διάγραμμα 8. Γυμνάσια: Σύνολο εγγεγραμμένων και αποφοίτων αγοριών και κοριτσιών (1951-1979).

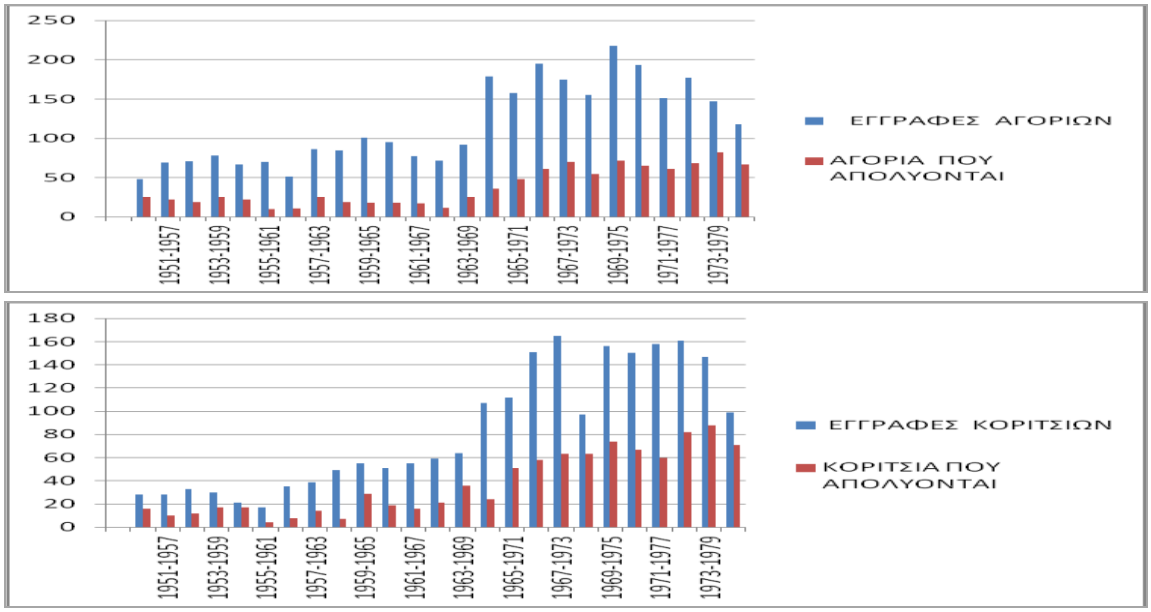

Διάγραμμα 9. Γυμνάσια: Σύνολο αγοριών και κοριτσιών που διέκοψαν (1951-1979).

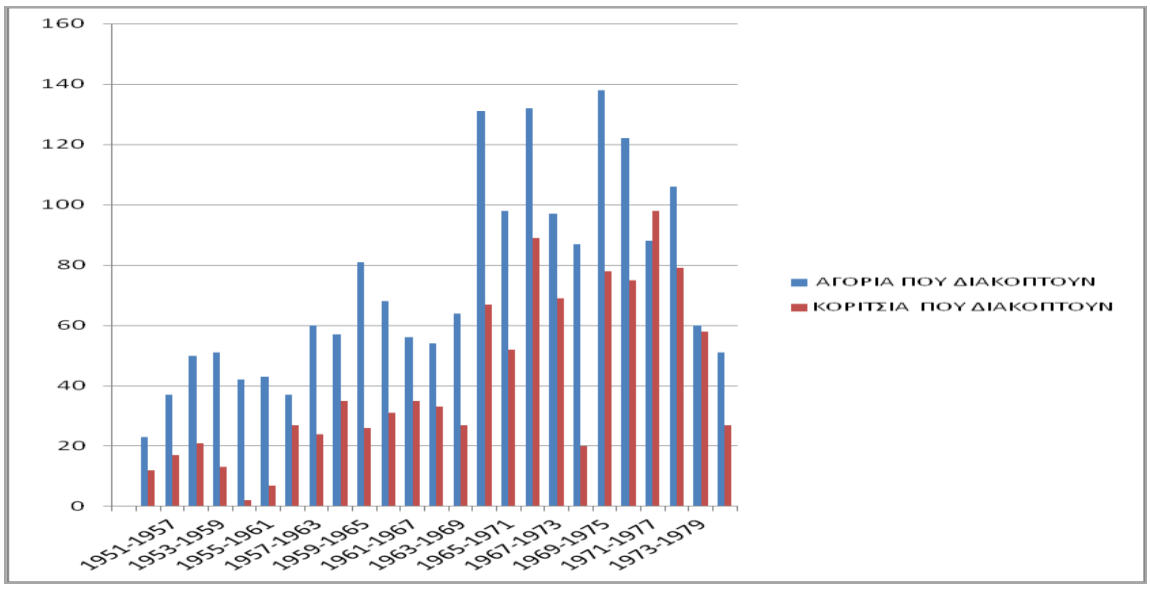

Οι μαθητές που διακόπτουν τη φοίτησή τους ανέρχονται κατά μέσο όρο σε ποσοστό 60%. Ένα μεγάλο μέρος αυτού του ποσοστού συνεχίζει σε σχολεία της ευρύτερης περιοχής[11] ενώ άλλοι μεταναστεύουν με τους γονείς τους εκτός ή εντός Ελλάδας (βλ. Διάγραμμα 9).

Το διάγραμμα 10 απεικονίζει την κατάσταση που χαρακτηρίζει αυτήν την περίοδο.

Διάγραμμα 10. Γυμνάσια: Παρουσίαση -κατά φύλο- των εγγεγραμμένων, αποφοίτων, απορριφθέντων και όσων μαθητών διέκοψαν (1950-1972).

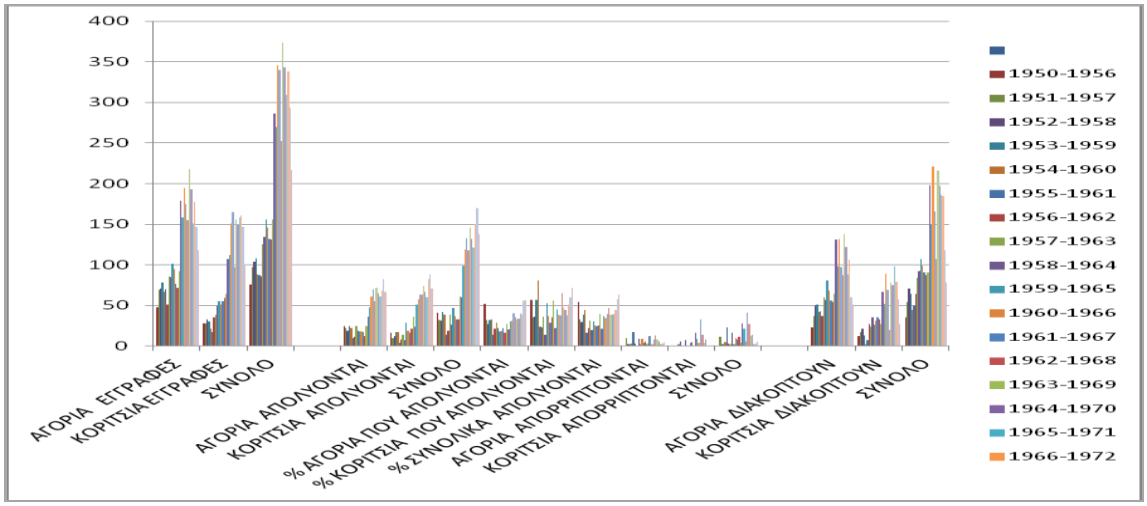

Διάγραμμα 11. Δημόσια Κατωτέρα Τεχνική Σχολή: Σύνολο εγγεγραμμένων και αποφοίτων αγοριών (1970-1978).

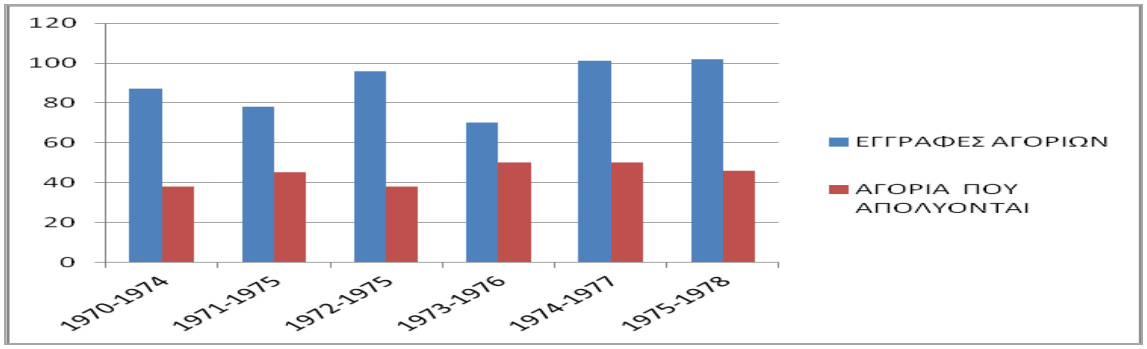

Διάγραμμα 12. Δημόσια Κατωτέρα Τεχνική Σχολή: Σύνολο εγγεγραμμένων αγοριών και όσων διέκοψαν (1970-1978).

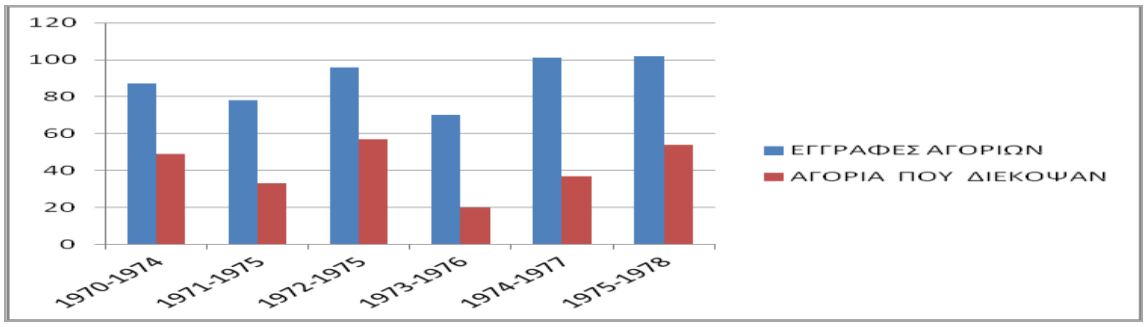

[11] Τα σχολικά έτη 1975-1976 και 1976-1977 ιδρύονται το Γυμνάσιο Βύσσας, το Γυμνάσιο Δικαίων, το Γυμνάσιο Κυπρίνου, το Γυμνάσιο Ριζίων, το Λύκειο Βύσσας, το Λύκειο Δικαίων.

Τη χρονική περίοδο των εικοσιπέντε ετών (1950-1975) εγγράφονται συνολικά **4995** μαθητές, εκ των οποίων το 58,60% είναι αγόρια (2928) και το 41,40% είναι κορίτσια (2067).

Φοίτησε και απολύθηκε συνολικά ποσοστό 37,6%, που αντιστοιχεί σε 1880 μαθητές, εκ των οποίων το 50,7% είναι αγόρια (953) και το 49,3% είναι κορίτσια (927).

Ταυτόχρονα λειτουργεί για αποφοίτους Δημοτικού Σχολείου:

- 1970-1975: ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΤΩΤΕΡΑ ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ (ΕΣΠΕΡΙΝΗ) ΤΕΤΡΑΕΤΟΥΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ
- 1972-1978: ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΤΩΤΕΡΑ ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΤΡΙΕΤΟΥΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ μόνο Αρρένων.

Από τους συνολικά εγγεγραμμένους μαθητές μόνο το 50% αυτών απολύεται και το άλλο 50% διακόπτει τη φοίτησή του. Συνολικά οι εγγεγραμμένοι μαθητές είναι 534, εκ των οποίων οι 267 απολύονται.

Συγκρίνοντας τα στοιχεία των δυο πρώτων περιόδων διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των απολυθέντων της πρώτης περιόδου είναι 44,4%, ενώ αυτό της δεύτερης περιόδου είναι 37,6%. Η πρόσβαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε απόλυτες τιμές είναι αυξημένη. Το ποσοστό επιτυχούς φοίτησης και απόλυσης όμως έχει μειωθεί (βλ. Διάγραμμα 11, 12).

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1975-2012)

Ιστορία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη Νέα Ορεστιάδα

Τις τελευταίες δεκαετίες η πόλη ακολουθεί τους ρυθμούς ανάπτυξης της υπόλοιπης χώρας με την ιδιαιτερότητα πάντα της γειτνίασής της με μια ευρωπαϊκή και μια ασιατική χώρα.

Τα σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που λειτουργούν στην πόλη μετά τη μεταπολίτευση είναι:

- Το 1^{ο} Γυμνάσιο στο πέτρινο κτίριο που λειτουργεί από το 1939 έως και σήμερα στην οδό Βασ. Κωνσταντίνου.
- Το 2^{ο} Γυμνάσιο λειτούργησε από το σχ. έτος 1979 συστεγαζόμενο αρχικά με το 1^{ο} Γυμνάσιο. Αργότερα (1982) μεταστεγάστηκε στην οδό 40 Εκκλησιών συστεγαζόμενο με το 2ο ΓΕΛ Νέας Ορεστιάδας έως το 2000.
- Το 3^{ο} Γυμνάσιο στην οδό Μουρούζη (Αθ. Μεγακλή) από το 2008, ενώ αρχικά στεγαζόταν στο οικοτροφείο της Εκκλησίας των Αγ. Θεοδώρων.
- Το 1^{ο} ΓΕΛ στον ίδιο (αύλειο) χώρο με το 1^{ο} Γυμνάσιο.
- Το 2^{ο} ΓΕΛ, το οποίο από το 1982 συστεγαζόταν με το 2^{ο} Γυμνάσιο, από το 2000 λειτουργεί σε νέο κτίριο στην οδό Ζαρίφη.
- Το 1^{ο} ΕΠΑΛ (Ημερήσιο), το οποίο, αφού λειτούργησε αρχικά ως Τεχνικό και Επαγγελματικό Λύκειο στην οδό ΧΙ Διλοχίας, μεταφέρθηκε στη συνέχεια στην οδό Αγ. Θεοδώρων σε ιδιωτικό κτίριο, ενώ αργότερα στις παρυφές της πόλης (στην παλιά Πυροσβεστική υπηρεσία) και από το 1984 λειτουργεί σε νέο κτίριο στην αρχή του χωριού Πύργου.
- Το Εσπερινό Γυμνάσιο-Λυκειακές Τάξεις λειτουργεί από το 2004 έως το 2006. Από το 2006 και εξής λειτουργεί μόνο ως Εσπερινό Γυμνάσιο και συστεγάζεται με το 3^{ο} Γυμνάσιο και το Εσπερινό ΓΕΛ.
- Το Εσπερινό ΓΕΛ λειτουργεί από το 2006 συστεγαζόμενο με το 3^{ο} Γυμνάσιο και το Εσπερινό Γυμνάσιο.
- Το 2^{ο} ΕΠΑΛ(Εσπερινό), λειτουργεί από το 2008 και συστεγάζεται με το 1^{ο} ΕΠΑΛ.

Ωστόσο, ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στην ενίσχυση του πληθυσμιακού και επομένως και του μαθητικού δυναμικού κατά τη δεκαετία 1991-2000 με παλιννοστούντες από την πρώην Σοβιετική Ένωση αλλά και στην αποψίλωση στην τελευταία 5ετία με εξωτερική μετανάστευση λόγω της οικονομικής κρίσης, με θλιβερό επακόλουθο να κλείνουν σχολεία της περιοχής του Β. Έβρου. Η αρνητική δημογραφική εξέλιξη και η πληθυσμιακή αφαίμαξη

με τη μαζική εκ νέου μετανάστευση επιβάλλουν την ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση όλων μας για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων και αναγκαίων κοινωνικών μέτρων που θα ξαναδώσουν πνοή στην κατ' επίφαση πια «Νέα Ορεστιάδα».

Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα

Το έτος 1974, έτος που σηματοδοτείται από την επαναφορά του δημοκρατικού πολιτεύματος, η εκπαιδευτική νομοθεσία επανέφερε τις περισσότερες μεταρρυθμίσεις της περιόδου του 1964. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η δευτεροβάθμια γενική και η δευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση αναδιοργανώθηκαν, έτσι ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη ισοτιμία μεταξύ τους.

Οι κυριότεροι μεταρρυθμιστικοί νόμοι της περιόδου αυτής είναι ο **Ν. 309/1976** *«περί οργάνωσης και διοίκησης της γενικής εκπαίδευσης»* και ο **Ν. 576/1977** *«περί οργάνωσης και διοίκησης της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευση, των οποίων* οι βασικές αρχές είναι:

- Η υποχρεωτική εκπαίδευση παρατάθηκε από 6 σε 9 χρόνια
- Η κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, δηλαδή το γυμνάσιο καθιερώθηκε ως το κοινό σχολείο γενικής εκπαίδευσης (τάξεις 7η ως 9η) που σημαίνει ότι: α) καταργήθηκαν οι επαγγελματικές σχολές κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και β) καταργήθηκαν επίσης οι εισαγωγικές εξετάσεις από το δημοτικό στο γυμνάσιο.
- Η μετά-υποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση (τάξεις 10η ως 12η) αναδιοργανώθηκε σε δύο ισότιμα λύκεια ή κατευθύνσεις, το Γενικό Λύκειο και το Τεχνικό-Επαγγελματικό Λύκειο. Οι απόφοιτοι του Γενικού Λυκείου μπορούν να εισαχθούν μετά από εξετάσεις σε όλα τα ιδρύματα ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ οι απόφοιτοι του Τεχνικού-Επαγγελματικού Λυκείου δεν μπορούν να διεκδικήσουν θέσεις στο Πανεπιστήμιο.
- Η γενική δημόσια εκπαίδευση παρέχεται δωρεάν.
- Επίσημη γλώσσα διδασκαλίας, βιβλίων και αντικειμένου διδασκαλίας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης είναι η νεοελληνική, χωρίς ιδιωματισμούς και ακρότητες (Άρθρο 2, παρ. 1-2, Ν. 309/1976).
- Διαιρείται η δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε 3/χρονο γυμνάσιο και 3/χρονο λύκειο. Το λύκειο έχει πολλές κατευθύνσεις. Οι απόφοιτοι του γυμνασίου μπορούν να φοιτήσουν χωρίς εξετάσεις σε μια τεχνική- επαγγελματική σχολή ή να δώσουν εξετάσεις και να συνεχίσουν στο λύκειο, Γενικό ή Τεχνικό). Το πρόγραμμα των γενικών λυκείων προετοίμαζε τους μαθητές για την ανώτατη εκπαίδευση με πανελλήνιες εξετάσεις. Στη Β΄ και Γ΄ τάξη ο μαθητής μπορούσε να διαλέξει θετική κατεύθυνση ή θεωρητική-φιλολογική.
- Τα τεχνικά-επαγγελματικά λύκεια θεωρούνταν ισότιμα των γενικών.

Με την έναρξη της σχολικής χρονιάς 1979-80 η μικτή φοίτηση στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αποτελεί πλέον πραγματικότητα. Το Υπουργείο Παιδείας με μια σειρά Υπουργικών Αποφάσεων[12] προχώρησε στη «μικτοποίηση» των Γυμνασίων και των Λυκείων που πρότειναν ότι μπορούν και θέλουν να γίνουν μικτά. Επίσης, προχώρησε και στην ίδρυση επτά νέων μικτών προτύπων κλασσικών Λυκείων και ογδόντα μικτών ημερησίων Γυμνασίων[13]. Όμως καθολική και οριστική εφαρμογή της συνεκπαίδευσης αγοριών και κοριτσιών έχουμε με το Ν. 1566/1985 (άρθρο 2, εδ. 5), από τον οποίο προβλέπεται ότι: *«στα σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης φοιτούν μαζί αγόρια και κορίτσια».*

[12] Π.χ . Δ.28515/28-7-1979
[13] Π.Δ. 530/1979

Με το Π.Δ. 497/1981

- Καταργούνται οι εξετάσεις από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο.
- Καταργούνται οι πανελλήνιες εξετάσεις της Β΄ Λυκείου και μένουν οι εξετάσεις οι οποίες μετονομάζονται σε *πανελλαδικές* της Γ΄ Λυκείου σε 4 μαθήματα.
- Το καθεστώς της λειτουργίας της Γ΄ Λυκείου μόνο για τις πανελλαδικές εξετάσεις συνεχίζεται (μαθήματα δεσμών, μαθήματα κορμού).
- Οι απόφοιτοι των Τεχνικών Λυκείων καταλαμβάνουν συγκεκριμένο ποσοστό των θέσεων στα Τ.Ε.Ι.
- Καθιερώνεται η δημοτική ως επίσημη γλώσσα του κράτους.
- Καθιερώνεται το μονοτονικό σύστημα (Π.Δ. 297/1982).
- Ψηφίζεται νέος κανονισμός μαθητικών κοινοτήτων.
- Γράφονται καινούργια βιβλία για μαθητές και δασκάλους και συντάσσονται νέα αναλυτικά προγράμματα.
- Καταργούνται οι εξετάσεις για την εισαγωγή στα λύκεια και αλλάζει το σύστημα εισαγωγής στα Α.Ε.Ι.

Το **1983** δημιουργούνται οι 4 δέσμες (οι οποίες αργότερα γίνονται 5, η 5η Γενικής Ωφελιμότητας) στη Γ΄ Λυκείου και τα Ενιαία Πολυκλαδικά Λύκεια (Ε.Π.Λ)[14].

Ο **Ν. 1566/1985** θέτει ως σκοπό της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης *«να συμβάλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά».*[15]

Τα κυριότερα σημεία του είναι:

- Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρέχεται από τα γυμνάσια και τα λύκεια καθώς και τις τεχνικές και επαγγελματικές σχολές.
- Η φοίτηση είναι *9χρονη υποχρεωτική* (6ετής στο δημοτικό και 3ετής στο γυμνάσιο).
- Τα λύκεια λειτουργούν ως Γενικά, Κλασικά, Τεχνικά-επαγγελματικά και Ενιαία Πολυκλαδικά.
- Ιδρύονται τεχνικές-επαγγελματικές σχολές (Τ.Ε.Σ) οι απόφοιτοι των οποίων εξειδικεύονται σε επιχειρήσεις με την φροντίδα του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ).
- Ιδρύονται σχολικά εργαστηριακά κέντρα (Σ.Ε.Κ) για την πρακτική άσκηση των μαθητών των τεχνικών-επαγγελματικών λυκείων (Τ.Ε.Λ), των ενιαίων πολυκλαδικών (Ε.Π.Λ) και των τεχνικών-επαγγελματικών σχολών (Τ.Ε.Σ).

Το **1987** εισάγεται το μάθημα της Πληροφορικής και η χρήση Η/Υ στα σχολεία.

Με το **Π.Δ 429/91** έγινε αλλαγή στο σύστημα αξιολόγησης των μαθητών στο Γυμνάσιο, καθιερώθηκε η ενισχυτική διδασκαλία στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο και η υποχρεωτική διδασκαλία δεύτερης ξένης γλώσσας (Γαλλικά κατά κύριο λόγο ή Γερμανικά) από την Α΄ Γυμνασίου.

Με το **Ν. 2640/98** καταργούνται τα Τ.Ε.Λ και οι Τ.Ε.Σ, ενώ δημιουργούνται τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε) τα οποία οργανώνονται σε δύο κύκλους διάρκειας δύο και ενός έτους αντίστοιχα. Συντάσσονται ενιαία προγράμματα σπουδών και γράφονται νέα βιβλία, θεσμοθετούνται πανελλήνιες εξετάσεις στη Β΄ και Γ΄Λυκείου σε όλα τα μαθήματα, οι βαθμοί των οποίων συνυπολογίζονται για την εισαγωγή στα Τ.Ε.Ι και Α.Ε.Ι. Αργότερα τα

[14] Πρόκειται για έναν τύπο λυκείου που ενσωματώνει τη γενική με την τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση, ο οποίος καταργείται το Νόμο 2525/1997

[15] Άρθρο 1, παρ. 1

εξεταζόμενα μαθήματα στη Β΄ και Γ΄ Λυκείου, των οποίων οι βαθμοί συνυπολογίζονται με την προφορική επίδοση, γίνονται εννέα.

Με την **Υ.Α 253/β6/1340 (ΦΕΚ 565-15.5-2001)** δημιουργούνται τρεις (3) κατευθύνσεις, η Θετική, η Θεωρητική και Τεχνολογική και εισάγονται νέες ειδικότητες στα Τ.Ε.Ε.

Με νέα νομοθετική ρύθμιση το καλοκαίρι του 2004 (Ν. 3255/2004, ΦΕΚ 138/Α), καταργούνται οι εξετάσεις στη Β′ τάξη Λυκείου και από το σχολικό έτος 2005-2006 μειώνονται τα εξεταζόμενα μαθήματα στη Γ′ τάξη Λυκείου από εννέα σε έξι.[16]

Με το **Ν.3475/2006** το Ενιαίο Λύκειο ονομάζεται Γενικό, τα Τ.Ε.Ε μετονομάζονται σε ΕΠΑΛ ή ΕΠΑΣ. Καθιερώνεται η βάση του «10» για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στο **Φ.252/58011/Β6/20-5-2010** δημοσιεύτηκε ο **Ν. 3848**. Με το άρθρο 35 καταργείται η βαθμολογική βάση του «10» για την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ευρήματα για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στη Νέα Ορεστιάδα

Η περίοδος χαρακτηρίζεται από τη μεταπολίτευση και τον εκδημοκρατισμό (1974-1981). Λαμβάνουν χώρα σημαντικές μεταρρυθμίσεις στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, στα αναλυτικά προγράμματα, στο σύστημα ενδοσχολικών εξετάσεων, στον τρόπο εισαγωγής στα Α.Ε.Ι., ενώ σημειώνεται αύξηση του πληθυσμιακού δυναμικού με την άφιξη των Παλιννοστούντων στην περιοχή (1990-2000).

Τα ευρήματα που ακολουθούν (βλ. Διαγράμματα 13, 14, 15, 16, 17, 18) αφορούν στην υποχρεωτική εκπαίδευση, το τριτάξιο Γυμνάσιο –ημερήσιο και εσπερινό- το Γενικό και το Τεχνικό-Επαγγελματικό Λύκειο –ημερήσιο και εσπερινό- και τη Δημόσια Κατωτέρα Τεχνική Σχολή (ημερήσια και εσπερινή).

Στα **τριτάξια Γυμνάσια της Νέας Ορεστιάδας** συνολικά εγγράφηκαν 9958 μαθητές, 5210 αγόρια και 4748 κορίτσια. Παρατηρείται ότι από το σύνολο των εγγραφέντων μαθητών το 52,3% είναι αγόρια και το 47,7% είναι κορίτσια (βλ. Διάγραμμα 13).

Διάγραμμα 13. Τριτάξια Γυμνάσια: Σύνολο εγγεγραμμένων αγοριών και κοριτσιών (1975-2009).

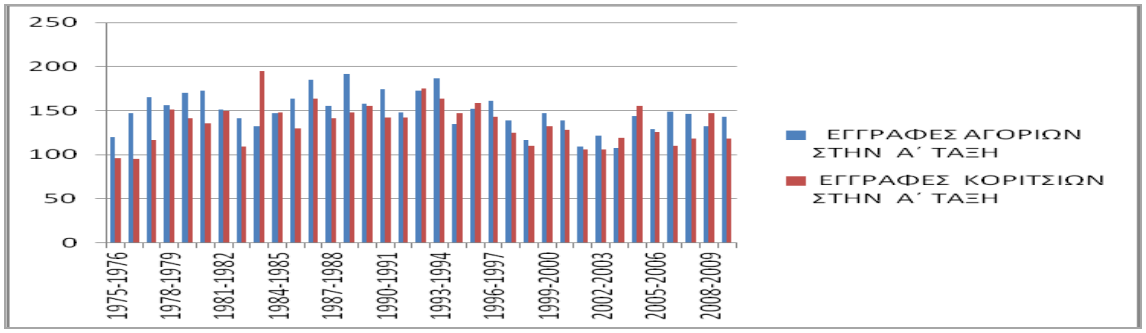

Από αυτούς απολύθηκαν συνολικά το 82,2 % (8189 μαθητές), εκ των οποίων το 79,1 % αγόρια (4120) και το 85,7 % κορίτσια (4069) (βλ. Διάγραμμα 14, 15).

[16] Φ253/28934/Β6/30-3-2006(ΦΕΚ 391 Β)΄

Διάγραμμα 14. Τριτάξια Γυμνάσια: Σύνολο εγγεγραμμένων και αποφοίτων (1975-2012).

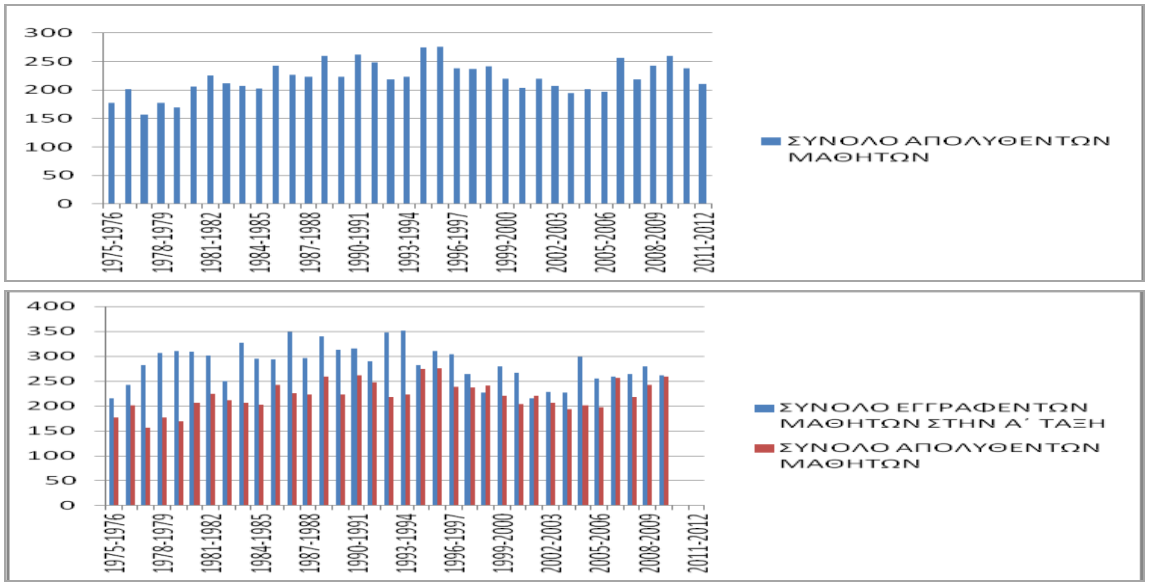

Διάγραμμα 15. Τριτάξια Γυμνάσια: Σύνολο εγγεγραμμένων και αποφοίτων αγοριών και κοριτσιών (1975-2012).

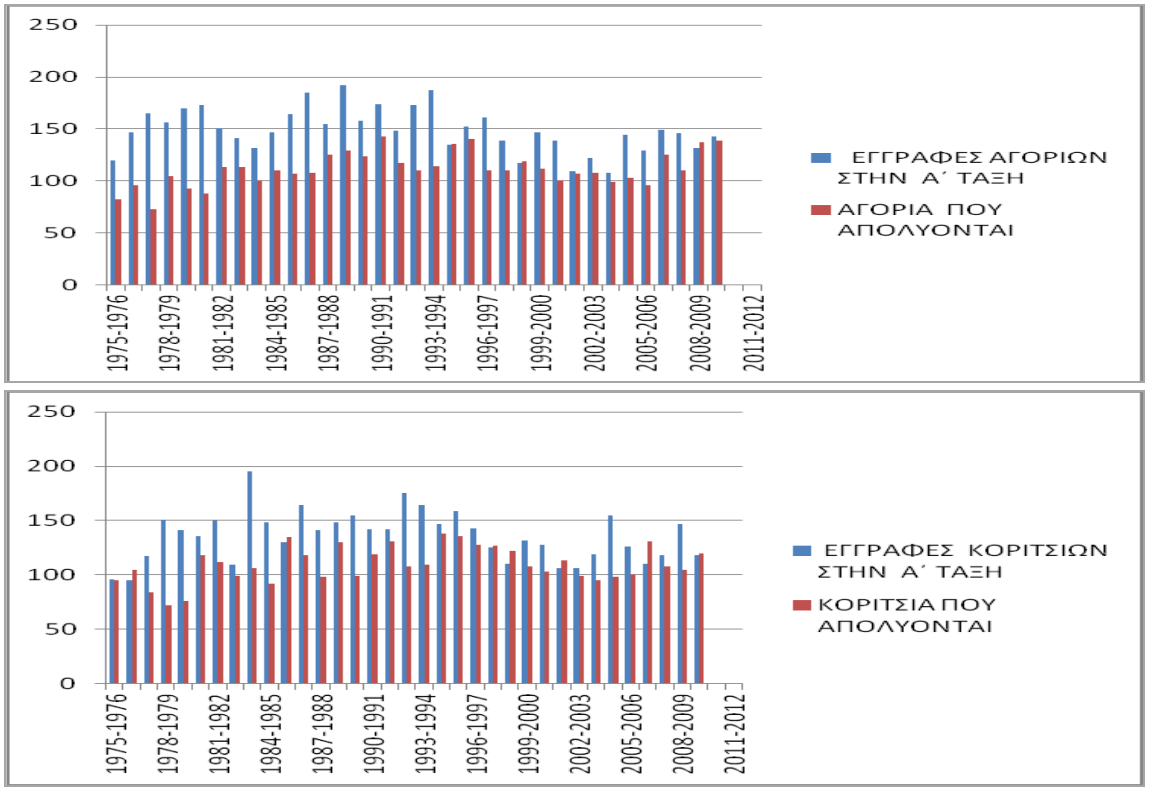

Στα **τριτάξια Γενικά Λύκεια** της Νέας Ορεστιάδας συνολικά κατά τη χρονική περίοδο 1979-2012 εγγράφονται 6123 μαθητές από τους οποίους το 44% είναι αγόρια (2692) και το 56% κορίτσια (3431) (βλ. Διάγραμμα 16).

Από τους εγγεγραμμένους μαθητές απολύθηκε συνολικά ποσοστό 75,9 % (4648 μαθητές), εκ των οποίων το 72,8 % είναι αγόρια (1959) και το 78,4 % κορίτσια (2689) (βλ. Διάγραμμα 17).

Διάγραμμα 16. Τριτάξια Γενικά Λύκεια: Σύνολο εγγεγραμμένων αγοριών και κοριτσιών (1979-2010).

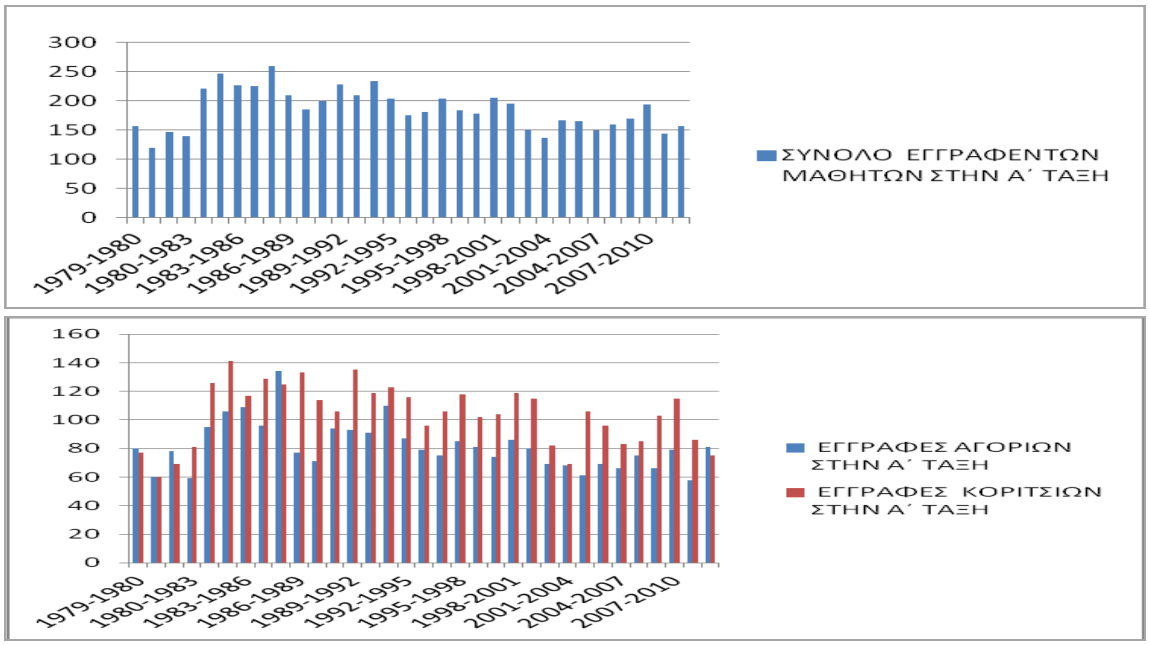

Διάγραμμα 17. Τριτάξια Γενικά Λύκεια: Σύνολο αποφοίτων αγοριών και κοριτσιών (1979-2010).

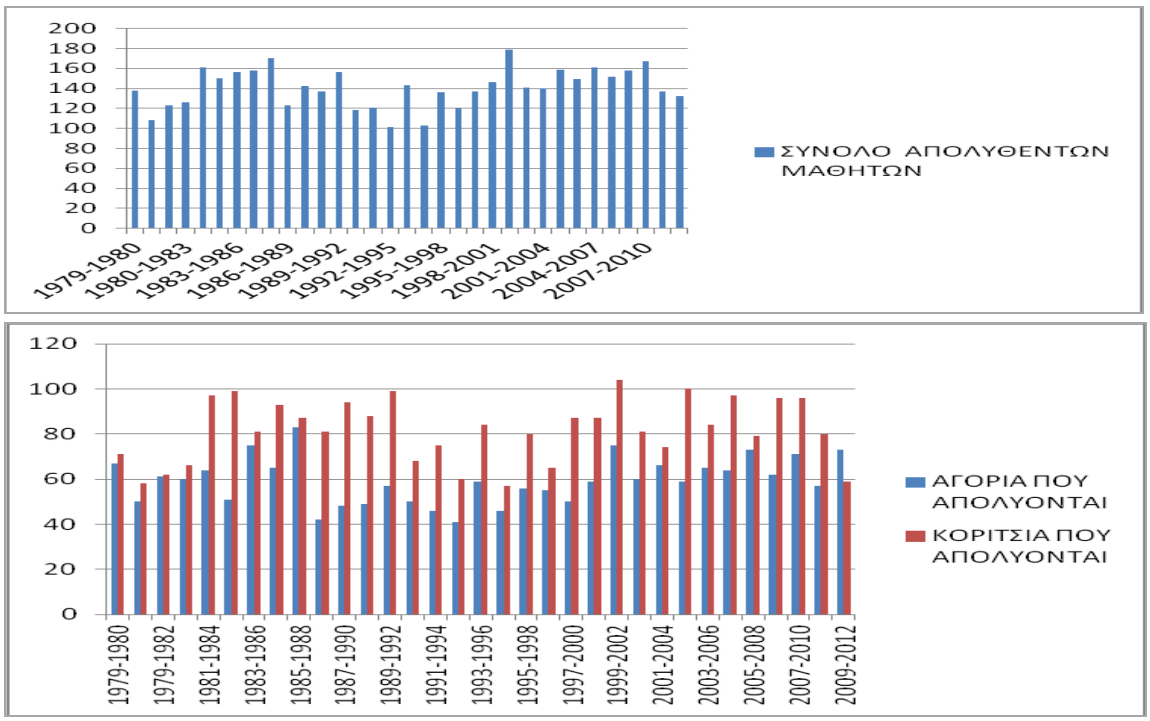

Τα αγόρια απολύονται σε ποσοστό 72,8%, ενώ τα κορίτσια σε ποσοστό 78,4% (βλ. Διάγραμμα 18).

Στα **ΚΕΤΕ (Κέντρα Επαγγελματικής Τεχνικής Εκπαίδευσης**) της Νέας Ορεστιάδας συνολικά κατά τη χρονική περίοδο 1979-2012 εγγράφονται 5258 μαθητές από τους οποίους ποσοστό 60,5% είναι αγόρια (3181) και 39,5% είναι κορίτσια (2077) (βλ. Διάγραμμα 19).

Διάγραμμα 18. Τριτάξια Γενικά Λύκεια: Σύνολο εγγεγραμμένων και αποφοίτων αγοριών και κοριτσιών (1979-2012).

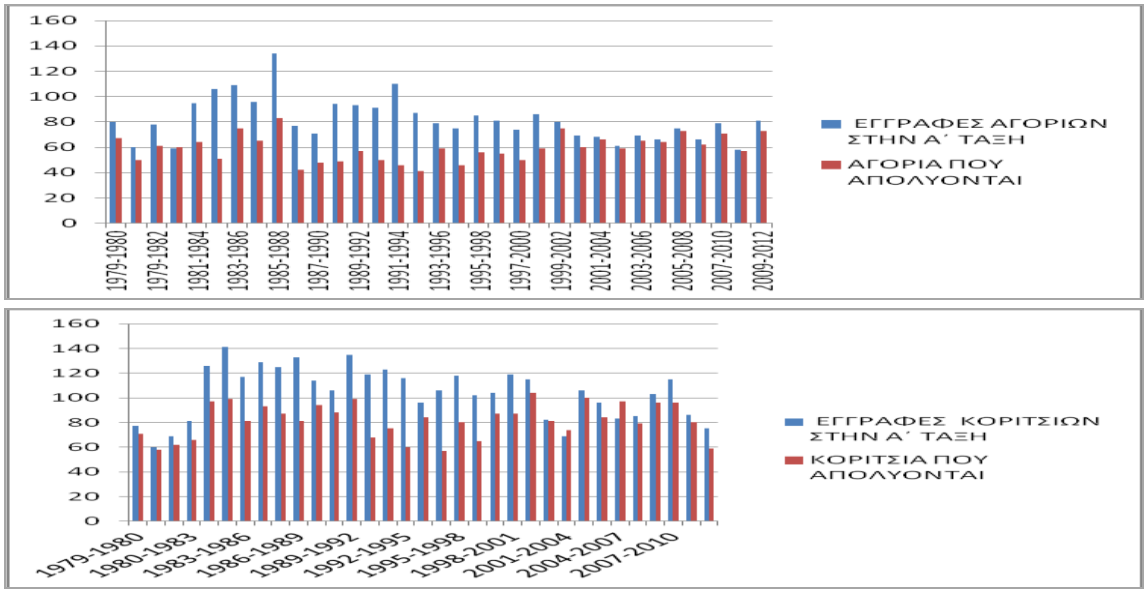

Διάγραμμα 19. Κέντρα Επαγγελματικής Τεχνικής Εκπαίδευσης: Σύνολο εγγεγραμμένων αγοριών και κοριτσιών (1977-2010).

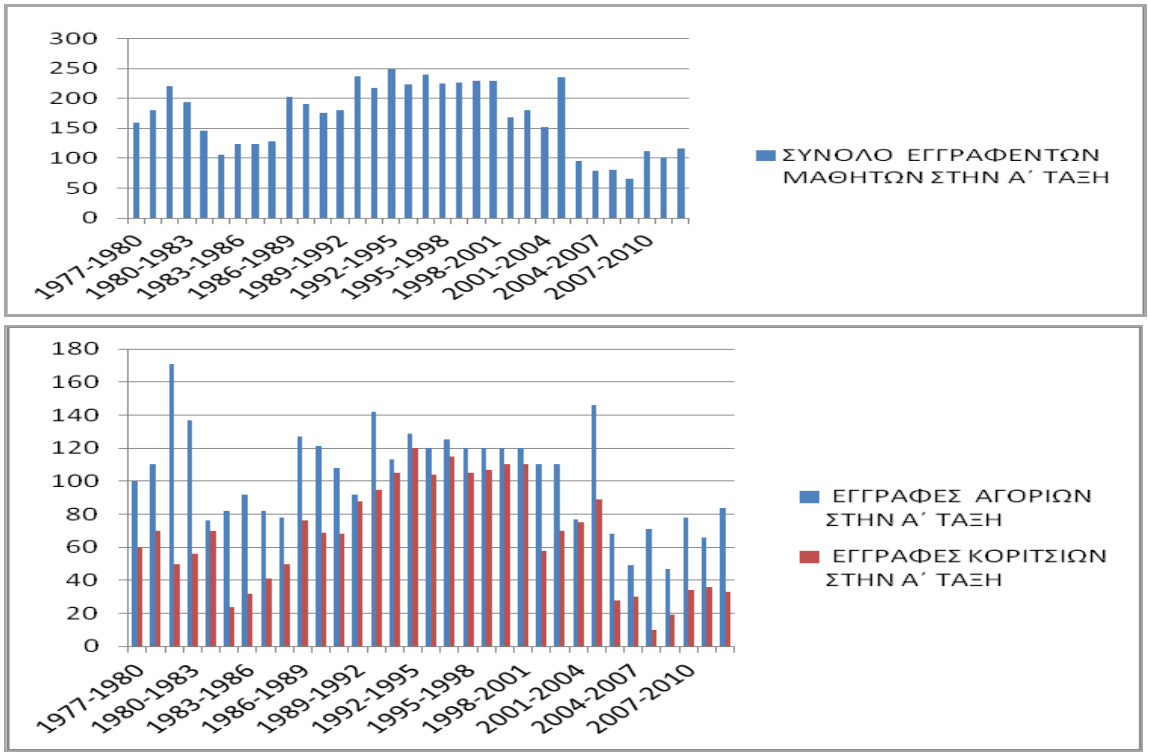

Από αυτούς απολύθηκε συνολικά ποσοστό 83,2 % (4374), εκ των οποίων το 78,3 % είναι αγόρια (2491) και το 89,7 % κορίτσια (1864) (βλ. Διάγραμμα 20).

Τα αγόρια απολύονται σε ποσοστό 78,5%, ενώ τα κορίτσια σε ποσοστό 89,7% (βλ. Διάγραμμα 21).

Από τους μαθητές που απολύθηκαν από το τριτάξιο Γυμνάσιο το 54% συνεχίζει στο Γενικό Λύκειο (ΓΕΛ) και το 46% στο Τεχνικό – Επαγγελματικό Λύκειο (ΤΕΛ). Αναλυτικά το 44%

των αγοριών και το 56% των κοριτσιών ακολουθεί το Γενικό Λύκειο, ενώ το 58% των αγοριών και το 42% των κοριτσιών ακολουθεί το Τεχνικό – Επαγγελματικό Λύκειο.

Είναι γεγονός ότι στην εικοσαετία από το 1985 έως το 2005 οι εγγραφές στο Τεχνικό – Επαγγελματικό Λύκειο είναι αυξημένες, ενώ μετά το 2005 παρατηρείται μια πτωτική τάση. Επίσης, παρατηρείται ότι το ποσοστό των μαθητών που απολύονται διαφέρει μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών. Τα κορίτσια απολύονται σε ποσοστό 89,7%, ενώ τα αγόρια σε ποσοστό 78,5% (βλ. Διάγραμμα 22).

Στα διαγράμματα 23, 24, 25, 26, 27, 28 παρουσιάζεται η πορεία των εγγεγραμμένων και των απολυθέντων μαθητών συνολικά, οι οποίοι χωρίζονται σε αγόρια και κορίτσια στην περίοδο των 75 ετών (1937-2012) κατά τη διάρκεια της οποίας λειτούργησαν σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας.

Διάγραμμα 20. Κέντρα Επαγγελματικής Τεχνικής Εκπαίδευσης: Σύνολο αποφοίτων αγοριών και κοριτσιών (1977- 2010).

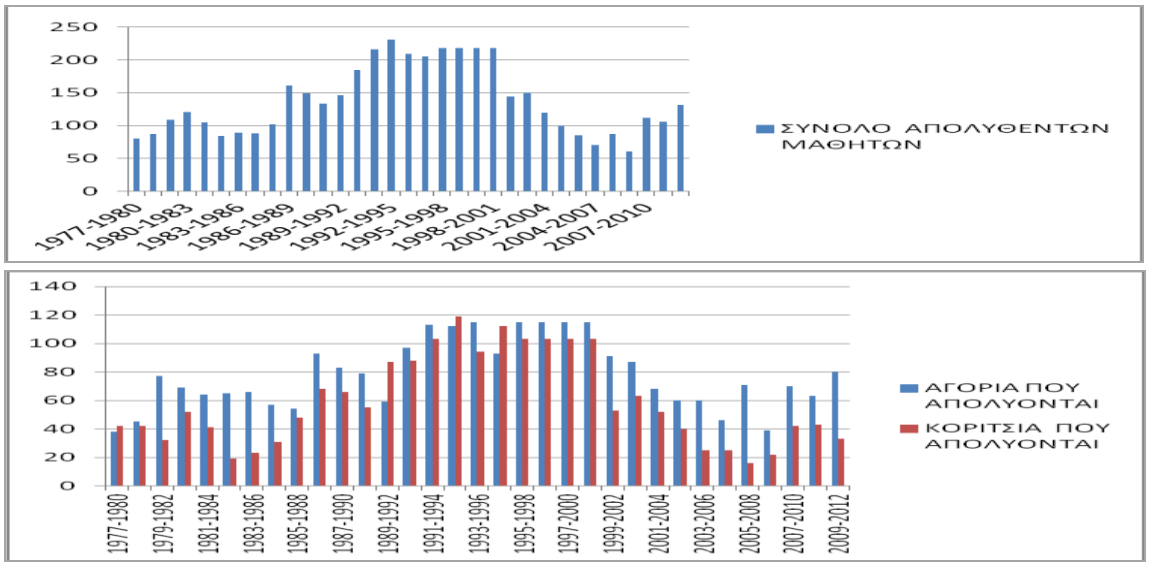

Διάγραμμα 21. Κέντρα Επαγγελματικής Τεχνικής Εκπαίδευσης: Σύνολο εγγεγραμμένων και αποφοίτων κοριτσιών (1977-2012).

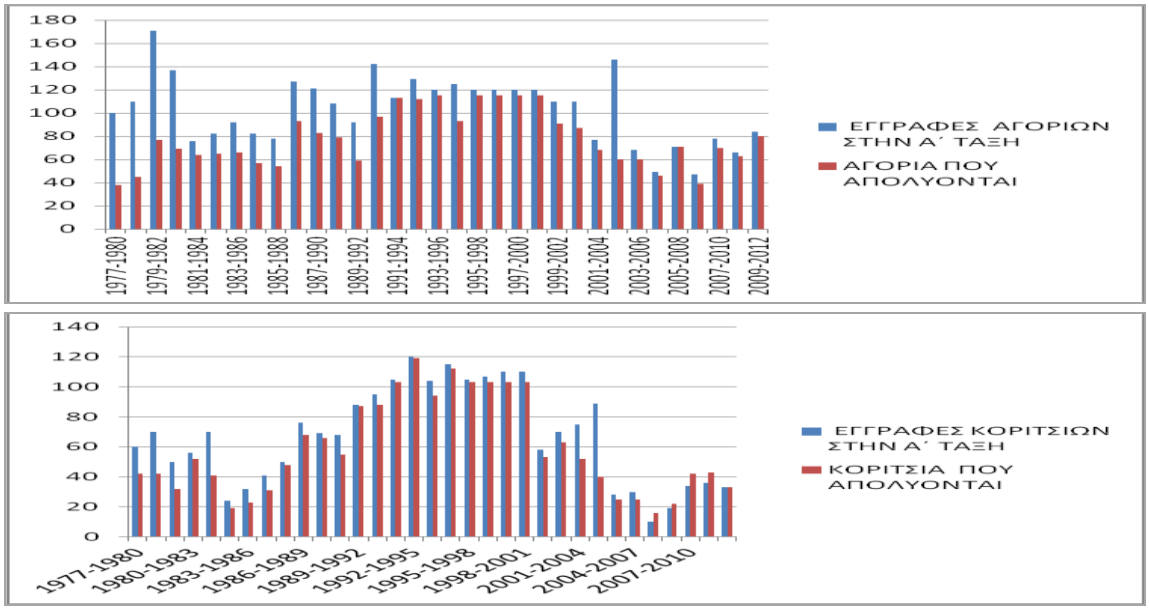

Διάγραμμα 22. Γενικά Λύκεια, Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο: Σύνολο εγγεγραμμένων αγοριών και κοριτσιών**.**

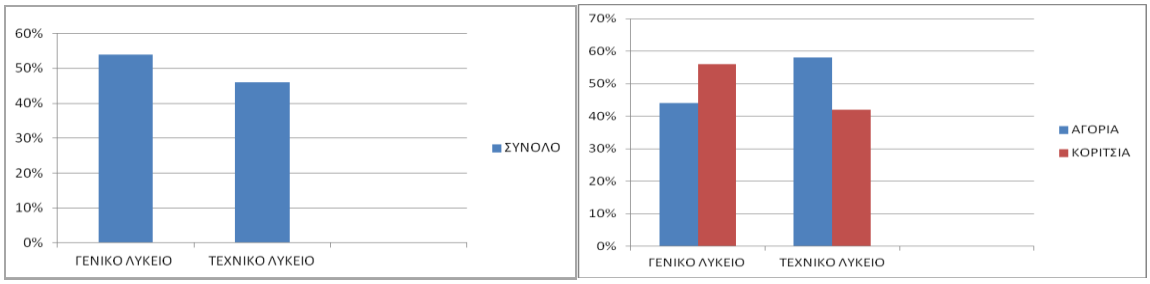

Διάγραμμα 23. Σύνολο εγγεγραμμένων μαθητών (1937-2012).

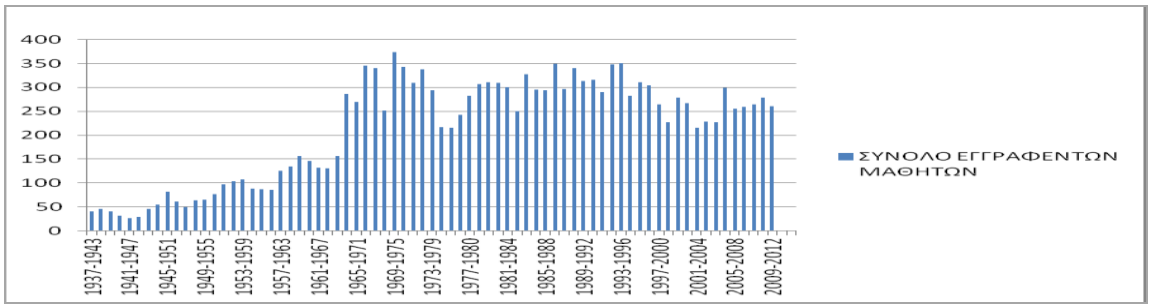

Διάγραμμα 24. Σύνολο εγγεγραμμένων αγοριών και κοριτσιών (1937-2012).

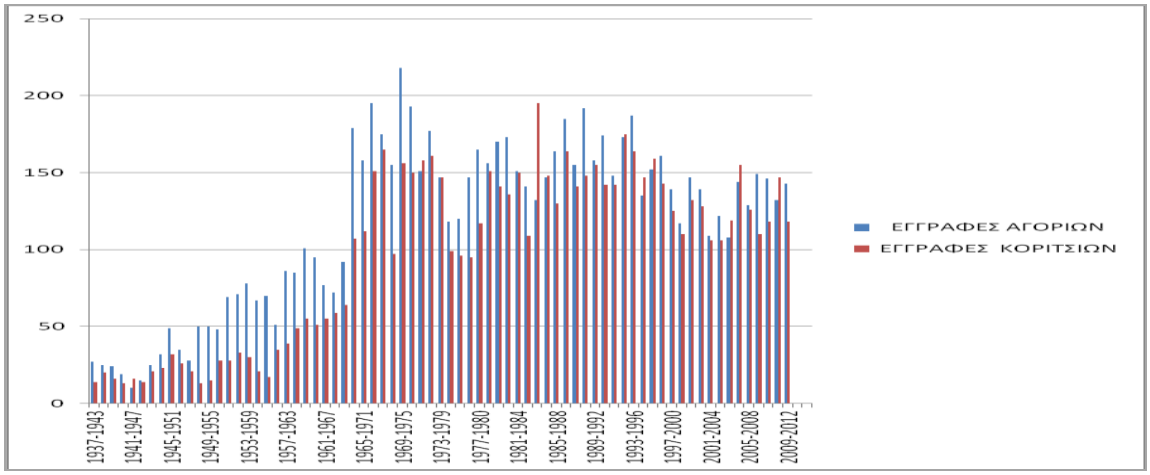

Διάγραμμα 25. Σύνολο αποφοίτων (1937-2012).

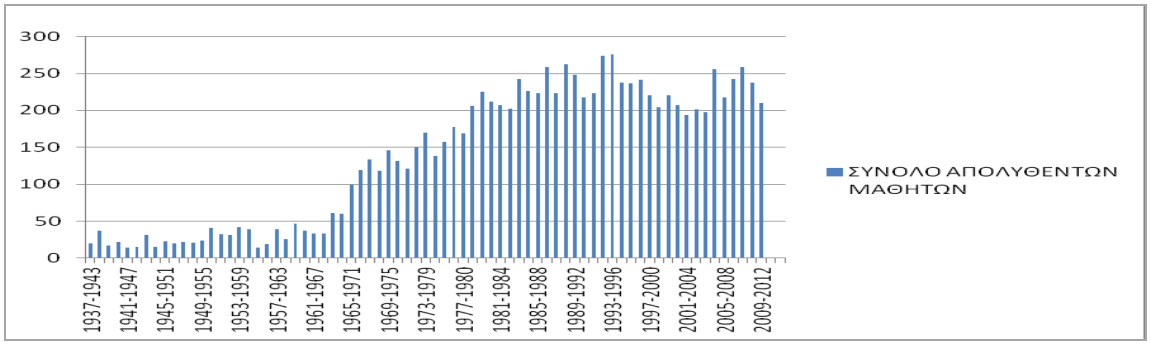

Διάγραμμα 26. Σύνολο αποφοίτων αγοριών και κοριτσιών (1937-2012).

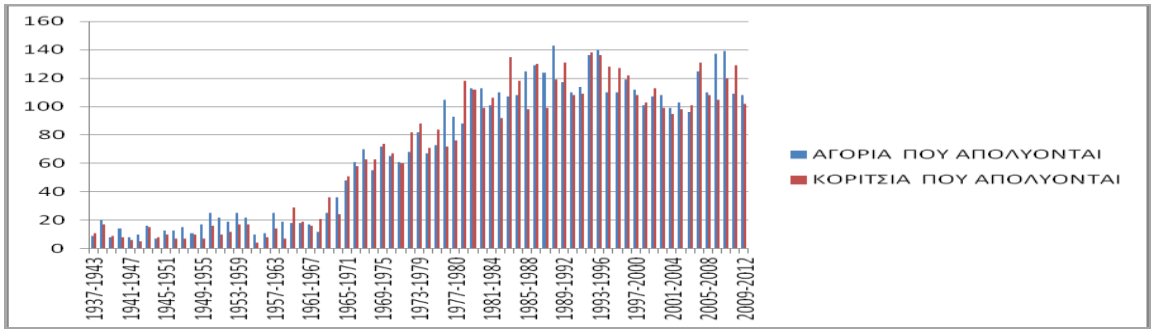

Διάγραμμα 27. Σύνολο εγγεγραμμένων και αποφοίτων αγοριών (1937-2012).

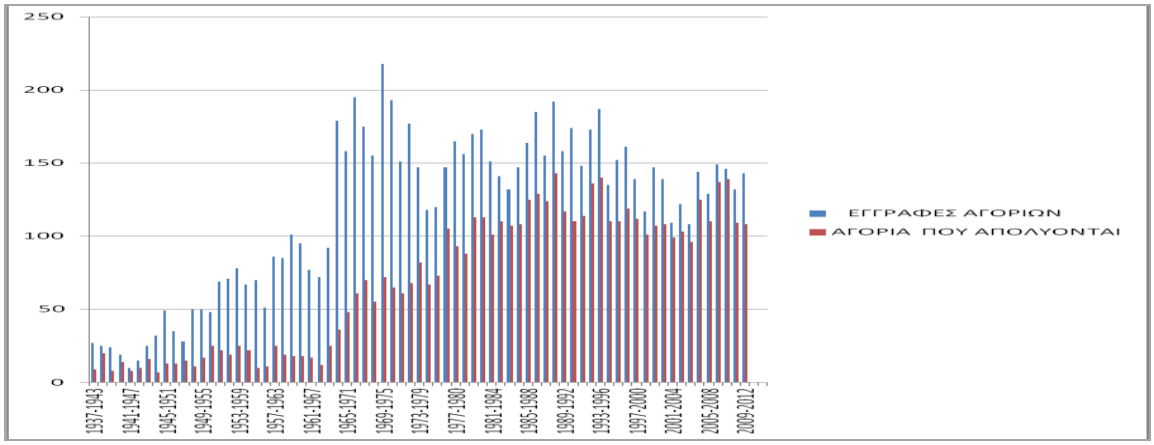

Διάγραμμα 28. Σύνολο εγγεγραμμένων και αποφοίτων κοριτσιών (1937-2012).

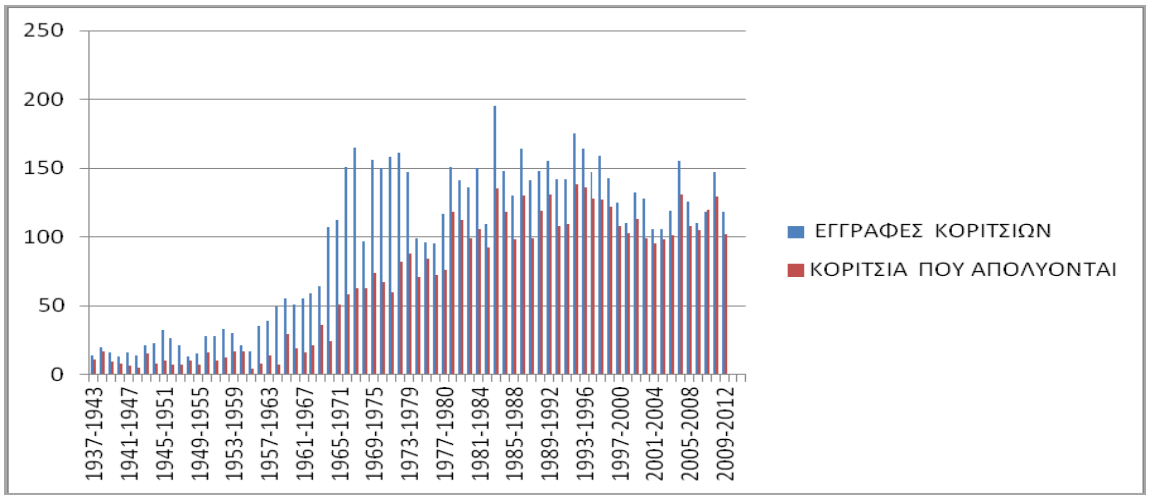

Συζήτηση-Συμπεράσματα

Από την έρευνα και τα αποτελέσματά της εξήχθησαν αρκετά ενδιαφέροντα συμπεράσματα που αποδεικνύουν το ενδιαφέρον των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Με την παρούσα έρευνα αναδείχτηκαν πτυχές για τις τρεις περιόδους που εξετάστηκαν.

(1923-1950): Παρά τις δυσκολίες που υπάρχουν, προβλήματα του Μεσοπολέμου, Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος, οικονομική δυσπραγία, εγγράφεται σημαντικός αριθμός μαθητών

(αγόρια-κορίτσια). Η νοοτροπία της αστικής κοινωνίας ενισχύει τη διάθεση για συνέχιση σπουδών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

(1950-1975): Η χώρα αντιμετωπίζει προβλήματα, όπως η δικτατορία (1967-1974) και το έντονο κύμα μετανάστευσης που παρατηρείται. Ωστόσο, υπάρχει σημαντικός αριθμός μαθητών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Επίσης, αξιοσημείωτη είναι η στροφή στην τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση, η οποία συνδέεται με τις ανάγκες της κοινωνίας αυτής της περιόδου για εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό (ιδρύεται το 1970 Τ.Ε.Σ στη Νέα Ορεστιάδα).

(1975-2012): Ο αριθμός των μαθητών που εγγράφονται στο Γυμνάσιο είναι μεγαλύτερος, πάλι όμως τα αγόρια είναι περισσότερα (αποφοιτά μεγαλύτερο ποσοστό κοριτσιών). Στα Λύκεια εγγράφονται και αποφοιτούν περισσότερα κορίτσια. Στα ΚΕΤΕ, αντίθετα, εγγράφονται αγόρια διπλάσια από τα κορίτσια. Καταφέρνουν όμως να αποφοιτήσουν περισσότερα κορίτσια Αυτό μπορεί να ερμηνευτεί, αν συνεκτιμηθούν οι αντιλήψεις της κοινωνίας για την αναγκαιότητα της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και για τα δύο φύλα, η αλλαγή στο σύστημα εξετάσεων και πρόσβασης στα Α.Ε.Ι και Τ.Ε.Ι, η μικτοποίηση των σχολείων, ο γενικότερος φιλελευθερισμός που επικρατεί.

Από τα παραπάνω, κρίνεται σκόπιμο στο μέλλον να πραγματοποιηθεί έρευνα και στα σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ν. Ορεστιάδα, έτσι ώστε να διερευνηθεί η σχέση που υπάρχει μεταξύ της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης όσον αφορά στον αριθμό των εγγεγραμμένων και αποφοίτων μαθητών, αλλά και τον αριθμό των μαθητών που διέκοψαν τη φοίτησή τους.

Επίσης, ενδιαφέρον θα ήταν να συνεξεταστούν ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών στα σχολεία της πόλης, οι πληθυσμιακές μετακινήσεις που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή, ο αριθμός των μετεγγραφών, ο αριθμός των μαθητών που φοιτούν σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που λειτουργούν στην ευρύτερη περιοχή, ο αριθμός των εκπαιδευτικών που υπηρέτησαν σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και η μαθητική διαρροή.

Τέλος, διαφωτιστικό θα ήταν να γίνει συσχετισμός των αποφοίτων με τους επιτυχόντες σε Α.Ε.Ι και Τ.Ε.Ι, ούτως ώστε να εξαχθούν πληρέστερα συμπεράσματα για την Εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες στην περιοχή της Νέας Ορεστιάδας.

Βιβλιογραφία

Αντωνίου, Χ. (1996). Ιδιαιτερότητες της εκπαίδευσης των γυναικών στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες (1933-1987). Νέα Παιδεία, τ. 77.

Γεωργούλης, Σ. (1996). Η Ν. Ορεστιάδα και η Επαρχία της: Πύλη Ανατολής και Δύσης. Αθήνα: Χορηγία Δήμου Ν. Ορεστιάδας.

Δημαράς, Α. (1990). Η Μεταρρύθμιση που δεν Έγινε. Τόμοι Α΄και Β΄. Αθήνα: Ερμής.

Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (1993α). Η μικτή εκπαίδευση στα δευτεροβάθμια σχολεία στην Ελλάδα: Προοπτικές και δημόσιες συζητήσεις από τις αρχές του αιώνα μας μέχρι σήμερα. Σε: Δεληγιάννη, Β. Ζιώγου, Σ. (Επιμ), Εκπαίδευση και Φύλο, Ιστορική Διάσταση και Σύγχρονος Προβληματισμός. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σελ. 193-208.

Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (1993β). Η εξέλιξη του προβληματισμού για τη γυναικεία εκπαίδευση στην Ελλάδα. Σε: Δεληγιάννη, Β. Ζιώγου, Σ. (Επιμ), Εκπαίδευση και Φύλο, Ιστορική Διάσταση και Σύγχρονος Προβληματισμός. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σελ. 71-93.

Κίτσου, Α. (1993). Ιστορική Εξέλιξη του Θεσμού της Συνεκπαίδευσης των Δύο Φύλων. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Κουφός, Ν. (1994). Καβύλη – Στη Ροή του Χρόνου και της Ιστορίας. Ν. Ορεστιάδα: Έκδοση Κοινότητας Καβύλης.

Μπράβος, Θ. (2004). Στα Νερά που Χωρίζουν Ανατολή και Δύση. Ξάνθη: Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης.

Παπανούτσος, Ε. (1965). Αγώνες και Αγωνία για την Παιδεία. Αθήνα: Ίκαρος.

Πολυχρονόπουλος, Π. (1980). Παιδεία και Πολιτική στην Ελλάδα. Αθήνα: Καστανιώτης.

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Αθήνα: Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ορεστιάδας.
Φραγκουδάκη, Ά. (1982). Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και Φιλελεύθεροι Διανοούμενοι. Αθήνα: Κέδρος.
Χαραλάμπους, Δ. (1987). Ο Εκπαιδευτικός Όμιλος: Η Ίδρυση, η Δράση του για την Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και η Διάσπασή του. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Νόμοι –Διατάγματα – Υπουργικές Αποφάσεις

Ν. 4397/1929 *Περί στοιχειώδους εκπαιδεύσεως* (ΕτΚ αριθμ. 309/Α′/24-8-1929)
Ν. 4373/1929 *Περί διαρρυθμίσεως των σχολείων της Μ. Εκπαιδεύσεως* (ΕτΚ.αριθμ. 297/Α'/20-8-1929)
Ν. 5045/ 1930 *Περί σχολικών βιβλίων*
Ν. 770/1937 *Περί λειτουργίας οκταταξίου Γυμνασίου*
Ν. 952/1937 *Περί ιδρύσεως Οργανισμού για την έκδοση βιβλίων*
Ν. 1800/1939 *Περί του αναλυτικού και ωρολογίου προγράμματος των μαθημάτων των διδακτέων εις τους μαθητάς των επί τη βάσει του υπ' αρθμ. 1849/1939 Αναγκ. Νόμου ιδρυθέντων Εξαταξίων Γυμνασίων*
Ν. 129/1967 *Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως Γενικής Εκπαίδευσης και άλλων τινών διατάξεων*
Ν. 309/1976 Ν. 309/ 1976 (ΦΕΚ 100/30-4-1976) *Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως*
Ν. 576/1977 *Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Μέσης και Ανωτέρας Τεχνικής και. Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως*
Ν. 2640/98(ΦΕΚ 206Α/98) *Δευτεροβάθμια Τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις*
Ν. 1566/85 (ΦΕΚ 167Α/85) *Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις*
Ν. 2525/97 (ΦΕΚ 188Α/97) *Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις*
Ν. 2640/98 (ΦΕΚ 206Α/98) *Δευτεροβάθμια Τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις*
Ν. 3848/2010 *Αναβάθμιση του ρόλου του εκπαιδευτικού - καθιέρωση κανόνων αξιολόγησης και αξιοκρατίας στην εκπαίδευση και λοιπές διατάξεις*
Ν.Δ. 3971/1959 *Περί Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως, οργανώσεως της Μέσης Εκπαιδεύσεως, και διοικήσεως της Παιδείας*
Ν. Δ. 4379/1964 *Δια την ανόρθωσιν της Παιδείας: Βασίλειον της Ελλάδος,Υπουργείον Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Περί οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως (Στοιχειώδους και Μέσης)*
Δ.28515/28-7-1979 *Περί μετονομασίας σχολείων Μ.Ε.*
Π.Δ. 530/1979 *Περί ιδρύσεως μικτών προτύπων Ελληνικών κλασσικών Λυκείων, μικτών ημερησίων Γυμνασίων*
Π.Δ. 497/1981 (Φ.Ε.Κ 134/25-5-1981, τεύχος Α')
Περί τροποποιήσεως, συμπληρώσεως και αντικαταστάσεως διατάξεων του Π.Δ. 483/1997 περί οργανώσεως και λειτουργίας των Δημοτικών Σχολείων Δημοσίας και Ιδιωτικής Εκπαιδεύσεως
Π.Δ. 297/1982 *Εφαρμογή του μονοτονικού συστήματος στην Εκπαίδευση και στη Διοίκηση*
Π.Δ 429/91 *Αξιολόγηση και Ενισχυτική Διδασκαλία Μαθητών Γυμνασίου*
Π.Δ. 140/98 και Εγκύκλιος Γ2/4791/7-9-98
Υ.Α Δ2/1938/26-2-98 *Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και των εκπαιδευτικών*
Υ.Α 253/β6/1340 (ΦΕΚ 565-15.5-2001) *Πρόσβαση κατόχων απολυτηρίου Ενιαίου Λυκείου ή άλλου τύπου Λυκείου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*
Υ.Α 253/28934/Β6/30-3-2006(ΦΕΚ 391 Β΄) *Πρόσβαση των κατόχων απολυτηρίου Ενιαίου Λυκείου ή άλλου τύπου Λυκείου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*
Φ.252/58011/Β6/20-5-2010 *Βάση εισαγωγής για την πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 211-220

Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Σοφία Τσιροπούλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ή η Εκπαίδευση για την Αειφορία, όπως αναφέρεται μετά το 1992, εστιάζεται στις σχέσεις ανάμεσα στην ποιότητα του περιβάλλοντος, στην κοινωνική δικαιοσύνη και στην οικονομική ανάπτυξη. Στα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που υλοποιούνται στα σχολεία εφαρμόζονται καινοτόμες μεθοδολογίες, όπως η διεπιστημονική μάθηση, η βιωματική προσέγγιση, η ενθάρρυνση της μαθητικής πρωτοβουλίας, το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, η ανάπτυξη δημοκρατικού διαλόγου, η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και οι αρχές της εκπαίδευσης για την επίτευξη του «ενεργού πολίτη». Ακόμη μέσα από τις εκπαιδευτικές επισκέψεις που υλοποιούνται κατά την διάρκεια των προγραμμάτων, διευρύνονται οι ορίζοντες της εκπαίδευσης, φέρνοντας τους μαθητές σε επαφή με τη φύση και την κοινωνική και πολιτιστική ζωή της περιοχής τους.

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης δια των καινοτόμων μεθόδων μάθησης και των εκπαιδευτικών επισκέψεων δίνουν την ευκαιρία στους μαθητές να γνωρίσουν το τοπικό περιβάλλον και να αποκτήσουν δεξιότητες για να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά των στοιχείων του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και τις σχέσεις αλληλεξάρτησης, να αναγνωρίζουν το ρόλο των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στη διαμόρφωση του περιβάλλοντος, να αναζητούν τους παράγοντες που προκαλούν μεταβολές, να διερευνούν τα αίτια, να αναγνωρίζουν τα προβλήματα που δημιουργούνται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και να προτείνουν λύσεις που θα συμβάλλουν στην ανάδειξη της ομορφιάς του τόπου τους και στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη του. Επίσης, παρουσιάζεται ο αριθμός και η θεματολογία των προγραμμάτων που εκπονήθηκαν στα σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Έβρου την τελευταία δεκαετία και αφορούσαν θέματα σχετικά με την ανάδειξη περιοχών οικολογικής, κοινωνικής και οικονομικής σημασίας του Δήμου Ορεστιάδας.

Λέξεις κλειδιά: *Σχολικά Προγράμματα, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Έβρου, ενεργός πολίτης, ποιότητα περιβάλλοντος, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη*

Εισαγωγή

Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση που σύμφωνα με τον ορισμό που δόθηκε σε συνάντηση της IUCN (International Union of Conservation of Nature) στην Νεβάδα των Η.Π.Α. το 1970 είναι η διαδικασία αναγνώρισης αξιών και αποσαφήνισης εννοιών, ώστε να αναπτυχθούν δεξιότητες και στάσεις αναγκαίες για την κατανόηση και εκτίμηση της αλληλοσχέτισης ανθρώπου, πολιτισμού και φυσικού περιβάλλοντος (Γεωργόπουλος, 1998) περάσαμε είκοσι χρόνια αργότερα στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Η ιδέα μιας εκπαίδευσης που προωθεί την Αειφόρο Ανάπτυξη διατυπώθηκε επίσημα στη Διεθνή Διάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη που έγινε στο Rio de Janeiro το 1992 όπου καθορίστηκε το περιεχόμενο των ευρωπαϊκών στρατηγικών *για τον 21ο Αιώνα* (**Agenda 21**). Ο ρόλος και το περιεχόμενο της Εκπαίδευσης στην επίτευξη της Αειφόρου Ανάπτυξης γίνεται διακριτός και σαφής και ορίζεται σαν μία μαθησιακή διαδικασία που οδηγεί στη δημιουργία ενεργών πολιτών που διαθέτουν δεξιότητες για την επίλυση προβλημάτων, επιστημονική και κοινωνική παιδεία προκειμένου να συμμετέχουν σε υπεύθυνες ατομικές και ομαδικές δράσεις. Αυτές οι

δράσεις θα εξασφαλίσουν ένα μέλλον με υγιές περιβάλλον, οικονομική ευημερία, κοινωνική δικαιοσύνη (Δημητρίου 2009). Έτσι, από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση που δίνει έμφαση στην προστασία και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, που συνδέεται κυρίως με τις φυσικές επιστήμες και την οικολογία και που αναφέρεται στο τρίπτυχο περιβάλλον-κοινωνία-οικονομία, χωρίς όμως να τα συνδέει μεταξύ τους, περάσαμε στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη όπου τα θέματα του φυσικού περιβάλλοντος εμποτίζονται με τις έννοιες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δικαιοσύνης, της δημοκρατίας, τα περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα έχουν κοινές αιτίες και λύσεις, μετατοπίζεται το επίκεντρο από τη φύση στην κοινωνία και δίνεται ένας πολιτικός χαρακτήρας και περιεχόμενο δηλαδή εισάγεται η έννοια του «**ενεργού πολίτη».** Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, ως όρος, διατηρείται μέχρι και σήμερα αν και στα σχολεία εφαρμόζεται η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Στη Διεθνή Διάσκεψη της Θεσσαλονίκης, το 1997, η Εκπαίδευση αναγνωρίζεται (Άρθρο 11), ως ισότιμος Πυλώνας της Αειφορίας μαζί με το Περιβάλλον, την Κοινωνία και την Οικονομία και μάλιστα ως το υπόβαθρο και η προϋπόθεση της αποτελεσματικής λειτουργίας των άλλων τριών (Γαβριλάκης 2005).

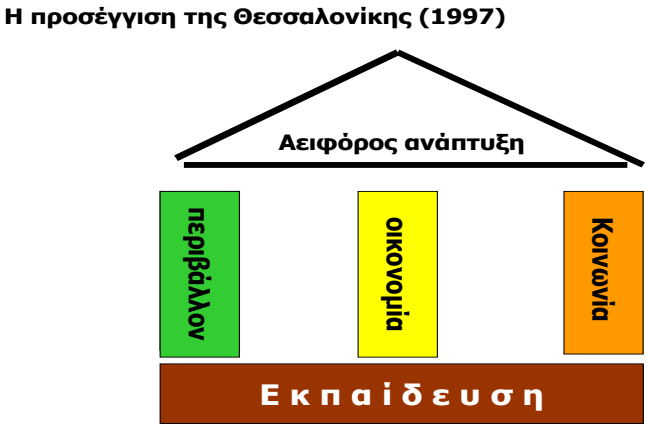

Εικόνα 1. Η προσέγγιση της Θεσσαλονίκης.

Με την πεποίθηση ότι η αειφόρος ανάπτυξη θα επιτευχθεί μέσα από μια συνεχή μάθηση, στην Παγκόσμια Συνδιάσκεψη της ολομέλειας του ΟΗΕ στο Γιοχάνεσμπουργκ (2002), η δεκαετία 2005-2014 ανακηρύσσεται ως **Παγκόσμια Δεκαετία της Εκπαίδευσης για την Αειφορία** και ορίζεται η UNESCO ως ο επικεφαλής φορέας για την προώθηση της Δεκαετίας. Σύμφωνα με την πρόταση της UNESCO σκοπός είναι να ενσωματώσει τις αξίες που αναδεικνύει η αειφόρος ανάπτυξη σε όλες τις διαστάσεις της εκπαίδευσης προκειμένου να επιτευχθούν αλλαγές σε στάσεις και συμπεριφορές ώστε η αειφόρος και δίκαιη κοινωνία να γίνει πραγματικότητα (Φλογαίτη 2009). Η χώρα μας έχει την προεδρία της Διοικούσας Επιτροπής της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη, μεταξύ 45 εκπροσώπων κρατών και διεθνών οργανισμών.

Τα σχολικά έτη της Δεκαετίας 2005-2014 χαρακτηρίζονται με θεματικό περιβαλλοντικό περιεχόμενο ως εξής:

2006: Νερό – Γαλάζιος Πλανήτης

2007: Καταναλωτισμός & Περιβάλλον

2008: Δάσος – Πράσινος Πλανήτης

2009: Γεωργία, Διατροφή & Ποιότητα Ζωής

2010: Ενέργεια- Ανανεώσιμες Πηγές & Τοπικές Κοινωνίες

2011: Εκπαίδευση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

2012: Υγεία & Παραγωγικές Διαδικασίες

2013: Ανθρωπογενές Περιβάλλον & Αειφόρος Διαχείριση

2014: Ενεργοί Πολίτες

Το Υπουργείο Παιδείας συμβαδίζοντας με τους στόχους της UNESCO, διαμορφώνει δράσεις για την τρέχουσα δεκαετία, οι οποίες αφενός στοχεύουν στο να καλλιεργήσουν στους μαθητές στάσεις που χαρακτηρίζουν τον ενεργό πολίτη και αφετέρου προωθούν το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, μέσω της υλοποίησης δράσεων από κοινού με κοινωνικούς φορείς. Στο πλαίσιο αυτό, τα σχολικά προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ενθαρρύνονται να εργαστούν πάνω σε γνωστικές περιοχές σχετικές με το Θεματικό Έτος.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην πράξη

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση εφαρμόζεται στα σχολικά προγράμματα στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση σύμφωνα με το παιδαγωγικό πρότυπο που υποστηρίζει την μαθητοκεντρική εκπαίδευση, που προάγει την εθελοντική αλλά ενεργό συμμετοχή των μαθητών, την ανάληψη πρωτοβουλιών, την ενθάρρυνση της συμμετοχής σε δημοκρατικές διαδικασίες και δράσεις. Παράλληλα υποστηρίζει την καλλιέργεια αξιών (υπευθυνότητα, σεβασμός απόψεων, αποδοχή διαφορετικότητας, αλληλεγγύη, φροντίδα, αγάπη, σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, κατανόηση της σημασίας για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, τη διαχείριση των φυσικών πόρων κλπ) και την καλλιέργεια κριτικής σκέψης. Συνδέει το σχολείο με την κοινωνία και ενθαρρύνει τη διερεύνηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων των τοπικών κοινωνιών (Δημητρίου 2009). Ο ρόλος του εκπαιδευτικού διαφοροποιείται και ως προς τον τρόπο και ως προς το βαθμό συμμετοχής του. Έχει το ρόλο του συντονιστή, του συμβούλου, του εμψυχωτή, του συνεργάτη στην ομάδα (Δασκολιά 2004).

Το σχολείο για να παραμείνει ζωντανός και δημιουργικός θεσμός της συνεχώς μεταβαλλόμενης κοινωνίας, πρέπει να μετασχηματίζει κάθε φορά στις σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις τις ανάγκες και απαιτήσεις της κοινωνίας σε διδακτικές προσεγγίσεις (Ματσαγγούρας 1998). Για την υλοποίηση εκπαιδευτικών παρεμβάσεων σύμφωνα με το παιδαγωγικό πρότυπο που αναφέρθηκε υιοθετούνται μέθοδοι οι οποίες διαμορφώνουν ένα βιωματικό μαθησιακό περιβάλλον όπου ο μαθητής είναι το κέντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ορισμένες από τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται είναι: συζήτηση σε ομάδες αντιπαράθεση, ο καταιγισμός ιδεών, τα παιχνίδια ρόλων, η έρευνα επισκόπησης, η μελέτη πεδίου, τα περιβαλλοντικά μονοπάτια, τα παιχνίδια σε ανοικτό χώρο, οι εκπαιδευτικές επισκέψεις, η διασαφήνιση -ανάλυση αξιών, οι διερευνητικές συζητήσεις, η βιβλιογραφική έρευνα (Δημητρίου 2009).

Οι μέθοδοι που συμβάλλουν στην αλληλεπίδραση σχολείου κοινωνίας, αυτές δηλαδή που αναδεικνύουν την συνάφεια της γνώσης που αποκτιέται στο μάθημα μέσα στο σχολείο με την καθημερινή ζωή και τα αυθεντικά προβλήματα της κοινωνίας είναι κυρίως αυτές που εφαρμόζονται έξω από την αίθουσα του σχολείου. Θα τονιστούν ιδιαίτερα η μελέτη πεδίου, τα περιβαλλοντικά μονοπάτια, τα παιχνίδια σε ανοικτό χώρο και οι εκπαιδευτικές επισκέψεις.

Για να λειτουργήσει η μάθηση πρέπει το σχολείο να προσανατολίζει τη διδακτική του παρέμβαση προς το συγκινησιακό βίωμα. Οι καλύτερες εκπαιδευτικές προτάσεις και προγράμματα αν δεν συγκινήσουν (συν+ κινώ) τον μαθητή κινδυνεύουν να τον αφήσουν αδιάφορο. Αρχικά, οφείλουν να ικανοποιήσουν τις ήδη διαμορφωμένες επιθυμίες του και μετά μέσα από κίνητρα, από τις απαραίτητες συγκρούσεις και τις συγκινήσεις να δημιουργήσουν νέα ενδιαφέροντα (Μπακιρτζής 2002)

Στη μελέτη πεδίου οι μαθητές, χρησιμοποιώντας όλες τις αισθήσεις τους, έχουν την ευκαιρία να παρατηρήσουν, να καταγράψουν, να συλλέξουν και να επεξεργαστούν δεδομένα τα οποία θα ερμηνεύσουν, θα εξάγουν συμπεράσματα και τελικά θα διατυπώσουν τις απόψεις τους. Δίνει θετικά αποτελέσματα στον γνωστικό, στον συναισθηματικό και στον τομέα των δεξιοτήτων.

Το Περιβαλλοντικό μονοπάτι προσφέρει τις διαφορετικές διαστάσεις του περιβάλλοντος (φυσικό, ανθρωπογενές, κοινωνικό). Οι μαθητές γνωρίζουν το τοπικό περιβάλλον, αναγνωρίζουν την αλληλεξάρτηση του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος καθώς και τον ρόλο που παίζουν οι ανθρώπινες δραστηριότητες και επιλογές στη διαμόρφωση του. Δίνουν την ευκαιρία να αναγνωρίσουν τα προβλήματα, να διερευνήσουν τα αίτια και να προτείνουν εναλλακτικές λύσεις.

Με τα παιχνίδια σε ανοικτό χώρο οι συμμετέχοντες αναγκάζονται να παίρνουν αποφάσεις, να δείχνουν υπευθυνότητα σε προσωπικό αλλά και συλλογικό επίπεδο. Εμπεριέχουν το στοιχείο της περιπέτειας και κατά τη διάρκεια τους ενισχύεται η δημιουργικότητα των μαθητών (Γεωργόπουλος & Τσαλίκη 1998).

Οι εκπαιδευτικές επισκέψεις αποτελούν «εργαλείο» που διευρύνει τους ορίζοντες της εκπαίδευσης. Δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά να απολαμβάνουν το φυσικό περιβάλλον παρατηρώντας ταυτόχρονα και την κοινωνική και πολιτιστική ζωή της περιοχής που επιλέγουν να επισκεφθούν. Οι μαθητές επισκέπτονται Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Κ.Π.Ε.) που βρίσκονται κυρίως σε απομακρυσμένες και μη τουριστικές περιοχές για να συμμετάσχουν στα οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα τους. Επίσης, επισκέπτονται περιοχές που παρουσιάζουν ενδιαφέρον ως προς το φυσικό ή το αστικό περιβάλλον, περιοχές που αναδεικνύεται η πολιτιστική κληρονομιά, η τοπική ιστορία, περιοχές που αποτελούν παράδειγμα αειφορικής διαχείριση των φυσικών τους πόρων. Με τις εκπαιδευτικές επισκέψεις ωφελούνται οι μαθητές ενώ παράλληλα ωφελείται και η τοπική κοινωνία.

Στο πλαίσιο των προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων πραγματοποιούνται έως 2 εκπαιδευτικές επισκέψεις, διάρκειας έως 2 εργάσιμων ημερών ή έως 4 ημερών, εάν συμπεριληφθούν έως δύο αργίες. Αφορούν στη συγκεκριμένη ομάδα μαθητών – εκπαιδευτικών οι οποίοι υλοποιούν τα προγράμματα. (Υ.Α. 2769/2-12- 2011, Άρθρο 3).

Η υποστήριξη των προγραμμάτων γίνεται με επιμορφωτικά σεμινάρια και ημερίδες που οργανώνονται από τους Υπεύθυνους Σχολικών Δραστηριοτήτων των Διευθύνσεων Εκπαίδευσης και από τα Κ.Π.Ε, από το επιμορφωτικό υλικό στα γραφεία των Υπευθύνων στις Διευθύνσεις, από το επιμορφωτικό υλικό στο διαδίκτυο, με τις συνεργασίες με Α.Ε.Ι., με ειδικούς επιστήμονες, με φορείς, με άλλα σχολεία κλπ

Η εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης έχει σαν αποτέλεσμα:

Να ωφελούνται οι μαθητές γιατί

- Η βιωματική μάθηση ενισχύει τη γνώση τους με τρόπο ευχάριστο και εύκολα κατανοητό και οι πληροφορίες συνδυασμένες με γεγονότα ανακαλούνται στην μνήμη των μαθητών για μεγάλο χρονικό διάστημα
- Γνωρίζονται και διασκεδάζουν με τους συμμαθητές τους, γίνονται περισσότερο επικοινωνιακοί και επιστρέφουν στην τάξη με μια ανανεωμένη διάθεση
- Η μεταφορά τους σε ένα νέο περιβάλλον συμβάλλει στην εξοικείωση και το σεβασμό του νέου χώρου και στην αποδοχή κανόνων ατομικής και ομαδικής συμπεριφοράς
- Κοινωνικοποιούνται με το που έρχονται σε άμεση επαφή με ένα διαφορετικό περιβάλλον ή ακόμα και μια νέα κουλτούρα ή γλώσσα, γνωρίζουν τη διαφορετικότητα των άλλων και έτσι οι μαθητές κατανοούν καλύτερα τη θέση τους στην κοινωνία

Να ωφελούνται οι κοινωνίες άμεσα γιατί

- Τα σχολεία δεν είναι χώροι, σύμφωνα και με το διεθνές σχέδιο εφαρμογής της UNESCO (2005) όπου διδάσκεται η αειφορία αλλά και χώροι όπου τα παιδιά μπορούν να εφαρμόσουν καλές πρακτικές αειφόρου ανάπτυξης όπως τρόποι εξοικονόμησης ενέργειας, τρόποι ανακύκλωσης υλικών, διαχείρισης φυσικών πόρων, δενδροφύτευση κ.ά.
- Με τις εκπαιδευτικές επισκέψεις ενισχύονται οικονομικά περιοχές που δεν γνωρίζουν ιδιαίτερη τουριστική κίνηση. Έτσι προβάλλονται τόποι προορισμού και ενισχύεται ο

τουρισμός τους, στο παρόν και στο μέλλον συμβάλλοντας στην οικονομική τους ανάπτυξη

Να ωφελούνται οι κοινωνίες έμμεσα γιατί

- Το «ανοικτό σχολείο» φέρνει σε επαφή τους μαθητές με άλλους φορείς της εκπαίδευσης, της τοπικής κοινωνίας, εμπλουτίζοντας το μαθησιακό περιβάλλον προσφέροντας πολλαπλάσιες ευκαιρίες και ερεθίσματα. Οι νέοι γίνονται δημιουργικοί πολίτες και υπεύθυνοι απέναντι στον εαυτό τους και στην κοινωνία
- Αποκτούν την ικανότητα να αξιολογούν τις απλές καθημερινές τους συνήθειες και πρακτικές ως προς τις περιβαλλοντικές τους παρενέργειες και κατανοούν την ανάγκη σημαντικών μεταβολών στον τρόπο ζωής τους
- Προτείνονται λύσεις από νέους ανθρώπους που είναι πιο αισιόδοξοι οι οποίοι και κινητοποιούνται για την αναβάθμιση της ποιότητας των παροχών στους πολίτες. Η ανάπτυξη όλο και περισσότερο ευαισθητοποιημένων κοινοτήτων της οποίας τα μέλη δραστηριοποιούνται ισότιμα στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούν, είναι η εναλλακτική πρόταση απέναντι στα κυρίαρχα πρότυπα διακυβέρνησης και διαχείρισης (Κατσιγιάννη 2015)

Μεθοδολογία

Τα στοιχεία της παρούσας εργασίας προέρχονται από τα απολογιστικά στοιχεία που αφορούν σε θέματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και τα οποία είναι κατατεθειμένα στη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Περιφερειακής Ενότητας Έβρου για τα σχολικά έτη 2004-05 έως και 2014-15.

Αποτελέσματα - συζήτηση

Πορεία Προγραμμάτων

Μέσα από τα γραφήματα που ακολουθούν γίνεται μια προσπάθεια ανάλυσης και αποκωδικοποίησης των πληροφοριών που παρέχουν ως προς την πορεία που είχαν τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που υλοποιήθηκαν στο Δήμο Ορεστιάδας.

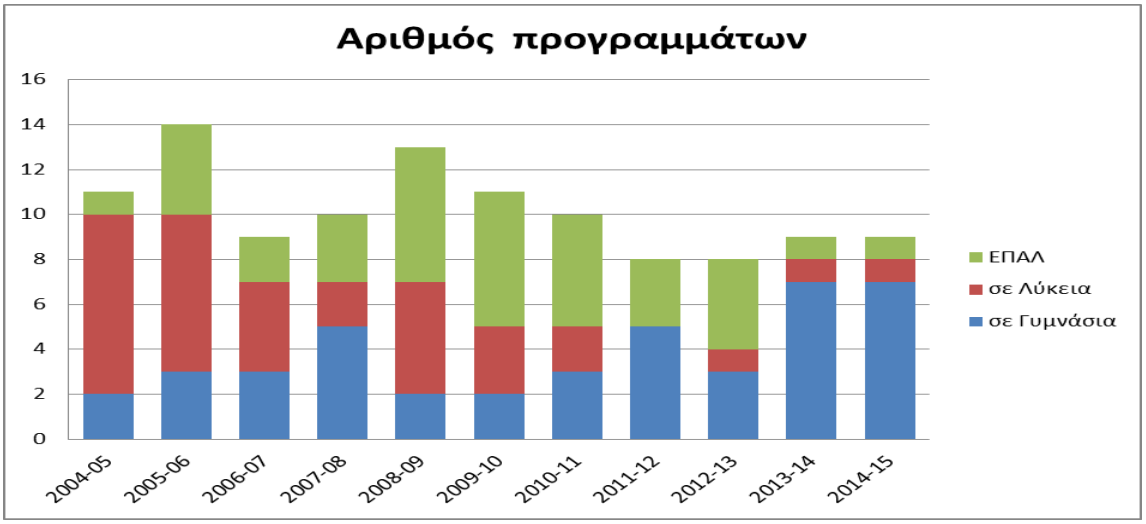

Εικόνα 2. Αριθμός προγραμμάτων ανά έτος για κάθε τύπο Σχολείου.

Οι Σχολικές μονάδες της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Έβρου που ανήκουν στον Δήμο της Ορεστιάδας είναι τα Γυμνάσια και τα Γενικά και Επαγγελματικά Λύκεια της Νέας Ορεστιάδας, της Νέας Βύσσας, των Δικαίων, του Κυπρίνου και των Ριζίων. Σε σύνολο

12 σχολικών μονάδων, υλοποιήθηκαν 112 προγράμματα, 42 σε Γυμνάσια, ποσοστό 37,5 %, 34 σε Γενικά Λύκεια, ποσοστό 30,5 % ενώ τα 36 σε ΕΠΑΛ ποσοστό 32 % (εικόνα 2).

Στο διάγραμμα παρατηρείται ότι ενώ τα πρώτα χρόνια της μελέτης η πλειοψηφία των προγραμμάτων υλοποιούνται στα Γενικά και Επαγγελματικά Λύκεια, από το 2011 και μετά μειώνεται εντυπωσιακά η συμμετοχή των Λυκείων στα προγράμματα γεγονός που εξηγείται από την υποχρεωτική εφαρμογή των project μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου ενώ παράλληλα αυξάνει η συμμετοχή των Γυμνασίων.

Στο παρακάτω διάγραμμα (εικόνα 3) αποτυπώνεται ο αριθμός των εκπαιδευτικών που έχουν εμπλακεί με τον συντονισμό των προγραμμάτων.

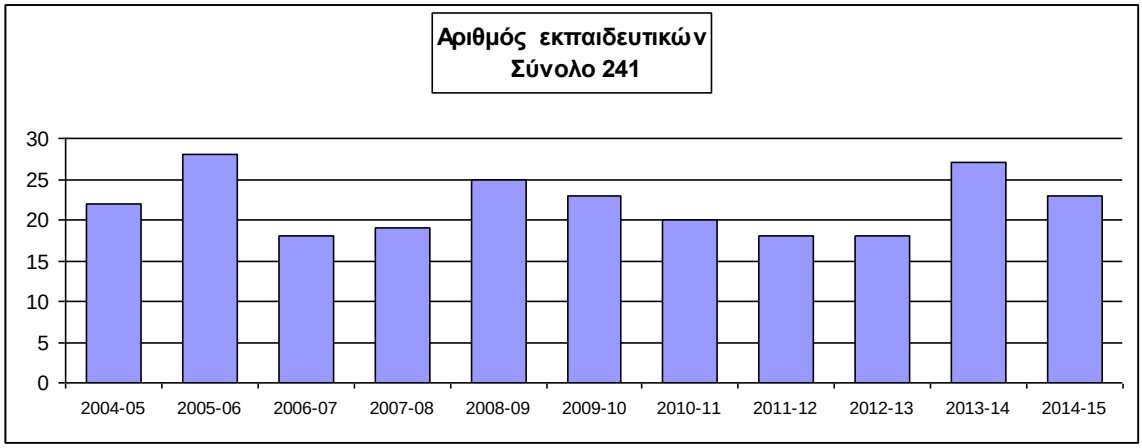

Εικόνα 3. Αριθμός εκπαιδευτικών που ενεπλάκησαν σε πρόγραμμα Π.Ε.

Διευκρινίζεται ότι στον αριθμό εκπαιδευτικών συνυπολογίζονται και ίδιοι εκπαιδευτικοί που έχουν υποβάλλει όμως προτάσεις με διαφορετική θεματολογία και με διαφορετικές ομάδες μαθητών. Πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί συμμετέχουν εθελοντικά και η υλοποίηση αυτών των προγραμμάτων γίνεται σε ώρες εκτός σχολικού ωραρίου.

Ο αριθμός των μαθητών που ανά έτος συμμετέχουν σε προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης αποτυπώνεται στην εικόνα 4. Ο μέσος όρος ανά έτος των μαθητών που συμμετέχουν σε πρόγραμμα είναι 240. Αυτό αποτελεί μόνο το 20% (μέσο ποσοστό ανά έτος) του συνολικού αριθμού των μαθητών που φοιτούν στα σχολεία του Δήμου Ορεστιάδας. Το πλαίσιο των προγραμμάτων βασίζεται στην εθελοντική συμμετοχή. Αυτό έχει ως πλεονέκτημα να είναι πιο ενεργητική και πιο δημιουργική η συμμετοχή εκπαιδευτικών και μαθητών αλλά μειονεκτεί καθώς η εφαρμογή της αφορά μικρό ποσοστό μαθητών και δεν είναι συνεχής για τους ίδιους μαθητές. Ακόμη και σήμερα η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ελλάδα εξακολουθεί να είναι προαιρετική, περιθωριακή και να μην αξιολογείται (Καλαϊτζίδης & Ουζούνης 2000).

Στις εγκυκλίους του Υπουργείου Παιδείας για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων αναγράφεται ενδεικτική θεματολογία με θεματικές ενότητες που αφορούν σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Προτείνεται η θεματολογία που επιλέγεται να αντλείται από υπαρκτά περιβαλλοντικά προβλήματα κατά προτίμηση τοπικά ή να εστιάζεται σε τοπικό επίπεδο για να μπορεί ο μαθητής να κατανοεί περισσότερο και να δείχνει μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Στην εικόνα 5 αποδίδεται η θεματολογία καθώς και το ποσοστό των θεμάτων που επέλεξαν οι ομάδες των μαθητών να ασχοληθούν.

Παρατηρείται ότι το θέμα που απασχόλησε περισσότερο (26%) είναι αυτό του ενεργειακού ζητήματος. Οι μαθητές μελετούν κυρίως τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ερευνούν και προτείνουν τρόπους για ορθολογική χρήση της ενέργειας, την εξοικονόμηση της και καταθέτουν προτάσεις για μελλοντικές στρατηγικές που αφορούν την παραγωγή ενέργειας σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος από τη ρύπανση.

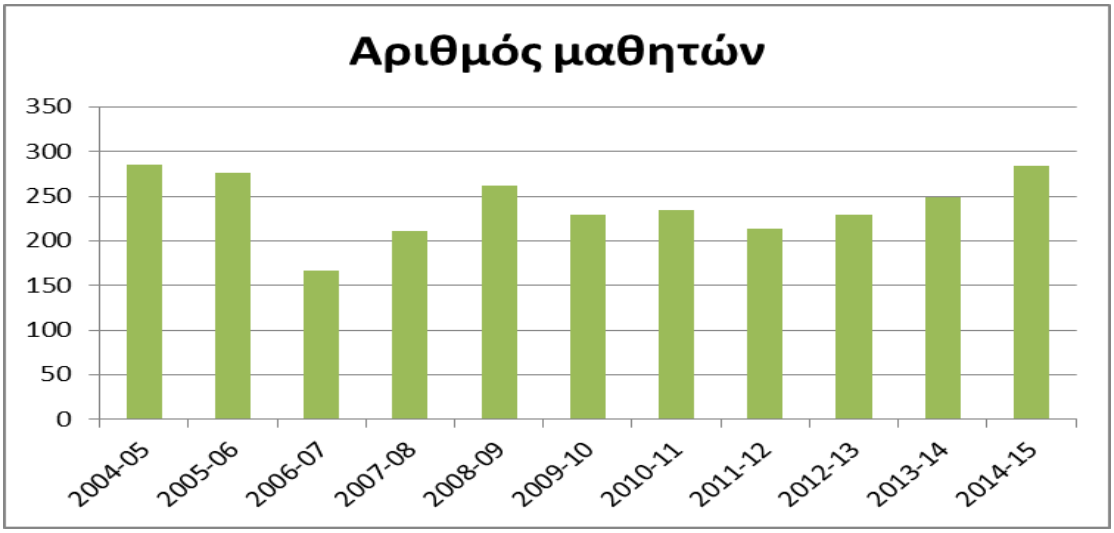

Εικόνα 4. Αριθμός μαθητών που συμμετέχουν σε πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ανά σχολικό έτος.

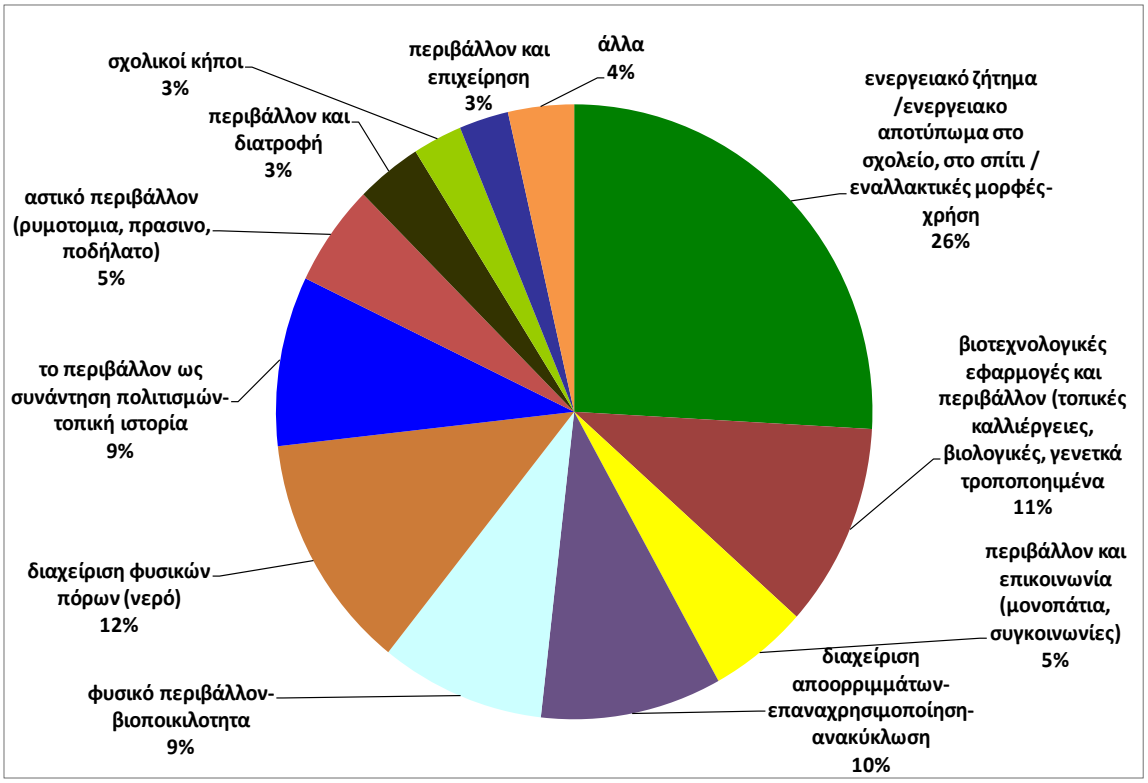

Εικόνα 5. Η θεματολογία των προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν.

Η διαχείριση των φυσικών πόρων, κυρίως το νερό, απασχόλησε το 12% των προγραμμάτων**.** Η παραμεθόρια περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας κατέχει μια γεωπολιτική θέση, που επιδρά στη ζωή των κατοίκων σε όλους τους τομείς. Η παρουσία των ποταμών Έβρου και Άρδα που μοιράζεται με τις γείτονες χώρες, η ορθολογική χρήση του νερού και οι προοπτικές διαχείρισης είναι θέματα που διερευνώνται από τους μαθητές.

Η ενότητα βιοτεχνολογικές εφαρμογές και περιβάλλον κατείχε το 11%. Εδώ απασχόλησαν οι γεωργικές καλλιέργειες με τη χρήση φυτοφαρμάκων που χρήζουν ιδιαίτερης μέριμνας και προσοχής από όλους τους φορείς αλλά και τους κατοίκους, η εφαρμογή βιολογικών καλλιεργειών για να εξασφαλιστεί η αειφόρος ανάπτυξη σε συνδυασμό βέβαια και με την

παράδοση της περιοχής. Οι μαθητές δραστηριοποιούνται στην ανάδειξη παραδοσιακών καλλιεργειών αλλά και στη γνωριμία εναλλακτικών ώστε να αγαπήσουν και να παραμείνουν στην Εβρίτικη Γη.

Η διαχείριση απορριμμάτων με την ανακύκλωση υλικών απασχολεί το 10%. Η ανακύκλωση έχει υψηλή προτίμηση γιατί μέσα από τις μαθητικές ομάδες υπήρξε προσπάθεια κατανόησης της αναγκαιότητας για επαναχρησιμοποίηση υλικών αλλά και άσκηση πίεσης στην τοπική αυτοδιοίκηση για εφαρμογή της στην περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας.

Το φυσικό περιβάλλον με τα οικοσυστήματα και ζητήματα διατήρησης της βιοποικιλότητας που διαθέτει η περιοχή με προτίμηση 9%.

Το ίδιο ποσοστό εμφάνισε η προτίμηση για θέματα που αφορούν τη διασυνοριακή θέση της Ορεστιάδας. Το γεγονός ότι η περιοχή μας βρίσκεται στα σύνορα με την Τουρκία και τη Βουλγαρία, σε συνδυασμό με την επιθυμία να γνωρίσουν μαθητές όμορων χωρών και να συνεργαστούν με αυτούς για την εύρεση τρόπων προστασίας του περιβάλλοντος αλλά και να γνωρίσουν τα ήθη και έθιμα τους.

Με την ανάδειξη των μονοπατιών που ήδη υπάρχουν αλλά και την διάνοιξη νέων για την προβολή του φυσικού περιβάλλοντος και αύξηση του αριθμού των επισκέψεων στην περιοχή ασχολήθηκε το 5% των ομάδων. Στο ίδιο ποσοστό είναι και η προσπάθεια των μαθητών να συμβάλλουν στη δημιουργία πιο όμορφων πόλεων με δενδροφυτεύσεις, με φύτευση καλλωπιστικών φυτών αλλά και με κατοίκους που αφήνουν το αυτοκίνητο και κινούνται με το ποδήλατο μέσα στην πόλη.

Στο 3% είναι οι σχολικοί κήποι που σαν θεματολογία εισήλθε τα τελευταία χρόνια, το περιβάλλον και επιχειρηματικότητα καθώς και η διατροφή που είναι κυρίαρχο θέμα στα προγράμματα Αγωγής Υγείας.

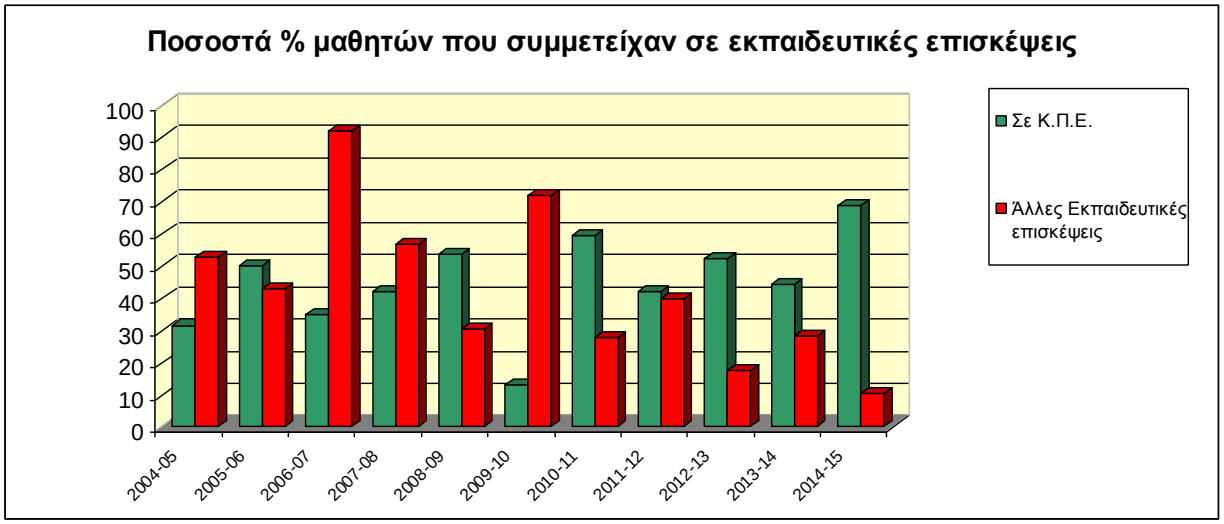

Εικόνα 6. Το ποσοστό μαθητών που συμμετείχαν σε πρόγραμμα Π.Ε. και επισκέφθηκαν ένα Κ.Π.Ε. ή συμμετείχαν σε άλλη εκπαιδευτική επίσκεψη.

Στο πλαίσιο των προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές επισκέψεις, είτε σε Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Κ.Π.Ε.) για να συμμετάσχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα των Κ.Π.Ε., είτε σε άλλες περιοχές εντός ή εκτός του νομού που παρουσιάζει ενδιαφέρον σχετικό με το θέμα που μελετά η ομάδα. Στο παρακάτω διάγραμμα (εικόνα 6) διερευνάται το ποσοστό μαθητών που συμμετείχαν σε πρόγραμμα Π.Ε. και επισκέφθηκαν ένα ΚΠΕ ή συμμετείχαν σε άλλη εκπαιδευτική επίσκεψη εκτός νομού.

Η έλλειψη χρηματοδότησης των προγραμμάτων και η μη επιδότηση των εκπαιδευτικών επισκέψεων των ομάδων από Ευρωπαϊκά προγράμματα μέσω του Υπουργείου Παιδείας

όπως το πρόγραμμα «Πράσινες και Λευκές Εβδομάδες» (2004) και το Πρόγραμμα Ανοικτών Περιβαλλοντικών Τάξεων «Καλλιστώ» ΕΠΕΑΚ ΙΙ (2008) σε συνδυασμό με τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελληνική οικογένεια μείωσαν τις εκπαιδευτικές επισκέψεις και σε αριθμό και σε διάρκεια, τα τελευταία χρόνια. Οι μαθητές της περιοχής Ορεστιάδας επιπλέον δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν φθηνά μέσα μαζικής μεταφοράς όπως το τραίνο λόγω έλλειψης δρομολογίων και επιβαρύνονται με μεγαλύτερο κόστος εξαιτίας και της μεγαλύτερης απόστασης τους από πολιτιστικά κέντρα. Οι επισκέψεις σε Κ.Π.Ε. επιδιώκονται περισσότερο γιατί πέρα από το εκπαιδευτικό έργο που προσφέρουν, συμβάλλουν και οικονομικά με αποτέλεσμα να μειώνονται τα έξοδα ανά μαθητή.

Συμπεράσματα

- Η σχολική κοινότητα και συνολικότερα η τοπική κοινότητα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη της τοπικής, εθνικής αειφόρου ανάπτυξης. Η αειφόρος ανάπτυξη είναι η μόνη δυνατότητα ώστε περιβάλλον και άνθρωπος να έχουν κοινή πορεία.
- Η σχολική κοινότητα οφείλει να δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην κατανόηση από τους μαθητές των σχέσεων περιβαλλοντικών και κοινωνικών προβλημάτων και στην καλλιέργεια ενός κριτικού πνεύματος απέναντι στο σύγχρονο τρόπο ζωής.
- Η τοπική κοινότητα έχει ευθύνη να συμβάλλει στην προσαρμογή του σχολείου στις τοπικές ιδιαιτερότητες, ανάγκες και προοπτικές και στη δημιουργία ενός εμπλουτισμένου σχολικού κ τοπικού περιβάλλοντος μάθησης.
- Το Υπουργείο Παιδείας οφείλει να ενδυναμώσει τις σχολικές μονάδες και να δώσει την ευκαιρία σε μαθητές να μετακινηθούν σε διαφορετικά περιβάλλοντα, να γνωρίσουν κουλτούρες και κοινωνίες διαφορετικές, να έχουν τη δυνατότητα σύγκρισης και βελτίωσης της δικής τους θέσης στον τόπο τους.

Βιβλιογραφία

Ανδρεαδάκης, Ν., Γιαντσίδης, Γ. (2015). Συνύπαρξη τοπικής και σχολικής κοινότητας για την αειφόρο ανάπτυξη. Σε: Φώκιαλη, Π. κ.ά. (Επιμ), Τοπικότητα και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Αθήνα: Διάδραση.

Γεωργόπουλος, Α.Δ., Τσαλίκη, Ε. (1998). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Αθήνα: Gutenberg.

Γαβριλάκης, Κ., Σοφούλης, Κ. (2005). Μια Κριτική Εξιστόρηση των 'Γεγονότων' στο χώρο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Στο: Γεωργόπουλος, Α.Δ. (Επιμ), Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Ο Νέος Πολιτισμός που Αναδύεται. Αθήνα: Gutenberg.

Δασκολιά, Μ. (2004). Θεωρία και Πράξη στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, οι Προσωπικές Θεωρίες των Εκπαιδευτικών. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Δημητρίου, Α. (2009). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Περιβάλλον, Αειφορία. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Έβρου. Τμήμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Απολογιστικά Στοιχεία Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Σχολικά Έτη 2004-2015.

Καλαϊτζίδης, Δ., Ουζούνης, Κ. (2000). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη. Ξάνθη: Σπανίδη.

Κατσιγιάννη, Α. (2015). Σύγχρονες περιβαλλοντικές προκλήσεις και επίκαιρα εκπαιδευτικά αιτήματα: από την ατομική συμπεριφορά στη συλλογική. Σε: Φώκιαλη, Π. κ.ά. (Επιμ), Τοπικότητα και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Αθήνα: Διάδραση.

Λιαράκου, Γ., Φλογαΐτη, Ε. (2007). Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Αθήνα: Νήσος.

Μάναλης, Π., Μαργαρίτη, Σ., Σούρμπη, Α. (2010). Εκπαίδευση για την Αειφορία. Ταξιδεύοντας με την Αειφορία στον Αργοσαρωνικό. Αθήνα: Παιδαγωγικές Δραστηριότητες Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Ματσαγγούρας, Η. (1998). Στρατηγικές Διδασκαλίας. Αθήνα: Gutenberg.

Μπακιρτζής, Κ. (2002). Επικοινωνία και Αγωγή. Αθήνα: Gutenberg,

Μπακιρτζής, Κ. (2005). Το βίωμα και η σημασία του. Σε: Γεωργόπουλος, Α.Δ. (Επιμ), Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Ο Νέος Πολιτισμός που Αναδύεται. Αθήνα: Gutenberg, σελ. 73-88.

Οδηγός Εφαρμογής και Υλοποίησης των Προγραμμάτων των Ανοικτών Περιβαλλοντικών Τάξεων «Καλλιστώ» (2008). Κατηγορίας Πράξεων 2.6.1.ιβ, της Ενέργειας 2.6.1, του Μέτρου 2.6, του ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ.

Παπαβασιλείου, Β. (2011). Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στις Επιστήμες Αγωγής. Αθήνα: Πεδίο.

Παπαβασιλείου, Β. (2015). Αειφόρος Ανάπτυξη και Εκπαίδευση: Το Πολυδιάστατο μιας Σχέσης. Αθήνα: Διάδραση.

Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α, Διεύθυνση ΣΕΠΕΔ, Τμήμα Β΄ Αγωγής Υγείας και Περιβαλλοντικής Αγωγής (2004 έως 2014). Εγκύκλιοι για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων Π.Ε., Αθήνα.

Φλογαΐτη, Ε., Λιαράκου, Γ. (2009). Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Από τη Θεωρία στην Πράξη. Αρχάνες: ΚΠΕ Αρχανών.

Φλογαΐτη, Ε. (2006). Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 221-229

ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Λάζαρος Ηλιάδης και Ευάγγελος Μανωλάς

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία αυτή α) παρέχεται πληροφόρηση για το προσωπικό που στελεχώνει το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, τις κατευθύνσεις που λειτουργούν στο Τμήμα, τις σπουδές σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο που προσφέρει το Τμήμα, τις επιστημονικές δημοσιεύσεις των μελών ΔΕΠ, την αναγνώριση του ερευνητικού/επιστημονικού έργου, την ερευνητική/ακαδημαϊκή παρουσία του Τμήματος, την αξιολόγηση του διδακτικού έργου που προσφέρεται από το Τμήμα, τα συνέδρια και τις εκδοτικές δραστηριότητες του Τμήματος και β) γίνονται προτάσεις για τη βελτίωση του παρεχόμενου έργου στο μέλλον. Στην εργασία γίνεται χρήση της πλέον πρόσφατης πληροφόρησης.

Λέξεις κλειδιά: *Αποτίμηση έργου, Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Εισαγωγή

Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ) ιδρύθηκε το 1974 με τμήματα σε τέσσερις πόλεις της Θράκης, Κομοτηνή - έδρα Πρυτανείας, Ξάνθη, Αλεξανδρούπολη, Ορεστιάδα. Το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του ΔΠΘ με έδρα την Ορεστιάδα άρχισε να λειτουργεί από το ακ. έτος 1999-2000 χρονιά που δέχτηκε και τους πρώτους φοιτητές του. Το ακ. έτος 2016-2017 γράφτηκαν στο Τμήμα 156 φοιτητές. Μέχρι και το ακ. έτος 2015-2016 ο αριθμός των αποφοίτων ήταν 440.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Π.Δ. 203/99, ο σκοπός της ίδρυσης και λειτουργίας του νέου τμήματος είναι «η καλλιέργεια και προαγωγή της Δασολογικής επιστήμης, και της επιστήμης του περιβάλλοντος με ιδιαίτερη έμφαση, στην κατεύθυνση της διαχείρισης των φυσικών πόρων και την κατάρτιση επιστημόνων ικανών να μελετούν, ερευνούν, κατανοούν και εφαρμόζουν σύγχρονες μεθόδους για την ανάπτυξη, βελτίωση, προστασία και διαχείριση των δασών και δασικών εκτάσεων και του φυσικού περιβάλλοντος».

Στην εργασία αυτή α) παρέχεται πληροφόρηση για το προσωπικό που στελεχώνει το Τμήμα, τις κατευθύνσεις που λειτουργούν στο Τμήμα, τις σπουδές σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο που προσφέρει το Τμήμα, τις επιστημονικές δημοσιεύσεις των μελών ΔΕΠ, την αναγνώριση του ερευνητικού/επιστημονικού έργου, την ερευνητική/ακαδημαϊκή παρουσία του Τμήματος, την αξιολόγηση του διδακτικού έργου που προσφέρεται από το Τμήμα, τα συνέδρια και τις εκδοτικές δραστηριότητες του Τμήματος και β) γίνονται προτάσεις για τη βελτίωση του παρεχόμενου έργου στο μέλλον.

Προσωπικό

Το Τμήμα διαθέτει σήμερα 19 μέλη Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ): Το Διδακτικό Ερευνητικό Προσωπικό του Τμήματος αποτελείται από 2 Καθηγητές, 8

Αναπληρωτές Καθηγητές, 9 Επίκουρους Καθηγητές. Παράλληλα το Τμήμα καλύπτει ένα μικρό μέρος από τις διδακτικές του ανάγκες με Επιστημονικό Προσωπικό (κατόχους διδακτορικού διπλώματος) που προσλαμβάνονται με βάση το Π.Δ. 407/80. Έχουν προκηρυχθεί τρεις θέσεις Καθηγητών εκ των οποίων η μια βρίσκεται σε εξέλιξη. Επιπλέον, το Τμήμα διαθέτει 3 μέλη ΕΤΕΠ και 4 μέλη διοικητικού προσωπικού.

Κτιριακή υποδομή

Τα δύο Τμήματα που εδρεύουν στην Ορεστιάδα, το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων και το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης στεγάζονται σε τρία κτίρια που έχουν συνολικό εμβαδόν εγκαταστάσεων 5.486 τετραγωνικά μέτρα. Συγκεκριμένα: το κεντρικό κτίριο με εμβαδόν 2.826 τετραγωνικά μέτρα, το κτίριο των αμφιθεάτρων με 791 τετραγωνικά μέτρα, το κτίριο των Εργαστηρίων με 1.800 τετραγωνικά μέτρα και το κυλικείο με 69 τετραγωνικά μέτρα. Το Πανεπιστήμιο βρίσκεται μέσα στην πόλη της Ορεστιάδας.

Στην κτιριακή υποδομή περιλαμβάνονται μία Αίθουσα Τελετών 200 θέσεων, τέσσερεις Αίθουσες Διδασκαλίας 50 θέσεων η κάθε μία και δύο Αμφιθέατρα 150 θέσεων το κάθε ένα.

Η Εργαστηριακή υποδομή περιλαμβάνει πέντε Εργαστήρια με σύγχρονη υλικοτεχνική υποδομή. Τα εργαστήρια έχουν οργανωθεί σε πολυεργαστήρια όπου συστεγάζονται συγγενή γνωστικά αντικείμενα. Επίσης, λειτουργεί σύγχρονο εργαστήριο Δασικής και Περιβαλλοντικής Πληροφορικής με δίκτυο 40 Ηλεκτρονικών Υπολογιστών τελευταίας τεχνολογίας.

Στην υποδομή αυτή εντάχθηκε το 2003 το κτίριο των εργαστηρίων που περιλαμβάνει 9 εργαστήρια με βοηθητικούς χώρους και 25 γραφεία.

Ακόμη, λειτουργούν πλήρως ένα Αναγνωστήριο στη βιβλιοθήκη του Τμήματος, το οποίο διαθέτει σύγχρονους ηλεκτρονικούς υπολογιστές για την διευκόλυνση της αναζήτησης δεδομένων από προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές στην κεντρική βιβλιοθήκη του ΔΠΘ αλλά και στο διαδίκτυο γενικότερα. Η σύγχρονη Βιβλιοθήκη του Τμήματος αριθμεί 8.500 βιβλία και συνεχώς εμπλουτίζεται. Πρέπει να σημειωθεί ότι η ταχύτητα του διαδικτύου στο τμήμα είναι απόλυτα ικανοποιητική και ότι από το ακ. έτος 2015-2016 λειτουργεί αίθουσα τηλεδιάσκεψης στην αίθουσα συνεδριάσεων του Τμήματος.

Επιπρόσθετα, λειτουργούν νεόδμητη και σύγχρονη Φοιτητική Εστία και Φοιτητική Λέσχη κατασκευασμένες από το ΔΠΘ με σκοπό να εξυπηρετούν τις ανάγκες σίτισης και στέγασης των φοιτητών. Παράλληλα οργανώνεται το Πανεπιστημιακό φυτώριο και υπαίθριοι χώροι διδασκαλίας.

Από το ακ. έτος 2015-2016 παραχωρήθηκε στη σχολή Γεωπονίας και Δασολογίας του ΔΠΘ το κτίριο του ΕΛΓΟ Δήμητρα και ο περιβάλλων χώρος. Έτσι μόλις τελειώσουν οι εργασίες συντήρησης και καθαρισμού των εγκαταστάσεων που είναι σε εξέλιξη, το Τμήμα θα αποκτήσει και 3 νέες εργαστηριακές αίθουσες καθώς και νέα γραφεία.

Προπτυχιακές σπουδές

Κατευθύνσεις

Στο Τμήμα λειτουργούν πέντε κατευθύνσεις α) Οικολογίας - Προστασίας Περιβάλλοντος και Δασικής Παραγωγής, β) Λιβαδοπονίας και Θηραματοπονίας, γ) Διαχείρισης και Ανάπτυξης Φυσικών Πόρων, δ) Δασοτεχνικών και Υδρονομικών Έργων και ε) Συγκομιδής και τεχνολογίας δασικών προϊόντων.

Η πρώτη κατεύθυνση διαθέτει πέντε εργαστήρια, το Εργαστήριο Δασοκομίας, το Εργαστήριο Δασικής Γενετικής και Βελτίωσης Δασοπονικών Ειδών, το Εργαστήριο Δασικής Βοτανικής, το Εργαστήριο Υλωρικής και το Εργαστήριο Εδαφολογίας, η δεύτερη κατεύθυνση δύο εργαστήρια, το Εργαστήριο Δασικών Βοσκοτόπων και το Εργαστήριο Θηραματοπονίας και Ιχθυοπονίας Ορεινών Υδάτων, η τρίτη κατεύθυνση 6 εργαστήρια, το Εργαστήριο Δασικής Βιομετρίας, το Εργαστήριο Δασικής Διαχειριστικής, το Εργαστήριο Δασικής Πολιτικής, το

Εργαστήριο Δασικής Οικονομικής, Εργαστήριο Δασικής Πληροφορικής και το Εργαστήριο Δασικής Αεροφωτογραφίας και Τηλεπισκόπησης, η τέταρτη κατεύθυνση το Εργαστήριο Διευθετήσεως Ορεινών Υδάτων και Διαχείρισης Κινδύνου και το Εργαστήριο Μηχανικών Επιστημών και Τοπογραφίας και η πέμπτη κατεύθυνση το Εργαστήριο Υλοχρηστικής και το Εργαστήριο Δασικής Τεχνολογίας.

Διάρκεια σπουδών

Από τα **δέκα συνολικά εξάμηνα σπουδών,** το $1^{ο}$, $3^{ο}$, $5^{ο}$, $7^{ο}$, και $9^{ο}$ είναι τα χειμερινά και το $2^{ο}$, $4^{ο}$, $6^{ο}$, $8^{ο}$ και $10^{ο}$ είναι τα εαρινά. Το $10^{ο}$ εξάμηνο είναι εξάμηνο εκπόνησης της πτυχιακής διατριβής.

Τα «υποχρεωτικά» μαθήματα διδάσκονται από τρεις μέχρι πέντε ώρες και όλα τα «επιλογής» επί τρεις ώρες την εβδομάδα. Μόνο το μάθημα της ξένης γλώσσας διδάσκεται επί δύο ώρες την εβδομάδα. Η κάθε διδακτική ώρα αντιστοιχεί σε μία διδακτική μονάδα. Στο 3ο εξάμηνο οι φοιτητές επιλέγουν μία από τις 5 κατευθύνσεις του Προγράμματος Σπουδών διαλέγοντας να παρακολουθήσουν μαθήματα «επιλογής» που ανήκουν στην κατεύθυνση τους.

Με βάση το πρόγραμμα που ίσχυε μέχρι και το έτος 2015-2016, το ποσοστό των μαθημάτων κορμού / ειδίκευσης στο σύνολο των μαθημάτων ήταν: 55 μαθήματα ειδίκευσης = κατευθύνσεων = επιλογής και 63 μαθήματα. κορμού = υποχρεωτικά.

Πρακτική άσκηση

Η πρακτική άσκηση των φοιτητών πραγματοποιείται υποχρεωτικά ως αναπόσπαστο μέρος του προγράμματος σπουδών κάθε καλοκαίρι στο δασικό χωριό της Ελατιάς Δράμας αλλά και επιπρόσθετα σε δασικές υπηρεσίες της χώρας:

Αυτή η διαδικασία της πρακτικής άσκησης πραγματοποιείται μετά την παρακολούθηση του 6ου εξαμήνου στα πανεπιστημιακά δάση, δασικά φυτώρια και χειμάρρους κατά τις θερινές διακοπές έως 2 μήνες υπό την καθοδήγηση του προσωπικού του Τμήματος και σύμφωνα με το πρόγραμμα που εγκρίνεται από τη Γενική Συνέλευση του Τμήματος.

Ακόμα πρακτική άσκηση πραγματοποιείται μετά την παρακολούθηση του 8ου εξαμήνου στα Πανεπιστημιακά δάση με βάση πρόγραμμα που εγκρίνεται από τη Γενική Συνέλευση του Τμήματος, τα Δασαρχεία και άλλες δασικές υπηρεσίες για ένα μήνα κατά τις θερινές διακοπές υπό την εποπτεία των προϊσταμένων των μονάδων αυτών και με στόχο την ενημέρωσή τους σε όλες τις δραστηριότητες της δασοπονικής πράξης.

Πτυχιακή διατριβή

Η πτυχιακή διατριβή αποτελεί προϋπόθεση λήψης πτυχίου. Το θέμα της πτυχιακής διατριβής πρέπει να εμπίπτει σε γνωστικό αντικείμενο που σχετίζεται με τους τομείς της Δασολογίας, του φυσικού περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων. Μπορεί να είναι ερευνητική ή συνθετική εργασία. Οι πτυχιακές διατριβές μπορούν να εκπονούνται ατομικά ή από ομάδες δύο φοιτητών με ταυτόχρονη κατανομή εργασίας. Οι πτυχιακές διατριβές βαθμολογούνται από τριμελή επιτροπή αποτελούμενη από τον επιβλέποντα και δύο καθηγητές του Τμήματος ή άλλων τμημάτων του ΔΠΘ του ίδιου ή συναφούς γνωστικού αντικειμένου (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης 2016).

Μεταπτυχιακές σπουδές

Από το ακ. έτος 2006-2007 έως και σήμερα 2016-2017 λειτουργεί το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Αειφορική Διαχείριση Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων» με τρεις κατευθύνσεις: «Αειφορική Διαχείριση Ορεινών Υδρολεκανών με Ευφυή Συστήματα και Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών», «Περιβαλλοντική Πολιτική και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου», «Οικολογία και Προστασία Δασικών Οικοσυστημάτων». Μια τέταρτη κατεύθυνση «Χαρτογράφηση Φυσικού Περιβάλλοντος και Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Δασοτεχνικών Έργων», λειτούργησε τα πρώτα χρόνια αλλά

στη συνέχεια σταμάτησε να λειτουργεί λόγω έλλειψης διδασκόντων (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης 2013). Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα από το ακ. έτος 2007-08 μέχρι και το ακ. έτος 2015-16 έχουν αποφοιτήσει 225 φοιτητές.

Επιπλέον, από το 2015-16 λειτουργεί στο Τμήμα νέο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών με τίτλο Περιβαλλοντική Πολιτική Εκπαίδευση και Επικοινωνία με δύο κατευθύνσεις: α) Περιβαλλοντική Πολιτική και β) Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία. Από το νέο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών έχουν μέχρι στιγμής αποφοιτήσει 4 φοιτητές.

Επιπλέον από το 2007-08 μέχρι και το 2015-16 έχουν αποφοιτήσει 15 διδάκτορες.

Επιστημονικές δημοσιεύσεις μελών ΔΕΠ, αναγνώριση του ερευνητικού / επιστημονικού έργου και ερευνητική / ακαδημαϊκή παρουσία του Τμήματος

Ο αριθμός επιστημονικών δημοσιεύσεων των μελών ΔΕΠ του Τμήματος από το 1999 μέχρι σήμερα 2016 έχει ως εξής: 25 βιβλία/μονογραφίες, 706 δημοσιευμένες εργασίες σε επιστημονικά περιοδικά με κριτές, 14 δημοσιευμένες εργασίες σε επιστημονικά περιοδικά χωρίς κριτές, 620 δημοσιευμένες εργασίες σε πρακτικά συνεδρίων με κριτές, 31 δημοσιευμένες εργασίες σε πρακτικά συνεδρίων χωρίς κριτές, 104 κεφάλαια σε συλλογικούς τόμους, 15 συλλογικοί τόμοι στους οποίους επιστημονικός εκδότης είναι μέλος ΔΕΠ του Τμήματος, 109 ανακοινώσεις σε επιστημονικά συνέδρια (με επιτροπή κρίσης), 19 ανακοινώσεις σε επιστημονικά συνέδρια (χωρίς επιτροπή κρίσης), 22 βιβλιοκρισίες που συντάχθηκαν από μέλη Δ.Ε.Π. του Τμήματος.

Όσον αφορά στην αναγνώριση του ερευνητικού / επιστημονικού έργου του Τμήματος τα τελευταία εννέα χρόνια οι ετεροαναφορές των μελών ΔΕΠ ήταν κατά μέσο όρο 460 το χρόνο, τα μέλη ΔΕΠ του Τμήματος ήταν, κατά μέσο όρο, μέλη της συντακτικής επιτροπής 20 επιστημονικών περιοδικών και μέλη της επιστημονικής επιτροπής 18 συνεδρίων. Επιπλέον, κατά το έτος 2015-2016, 11 μέλη ΔΕΠ του Τμήματος υπηρετούσαν ως διευθυντές σύνταξης επιστημονικών περιοδικών.

Όσον αφορά στην ερευνητική/ακαδημαϊκή παρουσία του Τμήματος οι συμμετοχές μελών ΔΕΠ κατά το έτος 2015-16 έχουν ως εξής: σε διεθνή ανταγωνιστικά ερευνητικά προγράμματα 4 μέλη ΔΕΠ συμμετείχαν ως συντονιστές και 4 ως συνεργάτες, σε εθνικά ανταγωνιστικά ερευνητικά προγράμματα 3 μέλη ΔΕΠ συμμετείχαν ως συντονιστές και 4 ως συνεργάτες, σε εθνικά μη ανταγωνιστικά ερευνητικά προγράμματα 1 μέλος ΔΕΠ συμμετείχε ως συντονιστής και 1 μέλος ως συνεργάτης, 3 μέλη ΔΕΠ κατείχαν διοικητικές θέσεις σε διεθνείς ακαδημαϊκούς/ερευνητικούς οργανισμούς ή επιστημονικές εταιρείες και 1 μέλος ΔΕΠ κατείχε διοικητική θέση σε εθνικό ακαδημαϊκό/ερευνητικό οργανισμό ή επιστημονική εταιρεία (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης 2016α).

Αξιολόγηση διδακτικού έργου

Κατά το ακ. έτος 2014-2015 οι περισσότεροι φοιτητές (90,73%) δήλωσαν πως οι διδάσκοντες γίνονται εύκολα κατανοητοί κατά την διδασκαλία ενώ για το βοηθητικό προσωπικό μόνο το 43% των φοιτητών συμφωνούν και συμφωνούν απόλυτα πως είναι κατάλληλα καταρτισμένο. Σύμφωνα με τους φοιτητές οι ασκήσεις – εργασίες βοηθούν στην κατανόηση του μαθήματος (81,65%) και στην αξιολόγηση των γνώσεων τους (82,36%) (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης 2015).

Συνέδρια και εκδοτικές δραστηριότητες

Κάθε χρόνο το Τμήμα διοργανώνει ημερίδες, διημερίδες ή συνέδρια με στόχο οι φοιτητές να παρακολουθήσουν ή ακόμα και να παρουσιάσουν εργασίες τους που προέρχονται από την πτυχιακή ή μεταπτυχιακή τους έρευνα. Ικανός αριθμός μεταπτυχιακών ερευνητικών διατριβών έχει παρουσιαστεί σε πανελλήνια ή διεθνή συνέδρια. Μερικά παραδείγματα:

Όσον αφορά στη διοργάνωση ημερίδων στις 28 Μαΐου 2005 διοργανώθηκε ημερίδα με θέμα «Ποταμός Έβρος: Πιλοτική Διαχείριση Διακρατικής Λεκάνης Απορροής».

Όσον αφορά οργάνωση στη διημερίδων το Τμήμα διοργανώνει κάθε δύο ή τρία χρόνια επιστημονική διημερίδα στην Περιβαλλοντική Πολιτική και Φιλοσοφία. Η τελευταία διημερίδα διοργανώθηκε τον Μάιο του 2015 είχε θέμα «Κλιματική Αλλαγή: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις».

Ο αριθμός των συνεδρίων, σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, που έχει διοργανώσει το Τμήμα είναι ιδιαίτερα ικανοποιητικός. Μερικά παραδείγματα: 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πανεπιστημιακών Περιβαλλοντικών Τμημάτων σε συνεργασία με το Δήμο Ορεστιάδας (2004) και το Διεθνές Συνέδριο για την Αειφορική Διαχείριση και Ανάπτυξη Ορεινών και Νησιωτικών Περιοχών σε συνεργασία με το Δήμο Νάξου (2006). 14th ΕΑΝΝ 2013 Χαλκιδική8th IFIP Conference Artificial Intelligence Applications and Innovations (AIAI) 2013, Κύπρος Πάφος.

Εκτός από συλλογικά έργα ή βιβλία/μονογραφίες που εκδίδουν τα μέλη ΔΕΠ του Τμήματος από 2009 το Τμήμα εκδίδει και τη σειρά τόμων (συλλογικό έργο) «Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων» στα πλαίσια της οποίας έχουν μέχρι σήμερα εκδοθεί 8 θεματικοί τόμοι. Η σειρά διατίθεται δωρεάν σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή.

Προτάσεις για βελτίωση

Ακολουθεί ανάλυση δώδεκα προτάσεων για βελτίωση του παρεχόμενου έργου του Τμήματος. Συγκεκριμένα θα συζητηθούν: διοργάνωση σεμιναρίου δασολογίας, έκδοση ηλεκτρονικού περιοδικού (e-magazine) για αποφοίτους (alumni), βράβευση καλύτερων προπτυχιακών / μεταπτυχιακών διατριβών, καθιέρωση θεσμού συμβούλου-καθηγητή για κάθε φοιτητή, σεμινάρια για ανέργους / εργαζομένους, θερινά σχολεία, περισσότερη κινητικότητα Erasmus για φοιτητές, περισσότερο ενισχυτικό υλικό στο διαδίκτυο ειδικά για μαθήματα με υψηλό ποσοστό επανεξέτασης, ενίσχυση του ρόλου της βιβλιοθήκης, επέκταση εργαστηριακών (με τις κατάλληλες προδιαγραφές) αλλά και άλλων υποδομών, διεκδίκηση μεγαλύτερης χρηματοδότησης, αναλυτική περαιτέρω ιεράρχηση των αναγκών του Τμήματος, αύξηση των μελών ΔΕΠ, εκσυγχρονισμός όσον αφορά ύλη και διάρθρωση γνωστικών αντικειμένων τόσο σε προπτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Μετά την παρουσίαση της εργασίας στο συνέδριο πολλές από τις παραπάνω προτάσεις υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση του Τμήματος (Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων 2015).

Διοργάνωση σεμιναρίου Δασολογίας

Στο σεμινάριο Δασολογίας μέλη ΔΕΠ, διδάσκοντες υποψήφιοι διδάκτορες και μετα-διδάκτορες ή ακόμη και εξωτερικοί ομιλητές παρουσιάζουν κάποιο θέμα επιλογής τους ενώπιον όλων των μελών ΔΕΠ και των προπτυχιακών / μεταπτυχιακών φοιτητών. Αν και η επιλογή του θέματος είναι ελεύθερη, ενθαρρύνεται η παρουσίαση εργασιών που δεν έχουν δημοσιευτεί έτσι ώστε να μπορεί ο ομιλών να χρησιμοποιήσει τα σχόλια του ακροατηρίου για βελτίωση της εργασίας του. Η πρόταση αυτή έχει ήδη αρχίσει να υλοποιείται. Στην αρχή το πρόγραμμα περιελάμβανε ένα σεμινάριο μια φορά κάθε μήνα αλλά για λόγους ενίσχυσης της συμμετοχής οι ομιλίες (2-3 την ίδια ημέρα), ακολουθούμενες από συζήτηση, θα γίνονται συγκεντρωτικά λίγο πριν το τέλος κάθε εξαμήνου.

Έκδοση e-magazine για αποφοίτους (alumni)

Το ηλεκτρονικό περιοδικό (e-magazine) για αποφοίτους θα μπορούσε να εκδίδεται από τους ίδιους τους φοιτητές. Το περιοδικό θα μπορούσε να περιλαμβάνει:

- Άρθρα για την έρευνα και διδασκαλία στο Τμήμα
- Αναφορές για σημαντικές επιτυχίες και επιτεύγματα αποφοίτων του τμήματος
- Θέματα διεθνούς ενδιαφέροντος
- Άρθρα που αναφέρονται στο παρελθόν και που έχουν σαν στόχο να δημιουργήσουν νοσταλγία στον αναγνώστη, να ξυπνήσουν αναμνήσεις
- Νεκρολογίες που αφορούν προσωπικό ή αποφοίτους του Τμήματος

- Άρθρα που αφορούν σημερινούς φοιτητές
- Ανακοινώσεις από τον πρόεδρο του Τμήματος
- Ανακοινώσεις για προσεχείς εκδηλώσεις, σχολιασμός εκδηλώσεων που έγιναν
- Γράμματα / άρθρα από αναγνώστες
- Άρθρα που είναι χρήσιμα για την επαγγελματική αποκατάσταση / εξέλιξη των αποφοίτων (Council for Advancement and Support of Education 2015)

Το περιοδικό θα μπορούσε να έχει και έμμεσους στόχους:

- Προσέλκυση πόρων
- Προσέλκυση υψηλής ποιότητας φοιτητών
- Προσέλκυση υψηλής ποιότητας προσωπικού

Βράβευση καλύτερων προπτυχιακών / μεταπτυχιακών διατριβών

Η βράβευση των καλύτερων διατριβών

- Δείχνει τι αποτελεί επιτυχία και επιθυμητή συμπεριφορά
- Οικοδομεί αυτοπεποίθηση στους φοιτητές (Christian School Products 2015)

Όσον αφορά προπτυχιακές σπουδές η βράβευση προτείνεται να γίνεται σε επίπεδο εργαστηρίου ενώ όσον αφορά μεταπτυχιακές σπουδές η βράβευση μπορεί να γίνεται σε επίπεδο κατεύθυνσης. Οι διατριβές που βραβεύονται θα μπορούσαν να δημοσιεύονται σε συνοπτικότερη μορφή στις εκδόσεις του Τμήματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι υψηλής ποιότητας προπτυχιακές ή μεταπτυχιακές διατριβές δημοσιεύονται ήδη έστω και χωρίς το θεσμό της βράβευσης. Η βράβευση, βέβαια, προσδίδει ιδιαίτερα υψηλό γόητρο σε ένα έργο, αναδεικνύει περισσότερο την αριστεία και αποτελεί πρότυπο προς μίμηση από άλλους φοιτητές.

Καθιέρωση θεσμού συμβούλου-καθηγητή για κάθε φοιτητή

Ένας καλός σύμβουλος-καθηγητής:

- Ενδιαφέρεται να είναι καλός σύμβουλος και σε προσωπικό αλλά και επαγγελματικό επίπεδο
- Ακούει εποικοδομητικά όλα τα προβλήματα του φοιτητή
- Διαθέτει το χρόνο που χρειάζεται για όλες τις ανάγκες των φοιτητών που έχει υπό την επίβλεψη του
- Γνωρίζει σε βάθος τους κανονισμούς και πρακτικές του Πανεπιστημίου αλλά και του Τμήματος ώστε να μπορεί να παρέχει στους φοιτητές ακριβή και χρήσιμη πληροφόρηση
- Παραπέμπει τους φοιτητές σε άλλες πηγές πληροφόρησης όταν αυτό απαιτείται
- Προσπαθεί να καταλάβει τις ανησυχίες του φοιτητή μέσα από τη σκοπιά του φοιτητή
- Βλέπει τον σχεδιασμό σε βάθος χρόνου αλλά και την άμεση επίλυση προβλημάτων ως ουσιώδες συστατικό γνώρισμα του ρόλου του συμβούλου-καθηγητή
- Μοιράζεται τις δεξιότητες του με άλλους συναδέλφους που επίσης είναι σύμβουλοι-καθηγητές
- Καταβάλλει συνεχείς προσπάθειες για βελτίωση (Western Illinois University 2015)

Ο τελικός στόχος του συμβούλου-καθηγητή πρέπει να είναι η επιτυχής ολοκλήρωση των σπουδών του φοιτητή.

Σεμινάρια για ανέργους / εργαζομένους

Σεμινάρια επιμόρφωσης μπορούν να γίνουν σε διάφορα αντικείμενα π.χ. στην πληροφορική ή στην διδακτική κ.λπ. Μπορούν, επίσης, να γίνουν σεμινάρια επικαιροποίησης γνώσεων για δασολόγους, π.χ. διαχείριση δασών, για γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών, για τηλεπισκόπηση κ.λπ. Τα σεμινάρια θα μπορούσαν να γίνονται στις εγκαταστάσεις του Τμήματος σε ημέρες και ώρες που δεν χρησιμοποιούνται από τους φοιτητές. Ένα τουλάχιστον σεμινάριο το χρόνο είναι μέσα στα πλαίσια του εφικτού.

Θερινά σχολεία

Τα θερινά σχολεία συμβάλλουν στην απόκτηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων, συμβάλλουν στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, της ωριμότητας και του ενδιαφέροντος των φοιτητών για συγκεκριμένα θέματα, προάγουν την καλλιέργεια φιλικών σχέσεων με άλλους φοιτητές αλλά και τη γνωριμία με διδάσκοντες από άλλα τμήματα ή πανεπιστήμια.

Τα θερινά σχολεία διαρκούν συνήθως 7-10 μέρες με το ωράριο απασχόλησης των εκπαιδευομένων να κυμαίνεται από 6-10 ώρες ημερησίως. Πέρα από τις εγκαταστάσεις του Τμήματος μπορούν χρησιμοποιηθούν και ιστορικά κτίρια στην πόλη όπως η αίθουσα της δημοτικής βιβλιοθήκης. Είναι επίσης εφικτό το θερινό σχολείο να διοργανώνεται σε άλλες περιοχές του δήμου όπως Άρδας, Πεντάλοφος, Σπήλαιο. Τα θερινά σχολεία συνήθως προσκαλούν διδάσκοντες από άλλα τμήματα και πανεπιστήμια. Το θέμα ενός θερινού σχολείου μπορεί να συνδέεται με την ανάπτυξη της περιοχής στην οποία διοργανώνεται, π.χ. πολιτιστική κληρονομιά και τοπική ανάπτυξη.

Ενθάρρυνση περισσότερης κινητικότητας των φοιτητών στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus

Τα ποσοστά φοιτητικής κινητικότητας είναι χαμηλά. Μερικές ιδέες για να ενισχυθούν:

- Δημοσίευση άρθρων στο περιοδικό των αποφοίτων ιδιαίτερα από αποφοιτήσαντες φοιτητές που έχουν προσωπική εμπειρία
- Παρουσιάσεις από φοιτητές που έχουν προσωπική εμπειρία
- Ενημέρωση για το Erasmus την ημέρα προσανατολισμού
- Διοργάνωση ημερίδας μια φορά το χρόνο από τον υπεύθυνο Erasmus του Τμήματος με ομιλίες από άτομα που έχουν γνώση του προγράμματος

Παροχή περισσότερο ενισχυτικού υλικού στο διαδίκτυο για όλα τα μαθήματα του προγράμματος σπουδών του Τμήματος

Προτείνεται στους διδάσκοντες να παρέχουν στους φοιτητές του Τμήματος θέματα και λύσεις των συγκεκριμένων θεμάτων αντιπροσωπευτικά της εξεταστέας ύλης των μαθημάτων που διδάσκουν το συγκεκριμένο εξάμηνο. Τα παραπάνω θέματα και οι λύσεις τους μπορούν, στη συνέχεια, να είναι στη διάθεση των ενδιαφερόμενων μέσω της βιβλιοθήκης του Τμήματος.

Ενίσχυση του ρόλου της βιβλιοθήκης

Ο κάθε διδάσκων θα μπορούσε να ξεναγεί τους φοιτητές στο υλικό της βιβλιοθήκης που αναφέρεται στο μάθημα του και να δείξει στους εκπαιδευόμενους πως να χρησιμοποιούν το συγκεκριμένο υλικό, π.χ. οι φοιτητές μπορεί να μη γνωρίζουν ότι τα βιβλία έχουν ευρετήριο όρων, να δουν οι φοιτητές τις διατριβές που έχει επιβλέψει κ.λπ. Επίσης, μερικές φορές κάποια μαθήματα θα μπορούσαν να γίνονται στο χώρο της βιβλιοθήκης.

Ημέρα προσανατολισμού

Η ημέρα προσανατολισμού είναι σημαντική για τους πρωτοετείς. Είναι σημαντικό οι νέοι φοιτητές

- Να κατανοήσουν το νέο περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται
- Να εξοικειωθούν με τις δεξιότητες που χρειάζονται για να επιτύχουν στις σπουδές τους
- Να νοιώσουν αυτοπεποίθηση για το μέλλον τους
- Να αισθανθούν ότι ανήκουν κάπου
- Να μάθουν που μπορούν να απευθυνθούν για βοήθεια αν απαιτηθεί (UK Council for International Student Affairs (2008).

Ο προσανατολισμός συμβάλλει στην ενσωμάτωση των νέων φοιτητών στο νέο περιβάλλον και μειώνει τις πιθανότητες αναζήτησης μεταγραφής σε άλλο ίδρυμα. Το μέτρο αυτό έχει ήδη αρχίσει να εφαρμόζεται.

Αύξηση προσωπικού με παράλληλη επέκταση εργαστηριακών και άλλων υποδομών

Η επέκταση των εργαστηριακών (με τις κατάλληλες προδιαγραφές) αλλά και των άλλων υποδομών στηρίζεται αποκλειστικά σε χρηματοδοτήσεις που συνδέονται με Εθνικά ή Ερευνητικά προγράμματα αλλά και σε πόρους του ΠΜΣ. Θα πρέπει να διεκδικηθεί πολύ μεγαλύτερη χρηματοδότηση η οποία εκτός των άλλων συνδέεται και με τη δημιουργία Πανεπιστημιακού δάσους και των αντίστοιχων υποδομών.

Επίσης, στο μέλλον είναι σημαντικό να μελετηθεί σε μεγαλύτερο βάθος και ευελιξία η ιεράρχηση των αναγκών του Τμήματος καθώς και το χρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο είναι δυνατόν να επιτευχθεί η ικανοποίησή τους ώστε ο σχεδιασμός να μπορεί να μεταβληθεί ανάλογα με τη χρηματοδότηση. Στο πνεύμα αυτό, η όποια χρηματοδότηση θα πρέπει να αφορά σε μεγάλο βαθμό την κάλυψη αναγκών υψηλού κόστους όπως βελτίωση των υπαρχόντων εργαστηριακών χώρων ή αγορά εξοπλισμού μεγάλης χρηματικής αξίας. Όμως, η όποια βελτίωση των εργαστηριακών υποδομών είναι σημαντικό να συμβαδίζει με σημαντική αύξηση επιστημονικού και λοιπού προσωπικού, κάτι που είναι σημαντικό να διεκδικηθεί άμεσα. Παράλληλα σημαντική είναι η δημιουργία και λειτουργία Πανεπιστημιακού δάσους πρωτίστως αλλά και άλλων υποδομών όπως δασικό φυτώριο και φυτείες, αφού και σε αυτές τις περιπτώσεις η ύπαρξη χρηματοδότησης αλλά και του απαραίτητου προσωπικού είναι κεφαλαιώδους σημασίας.

Επιπλέον, θα πρέπει να υπάρξει σχεδιασμός για αύξηση των μελών ΔΕΠ στο πλαίσιο των Τετραετών Ακαδημαϊκών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων. Εξίσου σημαντικό είναι να υπάρχει εκσυγχρονισμός όσον αφορά ύλη και διάρθρωση γνωστικών αντικειμένων τόσο σε προπτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο ώστε να υπάρχει βελτιστοποίηση των παρεχόμενων γνώσεων και ανάπτυξη νέων εναλλακτικών μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης 2013).

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (2013). Έκθεση Εσωτερικής Αξιολόγησης του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Επιτροπή αξιολόγησης: Λ. Ηλιάδης, Κ. Σούτσας, Κ. Ραδόγλου, Γ. Κοράκης, Κ. Κιτικίδου, Β. Δήμου. Ορεστιάδα.

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (2015). Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Ετήσια Έκθεση Αξιολόγησης 2014-2015. Ορεστιάδα.

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (2016). Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Οδηγός Σπουδών 2015-2016. Αραμπατζής, Γ. & Καρανικόλα, Π. (Επιμ). Ορεστιάδα.

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (2016α). Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Ετήσια Έκθεση Αξιολόγησης 2015-2016. Ορεστιάδα.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων (2015). Απόφαση Γενικής Συνέλευσης 420/3-11-2015. Υιοθέτηση προτάσεων για ενίσχυση του έργου του Τμήματος.

II. Ξενόγλωσση

Christian School Products (2015). Student awards, rewards and recognition. Ανακτήθηκε στις 20 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://www.christianschoolproducts.com/articles/2007-June/Feature-Articles/Student-Awards-Rewards-and-Recognition.htm

Council for Advancement and Support of Education (2015). Alumni magazines and e-newsletters. Ανακτήθηκε στις 19 Σεπτεμβρίου 2015 από: https://www.case.org/Publications_and_Products/Fundraising_Fundamentals_Intro/Fundraising_Fundamentals_section_11/Fundraising_Fundamentals_section_115.html?printFriendly=printFriendly

UK Council for International Student Affairs (2008). Planning and Running Orientation Programmes for International Students. Ανακτήθηκε στις 26 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://www.englishuk.com/uploads/assets/members/publications/orientation.pdf

Western Illinois University (2015). Characteristics of a good advisor. Ανακτήθηκε στις 19 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://www.wiu.edu/advising/advisor_characteristics.php

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 230-236

ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Ευγενία Μπεζιρτζόγλου και Ζήσης Βρύζας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης ιδρύθηκε το 1999 και εδρεύει στην Ορεστιάδα, τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη του Νομού Έβρου. Αποστολή του είναι να καλλιεργεί και να προάγει την επιστήμη της Γεωπονίας με προσανατολισμό τις νέες τεχνολογικές εξελίξεις, τις εξελίξεις στους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και τις τεχνικές και κοινωνικές διαδικασίες ανάπτυξης του αγροτικού χώρου και ιδιαίτερα των αγροτικών - ακριτικών περιοχών. Η αρχική χρηματοδότηση για την ίδρυση και λειτουργία του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης έγινε από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» (Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.) με κονδύλια τα οποία προέρχονταν από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ελληνικό Δημόσιο. Μετά τη λήξη του Προγράμματος, η χρηματοδότηση του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης γίνεται από τον προϋπολογισμό του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης συστεγάζεται με το Τμήμα Δασολογίας & Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων σε τέσσερα κτίρια με συνολικό εμβαδόν 7.510 τ.μ. Οι εγκαταστάσεις εντάσσονται στον πολεοδομικό ιστό της πόλης της Ορεστιάδας καθόσον βρίσκονται πολύ κοντά στο κέντρο της. Η αρχική εγκατάσταση των Τμημάτων έγινε σε ένα νεόδμητο κτίριο το οποίο παραχωρήθηκε από τον Δήμο Ορεστιάδας. Η ίδρυση του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης προσδίδει πολλαπλά οφέλη στον Έβρο και γενικότερα στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Λέξεις κλειδιά: *Ιστορικό, εκπαίδευση, έρευνα, κινητικότητα, δικτύωση, ανάπτυξη*

Η Σημασία της Γεωπονικής Επιστήμης

Η γεωργική εκπαίδευση και κατ' επέκταση η γεωπονική επιστήμη προέκυψαν μετά το μέσο του 18^{ου} αιώνα, με σκοπό τη βελτίωση των παραγόμενων προϊόντων και την αύξηση της παραγωγικότητας. Οι βάσεις της γεωπονίας τέθηκαν από την προσπάθεια εφαρμογής βασικών κλάδων της επιστήμης, με αποτέλεσμα να καθοριστούν οι κεντρικές και οι βοηθητικές επιστήμες που θα υποστήριζαν την υπό σύσταση επιστήμη. Οι παραγωγικές ανάγκες και εξειδικεύσεις ήταν στη συνέχεια αυτές που όρισαν του κλάδους της γεωπονίας, καθιστώντας την μια δυναμική επιστήμη που συνεχώς μετεξελίσσεται. Αρχικός στόχος της γεωπονίας ήταν η ανάπτυξη και η βελτίωση των διαφόρων μορφών γεωργικής παραγωγής και η μελέτη-ερμηνεία των διεργασιών που την επηρεάζουν. Η συμβολή της γεωπονικής επιστήμης στην άνοδο της γεωργικής παραγωγής, μετά το 2^{ο} Παγκόσμιο Πόλεμο, ήταν καθοριστική. Η γενετική βελτίωση των ποικιλιών και η παραγωγή υβριδίων καθώς και η ανάπτυξη της συνθετικής χημείας και την παραγωγής γεωργικών φαρμάκων ήταν οι κυριότερες από της συνιστώσες που συνετέλεσαν στην εκτίναξη της παραγωγικότητας. Οι αρνητικές επιδράσεις στο περιβάλλον και τον άνθρωπο, που συνόδευαν την αύξηση της παραγωγής, δεν ήταν ανεκτές από την κοινωνία των ανεπτυγμένων χωρών. Η γεωπονία, στη συνέχεια, έπρεπε να ενθαρρύνει καλλιεργητικές πρακτικές που ελαχιστοποιούσαν τις επιπτώσεις στο περιβάλλον. Αντικείμενο της σύγχρονης γεωπονικής επιστήμης είναι η εφαρμογή νέων τεχνολογιών και διαδικασιών παραγωγής, επεξεργασίας και εμπορίας τροφίμων και ζωοτροφών με ταυτόχρονη αειφόρο διαχείρισης των φυσικών πόρων και σεβασμό του περιβάλλοντος. Οι σύγχρονες διαδικασίες παραγωγής έχουν δημιουργήσει

σύνθετα προβλήματα που καλείται να επιλύσει η γεωπονική επιστήμη. Καθημερινά δεχόμαστε πληροφορίες για ασθένειες που σχετίζονται με παραγωγικές διαδικασίες, όπως είναι η γρίπη των πτηνών, η νόσος των τρελών αγελάδων, οι επιδράσεις των γενετικά τροποποιημένων οργανισμών, καθώς και ποικίλα διατροφικά σκάνδαλα (ανίχνευση τοξινών και υπολειμμάτων γεωργικών φαρμάκων στα τρόφιμα και το περιβάλλον).

Στην Ελλάδα, η γεωργική εκπαίδευση συμπορεύεται με την ιστορία και την εξέλιξη του νεοελληνικού κράτους. Πρώτος ο Κυβερνήτης Ι. Καποδίστριας διέβλεψε τη σημασία της γεωπονικής επιστήμης και προχώρησε στην ίδρυση της Γεωργικής Σχολής της Τίρυνθας το έτος 1829 (Καλλιβρετάκη 1990). Η σχολή παρείχε στοιχειώδη γεωργική εκπαίδευση και σε καμία περίπτωση δεν είχε προσανατολισμό ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος. Ακολούθησαν η ίδρυση του Τμήματος Γεωργίας στο Υπουργείο Εσωτερικών το 1987 και τα Τριανταφυλλίδεια σχολεία (1888-1914). Τα σχολεία αυτά, συνέβαλαν στην εμπέδωση της γεωργικής εκπαίδευσης και ανέδειξαν την αναγκαιότητα δημιουργίας ανώτερης γεωπονικής σχολής. Άλλες χρονολογίες σταθμοί της γεωπονικής επιστήμης στη χώρα μας ήταν η ίδρυση του Υπουργείου Γεωργίας (1917), η ίδρυση της Ανωτέρας γεωπονικής σχολής Αθηνών το 1920 και του Γεωπονικού Τμήματος της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης το 1927 (Κρίμπα 1994).

Η πρωτογενής και δευτερογενής παραγωγή, την οποία υποστηρίζει η γεωπονική επιστήμη, ίσως είναι το μέσο εξόδου από την οικονομική, και όχι μόνο κρίση που μαστίζει τη σύγχρονη Ελληνική κοινωνία. Η παραγωγή ποιοτικών, πιστοποιημένων τροφίμων τα οποία θα είναι ασφαλή, τα καινοτόμα προϊόντα (προβιοτικά, λειτουργικά), αλλά και τα ποιοτικά τρόφιμα (ονομασίας προέλευσης, γεωγραφικής ένδειξης, ιδιότυπα προϊόντα) είναι μερικά μόνο από τα σημεία που μπορεί να συνεισφέρει η γεωπονική επιστήμη.

Δομή Τμήματος

Το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης ιδρύθηκε το 1999 και εδρεύει στην Ορεστιάδα, τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη του Νομού Έβρου. Η ίδρυση του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης αποτέλεσε πραγματικά σταθμό στα γεωπονικά αλλά και εκπαιδευτικά δρώμενα της χώρας. Η λειτουργία του Τμήματος κάτω από το έμβλημα του ΔΠΘ προσδίδει μεγάλη σημασία στον Έβρο και γενικότερα στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης συστεγάζεται, σε τέσσερα κτίρια, με το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Αποστολή του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης είναι να καλλιεργεί και να προάγει την επιστήμη της Γεωπονίας με προσανατολισμό τις νέες τεχνολογικές εξελίξεις στην επιστήμη αυτή, τις εξελίξεις στους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και τις τεχνικές και κοινωνικές διαδικασίες ανάπτυξης του αγροτικού χώρου και ιδιαίτερα των αγροτικών - ακριτικών περιοχών (ΦΕΚ 179/6-9-1999 Π.Δ. 208 άρθρο 1). Στόχος του Τμήματος είναι να εκπαιδεύει νέους επιστήμονες ικανούς να ανταποκριθούν στο συνεχώς μεταβαλλόμενο πεδίο της αγροτικής ανάπτυξης και να διεξάγει έρευνα αιχμής στους κλάδους της γεωπονικής επιστήμης. Σημαντικές χρονολογίες στην πορεία του Τμήματος μετά την ίδρυσή του αποτέλεσαν η διοικητική του αυτονόμηση το 2004, η ίδρυση του Προγράμματος Μεταπτυχιακών σπουδών το 2007 και η αναμόρφωση αυτού το 2014. Στην εδραίωση και ανάπτυξη του Τμήματος συνέβαλαν οι προσπάθειες των διατελεσάντων Προέδρων, μελών ΔΕΠ, διοικητικού και τεχνικού προσωπικού. Στα πρώτα χρόνια του Τμήματος και έως την αυτονόμησή του χρέη Προέδρου εκτελούσε ο Πρύτανης του ΔΠΘ, Καθηγητής Χειρουργικής, Κωνσταντίνος Σιμόπουλος. Στη συνέχεια διαδοχικά τα ηνία του τμήματος ανέλαβαν οι Καθηγητές Γεώργιος Βασιλείου, Σπυρίδων Κουτρούμπας και ο Αείμνηστος Ζαφείρης Άμπας. Η προσωπικότητα, το σεμνό ήθος, η οικία και η φιλέταιρη συμπεριφορά του Αείμνηστου συναδέλφου Ζαφείρη Άμπα αποτέλεσε και θα αποτελεί παρακαταθήκη ομόνοιας και συσπείρωσης στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης. Σήμερα Πρόεδρος του Τμήματος είναι η Καθηγήτρια Ευγενία Μπεζιρτζόγλου. Οι στόχοι του Τμήματος επιτυγχάνονται σε ένα μεγάλο βαθμό κυρίως χάρη στο ζήλο, την προσπάθεια και το μεράκι των μελών ΔΕΠ και του λοιπού προσωπικού.

Σήμερα το στελεχιακό δυναμικό του Τμήματος αποτελούν 17 μέλη ΔΕΠ, 1 μέλος Ε.Τ.Ε.Π., 3 μέλη Ε.Ε.ΔΙ.Π και 8 μέλη διοικητικού προσωπικού.

Εκπαίδευση και Έρευνα στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης

Στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης προσφέρεται πενταετές πρόγραμμα σπουδών σύμφωνα με τα εθνικά πρότυπα. Οι σπουδές διαρκούν πέντε ακαδημαϊκά έτη και περιλαμβάνουν:

1. Πέντε εξάμηνα βασικού κορμού
   i. τρία εξάμηνα ($1^{ο}$, $2^{ο}$, $3^{ο}$) γενικής υποδομής και
   ii. δύο ($4^{ο}$ και $5^{ο}$) γενικής γεωπονικής υποδομής
2. Τέσσερα εξάμηνα προσανατολισμένων σπουδών εξειδίκευσης ($6^{ο}$, $7^{ο}$, $8^{ο}$ και $9^{ο}$)
3. Ένα εξάμηνο για την εκπόνηση πτυχιακής εργασίας ($10^{ο}$)
4. Πρακτική άσκηση κατά το θέρος μεταξύ 8ο και 9ο εξάμηνο σπουδών

Ο θεσμός της πρακτικής άσκησης κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός καθώς οι φοιτητές εξοικειώνονται με την αγορά εργασίας, τις εργασιακές συνθήκες και απαιτήσεις. Η δημιουργία ευκαιριών μελλοντικής απασχόλησης εξαρτάται από πολλούς παράγοντες που αφορούν τόσο τον ασκούμενο όσο και τον φορέα της άσκησης. Για τον σκοπό αυτό το Τμήμα έχει επιλέξει ως χρόνο πρακτικής άσκησης το διάστημα ανάμεσα στο $4^{ο}$ και $5^{ο}$ έτος σπουδών ώστε η επιστημονική κατάρτιση και ωριμότητα των φοιτητών να είναι η βέλτιστη δυνατή προκειμένου να ανταποκριθούν επαρκώς στις συνθήκες και τις απαιτήσεις του εργασιακού περιβάλλοντος. Σκοπός του Τμήματος είναι η αναβάθμιση της Πρακτικής Άσκησης στοχεύοντας: α) στην συμμετοχή περισσότερων φορέων και την επιλογή εκείνων που μπορούν να προσφέρουν ουσιαστικότερη ενασχόληση στους ασκούμενους και β) την διαμόρφωση ενός λειτουργικού προγράμματος εποπτείας.

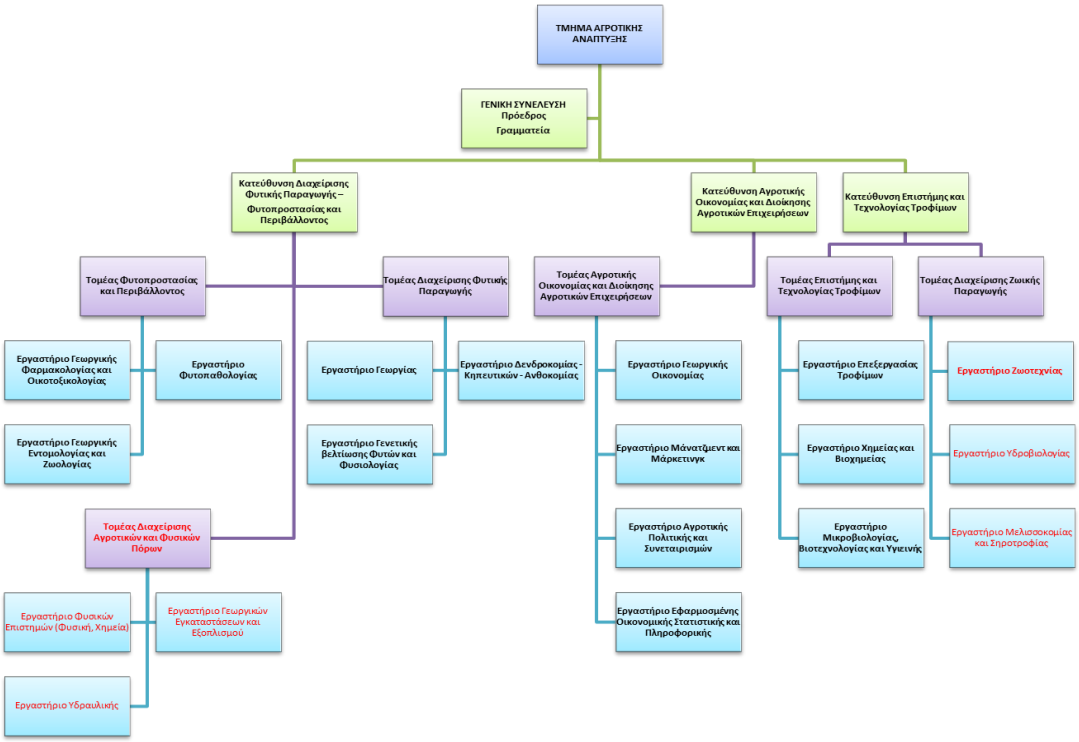

Σχήμα 1. Οργάνωση του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης.

Οι πτυχιούχοι του τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης εγγράφονται στο ΓΕΩΤ.Ε.Ε. και απολαμβάνουν τα κατοχυρωμένα δικαιώματα του Γεωπόνου. Τους παρέχεται η δυνατότητα να εργαστούν στον ιδιωτικό τομέα, στους κλάδους της εμπορίας αγρο-εφοδίων, των συμβουλευτικών υπηρεσιών, σε εταιρίες τροφίμων, μεταποίησης, εμπορίας καθώς και σε

εργαστήρια αναλύσεων και φορείς πιστοποίησης. Αλλά και στον δημόσιο τομέα σε υπηρεσίες της κεντρικής διοίκησης, σε Δήμους και Περιφερειακές υπηρεσίες.

Το Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος υπόκειται σε ετήσια βάση σε αλλαγές και βελτιώσεις με σκοπό να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινωνίας στο χώρο της Γεωπονικής εκπαίδευσης.

Ο αρχικός σχεδιασμός ήταν το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης να καλύψει όλο το φάσμα της γεωπονικής επιστήμης (Σχήμα 1)

Σήμερα στο Τμήμα λειτουργούν 3 κατευθύνσεις (Σχήμα 2).

Σχήμα 2. Κατευθύνσεις σπουδών Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης.

Το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης αποτελεί επιλογή προτεραιότητας για αρκετούς φοιτητές που κυρίως προέρχονται από τη Βόρειο Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει αυξητική τάση εισακτέων όπως φαίνεται στο Σχήμα 3.

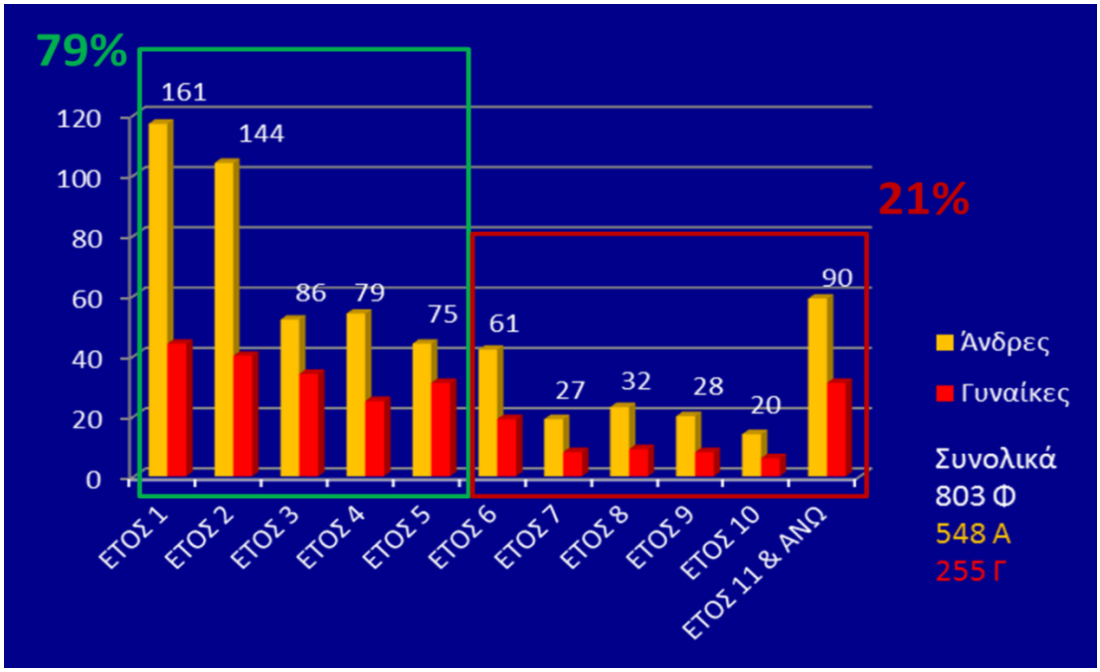

Σχήμα 3. Κατανομή προπτυχιακών φοιτητών στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014.

Η ίδια αυξητική τάση παρατηρείται και στη ζήτηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών μετά την αναμόρφωσή του (Σχήμα 4).

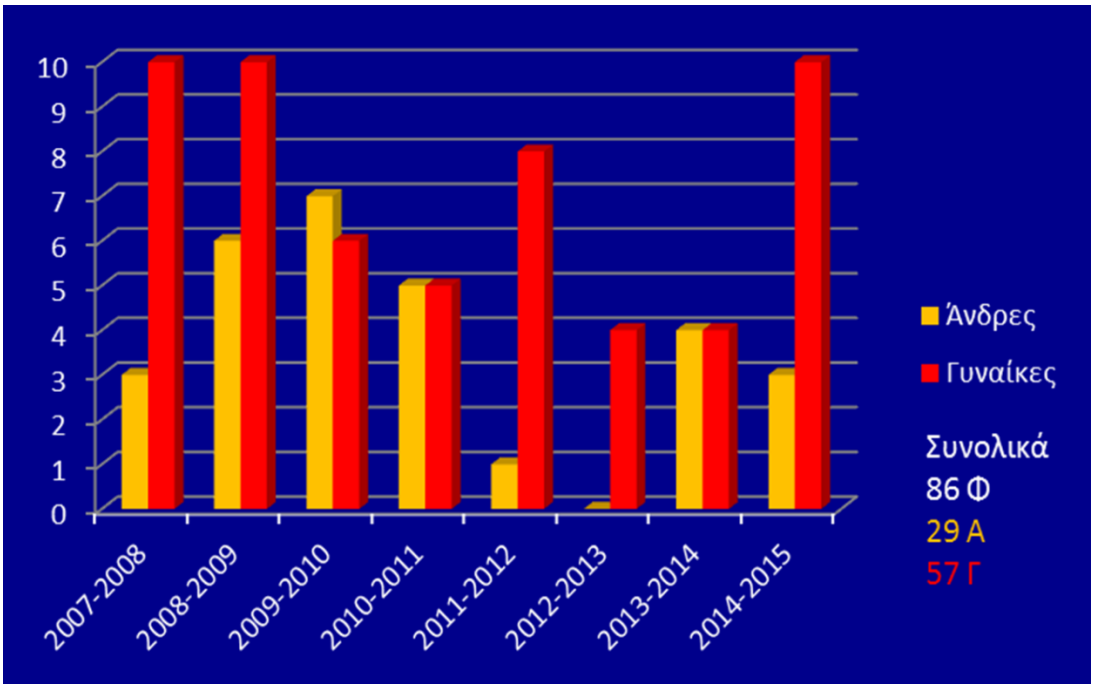

Σχήμα 4. Κατανομή μεταπτυχιακών φοιτητών.

Η πορεία του αριθμού των υποψηφίων διδακτόρων είναι σταθερή όπως φαίνεται στο Σχήμα 5.

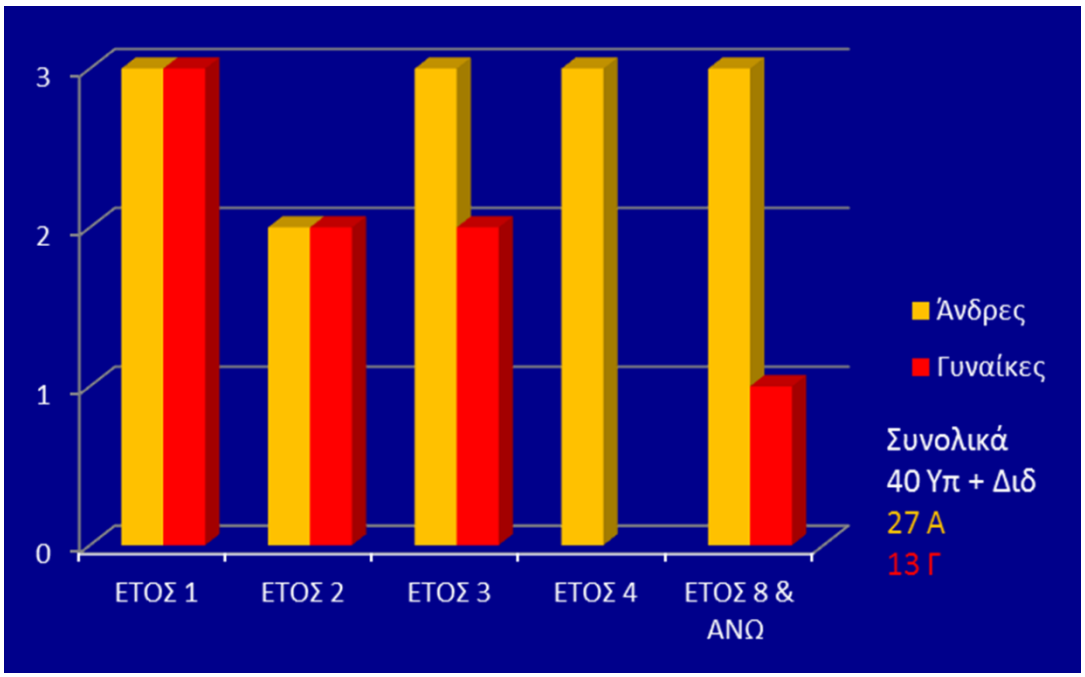

Σχήμα 5. Υποψήφιοι Διδάκτορες το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014.

Σημαντικό είναι και το ερευνητικό έργο που παράγεται στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης, όπως αποτυπώνεται από τον αριθμό των εργασιών σε επιστημονικά περιοδικά αλλά και την αναγνώριση που τυγχάνει από την επιστημονική κοινότητα μέσω των ετεροαναφορών (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Επιστημονικές δημοσιεύσεις & Αναγνώριση έργου 2003-2013 του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης.

	Επιστημονικά περιοδικά με κριτές	Πρακτικά συνεδρίων με κριτές	Άλλες εργασίες	Ετεροαναφορές
2013	**23**	**5**	**27**	
2012	**27**	**12**	**35**	
2011	**54**	**30**	**31**	**199**
2010	**17**	**27**	**39**	**216**
2009	**27**	**18**	**24**	**199**
2008	**30**	**12**	**11**	**133**
2007	**25**	**12**	**37**	**139**
2006	**14**	**30**	**70**	**134**
2005	**17**	**11**	**32**	**99**
2004	**17**	**27**	**30**	**46**
2003	**7**	**6**	**50**	**43**
Σύνολο	**258**	**183**	**386**	**1208**

Επιπλέον, τα μέλη ΔΕΠ του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης ήταν κριτές σε περισσότερα από 91 Επιστημονικά περιοδικά, ανέπτυξαν συνεργασίες με περισσότερα από 70 ερευνητικά-ακαδημαϊκά και άλλα ιδρύματα και έχουν συνάψει συνεργασίες κινητικότητας με 30 Πανεπιστήμια σε 12 χώρες.

Δράσεις Ανάπτυξης

Το Τμήμα καταβάλλει προσπάθειες συνεχούς βελτίωσης και επικαιροποίησης του Προγράμματος Σπουδών με στόχο το υψηλό επίπεδο σπουδών και αναβαθμισμένο εκπαιδευτικό υλικό. Στις βασικές προτεραιότητες του Τμήματος εντάσσονται δράσεις προσέλκυσης φοιτητών υψηλού επιπέδου και καθιέρωση μηχανισμού έγκαιρου εντοπισμού φοιτητών που συσσωρεύουν μαθήματα στα τελευταία εξάμηνα σπουδών, με αποτέλεσμα να αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους. Με σκοπό την ενίσχυση της διαδικασίας ενημέρωσης των φοιτητών, για τα αντικείμενα και τις προοπτικές της κάθε κατεύθυνσης, σε ετήσια βάση, πραγματοποιούνται δράσεις ενημέρωσης με τη συμμετοχή πτυχιούχων και επαγγελματιών του κλάδου.

Αναφορικά με την αναμόρφωση του προγράμματος σπουδών οι άξονες πάνω στους οποίους κινείται το Τμήμα είναι:

1. Περιορισμός της εξάρτησης του προγράμματος από συμβασιούχους διδάσκοντες
2. Βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης με επέκταση της συνδιδασκαλίας βασικών μαθημάτων από μέλη ΔΕΠ της Σχολής
3. Ενίσχυση των εργαστηριακών ασκήσεων

4. Παροχή επικαιροποιημένου προγράμματος σπουδών σε πτυχιούχους στα πλαίσια της Δια Βίου Μάθησης και των αναγκών της αγοράς εργασίας

Στόχευση του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών είναι ο έγκαιρος εντοπισμός και κάλυψη επίκαιρων αναγκών της αγοράς και η εξειδίκευση διαφόρων επαγγελματικών ομάδων.

Παρά τις δυσκολίες που αναμένεται να αντιμετωπίσει το Τμήμα στο άμεσο μέλλον που σχετίζονται με το γεγονός ότι:

1. Η χρηματοδότηση της έρευνας με βάση την αριστεία πιθανόν να περιορίσει την πρόσβαση σε περιφερειακά Τμήματα
2. Το οικονομικό περιβάλλον αναμένεται να περιορίσει την κρατική χρηματοδότηση (νέες θέσεις μελών ΔΕΠ, ερευνητών, υποδομές, εξοπλισμός)
3. Δυσκολία προσέλκυσης ερευνητών υψηλού επιπέδου λόγω της διαρροής αποφοίτων και μεταδιδακτόρων στο εξωτερικό και της απόστασης από μεγάλα αστικά κέντρα.

αρκετά είναι και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα όπως:

1. Τα εργαστήρια του Τμήματος, είναι μοναδικά σε επίπεδο Life Sciences, Agricultural and Biological Sciences και Food Science στο ΔΠΘ αλλά και στην ΠΑΜΘ
2. Η γεωγραφική θέση του Τμήματος
    i. Επάρκεια φυσικών πόρων (ύδατα, γονιμότητα εδαφών)
    ii. Πολύ κοντινή απόσταση από τη Βουλγαρία και την Τουρκία
3. Η στροφή προς την πρωτογενή παραγωγή και η ενίσχυση των εξαγωγών
4. Ηλικιακή κατανομή μελών ΔΕΠ και επίκαιρα γνωστικά αντικείμενα
5. Η ευελιξία στη λήψη αποφάσεων και την ανάληψη δράσεων

Το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης επενδύει στη συνεργασία με τοπικούς φορείς παρέχοντας υποστηρικτικό ρόλο στη γεωργική παραγωγή, την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών και την προστασία του περιβάλλοντος.

Βιβλιογραφία

Καλλιβρετάκη, Λ. (1990). Η δυναμική του Αγροτικού Εκσυγχρονισμού στην Ελλάδα του 19ου αιώνα. Αθήνα: Έκδοση Μορφωτικού Ινστιτούτου Αγροτικής Τράπεζας.

Κρίμπα, Κ. (1994). Το ιστορικό του Πανεπιστημίου μας. Το Γεωργικό Πανεπιστήμιο - Ανώτατη Γεωπονική Σχολή Αθηνών. Περιοδικό «Τριπτόλεμος». Τεύχος 1.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 237-249

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Άννα Δαλαμαγκίδου και Γεώργιος Τσαντόπουλος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα των τελευταίων χρόνων είναι η προστασία του περιβάλλοντος με αειφορικούς όρους. Επίσης, ο τρόπος με τον οποίο τα μέσα μαζικής επικοινωνίας προσεγγίζουν και προβάλλουν τα περιβαλλοντικά θέματα διαμορφώνουν άμεσα την εικόνα που σχηματίζει το κοινό για τα συγκεκριμένα θέματα και επηρεάζουν έμμεσα τη διαμόρφωση της στάσης του απέναντι σε αυτά.

Στην παρούσα εργασία διερευνάται η στάση την οποία οι μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Δήμου Ορεστιάδας τηρούν απέναντι στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και στα περιβαλλοντικά θέματα και ο βαθμός ενημερότητάς τους για την περιβαλλοντική κατάσταση του πλανήτη και της Ελλάδας, ειδικότερα. Για την συλλογή των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε δομημένο ερωτηματολόγιο. Το δείγμα επιλέχθηκε από πέντε σχολεία και ανέρχεται σε 84 μαθητές από τις δύο τελευταίες τάξεις του δημοτικού. Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω του στατιστικού πακέτου SPSS 15 for Windows. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι το σχολείο και τα ΜΜΕ έχουν ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση περιβαλλοντικών γνώσεων, στάσεων και συμπεριφορών των μαθητών των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου του Δήμου Ορεστιάδας. Οι συζητήσεις με οικεία πρόσωπα, η τηλεόραση και το διαδίκτυο προβάλλονται ως σημαντικές πηγές για πληροφόρηση, επικοινωνία και ψυχαγωγία. Οι μαθητές δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για το νερό και το πρόβλημα της λειψυδρίας, ενώ παράλληλα, θεωρούν τους εαυτούς τους, τις βιομηχανίες/ επιχειρήσεις και τους Δήμους υπεύθυνους για τα περιβαλλοντικά προβλήματα της Ελλάδας. Εν κατακλείδι, γνωρίζουν και εφαρμόζουν πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον.

Λέξεις κλειδιά: *Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ΜΜΕ, Δήμος Ορεστιάδας, περιβαλλοντική επικοινωνία*

Εισαγωγή

Η ανάπτυξη της βιομηχανίας και ο τρόπος διαβίωσης των σύγχρονων ανθρώπων έχουν προκαλέσει την υποβάθμιση της φύσης, μέσω της υπερεκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, γεγονός που οδήγησε στη δημιουργία των πρώτων κινημάτων για την προστασία του περιβάλλοντος. Ακολούθησαν σταδιακά πιο δραστικές κινήσεις από αυτούς τους φορείς, δηλαδή, ελήφθησαν θεσμικά μέτρα για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, μέσω των Διεθνών Διασκέψεων και δημιουργήθηκαν σημαντικά κείμενα, όπως η «Χάρτα του Βελιγραδίου» και η Agenda 21. Μέσα σε αυτά τα κείμενα δίνεται ο επίσημος ορισμός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και καθορίζονται οι στόχοι, οι αξίες και οι μέθοδοι που αξιοποιεί. Παράλληλα, αναδεικνύεται ο ρόλος των ΜΜΕ, ως περιβαλλοντικός εκπαιδευτής, και προτείνεται η χρήση του υλικού τους για τη μετάδοση της περιβαλλοντικής πληροφορίας (Σκαναβή 2004α, Δημητρίου 2009).

Το σημείο στο οποίο εστιάζεται το ενδιαφέρον της εργασίας, και αποτέλεσε το έναυσμα για την παρούσα έρευνα, είναι η μη τυπική και άτυπη μορφή Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που ενισχύεται από τις Διεθνείς Διασκέψεις που πραγματοποιήθηκαν για την προστασία του περιβάλλοντος και των ανθρώπων που ενυπάρχουν σε αυτό. Συγκεκριμένα, ενδιαφέρει ο

ρόλος των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ) στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Τα ΜΜΕ αποτελούν εργαλεία τόσο της μη τυπικής εκπαίδευσης, δηλαδή του εξωσχολικού αλλά οργανωμένου προγράμματος εκπαίδευσης, αλλά και της άτυπης εκπαίδευσης, δηλαδή της ανοργάνωτης διάχυτης πληροφόρησης.

Επομένως, κρίνεται απαραίτητο να εξεταστεί: α) αν υφίσταται ο ρόλος των ΜΜΕ, ως περιβαλλοντικός εκπαιδευτής στη σημερινή εποχή και β) ο τρόπος με τον οποίο αντανακλούνται στους μαθητές τα περιβαλλοντικά μηνύματα και πληροφορίες που μεταδίδονται από εκπομπές, ειδήσεις, διαφημίσεις. Οι στάσεις και αντιδράσεις των μαθητών (11-12 ετών) αποτελούν σημαντικό ζήτημα προς διερεύνηση, καθώς αυτοί είναι το μέλλον και η εξέλιξη της κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι, η διερεύνηση της στάσης την οποία οι μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Δήμου Ορεστιάδας τηρούν απέναντι στα ΜΜΕ και στα περιβαλλοντικά θέματα και ο βαθμός ενημερότητάς τους για την περιβαλλοντική κατάσταση του πλανήτη και της Ελλάδας. Επίσης η προσμέτρηση και ο έλεγχος της ευαισθητοποίησης και της καθημερινής εφαρμογής μεθόδων που βοηθούν την προστασία του περιβάλλοντος, όπως επίσης η διερεύνηση της συχνότητας χρήσης των ΜΜΕ και του βαθμού που αυτή επιδρά στην περιβαλλοντική συμπεριφορά του παιδιού – ανθρώπου – ανήλικου – μαθητή Δημοτικού σχολείου, συνυπολογίζοντας τα χαρακτηριστικά που του προσδίδει η παραπάνω κοινωνική ταυτότητα.

Θεωρητικό πλαίσιο

Σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται πλήρως από την τεχνολογική εξέλιξη και το συνδυασμό της με την «άμεση», γρήγορη και μαζική επικοινωνία, είναι αναγκαίο να αναγνωριστούν και να κατανοηθούν τα χαρακτηριστικά της επικοινωνίας και των μέσων που συμβάλλουν στην πραγματοποίησή της, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η συνεχώς αυξανόμενη χρήση αυτών των ΜΜΕ, ανεξάρτητα από την ηλικία, το φύλο και το κοινωνικό υπόβαθρο των χρηστών, καθώς, επίσης, να διαπιστωθεί η ύπαρξη ή μη, επίδρασης από τα μέσα προς τους χρήστες. Στην προσπάθεια διερεύνησης των μέσων της μαζικής επικοινωνίας καθίσταται απαραίτητη η διευκρίνιση του όρου «ΜΜΕ». Ως μέσα μαζικής επικοινωνίας, επομένως, ορίζονται τα μέσα που «μεταφέρουν μήνυμα ταυτόχρονα σε πολλούς δέκτες, με μία μονόδρομη, συνήθως, ροή από τον πομπό στους δέκτες» (Μάραντος 1999). Ωστόσο, η μονόδρομη ροή πληροφοριών με την εξέλιξη της τεχνολογίας και των μέσων τείνει να γίνει πλέον αμφίδρομη. Κατά συνέπεια, ο όρος «επικοινωνία» έναντι του όρου «ενημέρωση» στη συντομογραφία ΜΜΕ, προτιμάται, διότι η «επικοινωνία» προωθεί την αμφίδρομη σχέση πομπού – δέκτη, είναι ευρύτερη ως έννοια περικλείοντας την ενημέρωση και χρησιμοποιείται στη διεθνή ορολογία (Μάραντος 1999).

Κατά συνέπεια, ο ρόλος των ΜΜΕ είναι πολύπλευρος: αξιοποιούνται από όλο το φάσμα των ηλικιών για ενημέρωση ή ψυχαγωγία, για γνώση ή διασκέδαση, αλλά και επικοινωνία. Από τους προαναφερθέντες ρόλους, αυτός που συγκεντρώνει μεγάλο ενδιαφέρον για τους παιδαγωγούς, κοινωνιολόγους, επικοινωνιολόγους, εκπαιδευτικούς, καθώς και γονείς, είναι ο ρόλος που διαδραματίζουν στην εκπαίδευση – μάθηση και απόκτηση νέων γνώσεων. Πολλές έρευνες έχουν προσανατολιστεί στη διερεύνηση σχέσης ανάμεσα στην μεταδιδόμενη πληροφορία από τα ΜΜΕ και στην απόκτηση νέας γνώσης, όπως επίσης, στη διαμόρφωση στάσης, αντίληψης και συμπεριφοράς για το περιεχόμενο της πληροφορίας. Όσον αφορά την ύπαρξη σχέσης ανάμεσα στην μεταδιδόμενη πληροφορία από τα ΜΜΕ και στην απόκτηση νέας γνώσης, τα αποτελέσματα φαίνονται να είναι θετικά. Ωστόσο, για τη διαμόρφωση στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών από την επίδραση των ΜΜΕ, οι απόψεις των ερευνητών «διίστανται».

Τα ΜΜΕ διαθέτουν την ισχύ να επηρεάζουν την κοινωνία (Keating 1993), θέση την οποία θα μπορούσαν να υποστηρίξουν οι περιβαλλοντικές ομάδες και τα ίδια τα ΜΜΕ και με την οποία τείνει να διαφωνήσει η Anderson (1991). Η άποψη ότι η πληροφορία από μόνη της δεν μπορεί να επιφέρει αλλαγή σε στάσεις, αντιλήψεις και / ή συμπεριφορές, ιδιαίτερα ως προς το περιβάλλον, υποστηρίζεται από τις έρευνες των Chapman & Sharma (2001), Pruneau et al. (2006) και Τσαλίκη (2005), οι οποίοι θεωρούν απαραίτητη τη σύνδεση της πληροφορίας –

θεωρίας με την πράξη. Προτείνουν τη χρήση μεθόδων όπως η βιωματική, η συνεργατική και ανακλαστική μάθηση, τη «δράση», για τη δημιουργία θετικής στάσης και υπεύθυνης συμπεριφοράς απέναντι στο περιβάλλον.

Την αρχική θέση, της επίδρασης των ΜΜΕ στο κοινό, έρχεται να ενισχύσει, μεταξύ άλλων, η έρευνα των Keefer και Khemani (2014), με θετικά αποτελέσματα στον τομέα του αλφαβητισμού των μαθητών λόγω της πρόσβασης στα ΜΜΕ. Συγκεκριμένα, η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο Μπενίν της Αφρικής, όπου η συχνή πρόσβαση σε πολλούς τοπικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς συνδέθηκε με την ταχεία αύξηση του αλφαβητισμού των μαθητών των χωριών της περιοχής, αλλά και με το αυξανόμενο έμπρακτο ενδιαφέρον των οικογενειών τους για τη μόρφωσή τους. Η πληροφόρηση και η πειθώ από την πρόσβαση στα ΜΜΕ μπορούν να επιτευχθούν, όπως οι ίδιοι αναφέρουν, «είτε άμεσα, μέσω της έκθεσης των ατόμων σε αυτά, είτε έμμεσα, διαμέσου των κοινωνικών δικτύων και άλλων κοινωνικών θεσμών» (Keefer & Khemani, 2014). Στην ίδια κατεύθυνση κινούνται τα αποτελέσματα της έρευνας των Kirilenko et al. (2015) για την επιρροή των ΜΜΕ και της τοπικής θερμοκρασίας στη συζήτηση που αφορά την κλιματική αλλαγή στο Twitter – μέσο κοινωνικής δικτύωσης, σύμφωνα με τα οποία «ο καιρός και η ειδησεογραφία των ΜΜΕ ελέγχουν το δημόσιο ενδιαφέρον για το θέμα της κλιματικής αλλαγής». Ωστόσο, η προαναφερθείσα έρευνα δεν μπορεί να αποδείξει ότι τα ΜΜΕ είναι ο διαμεσολαβητής – παρακινητής της συζήτησης σε αυτό το μέσο κοινωνικής δικτύωσης. Όσον αφορά την απόκτηση περιβαλλοντικών γνώσεων κυριότερη πηγή αναδεικνύεται η τηλεόραση, σύμφωνα με την έρευνα των Aini Mat Said et al. (2007) που πραγματοποιήθηκε σε μαθητές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη Μαλαισία, οι οποίοι συμμετείχαν στο Εθνικό Αναλυτικό Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσής τους.

Ο ρόλος των ΜΜΕ στην εκπαίδευση-μάθηση έχει αναγνωριστεί από τις Διεθνείς Διασκέψεις του ΟΗΕ (Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών), όπου τα κατατάσσουν ως μέσα της μη τυπικής και άτυπης μορφής εκπαίδευσης. Ειδικότερα, οι διεθνείς διασκέψεις πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια της διαμόρφωσης διεθνούς περιβαλλοντικής πολιτικής, καθώς τα προβλήματα μεγεθύνονταν, νέες ανάγκες αναδύονταν και οι κοινωνίες διαρκώς εξελίσσονταν. Την ίδια δεκαετία – 1970 – με την πτώση της Δικτατορίας στην Ελλάδα αρχίζουν οι κινητοποιήσεις των πολιτών και το ενδιαφέρον για το περιβάλλον και την προστασία του. Παράλληλα, επιχειρούνται προσπάθειες για το διαχωρισμό των μορφών της εκπαίδευσης για τη βέλτιστη αξιοποίησή τους και οι Coombs και Ahmed (1974) διαμορφώνουν τους ορισμούς της τυπικής, μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης (Σκαναβή 2004β). Τα ΜΜΕ εντάσσονται στις δύο τελευταίες μορφές, καθώς δεν περιλαμβάνονται στο καθιερωμένο εκπαιδευτικό σύστημα και πολλές φορές η γνώση που μεταδίδουν είναι τυχαία, ανοργάνωτη, διάσπαρτη.

Συγχρόνως, δίνεται για πρώτη φορά ο επίσημος ορισμός της έννοιας Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ) κατά τη διάρκεια της διεθνούς συνάντησης με θέμα την «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στα Σχολικά Προγράμματα», στη Νεβάδα, με την υποστήριξη της Διεθνούς Ένωσης για τη Διατήρηση της Φύσης (IUNCN/ IUCN) και της UNESCO και ο ορισμός της γίνεται αποδεκτός από όλες τις χώρες και τις μεγάλες οργανώσεις που αφορούν το περιβάλλον (Δημητρίου 2009, Γαβριλάκης & Σοφούλης, 2005). Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται από την IUNCN/ IUCN:

> Περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι η διαδικασία αναγνώρισης αξιών και αποσαφήνισης εννοιών τέτοιων ώστε να αναπτυχθούν οι αναγκαίες δεξιότητες και στάσεις για την κατανόηση και εκτίμηση της αλληλοσυσχέτισης μεταξύ ανθρώπου, πολιτισμού και βιοφυσικού περιβάλλοντος. Απαιτεί ενεργό ενασχόληση με τη λήψη αποφάσεων και τη διαμόρφωση ενός κώδικα συμπεριφοράς για θέματα που αφορούν την ποιότητα του περιβάλλοντος (Δημητρίου 2009).

Λαμβάνοντας υπόψη όσα προαναφέρονται, η εκπαίδευση στην τρέχουσα εποχή φαίνεται να καθορίζεται από την αλληλεξάρτηση, αλληλοσυσχέτιση και συνεισφορά τουλάχιστον τριών θεμελιωδών παραγόντων: α) την οικογένεια, β) το σχολικό θεσμό, γ) το λεγόμενο «παράλληλο σχολείο», που συνίσταται στην κοινωνική ζωή ως σύνολο, αλλά και στο σύνολο

των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ), με έμφαση στον τύπο, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση και το διαδίκτυο στην τρέχουσα εποχή (Mialaret 2002).

Έρευνες που διεξήχθησαν για την ανάδειξη των πηγών πληροφόρησης που χρησιμοποιούν συγκεκριμένοι πληθυσμοί παρουσίασαν κάποια σημαντικά ευρήματα με τον επίσημο εκπαιδευτικό φορέα – σχολείο – και την τηλεόραση να διεκδικούν τις πρώτες θέσεις στις προτιμήσεις των δειγμάτων. Συγκεκριμένα στην έρευνα των Aini Mat Said et al. (2007) για την «Περιβαλλοντική Συνειδητοποίηση και Συμμετοχή των Μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη Μαλαισία» διαπιστώθηκε ότι τα μαθήματα της Γεωγραφίας και της Φυσικής αναφέρονται ως τα κύρια μαθήματα που έδωσαν τις περισσότερες πληροφορίες και γνώσεις για το περιβάλλον. Η Φυσική, στην οποία περιλαμβάνεται η Βιολογία είχε την υψηλότερη βαθμολογία. Ωστόσο, ως προς τις εξωσχολικές πηγές πληροφόρησης, η κύρια πηγή των περιβαλλοντικών γνώσεων αναδείχθηκε η τηλεόραση (84%), ενώ άλλες ήσσονος σημασίας πηγές – ΜΜΕ – αποτέλεσαν το διαδίκτυο (6%), οι εφημερίδες (5%) και το ραδιόφωνο (4%). Μόνο ένας ερωτώμενος ανέφερε το βιβλίο ως την κύρια πηγή της περιβαλλοντικής πληροφόρησής του. Συνεπώς, η έρευνα αναδεικνύει την ανάγκη των μαθητών για αντικειμενική, πολύπλευρη και συνδυαστική ενημέρωση με τη χρήση διαφορετικών μέσων.

Επίσης, σημαντικά είναι τα ευρήματα της έρευνας των Ψαλλιδάς κ.ά. (2005) για την «Επίδραση του Σχολείου και της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη Νεολαία», η οποία ήταν επανάληψη της έρευνας του 2001 και πραγματοποιήθηκε από την Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, μέσω της Alternative – RS και τη χορηγία της Coca Cola Ellas. Τα αποτελέσματα της έρευνας του 2005 έδειξαν ότι το σχολείο φαίνεται να κατέχει την υψηλότερη θέση ως μέσο ενημέρωσης καθώς συνδυάζει τη συχνότητα πρόσβασης με την αξιοπιστία των πληροφοριών, κυρίως για τους μαθητές, αλλά και τους γονείς. Όσον αφορά τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, οι εφημερίδες, το διαδίκτυο και τα εξειδικευμένα περιοδικά θεωρούνται αξιόπιστα – ιδιαίτερα τα περιοδικά – ωστόσο, η πρόσβαση σε αυτά θεωρείται περιορισμένη. Αντίθετα, η τηλεόραση, παρόλο που είναι μέσο με αρκετά συχνή πρόσβαση, θεωρείται ότι μεταδίδει πληροφορίες που δεν είναι αξιόπιστες. Οι Ψαλλιδάς κ.ά. (2005) παρουσιάζουν μια συγκριτική αναφορά των ευρημάτων της έρευνας του 2001 και αυτής του 2005, ως προς τις αυθόρμητα αναφερόμενες πηγές ενημέρωσης για περιβαλλοντικά ζητήματα, στην οποία παρατηρείται ότι σταθερά στις δύο πρώτες θέσεις είναι η τηλεόραση και οι εφημερίδες με διαφορά από τις υπόλοιπες πηγές, ενώ το 2005 εμφανίζονται και τα περιοδικά να αποκτούν σημαντικό έδαφος ως πηγή ενημέρωσης για περιβαλλοντικά ζητήματα. Το σχολείο και οι συζητήσεις με φίλους και οικογένεια, ως πηγές ενημέρωσης, φαίνονται να έχουν επίσης σταθερότητα με πιο χαμηλά ποσοστά, ενώ παρουσιάζεται μια μικρή άνοδος της χρήσης του διαδικτύου για αυτό το σκοπό.

Μια ακόμη έρευνα που διεξήχθη για την διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στην τηλεόραση και το παιδί σχολικής ηλικίας παρουσιάζεται στο βιβλίο του Βρύζα (1997). Σύμφωνα με τις αρχικές εκτιμήσεις των ερευνητών η τηλεόραση κατείχε κυρίαρχο ρόλο σε σχέση με το παιδί, που δεχόταν παθητικά τα εκπεμπόμενα μηνύματα. Αυτή η άποψη σύντομα αμφισβητήθηκε και οι έρευνες επικεντρώθηκαν στο παιδί και στον τρόπο χρήσης της τηλεόρασης, ως προς τις ανάγκες, τις προσδοκίες, τις δυνατότητες και τις ιδιαιτερότητές του, υποστηρίζοντας ότι η επιρροή της τηλεόρασης δεν είναι καθοριστική αλλά ούτε ήσσονος σημασίας (Βρύζας 1997). Η έρευνα αποτελείται από δύο μέρη και αφορά την «τηλεόραση απέναντι στο παιδί» και «το παιδί απέναντι στην τηλεόραση». Στο πρώτο μέρος επισημαίνεται ο ρόλος των παιδικών εκπομπών, κυρίως των αφηγηματικών ιστοριών, που έγκειται στην επιρροή του ψυχισμό του μαθητή, στην καλλιέργεια της δημιουργικής φαντασίας και την ταύτισή του με τον ήρωα (Βρύζας 1997). Τη σπουδαιότητα της αφηγηματικής διαδικασίας σε συνδυασμό με τη χρήση εικονογραφημένου βιβλίου επισημαίνει και ο Bettelheim (Cole & Cole 2002), που θεωρεί ότι ο φανταστικός χαρακτήρας των ιστοριών «επιτρέπει στα παιδιά να τις χρησιμοποιούν» ως σημείο αναφοράς «για να βρουν λύσεις στις δικές τους εσωτερικές συγκρούσεις».

Ως προς το δεύτερο σκέλος της έρευνας για «το παιδί απέναντι στην τηλεόραση», η ερευνητική διαδικασία πραγματοποιήθηκε σε μαθητές δημοτικών σχολείων της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης με τη χρήση της μεθόδου της δομημένης ατομικής συνέντευξης.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων πραγματοποιήθηκε βάσει δύο σημαντικών παραγόντων: το φύλο των μαθητών και το κοινωνικό επίπεδο της οικογένειας που προέκυψε από το επάγγελμα του πατέρα. Τα ευρήματα που προέκυψαν χρήζουν ιδιαίτερης σημασίας: 1) για το γονικό έλεγχο της τηλεθέασης, οι μαθητές των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων υφίστανται περισσότερο έλεγχο σε σύγκριση με αυτούς των μεσαίων και κατώτερων, πιθανότατα λόγω της ελλιπούς ενημέρωσης ή της εργασιακής κούρασης των γονέων των δεύτερων και τρίτων, 2) για τη συχνότητα τηλεθέασης, το 81% των μαθητών παρακολουθεί «κάθε μέρα» και το υπόλοιπο σχεδόν «κάθε μέρα», με σημαντική διαφορά στην ηλικία των μαθητών – όσο μικρότερα σε ηλικία τόσο μεγαλύτερο ποσοστό τηλεθέασης καθημερινά – και το κοινωνικό επίπεδο – η ανώτερη τάξη αξιοποιεί διαφορετικά τον ελεύθερο χρόνο και έχει μικρή τηλεθέαση καθημερινά, 3) για την προτίμηση άλλων τηλεοπτικών εκπομπών πέρα από τις παιδικές, τα κορίτσια προτιμούν ελληνικές ταινίες (49,6%), κωμωδίες (45,7%), γουέστερν (41,2%) και τηλεοπτικές σειρές (15,5%), ενώ τα αγόρια προτιμούν γουέστερν (63,1%), αθλητικά (29,5%), ελληνικές ταινίες (24,6%) και επιστημονικής φαντασίας (18,9%). Ο Βρύζας (1997) αναφέρει χαρακτηριστικά ότι: «η παρακολούθηση της τηλεόρασης είναι μια πολιτιστική πρακτική που μεταδίδεται από τους γονείς στα παιδιά» και ως τέτοια αναδεικνύει τα χαρακτηριστικά του πολιτισμού, δηλαδή τις αρχές και αξίες κάθε οικογένειας.

Μεθοδολογία

Το ερευνητικό εργαλείο που επιλέχθηκε για την παρούσα έρευνα είναι το ερωτηματολόγιο. Θεωρήθηκε το πιο κατάλληλο για τη διερεύνηση των απόψεων και στάσεων των μαθητών σχετικά με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (ΜΜΕ) για την προστασία του περιβάλλοντος. Για τη συλλογή των δεδομένων της έρευνας για τις απόψεις και στάσεις των μαθητών Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού του Δήμου Ορεστιάδας σχετικά με τα ΜΜΕ για την προστασία του περιβάλλοντος, χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις κατατάσσονται σε πέντε κατηγορίες, οι οποίες προκύπτουν από το περιεχόμενό τους και είναι οι εξής: 1) δραστηριότητες - ενδιαφέροντα μαθητών και ο ρόλος των γονέων, 2) μέσα πληροφόρησης – επικοινωνίας, 3) γνώσεις των μαθητών για τα περιβαλλοντικά θέματα, 4) συνήθειες των μαθητών και των οικογενειών τους και 5) δημογραφικά χαρακτηριστικά. Ωστόσο, αυτές οι κατηγορίες – ενότητες δεν είναι διακριτές πάνω στο ερευνητικό εργαλείο με τη χρήση τίτλων ή άλλου σημείου, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν.

Για τη συλλογή του δείγματος χρησιμοποιήθηκε η δειγματοληψία κατά συστάδες. Δείγμα για το Δήμο Ορεστιάδας αποτέλεσαν πέντε (5) δημοτικά σχολεία της περιοχής. Για την έγκριση διεξαγωγής της έρευνας ακολουθήθηκε η διαδικασία που ορίζεται στις οδηγίες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2014). Η συλλογή των δεδομένων έγινε το διάστημα Μαΐου – Οκτωβρίου 2014. Για την εξαγωγή των συμπερασμάτων χρησιμοποιήθηκε η περιγραφική στατιστική.

Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται παρακάτω σε πέντε ενότητες οι οποίες προέκυψαν από το περιεχόμενο, τις έννοιες και τη λογική ακολουθία των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου. Συγκεκριμένα, δημιουργήθηκαν οι εξής ενότητες: «δραστηριότητες – ενδιαφέροντα μαθητών και ο ρόλος των γονέων», «μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας», «γνώσεις των μαθητών για περιβαλλοντικά θέματα», «συνήθειες των μαθητών και των οικογενειών τους» και «δημογραφικά χαρακτηριστικά».

Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζονται οι απόψεις και προτιμήσεις των μαθητών για τις δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο, τα ενδιαφέροντά τους, τη χρήση των μέσων μαζικής επικοινωνίας, το περιβάλλον, καθώς και για το ρόλο που κατέχουν οι γονείς σε αυτές τις δραστηριότητες.

Από τον Πίνακα 1, διαπιστώνεται ότι οι μαθητές προτιμούν «πάντα» το παιχνίδι με φίλους ή με αδέρφια με ποσοστό 69% και τη συμμετοχή σε αθλητικούς/ πολιτιστικούς/κοινωνικούς συλλόγους ή ακαδημίες με ποσοστό 51,2%.

Πίνακας 1. Ποσοστιαίες αναλογίες για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου.

	Ποσοστό (%)				
	Καθόλου	Σπάνια	Μερικές φορές	Συνήθως	Πάντα
Βλέπεις τηλεόραση;	2,4	17,9	35,7	31	13,1
Ακούς/ παίζεις μουσική;	13,1	17,9	23,8	19,0	26,2
Διαβάζεις βιβλία/ περιοδικά;	9,5	35,7	26,2	15,5	13,1
Ζωγραφίζεις;	15,5	29,8	29,8	7,1	17,9
Παίζεις επιτραπέζια παιχνίδια;	13,1	27,4	27,4	23,8	8,3
Παίζεις ηλεκτρονικά παιχνίδια;	3,6	17,9	27,4	26,2	25,0
Παίζεις με τους φίλους σου/ αδέρφια;	2,4	2,4	9,5	16,7	69,0
Παίζεις μόνος σου;	21,4	20,2	26,2	23,8	8,3
Σερφάρεις στο διαδίκτυο;	6,0	16,7	26,2	29,8	21,4
Φτιάχνεις χειροτεχνίες;	22,6	32,1	21,4	15,5	8,3
Συμμετέχεις σε αθλητικούς/ πολιτιστικούς συλλόγους ή ακαδημίες;	25,0	6,0	3,6	14,3	51,2

Σύμφωνα με τον Πίνακα 2, οι μισοί από τους μαθητές ενδιαφέρονται «πάντα» για «Προσωπικά Θέματα» (51,2%) και λιγότεροι από τους μισούς ενδιαφέρονται «πάντα» για θέματα «Ψυχαγωγίας/ Διασκέδασης» (46,4%), για «Αθλητικά Θέματα» (45,2%) και για τη «Φύση» (38,1%).

Πίνακας 2. Ποσοστιαίες αναλογίες για τα ενδιαφέροντα των μαθητών.

	Ποσοστό (%)				
	Καθόλου	Σπάνια	Μερικές φορές	Συνήθως	Πάντα
Εκπαίδευσης (Μαθήματα σχολείου και εκτός σχολείου)	7,1	13,1	17,9	26,2	35,7
Αθλητικά	8,3	7,1	21,4	17,9	45,2
Ψυχαγωγίας/ Διασκέδασης	4,8	9,5	17,9	21,4	46,4
Για τη φύση	8,3	14,3	15,5	23,8	38,1
Κοινωνικά (Για τις σχέσεις των ανθρώπων γύρω σου -μεταξύ τους και με εσένα)	9,5	21,4	21,4	20,2	27,4
Οικονομικά	27,4	15,5	28,6	16,7	11,9
Προσωπικά θέματα (Η οικογένειά σου, οι φίλοι σου, κλπ.)	10,7	7,1	11,9	19,0	51,2

Οι μαθητές στην πλειονότητά τους δηλώνουν ότι αναζητούν «πάντα» πληροφορίες στο διαδίκτυο για θέματα «Ψυχαγωγίας/ Διασκέδασης» (35,7%) και «Αθλητικά» (33,3%), ενώ το

58,3% των μαθητών δεν αναζητούν «καθόλου» οικονομικές πληροφορίες στο διαδίκτυο (Πίνακας 3).

Πίνακας 3. Ποσοστιαίες αναλογίες για τα ενδιαφέροντα των μαθητών στο διαδίκτυο.

	Ποσοστό (%)				
	Καθόλου	Σπάνια	Μερικές φορές	Συνήθως	Πάντα
Εκπαίδευσης (Μαθήματα σχολείου και εκτός σχολείου)	20,2	13,1	25,0	28,6	13,1
Αθλητικά	19,0	17,9	16,7	13,1	33,3
Ψυχαγωγίας/ Διασκέδασης	13,1	14,3	17,9	19,0	35,7
Για τη φύση	20,2	27,4	17,9	17,8	16,7
Κοινωνικά (Για τις σχέσεις των ανθρώπων γύρω σου -μεταξύ τους και με εσένα)	31,0	25,0	17,8	14,3	11,9
Οικονομικά	58,3	23,8	8,3	4,8	4,8
Προσωπικά θέματα (Η οικογένειά σου, οι φίλοι σου, κλπ)	36,9	11,9	21,4	14,3	15,5

Σύμφωνα με τον Πίνακα 4, οι μαθητές θεωρούν «πάρα πολύ» ενδιαφέροντα περιβαλλοντικά θέματα: τα «Ζώα» (58,3%), τη «Θάλασσα» (50%), το «Νερό» (46,4%) και τα «Απορρίμματα – Ανακύκλωση» (45,2%).

Πίνακας 4. Ποσοστιαίες αναλογίες για τα περιβαλλοντικά θέματα που ενδιαφέρουν τους μαθητές.

	Ποσοστό (%)					
	Δεν γνωρίζω	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Δάσος	2,4	6,0	14,3	14,2	23,8	39,3
Θάλασσα	2,4	7,1	3,6	13,1	23,8	50,0
Ζώα	2,3	6,0	4,8	11,9	16,7	58,3
Φυτά	3,6	9,5	11,9	16,7	21,4	36,9
Έντομα	1,2	23,8	21,4	19,0	7,2	27,4
Χώμα- Έδαφος	3,6	13,1	17,9	19,0	20,2	26,2
Νερό	1,2	10,7	4,8	13,1	23,8	46,4
Απορρίμματα – Ανακύκλωση	1,2	11,9	9,5	15,5	16,7	45,2
Ρύπανση αέρα	3,6	13,1	10,7	16,7	14,3	41,7
Ενέργεια	3,6	11,9	15,5	16,7	15,4	36,9
Κλιματική αλλαγή	6,0	10,7	10,6	17,9	16,7	38,1

Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζονται η χρήση Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας από τους μαθητές και η συχνότητα αξιοποίησης αυτών – των μέσων – και λοιπών πηγών για την ενημέρωσή τους για θέματα που τους απασχολούν.

Σύμφωνα με τον παραπάνω Πίνακα (5), η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών δηλώνει ότι διαθέτει «Τηλεόραση» (98,8%), «Ηλεκτρονικό Υπολογιστή» (90,5%) και «Διαδικτυακή Σύνδεση» (84,5%) στο σπίτι και οι μισοί από τους μαθητές δηλώνουν ότι διαθέτουν «Τηλεόραση» (51,2%) και «Ηλεκτρονικό Υπολογιστή» (50%) στο προσωπικό τους δωμάτιο.

Ο Πίνακας 6, δείχνει ότι τα 2/3 των μαθητών ενημερώνονται «πάντα» για περιβαλλοντικά θέματα από την «Εκπαίδευση – Σχολείο». Το «Διαδίκτυο» χρησιμοποιεί «πάντα» ως πηγή πληροφόρησης για περιβαλλοντικά ζητήματα το 31% των μαθητών, ενώ την «Τηλεόραση» και τα «Βιβλία- Εγκυκλοπαίδειες» αξιοποιεί μόλις το 26,2% αυτών. Τέλος, οι «Συζητήσεις με οικείους» και οι «Εκδηλώσεις» προτιμώνται από το 22,6% των μαθητών.

Πίνακας 5. Ποσοστιαίες αναλογίες για ύπαρξη τεχνολογικών/ ηλεκτρονικών Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας.

	Ποσοστό (%)		
	Ναι	Όχι	Σύνολο
Τηλεόραση στο σπίτι	98,8	1,2	100
Ηλεκτρονικός υπολογιστής στο σπίτι	90,5	9,5	100
Τηλεόραση στο δωμάτιο του μαθητή	51,2	48,8	100
Ηλεκτρονικός υπολογιστής στο δωμάτιο του μαθητή	50,0	50,0	100
Διαδικτυακή σύνδεση στο σπίτι	84,5	15,5	100

Πίνακας 6. Ποσοστιαίες αναλογίες για τις πηγές ενημέρωσης ως προς τα περιβαλλοντικά θέματα.

	Ποσοστό (%)				
	Καθόλου	Σπάνια	Μερικές φορές	Συνήθως	Πάντα
Συζητήσεις με οικογένεια/ φίλους/συμμαθητές	7,1	15,5	25,0	29,8	22,6
Εκπαίδευση – Σχολείο	1,2	9,5	9,5	20,3	59,5
Τηλεόραση	4,8	17,9	23,7	27,4	26,2
Ραδιόφωνο	53,6	20,2	15,5	9,5	1,2
Εφημερίδες	69,0	19,0	8,4	2,4	1,2
Περιοδικά	42,9	25,0	21,4	8,3	2,4
Διαδίκτυο (internet)	9,5	17,9	23,8	17,8	31,0
Ενημερωτικά φυλλάδια	39,4	21,4	19,0	9,5	10,7
Μη κυβερνητικές Οργανώσεις (WWF, Κάνε Μια Ευχή Ελλάδος, κλπ)	41,7	20,2	21,4	9,5	7,2
Βιβλία – Εγκυκλοπαίδειες	29,8	17,8	17,9	8,3	26,2
Εκδηλώσεις	28,6	21,4	15,5	11,9	22,6

Στην τρίτη ενότητα αποτυπώνονται οι στάσεις και γνώσεις των μαθητών για ορισμένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πλανήτης, τους υπεύθυνους για την περιβαλλοντική κατάσταση της Ελλάδας και, τέλος, για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών.

Στον παρακάτω Πίνακα 7, διαπιστώνεται ότι οι μαθητές θεωρούν όλα τα περιβαλλοντικά προβλήματα μείζονος σημασίας με το μεγαλύτερο ποσοστό να συγκεντρώνεται στο παγκόσμιο πρόβλημα της «Λειψυδρίας» (70,2%).

Πίνακας 7. Ποσοστιαίες αναλογίες για τη στάση ως προς τα περιβαλλοντικά προβλήματα.

	Ποσοστό (%)					
	Δεν γνωρίζω	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Ρύπανση	2,4	0,0	7,1	13,1	14,3	63,1
Μείωση της ποικιλίας των ειδών (φυτών και ζώων)	2,3	0,0	6,0	15,5	16,7	59,5
Έλλειψη νερού	3,6	2,4	3,6	8,3	11,9	70,2
Αύξηση πληθυσμού στον πλανήτη	6,0	4,8	13,1	11,9	20,2	44,0
Τρύπα του όζοντος	14,3	3,6	6,0	7,1	10,7	58,3
Όξινη βροχή	9,5	7,1	9,5	11,9	19,1	42,9
Πυρηνικά απόβλητα	11,9	1,2	7,1	4,8	14,3	60,7

Σχεδόν δύο στους τρεις μαθητές θεωρούν, τη μεγαλύτερη ευθύνη για τα περιβαλλοντικά προβλήματα της χώρας έχουν «οι ίδιοι», ενώ οι μισοί μαθητές δεν καταλογίζουν καμία ευθύνη στις «Περιβαλλοντικές Οργανώσεις» (45,2%) (Πίνακας 8).

Πίνακας 8. Ποσοστιαίες αναλογίες για τους υπευθύνους των περιβαλλοντικών προβλημάτων της χώρας.

	Ποσοστό (%)					
	Δεν γνωρίζω	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Κράτος	2,4	8,3	4,8	25,0	13,1	46,4
Περιβαλλοντικές Οργανώσεις	2,4	45,2	17,9	8,3	13,1	13,1
Δήμοι	6,0	4,8	8,3	20,2	27,4	33,3
Επιχειρήσεις/ Βιομηχανίες κλπ	3,6	6,0	6,0	16,6	17,8	50,0
Εμείς οι ίδιοι	4,8	3,6	4,8	15,5	14,2	57,1

Στην τέταρτη ενότητα παρουσιάζονται οι συνήθειες των μαθητών και των οικογενειών τους, πιο συγκεκριμένα η συχνότητα με την οποία ακολουθούν ορισμένες μεθόδους που είναι φιλικές προς το περιβάλλον.

Σύμφωνα με τις αξιολογήσεις των μαθητών (Πίνακας 9), οι φιλοπεριβαλλοντικές συνήθειες που ακολουθούν «πάντα» οι μαθητές και οι οικογένειές τους είναι: το σβήσιμο του διακόπτη φωτός κατά την έξοδο από το δωμάτιο (69%), η απενεργοποίηση της τηλεόρασης από το διακόπτη (70,2%), η ανακύκλωση (39,3%) και η επίσκεψη πάρκου της περιοχής (53,6%). Η

κατανάλωση αλλαντικών και κρέατος παρατηρείται ότι γίνεται «συνήθως» έως «πάντα» από το 1/5 των μαθητών (21,4%). Επίσης, παρατηρείται ότι περισσότεροι από ένας στους δέκα μαθητές δε γνωρίζουν εάν στο σπίτι χρησιμοποιούνται λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας (11,9%) και αν αγοράζονται βιολογικά προϊόντα (16,7%).

Πίνακας 9. Ποσοστιαίες αναλογίες για τη συχνότητα εφαρμογής φιλοπεριβαλλοντικών πρακτικών.

	Ποσοστό (%)					
	Δεν γνωρίζω	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συνήθως	Πάντα
Χρησιμοποιείς στο σπίτι σου λάμπες εξοικονόμησης ενέργειας	11,9	9,5	8,3	23,8	13,1	33,3
Σβήνεις τα φώτα όταν βγαίνεις από ένα δωμάτιο	1,2	3,6	3,6	8,3	14,3	69,0
Όταν δε χρησιμοποιείς την τηλεόραση, την κλείνεις	1,2		4,8	8,3	15,5	70,2
Καταναλώνεις κρέας, αλλαντικά	2,4	1,2	29,8	45,2	19,0	2,4
Η οικογένειά σου χρησιμοποιεί το αυτοκίνητο για μικρές αποστάσεις	1,2	33,3	26,2	11,9	19,0	8,3
Κάνεις ανακύκλωση	3,6	14,3	15,5	9,5	17,9	39,3
Η οικογένειά σου αγοράζει βιολογικά προϊόντα	16,7	7,1	17,9	27,4	15,5	15,5
Επισκέπτεσαι πάρκο της περιοχής	1,2	0,0	10,7	15,5	19,0	53,6

Συμπεράσματα - προτάσεις

Σύμφωνα με την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτουν ποικίλα συμπεράσματα. Συγκεκριμένα, στην κατηγορία *των δραστηριοτήτων, των ενδιαφερόντων των μαθητών και του ρόλου των γονέων σε αυτές,* οι περισσότεροι μαθητές είναι ευχαριστημένοι από την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους και οι γονείς ασκούν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και διαχείριση αυτού, με τους ίδιους να συμμετέχουν, να εποπτεύουν τη χρήση της τηλεόρασης και του διαδικτύου και να συμβουλεύουν στην επιλογή των δραστηριοτήτων των παιδιών τους. Ως προς τις δραστηριότητες που προτιμούν οι μαθητές στον ελεύθερο χρόνος τους, το παιχνίδι με τους φίλους ή τα αδέρφια τους είναι η πιο σημαντική δραστηριότητα, στοιχείο που ενισχύει την κοινωνική φύση του ανθρώπου και την τάση του να αναζητά τη συντροφικότητα για επικοινωνία και ψυχαγωγία, το οποίο περικλείεται στη φράση «ο άνθρωπος τον άνθρωπο αναζητά» (Μπακιρτζής, 2006). Δραστηριότητα, που επίσης αναδεικνύεται, είναι η συμμετοχή σε ακαδημίες ή αθλητικούς/ πολιτιστικούς/ κοινωνικούς συλλόγους, η οποία εξηγείται από την παραπάνω θέση. Η παρακολούθηση τηλεόρασης και η χρήση διαδικτύου δεν είναι στις πρώτες προτιμήσεις, καθώς αποτελούν μοναχικές δραστηριότητες άρα και λιγότερο ενδιαφέρουσες για τους μαθητές, όπως παρατηρεί και ο Κουμέντος (2006): «τα παιδιά τα οποία εμφανίζονται στην έρευνα να έχουν εξωσχολικά ενδιαφέροντα παρουσιάζουν μειωμένο αριθμό ωρών παρακολούθησης της τηλεόρασης σε σχέση με τα παιδιά τα οποία δεν απασχολούνται με άλλες δραστηριότητες».

Παράλληλα, τα κυριότερα ενδιαφέροντα των μαθητών αυτής της ηλικίας αναδεικνύονται η ψυχαγωγία, η διασκέδαση και διάφορα προσωπικά θέματα που αφορούν την οικογένεια και τους φίλους τους. Η φύση απασχολεί λίγο τους μαθητές, παρόλη την εκπαίδευση που δέχονται από το σχολείο για την αειφορία και προστασία του περιβάλλοντος. Οι μαθητές δηλώνουν ικανοποίηση από το υπάρχον τηλεοπτικό πρόγραμμα και οι εκπομπές που

προτιμούν να παρακολουθούν στην τηλεόραση είναι οι κωμωδίες και έπειτα οι παιδικές και κωμικές ταινίες. Ως προς το είδος των πληροφοριών που αναζητούν στο διαδίκτυο, η ψυχαγωγία/διασκέδαση κυριαρχεί, όπως και στα γενικότερα ενδιαφέροντά τους, και ακολουθούν οι αθλητικές πληροφορίες, ενώ συχνά αναζητούν πληροφορίες που αφορούν τα μαθήματα. Η τελευταία διαπίστωση δεν είναι απρόσμενη, καθώς τα αναλυτικά προγράμματα ενθαρρύνουν τη χρήση των ΜΜΕ για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της πιο ενεργής συμμετοχής των μαθητών. Ολοκληρώνοντας τα συμπεράσματα με τα «περιβαλλοντικά» ενδιαφέροντα των μαθητών, διαπιστώνεται ότι όλα τα περιβαλλοντικά θέματα που προτείνονται, απασχολούν τους μαθητές, ωστόσο το νερό συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον τους.

Στην κατηγορία *μέσα πληροφόρησης και επικοινωνίας*, διαπιστώνεται ότι κάθε νοικοκυριό διαθέτει τηλεόραση, ηλεκτρονικό υπολογιστή – σταθερό ή φορητό: τύπου laptop ή tablet – και σύνδεση στο διαδίκτυο, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Επίσης, μεγάλος αριθμός μαθητών, περίπου οι μισοί, διαθέτει στο δωμάτιό του τηλεόραση ή/ και ηλεκτρονικό υπολογιστή. Αυτά τα ευρήματα αναδεικνύουν τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα επικοινωνίας ως κυρίαρχα στο καθημερινό περιβάλλον των μαθητών. Ωστόσο, οι μαθητές προτιμούν την αναζήτηση πληροφοριών για θέματα που τους απασχολούν, πρωτίστως, από συζητήσεις με οικεία πρόσωπα, όπως την οικογένεια, τους φίλους ή τους συμμαθητές τους, πράξη η οποία δείχνει εμπιστοσύνη και ασφάλεια σε αυτά τα πρόσωπα και αποδεικνύεται από τη διεθνή βιβλιογραφία. Δεύτερο σε προτίμηση έρχεται το σχολείο, που αποτελεί επίσημο φορέα μετάδοσης πληροφοριών, «οίκο γνώσης» και θεωρείται γενικά αξιόπιστο από μαθητές και γονείς, όπως επισημαίνουν στην έρευνά τους και οι Ψαλλιδάς κ.ά. (2005). Στις επόμενες προτιμήσεις των μαθητών βρίσκονται το διαδίκτυο και η τηλεόραση. Ως προς την περιβαλλοντική ενημέρωση, οι μαθητές προτιμούν το σχολείο για αναζήτηση περιβαλλοντικών πληροφοριών και έπειτα την τηλεόραση. Οι συζητήσεις με οικείους έρχεται στην τρίτη θέση προτίμησης, το οποίο ίσως να δικαιολογείται από τη μη ειδίκευση αυτών των προσώπων σε θέματα περιβάλλοντος και αειφορικής διαχείρισής του.

Στην κατηγορία *γνώσεις των μαθητών για τα περιβαλλοντικά θέματα*, η στάση αυτών απέναντι στα περιβαλλοντικά προβλήματα που τους παρουσιάστηκαν αποδεικνύει την ενημέρωση και γνώση που κατέχουν για αυτά. Συγκεκριμένα, αναδεικνύουν όλα τα προβλήματα ως πάρα πολύ σημαντικά, με μείζονος σημασίας της λειψυδρία. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η λειψυδρία αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα του πλανήτη με το 1/5 περίπου του παγκόσμιου πληθυσμού να ζει σε περιοχές όπου υφίσταται το φαινόμενο αυτό (United Nations 2014), και οι μαθητές δείχνουν να συμφωνούν, με το 86,7% αυτών να θεωρεί «πολύ» και «πάρα πολύ» σημαντικό το περιβαλλοντικό πρόβλημα. Τη μεγαλύτερη ευθύνη για τα περιβαλλοντικά προβλήματα της Ελλάδας, σύμφωνα με τους μαθητές, έχουν οι βιομηχανίες/επιχειρήσεις. Η ατομική ευθύνη ακολουθεί. Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις προκύπτουν ως οι λιγότερο υπεύθυνοι φορείς για τα προβλήματα που υφίσταται το περιβάλλον. Όντως, οι βιομηχανίες θεωρούνται υπεύθυνες για πολλά προβλήματα που αφορούν τον άνθρωπο, την υγεία και το περιβάλλον του, καθώς προκαλούν ατμοσφαιρική ρύπανση, στερεά και τοξικά απόβλητα, που μολύνουν το έδαφος και τα υδάτινα οικοσυστήματα (Γεωργόπουλος 2006), κατάσταση που οι μαθητές φαίνονται να γνωρίζουν. Επίσης, οι μαθητές θεωρούν ότι γνωρίζουν εκείνες τις μεθόδους που μπορούν να εφαρμόσουν στην καθημερινότητά τους και να συμβάλλουν στην αειφορία, το οποίο ουσιαστικά αποδεικνύεται στην επόμενη κατηγορία.

Στην κατηγορία *συνήθειες των μαθητών και των οικογενειών τους,* καταγράφονται οι καθημερινές συνήθειες αυτών, οι οποίες συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και την αειφορική διαχείριση των πόρων του και αυτές που είναι επιζήμιες. Οι μαθητές διαπιστώνεται ότι όντως γνωρίζουν καθημερινές πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον, καθώς τις εφαρμόζουν οι ίδιοι και οι οικογένειές τους. Η μόνη συνήθεια που δε θεωρούν επιβλαβή, όμως είναι σχεδόν καταστρεπτική για τα αποθέματα υδάτων, είναι η κατανάλωση κρέατος και παραγώγων του. Η συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση κρέατος και αλλαντικών οδήγησε στη βιομηχανοποίηση της κτηνοτροφίας και παραγωγής κρέατος, η οποία απαιτεί τεράστιες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης για την παραγωγή σιτηρών και χόρτων που θα

θρέψουν τα προς κατανάλωση ζώα. Ο όγκος του νερού που δαπανείται ημερησίως είναι τεράστιος και ανησυχητικός. Η πιο συχνή καθημερινή δραστηριότητα των μαθητών αναδεικνύεται το σβήσιμο του διακόπτη κατά την έξοδο από ένα δωμάτιο, γεγονός που πιθανότατα οφείλεται και στο διαρκώς αυξανόμενο κόστος της ΔΕΔΔΗΕ (ΔΕΗ). Αξιοσημείωτος είναι ο αριθμός των μαθητών που δε γνωρίζει αν χρησιμοποιούνται λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας στο σπίτι του και αν η οικογένειά του αγοράζει βιολογικά προϊόντα, το δεύτερο ίσως οφείλεται στο ότι η αγορά αγαθών δεν αποτελεί κοινή δραστηριότητα γονέων – παιδιών.

Η παρούσα έρευνα θα μπορούσε να επαναληφθεί και να χρησιμοποιηθεί προσωπική συνέντευξη και ημιδομημένο ερωτηματολόγιο για την συλλογή των στοιχείων. Η μέθοδος αυτή είναι δυνατό να διασαφηνίσει αμφιλεγόμενες καταστάσεις, ωστόσο η μέθοδος αυτή απαιτεί εξειδίκευση, εμπειρία, αρκετό χρονικό διάστημα και μεγάλο κόστος. Μια ακόμη πρόταση θα μπορούσε να είναι η επέκταση της έρευνας για μελέτη μεγαλύτερου πληθυσμού ή διαφορετικής ηλικιακής ομάδας.

Εν κατακλείδι, η παρούσα έρευνα ανέδειξε τη σημαντικότητα του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος και των ΜΜΕ – τηλεόραση και διαδίκτυο – στη διαμόρφωση περιβαλλοντικών γνώσεων, στάσεων και συμπεριφορών των μαθητών των δύο τελευταίων τάξεων του δημοτικού σχολείου του Δήμου Ορεστιάδας, και την ανάγκη των ιδίων για παιχνίδι, ψυχαγωγία, συναναστροφή και ουσιαστικά, επικοινωνία με τους συνανθρώπους τους με κάθε μέσο. Η έρευνα ενίσχυσε το ρόλο των ΜΜΕ ως μιας σημαντικής «άτυπης» μορφής μάθησης για την προστασία του περιβάλλοντος, γεγονός που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη των υπευθύνων των ΜΜΕ για την αξιοποίησή αυτών ως εργαλείου εκπαίδευσης του κοινού.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Βρύζας, Κ. (1997). Μέσα Επικοινωνίας και Παιδική Ηλικία. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας.

Γαβριλάκης, Κ., Σοφούλης, Κ. (2005). Μια κριτική εξιστόρηση των «γεγονότων» στο χώρο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Σε: Γεωργόπουλος, Α. (Επιμ), Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Ο Νέος Πολιτισμός που Αναδύεται, Αθήνα: Gutenberg, σελ. 53-69.

Γεωργόπουλος, Α. (2006). Γη, Ένας Μικρός και Εύθραυστος Πλανήτης. Αθήνα: Gutenberg.

Cole, M., Cole, S. (2002). Η Ανάπτυξη των Παιδιών – Η Αρχή της Ζωής: Εγκυμοσύνη, Τοκετός, Βρεφική Ηλικία. Σόλμαν, Μ. (Μτφ), Παπαληγούρα, Ζ., Βορριά, Π. (Επιμ). Α΄ Τόμος. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.

Cole, M., Cole, S. (2002). Η Ανάπτυξη των Παιδιών – Γνωστική και Ψυχοκοινωνική Ανάπτυξη κατά τη Νηπιακή και Μέση Παιδική Ηλικία. Σόλμαν, Μ. (Μτφ), Μπαμπλέκου, Ζ. (Επιμ). Β΄ Τόμος. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.

Δημητρίου, Α. (2009). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Περιβάλλον, Αειφορία.. Θεωρητικές και Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Εταιρεία Κοινωνικής και Πολιτιστικής Στήριξης Παλιννοστούντων Ομογενών «Νόστος», (2009). Δημιουργία Βάσης Δεδομένων για τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) και τους Συλλόγους Μεταναστών. Ανακτήθηκε στις 09 Ιανουαρίου 2015 από: http://mko.nostos.org.gr/%CE%9B%CE%AF%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%9F%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%8E%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD.aspx

Κουμέντος, Γ. (2006). Η επίδραση της τηλεόρασης στον ελεύθερο χρόνο και στη σχολική επίδοση των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου: Μια εμπειρική μελέτη. Επιστημονικό Βήμα. Τ. 6, σελ. 136-151.

Μάραντος, Π. (1999). Εκπαίδευση και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας: Η Χρήση των ΜΜΕ στην Εκπαίδευση. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας.

Μπακιρτζής, Κ. (2006). Επικοινωνία και Αγωγή. Αθήνα: Gutenberg.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών. ΥΠΕΠΘ. Ανακτήθηκε στις 05 Ιανουαρίου 2015 από: http://www.pi-schools.gr/programs/depps

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2014). Οδηγίες για την έγκριση διεξαγωγής έρευνας. ΥΠΕΠΘ. Ανακτήθηκε στις 10 Φεβρουαρίου 2014 από: http://www.pi-schools.gr/structure/departments/tetet/kritiria.php

Σκαναβή, Κ. (2004α). Περιβάλλον και Επικοινωνία: Δικαίωμα στην Επιλογή. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Σκαναβή, Κ. (2004β). Περιβάλλον και Κοινωνία: Μια Σχέση σε Αδιάκοπη Εξέλιξη. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Τσαλίκη, Ε. (2005). «…Για Χάρη του Περιβάλλοντος…» Λόγια ή Πράξεις. Σε: Γεωργόπουλος, Α. (Επιμ), Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Ο Νέος Πολιτισμός που Αναδύεται, Gutenberg: Αθήνα, σελ. 279-292.

Υπουργική Απόφαση 75308/5512/90. Καθορισμός τρόπου ενημέρωσης των πολιτών και φορέων εκπροσώπησής τους για το περιεχόμενο της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων των Έργων και δραστηριοτήτων σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 5 του Ν. 1650/86. (ΦΕΚ 691/Β/2-11-90). Ανακτήθηκε στις 09 Ιανουαρίου 2015 από: http://www.elinyae.gr/el/_lib_file_upload/691-90.1111227152669.pdf και http://www.et.gr/index.php/ 2013-01-28-14-06-23/2013-01-29-08-13-13

Ψαλλιδάς, Β., Καρράς, Κ., Καλαϊτζίδης, Δ., Δημόπουλος, Δ., Μαρινάκη, Α., Θηβαίου, Ι., Μίχου, Τ., Σιμιτζής, Τ. (2005). Η επίδραση του σχολείου και της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη νεολαία. Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Ισθμός Κορίνθου, 23 – 25 Σεπτεμβρίου 2005, σελ. 801-809.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Aini, M.S., Nurizan, Y., Fakhru'l – Razi, A. (2007). Environmental comprehension and participation of Malaysian secondary school students. Environmental Education Research. Vol.13, No. 1, pp. 17-31.

Anderson, A. (1991). Source strategies and the communication of environmental affairs. Media Culture and Society. No. 13, pp. 459- 476

Chapman, D., Sharma, K. (2001). Environmental attitudes and behavior of primary and secondary students in Asian cities: An overview strategy for implementing an eco-schools programme. The Environmentalist. Vol. 21, pp. 265-272.

Coombs, P.H., Ahmed, M. (1974). Attacking Rural Poverty: How Non-formal Education Can Help. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

International Decade for Action "WATER FOR LIFE" 2005-2015. Ανακτήθηκε στις 15 Οκτωβρίου 2014 από: http://www.un.org/waterforlifedecade/scarcity.shtml

Keating, M. (1993). Covering the Environment: A Handbook on Environmental Journalism. Ottawa: National Round Table on the Environment and the Economy.

Keefer, P., Khemani, S. (2014). Mass media and public education: The effects of access to community radio in Benin. Journal of Development Economics. Vol. 109, pp. 57-72.

Kirilenko, A., Molodtsova, T., Stepchenkova, S. (2015). People as sensors: Mass media and local temperature influence climate change discussion on Twitter. Global Environmental Change. Vol. 30, pp. 92-100.

Mialaret, G. (2002). Εισαγωγή στις Επιστήμες της Αγωγής. Ζακοπούλου, Γ. (Μτφ), Καλούρη-Αντωνοπούλου, Ου. (Επιμ). Αθήνα: Τυπωθήτω-ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ.

Pruneau, D., Doyon, A., Langis, J., Vasseur, L., Martin, G., Quellet, E., Boudreau, G. (2006). The process of change experimented by teachers and students when voluntarily trying environmental behaviors. Applied Environmental Education and Communication. Vol. 5, pp. 33-40.

World Wildlife Fund (WWF) Ελλάς. Ανακτήθηκε στις 25 Μαΐου 2014 από: http://www.wwf.gr

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 250-262

ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΔΑΣΟΛΟΓΟΥ: ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Στυλιανός Ταμπάκης, Άγγελος Συμεωνίδης, Παρασκευή Καρανικόλα και Ευάγγελος Μανωλάς

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η έρευνα πραγματεύεται το πώς βλέπουν οι φοιτητές του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης το μελλοντικό τους επάγγελμα. Ειδικότερα, πως ιεραρχούν και ομαδοποιούν τις θέσεις εργασίας που επιθυμούν να εργαστούν, τις επαγγελματικές αξίες που πιστεύουν ότι μπορεί να του προσφέρει το επάγγελμα του δασολόγου και τις επαγγελματικές δραστηριότητες, βάση του Π.Δ. 334/2000, για την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Επίσης, οι φοιτητές αξιολογούν το επίπεδο γνώσεων που τους παρέχεται κατά τη φοίτηση τους και προτείνουν πως θα μπορούσε η παρεχόμενη γνώση να βελτιωθεί μέσα από την εξειδίκευση, τη διεύρυνση σε πολλά αντικείμενα, την άσκηση και τη συμμετοχή τους στην έρευνα.

Λέξεις κλειδιά: *Δασολογία, θέσεις εργασίας, επαγγελματικές αξίες, επαγγελματικές δραστηριότητες*

Εισαγωγή

Τα σημαντικότερα προβλήματα αειφορίας που αντιμετωπίζει ο πλανήτης, όπως η κλιματική αλλαγή και η υποβάθμιση των οικοσυστημάτων, δείχνουν ότι η επέμβαση του ανθρώπου στη φύση είναι πραγματικά παγκόσμιου χαρακτήρα και είναι αναπόφευκτα επιβεβλημένη και η αλλαγή των μοντέλων ανάπτυξης (UNFCCC 2011). Συνεπακόλουθα ο μετασχηματισμός αυτός οδηγεί σε μεταβολές και στον καταμερισμό των θέσεων απασχόλησης δίνοντας ώθηση στις πράσινες θέσεις απασχόλησης (Κούγιας 2011).

Όταν μιλάμε για πράσινα επαγγέλματα εννοούμε ανθρώπους που κύρια ενασχόλησή τους αποτελεί η προσφορά τους στη διατήρηση και αποκατάσταση της ποιότητας του περιβάλλοντος και την αποφυγή μελλοντικών καταστροφών των γήινων οικοσυστημάτων περιλαμβάνοντας επαγγέλματα τα οποία σχετίζονται με την προστασία των οικοσυστημάτων και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας (Ταμπάκης κ.ά. 2005, Stern 2007). Παρατηρούμε και μαθαίνουμε αρχικά από τον οικογενειακό μας περίγυρο και μετέπειτα από την εμπειρία και την μόρφωσή που παίρνουμε. Οι αξίες που έχουμε στη ζωή μας έχουν άμεση επίδραση στην καριέρα και στην συμπεριφορά μας στην εργασία μας. Οι αξίες αυτές μπορούν να μας δώσουν ένα ισχυρό πλαίσιο κατάλληλα ορισμένο που να μπορεί να καθορίζει και το επάγγελμα που θα εξασκήσουμε στην ζωή μας (Manolas et al. 2012).

Στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες έχει παρατηρηθεί μία άνευ προηγουμένου ανάπτυξη πολλών προγραμμάτων σπουδών τα οποία πραγματοποιούνται σε διάφορα εκπαιδευτικά κέντρα και ινστιτούτα που σκοπό έχουν να προσφέρουν στους σπουδαστές τα απαραίτητα εφόδια για να ασχοληθούν αποτελεσματικά με τις σοβαρές προκλήσεις που σήμερα

παρουσιάζονται μπροστά τους έχοντας πάντα ως γνώμονα την αειφορία (Σπυροπούλου 2005, Ταμπάκης κ.ά. 2008).

Η παρούσα έρευνα πραγματεύεται το πώς βλέπουν οι φοιτητές του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (Δ.Π.Θ.) το μελλοντικό τους επάγγελμα. Ειδικότερα, πως ιεραρχούν τις επαγγελματικές αξίες του δασολόγου και πως αυτές ομαδοποιούνται. Πως ιεραρχούν τις θέσεις εργασίας ανάλογα με την επιθυμία τους να εργασθούν σ' αυτές και πως αυτές ομαδοποιούνται. Πως ιεραρχούν τις επαγγελματικές δραστηριότητες των δασολόγων και πως αυτές ομαδοποιούνται. Τέλος, γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί πως συνδέονται οι επαγγελματικές αξίες με τις θέσεις εργασίας και τις επαγγελματικές δραστηριότητες.

Η δασολογική επιστήμη

Στα πλαίσια του σχολικού προσανατολισμού και ειδικότερα στα πράσινα επαγγέλματα περιγράφεται το επάγγελμα του Δασολόγου - Περιβαλλοντολόγου. Ο δασολόγος έχει ως αντικείμενο την έρευνα σε θέματα δασικής οικονομίας καθώς και τη φροντίδα των δασών. Η δουλειά του επιστήμονα δασολόγου αφορά τη δασική οικονομική, το σχεδιασμό και την κατασκευή έργων στο δάσος καθώς και τη διεκπεραίωση διοικητικών εργασιών. Τα καθήκοντα του δασολόγου περιλαμβάνουν την εκπόνηση μελετών δασικού ενδιαφέροντος, τη σύνταξη εκθέσεων πραγματογνωμοσύνης, τις κτηματογραφήσεις και την επιστασία επί δασικών θεμάτων. Η άσκηση του επαγγέλματος του δασολόγου απαιτεί την χρησιμοποίηση ειδικών οργάνων όπως είναι τα κλισίμετρο, το ρελασκόπιο, το ταχύμετρο, το παχύμετρο και η μετροταινία (Σπυροπούλου 2005).

Εικόνα 1. Πρακτική άσκηση φοιτητών του Τμήματος, στο μάθημα της Δασικής Εντομολογίας, στην Ελατιά Δράμας.

Σίγουρα θα κέντριζε περισσότερο το ενδιαφέρον τον μαθητών αν τους έλεγαν ότι ο δασολόγος είναι ένας «τρελαμένος επιστήμονας» που γυρνά στο δάσος κρατώντας ένα αλυσοπρίονο κόβοντας δέντρα. Μάλιστα αυτός ο ορισμός είναι πολύ κοντά στο να εξηγήσει στους μαθητές πως δημιουργήθηκε η δασολογική επιστήμη.

Η επιστήμη της Δασολογίας ξεκίνησε από τις χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης σαν αποτέλεσμα των σύγχρονων ολοένα αυξανόμενων αναγκών σε ξύλο, σαν πρώτη ύλη και των προβλημάτων που δημιουργήθηκαν από την εκτεταμένη καταστροφή των δασών και γενικότερα του φυσικού περιβάλλοντος. Αυτές οι αρχικές ανησυχίες οδήγησαν στη δημιουργία Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων, αρχικά στη Γερμανία, ύστερα στη Γαλλία και αργότερα σε άλλες χώρες της Μεσευρώπης, στη Βόρεια Αμερική κ.α. (Τσουμής 1992).

Η ληστρική απόληψη ξύλου από το δάσος πέρα από τα περιβαλλοντικά προβλήματα που δημιουργεί (διάβρωση εδαφών, πλημύρες κ.λπ.) μειώνει και τη δυνατότητα μελλοντικής λήψης ξύλου. Η λελογισμένη απόληψη ξύλου προστατεύει το περιβάλλον και μας παρέχει αειφορικά ξυλεία. Έτσι, στη νέα αυτή επιστήμη, η αρχή της αειφορίας αποτελούσε τον ακρογωνιαίο λίθο στη δημιουργία της.

Η Δασική Εκπαίδευση σε ανώτατη στάθμη άρχισε να παρέχεται στη χώρα μας με την ίδρυση (1918) και λειτουργία της Ανώτερης Δασολογικής Σχολής στο Μετσόβιο Πολυτεχνείο της Αθήνας, η οποία, το 1927, μεταφέρθηκε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, όπου και λειτούργησε ως τμήμα της Φυσικομαθηματικής Σχολής. Το έτος 1937 ιδρύθηκε η Γεωπονοδασολογική Σχολή, που την αποτελούσαν τα Τμήματα Γεωπονίας και Δασολογίας (Παπασταύρου & Στεργιάδης 1989). Αδελφό τμήμα, με παρόμοιο πρόγραμμα σπουδών και ίδια επαγγελματικά δικαιώματα για τους απόφοιτους, ιδρύθηκε και λειτουργεί στην Ορεστιάδα στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, από το ακαδημαϊκό έτος 1999-2000, με τίτλο «Δασολογία και Διαχείριση Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων». Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Π.Δ. 203/99 (ΦΕΚ 179/6-9-1999 τ. Α΄), ο σκοπός της ίδρυσης και λειτουργίας του Τμήματος είναι η καλλιέργεια και προαγωγή της Δασολογικής επιστήμης, και της επιστήμης του περιβάλλοντος με ιδιαίτερη έμφαση, στην κατεύθυνση της διαχείρισης των φυσικών πόρων και την κατάρτιση επιστημόνων ικανών να μελετούν, ερευνούν, κατανοούν και εφαρμόζουν σύγχρονες μεθόδους για την ανάπτυξη, βελτίωση, προστασία και διαχείριση των δασών και δασικών εκτάσεων και του φυσικού περιβάλλοντος.

Οι απόφοιτοι του Τμήματος διαθέτουν ένα συνεκτικό και ολοκληρωμένο σύνολο γνώσεων, σχετικά με τη Δασολογική και Περιβαλλοντική επιστήμη και τους Φυσικούς πόρους όπου εμπεριέχονται στοιχεία από τα πεδία γνώσεων των Βιολογικών, Τεχνολογικών, Θετικών, Κοινωνικών και Οικονομικών επιστημών. Ειδικότερα αποκτούν δεξιότητες να αναλύουν και να προσαρμόζουν τις αποκτηθείσες γνώσεις τους ώστε να τις εφαρμόζουν σε ποικίλα θέματα του Δασολογικού και Περιβαλλοντικού επιστημονικού πεδίου σπουδών: Διοίκηση, διαχείριση, εκμετάλλευση, προστασία, αξιοποίηση και ανάπτυξη δασικών, λιβαδικών, φυσικών οικοσυστημάτων και προστατευόμενων περιοχών. Θήρα, διαχείριση άγριας πανίδας, βελτίωση βιοτόπων, ιχθυοκαλλιέργεια και αλιεία στα εσωτερικά ύδατα. Κατασκευαστικά και φυτοτεχνικά έργα. Δασικές υποδομές μεταφοράς δασικών προϊόντων. Δασικές εκμεταλλεύσεις και βιομηχανίες δασικών προϊόντων. Παρακολούθηση και διαχείριση φυσικών κινδύνων. Δασικές πυρκαγιές. Προστασία δασικών οικοσυστημάτων από βιοτικούς και αβιοτικούς παράγοντες. Διαχείριση και προστασία ορεινών λεκανών. Επιδράσεις κλιματικής αλλαγής στα φυσικά οικοσυστήματα. Αποκατάσταση τοπίου και εδαφών. Εφαρμογές νέων τεχνολογιών στα δασικά και φυσικά οικοσυστήματα (πληροφορική, τηλεπισκόπιση, γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών κ.λπ.). Ίδρυση και λειτουργία φυτωρίων δασικών, καλλωπιστικών και αρωματικών ειδών. Σχεδιασμό και κατασκευή υποδομών αναψυχής εντός και εκτός πόλεων. Περιβαλλοντική εκπαίδευση και επικοινωνία. Κατάρτιση, εφαρμογή και έλεγχο αναπτυξιακών μελετών και προγραμμάτων.

Οι φοιτητές περατώνοντας τις σπουδές τους εγγράφονται στο Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (ΓΕΩΤ.Ε.Ε.) και διαθέτουν τα επαγγελματικά δικαιώματα του δασολόγου όπως αυτά παρουσιάζονται στο Π.Δ. 334/2000 «Άσκηση του επαγγέλματος του γεωτεχνικού» (Φ.Ε.Κ. 297/29-12-2000, τ. Α').

Επαγγελματικές επιλογές - προοπτικές

Οι πτυχιούχοι δασολόγοι μπορούν να απασχολούνται στο δημόσιο τομέα ως μόνιμο ή εποχιακό προσωπικό σε Υπουργεία (ως επιστημονικά στελέχη επιφορτισμένα με δασικά και περιβαλλοντικά θέματα, Πυροσβεστική Υπηρεσία), στις Περιφέρειες της χώρας (Δασαρχεία, Διευθύνσεις Δασών και Διευθύνσεις Αναδασώσεων), στις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης και σε Ερευνητικά Κέντρα (ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε, Ινστιτούτα κλπ.) κατόπιν προκήρυξης των αντίστοιχων θέσεων εργασίας.

Οι ελεύθεροι επαγγελματίες δασολόγοι έχουν τη δυνατότητα να απασχοληθούν είτε στον τομέα των μελετών, ως ιδιώτες μελετητές, εκπονώντας αντίστοιχες μελέτες είτε στο τομέα των έργων, ως ιδιώτες εργολήπτες, εκτελώντας αντίστοιχα δασοτεχνικά έργα, καθώς και έργα πρασίνου.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Π.Δ. 437/1981 «Περί μελέτης και εκτέλεσης δασοτεχνικών έργων» (Φ.Ε.Κ. 120/5-3-1981, τ. Α΄) όταν η μελέτη αποφασιστεί να εκτελεστεί με ανάθεση σε ιδιώτη μελετητή ή ιδιωτικό γραφείο μελετών έχουμε εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 716/1977 «Περί μητρώου μελετητών και αναθέσεως και εκπονήσεως μελετών» (Φ.Ε.Κ. 295/5-10-1977, τ. Α').

Σύμφωνα με το άρθρο 7 του Ν. 716/1977 εκδόθηκε το Π.Δ. 541/1978 «Περί κατηγοριών μελετών» (Φ.Ε.Κ. 116/2-7-1978, τ. Α΄) που περιελάμβανε 26 θεσπισμένες κατηγορίες μελετών, καθώς και το Π.Δ. 256/1998 «Συμπλήρωση των διατάξεων του ΠΔ 541/1978 (Α 116) περί κατηγοριών μελετών» (Φ.Ε.Κ. 190/12-8-1998, τ. Α΄) που όρισε μια ακόμα κατηγορία μελετών. Σύμφωνα με το Π.Δ. 799/1978 «Περί της διαδικασίας καταρτίσεως, τηρήσεως και εγκρίσεων των Μητρώων Μελετητών και της εγγραφής εις ταύτα» (Φ.Ε.Κ. 185/8-11-1978, τ. Α΄) μετά την πάροδο τεσσάρων ετών από τη λήψη του πτυχίου του, οι δασολόγοι έχουν το δικαίωμα να επιλέξουν μέχρι δύο κατηγορίες μελετών μεταξύ των παρακάτω τριών του συνόλου των 27 θεσπισμένων κατηγοριών: α) κατηγορία 24 «Δασικές μελέτες» (διαχείρισης δασών και ορεινών βοσκοτόπων, δασοτεχνικής διευθέτησης ορεινών λεκανών χειμάρρων, αναδασώσεων, δασικών οδών και δασικών μεταφορικών εγκαταστάσεων και εκτέλεση εργασιών κατάρτισης δασικών χαρτών), β) κατηγορία 25 «Μελέτες φυτοτεχνικής διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου και έργων πρασίνου» και γ) κατηγορία 27 «Περιβαλλοντικές Μελέτες». Η εγγραφή γίνεται στο Μητρώο Μελετητών, στη Διεύθυνση Μητρώων και Τεχνικών Επαγγελμάτων του Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων.

Σύμφωνα με το κεφάλαιο Δ΄ (άρθρα 16 έως 22) του Π.Δ. 437/1981 η δι' εργολαβίας ανάθεση σε ιδιώτες της κατασκευής των δασοτεχνικών έργων και εργασιών του δημοσίου (έργα διευθέτησης ορεινών λεκανών χειμάρρων, οδοποιία, αναδασώσεων, διαχείρισης και εκμετάλλευσης δασών, φυτωρίων, δασικών μεταφορικών εγκαταστάσεων, δασικής αναψυχής κ.λπ.) γίνεται σε κατόχους Ειδικού Πτυχίου Εργολήπτου Δημόσιων Δασοτεχνικών Έργων (Ε.Δ.Δ.Ε.). Μετά από τη συμπλήρωση τριετίας από τη λήψη του πτυχίου οι δασολόγοι μπορούν να γίνουν κάτοχοι Ε.Δ.Δ.Ε. ύστερα από αίτηση τους στη Διεύθυνση Δασών του νομού τους προσκομίζοντας τα αναγκαία δικαιολογητικά.

Επίσης, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 1 του Π.Δ. 90/2014 «Αντικατάσταση του άρθρου 4 του π.δ. 472/1985 (Α΄168) που κωδικοποιήθηκε στο άρθρο 109 της κωδικοποίησης νομοθεσίας κατασκευής των δημοσίων έργων η οποία κυρώθηκε με το ν. 3669/2008 (Α΄ 116)» (Φ.Ε.Κ. 138/13-6-2014, τ. Α΄) μπορούν να εγγραφούν και οι δασολόγοι και οι γεωπόνοι στο Μητρώο Εμπειρίας Κατασκευαστή (Μ.Ε.Κ.) στα έργα πρασίνου δηλαδή μπορούν να αναλάβουν την κατασκευή έργων πρασίνου. Η εγγραφή στο Μ.Ε.Κ. πραγματοποιείται, μετά από τη συμπλήρωση τριετίας από τη λήψη του πτυχίου, στη Διεύθυνση Μητρώων και Τεχνικών Επαγγελμάτων του Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων. Μάλιστα είναι δυνατή η εγγραφή σύγχρονος και στο Ε.Δ.Δ.Ε και στο Μ.Ε.Κ.

Οι δασολόγοι ως ιδιωτικοί υπάλληλοι μπορούν να εργαστούν σε βιομηχανίες και βιοτεχνίες επεξεργασίας ξύλου και χαρτιού, σε συνεταιρισμούς, σε Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, σε μη κυβερνητικές οργανώσεις κ.ά.

Επίσης μπορούν να απασχοληθούν στο τομέα της εκπαίδευσης, στα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. της χώρας, ως διδακτικό και ερευνητικό προσωπικό καθώς και ως επιστημονικοί συνεργάτες με τη συμμετοχή τους σε ερευνητικά προγράμματα. Φυσικά είναι αναγκαία εκτός των άλλων η ύπαρξη διδακτορικού διπλώματος.

Μέθοδος έρευνας

Στην έρευνα πήραν μέρος οι «ενεργοί» φοιτητές του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στην Ορεστιάδα. Επειδή είναι σημαντική η επιλογή του κατάλληλου χρόνου πραγματοποίησης της έρευνας (Δαουτόπουλος 1994), αυτή πραγματοποιήθηκε στην εξεταστική του Φεβρουαρίου του έτους 2014, δηλαδή σ' αυτούς που ονομάζουμε ενεργούς φοιτητές. Ερωτήθηκαν λοιπόν, όλοι οι 230 ενεργοί φοιτητές (έγινε απογραφή), που αποτέλεσαν τον υπό έρευνα πληθυσμό. Παρόμοια έρευνα πραγματοποιήθηκε στο ίδιο Τμήμα και το Φεβρουάριο του 2010 (Manolas et al. 2012).

Η διεξαγωγή της έρευνας έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίων αυτοδιαχείρισης (Σιάρδος 1999). Το ερωτηματολόγιο αποτελείται μόνο από μία σελίδα, έτσι ώστε να μη δημιουργεί πρόβλημα στο να συμμετάσχουν οι φοιτητές στη διαδικασία. Ο χρόνος που απαιτείται για να απαντήσουν είναι περίπου 5 λεπτά. Μάλιστα πριν τους δοθεί το ερωτηματολόγιο τους εξηγείται ο σκοπός της έρευνας και το ότι το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο. Γενικά όλοι οι φοιτητές δέχτηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο με προθυμία.

Στις πολυθεματικές μεταβλητές εφαρμόσθηκε η ανάλυση αξιοπιστία (reliability analysis) και η παραγοντική ανάλυση (factor analysis). Η εκτίμηση της αξιοπιστίας οποιασδήποτε διαδικασίας μέτρησης συνίσταται στον προσδιορισμό του βαθμού διακύμανσης της βαθμολογίας των ατόμων, βαθμού που οφείλεται σε πραγματικές διαφορές (και σταθερά σφάλματα) και του βαθμού διακύμανσης που οφείλεται σε ασυνέπειες της μέτρησης (Σιάρδος 1999, Φίλιας κ.ά. 2000). Ειδικότερα, χρησιμοποιείται ο συντελεστής άλφα (ή αξιοπιστίας α-Cronbach) για την εύρεση εσωτερικής αξιοπιστίας ενός ερωτηματολογίου (Φράγκος 2004), δηλαδή αν τα στοιχεία έχουν τη τάση να καταμετρούν το ίδιο πράγμα (Howitt & Gramer 2003). Συντελεστής άλφα 0,70 ή μεγαλύτερος θεωρείται ικανοποιητικός (Howitt & Gramer 2003), μεγαλύτερος από 0,80 θεωρείται πολύ ικανοποιητικός, πολλές φορές μάλιστα στην πράξη γίνονται δεκτοί και συντελεστές αξιοπιστίας μικρότεροι, με τιμές μέχρι 0,60 (Σιάρδος 1999).

Ο έλεγχος πρέπει να είναι αξιόπιστος, προκειμένου να είναι χρήσιμος. Όμως, δεν είναι αρκετό να είναι αξιόπιστος, χρειάζεται να είναι και έγκυρος, πράγμα που γίνεται με την εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης (Σιάρδος 1999). Η παραγοντική ανάλυση είναι μια στατιστική μέθοδος που έχει σκοπό να βρει την ύπαρξη παραγόντων κοινών ανάμεσα σε μια ομάδα μεταβλητών (Sharma 1996). Προσπαθεί περισσότερο να ερμηνεύσει τη δομή παρά τη μεταβλητότητα (Ντζούφρας & Καρλής 2001). Ειδικότερα, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος των κύριων συνιστωσών (principal components) (Ντζούφρας & Καρλής 2001). Το κριτήριο που χρησιμοποιήθηκε για τη σημαντικότητα των κυρίων συνιστωσών είναι αυτό που προτείνουν οι Guttman και Kaiser (Cattell 1978, Φράγκος 2004), σύμφωνα με το οποίο το όριο για λήψη του ενδεδειγμένου αριθμού των κυρίων συνιστωσών καθορίζεται από τις τιμές των χαρακτηριστικών ριζών που είναι ίσες ή μεγαλύτερες της μονάδας. Προσφύγαμε, επίσης, στην περιστροφή της μήτρας των κυρίων παραγόντων με τη μέθοδο της περιστροφής μέγιστης διακύμανσης του Kaiser (Harman 1976). Τέλος, ψάχνουμε να βρούμε αν υπάρχουν κάποιοι παράγοντες που μπορούν να ερμηνεύσουν τις συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών των δεδομένων μας και να δώσουμε σ' αυτούς κάποια ερμηνεία (αν αυτό είναι δυνατόν) (Ντζούφρας & Καρλής 2001). Σύμφωνα με τον Φράγκο (2004) οι μεταβλητές που «ανήκουν»

σε κάθε παράγοντα είναι εκείνες για τις οποίες το φορτίο στον πίνακα που εμφανίζονται οι επιβαρύνσεις των παραγόντων, μετά από περιστροφή, είναι μεγαλύτερο του 0,5 στον παράγοντα αυτό.

Επίσης, χρησιμοποιήθηκε η ιεραρχική ανάλυση σε συστάδες (hierarchical cluster analysis) έτσι ώστε να διαπιστώσουμε κατά πόσο υπάρχουν φυσικές και χρήσιμες ομαδοποιήσεις δεδομένων (Καραπιστολής 2001, Καρλής 2005). Ως μέτρο απόστασης χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson και ως μέθοδος του συνδυασμού των παρατηρήσεων σε συστάδες χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του πλήρους δεσμού, γνωστή και ως μέθοδος του «απώτερου γείτονα» (furthest neighbour). Για τις παραπάνω αναλύσεις χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS.

Αποτελέσματα - συζήτηση

Οι φοιτητές δήλωσαν ικανοποιημένοι από την επιλογή τους να σπουδάσουν στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Αξιολόγησαν την επιλογή τους με μέσο όρο (μ.ο.) 7,348 (τυπική απόκλιση (τ.α.)=1,843) σε μια κλίμακα από το 1 έως το 10 όπου το 1 δηλώνει τον πολύ δυσαρεστημένο και το 10 τον πολύ ικανοποιημένο. Μάλιστα το ίδιο μέγεθος λάβαμε και στη προηγούμενη έρευνα μας (7,389, τ.α.=1,934) (Manolas et al. 2012). Οι φοιτήτριες στη συγκεκριμένη έρευνα αποτελούσαν το 35,7% ενώ οι φοιτητές το 64,3% των ερωτώμενων. Το 26,5% βρίσκονταν στο πρώτο έτος σπουδών, το 15,7% στο δεύτερο, το 12,2% στο τρίτο, το 17,4% στο τέταρτο, το 17% στο πέμπτο και 11,3% στο πτυχίο.

Στο Πίνακα 1 παρατίθεται η σειρά με την οποία αξιολογούν τι τους προσφέρει το επάγγελμα του δασολόγου, χρησιμοποιώντας μια κλίμακα από το 1 (περισσότερο ασήμαντο) έως το 10 (περισσότερο σημαντικό). Η προσωπική ικανοποίηση, το ενδιαφέρον για γνώση, η δημιουργικότητα - πρωτοτυπία, η διασκέδαση, η άμιλλα και η προσφορά στους άλλους προηγούνται από την επαγγελματική ασφάλεια (Πίνακας 1). Ακολουθούν ο σεβασμός, η δύναμη, ο ελεύθερος χρόνος, τα χρήματα και η αναγνώριση. Τα αποτελέσματα αυτά έρχονται σε αντίθεση με προηγούμενη έρευνα, όπου η επαγγελματική ασφάλεια αποτελεί τη σημαντικότερη αξία (8,35) και ακολουθούν η προσωπική ικανοποίηση (7,84), το ύψος των χρημάτων (7,65), το ενδιαφέρον για γνώση (7,37) ο ελεύθερος χρόνος (7,32), η δημιουργικότητα - πρωτοτυπία (7,19), η προσφορά στους άλλους (7,17), το να βλέπεις τη δουλειά σου ως διασκέδαση (7,08), να σε θαυμάζουν και να σε σέβονται (7,00), η δύναμη (6,96) η αναγνώριση (6,90) και η άμιλλα (6,66) (Manolas et al. 2012).

Στην παραπάνω πολυμεταβλητή ερώτηση εφαρμόσθηκε η ανάλυση αξιοπιστίας, αφού πρώτα έγιναν οι απαραίτητοι έλεγχοι. Η τιμή του συντελεστή αξιοπιστίας άλφα είναι 0,867. Αυτό αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι οι βαθμοί κλίμακας είναι λογικά συνεπείς, δηλαδή τα στοιχεία έχουν την τάση να μετρούν το ίδιο πράγμα. Αυτό, εξάλλου, υποστηρίζεται και από τους σημαντικά υψηλούς επιμέρους συντελεστές αξιοπιστίας άλφα όπου μετά τη διαγραφή οποιασδήποτε μεταβλητής) δεν πετυχαίνεται αύξηση του συντελεστή αξιοπιστίας (α=0,868 μετά τη διαγραφή της μεταβλητής «ελεύθερος χρόνος»).

Επίσης, πριν προχωρήσουμε στην εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης έγιναν οι απαραίτητοι έλεγχοι. Ο δείκτης Keiser-Meyer-Olkin έχει τιμή 0,857. Επίσης, ο έλεγχος σφαιρικότητας του Bartlett απορρίπτει τη μηδενική υπόθεση πως ο πίνακας συσχέτισης είναι ο μοναδιαίος και οι συντελεστές μερικής συσχέτισης είναι χαμηλοί. Επίσης τα μέτρα καταλληλότητας της δειγματοληψίας (MSA) έχουν πολύ υψηλές τιμές, που υποστηρίζουν την άποψη ότι το υπόδειγμα της παραγοντικής ανάλυσης είναι αποδεκτό.

Οι παράγοντες που εξήχθησαν είναι τρεις. Στον Πίνακα 2 δίνονται τα φορτία, τα οποία είναι οι μερικοί συντελεστές συσχέτισης των δώδεκα μεταβλητών με καθένα από τους τρεις παράγοντες που έχουν προκύψει από την ανάλυση. Όσο μεγαλύτερο είναι το φορτίο μιας μεταβλητής σε ένα παράγοντα, τόσο περισσότερο ο παράγοντας αυτός ευθύνεται για τη συνολική διακύμανση των βαθμών στη μεταβλητή που θεωρούμε. Οι μεταβλητές που

«ανήκουν» σε κάθε παράγοντα είναι εκείνες για τις οποίες το φορτίο (στήλες 1, 2 και 3) είναι μεγαλύτερο (από την τιμή 0,5) στο παράγοντα αυτό.

Πίνακας 1. Αξιολόγηση των επαγγελματικών αξιών του επαγγέλματος του δασολόγου.

Μεταβλητές - Επαγγελματικές αξίες		μ.ο.	τ.α.
Προσωπική ικανοποίηση	Θα με κάνει να αισθάνομαι ότι κάνω κάτι που αξίζει.	8,04	2,040
Ενδιαφέρον για γνώση	Με τη δουλειά μου θα μαθαίνω ή και θα ανακαλύπτω νέα πράγματα.	7,87	1,949
Δημιουργικότητα - Πρωτοτυπία	Η εργασία μου θα εξαρτάται από τις δικές μου ιδέες.	7,61	2,099
Διασκέδαση	Η δουλειά μου να είναι διασκεδαστική.	7,40	2,207
Άμιλλα	Θα μου άρεσε να λύνω νέα και δύσκολα προβλήματα. Να δουλεύω σκληρά όσο αντέχουν οι δυνάμεις μου.	7,39	2,193
Προσφορά στους άλλους	Με την δουλειά μου θα μπορώ να βοηθώ τους συνάνθρωπους μου.	7,32	2,271
Επαγγελματική ασφάλεια	Μια σταθερή δουλειά στην οποία μπορώ να βασιστώ.	7,23	2,459
Σεβασμός	Θα με θαυμάζουν και θα με σέβονται οι γύρω μου.	7,17	2,348
Δύναμη	Θα ήθελα να μπορώ να παίρνω αποφάσεις και να είμαι το «αφεντικό».	7,09	2,417
Ελεύθερος χρόνος	Είναι σημαντικό να μη δουλεύω το απόγευμα και να έχω αρκετό ελεύθερο χρόνο	7,05	2,482
Χρήματα	Το ύψος των χρημάτων που θα κερδίζω από την δουλειά μου.	6,83	2,381
Αναγνώριση	Οι άνθρωποι θα με γνωρίσουν μέσα από την δουλειά μου.	6,68	2,518

Πίνακας 2. Μεταβλητές - επαγγελματικές αξίες με τις επιβαρύνσεις των παραγόντων μετά την περιστροφή.

Μεταβλητές - Επαγγελματικές αξίες	Επιβαρύνσεις των παραγόντων		
	1	2	3
Επαγγελματική ασφάλεια	0,013	**0,845**	0,117
Αναγνώριση	0,230	**0,696**	0,253
Προσφορά στους άλλους	0,418	**0,648**	-0,129
Χρήματα	0,068	**0,759**	0,323
Προσωπική ικανοποίηση	**0,621**	0,498	-0,085
Σεβασμός	0,327	**0,621**	0,153
Άμιλλα	**0,761**	0,212	0,066
Δημιουργικότητα - Πρωτοτυπία	**0,743**	0,122	0,352
Ενδιαφέρον για γνώση	**0,848**	0,095	0,132
Διασκέδαση	**0,581**	0,184	0,413
Ελεύθερος χρόνος	0,054	0,159	**0,828**
Δύναμη	0,261	0,159	**0,716**

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτά, ο πρώτος παράγοντας περιλαμβάνει τις μεταβλητές προσωπική ικανοποίηση, άμιλλα, δημιουργικότητα-πρωτοτυπία, ενδιαφέρον για γνώση και διασκέδαση. Μπορούμε να τον ονομάσουμε ως επαγγελματικές αξίες που αναφέρονται στην

«προσωπική ολοκλήρωση». Ο δεύτερος παράγοντας με την ταυτότητα «επαγγελματική αναγνώριση» περιλαμβάνει τις μεταβλητές επαγγελματική ασφάλεια, αναγνώριση, προσφορά στους άλλους, χρήματα και σεβασμός. Μάλιστα η μεταβλητή προσφορά στους άλλους έχει υψηλή τιμή και στον πρώτο παράγοντα (0,418), ενώ η μεταβλητή προσωπική ικανοποίηση στο δεύτερο (0,498). Έτσι, οι μεταβλητές αυτές επειδή βρίσκονται σε δύο παράγοντες, μπορούμε να δεχτούμε ότι αποτελούν δεσμό μεταξύ των παραγόντων. Ο τρίτος παράγοντας με την ταυτότητα «κοινωνική αναγνώριση» περιλαμβάνει τις μεταβλητές ελεύθερος χρόνος και δύναμη.

Επίσης, ζητήθηκε από τους φοιτητές να αξιολογήσουν, σε μια κλίμακα από το 1 (μικρότερη) έως το 10 (μεγαλύτερη), τις θέσεις εργασίας ανάλογα με την επιθυμία τους να εργασθούν σ' αυτές. Ενώ σε παλαιότερη έρευνα στο Τμήμα το 2010 οι επιλογή θέσεων εργασίας του δημόσιου τομέα ήταν οι περισσότερο αποδεκτές από τους φοιτητές (Manolas et al. 2012), στην παρούσα έρευνα γίνεται φανερό ότι η διέξοδος εξεύρεσης δουλειάς στο εξωτερικό αξιολογείται ως η σημαντικότερη (Πίνακας 3) και ακολουθούν αυτές του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, όχι όμως με μια σαφή σειρά προτίμησης. Λογικό αν λάβουμε υπόψη μας ότι έχουν παγώσει η διορισμοί στο δημόσιο και η δουλειές στον ιδιωτικό τομέα.

Πίνακας 3. Αξιολόγηση των θέσεων εργασίας.

Μεταβλητές - Θέσεις εργασίας	μ.ο.	τ.α.
Κάποια αντίστοιχη θέση στο εξωτερικό	7,37	2,808
Δασαρχεία	7,17	2,487
Δική μου επιχείρηση - γραφείο	7,07	2,476
Πυροσβεστική υπηρεσία	6,98	2,787
Επιχείρηση - γραφείο σε συνεργασία με συναδέλφους	6,69	2,473
Τοπική αυτοδιοίκηση - Νομαρχίες	6,30	2,525
Ιδιωτικό τομέα ως μισθωτός	6,23	2,505
Άλλη δημόσια υπηρεσία	5,90	2,612

Πίνακας 4. Μεταβλητές - θέσεις εργασίας με τις επιβαρύνσεις των παραγόντων μετά την περιστροφή.

Μεταβλητές - Θέσεις εργασίας	Επιβαρύνσεις των παραγόντων		
	1	2	3
Δασαρχεία	**0,755**	-0,115	-0,313
Πυροσβεστική υπηρεσία	**0,743**	-0,059	-0,052
Τοπική αυτοδιοίκηση - Νομαρχίες	**0,827**	0,185	0,045
Άλλη δημόσια υπηρεσία	**0,790**	0,134	0,192
Ιδιωτικό τομέα ως μισθωτός	0,301	**0,586**	0,285
Δική μου επιχείρηση - γραφείο	-0,066	**0,882**	-0,073
Επιχείρηση - γραφείο σε συνεργασία	-0,005	**0,875**	0,041
Κάποια αντίστοιχη θέση στο εξωτερικό	-0,053	0,044	**0,932**

Εφαρμόζοντας την ανάλυση αξιοπιστίας στην παραπάνω πολυμεταβλητή ερώτηση, αφού πρώτα έγιναν οι απαραίτητοι έλεγχοι, λάβαμε συντελεστή αξιοπιστίας άλφα ίσο με 0,649. Αυτό αποτελεί αποδεκτή ένδειξη ότι οι βαθμοί κλίμακας είναι λογικά συνεπείς. Αυτό, εξάλλου, υποστηρίζεται και από τους σημαντικά υψηλούς επιμέρους συντελεστές αξιοπιστίας άλφα όπου μετά τη διαγραφή οποιασδήποτε μεταβλητής) δεν πετυχαίνεται αύξηση του συντελεστή αξιοπιστίας (α=0,700 μετά τη διαγραφή της μεταβλητής «εργασία στο εξωτερικό»).

Επίσης, πριν προχωρήσουμε στην εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης, έγιναν οι απαραίτητοι έλεγχοι. Ο δείκτης Keiser-Meyer-Olkin έχει τιμή 0,662. Επίσης, ο έλεγχος σφαιρικότητας του Bartlett απορρίπτει τη μηδενική υπόθεση πως ο πίνακας συσχέτισης είναι ο μοναδιαίος και οι συντελεστές μερικής συσχέτισης είναι χαμηλοί. Επίσης, τα μέτρα καταλληλότητας της δειγματοληψίας (MSA) έχουν τιμές υψηλές μέχρι πολύ υψηλές, που υποστηρίζουν την άποψη ότι το υπόδειγμα της παραγοντικής ανάλυσης είναι αποδεκτό.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα (Πίνακας 4), ο πρώτος παράγοντας περιλαμβάνει τις τέσσερις πρώτες μεταβλητές και μπορούμε να τον ονομάσουμε «εργασία στον δημόσιο τομέα», ο δεύτερος παράγοντας περιλαμβάνει τις υπόλοιπες τρεις μεταβλητές και μπορούμε να τον ονομάσουμε «εργασία στον ιδιωτικό τομέα», ενώ ο τρίτος παράγοντας περιλαμβάνει την τελευταία μεταβλητή και μπορούμε να τον ονομάσουμε «εργασία στο εξωτερικό».

Στον Πίνακα 5 παρατίθεται η σειρά με την οποία οι φοιτητές αξιολογούν τις επαγγελματικές δραστηριότητες του δασολόγου, χρησιμοποιώντας μια κλίμακα από το 1 (μικρότερη αποδοχή) έως το 10 (μεγαλύτερη αποδοχή), όπως αυτές αναφέρονται στο Π.Δ. 344/2000.

Πίνακας 5. Αξιολόγηση των επαγγελματικών δραστηριοτήτων των δασολόγων.

	Μεταβλητές - Επαγγελματικές δραστηριότητες	μ.ο.	τ.α.
ε)	Σε δραστηριότητες που έχουν σχέση με την προστασία, αξιοποίηση και διατήρηση της ισορροπίας του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και στην αποκατάσταση ζημιών που προκαλούνται σ' αυτό.	7,72	1,906
ιγ)	Στη διαχείριση και προστασία των εθνικών δρυμών, των υγροβιότοπων και κάθε άλλου προστατευόμενου χερσαίου φυσικού οικοσυστήματος, καθώς και στην τουριστική ή άλλη αξιοποίηση των περιαστικών και αισθητικών δασών.	7,37	1,864
α)	Στη διοίκηση, διαχείριση, εκμετάλλευση, προστασία, αξιοποίηση και ανάπτυξη των δασών και δασικών εν γένει εκτάσεων καθώς και των λοιπών εκτάσεων που διέπονται από τη δασική νομοθεσία.	7,36	1,932
η)	Σε κατασκευαστικά έργα εξυπηρέτησης γεωργοκτηνοτροφικών - δασικών σκοπών, σε φυτοτεχνικά έργα διαχείρισης, ανάπτυξης και αισθητικής αναβάθμισης πρασίνου εντός και εκτός των πόλεων, καθώς και στη φυτοτεχνική αποκατάσταση πρανών (δρόμοι, σιδηροδρομικές γραμμές), φυσικών σχηματισμών (ποταμών, χειμάρρων) και των αρδευτικών δικτύων αυτών.	7,25	1,924
στ)	Σε κάθε φύσης εδαφολογικές και εγγειοβελτιωτικές εργασίες δασικού ενδιαφέροντος και στη διευθέτηση των ορεινών λεκανών των χειμάρρων και χειμαρρωδών ρευμάτων, συμπεριλαμβανομένης και της διαχείρισης του χιονιού.	7,19	1,930
ια)	Στη δημιουργία, ανάπτυξη, διαχείριση και συντήρηση αλσών, πάρκων, δενδροστοιχιών, γηπέδων, παιδικών χαρών και γενικότερα υπαίθριων χώρων αναψυχής και φυτοτεχνικής διαμόρφωσης εντός και εκτός των πόλεων.	7,19	2,020
ζ)	Στην ίδρυση και λειτουργία φυτωρίων παραγωγής κάθε φύσης φυτικού υλικού που έχει δασική ή καλλωπιστική αξία, στην εν γένει εμπορία του υλικού αυτού, καθώς και στην παραγωγή και εμπορία σπόρων και φυτευτικού υλικού δασικών και καλλωπιστικών ειδών.	7,18	2,008
ιστ)	Στη σύνταξη των δασικών χαρτών, σύνταξη μελετών φωτοερμηνείας και τηλεπισκόπισης, καθώς και στη χρησιμοποίηση Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (GIS) για το χαρακτηρισμό, διαχείριση και αξιοποίηση εκτάσεων δασικού ενδιαφέροντας για επιστημονικούς, διοικητικούς, δικαστικούς, κτηματολογικούς ή άλλους σκοπούς.	7,09	2,115

θ)	Σε δασικές εκμεταλλεύσεις, βιομηχανίες παραγωγής, κατεργασίας και αξιοποίησης προϊόντων του δάσους, εταιρίες, τράπεζες, προγράμματα, καθώς και σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που έχουν σχέση με το δάσος και τα προϊόντα αυτού ή το φυσικό περιβάλλον.	7,07	1,888
ιβ)	Στην εγκατάσταση και διαχείριση δασοσυστάδων και τεχνητών φυτειών από δασικά είδη σε ορεινές, ημιορεινές και πεδινές περιοχές.	7,06	1,950
ιζ)	Στην εκπαίδευση (δευτεροβάθμια – τριτοβάθμια), σε οργανισμούς έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης, ποιοτικού ελέγχου και τυποποίησης που έχουν σχέση με χερσαία φυσικά οικοσυστήματα και προϊόντα που παράγονται από τα δάση, σε εταιρίες τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης, σε οργανισμούς και εταιρίες κτηματογράφησης, καθώς και σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) όλων των βαθμίδων.	7,00	2,154
δ)	Στις δασικές μεταφορικές εγκαταστάσεις, στη διακίνηση, επεξεργασία και έλεγχο της ποιότητας και εμπορίας των δασικών και δασογενών γενικά προϊόντων.	6,97	2,075
γ)	Στη διοίκηση, διαχείριση, εκμετάλλευση και αξιοποίηση των ορεινών και ημιορεινών βοσκοτόπων και λιβαδικών εκτάσεων.	6,93	1,879
β)	Στη θήρα, θηραματική οικονομία, ζωολογικούς κήπους και πάρκα, καταφύγια άγριων ζώων, βελτίωση βιοτόπων, ιχθυοκαλλιέργεια και αλιεία στα ορεινά και ημιορεινά ύδατα, εκτός από τις περιπτώσεις που αφορούν στη διάγνωση και θεραπεία των ασθενειών των άγριων ζώων και ιχθύων.	6,90	2,015
ιε)	Στην κατάρτιση, εφαρμογή και έλεγχο αναπτυξιακών μελετών και προγραμμάτων νομών, περιοχών και αξιόλογων εκτάσεων δασών η δασικών εκτάσεων, στην κατάρτιση μελετών για δασικής φύσης επενδύσεις, όπως αναδασώσεις, βιομηχανίες παραγωγής, κατεργασίας και αξιοποίησης των προϊόντων του δάσους, δασικά φυτώρια, καθώς και στον έλεγχο και αξιολόγηση αυτών.	6,90	1,939
ι)	Στην παραγωγή, τυποποίηση, υποσυσκευασία, άσκηση εμπορίας και διάθεσης φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων, δασικών μηχανημάτων, εργαλείων και σκευών, δασικού ενδιαφέροντος, καθώς και στη χρήση φυτοφαρμάκων για καταπολέμηση εντόμων σε δασικά είδη δένδρων και θάμνων.	6,59	2,259
ιδ)	Στην παραγωγή, τυποποίηση και εμπορία αρωματικών φυτών και των προϊόντων αυτών, καθώς και καρπών του δάσους (αγριοφράουλες, βατόμουρα).	6,46	2,205

Πίνακας 6. Μεταβλητές - επαγγελματικές δραστηριότητες με τις επιβαρύνσεις των παραγόντων μετά την περιστροφή.

	Επιβαρύνσεις παραγόντων				Επιβαρύνσεις παραγόντων		
Μεταβλητές	1	2	3	Μεταβλητές	1	2	3
α	**0,557**	0,478	0,005	ι	0,014	0,580	**0,601**
β	**0,703**	0,242	0,046	ια	0,421	0,415	0,336
γ	**0,613**	0,413	0,209	ιβ	**0,596**	0,289	0,200
δ	0,364	**0,588**	0,269	ιγ	**0,714**	0,028	0,258
ε	**0,693**	0,160	0,190	ιδ	0,392	0,064	**0,663**
στ	**0,509**	0,219	0,426	ιε	0,364	**0,505**	0,361
ζ	0,314	0,086	**0,714**	ιστ	0,241	**0,750**	0,051
η	0,171	**0,704**	0,334	ιζ	0,295	**0,666**	0,015
θ	-0,069	0,582	**0,633**				

Εφαρμόζοντας την ανάλυση αξιοπιστίας στην παραπάνω πολυμεταβλητή ερώτηση, αφού πρώτα έγιναν οι απαραίτητοι έλεγχοι, λάβαμε συντελεστή αξιοπιστίας άλφα με τιμή 0,913. Αυτό αποτελεί πολύ ισχυρή ένδειξη ότι οι βαθμοί κλίμακας είναι λογικά συνεπείς. Αυτό, εξάλλου, υποστηρίζεται και από τους σημαντικά υψηλούς επιμέρους συντελεστές αξιοπιστίας άλφα όπου μετά τη διαγραφή οποιασδήποτε μεταβλητής δεν πετυχαίνεται αύξηση του συντελεστή αξιοπιστίας.

Επίσης, πριν προχωρήσουμε στην εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης έγιναν οι απαραίτητοι έλεγχοι. Ο δείκτης Keiser-Meyer-Olkin έχει τιμή 0,897. Επίσης, ο έλεγχος σφαιρικότητας του Bartlett απορρίπτει τη μηδενική υπόθεση πως ο πίνακας συσχέτισης είναι μοναδιαίος και οι συντελεστές μερικής συσχέτισης είναι χαμηλοί. Επίσης, τα μέτρα καταλληλότητας της δειγματοληψίας (MSA) έχουν πολύ υψηλές τιμές, που υποστηρίζουν την άποψη ότι το υπόδειγμα της παραγοντικής ανάλυσης είναι αποδεκτό.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα (Πίνακας 6), τον πρώτο παράγοντα μπορούμε να τον ονομάσουμε δραστηριότητες που αφορούν την «προστασία περιβάλλοντος και ανάπτυξη», το δεύτερο δραστηριότητες που αφορούν «έργα, μελέτες και εκπαίδευση» και τον τρίτο δραστηριότητες που αφορούν «επιχειρήσεις (φυτώρια και ξυλοβιομηχανίες)». Οι μεταβλητές θ και ι αποτελούν δεσμό ανάμεσα στο δεύτερο και τρίτο παράγοντα. Επίσης η μεταβλητή ια επειδή έχει υψηλή τιμή και στον πρώτο και στο δεύτερο παράγοντα μπορούμε να την συμπεριλάβουμε και στους δυο παράγοντες.

Με την ιεραρχική ανάλυση σε συστάδες έχουμε ομαδοποιήσεις των παραγόντων από τρεις παραπάνω παραγοντικές αναλύσεις. Όπως φαίνεται από το δενδρόγραμμα των μεταβλητών (Εικόνα 2) η προσωπική ολοκλήρωση συνδέεται με επαγγελματικές δραστηριότητες που αφορούν την προστασία περιβάλλοντος και ανάπτυξη, οι θέσεις εργασίας στον ιδιωτικό τομέα συνδέεται με επαγγελματικές δραστηριότητες που αφορούν επιχειρήσεις (φυτώρια και ξυλοβιομηχανίες) και οι θέσεις εργασίας στο δημόσιο τομέα συνδέεται με την επαγγελματική αναγνώριση. Σε μεγαλύτερη απόσταση τα τρία παραπάνω ζευγάρια ενώνονται και αποτελούν την πρώτη συστάδα που μπορούμε να την ονομάσουμε «απασχόληση στην Ελλάδα». Η δεύτερη συστάδα μπορεί να ονομαστεί «απασχόληση στο εξωτερικό», όπου οι θέσεις εργασίας στο εξωτερικό συνδέεται με την κοινωνική αναγνώριση και επαγγελματικές δραστηριότητες που αφορούν «έργα, μελέτες και εκπαίδευση».

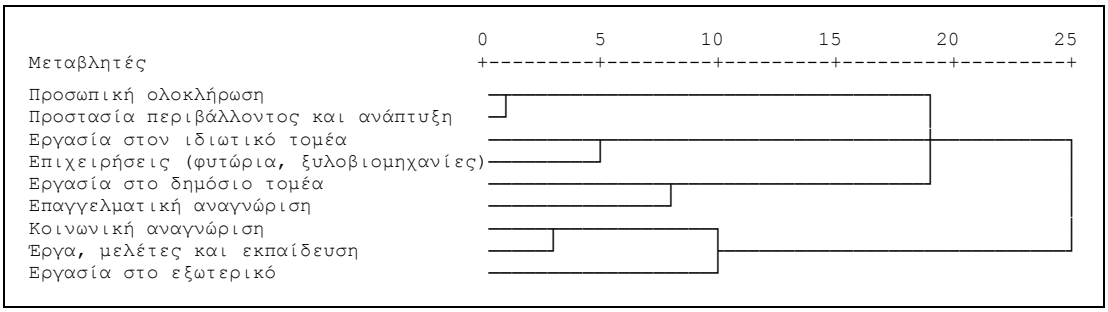

Εικόνα 2. Δενδρόγραμμα σύνδεσης των παραγόντων.

Στον Πίνακα 7 παρατίθεται η αξιολόγηση του επιπέδου των γνώσεων που θα πρέπει να τους παρέχετε και αυτή που πιστεύουν ότι τους παρέχεται από το Τμήμα, χρησιμοποιώντας μια κλίμακα από το 1 (μικρότερη αποδοχή) έως το 10 (μεγαλύτερη αποδοχή). Γίνεται φανερό ότι οι φοιτητές ζητούν περισσότερα και αυτό είναι κάτι πολύ θετικό. Οι γνώσεις μέσα από την διεύρυνση σε πολλά αντικείμενα αποτελεί το συγκριτικό πλεονέκτημα της δασολογικής επιστήμης και αυτό είναι που χαρακτηρίζει και το πρόγραμμα σπουδών της. Εντούτοις, ενώ έχει την μεγαλύτερη αξιολόγηση σε αυτό που τους παρέχεται καταλαμβάνει τη μικρότερη σε

αυτό που ζητούν οι φοιτητές να τους παρέχεται. Οι φοιτητές ζητούν εξειδίκευση. Πως μπορούμε, λοιπόν, να κρατήσουμε τόσο διευρυμένο το δασολογικό αντικείμενο και συγχρόνως να έχουμε εξειδίκευση, και σε ποιο αντικείμενο; Μια πρόταση θα ήταν να υπάρξουν επιλογής μαθήματα με αντικείμενα όπως αυτά προσδιορίζονται από την αξιολόγηση των επαγγελματικών δραστηριοτήτων (Πίνακας 5) και να υποστηρίζονται από διδάσκοντες από όλους τους δασολογικούς τομείς που εμπλέκονται, προσφέροντας εξειδικευμένη γνώση στους φοιτητές.

Πίνακας 7. Αξιολόγηση επιπέδου γνώσεων φοιτητών Δασολογίας.

Μεταβλητές - Επίπεδο γνώσεων	θα πρέπει να παρέχει		που παρέχει	
	μ.ο.	τ.α.	μ.ο.	τ.α.
γνώσεις μέσα από την εξειδίκευση	8,27	1,844	6,85	2,203
γνώσεις μέσα από την διεύρυνση	7,86	1,759	7,1	1,868
γνώσεις μέσα από την άσκηση	8,61	1,654	6,93	2,397
γνώσεις μέσα από τη συμμετοχή σε έρευνα	8,51	1,602	6,33	2,801

Για τις γνώσεις που θα πρέπει να προσφέρονται μέσα από την άσκηση (μέσα στο Τμήμα και στην πρακτική άσκηση), καθώς και μέσα από τη συμμετοχή σε έρευνα πρέπει να είμαστε απλά απολογητικοί στους φοιτητές μας. Οι εκπαιδευτικές εκδρομές έχουν περιοριστεί, οι προμήθειες υλικοτεχνικής υποδομής και εργαστηριακών αναλωσίμων είναι μηδαμινές, μάλιστα είναι λυπηρό ότι αρκετοί συνάδελφοι, αλλά και φοιτητές, χρηματοδοτούν οι ίδιοι την έρευνα τους (συλλογή δειγμάτων κ.λπ.).

Συμπεράσματα – προτάσεις

Η οικονομική κρίση έχει αλλάξει τον τρόπο που οι φοιτητές Δασολογίας βλέπουν το επαγγελματικό τους μέλλον. Ενώ παλαιότερα είχαν την επιθυμία να εργαστούν στη Δασική Υπηρεσία και γενικότερα στο δημόσιο τομέα, σήμερα βλέποντας ότι κάτι τέτοιο είναι μη εφικτό προσανατολίζονται για εργασία στο εξωτερικό ή και στον ιδιωτικό τομέα.

Οι φοιτητές δεν ζητούν απλά γνώσεις, αλλά εκείνες τις γνώσεις που θα τους προσφέρουν επαγγελματικές προοπτικές. Είναι αναγκαίο να προσαρμόσουμε το πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος Δασολογίας του Δ.Π.Θ. στις νέες ανάγκες και είναι σημαντικό να ακούμε τη γνώμη τους για το περιεχόμενο των σπουδών τους.

Οι φοιτητές αντιλαμβάνονται ότι το πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος τους προσφέρει γνώσεις μέσα από την διεύρυνση που έχει από τα πεδία γνώσεων των βιολογικών, τεχνολογικών, θετικών, κοινωνικών και οικονομικών επιστημών. Όμως δηλώνουν ότι δεν είναι ικανοποιημένοι από τις γνώσεις που προσφέρονται μέσα από την εξειδίκευση, την άσκηση και τη συμμετοχή τους σε έρευνες. Θα πρέπει λοιπόν, να υπάρχει συνεχής παρουσία προσωπικού, αναγκαίων σύγχρονων ερευνητικών υποδομών και διαθέσιμων αναλωσίμων, λογισμικού κ.λπ. Μάλιστα είναι αναγκαία η συνεπικούρηση των μελών Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ) του Τμήματος από εξειδικευμένο προσωπικό σε αντικείμενα που έχουν ζήτηση στην αγορά εργασίας.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Δαουτόπουλος, Γ.Α. (1994). Μεθοδολογία Κοινωνικών Ερευνών στον Αγροτικό Χώρο. Β΄ Έκδοση. Θεσσαλονίκη.

Καραπιστολής, Δ.Ν. (2001). Ανάλυση Δεδομένων και Έρευνα Αγοράς. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ανικούλας.

Καρλής, Δ. (2005). Πολυμεταβλητή Στατιστική Ανάλυση. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.

Κούγιας, Κ. (2011). Κλιματική αλλαγή και η πράσινη απασχόληση στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Διαπιστώσεις, τάσεις και προβληματισμοί στην εποχή της πράσινης ανάπτυξης. Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. 3ος Τόμος: Πολιτικές Προστασίας του Περιβάλλοντος, σελ. 37-60.

Ντζούφρας, Ι., Καρλής, Δ. (2001). Στοιχεία Πολυμεταβλητής Ανάλυσης Δεδομένων. Σημειώσεις για το Μάθημα Ανάλυση Δεδομένων Ι. Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Παπασταύρου, Α., Στεργιάδης, Γ. (1989). Η εξέλιξη της δασικής εκπαίδευσης. Ελληνικά δάση. Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, σελ. 83.

Σιάρδος, Γ.Κ. (1999). Μέθοδοι Πολυμεταβλητής Σταστιστικής Ανάλυσης. Μέρος Ι: Διερεύνηση Σχέσεων μεταξύ Μεταβλητών. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη.

Σπυροπούλου, Δ. (2005). Πράσινα Επαγγέλματα. Ανακτήθηκε στις 4 Μαΐου 2015 από: http://www.edu4u.gr/Portals/0/File Links/green_jobs.pdf

Ταμπάκης, Σ., Καρανικόλα, Π., Τσαντόπουλος, Γ. Αραμπατζή, Ζ. (2005). Αξιολόγηση των παραγόντων ρύπανσης από τους φοιτητές Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δ.Π.Θ. Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού περιβάλλοντος του Α.Π.Θ προς τιμή του Ομότιμου Καθηγητή Δημητρίου Κωτούλα. Τόμος ΜΒ/2 – VOL. 42/2, σελ. 821-832.

Ταμπάκης, Σ., Καρανικόλα, Π., Μανωλάς, Ε., Νίκου, Γ., Ξανθόπουλος, Β., Καρασταμάτης, Σ. (2008). Ποιος ευθύνεται για την κατάσταση του περιβάλλοντος; Ποιος πρέπει να επωμιστεί το κόστος προστασίας του περιβάλλοντος; Οι απόψεις των φοιτητών του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείριση Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δ.Π.Θ. προς τιμή του αείμνηστου Καθηγητή Κ. Σίδερη. Τόμος 1, σελ. 481-495.

Τσουμής, Γ. (1992). Το δάσος που λαχτάρισες… Ελληνική Δασολογική Εταιρεία.

Φίλιας, Β., Παππάς, Π., Αντωνοπούλου, Μ., Ζαρνάρη, Ο., Μαγγανάρα, Ι. Μεϊμάρης, Μ., Νικολακόπουλος, Η., Παπαχρήστου, Ε. Περαντζάκη, Ι., Σαμψών, Ε., Ψυχογυιός, Ε. (2000). Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Φράγκος, Χ.Κ. (2004). Μεθοδολογία Έρευνας Αγοράς και Ανάλυση Δεδομένων με χρήση του Στατιστικού Πακέτου SPSS FOR WINDOWS. Αθήνα: Εκδόσεις "Interbooks".

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Cattell, R.B. (1978). The Scientific Use of Factor Analysis in Behavioral and Life Sciences. New York: Plenum.

Harman, H.H. (1976). Modern Factor Analysis. Chicago: The University of Chicago Press.

Howitt, D., Gramer, D. (2003). Στατιστική με το SPSS 11 για Windows. Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος.

Manolas, E., Littledyke, M., Tampakis, S. (2012). Being a professional forester: The views of Forestry students in a Greek university. Forestry Ideas. Vol. 18, No. 2, pp. 132-142.

Sharma, S. (1996). Applied Multivariate Techniques. New York: John Wiley and Sons.

Stern, N. (2007). The Economics of Climate Change: The Stern Review. New York: Cambridge University Press.

UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change), 2011. Durban Climate Change Conference - November/December 2011. Ανακτήθηκε στις 4 Μαΐου 2015 από: http://unfccc .int/meetings/ durban_ nov_2011/meeting /6245.php

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 263-280

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ

Ιωάννης Μ. Κούζας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Β΄ ΕΛΜΕ ΕΒΡΟΥ είναι η συνδικαλιστική οργάνωση των καθηγητών του Βορείου Έβρου, που καλύπτει συνδικαλιστικά τους καθηγητές των Σχολείων από τα Λάβαρα Διδυμοτείχου μέχρι τα Δίκαια. Ιδρύθηκε το 1981 με έδρα την Ορεστιάδα και υπήρξε μία από τις πιο συγκροτημένες οργανώσεις εργαζομένων στην περιοχή. Σε μια μεταβατική περίοδο για την κοινωνία της περιοχής Ορεστιάδας, τη δεκαετία του 1980, οι δράσεις και παρεμβάσεις της δεν περιορίζονταν σε θέματα μόνον συνδικαλιστικά. Συμμετείχε παράλληλα και στη διαμόρφωση του πολιτιστικού και πολιτικού γίγνεσθαι της περιοχής.

Η πορεία της Ένωσης ήταν απόρροια των πολιτικών εξελίξεων στη χώρα μας με τη δημιουργία συνδικαλιστικών παρατάξεων φιλικά προσκείμενων προς τα πολιτικά κόμματα, αλλά και με συγκρούσεις προς αυτά, όταν ως κυβερνητικά κόμματα ελάμβαναν αποφάσεις αντίθετες με τα συμφέροντα των εργαζομένων καθηγητών.

Η καταγραφή των προσώπων που διαδραμάτισαν ηγετικό ρόλο στην πορεία της, οι διεκδικήσεις της σε πανελλήνια εμβέλεια και η ανάδειξη στελεχών της στο τριτοβάθμιο συνδικαλιστικό όργανο (ΟΛΜΕ) είναι μερικά από τα στοιχεία που καταγράφονται σ' αυτή την εισήγηση. Παράλληλα γίνεται μια αποτίμηση του μέχρι τώρα προσφερθέντος και προσφερόμενου έργου της και επιχειρείται μια κριτική κατά πόσο οι σημερινές δράσεις της μπορούν να ανταποκριθούν θετικά στους εργαζόμενους -μέλη της- μέσα στη δίνη της οικονομικής κρίσης.

Λέξεις κλειδιά: *Συνδικαλισμός, συνδικαλιστικό κίνημα, Β΄ ΕΛΜΕ Έβρου, Ορεστιάδα, ΟΛΜΕ*

Εισαγωγή

Το κίνημα που επιδιώκει τη συνένωση προσώπων, που ασκούν το ίδιο επάγγελμα, σε μια οργάνωση, για να προασπίσουν τα κοινά συμφέροντά τους ονομάζεται συνδικάτο ή σωματείο. Το συνδικάτο προέρχεται από την αρχαιοελληνική λέξη σύνδικος, που σημαίνει το τρίτο πρόσωπο που βοηθάει κατά τη διεξαγωγή της δίκης. Από τη λέξη αυτή προήλθαν οι όροι στα Λατινικά syndicus και syndicatum και στη συνέχεια οι αντίστοιχες λέξεις που υπάρχουν σήμερα στα Αγγλικά, Γαλλικά και Γερμανικά (syndicalism, syndicate - syndicalisme, syndicat - Syndikalismus, Syndikat).

Στην Ελλάδα ο όρος «συνδικαλιστική οργάνωση» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στον Ν. 1264/82. Σύμφωνα με αυτόν η συνδικαλιστική οργάνωση είναι ένωση προσώπων που δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα (Ν. 1264/82, άρθρο 4, 2).

«Το συνδικαλιστικό κίνημα είναι απόρροια της ανάπτυξης του καπιταλιστικού συστήματος, αφού εμφανίστηκε ως αντίδραση των εργαζόμενων στην ατομική τους αδυναμία να αντιπαρατεθούν στους εργοδότες. Προήλθε από τη συνειδητοποίηση ότι μέσα από τη συλλογική δράση μπορούν να βελτιώσουν τη θέση τους. Έτσι αποτελεί την έκφραση της συλλογικής εκπροσώπησης της μισθωτής εργασίας, του αδύνατου πόλου, με στόχο την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους απέναντι στην πολιτική του κεφαλαίου και των εκφραστών του, δηλαδή του ισχυρού πόλου. Στη διάρκεια της ιστορίας του ο συνδικαλισμός

εξελίχθηκε και προσαρμόστηκε ανάλογα με τις πολιτικές συνθήκες που διαμορφώνονταν στα διάφορα κράτη και τις αλλαγές που επέρχονταν στην οργάνωση της εργασίας και τις τεχνικές της παραγωγής στη βιομηχανία» (Κούζας 2008).

Από τις τάσεις που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της ύπαρξής του (ιδεολογικοποιημένος-πολιτικοποιημένος συνδικαλισμός, συντεχνιακός και ρεφορμιστικός ή μεταρρυθμιστικός) επικράτησε ο ρεφορμιστικός συνδικαλισμός. Ο συνδικαλισμός αυτός δεν αμφισβητεί την καπιταλιστική οργάνωση της κοινωνίας. Επιδιώκει, μέσω του διαλόγου, διαπραγματεύσεις με τις επιχειρήσεις και το κράτος με σκοπό τη συμμετοχή του στη διαχείριση του συστήματος, ώστε να αυξήσει την οικονομική του δύναμη, να προστατεύσει και να προσαυξήσει τα δικαιώματα των μελών του ή να ενισχύσει την κοινωνική και πολιτική επιρροή του μέσα στο καπιταλιστικό σύστημα (Κούζας 2008).

Τη δεκαετία του 1960, όπως ο σύνδικος, το συνδικαλιστικό κίνημα βοηθούσε στη σύνταξη κανόνων και στην εφαρμογή τους στη σχέση που ανέπτυσσε το βιομηχανικό σύστημα με το κράτος (Γκαλμπραίηθ 1969). Στη ουσία δηλαδή το κράτος είχε ανάγκη το συνδικαλιστικό κίνημα για να βοηθάει με τις παρεμβάσεις του στις δυσμενείς επιδράσεις που είχαν στην πράξη οι κανόνες του βιομηχανικού συστήματος και του κράτους. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια νομιμοποιήθηκε η δράση του συνδικαλιστικού κινήματος και στη χώρα μας λίγο πιο καθυστερημένα σε σχέση με τη βιομηχανική Ευρώπη. Στο Σύνταγμα του 1975 αλλά και στα άλλα αναθεωρημένα Συντάγματα κατοχυρώνονται τα δικαιώματα των εργαζομένων και αναγνωρίζονται οι συνδικαλιστικές ελευθερίες.

Άρθρο 22

1. Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού.

Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας.

2. Με νόμο καθορίζονται οι γενικοί όροι εργασίας, που συμπληρώνονται από τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας συναπτόμενες με ελεύθερες διαπραγματεύσεις και, αν αυτές αποτύχουν, με τους κανόνες που θέτει η διαιτησία.

3. Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας από τους δημόσιους υπαλλήλους και τους υπαλλήλους οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (Σύνταγμα 1975, Σύνταγμα 2008).

Η ανάπτυξη, λοιπόν, του συνδικαλιστικού κινήματος των καθηγητών είχε την έγκριση και τη συμπαράσταση των θεσμικών οργάνων της ελληνικής πολιτείας (κυβέρνηση, κόμματα, δικαστική εξουσία, ΜΜΕ κ.λπ.), για να επιτελέσει τον ρόλο, για τον οποίο το προόριζε το ίδιο το σύστημα. Έτσι εξηγείται και η μεγάλη ανάπτυξη του συνδικαλιστικών κινημάτων στον δημόσιο τομέα.

Το συνδικαλιστικό κίνημα των καθηγητών, ακολουθώντας τις επιταγές του Ν. 1264/82 οργανώθηκε και αυτό σε πρωτοβάθμια σωματεία (ΕΛΜΕ) και σε δευτεροβάθμιο (ΟΛΜΕ), που στη συνέχεια όλα υπάγονταν σε μια κοινή χοάνη που λέγεται ΑΔΕΔΥ (Κολλιάς 1999), πλήρως ελεγχόμενη από τα θεσμικά όργανα του κράτους. Οι συνδικαλιστές ακόμα και σήμερα χρησιμοποιούν εκφράσεις, όπως ακηδεμόνευτο και ανεξάρτητο συνδικαλιστικό κίνημα και δεν αντιλαμβάνονται ότι αυτές οι εκφράσεις είναι ευφημισμοί, που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

«Στο Δημόσιο Τομέα ο υψηλός δείκτης συμμετοχής στο συνδικάτο απορρέει, αφενός από το ασφαλές για τους μισθωτούς εργασιακό περιβάλλον, όπου ευνοεί την ανάπτυξη συνδικαλιστικής δράσης, αφετέρου από τους στενούς δεσμούς της πολιτικής των κομμάτων με τον τρόπο λειτουργίας του Δημόσιου τομέα, όπου μέσω των συνδικαλιστικών παρατάξεων οι οποίες αποτελούν τους ιμάντες μεταβίβασης της πολιτικής των κομμάτων, ευνοεί την συνδικαλιστική ένταξη» (Κολλιάς 1999).

«Την εποχή μετά την Δικτατορία δημιουργήθηκαν συνδικαλιστικές παρατάξεις, που το χαρακτηριστικό τους γνώρισμα είναι η στενή διασύνδεσή τους με συγκεκριμένα κόμματα και όχι η αναφορά τους σε ιδεολογικές αφετηρίες και η αναγνώρισή τους με βάση αυτές. Οι παρατάξεις αυτές έχουν καθιερώσει κάθετες οργανωτικές δομές και αποτελούν τους βραχίονες των κομμάτων στα συνδικάτα. Η σύνδεση των συνδικαλιστικών παρατάξεων με κόμματα έχει και θετικά και αρνητικά αποτελέσματα. Το θετικό είναι ότι μπορούν να οργανώνονται, να ενημερώνονται και να δρουν πιο εύκολα υπό την καθοδήγηση οργανωμένων σχηματισμών, όπως είναι τα κόμματα. Και αυτό θα ισχύει όσο τα συνδικάτα θα λειτουργούν με την υπάρχουσα δομή. Το αρνητικό είναι ότι τα σωματεία είναι υποχρεωμένα να υποτάσσονται στις επιλογές και τις σκοπιμότητες των κομμάτων, που πολλές φορές είναι άγνωστες και αντίθετες με το συνδικαλιστικό συμφέρον τους» (Κούζας 2008).

Η Β΄ ΕΛΜΕ, λοιπόν, αναπτύχθηκε και έδρασε μέσα σ' αυτά τα πλαίσια. Η χρησιμοποίηση του συνδικαλιστικού κινήματος για τους σκοπούς του κράτους είχε ξεκινήσει από τη δεκαετία του '70, αλλά έγινε περισσότερο αντιληπτό τι επεδίωκε αυτό, γενικά με τα συνδικαλιστικά κινήματα, από την περίοδο διακυβέρνησης της χώρας από το ΠΑΣΟΚ, και ιδιαίτερα μετά το 1986. Από την περίοδο αυτή και μετά το κράτος, σε αιτήματα των καθηγητών, έπαιρνε αντιδραστικές θέσεις και επέβαλλε ρυθμίσεις σε βάρος της εκπαίδευσης και των εργασιακών σχέσεων των καθηγητών.

Η Ορεστιάδα και η κοινωνία της τη δεκαετία του 1980

Ο πληθυσμός της πόλης με την απογραφή του 1928 ήταν μόλις 3.246 κάτοικοι. Το 1946 από κοινότητα έγινε Δήμος με πληθυσμό 6.652 κατοίκους. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η εξέλιξη του πληθυσμού της πόλης ήταν η εξής:

Πίνακας 1

Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ			
Α/Α	ΕΤΟΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
1	1951	12.832	42.831
2	1961	13.948	47.624
3	1971	12.513	39.949
4	1981	14.727	42.226
5	1991	14.783	40.049
6	2001	21.730	-
7	2011	-	37.695

Το 1998, που μετατράπηκε σε Καποδιστριακό Δήμο περιλαμβάνοντας τα γύρω χωριά, ο πληθυσμός της υπερέβαινε τους 20.000. Με την απογραφή του 2001 είχε 21.730 κατοίκους και με την απογραφή του 2011 ο Καλλικρατικός Δήμος της Ορεστιάδας έχει 37.695 κατοίκους (ΕΣΥΕ 2015).

Η κύρια πηγή πλούτου της Νέας Ορεστιάδας και της περιοχής της είναι η αγροτική οικονομία. Παράλληλα με τη γεωργική παραγωγή σημαντική είναι και η κτηνοτροφική παραγωγή της επαρχίας της. Οι καλλιέργειες στη Νέα Ορεστιάδα χαρακτηρίζονται από υψηλή στρεμματική απόδοση της γης, κυρίως στις αρδευόμενες εκτάσεις. Ο πρωτογενής τομέας, και κύρια η αγροτική οικονομία και η κτηνοτροφία, αποτελεί το συγκριτικό πλεονέκτημα της περιοχής με πάνω από 1.000.000 στρέμματα εύφορης γης και με πλεόνασμα υδάτινων πόρων. Τα γεωργικά προϊόντα της είναι κυρίως σιτάρι, καλαμπόκι, βαμβάκι,

πατάτες, ζαχαρότευτλα, κριθάρι, ηλίανθος, σκόρδα, σόργο για σκούπα, σίκαλη, πεπόνια, καρπούζια, σπαράγγια, σταφύλια, φασόλια, ρεβίθια και φακή.

Συνδεδεμένος με τον πρωτογενή τομέα της οικονομίας είναι και ο δευτερογενής της τομέας, που τον αποτελούν το εργοστάσιο ζάχαρης στη νότια είσοδο της πόλης, το συσκευαστήριο σπαραγγιών στη Νέα Βύσσα, το συσκευαστήριο οσπρίων και άλλων γεωργικών προϊόντων με την ονομασία «Αγροκήπιο» στη Λεπτή, η βιοτεχνία γεωργικών εργαλείων Ε.Β.Α.Κ. Ορεστιάδας, η βιοτεχνία αναψυκτικών ποτών ΕΠΑΠ στη Λεπτή και η Άρδας Frost Α.Ε. παραγωγής και επεξεργασίας κατεψυγμένων λαχανικών και γλυκού καλαμποκιού στα Κόμαρα, η οποία διαθέτει σύγχρονες εγκαταστάσεις σε μια έκταση 1.000 m^2. Αξιόλογες οικονομικές μονάδες δευτερογενούς τομέα παραγωγής αποτελούν ακόμη η ΘΡΑΚΩΝ Α.Ε.Β.Ε. και η YTONG Α.Ε., μονάδες παραγωγής προϊόντων κονιαμάτων στο 12^{ο} χιλιόμετρο της επαρχιακής οδού Ορεστιάδας - Βάλτου και η βιομηχανία γάλακτος «Εβροφάρμα» στο Διδυμότειχο, που συλλέγει και επεξεργάζεται γάλα από την ευρύτερη περιοχή του Βορείου Έβρου.

Τα περισσότερα προβλήματα της νέας πόλης σχετίζονται με τη γεωγραφική της θέση, αφού είναι μακριά από τα αστικά κέντρα και η απομόνωση αυτή καθιστά δύσκολη την οικονομική και πολιτιστική της πρόοδο.

Στη δεκαετία 1980-1990 ο πληθυσμός γενικότερα της Θράκης παρουσίασε μείωση 2% και αποτελεί την πλέον αραιοκατοικημένη περιοχή της χώρας με πυκνότητα μόλις 39 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Η Θράκη κατείχε την τελευταία θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών περιφερειών το 1986-1988 σε κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η παραγωγικότητα στην περιφέρεια ήταν η χαμηλότερη τουλάχιστον κατά 30% από κάθε άλλη περιφέρεια της Ε.Ε. και συγκέντρωνε μόνο το 10% των επιδοτούμενων ιδιωτικών επενδύσεων από το 1982 έως το 1990. Οι επιπτώσεις της υπανάπτυξης στη Θράκη έχει τον αντίκτυπό της στην περιοχή της Ορεστιάδας περισσότερο από άλλες περιοχές της ίδιας της Περιφέρειας (Μαλκίδης 2000).

Στη δεκαετία του ’80 η Ορεστιάδα ήταν μια ημιαστική αγροτική περιοχή με πλήθος αγροτών τόσο μέσα στην πόλη, όσο και έξω από αυτήν, στους παρακείμενους οικισμούς και τα χωριά. Ο πλούτος της πόλης προέρχονταν από τη γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή, που διοχετευόταν στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας μας. Η μόνη επεξεργασία γεωργικού προϊόντος που γίνονταν στην περιοχή ήταν τα ζαχαρότευτλα, τα οποία γίνονταν ζάχαρη στο εργοστάσιο ζάχαρης της πόλης.

Το εργατικό δυναμικό του εργοστασίου αριθμούσε περίπου 500 άτομα, από τα οποία τα μισά ήταν εποχιακοί εργάτες. Αυτό το εργατικό δυναμικό αποτελούσε τον κύριο κορμό του Εργατικού Κέντρου της Ορεστιάδας, το οποίο περιελάμβανε στους κόλπους του και μικρά σωματεία από εργάτες σε μικρές βιοτεχνίες, κυρίως κλωστοϋφαντουργίας, σωματεία καθαριστριών, σωματεία ιδιωτικών υπαλλήλων σε εμπορικά μαγαζιά και εργάτες του κλάδου των οικοδομών.

Όλοι αυτοί οι εργάτες και μισθωτοί παράλληλα είχαν και έγγειο περιουσία. Ασχολούνταν παράλληλα και με γεωργικές εργασίες και έτσι ενίσχυαν το οικογενειακό τους εισόδημα. Η ταξική τους συνείδηση ήταν λοιπόν αμβλυμμένη ή και ανύπαρκτη και το ενδιαφέρον τους για κοινωνικούς αγώνες ήταν περιορισμένο.

Οι περισσότεροι ελεύθεροι επαγγελματίες -γιατροί, δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, μηχανικοί, φαρμακοποιοί, λογιστές και ασφαλιστές- κοίταζαν τη δουλειά τους και δεν τους πολυαπασχολούσε το ζήτημα των κοινωνικών αλλαγών.

Στην πόλη ζούσε ένα μεγάλο ποσοστό δημοσίων υπαλλήλων και στρατιωτικών, που προέρχονταν από άλλες περιοχές της Ελλάδας. Οι Δημόσιες Υπηρεσίες στελεχώνονταν την δεκαετία του ’70 και ’80 από μη ντόπια άτομα και ο καθένας από αυτούς έφερε μαζί του τις ιδέες και τη νοοτροπία της περιοχής από την οποία προερχόταν. Η νοοτροπία και η συμπεριφορά των υπαλλήλων διέφερε από αυτή των ντόπιων. Εντούτοις, παρ’ όλες τις διαφορετικές καταβολές, γίνονταν αποδεκτοί από τους ντόπιους κατοίκους και εντάσσονταν ομαλά στο κοινωνικο-πολιτικό και πολιτιστικό σύστημα της πόλης.

Ο χώρος των καθηγητών ήταν ό,τι πιο προοδευτικό μπορούσε να συναντήσει κάποιος στην Ορεστιάδα της δεκαετίας του ’80. Η πρόσφατη απαλλαγή από τη δικτατορία και η

επικράτηση αριστερής ιδεολογίας και συμμετοχικών διαδικασιών, τις οποίες ενίσχυαν οι καθηγητές με τη δράση τους, δεν ήταν οικεία στον ντόπιο πληθυσμό.

Την εποχή που το ΠΑΣΟΚ φαινόταν πως θα κερδίσει την εξουσία και θα σχημάτιζε κυβέρνηση, οι περισσότεροι αγρότες πίστευαν πως θα τους πάρει τα χωράφια τους και θα τα κρατικοποιήσει κατά το πρότυπο της Σοβιετικής Ένωσης ή θα γίνουν κολχόζ, όπως στη γειτονική Βουλγαρία. Πολλοί κτηνοτρόφοι φοβούνταν πως θα έχαναν τα πρόβατά τους και οι επαγγελματίες φοβούνταν πως θα στερούνταν τη σίγουρη πελατεία τους, που ήταν όλοι οι αγρότες της περιοχής. Οι εκκλησιαστικοί και στρατιωτικοί κύκλοι ήταν παραδοσιακά επιφυλακτικοί προς τα αντιδεξιά κινήματα και ιδιαίτερα τα σοσιαλιστικά, τα οποία έκαναν κριτική στις πρακτικές και τις συμπεριφορές τους.

Οι πρώτοι καθηγητές, που ίδρυσαν τη Β΄ ΕΛΜΕ Έβρου, μέλη του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ, βρέθηκαν αντιμέτωποι με την αντίθεση ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού της πόλης, γιατί νόμιζαν πως η δυναμική, που έφερναν μαζί τους, θα κλόνιζε τα θεμέλια της κοινωνίας τους. Τα μέλη του Δ.Σ. που ήταν ενταγμένα στο ΚΚΕ είχαν επιπλέον δυσκολίες και φόβους σε ένα τέτοιο περιβάλλον. Την εποχή εκείνη, λίγο μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας, η αγορά και το διάβασμα του Ριζοσπάστη, κομματικής εφημερίδας του ΚΚΕ, γινόταν με επιφύλαξη. Όσοι ήταν αναγνώστες του Ριζοσπάστη έπαιρναν γρήγορα την εφημερίδα, τη δίπλωναν στα δύο, την έβαζαν κάτω από την μασχάλη και απομακρύνονταν βιαστικά χωρίς να κοιτάζουν δεξιά και αριστερά.

Σε μια κλειστή κοινωνία τα όρια των δραστηριοτήτων ήταν περιορισμένα. Ο κόσμος έκανε τη δουλειά του όλη την εβδομάδα μέχρι το Σάββατο. Το πενθήμερο δεν υπήρχε μέχρι το 1982 ούτε για τον Δημόσιο ούτε για τον ιδιωτικό τομέα. Το Σάββατο το βράδυ ήταν η βραδιά της οικογενειακής εξόδου των Ορεστιαδιτών και την Κυριακή το πρωί οι περισσότερες κυρίες θα κατέφευγαν στις εκκλησίες για να προσευχηθούν, να δουν πρόσωπα και να σχολιάσουν. Μετά την εκκλησία θα πήγαιναν να πιουν τον καφέ τους σε παρακείμενες καφετέριες και ζαχαροπλαστεία. Αν υπήρχε και καμιά ομιλία χριστιανικού περιεχομένου ή αν γίνονταν καμιά εκδήλωση του Λυκείου Ελληνίδων και των Δεσποινίδων και των Κυριών της Ορεστιάδας έσπαζε η ανία του καθορισμένου προγράμματος και όλοι ήταν ευχαριστημένοι. Το βράδυ της Κυριακής ήταν η έξοδος των οικογενειών από τα χωριά. Σύσσωμοι οι οικογενειάρχες κατέβαιναν από τα παρακείμενα χωριά, για έναν καφέ στην καφετέρια ή για ένα δείπνο στις ταβέρνες και τις πιτσαρίες.

Αυτή ήταν η ζωή της Ορεστιάδας υπό το φως του ηλίου. Με την πτώση του ηλίου η πόλη ζούσε τη ζωή της νύχτας. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του ’90 υπήρχαν στην ευρύτερη περιοχή της Ορεστιάδας περίπου 45 μπαρ, κλαμπ και μπουζουξίδικα, στα οποία κατέφευγαν οι αγρότες συνήθως μετά τις πληρωμές τους από την αγροτική παραγωγή και εκτονώνονταν από την ρουτίνα της καθημερινότητας. Κοντά σ’ αυτούς ακολουθούσαν και οι έμποροι, οι ελεύθεροι επαγγελματίες και κάποιοι υπάλληλοι, για να κάνουν επίδειξη του πλούτου τους και να ενισχύσουν το κοινωνικό τους προφίλ.

Η τοπική οικονομία πήγαινε καλά και πολλές κατηγορίες πολιτών αύξαναν τον πλούτο τους: Οι αγρότες με τις επιδοτήσεις, οι έμποροι και οι καταστηματάρχες με τον μονοπωλιακό έλεγχο της ντόπιας αγοράς και οι ελεύθεροι επαγγελματίες με τη χωρίς ανταγωνιστές δραστηριότητά τους. Στα τέλη της δεκαετίας του ’80 εμφανίστηκαν νεόπλουτοι, που μαζί με τους μικροαστούς προσπάθησαν να ελέγξουν την οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ζωή της πόλης.

Μέχρι τότε η πόλη είχε τις δικές της συνήθειες, τους καθιερωμένους συσχετισμούς και τις αποδεκτές ισορροπίες. Στη δεκαετία, όμως, του ’80 με τη διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ όλα αυτά άρχισαν να κλονίζονται. Το κάθε χωριό δημιούργησε τον δικό του πολιτιστικό σύλλογο, που δραστηριοποιούνταν με χορευτικά συγκροτήματα, χοροεσπερίδες, ομιλίες και διαλέξεις. Το κλίμα ήταν πρόσφορο για να αναδειχθούν φιλόδοξα άτομα, που απαιτούσαν ρόλους στα τεκταινόμενα της πόλης και του νομού. Ο διαχωρισμός σε Ορεστιαδίτες - Καραγατσιανούς και σε «χωριανούς» εμπόδιζε για πολλά χρόνια άτομα από τους συνοικισμούς της πόλης και από τα χωριά να παίξουν κάποιο ρόλο στην οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ζωή της. Ο

διαχωρισμός αυτός άρχισε σταδιακά να ατονεί και με τον Καποδιστριακό Δήμο του 1998 να εκλείπει.

Η δραστηριοποίηση όμως των τοπικών συλλόγων ανέπτυξε ένα τοπικιστικό πνεύμα. Το κάθε χωριό θεωρούσε τον εαυτό του ως κάτι το ξεχωριστό και σπουδαίο και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να βλέπουν οι κάτοικοι την οικονομική και κοινωνική τους δραστηριότητα μόνον μέσα στα στενά πλαίσια του χωριού τους και των διπλανών χωριών. Με το άνοιγμα του Δήμου σε Καποδιστριακό η νοοτροπία αυτή μετατράπηκε σε έναν πιο διευρυμένο τοπικισμό, που έπαιρνε και παίρνει την μορφή των Γκαγκαούζηδων, των Αρβανιτών, των Μάρηδων, των Καραγατσιανών, των Ποντίων και των Σαρακατσαναίων, που βρίσκονται όλοι υπό τον έλεγχο πολιτικών και άλλων παραγόντων.

Οι νέοι καιροί και οι νέες ιδέες της δεκαετίας του ’80 άργησαν να γίνουν αποδεκτές και να αφομοιωθούν από τις συντηρητικές δυνάμεις της πόλης. Ο εορτασμός για την επέτειο του Πολυτεχνείου λόγου χάρη, ενώ πανελλαδικά ήταν αποδεκτός, στην Ορεστιάδα μόλις στις αρχές του ’90 θεωρήθηκε ως μια φυσιολογική εκδήλωση.

Η πρώτη οργάνωση πορείας για την επέτειο του Πολυτεχνείου έγινε με ευθύνη της Β΄ ΕΛΜΕ το 1984. Συμφωνήθηκε με την Αχτιδική Επιτροπή του ΚΚΕ να ξεκινήσει μια πορεία από το χώρο του 1ου Γυμνασίου και Λυκείου Ορεστιάδας με συμμετοχή και μαθητών. Για να μην προκληθούν οι μαθητές και οι κάτοικοι της πόλης, συμφωνήθηκε το ΚΚΕ να συμμετάσχει χωρίς κόκκινες κομματικές σημαίες. Το βράδυ κλείστηκε η συμφωνία και την άλλη ημέρα στο χώρο της εκκίνησης απλώθηκαν οι κόκκινες σημαίες του ΚΚΕ. Το αποτέλεσμα ήταν να αποχωρήσουν οι περισσότεροι μαθητές, αλλά η πορεία, μέσα από εντάσεις και αντεγκλήσεις για αθέτηση συμφωνηθέντων, έγινε. Η πορεία διήλθε το μήκος της Βασιλέως Κωνσταντίνου μέχρι την πλατεία Δασίου. Οι καταστηματάρχες και οι κάτοικοι έβλεπαν για πρώτη φορά πορεία στην Ορεστιάδα και άκουγαν αντιδικτατορικά και αντιαμερικανικά συνθήματα.

Η είσοδος σε μια νέα εποχή έγινε αντιληπτή πρώτα από τους καθηγητές της ΔΑΚΕ, οι οποίοι οργανώθηκαν κατά τα πρότυπα των άλλων παρατάξεων, έπεισαν ίσως και τις άλλες συντηρητικές δυνάμεις της πόλης έξω από την ΕΛΜΕ ότι αυτά είναι αναπόφευκτα και τελικά για πρώτη φορά κατήλθαν ως ΔΑΚΕ στις εκλογές της ΕΛΜΕ το 1984 εκλέγοντας δύο εκπροσώπους.

Η λειτουργία της ΕΛΜΕ στην πόλη της Ορεστιάδας δεν ήταν μόνον συνδικαλιστική με στενά κλαδικά αιτήματα. Τα πρώτα άτομα που συμμετείχαν στην ΕΛΜΕ ήταν άτομα πολιτικοποιημένα με ευρύτητα σκέψης και οι προθέσεις τους στόχευαν στην ανάπτυξη συλλογικής κοινωνικής συνείδησης και σε συλλογικό όφελος. Η ΕΛΜΕ απέπνεε εκείνη την εποχή έναν αέρα ελεύθερης πολιτικής και κοινωνικής έκφρασης και γι’ αυτό σε πολλά θέματα ήρθε αντιμέτωπη με τη συντηρητική και αρτηριοσκληρωτική νοοτροπία των κατεστημένων κύκλων.

Η ίδρυση της Β΄ ΕΛΜΕ Έβρου στην Ορεστιάδα

Η Β΄ ΕΛΜΕ Έβρου ιδρύθηκε το Φθινόπωρο του 1981 με έδρα την Ορεστιάδα. Οι πρώτες συνεδριάσεις του Δ.Σ. γίνονταν στα Γραφεία του Δ.Σ. Δασκάλων Ορεστιάδας. Δύο φορές χρησιμοποιήθηκαν για συνεδρίαση και τα Γραφεία του Πολιτιστικού Συλλόγου Διδυμοτείχου. Στη συνεδρίαση της 4ης Δεκεμβρίου 1982 αποφασίστηκε από το Δ.Σ. να αποκτηθούν Γραφεία της Ένωσης σε μισθωμένο από τους καθηγητές διαμέρισμα επί της Βασιλέως Κωνσταντίνου 63, στον 1ο όροφο, έναντι μηνιαίου τιμήματος 5.000 δραχμών. Η απόφαση αυτή στηρίζονταν στην εκτίμηση ότι οι καθηγητές έπρεπε να έχουν αυτονομία του χώρου τους, χωρίς περιορισμούς στο ωράριο των συνεδριάσεών τους και κυρίως γιατί πίστευαν πως τα Γραφεία έπρεπε να λειτουργήσουν ως χώρος συγκέντρωσης των μελών της το απόγευμα. Τα μέλη θα περνούσαν από τα Γραφεία, τα οποία θα έμειναν ανοιχτά με συγκεκριμένο ωράριο. Εκεί οι προσερχόμενοι καθηγητές θα ενημέρωναν από τη μια μεριά το Δ.Σ. για τα προβλήματα των Σχολείων και τα προσωπικά τους προβλήματα και από την άλλη μεριά θα ενημερώνονταν από τα μέλη του Δ.Σ. για τις πρόσφατες εξελίξεις στο χώρο της εκπαίδευσης και του συνδικαλισμού.

Τα Γραφεία της ΕΛΜΕ επί της Βασιλέως Κωνσταντίνου τη δεκαετία του ’80 απετέλεσαν ένα πραγματικό εργαστήριο παραγωγής και διακίνησης ιδεών τόσο στον συνδικαλιστικό, όσο και στον πολιτικό και κοινωνικό χώρο. Επειδή η θέση της ΕΛΜΕ ήταν στο κέντρο της Ορεστιάδας, εκεί γίνονταν οι επαφές και οι συζητήσεις εκπροσώπων και άλλων φορέων, όταν επρόκειτο να οργανωθεί ένα συλλαλητήριο, μια πορεία, μια κοινή πολιτική ή πολιτιστική εκδήλωση. Η αυτονομία αυτή είχε και το ανάλογο κόστος. Τα περισσότερα από τα χρήματα της συνδρομής των μελών της Ένωσης αναλίσκονταν για το ενοίκιο και τα λειτουργικά έξοδα του Γραφείου.

Τον Ιανουάριο του 1989 έγινε η μετακόμιση των Γραφείων επί της Κωνσταντινουπόλεως 207 (στη στοά). Ο χώρος αυτός ήταν εξ ίσου κεντρικός, τα Γραφεία έμειναν ανοικτά για την προσέλευση των καθηγητών τα απογεύματα, αλλά οι εποχές ήταν διαφορετικές και οι καθηγητές άρχισαν να αδιαφορούν για τα τεκταινόμενα στον συνδικαλιστικό χώρο. Έτσι οι επισκέψεις στα Γραφεία άρχισαν να γίνονται όλο και λιγότερες.

Το υψηλό κόστος διατήρησης του Γραφείου και η απροθυμία των καθηγητών να περνούν και να συγκεντρώνονται σ’ αυτά οδήγησε το Δ.Σ. να πάρει απόφαση μετεγκατάστασης των Γραφείων του σε έναν χώρο που προσφέρθηκε χωρίς ενοίκιο από τον Δήμο Ορεστιάδας. Ο χώρος ήταν στα Δικαστήρια Ορεστιάδας, στο ισόγειο αυτού του συγκροτήματος, επί της οδού Εθνομαρτύρων 64α. Τα Γραφεία ήταν μακριά από το κέντρο της πόλεως και οι καθηγητές εντελώς αποκομμένοι από τα κοινωνικά και πολιτιστικά δρώμενά της. Τα μέλη της Ένωσης δεν μπορούσαν εύκολα να έχουν πρόσβαση σ’ αυτά και έτσι το μόνο που εξυπηρετούσαν ήταν ότι τα μέλη του Δ.Σ. μπορούσαν να κάνουν τις συνεδριάσεις τους σε ένα δικό τους χώρο χωρίς πληρωμή ενοικίου.

Με τον καιρό πείσθηκαν όλοι για την ακαταλληλότητα του χώρου των Δικαστηρίων και έγινε προσπάθεια να πεισθεί η Δημαρχία να παραχωρήσει άλλα Γραφεία, κάπου στο κέντρο της

πόλης. Το 2006 βρέθηκε ένα Γραφείο μέσα στο Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο Ορεστιάδας επί της Αγίων Θεοδώρων 95, το οποίο η ΕΛΜΕ το μοιράστηκε με άλλα τρία σωματεία. Εκεί γίνονται από τότε οι συνεδριάσεις του Δ.Σ. και τηρούνται τα αρχεία της Ένωσης.

Οι δράσεις και οι διεκδικήσεις της Β΄ ΕΛΜΕ Έβρου σε τοπικό επίπεδο

Οι διεκδικήσεις και οι δράσεις τη δεκαετία του 1980

Στην αρχή της συνδικαλιστικής χρονιάς του 1984-85 ξέσπασε μια διαμάχη ανάμεσα στη Β΄ ΕΛΜΕ και τις παρεκκλησιαστικές οργανώσεις της περιοχής και τους Συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων.

Το θέμα ήταν ο εκκλησιασμός των μαθητών τις δύο πρώτες ώρες της Παρασκευής. Οι παρεκκλησιαστικές οργανώσεις απαιτούσαν να γίνεται αυτός ο εκκλησιασμός, γιατί σύμφωνα με σχετική διαταγή του Υπουργείου Παιδείας στις μεγάλες πόλεις, που την Κυριακή γεμίζουν οι εκκλησίες με πιστούς, οι μαθητές δεν μπορούν να εκκλησιαστούν. Η Β΄ ΕΛΜΕ θεωρούσε αυτό υποκριτικό, γιατί η Ορεστιάδα ούτε μεγάλη πόλη ήταν ούτε υπήρχε πρόβλημα να εκκλησιάζονται οι μαθητές τις Κυριακές, εάν το ήθελαν.

Το θέμα παραπέμφθηκε στο Υπουργείο Παιδείας. Ο τότε Υφυπουργός Παιδείας, Μώραλης Πέτρος, με μια ερμηνευτική διαταγή δικαίωσε ουσιαστικά τις παρεκκλησιαστικές οργανώσεις αποφαινόμενος ότι η Ορεστιάδα ανήκει στις μεγάλες πόλεις. Με τον καιρό πείσθηκαν όλοι αυτοί που δικαιώθηκαν προσωρινά ότι ο εκκλησιασμός δεν μπορούσε να γίνεται κατ' αυτόν τον τρόπο και έτσι σταμάτησε. Εκκλησιασμός γίνονταν από τότε και στο εξής μόνον κατά τις παραμονές των εορτών των Χριστουγέννων και του Πάσχα, ενέργεια λογική και αποδεκτή τόσο από τους καθηγητές όσο και από το σύνολο της κοινωνίας.

Η θέση αυτή όμως του Υπουργείου Παιδείας δυσαρέστησε πολλά στελέχη της ΠΑΣΚ, τα οποία άρχισαν να παίρνουν αποστάσεις από την κυβερνητική πολιτική και να αμφισβητούν πάρα πολλές θέσεις του κόμματος για την παιδεία.

Η διαμάχη αυτή έλαβε τέτοια οξύτητα, γιατί συγκρούονταν διαφορετικές νοοτροπίες και ιδεολογίες. Η ΕΛΜΕ απέπνεε κάτι καινούριο, κάτι διαφορετικό από αυτό που πίστευαν και υποστήριζαν οι καθεστηκυίες δυνάμεις της πόλης. Η εκ του πονηρού εμπλοκή της ΕΛΜΕ στο θέμα του εκκλησιασμού, με κατηγορίες που εκτόξευσαν χωρίς να δοθεί καμία αφορμή από την Β΄ ΕΛΜΕ, στόχευε να διαβάλει την Ένωση, ώστε να της στερήσει τη δυνατότητα επηρεασμού των κατοίκων της περιοχής.

Τον Νοέμβριο του 1984 έγινε για πρώτη φορά πορεία για το Πολυτεχνείο στην πόλη της Ορεστιάδας. Η πορεία οργανώθηκε από τη Β΄ ΕΛΜΕ σε συνεργασία και με άλλους φορείς της πόλης. Η ΕΛΜΕ ήταν επιφορτισμένη να προσεγγίσει τα Μαθητικά Συμβούλια και να τα πείσει να συμμετάσχουν στην πορεία. Η πορεία ξεκίνησε από το χώρο του 1ου Λυκείου και Γυμνασίου Ορεστιάδας και αφού διήνυσε όλη τη Βασιλέως Κωνσταντίνου κατέληξε στην κεντρική πλατεία Δασίου.

Ένα από τα κύρια αιτήματα της Β΄ ΕΛΜΕ στη δεκαετία του '80 ήταν η επίλυση του φαρμακευτικού προβλήματος. Οι φαρμακοποιοί αρνούνταν να υπογράψουν συμβάσεις, για να παίρνουν τα χρήματα εκ των υστέρων από την Υγειονομική Επιτροπή της Νομαρχίας και έτσι οι καθηγητές πλήρωναν τα φάρμακα και με αίτηση κατόπιν τα διεκδικούσαν από το Τμήμα Υγείας της Νομαρχίας Έβρου. Για το θέμα της ιατρικής περίθαλψης η ΕΛΜΕ προχώρησε και σε 24ωρη προειδοποιητική απεργία στις 6-3-1984. Το θέμα λύθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '90, όταν οι φαρμακοποιοί υπέγραψαν σύμβαση με το Δημόσιο. Σύμφωνα με αυτήν οι καθηγητές δεν πλήρωναν τα φάρμακα, αφού οι φαρμακοποιοί θα έπαιρναν τα χρήματα εκ των υστέρων με καταστάσεις που θα υπέβαλαν στο τέλος κάθε μήνα.

Σχεδόν κάθε χρόνο οι διορισμοί στον Βόρειο Έβρο ήταν λιγότεροι από αυτούς που ζητούσαν οι αρμόδιες Υπηρεσίες και γι' αυτό μονίμως στέλνονταν έγγραφα διαμαρτυρίας της ΕΛΜΕ προς το Υπουργείο Παιδείας για συμπληρωματικούς διορισμούς ή για πρόσληψη αναπληρωτών.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει εδώ για τη λειτουργία του ΠΥΣΔΕ Ν. Έβρου. Παρόλο που αυτό είναι όργανο της Διοίκησης και οι αποφάσεις παίρνονται πλειοψηφικά με τρεις

εκπροσώπους από τη Διοίκηση και δύο από το συνδικαλιστικό όργανο, η δράση των συνδικαλιστών εκπροσώπων και η μαχητικότητά τους ανάγκαζε τους προϊσταμένους να έχουν θέσεις και να παίρνουν αποφάσεις δίκαιες όσον αφορά τους διορισμούς καθηγητών, τον προσδιορισμό των οργανικών και λειτουργικών κενών στα σχολεία, και τις τελικές τοποθετήσεις προσωπικού. Το πνεύμα και η λειτουργία που επικρατεί στο ΠΥΣΔΕ Ν. Έβρου μέχρι σήμερα είναι ίδιο.

Οι διεκδικήσεις και οι δράσεις τη δεκαετία του 1990

Την εποχή αυτή τα κενά στα περιφερειακά σχολεία άγγιζαν το 50%, οι νεοδιοριζόμενοι παρουσιάζονταν μετά από μέρες ή μήνες από την έναρξη των μαθημάτων, παρατηρούνταν ελλείψεις στην αποστολή των βιβλίων και υπήρχαν καθυστερήσεις στην κάλυψη των λειτουργικών εξόδων των σχολείων.

Στο τέλος του 1991 ξέσπασε μια διαμάχη ανάμεσα στην ΕΛΜΕ και τη Μητρόπολη Διδυμοτείχου-Ορεστιάδας. Το θέμα ξεκίνησε το 1989 και αφορούσε την παραχώρηση Δημοτικού χώρου στη Μητρόπολη, για να κτιστεί Μητροπολιτικός Ναός. Ο χώρος αυτός όμως ήταν στην αυλή των συγκεντρωμένων σχολείων του Διδυμοτείχου.

Τέσσερις Διευθυντές Σχολείων έστειλαν επιστολή στη Δημαρχία να σταματήσουν οι εργασίες, που ξεκίνησαν το 1991. Η πολεοδομία επίσης κατήγγειλε πως δεν υπάρχει άδεια από τον ΟΔΕΠ και ζήτησε να σταματήσουν οι εργασίες. Οι Διευθυντές ζήτησαν την συμπαράσταση της ΕΛΜΕ τόσο για τη μη ανέγερση της εκκλησίας, όσο και για τη μη φιλική στάση του Μητροπολίτη κ. Νικηφόρου απέναντι στους καθηγητές.

Στις κινητοποιήσεις κατά της ανέγερσης πρωτοστατούσαν καθηγητές από τα σχολεία αυτά, όπως η Καραφυλλούδη Τριάδα και η Ρενταρή Όλγα.

Η ΕΛΜΕ παρενέβη στη διαμάχη, αλλά δεν κατάφερε να σταματήσει τις εργασίες και ο Μητροπολιτικός Ναός ολοκληρώθηκε στα αμέσως επόμενα χρόνια.

Η ΕΛΜΕ διαμόρφωσε προτάσεις για κίνητρα παραμονής των καθηγητών στην περιοχή. Τέτοια κίνητρα μπορούσαν να είναι ένα είδος στεγαστικού επιδόματος, όπως το επίδομα των στρατιωτικών, φορολογικά κίνητρα, όπως η αύξηση της φοροαπαλλαγής και η πριμοδότηση μορίων θέσης. Προς το σκοπό αυτό δημιούργησε μια Επιτροπή, η οποία υπέβαλε μια έκθεση με περιληπτικές προτάσεις. Οι προτάσεις, που τελικά διαμορφώθηκαν, ήταν:

- Οικονομική ενίσχυση των καθηγητών που υπηρετούν σε σχολεία της ΕΛΜΕ στο ύψος των 40.000 δραχμών.
- Φοροαπαλλαγή ύψους 20%
- Πριμοδότηση μορίων θέσης. Τα σχολεία της περιοχής χωρίστηκαν σε δύο ζώνες, την Α΄ και Β΄. Στη ζώνη Α΄ προβλέπονταν πριμοδότηση 50% και στη ζώνη Β΄ 20%.

Οι προτάσεις αυτές στάλθηκαν σε τοπικές Υπηρεσίες, στην ΟΛΜΕ και στο Υπουργείο Παιδείας.

Οι διεκδικήσεις της δεκαετίας του 2000

Τα περισσότερα προβλήματα που αντιμετώπιζε η εκπαίδευση της Δ.Ε. στον Έβρο σχετίζονταν με τους διορισμούς των εκπαιδευτικών. Σχεδόν κάθε χρόνο διορίζονταν λιγότεροι από αυτούς που ζητούσε το Γραφείο της Δ.Ε. Κάποιες δε χρονιές υπήρχαν υπεραριθμίες σε ειδικότητες και αυτές δημιουργούσαν ένα επιπρόσθετο πρόβλημα, γιατί αμέσως άρχιζε η διαδικασία για να αποσπασθούν αυτοί οι υπεράριθμοι σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Συνήθως τα μαθήματα γίνονταν κανονικά από τα μέσα Νοεμβρίου της σχολικής χρονιάς, γιατί τα κενά σε προσωπικό καλύπτονταν με αναπληρωτές και ωρομίσθιους, οι οποίοι προσλαμβάνονταν δυο με τρεις μήνες μετά την έναρξη των μαθημάτων.

Διαβήματα έγιναν για τη μόνιμη στέγαση του Ειδικού Γυμνασίου (ΕΕΕΕΚ), για τη δημιουργία Εσπερινού ΕΠΑΛ, το οποίο νομοθετικά ιδρύθηκε στις αρχές του 2007, αλλά δεν λειτούργησε στην πράξη για τη σχολική χρονιά 2007-2008. Μέσα στα αιτήματα για ίδρυση σχολείων περιλαμβάνονταν και η δημιουργία Αθλητικού Λυκείου. Από την προηγούμενη

δεκαετία υπήρχε Τμήμα Αθλητικής Διαπαιδαγώγησης (ΤΑΔ), που λειτουργούσε στο 2ο Γυμνάσιο Ορεστιάδας. Τέλος ένα αίτημα των τελευταίων ετών είναι η δημιουργία Μουσικού Σχολείου στην Ορεστιάδα.

Οι διεκδικήσεις της δεκαετίας του 2010

Εξ αιτίας των μνημονίων πραγματοποιήθηκαν:

- Αγωνιστικές κινητοποιήσεις ή αντιδράσεις για να μην συγχωνευτούν σχολεία στον Β. Έβρο
- Αγωνιστικές κινητοποιήσεις ή αντιδράσεις κατά της διαθεσιμότητας ή της απόλυσης καθηγητών
- Αντιδράσεις για την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών, με τη μορφή που την πρότεινε το Υπουργείο Παιδείας
- Διεκδικήσεις για αύξηση στον προϋπολογισμό για την παιδεία και αναπλήρωση των οικονομικών απωλειών στους μισθούς των καθηγητών
- Διεκδικήσεις πιστώσεων για την υλικοτεχνική υποδομή των Σχολείων.

Οι δράσεις και οι διεκδικήσεις της Β΄ ΕΛΜΕ Έβρου σε πανελλαδικό επίπεδο

Οι θέσεις του συνδικαλιστικού κινήματος των καθηγητών διαμορφώνονται σε συνέδρια του κλάδου, που γίνονται κάθε δύο χρόνια. Μεταξύ των δύο συνεδρίων γίνεται μια μετασυνεδριακή Γ.Σ. των προέδρων των ΕΛΜΕ, για να ελεγχθεί κατά πόσο υλοποιούνται οι αποφάσεις του και να εξεταστούν τυχόν διαφοροποιήσεις από αυτά που ψηφίστηκαν στο συνέδριο.

Η ΕΛΜΕ έχοντας μια συγκεκριμένη οργάνωση, που απορρέει από το καταστατικό της, είναι υποχρεωμένη να εξετάζει τα πανελλαδικά αιτήματα που θέτει η ΟΛΜΕ και να καταθέτει ή δικές της προτάσεις ή να συμφωνεί με τη συλλογική πρόταση της Ομοσπονδίας. Οι προτάσεις αυτές εξετάζονταν πρώτα από το Δ.Σ., ετοίμαζε μια δική του εισήγηση και στη συνέχεια συγκαλούσε Γ.Σ., για να αποφανθούν τα μέλη της Ένωσης. Όλες αυτές οι ενέργειες γίνονταν, όχι μόνο γιατί υπήρχε καταστατική δέσμευση, αλλά και γιατί έτσι αποτυπωνόταν η πραγματική διάθεση των μελών της. Τέτοιες Γ.Σ. έγιναν εκατοντάδες στην Ορεστιάδα και στο Διδυμότειχο.

Οι Γ.Σ. στη δεκαετία του ’80 ήταν μαζικές και σ’ αυτές κατετίθεντο αξιόλογες προτάσεις είτε μεμονωμένων μελών είτε παρατάξεων. Με τον καιρό όμως παρουσιάστηκε μια απροθυμία για συμμετοχή, γιατί οι συμμετέχοντες διαπίστωναν στην πράξη ότι οι ιδέες και οι προτάσεις τους δεν λαμβάνονταν υπόψη. Αυτό άρχισε να παρατηρείται κυρίως από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Σήμερα συγκαλούνται Γ.Σ., αλλά η συμμετοχή των μελών είναι ανύπαρκτη.

Οι διεκδικήσεις της Β΄ ΕΛΜΕ σε πανελλαδικό επίπεδο ήταν στην ουσία διεκδικήσεις του κλάδου με ελάχιστες διαφοροποιήσεις, όταν τα γενικά αιτήματα έρχονταν σε σύγκρουση με τις τοπικές ιδιαιτερότητες.

Οι διεκδικήσεις που αφορούσαν τις τοπικές ιδιαιτερότητες

Τροποποίηση του Ν. 287/76 «περί παραμεθορίων περιοχών». Το 1/3 των καθηγητών ήταν διορισμένοι με αυτόν τον νόμο και ήταν υποχρεωμένοι να μένουν σε σχολεία της περιοχής για μια πενταετία. Εκείνο που ζητούσε η ΕΛΜΕ ήταν να μειωθεί ο χρόνος παραμονής τους σε τριετία.

Επαναπροσδιορισμός των μορίων των σχολείων σε πανελλαδικό επίπεδο. Ο στόχος ήταν να. διευρυνθεί ο συντελεστής θέσης (μόρια σχολείων), για να μπορούν οι καθηγητές των παραμεθορίων περιοχών να παίρνουν πιο εύκολα μεταθέσεις.

Το 1985 άλλαξε ο Ν. 287/76 και στη θέση του ψηφίστηκε ο νόμος περί δυσπροσίτων περιοχών και περί δυσπροσίτων σχολείων, που υποχρέωνε πλέον τους καθηγητές να

παραμένουν στη θέση τους για μια τριετία. Ο νόμος αυτός για ένα διάστημα ήταν ανενεργός. Η Β΄ ΕΛΜΕ αντιμετώπιζε προβλήματα στην κάλυψη των πολλών δυσπροσίτων σχολείων της με καθηγητές και γι' αυτό το 1986 έθεσε το θέμα επιτακτικά τόσο στην ΟΛΜΕ, όσο και στο Υπουργείο Παιδείας, για να αρχίσουν να γίνονται οι διορισμοί. Το Υπουργείο πείσθηκε για το δίκαιο του αιτήματος και από την επόμενη σχολική χρονιά άρχισαν να γίνονται διορισμοί με αυτόν τον νόμο.

Η δυναμική που απέπνεε η Β΄ ΕΛΜΕ αξιοποιήθηκε και απέδωσε αποτέλεσμα μετά τη δεκαετία του 2010. Στο Δ.Σ. της ΟΛΜΕ, το ανώτερο καθοδηγητικό συνδικαλιστικό όργανο των καθηγητών, εκλέχτηκαν τρεις πρώην πρόεδροί της, ο Αλεβυζάκης Γεώργιος ως μέλος του, ο Δεμερδεσλής Γεώργιος ως Γενικός Γραμματέας και η Γιαννάτου Κική ως μέλος.

Ποια είναι η κατάσταση στο σημερινό μισθολογικό και εργασιακό καθεστώς των καθηγητών

Πίνακας 2

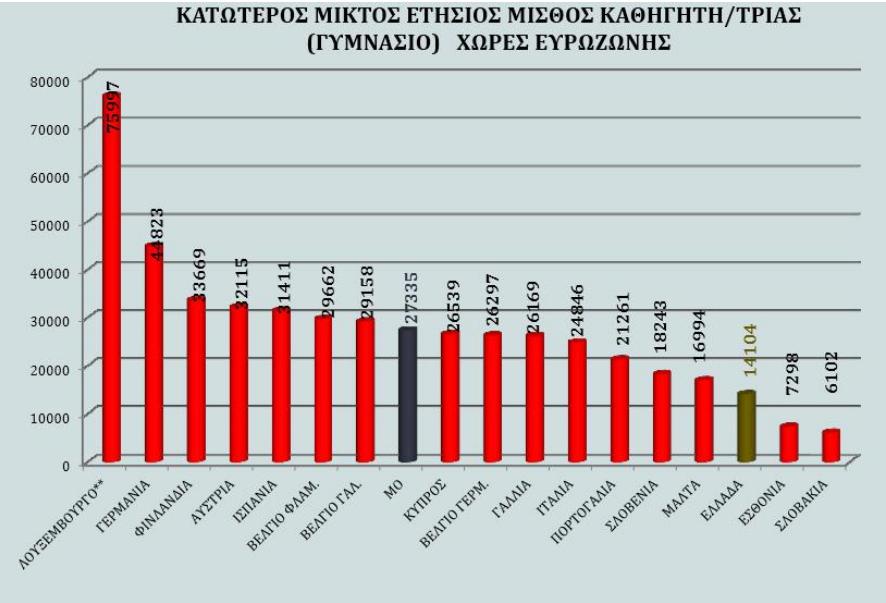

Πηγή: ΚΕΜΕΤΕ 2012

«Οι δαπάνες, που αφορούν την παιδεία, από 2,74% επί του ΑΕΠ το 2009 έπεσαν στο 2,47% το 2015 (για τον υπολογισμό αυτό αφαιρέθηκαν οι δαπάνες του Υπουργείου Παιδείας που δεν αφορούν την εκπαίδευση). Επιπλέον, προβλέπεται νέα μείωση των δαπανών. Οι δαπάνες του Υπουργείου Παιδείας το 2018 θα πέσουν στα 3,172 δις, δηλαδή θα έχουμε μια δραματική μείωση από το 2009 μέχρι το 2018 της τάξης του 42,4%, και οι δαπάνες για την παιδεία για πρώτη φορά θα πέσουν κάτω από το 2 % επί του ΑΕΠ!» (Κοτσιφάκης 2014).

Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις από αυτή τη μείωση;

«Οι μειώσεις είχαν ως συνέπεια μέχρι σήμερα, πάνω από 2.000 καταργήσεις σχολείων, υποβάθμιση ή κατάργηση υποστηρικτικών δομών -ενισχυτικής διδασκαλίας - βιβλιοθηκών κ.λπ., κατάργηση τομέων και ειδικοτήτων της ΤΕΕ, διαθεσιμότητες - απολύσεις, αύξηση του ωραρίου και μείωση του αριθμού των εκπαιδευτικών, μηδενικούς διορισμούς και εκπαιδευτικά κενά όλη τη χρονιά, μεγέθυνση τμημάτων, μεγάλες περικοπές στους μισθούς ως 45% και ο κατάλογος δεν έχει τέλος» (Κοτσιφάκης 2014).

Πίνακας 3

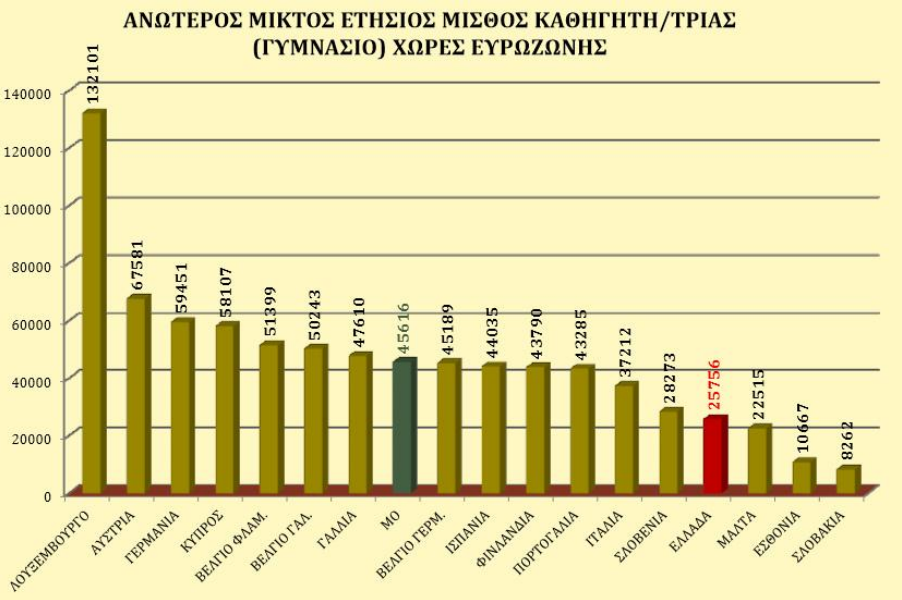

Πηγή: ΚΕΜΕΤΕ 2012

Πίνακας 4

ΤΟ ΩΡΑΡΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ		
Α/Α	**ΧΩΡΕΣ**	**ΩΡΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ** **Ελάχιστες/Περισσότερες**
1	ΒΕΛΓΙΟ	17/18
2	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	17/20
3	ΙΣΠΑΝΙΑ	17/19
4	**ΓΑΛΛΙΑ**	**14**
5	ΙΤΑΛΙΑ	18
6	ΚΥΠΡΟΣ	18
7	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	18/19
8	ΑΥΣΤΡΙΑ	17
9	ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΙΑ	20
10	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	15
11	ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	11/17
12	ΕΣΘΟΝΙΑ	18/22
13	ΜΑΛΤΑ	20
14	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	17
15	**ΕΛΛΑΔΑ**	**18/23**

Πηγή: ΚΕΜΕΤΕ 2012

Πίνακας 5

		ΕΤΗΣΙΕΣ ΑΠΟΔΟΧΕΣ 2009 (ΠΡΙΝ ΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ)		ΕΤΗΣΙΕΣ ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2011 ΜΕ ΝΕΟ ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΟ		ΕΤΗΣΙΕΣ ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ 3 (2013)		ΟΛΜΕ ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΟΛΜΕ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2012	
		Συνολικές Αποδοχές	Καθαρές αποδοχές	Συνολικές Αποδοχές	Καθαρές αποδοχές	Συνολικές Αποδοχές	Καθαρές αποδοχές	ΜΕΙΩΣΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ (ΚΑΘΑΡΟΥ) ΑΠΟ 2009 ΕΩΣ 2013	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΙΩΣΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ 2009 ΕΩΣ 2013
ΝΕΟΔΙΟΡΙΣΤΟΣ		20.521	14.783	14.104	8.998	13.104,00	8.197,79	6.584,90	44,54%
2 χρόνια υπηρεσία	Άγαμος	21.080,92	15.867,73	14.104,00	9.792,50	13.104,00	8.992,50	6.875,23	43,33%
	Έγγαμος με 2 παιδιά	21.932,92	16.891,81	14.944,00	10.821,49	13.944,00	10.021,49	6.870,32	40,67%
18 χρόνια υπηρεσία	Άγαμος	25.560,92	19.140,73	20.440,00	14.762,47	19.440,00	13.962,47	5.178,26	27,05%
	Έγγαμος με 2 παιδιά	26.412,92	20.239,79	21.280,00	15.806,29	20.280,00	15.006,29	5.233,50	25,86%
33 χρόνια υπηρεσία	Άγαμος	30.054,92	21.889,34	25.276,00	17.784,03	24.276,00	16.984,03	4.905,31	22,41%
	Έγγαμος με 2 παιδιά	30.906,92	22.985,40	26.596,00	19.045,51	25.596,00	18.245,51	4.739,89	20,62%

Πηγή: ΚΕΜΕΤΕ 2012

Πίνακας 6

Πόσες ώρες διδάσκει το έτος ο καθηγητής			
Ώρες διδασκαλίας ανά εβδομάδα	Ώρες διδασκαλίας ανά μήνα	Μήνες διδασκαλίας	Σύνολο ωρών έτους
23 Χ 1 = 23	23 Χ 4 = 92 + 6 = 98	7 Χ 98	686
Γενόμενες από καθηγητή ώρες διδασκαλίας σε μία τάξη			
Ώρες διδασκαλίας	Μαθητές ανά τάξη	Σύνολο ωρών	
686	27	18.522	
Πόσο κοστίζει στο κράτος και στην ελληνική κοινωνία μία εργατώρα για τον μαθητή			
Ετήσιες αποδοχές	Γενόμενες ώρες	Κόστος ανά μαθητή	
Μ.Ο. 19.930	18.522	1,07 €	

Πίνακας 7

Πόσο στοιχίζει στο κράτος η εκπαίδευση ενός μαθητή			
Ώρες διδασκαλίας ανά εβδομάδα	Ώρες διδασκαλίας ανά μήνα	Μήνες διδασκαλίας	Σύνολο ωρών έτους
30 X 1 = 30	30 X 4 = 120 + 12 = 132	7 X 132	924
Γενόμενες ώρες και κόστος έτους			
Ώρες διδασκαλίας	Κόστος ανά ώρα	Συνολικό κόστος ανά μαθητή	
924	1,07 €	988, 68 €	

Κριτική στο σημερινό συνδικαλιστικό κίνημα των καθηγητών

Σήμερα το συνδικαλιστικό κίνημα των καθηγητών είναι αποτυχημένο σε όλους τους στόχους που έχει θέσει κατά τη μακραίωνη παρουσία του. Υπενθύμιση στόχων:

- Δωδεκάχρονο υποχρεωτικό σχολείο,
- 15% του προϋπολογισμού για την Παιδεία (υπό τις σημερινές συγκυρίες 5%),
- δημοκρατικό και σύγχρονο σχολείο,
- οικονομική αναβάθμιση του επαγγέλματος των καθηγητών, ώστε να μπορεί να διαβιεί και να ανταποκρίνεται στα καθήκοντά του αξιοπρεπώς.

Αντί αυτών των στόχων σήμερα οι δαπάνες για την Παιδεία είναι στο 2,47% του προϋπολογισμού (Κοτσιφάκης 2014), το δημόσιο σχολείο είναι υποχρεωτικό για εννέα χρόνια και μάλιστα αυτό επετεύχθη με απόφαση άλλων για εξυπηρέτηση σκοπιμοτήτων και ο καθηγητής είναι ο χειρότερα αμειβόμενος από όλους τους κλάδους του δημοσίου τομέα. «Μεσαιωνικά μέτρα ήδη χαρακτηρίζουν την κατάσταση των σχολείων και των εκπαιδευτικών (ελλείψεις εκπαιδευτικών από τα σχολεία, μειώσεις σε μισθούς και σε συντάξεις, φορολογική επιδρομή, προκλητική αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης κ.λπ.) και άλλα έχουν δρομολογηθεί πολιτικά» (Τσούλιας 2015), όπως η ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του Διευθυντή και των Σχολικών Συμβούλων και συνακόλουθα ο περιορισμός των αρμοδιοτήτων του Συλλόγου των καθηγητών. Τα εργασιακά θέματα ρυθμίζονται όλο και πιο αρνητικά για τους καθηγητές με αύξηση διδακτικού ωραρίου χωρίς την ταυτόχρονη μισθολογική αύξηση, επιπλέον ώρες γραφείου εντός του σχολείου, έμμεσες απαιτήσεις για σχεδόν υποχρεωτική συμμετοχή σε κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις υπέρ του πολιτισμού και της παράδοσης, που πρέπει να προσφέρεται δωρεάν στο κράτος και την κοινωνία από τους καθηγητές.

Στις αρχές του 21ου αιώνα το συνδικαλιστικό κίνημα έχει να αντιμετωπίσει κυρίαρχες νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις, που στοχεύουν, μέσα στα πλαίσια της ευρωπαϊκής και της ελληνικής οικονομίας, σε κοινωνικοοικονομικούς σχηματισμούς φτηνού κόστους, εργασιακής και κοινωνικής ανασφάλειας, θεσμικής και λειτουργικής απορρύθμισης της εργασίας και εμπορευματοποίησης των δημόσιων αγαθών. Τα συνδικάτα δέχονται συνεχείς πιέσεις και επιθέσεις, πλήττονται σε όλα τα εργασιακά τους θέματα και παρουσιάζονται ανίκανα να αντισταθούν. Παρ' όλες τις απεργίες που έγιναν, δεν μπόρεσαν να πείσουν ή να αναγκάσουν το κράτος να λάβει μέτρα εξισορρόπησης του συστήματος (Κούζας 2008).

Οι προθέσεις της πολιτικής ηγεσίας το 2015 ήταν ξεκάθαρες: «Η «φιλολαϊκή αριστερή» κυβέρνηση αποδεικνύεται ότι ήρθε για να επιβάλει τα τμήματα των 30 μαθητών, να αυξήσει

τα όρια συνταξιοδότησης, να εκτινάξει την ελαστική εργασία, να εκμηδενίσει για ακόμη μία χρονιά τους μόνιμους διορισμούς και να καταφέρει να νομιμοποιήσει στη συνείδηση του εκπαιδευτικού τα «εμπνευσμένα» νομοθετήματα Διαμαντοπούλου-Λοβέρδου! Στην ίδια λογική με τις προηγούμενες ηγεσίες έρχονται να αποδομήσουν ό,τι απέμεινε όρθιο από το δημόσιο σχολείο. Όσο οι προτεραιότητες υπαγορεύονται από τους «θεσμούς» και εμείς το επιτρέπουμε, θα μετράμε πληγές!» (Δελτίο τύπου 2015).

Ακόμη και μελετητές φίλα προσκείμενοι στον προστατευτικό συνδικαλισμό του κράτους τόνιζαν από το 1999 την ανάγκη για «αναγκαίες οργανωτικές παρεμβάσεις που απαιτούνται να συντελεστούν στο ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα», για αλλαγές στη στοχοθεσία, γιατί «η σημερινή οργανωτική δομή του συνδικαλιστικού κινήματος δεν ανταποκρίνεται στις σημερινές ανάγκες». Και διερωτάτο ποια έπρεπε να είναι η συγκρότηση ενός έγκυρου και δημοκρατικού συνδικαλιστικού κινήματος (επιχειρησιακή, κλαδική, περιφερειακή). (Ρομπόλης 1999).

Οι λογικές, όμως, της αναδιάρθωσης του συνδικαλισμού στα υπάρχοντα πλαίσια της υποτέλειάς του μας βρίσκει εντελώς αντίθετους και το θέμα θα έπρεπε να τεθεί εντελώς διαφορετικά. Πώς αμύνεσαι ή καταπολεμάς το πολιτικό σύστημα που γεννά ανισότητες; Πώς αποφεύγεις την ανισοκατανομή του πλούτου που γίνεται απευθείας από κυβερνητικές δράσεις; Πώς καταπολεμάς τον «πλούτο» που αγοράζει τους πολιτικούς και τον δημόσιο διάλογο (μέσω ΜΜΕ); (Πικετύ 2014, Τσόμσκι 2015, Ελευθεριάδης 2014).

Πρόταση για αλλαγή κατεύθυνσης του συνδικαλιστικού κινήματος των καθηγητών

Το συνδικαλιστικό κίνημα των καθηγητών έχει πολύ καλή οργάνωση με αποτελεσματική ενημέρωση των μελών του και λήψη αποφάσεων. Στον κλάδο των καθηγητών βρίσκεται το πιο μορφωμένο προσωπικό όλου του δημόσιου τομέα και η πνευματική στάθμη του είναι πολύ υψηλή. Το πρόβλημα εντοπίζεται στους στόχους που θέτει ή που μπορεί να θέσει.

Πώς είναι δυνατόν, λοιπόν, αυτά τα πλεονεκτήματα να μένουν αναξιοποίητα από τους ίδιους τους καθηγητές και να μην μπορούν να σταθούν απέναντι σε ένα πολιτικό σύστημα που δεν εκπροσωπεί κατ' ελάχιστον τα συμφέροντά του;

Η αποκάλυψη ενός κράτους με τυχοδιώκτες και χειραγωγημένους πολιτικούς, που υπηρέτησαν συγκεκριμένα συντεχνιακά συμφέροντα, θέτει το συνδικαλιστικό κίνημα των καθηγητών μπροστά σε μια διττή πρόκληση: Ή παραμένει το συνδικαλιστικό κίνημα εγκλωβισμένο στην αυταπάτη που καλλιεργούν σ' αυτό οι πολιτικοί και οι συνδικαλιστικές ηγεσίες, που αναδεικνύονται και υποστηρίζονται από τα πολιτικά κόμματά τους ή τολμούν το αυτονόητο και δικαιωματικό συμφέρον τους. Ποιο είναι αυτό; Η δημιουργία πολιτικού φορέα από τους δασκάλους και τους καθηγητές, που θα λειτουργεί ως ο πολιτικός τους βραχίονας για την προώθηση των συμφερόντων τους στην οικονομική αποτίμηση του εκπαιδευτικού έργου και τη βελτίωση των εργασιακών τους συνθηκών. Όταν έχει ένας κλάδος μια ενεργό δύναμη 150.000 και πλέον μελών και εμμέσως πάνω από 800.000 ψηφοφόρους δεν κάθεται να διαπραγματεύεται με πολιτικούς, που επιλέγονται από συντεχνιακές, κυρίαρχες οικονομικά, μειονοψηφίες και νομιμοποιούνται με την ψήφο των καθηγητών και των δασκάλων, για να επιβάλλουν ρυθμίσεις καταστροφικές στις αμοιβές και στα εργασιακά θέματά τους (Τσούλιας 2015).

Η ιδέα και η πρόταση αυτή δεν είναι πρωτοφανής, γιατί ως ιδέα την εκφράζει ο συνδικαλισμός, που είναι γνωστός ως τρεϊντγιουνιονισμός (trade-unionism) και ως πρακτική την εξέφρασε το σημερινό Εργατικό Κόμμα της Αγγλίας. Ο τρεϊντγιουνιονισμός στοχεύει στην εκλογή συνδικαλιστών στο Κοινοβούλιο, αφού πρώτα οι εργάτες ιδρύσουν ένα δικό τους κόμμα, το οποίο θα είναι προέκταση της συνδικαλιστικής οργάνωσης και θα επιδιώκει να αποκτήσει η συνδικαλιστική διεκδίκηση πολιτική έκφραση. Με αυτό το σκεπτικό ιδρύθηκε το βρετανικό Εργατικό Κόμμα το 1906 και τον ίδιο χρόνο εξελέγησαν βουλευτές 29 μέλη των συνδικάτων, γεγονός που επέτρεπε στα συνδικάτα να καταθέτουν και να υπερασπίζονται στη Βουλή σχέδια νόμων σε θέματα κοινωνικής πρόνοιας (Κούζας 2008).

Σήμερα υπάρχουν κάποια οφέλη για τις συνδικαλιστικές ηγεσίες και σε όλα τα μέλη-καθηγητές, που τους καθηλώνουν στην απραξία και τη στασιμότητα, δίνοντάς τους μια

ικανοποίηση ότι το κράτος ως εργοδότης κάτι τους προσφέρει. Η απαλλαγή των μελών του ΔΣ της ΟΛΜΕ από την εργασία, η τρίωρη μείωση του ωραρίου των μελών των Δ.Σ. των ΕΛΜΕ από το διδακτικό τους έργο και η παραχώρηση δύο ημερών κατ' έτος στους καθηγητές για να ασκήσουν τα συνδικαλιστικά τους καθήκοντα είναι οι παραχωρήσεις του κράτους προς το συνδικαλιστικό κίνημα, που λειτουργεί ως αντιστάθμισμα για μη αλλαγές επί της ουσίας των προβλημάτων του.

Τα μέλη της Β΄ ΕΛΜΕ στο παρελθόν πρωτοτυπούσαν σε ιδέες και προτάσεις σε σχέση με τις άλλες ΕΛΜΕ. Σήμερα μπορούν να θέσουν μια διαφορετική ατζέντα συζήτησης στο συνδικαλιστικό κίνημά τους. Δεν είναι υποχρεωτικό να προωθήσουν την παραπάνω πρόταση, την οποία πολλοί θα την πολεμήσουν και θα την απορρίψουν, γιατί είναι γνωστό ότι το πιο δύσκολο στον άνθρωπο είναι να αλλάξει τις ιδέες του. Στο συνδικαλιστικό τέλμα που βρίσκονται οι καθηγητές κάτι πρέπει να κινηθεί, κάτι πρέπει να γίνει, διαφορετικό από αυτό που συνήθισαν να υπάρχει για πάνω από 35 χρόνια.

Σημειώσεις

ΟΙ ΠΡΟΕΔΡΟΙ ΤΗΣ Β΄ ΕΛΜΕ ΕΒΡΟΥ
(1981-2015)

Α/Α	**ΕΠΩΝΥΜΟ**	**ΟΝΟΜΑ**	**ΕΤΗ**	**ΠΑΡΑΤΑΞΗ**	*
1	Αλεβυζάκης	Γεώργιος	2008-2009	ΠΑΣΚ	
2	Γιαννάτου	Κική	2012-2013 2013-2014 2014-2015	ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΗ	
2α.	Γιαννάτου	Κική	2012	ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΗ	*
3	Γιαννούλης	Νικόλαος	1982-1983 1983-1984	ΠΑΣΚ	
4	Δεμερδεσλής	Γεώργιος	2000-2001 2001-2002 2002-2003 2003-2004 2004-2005 2006-2007 2007-2008 2011-2012	ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΗ	
5	Δερμεντζοπούλου	Έλση	2001	ΔΑΚΕ	*
6	Δημητριάδης	Πανταζής	1992-1993	ΠΑΣΚ	
7	Δοσίδης	Ευάγγελος	2005-2006	ΔΑΚΕ	
8	Ζησάκης	Ζήσης	1999-2000	ΠΑΣΚ	
9	Ζιαγάκης	Παναγιώτης	1984-1985 1987-1988	ΠΑΣΚ	
10	Καβάζης	Τηλέμαχος	1984	ΠΑΣΚ	*
11	Κούζας	Ιωάννης	1985-1986	ΠΑΣΚ	

12	Κουσινίδης	Χάρης	2009-2010 2010-2011	ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΗ	
13	Κυρκούσης	Αθανάσιος	1990-1991	ΠΑΣΚ	
14	Μιαούλη	Αναστασία	1988-1989 1989-1990	ΔΑΚΕ	
15	Μουμουζιάς	Γεώργιος	1998-1999	ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	
16	Μπαμπασίδης	Παναγιώτης	1981-1982	ΠΑΣΚ	
17	Παραπαγγίδης	Παναγιώτης	1996-1997 1997-1998	ΠΑΣΚ	
19	Πατουχέας	Δημήτριος	1999	ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	*
20	Πετρέσης	Κυριάκος	1999	ΔΑΚΕ	*
21	Σιανκούρης	Παναγιώτης	1991-1992	ΠΑΣΚ	
22	Σκαλτσάς	Γεώργιος	2001	ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	*
23	Τριγγίδης	Νικόλαος	1986-1987	ΔΕΕ	
24	Τρυφωνίδης	Ιωάννης	1994-1995 1995-1996	ΠΑΣΚ	
25	Τσακίρης	Δημήτριος	1993	ΠΑΣΚ	*
26	Τσολάκης	Αντώνιος	2015	ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΗ	*
27	Τσουλουβή	Ζαφειρώ	1993-1994	ΠΑΣΚ	

* Ανασύνθεση Δ.Σ.

Βιβλιογραφία

Γκαλμπραίηθ, Κ.Τ. (1969). Το Νέον Βιομηχανικόν Κράτος. Αθήνα: Παπαζήσης.

Δελτίο τύπου (2015). Το 3ο μνημόνιο είναι κιόλας εδώ στην εκπαίδευση, Αγωνιστικές Παρεμβάσεις-Συσπειρώσεις-Κινήσεις Δ.Ε. Ανακτήθηκε στις 30 Ιουλίου 2015 από: http://agonsysp.blogspot.gr/2015/07/3_24.html

Ελευθεριάδης, Π. (2014). Το κράτος των λίγων… Πώς οι ολιγάρχες κατέστρεψαν την Ελλάδα. Ανακτήθηκε στις 3 Φεβρουαρίου 2015 από: http://www.pavloseleftheriadis.com/_to_kratos_twn_ligwn

ΕΣΥΕ (2015). Δημογραφικά στοιχεία απογραφής 2011. Ανακτήθηκε στις 26 Ιουνίου 2015 από: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-cencus2011tables

Καλυβιώτου, Μ. (2013). Πόσα βγάζουν οι καθηγητές; Ανακτήθηκε στις 16 Ιουνίου 2015 από: http://www.avgi.gr/article/286275/posa-bgazoun-oi-kathigites-

ΚΕΜΕΤΕ (2012). Οι μισθοί των εκπαιδευτικών Δ.Ε. στην Ελλάδα και στις χώρες της Ευρώπης για το 2011-2012. Αθήνα: ΚΕΜΕΤΕ (ΟΛΜΕ). Ανακτήθηκε στις 16 Ιουνίου 2015 από: http://olme-attik.att.sch.gr/new/wp-content/uploads/2012/12/misthoikemete171212.pdf

Κολλιάς, Γ. (1999). Το συνδικαλιστικό κίνημα των Δημοσίων Υπαλλήλων. Ενημέρωση, τεύχ. 48-49, σελ. 12-16. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.

Κοτσιφάκης, Θ. (2014). Νέα μείωση των δαπανών για την Παιδεία. Ανακτήθηκε στις 16 Ιουνίου 2015 από: https://left.gr/news/nea-meiosi-ton-dapanon-gia-tin-paideia
Κούζας, Ι. (2008). Εργασιακές σχέσεις και συνδικαλισμός. Το συνδικαλιστικό κίνημα των καθηγητών στο Βόρειο Έβρο. Η Β΄ ΕΛΜΕ Έβρου. Αθήνα: Λύχνος.
Μαλκίδης, Φ. (2000). Παλιά και νέα μετανάστευση στο νομό Έβρου. Αναδημοσίευση από τα Θρακικά τεύχ. 12. Ανακτήθηκε στις 14 Ιουνίου 2015 από: http://malkidis.blogspot.gr/2010_01_10_archive.html
Ν. 1284/82. Για το εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος και την κατοχύρωση των συνδικαλιστικών ελευθεριών των εργαζομένων. ΦΕΚ Α΄ αρ. 79, 1.7.1982.
Piketty, T. (2014). Το Κεφάλαιο τον 21ο αιώνα. Αθήνα: Πόλις.
Ρομπόλης, Σ. (1999). Το συνδικαλιστικό κίνημα στα νέα διεθνή δεδομένα. Ενημέρωση, τεύχ. 48-49, σελ. 3-7. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.
Σύνταγμα της Ελλάδας (2008). ΦΕΚ Α΄ αρ. 120, 27.6.2008.
Σύνταγμα της Ελλάδος (1975). ΦΕΚ Α΄ αρ. 111, 9.6.1975.
Τσόμσκι Ν. (2015). Πρόθεση της Ευρώπης είναι να συντρίψει παντελώς την Ελλάδα. Ανακτήθηκε στις 7 Οκτωβρίου 2015 από: http://resaltomag.blogspot.gr/2015/10/blog-post_55.html#more
Τσούλιας, Ν. (2015). Πού είναι η αριστερή ΟΛΜΕ; Ανακτήθηκε στις 23 Ιουνίου 2015 από: https://anthologio.wordpress.com/2015/06/23/%cf%8d-%ce%af-%ce%ae/
Τσούλιας, Ν. (2015). Η χειραγωγημένη ΟΛΜΕ στην υπηρεσία του ΣΥ.ΡΙΖ.Α.! Ανακτήθηκε στις 27 Οκτωβρίου 2015 από: https://anthologio.wordpress.com/2015/10/27/%ce%ad-%ce%af-omic/

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 281-287

ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Δημήτριος Κιηγμάς

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως ιδρύθηκε στην Αδριανούπολη το 1872 από επιφανείς Έλληνες της πόλης και πλούσιους ομογενείς. Κύριος σκοπός της ίδρυσής του ήταν η τόνωση της ελληνικής εκπαίδευσης. Σε σύντομο διάστημα κατάφερε να αποκτήσει ιδιαίτερη φήμη χάρη στις πρωτοβουλίες που ανέλαβε, όπως υποτροφίες φτωχών μαθητών και οικονομική ενίσχυση επτά σχολείων της πόλης. Στο ιδιόκτητο κτίριό του δημιουργήθηκε αξιόλογη βιβλιοθήκη, αρχαιολογικό μουσείο και έλαβαν χώρα διαλέξεις και χοροεσπερίδες. Στις δημιουργικές επιτυχίες του συγκαταλέγεται η προώθηση δημοκρατικών αντιλήψεων, όπως η καθιέρωση μυστικής ψηφοφορίας για την εκλογή των τοπικών αρχόντων. Μετά από μια περίοδο κάμψης, που οφείλεται κυρίως στην πυρκαγιά του 1905, ο Σύλλογος επανέκαμψε για λίγο, όταν η Αδριανούπολη ελευθερώθηκε προσωρινά το 1921από τον ελληνικό στρατό. Το 1924 επανιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη με βασικό στόχο τη συγκέντρωση βιβλίων από την Αδριανούπολη. Κατάφερε να συγκεντρώσει 2500 περίπου βιβλία από διάφορα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Αδριανούπολης, κυρίως από το Ελληνικό Γυμνάσιο. Άλλα 2000 του αποδόθηκαν τη δεκαετία του 1930 από ελληνικές βιβλιοθήκες της Βάρνας. Σήμερα η Ιστορική πλέον Βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως βρίσκεται στη Νέα Ορεστιάδα, όπου προβλέπεται να μεταφερθεί και η έδρα του. Έτσι η Νέα Ορεστιάδα αποκτά έναν σημαντικό κρίκο με το παρελθόν της κι ένα σταθερό σημείο αναφοράς για το μέλλον της.

Λέξεις κλειδιά: *Αδριανούπολη, Βιβλιοθήκη, Νέα Ορεστιάδα, Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως*

Ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως (Φ.Σ.Α.), του οποίου η ιστορία και η δράση επιλέχτηκε να αποτελέσει μια από τις εργασίες του σημαντικού αυτού συνεδρίου για τη Νέα Ορεστιάδα, είναι ενδεχομένως άγνωστος στους περισσότερους εγκαταβιούντες στην πόλη, πρέπει όμως να γίνει γνωστός σε όλους. Ο Σύλλογος αυτός, του οποίου ο συγγράψας αυτή την εργασία έχει την τιμή να είναι ο Γενικός Γραμματέας, και ο οποίος εγκαθίσταται πλέον στη Νέα Ορεστιάδα, είναι ένας Σύλλογος με μεγάλη ιστορική σημασία: Είναι η ζωντανή απόδειξη της συνέχειας της Αδριανούπολης στη Νέα Ορεστιάδα. Στο όνομά του αποκτά υπόσταση το ψήφισμα του Ζ΄ Παγκόσμιου Συνεδρίου Θρακών ότι «η Νέα Ορεστιάδα αποτελεί την επί ελληνικού -μετά το 1923- εδάφους συνέχεια της ιστορίας και του πολιτισμού της Αδριανούπολης» (Ζ΄ Παγκόσμιο Συνέδριο Θρακών, Διδυμότειχο 9 – 11 Ιουνίου 2006). Η παρουσία του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας όχι ως μιας μουσειακής ιστορικής ανάμνησης αλλά ως ενός ενεργού Συλλόγου, ο οποίος αξιοποιεί την σπάνια και ανεκτίμητης αξίας υλική και πνευματική περιουσία του προς όφελος της σύγχρονης τοπικής κοινωνίας, είναι ίσως η πιο αληθινή σύνδεσή των κατοίκων αυτής της πόλης με τα μέρη που έζησαν, μεγάλωσαν, σπούδασαν αλλά και εγκατέλειψαν ακούσια οι παππούδες και οι γιαγιάδες τους.

Ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως ιδρύθηκε το 1872 στην Αδριανούπολη από εξέχοντα μέλη της ελληνικής κοινότητας Αδριανούπολης, από ανθρώπους με οικονομική δύναμη αλλά και θέληση να βοηθήσουν στην διάδοση της ελληνικής παιδείας στον υπό

οθωμανική κυριαρχία ελληνικό πληθυσμό (Κανονισμός του εν Αδριανουπόλει Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου 1877).

Ιδρύθηκε σε μια περίοδο έξαρσης του βουλγαρικού εθνικισμού. Η Βουλγαρία εκμεταλλευόμενη τη διάθεση της Ρωσίας για έξοδο στο Αιγαίο προσπαθούσε να πετύχει την υλοποίηση του εθνικού της οράματος, που ήταν η ίδρυση ενός ανεξάρτητου μεγάλου βουλγαρικού κράτους. Ήδη το 1870 η Ορθόδοξη Εκκλησία της Βουλγαρίας ίδρυσε Εξαρχία και δυο χρόνια μετά, το 1872, αποσχίστηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Τα χρόνια που ακολούθησαν η Βουλγαρία ενέτεινε τις προσπάθειές της για εξάπλωση του βουλγαρικού στοιχείου, ώστε να αποκτήσει δικαιώματα σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη γεωγραφικά έκταση. Η δράση της εντάθηκε ιδιαίτερα μετά την ήττα των Οθωμανών από τη Ρωσία στον μεταξύ τους πόλεμο που έληξε με την υπογραφή της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου το 1878 και τη διορθωτική του Βερολίνου το ίδιο έτος. Η τακτική που ακολούθησαν οι Βούλγαροι για την επέκτασή τους είχε αλλού χαρακτηριστικά βίαιου εκβουλγαρισμού ελληνικών πληθυσμών κι αλλού εξάπλωσης της βουλγαρικής γλώσσας, παιδείας και πολιτισμού με την ίδρυση σχολείων και την κατάληψη εκκλησιών (Σβορώνος 1992). Η τελευταία αυτή μέθοδος ακολουθήθηκε και στην Αδριανούπολη (Βακαλόπουλος 1999).

Η απάντηση των Ελλήνων ήταν η τόνωση της παιδείας με την ίδρυση φιλεκπαιδευτικών και άλλων Συλλόγων αρχικά στην Κωνσταντινούπολη και ακολούθως και σε άλλες πόλεις της Θράκης (Μαμώνη 1975, Μαμώνη 1995). Στο 1^{ο} Άρθρο του Κανονισμού Λειτουργίας του ΦΣΑ, διαβάζουμε το σκοπό ίδρυσης: «Καθιδρύεται εν Αδριανουπόλει Σύλλογος Φιλεκπαιδευτικός κύριον σκοπόν έχων την υποστήριξιν της εκπαιδεύσεως και την δι' αναγνώσεως, διδασκαλίας, συναναστροφής και αθώας διασκεδάσεως διανοητικήν και ηθικήν ανάπτυξιν και ψυχαγωγίαν των μελών αυτού και της περί αυτά κοινωνίας» (Κανονισμός του εν Αδριανουπόλει Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου 1877). Μετά την πυρκαγιά του 1905 και την έλευση του Γονατά το 1907 στην Αδριανούπολη για την οργάνωση του θρακικού αγώνα κατά της βουλγαρικής και νεοτουρκικής απειλής, ο Σύλλογος απέκτησε πιο εθνικά χαρακτηριστικά, *το δε καινούργιο κτίριό του αποτέλεσε εθνικό κέντρο και ορμητήριο όλων των Αδριανουπολιτών* (Βακαλόπουλος 1996).

Η συμβολή του Συλλόγου στα εκπαιδευτικά πράγματα της Αδριανούπολης και της ευρύτερης περιοχής υπήρξε σπουδαία (Βακαλόπουλος 1996). Από το 1877 προέβη στην ίδρυση των δύο πρώτων νηπιαγωγείων θηλέων. Το ένα από τα δύο μάλιστα φιλοξενήθηκε στην αρχή σε αίθουσα του κτιρίου του ΦΣΑ, ενώ τη φροντίδα για τα νηπιαγωγεία την ανέλαβε επιτροπή αποτελούμενη από 7 επώνυμες γυναίκες, οι οποίες εν συνεχεία ίδρυσαν και το Σύλλογο Κυριών Ομόνοια (Βακαλόπουλος 1996). Ανέλαβε επίσης τη συντήρηση και χρηματοδότηση δύο σχολείων αρρένων και δύο παρθεναγωγείων στο κέντρο και σε συνοικίες της Αδριανούπολης (Αλτιναλμάζης 1881) εξασφάλισε υποτροφίες για άπορους μαθητές, ενίσχυσε οικονομικά σχολεία άλλων χωριών, όπως το Σουφλί, το Μουσταφά Πασά, το Καβακλί, τη Μακρά Γέφυρα, τις Σαράντα Εκκλησιές, το Μπαμπά Εσκί, το Σκούταρι του Βοσπόρου, το Αρναούτκιοϊ, το Ντεμερντέσι, τα Μαράσια, το Παζαρτζίκ (στη βόρεια Θράκη) (Βακαλόπουλος 1996). Παράλληλα οργάνωσε τουλάχιστον 22 ανοιχτές διαλέξεις και άρχισε τη δημιουργία Βιβλιοθήκης και συλλογής νομισμάτων (Κρητής 1879).

Το 1879 σε συνεργασία με τον Μασσαλιωτικό Σύλλογο προχώρησε στην ίδρυση εκπαιδευτικού ιδρύματος στο Γιλδιρίμ με την επωνυμία Μασσαλιωτική Σχολή που περιελάμβανε νηπιαγωγείο και προκαταρτικό σχολείο με την υιοθέτηση μάλιστα σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος κατά το πρότυπο του Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης (Γερμίδης 1966).

Τη διετία 1878-1880 δραστηριοποιήθηκε έντονα για την επίτευξη της ανέγερσης νέου κτιρίου για το Ελληνικό Γυμνάσιο Αδριανουπόλεως, το οποίο κάηκε ολοσχερώς το 1878. Μάλιστα μέχρι το χτίσιμο του νέου κτιρίου τα μαθήματα γίνονταν στο κτίριο του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου (Βακαλόπουλος 1996). Τον ίδιο ζήλο επέδειξε και για την εξασφάλιση το 1884 της χορηγίας του Κ. Ζάππα, προκειμένου να αναγερθεί και να λειτουργεί απρόσκοπτα το κεντρικό Παρθεναγωγείο της πόλης (Βακαλόπουλος 1996).

Μέχρι και το 1905, παρά τη γενικότερη οικονομική στενότητα και τη σταδιακή μείωση του ενδιαφέροντος από όλους τους ελληνικούς φορείς για την εκπαίδευση, ο ΦΣΑ συνέχισε το έργο του κατά το δυνατόν. Μάλιστα το 1887 συγκρότησε επιτροπή συλλογής αρχαιοτήτων, η οποία ίδρυσε το πρώτο αρχαιολογικό μουσείο της Αδριανούπολης (Μαμέλης 1971). Δυστυχώς η πυρκαγιά του 1905 κατέκαψε μαζί με το κτίριο του ΦΣΑ βιβλία, φωτογραφίες, έγγραφα, μια ανθολογία με ανέκδοτα θεολογικά κείμενα του Κυρίλλου ΣΤ΄ και κατέστρεψε και τις συλλογές των αρχαιοτήτων (Ι.Α.Μ., Ιερά Μητρόπολη Αδριανούπολης, Φάκελος 2).

Από την πυρκαγιά και μετά, παρά το γεγονός ότι επετεύχθη η ανέγερση νέου κτιρίου με εισφορές πολλών απανταχού Αδριανουπολιτών και Θρακών, ο Σύλλογος έχασε τη δυναμική του. Μέχρι το διωγμό των Ελλήνων της Αδριανούπολης, το 1922, διέθετε το κτίριό του σχεδόν αποκλειστικά για χορούς συλλόγων και φιλανθρωπικές εκδηλώσεις, αδυνατώντας να ανταποκριθεί στα εκπαιδευτικά του καθήκοντα (Πολίτης 2004). Βέβαια, η απελευθέρωση της Αδριανούπολης το 1920 έδωσε κάποια ώθηση στα μέλη του Συλλόγου, τα οποία προχώρησαν μάλιστα σε επανίδρυσή του με την κύρωση νέου καταστατικού (Καταστατικόν Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως 1921). Η ταχύτατη ωστόσο αλλαγή των εθνικών δεδομένων οδήγησε και τον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Αδριανουπόλεως μαζί με όλους τους Έλληνες της πόλης στην προσφυγιά. Πρόλαβε ευτυχώς και άφησε ως προίκα την πρωτοφανή για την εποχή της *εκλογή των μελών του Δ.Σ. σε αντικατάσταση της αριστίνδην* και μάλιστα με μυστική ψηφοφορία (Μελανίδης 1956, Γερμίδης 1966).

Η επόμενη μέρα ξημέρωσε για τον ΦΣΑ στη Θεσσαλονίκη. Εκεί ο σύλλογος ανασυστάθηκε άμεσα. Από το 1924 εξέλεξε το νέο του Συμβούλιο, τροποποίησε το καταστατικό και άρχισε τις ενέργειες για απόκτηση μόνιμης στέγης, ανασύστασης της βιβλιοθήκης, περισυλλογή κειμηλίων και άλλων αντικειμένων αξίας, αλλά κυρίως την αποκατάσταση των προσφύγων (Πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων Φ.Σ.Α. 1924 – 1945). Μέχρι και το 1979 τα Διοικητικά Συμβούλια του Συλλόγου και ιδιαίτερα οι Πρόεδροί του πάσχιζαν να βρουν λύσεις για το στεγαστικό, τη διάσωση της Βιβλιοθήκης – που στο μεταξύ κατάφερε να ανασυγκροτήσει – εν μέσω απατηλών υποσχέσεων του κράτους, πολιτικού διχασμού των μελών του, αλλά και εν μέσω αντικειμενικών δυσχερειών που επέβαλε ο 2^{ος} Παγκόσμιος Πόλεμος και η συνακόλουθη γερμανική Κατοχή (1941-1945). Παρόμοιες αναφορές συναντάμε και στη Λογοδοσία της 5^{ης} Φεβρουαρίου 1928 για το *συλλογικό έτος* 1927, (βλ. Πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων Φ.Σ.Α. 1924 – 1945, όπου περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η αναφορά στην παραχώρηση οικοπέδων στους Αμπελόκηπους, στον Απολογισμό της 25^{ης} Ιανουαρίου 1931 για το 1930).

Το 1979 όμως με τη σημαντική οικονομική ενίσχυση του Λουκά Φιλιππίδη αποκτήθηκε ένα διαμέρισμα στην οδό Αρχαιολογικού Μουσείου 14, όπου και στεγάστηκαν επιτέλους μαζί όλα τα βιβλία της σπάνιας Βιβλιοθήκης του Συλλόγου με έγγραφα, φωτογραφίες και ορισμένα κειμήλια (Βακαλόπουλος 1996). Παρ' όλα αυτά η πορεία του Συλλόγου μέχρι και το 2010 ήταν φθίνουσα. Τα εγγεγραμμένα μέλη του παρέμεναν μεγάλης ηλικίας και λιγόστευαν, ενώ τα ενεργά του ήταν ακόμη λιγότερα. Βέβαια όσοι λίγοι συνέχισαν τις προσπάθειες για λειτουργία του Συλλόγου είναι αξιέπαινοι. Οι τελευταίες κρισιμότερες αποφάσεις του Συλλόγου ήταν εκείνη για τη συντήρηση το 2000 όλων των βιβλίων της βιβλιοθήκης από το Πανεπιστήμιο Κρήτης και η ψηφιοποίηση των περισσότερων από αυτά (Σύμβαση για τη συντήρηση και αξιοποίηση της Βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως 2000), και η γενναία απόφαση στις 21 Μαρτίου του 2010 για τη μεταφορά της Βιβλιοθήκης στη Νέα Ορεστιάδα και τη σταδιακή μεταφορά και της έδρας του εδώ (Πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων ΦΣΑ, 1994 – σήμερα).

Έτσι, αφού από τον Ιούνιο του 2009 μέχρι τις 4 Φεβρουαρίου του 2012 έλαβε χώρα μια σειρά από τυπικές και ουσιαστικές διαδικασίες προκειμένου να προετοιμαστεί το έδαφος για τον ερχομό του πολύτιμου θησαυρού της Βιβλιοθήκης (Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η Ορεστιάδα»), τελικά την Κυριακή 5 Φεβρουαρίου 2012 και ώρα 16.30 συνοδεία Αστυνομίας από τη Θεσσαλονίκη ως τη Νέα Ορεστιάδα πραγματοποιήθηκε η άφιξή της στο χώρο που προετοιμάστηκε γι' αυτήν και τη στεγάζει και σήμερα, μαζί με τη Δημοτική Βιβλιοθήκη. Από τότε η ψυχή του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου

Αδριανουπόλεως, ο πνευματικός πλούτος που μας ενώνει με την ίδια την Αδριανούπολη των προγόνων μας βρίσκεται εδώ στη Νέα Ορεστιάδα.

Για όσο διάστημα θα βρίσκεται η Βιβλιοθήκη μακριά από την έδρα της ορίστηκε ως διαχειρίστρια αρχή μια 7μελής επιτροπή «Ένωσης Φορέων για την Αξιοποίηση και Ανάδειξη της Βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως», που αποτελείται από τον εκάστοτε Πρόεδρο του Φιλεκπαιδευτικού, που θα είναι και ο Πρόεδρος της Επιτροπής, τον Γ. Γραμματέα του Φιλεκπαιδευτικού και τον Ταμία του, τον εκάστοτε Πρόεδρο του Συλλόγου «Η Ορεστιάδα», ως αντιπρόεδρο της Επιτροπής, τον Έφορο της Βιβλιοθήκης, που ορίζεται από το Σύλλογο «Η Ορεστιάδα», τον εκάστοτε Δήμαρχο Νέας Ορεστιάδας και τέλος τον Μητροπολίτη Διδυμοτείχου, Ορεστιάδας και Σουφλίου. Επιστημονικοί Σύμβουλοι της Βιβλιοθήκης ορίστηκαν από την Επιτροπή Διαχείρισης ο Γεώργιος Ρυζιώτης και ο συγγραφέας αυτής της εργασίας, Δημήτριος Κιηγμάς.

Τι είναι όμως αυτή η περίφημη Βιβλιοθήκη; Είναι ένα σύνολο περίπου 4.500 βιβλίων από τα οποία τα 2.000 περίπου προέρχονται από την Αδριανούπολη και τα 2.500 από τη Βάρνα. Όταν οι Έλληνες της Αδριανούπολης αναγκάστηκαν το 1922 να εγκαταλείψουν την πόλη τους και να ακολουθήσουν το δρόμο της προσφυγιάς, συγκέντρωσαν σε κιβώτια βιβλία και κειμήλια και τα απέστειλαν στην ελεύθερη Αθήνα. Εκεί στοιβάχτηκαν μαζί με χιλιάδες άλλα κιβώτια από άλλες πόλεις της Θράκης και της Μικράς Ασίας σε χώρους, όπως οι Βασιλικοί Σταύλοι, το υπόγειο της Ακαδημίας Αθηνών, το Βυζαντινό Μουσείο (Αξιώτης 1949). Όταν το 1928 αποφάσισε το ελληνικό κράτος να μοιράσει τα κειμήλια που είχαν συσσωρευτεί σε φορείς, έκρινε τον ΦΣΑ ως τον καταλληλότερο για την απόδοση σ' αυτόν όσων βιβλίων βρήκε ότι προέρχονταν από την Αδριανούπολη. Έτσι αρχικά αποδόθηκαν στον Σύλλογο περίπου 1.800 βιβλία. Το 1930 προστέθηκαν άλλα 2.622 προερχόμενα από τη Βάρνα μετά από δωρεά του Συλλόγου Βαρναίων Θεσσαλονίκης και το 1940 άλλα 490 σπάνια βιβλία που του άφησε με διαθήκη ο Μικρασιάτης καπνέμπορος Αλέξανδρος Δεϊμερτζόγλου (Πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων Φ.Σ.Α. 1924 – 1945). Στην καταγραφή του 1938 αναφέρονται 4.435 βιβλία (Κατάσταση Βιβλίων 1924 – 1938). Μ' αυτόν τον τρόπο ο ΦΣΑ απέκτησε μια σπάνια πνευματική κληρονομιά, η οποία αποδεικνύει περίτρανα το ανώτερο πνευματικό επίπεδο των Ελλήνων της Αδριανούπολης και της Βάρνας και το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης του 19^{ου} αι. στις δύο πόλεις.

Τα βιβλία της Αδριανούπολης, όπως αποδεικνύεται από τις σφραγίδες και από τις αφιερώσεις που βρίσκονται στις πρώτες σελίδες πολλών βιβλίων, προέρχονται από τη συλλογή του ίδιου του Φ.Σ.Α. αλλά κυρίως από τη Βιβλιοθήκη του Ελληνικού Γυμνασίου που περιείχε τμήματα από τις προσωπικές βιβλιοθήκες του Πατριάρχη Κυρίλλου του Στ΄ του Αδριανουπολίτη, του Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Δωρόθεου Πρώιου, του Αρχιμανδρίτη Ιγνάτιου Σαράφογλου, του γιατρού Θωμά Καλλίβουλου και του Πατριάρχη Αγαθάγγελου. Στο Σύλλογο επίσης αποδόθηκαν και κάποια βιβλία από την κεντρική Εφορεία της Εκπαιδεύσεως της Αδριανουπόλεως, καθώς και από την σχολική Βιβλιοθήκη του Ζαππείου Παρθεναγωγείου. Τα προερχόμενα από τη Βάρνα βιβλία ανήκαν στο «Αναγνωστήριο Βάρνης», ή αλλιώς «Αναγνωστήριο των Οδησσιτών» και στη βιβλιοθήκη του ευεργέτη Γ. Γ. Μαρασλή από την Οδησσό της Ρωσίας.

Το 1995 - 6 έγινε νέα καταγραφή και ταξινόμηση ανά είδος των βιβλίων από τον ιστορικό Κωνσταντίνο Βακαλόπουλο και ομάδα φοιτητών του (Βιβλίον Πρακτικών Συνεδριάσεων Δ.Σ. του Φ.Σ.Α. 1974 – 1996). Καταγράφηκαν 1703 φιλολογικά συγγράμματα, 660 ιστορικά, 564 φυσικομαθηματικά, 409 θεολογικά, 162 ιατρικά, 35 καλλιτεχνικά, 26 νομικά και 560 τεύχη εφημερίδων και περιοδικών. Τα περισσότερα συγγράμματα είναι μάλλον γενικού και εγκυκλοπαιδικού ενδιαφέροντος, ενώ λίγα μόνο ιστορικά βιβλία αφορούν την τοπική ιστορία της μείζονος Θράκης. Τα 325 ιστορικά βιβλία είναι ελληνικές εκδόσεις και τα υπόλοιπα ξενόγλωσσες, κυρίως Γαλλικές (196). Οι 186 Γερμανικές εκδόσεις αναφέρονται κυρίως στην Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης και στην πτώση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Τα προερχόμενα από τη Μαράσλειο Βιβλιοθήκη βιβλία αφορούν στην ιστορία της ελληνικής, της ρωσικής και της ιταλικής λογοτεχνίας. Οι ελληνόγλωσσες εκδόσεις του 19ου και του 20ου αιώνα αναφέρονται κυρίως στην τοπική ιστορία της Θράκης και της Μακεδονίας. Στα φιλολογικά βιβλία περιλαμβάνονται και εκδόσεις των κλασσικών συγγραφέων Πλάτωνα,

Αριστοτέλη, Πλουτάρχου, Ισοκράτη, Δημοσθένη, αλλά και έργα ξένων συγγραφέων Λογικής, Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, σπάνιες Φιλολογικές εκδόσεις με ιδιόχειρες υπογραφές επιφανών Θρακών και σημαντικά εγχειρίδια με μεθόδους και υλικό διδασκαλίας. Στα Θεολογικά βιβλία βρίσκουμε αναφορές στην Εκκλησιαστική ιστορία, στην ερμηνεία των Γραφών, σε συναξάρια και θεολογικές πραγματείες. Μεταξύ των έργων των Θετικών Επιστημών υπάρχουν εγχειρίδια Γεωμετρίας, Φυσικής, Χημείας, Γεωγραφίας, μελέτες ειδικών θεμάτων, όπως μηχανικής, βαφικής και οινοποιίας. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποσπάσματα διαφόρων ελληνικών σειρών του 20ου αιώνα, όπως των περιοδικών «Θρακικά», «Ελληνισμός», «Αρχείον Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού» αλλά και ξενόγλωσσων, όπως το εικονογραφημένο Γαλλικό «Illustration» (Για την καταγραφή των βιβλίων από τον Κ. Βακαλόπουλο και την ομάδα του βλ. Βακαλόπουλος 1996).

Ανάμεσα στα γενικού ενδιαφέροντος λεξικά και εγκυκλοπαίδειες ξεχωρίζει το μεγάλο λεξικό της Ελληνικής γλώσσας, η περίφημη «Κιβωτός» του Πρώιου (Κωνσταντινούπολη, 1819), του οποίου την ιστορία και το περιεχόμενο παρουσιάσαμε σε ειδική διάλεξη το Μάρτιο του 2015, με την ιδιόχειρη αφιέρωση του συγγραφέα. Πολυτιμότατη έκδοση είναι και ο «Θησαυρός Λατινικής Γλώσσης (Κολωνία, 1615)» καθώς και το «Μέγα Ετυμολογικόν» (Βενετία, 1549), του Φρειδερίκου Τουρισάνου.

Παλαιότερο και σπανιότερο βιβλίο είναι «τα Ειδύλλια του Θεοκρίτου κ.ά.», το οποίο τυπώθηκε το 1495 στο τυπογραφείο του Άλδου Μανούτιου στη Βενετία. Αποτελεί δε ένα από τα πρώτα ελληνικά βιβλία που τυπώθηκαν στο εν λόγω τυπογραφείο. Άλλα σπάνια βιβλία είναι το «Υπόμνημα του Αμμωνίου στις Κατηγορίες του Αριστοτέλη» που εκδόθηκε το 1545, τα έπη του Ομήρου του 1550, η Καινή Διαθήκη του 1524 κ.ά. Επίσης, υπάρχουν παλαιές εκδόσεις νεοελλήνων συγγραφέων μεταξύ 1680 και 1728, όπως του Νοταρά, του Μαυροκορδάτου κλπ. Η πλειονότητα πάντως των βιβλίων ανήκει στον 19^{ο} αι.

Από το 2001 ως το 2004 τα βιβλία συντηρήθηκαν από το Πανεπιστήμιο Κρήτης με χρηματοδότηση από το Β΄ ΕΠΕΑΕΚ, ενώ παράλληλα ψηφιοποιήθηκαν τα περισσότερα από αυτά και εντάχθηκαν στην πλατφόρμα της μηχανής αναζήτησης ΑΝΕΜΗ, όπου μπορεί να τα βρει και να τα «κατεβάσει» κάθε ενδιαφερόμενος (Κωβαίου 2003). Σήμερα η Βιβλιοθήκη αυτή συστεγάζεται με τη Δημοτική Βιβλιοθήκη και είναι ανοιχτή σε κοινό και ερευνητές.

Σύντομα η έδρα του σπουδαιότατου Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως θα βρίσκεται και τυπικά στη Νέα Ορεστιάδα. Χρέος όλων: του Δήμου, του Πανεπιστημίου αλλά και των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας είναι να τον αγκαλιάσουν και να αντιληφθούν τη Βιβλιοθήκη του ως τμήμα της ύπαρξής τους και να εμπνευστούν από αυτήν.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Αλτιναλμάζης, Μιλτ. (1881). Λογοδοσίαι της κατά τα σχολικά έτη (1878-1881) Κεντρικής Εφορείας των εν Αδριανουπόλει Εκπαιδευτηρίων. Αθήνα: Ένωσις.

Αξιώτης, Π. (1949). Η Αδριανούπολις (Θράκη – Ανατολική Ρωμυλία) από των Αρχαιοτάτων Χρόνων μέχρι το 1922. Θεσσαλονίκη: χ.ε.

Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η Ορεστιάδα». (Απόφαση Δημοτικού Συμβουλίου για συναίνεση παραχώρησης στο Σύλλογο του κτιρίου του πρώην Ειρηνοδικείου μετά από αίτημα του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η Ορεστιάδα» (24-6-2009), Επιστολή Δήμου στο Υπουργείο Δικαιοσύνης περί συναίνεσης παραχώρησης του Ειρηνοδικείου (7-6-2010), Απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου περί ανάληψης ευθύνης του Δήμου για τη φύλαξη και συντήρησή του (25-8-2010), Συνεδρίαση ΤΑΧΔΙΚ (11-11-2010), Αποφάσεις του ΤΑΧΔΙΚ (2-12-2010 και 30-12-2010), Κοινή Υπουργική Απόφαση (Υπ. Δικαιοσύνης και Υπ. Οικονομικών) περί παραχώρησης Ειρηνοδικείου και οικίας Ειρηνοδίκου για 5 χρόνια (29-3-2011), Επιστολή του Δήμου για μίσθωση 15 χρόνων προκειμένου η ανακαίνισή του να ενταχθεί στα προγράμματα ΕΣΠΑ (4-7-2011), Απόφαση του ΤΑ.Χ.ΔΙ.Κ. περί παραχώρησης για 15 χρόνια (28-7-2011),

Μεταφορά των Γραφείων του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η Ορεστιάδα» στο Ειρηνοδικείο (23-8-2011), Εκκένωση του Ειρηνοδικείου (15-9-2011), Καθαρισμός του κτιρίου με προσωπική εργασία του Δ.Σ. του Συλλόγου «Η Ορεστιάδα» (19-9-2011), Εκκένωση της κεντρικής αίθουσας του Ειρηνοδικείου και σχολαστικός καθαρισμός από το Δ.Σ. του Συλλόγου (25-1-2012), Εργασίες για την ασφάλεια των βιβλίων, π.χ. τοποθέτηση κλιματιστικών, αφυγραντήρα, συναγερμού, κάμερας, μεταλλικής πόρτας (26-1 μέχρι 4-2-2012)).

Βακαλόπουλος, Κ. (1990). Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού. Θράκη. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Βακαλόπουλος, Κ. (1996). Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως (1872-1996). Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Βακαλόπουλος, Κ. (1999). Διωγμοί και Γενοκτονία του Θρακικού Ελληνισμού: Ο Πρώτος Ξεριζωμός (1908-1917). Θεσσαλονίκη: Ηρόδοτος.

Βιβλίον Πρακτικών Συνεδριάσεων Δ.Σ. του Φ.Σ.Α. 1974 – 1996. Τ.3. Αρχείο Φ.Σ.Α., σελ. 112.

Γερμίδης, Άγγ. (1966). Αδριανούπολις: Η ζωή και η ιστορία της διά μέσου των αιώνων. Θεσσαλονίκη: Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως.

Ζ΄ Παγκόσμιο Συνέδριο Θρακών – Διδυμότειχο 9 - 11 Ιουνίου 2006. Ψήφισμα 15ο: Συμφωνήθηκε και έγινε αποδεκτό ότι «Η Νέα Ορεστιάδα είναι η συνέχεια της Αδριανούπολης, η επί ελληνικού (μετά το 1923) εδάφους απόγονος πόλη της Αδριανούπολης και δικαιωματική κληρονόμος του πολιτισμού και της ιστορίας της». Ανακτήθηκε στις 23/1/2016 από: http://www.poths1991.gr/activities/ international-conferences/98-2012-01-31-11-31-22

Ι.Α.Μ. (Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας). Ιερά Μητρόπολη Αδριανούπολης. Φάκελος 2, σελ. 109-110.

Κανονισμός του εν Αδριανουπόλει Φιλεκπαιδ. Συλλόγου (1877). Κωνσταντινούπολη: Βουτυράς και Σ/α.

Κανονισμός του εν Αδριανουπόλει Φιλεκπαιδευτικ. Συλλόγου (1873). Κωνσταντινούπολη: Ι. Βρετός και Σια.

Κανονισμός του εν Αδριανουπόλει Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου (1877). Κωνσταντινούπολη: Τύποις Βουτυρά και Σια.

Κατάσταση Βιβλίων 1924 – 1938. Αρχείο Φ.Σ.Α.

Καταστατικόν Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως (1921). Αδριανούπολις: Ι. Ραζόν.

Κρητής, Α. (1879). Περί της εν Αδριανουπόλει Ελληνικής Εκπαιδεύσεως. Στο Συνέδριον των Ελληνικών Συλλόγων: Πρακτικά της πρώτης αυτού Συνόδου συγκροτηθείσης εν Αθήναις εν έτει 1879 – Αθήνα, 23 Μαρτίου – 9 Απριλίου 1879. Αθήνα: Π. Περρής, σελ. 226-237.

Κωβαίου, Ε. (2003). Η διαχείριση των σπάνιων και πολύτιμων βιβλίων της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης – Ψηφιακή προσέγγιση.12ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών – Σέρρες, 12 - 14 Νοεμβρίου 2003. Ανακτήθηκε στις 23/1/2016 από: http://conference.teicm.gr/

Μαμέλης, Γ. (1971). Η Αδριανούπολις Εθνική Έπαλξις και Πνευματική Εστία επί Τουρκοκρατίας. Θεσσαλονίκη: Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως.

Μαμώνη, Κ. (1995). Σύλλογοι Θράκης και Ανατολικής Ρωμυλίας (1861-1922). Θεσσαλονίκη: Ιστορία και Δράση.

Μελανίδης, Δ. (1956). Αδριανούπολις – Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος. Θρακικά, τ. 25ος, σελ. 269.

Πολίτης, Αλ. (2004). Η Βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως. Σε: Βιβλιοθήκες του Ελληνισμού – Τεκμήρια από την Αδριανούπολη και τη Βάρνα. Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, σελ. 53.

Πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων Φ.Σ.Α. 1924 – 1945. Τ. 1ος. Αρχείο Φ.Σ.Α.

Πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων Φ.Σ.Α. 1994 – σήμερα. Τ. 3ος. Αρχείο Φ.Σ.Α.

Σβορώνος, Ν. (1999). Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας. Μετάφραση: Αικ. Ασδραχά. 2η έκδοση. Αθήνα: Θεμέλιο.

Σύμβαση για τη συντήρηση και αξιοποίηση της Βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως (15/12/2000). Αρχείο Φ.Σ.Α.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Mamoni, K. (1975). Les associations pour la propagation de l' instruction Grecque a Constantinople (1861-1922). Balkan Studies. Τόμος 16, Τεύχ. 1, σελ. 106.

ΕΘΙΜΑ - ΜΟΥΣΙΚΟΧΟΡΕΥΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ – ΘΕΑΤΡΟ

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 291-294

Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ ΣΤΑ ΡΙΖΙΑ ΤΟ 1955

Σιδερή Λεύκελη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Όταν έφτανε το δωδεκαήμερο, οι κάτοικοι των Ριζίων προετοιμάζονταν κατάλληλα για να τηρήσουν τα έθιμα με έντονη θρησκευτικότητα. Τα δρώμενα εορτάζονταν με πλούσια λατρευτική εθιμολογία, οι καρποί της γης αποκτούσαν συμβολικό χαρακτήρα και παρατηρούνταν μια ιερότητα στα τελετουργικά φαγητά των γιορτών. Από πολύ νωρίς οι νέοι του χωριού σχημάτιζαν τις παρέες τους για τα χριστουγεννιάτικα κάλαντα, συμφωνούσαν τα όργανα και ξεκινούσαν τις πρόβες. Τα κάλαντα ήταν διαφορετικά για τον ιερέα, το νοικοκύρη και τις κοπέλες. Οι Ριζιώτισες νοικοκυρές φρόντιζαν με ιδιαίτερο μεράκι τα φαγητά των εορτών τα οποία γίνονταν από τοπικά προϊόντα. Η διατροφική πολυτέλεια του χειμώνα ήταν το παχύ κρέας του γουρουνιού και το λίπος του. Ξεχωριστή θέση στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι είχαν τα «εννέα φαγητά» τα οποία είχαν και συμβολική σημασία. Περιμένοντας τον ερχομό του καινούριου χρόνου οι νέοι του χωριού πραγματοποιούσαν το «έθιμο της καμήλας» και τα παιδιά το έθιμο της «σούρβας». Και τα δύο έθιμα είχαν συμβολικό χαρακτήρα, το πρώτο συμβόλιζε τις περιπέτειες του ανθρώπου στο διάβα του χρόνου και το δεύτερο γινόταν για υγεία και καλοχρονιά. Το δωδεκαήμερο στα Ρίζια ολοκληρώνονταν με τον εορτασμό των Θεοφανείων και με τη γιορτή της «μπάμπως» ή της «μαμής».

Λέξεις κλειδιά: *Τοπικά κάλαντα, χοιροσφάγια, τοπικά εδέσματα, εορτασμός εθίμων*

«Χριστός γεννιέται, χαρά στον κόσμο, χαρά στον κόσμο στα παλικάρια, στα παλικάρια στα λιοντάρια…»

Από πολύ νωρίς οι νέοι στα Ρίζια ξεκινούσαν να φτιάχνουν τις «παρέες» τους για τα κάλαντα των Χριστουγέννων. Ορίζοντας ως κριτήριο την ηλικία τους, σχημάτιζαν τη «μικρή» και τη «μεγάλη» παρέα και άρχιζαν τις πρόβες, αφού πρώτα είχαν συμφωνήσει την ορχήστρα. Τα μουσικά όργανα που συνηθίζονταν ήταν η γκάϊντα, το κλαρίνο και το βιολί. Ξεχωριστή θέση κατείχε το τουμπερλέκι και ο νταϊρές (Κυρκούδης 2002).

Την Παραμονή των Χριστουγέννων παρατηρούνταν ατμόσφαιρα γλεντιού σε όλα τα σπίτια του χωριού. Το πρωί της Παραμονής γίνονταν τα «χοιροσφάγια» τα οποία ήταν και η διατροφική πολυτέλεια του χειμώνα. Το παχύ κρέας του γουρουνιού και το λίπος του ήταν η κατάλληλη τροφή για το βαρύ χειμώνα (Βραχιόλογλου 2000). Οι νοικοκυρές ετοίμαζαν τα «εννέα φαγητά» για να συγκεντρωθεί η οικογένεια το βράδυ γύρω από το τραπέζι (Κυρκούδης 2004).

Τα εννέα φαγητά ήταν νηστίσιμα και σ' αυτά συμπεριλαμβάνονταν οι ντολμάδες με λάχανο τουρσί, οι ξηροί καρποί, τα φρούτα και το Χριστόψωμο (Παπαθανάση- Μουστοπούλου 1980). Οι νοικοκυρές των Ριζίων έφτιαχναν το Χριστόψωμο με ιδιαίτερη φροντίδα. Το σχήμα του ήταν στρογγυλό και στη μέση της επιφάνειας του κολλούσαν ένα σταυρό από ζυμάρι. Ο στολισμός του ήταν η αναπαράσταση της αγροτικής εργασίας. Συνήθως το στόλιζαν με ζυγούς και θημωνιές. Το τραπέζι (ο σοφράς) με τα εννέα φαγητά είχε συμβολικό χαρακτήρα. Οι ντολμάδες με το λάχανο τουρσί συμβόλιζαν τα σπάργανα του Χριστού. Οι ξηροί καρποί και τα φρούτα, τα πρωτογενή υλικά της γης και άμεσα συνδεδεμένα την αγροτική ζωή συμβόλιζαν τον αέναο κύκλο των εποχών και την αφθονία των αγαθών.

Όταν έφτανε το βράδυ, η οικογένεια συγκεντρώνονταν γύρω από το τραπέζι, το «σοφρά» και ο αρχηγός της οικογένειας θυμιάτιζε με το «υνί» τρεις φορές λέγοντας ευχές στον καθένα για

υγεία, καλοσύνη και καλή σοδειά. Έπειτα ακολουθούμενος από τα παιδιά που κρατούσαν στα χέρια τους από ένα κερί θυμιάτιζε τα δωμάτια του σπιτιού και τις αποθήκες για να φύγουν τα «κακά πνεύματα».

Ξημερώνοντας η ημέρα των Χριστουγέννων οι δύο παρέες ξεκινούσαν από την άκρη του χωριού και προχωρούσαν προς το κέντρο. Τα παλικάρια του χωριού φορούσαν στα κεφάλια τους τα «καλπάκια» ή τις «σιάπκις» τα οποία είχαν φροντίσει να στολίσουν με «αμάραντο βαρακωμένο» (βαράκι με φύλλο χρυσού). Τα κάλαντα ήταν διαφορετικά για τον ιερέα, το νοικοκύρη του σπιτιού και τις κοπέλες (Λεύκωμα Εκπολιτιστικού Μορφωτικού Συλλόγου Ριζίων 1996)

Οι γειτονιές του χωριού αντηχούσαν από τις φωνές των παλικαριών.

«Π΄αρχοντικό σπίτ΄βήκαμι , σ΄αρχοντικό θα πάμι
Πέξτι πιδιά να παίξουμι χαρείτι να χαρούμι»

Ο ιερέας του χωριού συνήθιζε να τους δίνει το δώρο τους και να τους ευλογεί. Ξεχώριζαν οι στίχοι για το νοικοκύρη του σπιτιού.

« Σ΄αυτό το σπίτι που ΄ρθαμε, πέτρα να μη ραΐσει
Κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χρόνια πολλά να ζήσει.
Να ζήσει χίλια εικατό κι χίλιες δυο βδομάδες.
Εμείς εδώ δεν ήρθαμε να φάμε και να πιούμε.
Μόνο σας αγαπήσαμε κι ήρθαμε να σας διούμι»

Στους «τσορμπατζήδες» (ευκατάστατους) νοικοκυραίους οι νοικοκυρές πρόσφεραν στους καλαντάρηδες κρασί και μεζέ (λουκάνικα) και ακολουθούσε χορός στη μέση της αυλής.

Στα σπίτια που υπήρχαν νιόπαντροι ή αρραβωνιασμένοι, τα παλικάρια φτάνοντας στο κατώφλι της πόρτας φώναζαν δυνατά «την μπριζόλα, του μαντήλι» απαιτώντας κατά αυτό τον τρόπο την πληρωμή τους. Τότε έβγαινε η νοικοκυρά του σπιτιού για να τους τα προσφέρει.

Μέσα από τα κάλαντα τα παλικάρια των Ριζίων είχαν την ευκαιρία να στείλουν τα μηνύματα στην κοπέλα που τους ενδιέφερε.

«Ξύπνα περιστερούλα μου ήρθα στο μαχαλά σου
χρυσή κορδέλα σ΄έφιρα να δέσεις τα μαλλιά σου.
Ξύπνα περιστερούλα μου ήρθα στο μαχαλά σου.
Ο μαχαλάς σου τα΄άκουσε κι εσύ ΄κομα κοιμάσει,
Κοιμάσει κι νιργιάζισει στον ύπνου σου αρβουνιάζισει.
Άνοιξει κόρη μ΄άνοιξει την πόρτα την καρένια
έχου δυο λόγια να σι πω κι εκείνα ζαχαρένια.
Άναψε την καντήλα σου και βάλε λίγο λάδι
Άνοιξι το παραθύρι σου να ΄ρθω κι εγώ το βράδυ.
Στη μέση τη μέση τη θάλασσα είδα ένα λελέκι.
Θάρσα πως είναι η αγάπη μου με τ΄άσπρο το γελέκι.
Παλιός μπλικός δεν καίειται καινούργιος δεν πατιέται.
Καινούρια αγάπη αγάπησα παλιά δεν αστουχιέται.
Καινούρια αγάπη και παλιά με βάλανε στη μέση
Γυρνάω βλέπω την παλιά καινούρια δε μ΄αρέσει.
Σήκουτει να παένουμε προτού μας βαρεθούνε
της γειτονιάς οι έμορφες θέλουν να κοιμηθούνε.»

Φτάνοντας το μεσημέρι τα παλικάρια των Ριζίων κατέληγαν στην πλατεία του χωριού. Εκεί γινότανε μεγάλο γλέντι και στήνονταν χορός. Ξεχώριζαν οι μυρωδιές από τα λουκάνικα και τις μπριζόλες. Αντηχούσαν οι φωνές των καλαντάρηδων με τις ευχές που έδιναν. «Άιντε και

του χρόνου παιδιά…» Το γλέντι τελείωνε αργά τη νύχτα. Οι καλαντάρηδες επέστρεφαν στα σπίτια τους αποκαμωμένοι αλλά και ικανοποιημένοι από την ημέρα που προηγήθηκε.

Το μεσημέρι των Χριστουγέννων η νοικοκυρά του κάθε σπιτιού φρόντιζε με ιδιαίτερο μεράκι τα εδέσματα του γιορτινού τραπεζιού. Το καθιερωμένο χριστουγεννιάτικο φαγητό ήταν το «μπουμπάρι», χοιρινό έντερο γεμισμένο με ψιλοκομμένο κρέας, ρύζι, πράσο, εντόσθια και μπαχαρικά. Επίσης, χριστουγεννιάτικα εδέσματα ήταν οι μπριζόλες και ο καβουρμάς, χοιρινό κρέας που καβουρντίζονταν και έμπαινε σε τσουκάλια σκεπασμένα με λίπος.

Περιμένοντας τον ερχομό του καινούριου χρόνου οι νέοι του χωριού ετοιμάζονταν για το έθιμο της καμήλας. Από μέρες πριν έφτιαχναν ένα σκελετό με ξύλα και τον έντυναν με δέρματα και κουρέλια, ώστε να πάρει τη μορφή της καμήλας. Την Παραμονή της Πρωτοχρονιάς δύο παλικάρια έμπαιναν από κάτω και αποτελούσαν τα πόδια της καμήλας. Την καμήλα οδηγούσε ο καμηλιέρης ο οποίος συνοδεύονταν από φλογέρα ή γκάιντα. Οι νοικοκυραίοι έδιναν στην καμήλα λουκάνικα και τότε η καμήλα γονάτιζε και τους φιλούσε το χέρι. Αρκετές φορές η καμήλα ξέφευγε και τότε έτρεχαν όλοι και τη χτυπούσαν. Το έθιμο αυτό είχε συμβολική σημασία. Το κυνηγητό και το χτύπημα της καμήλας συμβόλιζε τις περιπέτειες του ανθρώπου μέσα στη ζωή και το χρόνο.

Πρωτοχρονιάτικο έθιμο ήταν και το «σούρβισμα». Τα παιδιά του χωριού έλεγαν τα κάλαντα κρατώντας κι ένα κλαδί από σουρβιά στολισμένο από πολύχρωμες κλωστές. Το έθιμο της σούρβας είχε συμβολικό χαρακτήρα. Το ξύλο της σουρβιάς ή αλλιώς της κρανιάς είναι ίσιο, γερό και ευλύγιστο και γι' αυτό συμβολίζει τη δύναμη (Κυρκούδης 2002). Το έθιμο γινόταν για την υγεία και την καλοτυχία. Το σούρβισμα περιλάμβανε τρία χτυπήματα στην πλάτη λέγοντας στον κάθε νοικοκύρη «Σούρβα, σούρβα, γερό κορμί, γερό κορμί και του χρόνου όλοι γεροί και καλόκαρδοι». Τα παιδιά έπρεπε να σουρβίσουν τους γονείς τους, τους συγγενείς τους, τους νονούς τους και τα ζώα τους. Η ανταμοιβή των παιδιών ήταν χρήματα ή λουκάνικα.

Το ίδιο βράδυ η κάθε οικογένεια μαζεύονταν γύρω από το τραπέζι και ο νοικοκύρης του σπιτιού έκοβε την πρωτοχρονιάτικη «μυλίνα», αφού πρώτα τη σταύρωνε. Η συγκεκριμένη πίτα δεν είχε μέσα φλουρί αλλά «τσάκνα», δηλαδή κλαδάκια. Στο κάθε κλαδάκι αντιστοιχούσε ένα τμήμα του νοικοκυριού. Έτσι, το κάθε μέλος της οικογένειας ήταν υποχρεωμένο να ασχολείται με το τμήμα του νοικοκυριού που του είχε τύχει (Κυρκούδης 2004).

Ο εορτασμός του Δωδεκαήμερου ολοκληρώνονταν με τον εορτασμό των Θεοφανείων. Τα Θεοφάνεια γιορτάζονταν στα Ρίζια με μεγάλη λαμπρότητα. Την παραμονή των Φώτων τελούνταν στην εκκλησία ο «μεγάλος αγιασμός». Οι κάτοικοι του χωριού συνήθιζαν να πηγαίνουν στην εκκλησία και να παίρνουν το αγιασμένο νερό στο σπίτι τους διότι το χρησιμοποιούσαν όταν αισθάνονταν άρρωστοι ή κακότυχοι. Την ίδια μέρα ο ιερέας συνοδευόμενος από τον καντηλανάφτη, επισκέπτονταν όλα τα σπίτια για να φωτίσει με ένα κλωνάρι βασιλικό τους νοικοκυραίους, τους χώρους του σπιτιού, τις αποθήκες και τους στάβλους (Λεύκωμα Εκπολιτιστικού Μορφωτικού Συλλόγου Ριζίων 1996). Ο καντηλανάφτης συνήθιζε να περνάει στο λαιμό του το «χιμπέ» (μπρος – πίσω τορβάς) και να κρατάει στο χέρι του ένα καλαθάκι. Οι νοικοκυρές του χωριού έβαζαν στον τορβά του καντηλανάφτη το αλεύρι και στο καλαθάκι του κεράσματα, όπως ήταν οι μπριζόλες και τα λουκάνικα. Οι τσομπάνηδες των Ριζίων είχαν τη συνήθεια να χαρίζουν στον ιερέα του χωριού μαλλί, το οποίο τύλιγε ο καντηλανάφτης στο χέρι του.

Το βράδυ της Παραμονής των Φώτων η νοικοκυρά του σπιτιού έστρωνε για τρίτη φορά το νηστίσιμο τραπέζι. Στο τραπέζι κάθονταν όλοι με τη σειρά από τον πιο μικρό της οικογένειας μέχρι τον πιο μεγάλο. Ο νοικοκύρης του σπιτιού θυμιάτιζε για μια ακόμη φορά με το «υνί» για να φύγουν τα δαιμόνια και ο μικρότερος της οικογένειας έλεγε την προσευχή. Έπειτα όλα τα μέλη της οικογένειας κάθονταν στο τραπέζι για να απολαύσουν τα νηστίσιμα εδέσματα της νοικοκυράς. Έχει επικρατήσει μια δοξασία του χωριού στην οποία αναφέρεται ότι το βράδυ της παραμονής των Φώτων στις 12 τα μεσάνυχτα ανοίγουν τα ουράνια και πραγματοποιούνται όλες οι επιθυμίες των ανθρώπων.

Αυτή την ημέρα συνηθίζεται να λέγεται στο χωριό η ιστορία του φιλάργυρου. «Κάποτε στα Ρίζια ζούσε κάποιος ο οποίος αγαπούσε πολύ τα χρήματα. Η μοναδική του επιθυμία ήταν να γίνει πλούσιος. Το βράδυ της Παραμονής των Φώτων περίμενε να ανοίξουν τα ουράνια για να διατυπώσει την ευχή του. Μόλις άνοιξαν οι ουρανοί, ο φιλάργυρος ζήτησε από το Θεό να του δώσει ένα «σνικ» (τενεκέ) λίρες. Ήταν τόσο φοβισμένος που κατάφερε να διατυπώσει μόνο τη λέξη «σνικ» χωρίς να συμπληρώσει τη λέξη «λίρες». Λέγεται λοιπόν ότι ο Θεός του χάρισε κεφάλι σαν σνικ και όχι έναν τενεκέ λίρες.

Όταν ξημέρωνε η Ημέρα των Φώτων οι κάτοικοι των Ριζίων γιόρταζαν τα Θεοφάνεια με μεγάλη λαμπρότητα. Αφού τελούνταν η καθιερωμένη λειτουργία, ο ιερέας μαζί με τους πιστούς κατευθύνονταν στον ποταμό Άρδα για τον αγιασμό των υδάτων. Οι κάτοικοι του χωριού συνήθιζαν να κρατούν τα εξαπτέρυγα και τις εικόνες. Όταν ολοκληρώνονταν η δοξολογία, θαρραλέα παλικάρια έπεφταν στα παγωμένα νερά του ποταμού για να πιάσουν το σταυρό. Ήταν έθιμο να ρίχνονται στο ποτάμι, όσοι το είχαν τάμα, ελεύθεροι αλλά και παντρεμένοι. Αυτός που έπιανε το σταυρό θεωρούνταν ο πιο τυχερός και ευλογημένος. Ο «τυχερός» που έπιανε το σταυρό, θα γύριζε από σπίτι σε σπίτι ψάλλοντας το τροπάριο «Εν Ιορδάνη Βαπτιζομένου Σου Κύριε». Ήταν μεγάλη ευλογία να περάσει ο σταυρός από κάθε σπίτι. Μετά από αυτό οι άνδρες του χωριού επισκέπτονταν τα αμπέλια και τα χωράφια για να τα ραντίσουν με αγιασμό για «καλή σοδειά» (Λεύκωμα Εκπολιτιστικού Μορφωτικού Συλλόγου Ριζίων 1996)

Ο κύκλος των εορτών στα Ρίζια ολοκληρώνονταν με τη γιορτή της «μπάμπως» ή της «μαμής» (Ζεχερλής 1976). Η ογδόη Ιανουαρίου, γιορτή της Οσίας Δομνίκης, ήταν αφιερωμένη στις γυναίκες και ιδιαίτερα σε αυτές που ήταν μητέρες (Αλεξιάδης 2015). Τη συγκεκριμένη ημέρα οι παντρεμένες γυναίκες των Ριζίων και ειδικότερα όσες θα γίνονταν μητέρες επισκέπτονταν τη «μπάμπω» στο σπίτι της. Τα δώρα που της πρόσφεραν ήταν μία πίτα, ένα τσιμπέρι (μαντήλα), μία πετσέτα και ένα σαπούνι. Με το σαπούνι η «μπάμπω» θα έπλενε τα χέρια της και έπειτα θα τα σκούπιζε με την καινούρια πετσέτα. Το πλύσιμο των χεριών είχε συμβολικό χαρακτήρα. Θύμιζε στις γυναίκες ότι το συγκεκριμένο πρόσωπο τις είχε βοηθήσει να γεννήσουν. Μετά το πλύσιμο των χεριών όλες οι νοικοκυρές της φιλούσαν το χέρι ως ένδειξη σεβασμού. Η «μαμή» με τη σειρά της τις κερνούσε γλυκά και κρασί. Ύστερα ξεκινούσε το γλέντι με τραγούδι και έκλεινε με χορό. Αυτή την ημέρα διασκέδαζαν μόνο οι γυναίκες του χωριού και οι άνδρες των Ριζίων δεν επιτρεπόταν να πλησιάσουν στο γλέντι τους.

Βιβλιογραφία

Αλεξιάδης, Δ. (2015). Δίκαια. Αλεξανδρούπολη: Εκδόσεις Θρακικός Οιωνός.

Αλεξιάδης, Δ. (2015). Ορμένιο: Πολιτισμικό Σταυροδρόμι. Αλεξανδρούπολη: Εκδόσεις Θρακικός Οιωνός.

Βραχιόλογλου, Δ. (2000). Μορφές Λαϊκού Πολιτισμού στη Θράκη και στον Έβρο. Αλεξανδρούπολη: Ορφέας.

Ζεχερλής, Σ. (1976). Η Θράκη από τους Αρχαίους Χρόνους μέχρι Σήμερα. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Χατζηαποστόλου.

Κυρκούδης, Θ. (2004). Τρίγωνο. Η Μεσοποταμία του Έβρου. Δήμος Τριγώνου.

Κυρκούδης, Θ. (2002). Η Περιοχή Κυπρίνου στο Σταυροδρόμι της Ιστορίας. Δήμος Κυπρίνου.

Λεύκωμα Ριζίων Έβρου από τον Εκπολιτιστικό Μορφωτικό Σύλλογο Ριζίων (1996)

Ντουντουλάκης, Ν. (2008). Σκεπαστό, Ιστορική και Λαογραφική Περιήγηση. Θεσσαλονίκη: Πολιτιστικός Σύλλογος Σκεπαστού «Η Ανατολική Ρωμυλία».

Παπαθανάση-Μουστοπούλου, Κ. (1980). Λαογραφικά Θράκης Β΄. Αθήνα.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνου, Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 295-302

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Ελισάβετ Κ. Τράκα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μουσική πορεία στην πόλη της Ορεστιάδας ξεκινά μόλις το 1923, μετά την ίδρυσή της, δηλαδή, από τους πρόσφυγες της κωμόπολης Καραγάτς, προαστίου της Αδριανούπολης. Πρόσφυγες όμως στην περιοχή υπάρχουν από το 1922, οι οποίοι προέρχονται από άλλες περιοχές της Ανατολικής Θράκης. Για να μιλήσουμε για την πορεία αυτή, πρέπει να λάβουμε υπόψη τις εθνοπολιτισμικές και πολιτισμικές ομάδες τις οποίες συναντούμε. Σύμφωνα με τα δεδομένα του Καλλικρατικού Δήμου Ορεστιάδας κάποιες από τις ομάδες αυτές είναι οι εξής: α) Αρβανίτες (Αρναούτοι), β) Γκαγκαβούζηδες, γ) Βυσσιώτες και δ) Μάρηδες.

Για την κάθε μια ομάδα υπάρχουν διαφορές και ιδιομορφίες όσο αναφορά στις φορεσιές, τα τραγούδια, τους χορούς, καθώς και τα μουσικά όργανα τα οποία συνόδευαν κάθε εποχή τα έθιμα τους. Προσφυγικοί πληθυσμοί είναι οι Γκαγκαβούζηδες, οι Αρβανίτες και Βυσσιώτες, ενώ γηγενής πληθυσμός είναι οι Μάρηδες. Οι διαφορές στην παράδοση και στον τρόπο ζωής, που κάνουν την κάθε ομάδα ξεχωριστή, βρίσκονται σε όλα τα επίπεδα. Πρώτα από όλα η ομιλία. Συναντούμε ελληνόφωνους, τουρκόφωνους αλλά και αρβανιτόφωνους ιδιωματισμούς, που είναι εμφανείς κυρίως στα λόγια των τραγουδιών. Έπειτα τόσο στις φορεσιές, όσο και στους χορούς και τις ονομασίες τους, συναντούμε ένα δεύτερο στάδιο διαφοροποιήσεων.

Λέξεις κλειδιά: *Παραδοσιακή μουσική Ορεστιάδας, φορεσιές, μουσικά όργανα, χοροί, τραγούδια*

Εισαγωγή

Είναι πραγματικά πολύ δύσκολο για κάποιον στις μέρες μας να αναζητήσει και να βρει, στο διαδίκτυο ή σε έντυπα, πληροφορίες για τα μουσικά και πολιτιστικά στοιχεία ενός τόπου. Δυσκολότερο ακόμα, όταν πρόκειται για ένα τόπο όπου η ιστορία του είναι πρόσφατη και πολυσύνθετη, γεμάτη ιδιώματα και ιδιομορφίες.

Πρωταρχικός σκοπός της εργασίας είναι η γνωριμία της μουσικής ιστορίας της Ορεστιάδας από την στιγμή της δημιουργίας της, μέχρι και σήμερα. Θα γίνει αναφορά στην κάθε μια εθνοπολιτισμική ή πολιτισμική ομάδα ξεχωριστά, σχετικά με την γεωγραφική της θέση στο χάρτη, τα μουσικά όργανα που επικράτησαν, τις τοπικές διαλέκτους της καθεμίας, καθώς επίσης, για τις φορεσιές και τους χορούς τους.

Εθνοτικές Ομάδες - Ομάδες χωριών Καλλικρατικού Δήμου Ορεστιάδας

α) Αρβανίτες (Αρναούτοι) (εθνοπολιτισμική ομάδα)

β) Γκαγκαβούζηδες (εθνοπολιτισμική ομάδα) (Γούναρης κ.ά. 1997)

γ) Βυσσιώτες (πολιτισμική ομάδα)

δ) Μάρηδες (πολιτισμική ομάδα)

Εθνοτικές ομάδες

Αρβανίτες

Οι Αρβανίτες οι οποίοι προέρχονται από το Μ. Ζαλούφι της περιοχής Μακράς Γέφυρας και το χωριό Αμπαλάρ, συναντώνται σε διάφορα χωριά του Δήμου Ορεστιάδας. Σήμερα τους

συναντάμε κυρίως στο Σάκκο, στον συνοικισμό Κλεισσούς Ορεστιάδας, στο Νέο Χειμώνιο, στην Καβύλη, στα Δίκαια, και στο Ρήγιο του Διδυμοτείχου. Εκτός του Έβρου βρίσκονται στο Καλοχώρι Θεσσαλονίκης, στη Κοίμηση, στο Γάζωρο και σε άλλα χωριά των Σερρών.

Φορεσιά

Η φορεσιά τους αποτελείται από :

1. Το πουκάμισο, «κουμίς»
2. Το φόρεμα, «φουστάν»
3. Το πανωφόρι, «τσιπούν» «τερλίκ» «αντερί»
4. Το ζωνάρ, «μπρεζ»
5. Η ποδιά, «ποδέ»
6. Οι κάλτσες, «τσοράπι»
7. Τα υποδήματα, «κεπούτσε» ή «βιντέλα» ανάλογα με τον καιρό
8. Τα κεφαλοκαλύμματα και τα κεφαλοδέματα
9. Τα κοσμήματα

Τραγούδια

Τα τραγούδια τους είναι γραμμένα στην αρβανίτικη διάλεκτο όπως βλέπουμε και παρακάτω (Πολιτιστικός Σύλλογος «Ζαλουφιώτικα» 2015, Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Ζαλουφιώτικα» 2015):

Ομούρμπεη

Ομούρμπεη ηστ' φσιατ ημάδ
Ατιε κά βάιζα τ'μίρια [δισ]
Τσίλια ήστ'έμ εμίρια
Έμ εμίρια Γιορδάνουα
Κούγια εμπίλια δε ήστ'
Τσιορμπατζή Μίτες εμπίλια
Τ'βλάη Στάικος εμπέσα
Γκά ν'ντ'φσιατ βαν ντουνιουρτζί
Δε γκα Δημήτρη βάν ντουνιουρτζί
Πό Γιορδάνον σε δάν
για ίπη Δημήτρη κάλιτ
Ουνίς βάτε τέ Γιορδάνουα
Γιορδάνο σεβντάγια ήμε
Τι'σμ'ντο από στ' γιάπν'
Τάτα με μούμν'μ'γιάπν'
Μπάμπουα με πάπον σμ'γιάπν

Μετάφραση:

Το Χειμώνιο είναι χωριό μεγάλο
Εκεί έχει κορίτσια καλά
Ποιά είναι η πιό καλή
Η πιό καλή η Γιορδάνο
Ποιανού κόρη είναι
Του τσιορμπατζή Μίτε (δημήτρη) κόρη
Τορλάη Στάικος ανεψιά
Από εννέα χωριά προξενητάδες
Αλλά την Γιορδάνο πάλι δεν την έδωσαν
Ανέβηκε ο Δημήτρης το άλογο
Ξεκίνησε πήγε στην Γιορδάνο
Γιορδάνο αγαπημένη μου
Εσύ δεν με θέλεις ή δεν σε δίνουν
Ο πατέρας μου με την μητέρα μου με δίνουν
Η γιαγιά με τον παππού δεν με δίνουν

Τριανταφλιά

Τριανταφλιά μόι καραγκιόζε
Κονσταντιν γραματίκου
Μπ ι σεβνταλ κ με τριαντάφλιαν
Τρε βιετ σεβνταλ κ δε μπ ν
Γκιαστ μουαι ροβονιασουρ
Ερδι ριαδα κι ντ μιρεν

Μετάφραση:

Τριανταφυλλιά καλέ μελαχρινή
Ο Κωνσταντίνος ο γραμματικός
Είχε αγάπη με την Τριανταφυλλιά
Τρία χρόνια αγάπη είχαν
Έξι μήνες αρραβωνιασμένοι
Ήρθε ο καιρός να παντρευτούν

Εν τι μιρεν ντ γκ ζονεν	Να παντρευτούν να χαρούν
Εν μος μιρεν ντ ελμονεν	Εάν δεν παντρευτούν θα στεναχωρηθούν
Τα χ νιν βαν πιρ τσειζ	Την Δευτέρα πήγαν για την προίκα
Τα μαρ ν ερν γκα τσειζι	Την Τρίτη γύρισαν από την προίκα
Τα μορκουρ ν ζοθν μπριοθμ	Την Τετάρτη έπιασαν το προζύμι
Τα νιτεν βαν με μπογιανε	Την Πέμπτη πήγαν με μπογιά (κνα)
Τα πριμτεν κιεμενατι	Την Παρασκευή το πρωί
Ουζντρικ ν ασκερ ν φσιατ μπρεντα	Κατέβηκε ένας στρατός στο χωριό μέσα
Σιοθμ πακ ασκερ σισν	Πολλοί λίγοι στρατιώτες δεν ήταν
Τρεκιντ βετ ασκερ ισν	Τριακόσια άτομα στρατιώτες ήταν

Ένας από τους πιο γνωστούς χορούς είναι και το ομόλογο τραγούδι Δάφνω. Ο χορός αυτός είναι ένας συγκαθιστός, από τα γνωστότερα χορευτικά είδη στη Θράκη.

Γκαγκαβούζηδες

Οι Γκαγκαβούζηδες προήλθαν από το Ασλαάν, το Σιαραπλάρ, Αζατλί, Καράκασιμ, Καράαλη, Ολούπασσια, Οσμανλί, Χάφσα και σήμερα αποτελούν σημαντικό πληθυσμό των περιοχών Λεπτής, Πύργου και των συνοικισμών Οινόης, Κλεισσούς και Σαγήνης. Επίσης κατοικούν στο Θούριο, το Βάλτο, το Κέραμο, το Φυλάκιο και άλλα ακόμα χωριά. Εκτός της Ορεστιάδας βρίσκονται στο Ευγενικό και Σαύρα Διδυμοτείχου, στο Καλοχώρι και Λαγκαδά Θεσσαλονίκης, στα Καλά Δέντρα, Μητρούσι, Χρυσοχώραφα Σερρών και άλλα χωριά των Σερρών, στους νομούς Ξάνθης και Ροδόπης.

Φορεσιά

Γυναικεία Καθημερινή

Φούστα: Βαμβακερή το καλοκαίρι και μάλλινη τσιούκνα το χειμώνα. Φαρδιά με πολλές πιέτες και «γαρμπαλά» στον ποδόγυρο. Σχέδια όπως το «μόρλου», το «μπιλμπιλ καφέ» και το «μπαντεμλίθκο» από τα πιο συνηθισμένα που ύφαιναν στην περιοχή. Κόκκινες, μπλε αλλά και άσπρες για το καλοκαίρι, με χειροποίητα κεντημένα σχέδια στον ποδόγυρο. Κάτω από τη φούστα φορούσαν μια άλλη, πιο απλή, συνήθως ανοιχτόχρωμη φούστα που την έλεγαν «αλτ φουστάσι». Αυτή η φούστα ήταν για τα χωράφια, αφού όταν έφταναν εκεί για δουλειά έβγαζαν την από πάνω και έμεναν μόνο με αυτή.

Το γκιολμέκ το φορούσαν και οι γυναίκες. Ήταν μέχρι τη μέση και πάντα είχε τελείωμα «τσιμπίκ»,στενή δαντέλα δηλαδή, να στολίζει τα άκρα.

Γελέκ: Αμάνικο γιλέκο στο ίδιο πανί με την φούστα και στολισμένο με σιρίτια και δαντέλα στο γιακά.. Το χειμώνα πάνω από το «γελέκ» φορούσαν και το «ζιμπούν» το οποίο ήταν πάντα στο ίδιο πανί με τη φούστα. Στα πολλά τα κρύα φορούσαν και το «κιουρκ» το μαύρο γούνινο πανοφώρι δηλαδή.

Στα πόδια το καλοκαίρι φορούσαν άσπρες πλεκτές κάλτσες και τα «γκαλέτσια», ξύλινα τσόκαρα δηλαδή. Το χειμώνα οι κάλτσες (τσουράπια) ήταν μάλλινες και είχαν για παπούτσια τα δερμάτινα δετά της εποχής…

Τσεμπέρ: Έτσι έλεγαν το απλό μαντήλι που είχαν δεμένο στο κεφάλι σε λευκό χρώμα το καλοκαίρι και πιο σκούρο το χειμώνα.

Τιρελί πεσκίρ: Ήταν η μάλλινη υφαντή ποδιά που ήταν για όλη τη μέρα στη δουλειά. Είχε όμως διάφορα κεντημένα σχέδια στον ποδόγυρο και είχε τα χρώματα της φούστας.
(Συνέντευξη με Βογά Κυριακή 2015)

Ανδρική Καθημερινή

Η καθημερινή φορεσιά χρησιμοποιούνταν για όλες τις ώρες της ημέρας στις δουλειές και στην αγορά. Ανάλογα βέβαια με την εργασία είχαμε και κάποια ειδικά κομμάτια.

Πουτούρ ή τσακσίρ: Ήταν το παντελόνι σε βαμβακερό το καλοκαίρι ή μάλλινο υφαντό πανί *σαγιάκι* για το χειμώνα. Τα χρώματα του ήταν μαύρα ή καφέ και είχαν κάποιες φορές διακοσμητικά σιρίτια – γαϊτάνια στον ποδόγυρο, αλλά και σε άλλα σημεία όπως στις τσέπες. Ήταν φαρδιά στη μέση και στο καβάλο και έσφιγγαν με τη βοήθεια ενός κορδονιού.

Σαργκί ή μπγιαλια: Ήταν τα μάλλινα υφαντά πανιά, τα οποία έδεναν με τριχιές στις γάμπες και τα φορούσαν με γουρουνοτσάρουχα τα τσαρίκ. Η χρησιμότητά τους ήταν κυρίως για την προφύλαξη από φυτά και ερπετά του αγρού το καλοκαίρι, αλλά και από τις λάσπες του χειμώνα.

Πουκάμισο ή γκιολμέκ: Το καθημερινό πουκάμισο πάντα με μακρύ μανίκι είχε σκούρο χρώμα το χειμώνα και λευκό το καλοκαίρι και ήταν πάντα βαμβακερό. Σπανίως, στα λευκά πουκάμισα υπήρχε κεντημένος διάκοσμος ή δαντελίτσα.

Φερμελέκ: Έτσι έλεγαν το αντρικό γιλέκο και αποτελούσε πάντα ένα κομμάτι της φορεσιάς, το οποίο ήταν βαμβακερό το καλοκαίρι και μάλλινο το χειμώνα. Τα χρώματά του είχαν να κάνουν με την ηλικία, όπως το μαύρο και το καφέ για τους ηλικιωμένους και κοκκινόχρωμα ή μπλε για τους νεότερους.

Αντερί: Το φθινόπωρο και το χειμώνα κάτω από το «φερμελέκ» φορούσαν ένα μακρυμάνικο γιλέκο (σακάκι) από το ίδιο πανί με το φερμελέκ που το έλεγαν αντερί.

Σαρίκ: Ήταν το κάλυμμα της κεφαλής, υφαντό σαν το ζωνάρι, μόνο σε μαύρο χρώμα για το χειμώνα. Το λευκό αντίστοιχο κεφαλοδέσιμο για το καλοκαίρι δεν ήταν σαρίκι αλλά ένα τετράγωνο λεπτό υφαντό πανί που το έλεγαν ταρτμά.

Πεσκίρ: Ήταν η ποδιά που χρησιμοποιούσαν οι άνδρες στα ζώα αλλά και σε άλλες δουλειές του αγρού και ήταν υφαντή, συνήθως μονόχρωμη και σε σκούρα χρώματα. Το μήκος της ξεκινούσε από το γόνατο και έφθανε έως και τους αστραγάλους ανάλογα με την χρησιμότητά της.

Κουσιάκ: Ήταν το ζωνάρι σε εκρού χρώμα για τις αγροτικές δουλειές και κοκκινωπό για όλες τις άλλες ώρες (Νικολαΐδης 2015)

Τραγούδια

Μπουνάρτζια	Μετάφραση
Άξιαμ γκέστιμ μπουναρτζιάνα,	Το απόγευμα πέρασα από τα πηγάδια
Μπουναρτζιάνα σινιρτζιάνα.	Των πηγαδιών τα σύνορα.
Όρντα ντα γκιόρντουμ περγιαν μ (δις)	Εκεί είδα τον αγαπητικό μου
Μπιρ μπιικ κζλαν μπιρ κιτσίκ κζλαν (δις)	Με μια μεγάλη κοπέλα και με μια μικρούλα
	Που μιλούσαν και έλεγαν λόγια
Λαφ εντίρλε κονουσιούρλαρ(δις)	Πήγα και γω κοντά τους
Μπέν τα γκίτιμ γιαναρίνα(δις)	Μου πήραν τα μπακίρια μου
Αλντλαρ μπέμιμ μπακρλαρί μ	Και πότισαν τα άλογα τους
Σουλαντλαρ μπεγιρλερί νι	Και έστησαν για μένα μια κόκκινη σκηνή
Κούρντουλαρ μπάνα κρμζ τσιάντιρ	Και μου έδωσαν κόκκινο μαντήλι.
Βέρντιλερ μπάνα κρμζ τσιόμπερ.	

Μενεξέι	Μετάφραση:
Μενεξέι μπούλντουμ ντερεντε	Τη Μενεξιά την βρήκα στο ρέμα
Εβινι σόρντουμ νερέντε	(Στάνω και Στάνκε = ?)
Ελβλερί γκιουλγκεμ ντερέντε	Το σπίτι της τη ρώτησα που είναι

Καπουσούνου σόρντουμ νερέντε
Καπουσού μιλμερ κα(γ)ιάντα
Μπατζιασούνου σόρντουμ νερέντε
Μπατζιας(ι) κιούλιουκ ντιμπίντε
Μενεξέι μπούλντουμ νερέντε

Το σπίτι είναι στη σκιά του ρέματος
Η πόρτα της τη ρώτησα που είναι
Η πόρτα είναι μπρος την βάρκα
Η καπνοδόχος της τη ρώτησα που είναι
Είναι εκεί που καίνε τα κάρβουνα
Την Μενεξιά βρήκα στο ρέμα

Από τους δημοφιλέστερους Γκαγκαβούζικους χορούς ο Χορός -Ουτσιούρτ Γιώργη. Το εν λόγο τραγούδι φέρει και τα δικά του βήματα όμοια με το επίσης γνωστό τραγούδι Δεντρίτσι.

Βυσσιώτες

Οι Βυσσιώτες έρχονται από το προάστειο της Αδριανούπολης με το όνομα «Μποσνοχώρι» ή «Μποσνάκιοϊ». Σήμερα βρίσκονται στη Νέα Βύσσα, χωρισμένη σε τέσσερις βασικές συνοικίες: την Κάτω Βύσσα, Άνω Βύσσα, Αρβανιτιά και Τεπελένι στην παλαιά τοποθεσία Αχυροχώρι. (Συνέντευξη 2 με Μαρία, Νέα Βύσσα, 2015)

Φορεσιά

Το χαρακτηριστικό στην παράδοση της Βύσσας, το οποίο είναι άμεσα ορατό ακόμα και σήμερα, είναι η φορεσιά τους, πράγμα που καθιστά τον οικισμό γνωστό πανελληνίως για αυτόν ακριβώς το λόγο. Γκούγκος, γκότσα, φακιόλι, είναι μερικά από τα γνωστά και εντυπωσιακά κεφαλοδεσίματα της περιοχής. Επίσης η γυναικεία φορεσιά της Βύσσας μπορεί να παρουσιάζει όλο εκείνο το λαϊκό διάκοσμο που την κάνει διαφορετική, από τις άλλες αστικές ενδυμασίες της περιοχής, δεν παύει όμως ο κορμός της να παραμένει κοινός, αυτός του αστικού τύπου, χωρίς να είναι βεβαίως η «ενδυματολογία» απόλυτος παράγοντας ένταξης σε πολιτισμικό σύνολο (Συνέντευξη με Ελένη Φιλιππίδου 2015).

Τραγούδια

Τα τραγούδια είναι ελληνόφωνα.

<u>Το καλαθάκι</u>

Πήρα το καλαθάκι μου κι ωχ αμάν αμάν πουλάκι μου
Νερ και πήγα να ψαρέψω μαύρα μάτια να γυρέψω
Έριξα μια έριξα δυο έριξα λόγια στο γιαλό
Νερ κι πιάνω ένα ψαράκι έλαχε μικρό λαυράκι
Το σχισα την κοιλίτσα του, καημό πο χει η καρδίτσα του
Νερ κι βγαίνουν τρεις κοπέλες, όμορφες σαν περιστέρες
Η μια ταν απ του Γαλατά, βαστα καρδούλα μ δυνατά
Νερ κι άλλη απ του Νιχώρι του ΧηΓιαννάκη η κόρη.

Επίσης πανελληνίως και όχι μόνο γνωστός ο χορός Κουτσός ή Αϊντίνικους. Ένας αντικριστός στη βάση του με διαφορές που τον καθιστούν ξεχωριστό στο θέαμα.

Μάρηδες

Οι Μάρηδες είναι γηγενείς πληθυσμοί στον κεντρικό τομέα του Βορείου Έβρου, σε 13 χωριά.

Τέσσερα χωριά στο Δήμο Ορεστιάδας στη Στέρνα, το Νεοχώρι, τη Παταγή και τα Αμπελάκια.

Φορεσιά

Το λευκό βαμβακερό πουκάμισο με ποδόγυρο και τραχηλιά γραμμένους στον αργαλειό. Βαμβακερά αλλά σε κόκκινο χρώμα ήταν και τα πουκάμισα τα νυφικά που κεντιόταν στον ποδόγυρο.

Χαρακτηριστικό εξάρτημα της γυναικείας φορεσιάς των μάρηδων είναι η τσούκνα και το φ'στάνι (φόρεμα). Η τσούκνα ήταν μαύρη μάλλινη και το φ'στάνι βαμβακερό σε σκούρο γαλάζιο ή πράσσινο χρώμα. Τα φ'στάνια ήταν «γιαλωμένα» (γιαλισμένα) από τον μπογιατζή.

Η τσούκνα είναι αμάνικο φόρεμα από λεπτό μάλλινο σκούρο ύφασμα. έχει κέντημα στην πλάτη την τραχηλιά, στις κουρφολήθρες καθώς και στον ποδόγυρο.

Το φ'στάνι είναι βαμβακερό αμάνικο φόρεμα πράσινο ή γαλάζιο που το διακοσμούσαν στον κόρφο και την πλάτη με επίραπτες κορδέλες χρυσές ή κίτρινες. Το φ'στάνι και η τσούκνα είχαν το ίδιο κόψιμο. Πρόσθεταν δε στο πλάϊ κάτω από τις μασχάλες κομμάτια από ζωηρόχρωμα αγοραστά υφάσματα τα «μπασκαλίδια».

Πάνω από την τσούκνα φορούσαν το «καπούδι» (γιλέκο) από μαύρο σαγιάκι ή την «γούνα» από άσπρη προβιά διακοσμημένη με μαύρο ύφασμα στα τελειώματα.

Η ποδιά στην περιοχή των Μάρηδων είναι υφαντή και ονομαζόταν «μισαλούδα». Εκτός από τις υφαντές ποδιές αργότερα άρχισαν να φορούν και ποδιές από αγοραστά υφάσματα στολισμένες με δαντέλες και πούλιες και κορδέλες σε ζωηρά χρώματα.

Τις γιορτές φορούσαν στα πόδια λευκές ή σκούρες μονόχρωμες κάλτσες με διάφορα σχέδια, γεμενιά (κλειστή παντόφλα) ή κοντούρια (παπούτσια με τακούνια). Συνήθιζαν πολλές φορές να φτιάχνουν και να φορούν και μέστια (υφασμάτινα παπουτσάκια κεντημένα με πολύχρωμες κλωστές και πούλιες).

Στο κεφάλι οι νέες γυναίκες φορούσαν λεπτό «τσεμπέρι» και κίτρινη με λουλούδια μαντίλα την «μπαρμπούλα». Πάνω από την κίτρινη μαντίλα «τζιβιρντούσαν» (σκάλωναν) μία δεύτερη άσπρη υφαντή μαντίλα με υφαντό διάκοσμο στη μία μόνο πλευρά διπλωμένη κατάλληλα. (Συνέντευξη 1 με Μαρία, Νεοχώρι 2015)

Τραγούδια επίσης ελληνόφωνα.

Μια κούπα, καλή κούπα (Επιτραπέζιο)

Τραγούδι: Χρυσή Συριτούδη, Αμπελάκια Έβρου
Ηχογράφηση: Αμπελάκια 28/01/2001
Κι μια κούπα, καλή κούπα, κι μια 'σημένια κούπα.
-Κερνάς μας κούπα μ', κέρνας μας, κέρνα μας ως ναφέξει,
κι εγώ είμ' ένα φτοθχό πιδί, κι χήρα μάνα έχω,
μένα μάνα μ' μι στίχησι', σι μια χήρα βουργάρα,
δώδικα χρόνια έκαμα, στα μάτια δεν την είδια.
Μια Κυριακή κι ένα πρωί, κι ένα Σάββατο βράδυ,
Ωγήκα κόρη που του λουτρό, κι νιος που του μπαρμπέρη.
-Δωσ' μου, κυρά μ', του δίκοιου μου να πα ν' αρραβωνιάσου.
-Αν θέλεις αρραβώνα συ, αν θέλεις ν' αρχινέψεις,
Δώδικα δούλις έχου γω, όποια ν' αρέσεις πάρε,
Αν θέλεις τη μαυρουδιρνή, αν θέλεις συ την άσπρη,
Αν θέλεις κι την κίτρινη, που 'νι φλουρί γιμάτη.
-Εγώ δούλα δε δούλιψα, δούλα μι λες να πάρω;
Εγώ κυρά δούλιψα, κυρά θέλου να πάρου.
-Αυτά τα λόγια αγόρι μου, τα λες σου για τη μένα;
Σύρ, πάνι' στη μάνα σου, να πας ν' αρραβωνιάσεις.
Κι όλων, υγειά σας, φίλοι μου.

Ξινιτιμένο μου πουλί.

Τραγούδι: Όμιλος Γυναικών Μορφωτικού Πολιτιστικού Συλλόγου Αμπελακίων Έβρου.
Ηχογράφηση: Αμπελάκια 28/01/01

Ξινιτιμέ- λυπημένο μου πουλί,
Ξινιτιμένο, λυπημένο μου πουλί.
Κι παραπουνιμένου, λυπημένο μου πουλί,
Κι παραπουνιμένου καϊκιουμένου' μου πουλί.

Η ξενιτιά, λυπημένο μου πουλί,
Η ξενιτιά σε χαίριτι.
Και ‘γω έχω τουν καημό σου,
Λυπημέενο μου πουλί,
Κι ‘γω έχω τον καημό σου, καϊκιωμένου μου πουλί.

Τι να σου στεί-, λυπημένο μου πουλί,
τι να σου στείλω ξένι μου.
Τι να σου προυβουδίσω, λυπημένο μου πουλί,
Τι να σου προυβουδίσω, καϊκιουμένου μου πουλί.

Σου στέλνω μη-, λυπημένο μου πουλί,
Σου στέλνω μήλο σέπιτι.
Κυδώνι μαραγξιάζει, λυπημένο μου πουλί,
κυδώνι μαραγξιάζει, καϊκιουμένου μου πουλί.

Σου στέλνω και, λυπημένο μου πουλί,
Σου στέλνω και τα δάκρια μου.
Σ’ ένα άσπρου μαντήλι, λυπημένο μου πουλί,,
Σ’ ένα άσπρο μαντήλι, καϊκιουμένου μου πουλί.

Λαχούν τα δα-, λυπημένο μου πουλί,
Λαχούν τα δάκρυα καφτιρά.
Ξι ‘κάψαν του μαντήλι, λυπημένο μου πουλί,
Κι ‘κάψαν του μαντήλι, καϊκιουμένου μου πουλί.

Μουσική και μουσικοί της Θράκης (2002).

Από τα εξέχοντα χορευτικά τραγούδια το «ξενιτεμένο μου πουλί», ένας ξεσυρτός χορός.

Όργανα και Οργανοπαίχτες

Η εξέλιξη των παραδοσιακών οργάνων:

Παραδοσιακά Όργανα (γενιά Α)

1. Γκάιντα
2. Καβάλ
3. Λύρα Θρακιώτικη
4. Ζουρνάς
5. Κρουστά (Νταούλι και Τουμπερλέκι)

Παραδοσιακά Όργανα (γενιά Β)

1. Κλαρίνο
2. Βιολί
3. Ούτι
4. Τζιουμπούς (έγχορδο μεταλλικό)
5. Ακορντεόν
6. Κρουστά

Τα κυρίαρχα όργανα κατά προσέγγιση για την κάθε ομάδα ήταν:

Στους Αρβανίτες: η γκάιντα ή το κλαρίνο και το βιολί

Στους Γκαγκαβούζηδες: η γκάιντα, το καβάλ, η λύρα, αλλά και το κλαρίνο και το βιολί

Στους Βυσσιώτες : το κλαρίνο, το βιολί και το ούτι

Στους Μάρηδες: η γκάιντα ή κλαρίνο και αργότερα το βιολί

Φυσικά και στα τέσσερα φύλλα υπήρχαν και τα αντίστοιχα κρουστά, σε σταθερή βάση, από τη δεύτερη γενιά οργάνων και μετά.

Όπου συναντά κανείς το κλαρίνο ή το βιολί θα πρέπει κανείς να συμπεριλάβει και τα υπόλοιπα όργανα της τοπικής κομπανίας (κλαρίνο, βιολί, ούτι).

Το τζιουμπούς, ένα άλλο έγχορδο μουσικό όργανο, έρχεται στον Έβρο μεταγενέστερα από το ούτι και συγκεκριμένα στη δεκαετία του 1950 ως υποκατάστατο του, επειδή ήταν δυνατότερο ηχητικά, ενώ το ούτι προϋπήρχε τουλάχιστον από τις αρχές του 20ού αιώνα.

Συμπεράσματα-προβληματισμοί-προτάσεις

Είναι φανερό πλέον ότι η γνωριμία της πολιτισμικής κληρονομιάς, μιας τόσο καινούργιας πόλης, είναι τεράστια. Η ποικιλία ενός τόπου σαν κι αυτού, πλούσιου σε μουσικούς δρόμους, μπορεί να απασχολήσει πολλούς ερευνητές στο μέλλον καθώς φθίνουν οι αναρτήσιμες πληροφορίες σχετικά με τα όσα αναφέρθηκαν. Η πρώτη ύλη είναι ακόμα εκεί, άφθαρτη και αυθεντική. Ο κόσμος ακόμα γλεντά και κρατά τα έθιμα του στο χρόνο..για πόσο ακόμα όμως!

Βιβλιογραφία

Γούναρης, Β.Κ., Μιχαηλίδης, Ι.Δ., Αγγελόπουλος, Γ.Β. (Επιμ) (1997). Ταυτότητες στη Μακεδονία. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Δαλάτσης, Δ.Χ. (2012). Οι Αρβανίτες της Ανατολικής Θράκης, Τόμος Α΄: Ιστορικά Στοιχεία για τους Αρβανίτες της Θράκης, Τόμος Β΄: Η Εθνικότητα των Αρβανιτών. Αθήνα: Εκδόσεις Νοών.

Δρούλια, Λ., Λιάβας, Λ. (1999). Μουσικές της Θράκης. Αθήνα: Σύλλογος «Φίλοι της Μουσικής».

Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Ζαλουφιώτικα», Ανακτήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://www.cheimonio.gr/

Κοζαρίδης, Χ. (2009). Εμείς οι Γκαγκαβούζηδες, Ταυτότητες - Ιστορικές Πηγές και η Πορεία μας μέσα στο Χρόνο. Κομοτηνή: Παρατηρητής της Θράκης.

Μάρηδες, το γνήσιο Θρακικό φύλο... (2015). Ανακτήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2015: https://sites.google.com/site/marhdes/

Μουσική και Μουσικοί της Θράκης (2002). Αλεξανδρούπολη: Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Δήμου Αλεξανδρούπολης.

Νικολαΐδης, Α. (2015). Οι φορεσιές. Λαογραφικός Πολιτιστικός Σύλλογος Άνω Οινόης Ορεστιάδας «Το Κρασοχώρι». Ανακτήθηκε την 1 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://krasochori.gr/tm/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%83%CE%B7/621-2/

Μπουνάρτζια. Μενεξέι (τραγούδια). 2015. Ανακτήθηκαν στις 10 σεπτεμβρίου 2015 από http://krasochori.gr/tm/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%83%CE%B7/%CF%84%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CE%B4%CE%B9%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CF%82/

Πολιτιστικός Σύλλογος Ζαλουφιώτικα (2015). Πολιτιστικός Σύλλογος,. Ανακτήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://www.tazaloufiotika.gr/index.php

Το καλαθάκι (τραγούδι). Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής». Ανακτήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://www.s-karatheodoris.gr/

Σπανός, Δ. (2013). Μουσικά Δίκτυα στο Βόρειο Έβρο. Ορεστιάδα: Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Νεολαίας Ν. Ορεστιάδας «Οι Θράκες».

Συνέντευξη με Ελένη Φιλιππίδου (Σεπτέμβριος 2015).

Συνέντευξη με Κυριακή Βογά (Σεπτέμβριος 2015).

Συνέντευξη 1 με Μαρία, Νεοχώρι (Οκτώβριος 2015).

Συνέντευξη 2 με Μαρία, Νέα Βύσσα (Σεπτέμβριος 2015).

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 303-314

ΜΟΥΣΙΚΟΧΟΡΕΥΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Δημήτριος Σπανός

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Έβρος, συνιστά γεωγραφικά μια περιοχή στην οποία κατοικούν διάφορες πληθυσμιακές ομάδες (Χτούρης 1999) γηγενών και προσφύγων από το χώρο της «πάλαι ποτέ» ενιαίας Θράκης, βάσει των πολιτικών και γεωγραφικών ανακατατάξεων (Κοζαρίδης 2006), που επέφεραν τα επακόλουθα της μικρασιατικής καταστροφής του 1922, στον τόπο. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας συγκεκριμένα, εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από το Καραγάτς (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010), μετά την εκχώρηση του στην Τουρκία το 1923, αλλά και από την Αδριανούπολη. Από τα κρίσιμα αυτά χρόνια και έπειτα, ο Έβρος γενικότερα και η περιοχή της Ορεστιάδας ειδικότερα, αποτέλεσε έναν τόπο, στον οποίο εγκαταστάθηκαν προσφυγικές ομάδες κοντά στους γηγενείς πληθυσμούς, άλλοτε στους ίδιους οικισμούς με αυτούς και άλλοτε σε νέες εστίες. Οι πληθυσμοί αυτοί, συντηρούσαν μέχρι και την κομβική δεκαετία (των πολέμων) του 1940 τις τοπικές ιδιαιτερότητες τους, όπως είναι τα τραγούδια, οι χοροί, οι φορεσιές, τα ήθη, τα έθιμα τους κ.ά., τα οποία τους συνέδεαν με τους ανθρώπους που ανήκαν στην ίδια πολιτισμική ομάδα, ενώ ταυτόχρονα τους διαχώριζαν από τον «άλλο» - γείτονα τους. Η ετερότητα αυτή, αμβλύνθηκε μετά τα δύσκολα αυτά χρόνια και εντάχθηκαν σταδιακά όλοι αυτοί οι πληθυσμοί, στον ομοιογενή κορμό του «έθνους – κράτους» (Λέκκας 2001), καθώς οι νεότεροι πολιτικοί – κοινωνικοί – οικονομικοί προσανατολισμοί τους, δημιούργησαν νεότερα κριτήρια ένταξης ή διαφοροποίησης των ανθρώπων του τόπου. Όλα τα παραπάνω, από τη δεκαετία του 1950 και έπειτα, μαζί και με το φαινόμενο της μετανάστευσης, το οποίο κυριάρχησε από τη δεκαετία του 1960 έως και τις αρχές της δεκαετίας του 1970 στην κοινωνική πραγματικότητα της περιοχής, επέφεραν μεταβολές στο πολιτισμικό γίγνεσθαι, το οποίο έλαβε χαρακτηριστικά ομογενοποίησης και συλλογικής ταυτότητας, ιδιαίτερα κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980. Μετά την πορεία αυτή, από τα χρόνια του 1990 και μετά, άρχισε μια αντίστροφη διαδρομή αναζήτησης και εξειδίκευσης των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων, που είχαν ακόμη να μεταφέρουν δείγματα του θρακιώτικου πολιτισμού.

Λέξεις κλειδιά: *Παράδοση, πολιτισμός, μουσική, χορός, Ορεστιάδα*

Εισαγωγή

Στην ενότητα αυτή θα ασχοληθούμε με τις μουσικές και χορευτικές πολιτισμικές πρακτικές στην περιοχή της Ορεστιάδας, όπως αυτές διαμορφώθηκαν από την ίδρυση της πόλης και μετέπειτα. Θα παρακολουθήσουμε τις κοινωνικές, πολιτικές και εθνικές εξελίξεις στην περιοχή από την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όπου αρχίζει να αλλάζει το status quo στη Θράκη (Βακαλόπουλος, 2007) με τη δημιουργία εθνικών κρατών στον ομώνυμο χώρο, τη μικρασιατική καταστροφή, τη Συνθήκη της Λωζάνης που ακολούθησε το 1923 και την ίδρυση νέων εστιών. Παράλληλα, θα αναλύσουμε τις πτυχές του πολιτισμικού και πολιτιστικού μουσικού και χορευτικού τοπίου του ευρύτερου τότε χώρου της Θράκης από τις αρχές του 20ού αιώνα, για να κατανοήσουμε τα μουσικά ιδιώματα του χώρου. Από την ίδρυση της Ορεστιάδας το 1923 και έπειτα θα εστιάσουμε στο νέο αυτό αστικό κέντρο του Έβρου και ειδικότερα στις παραδόσεις των προσφυγικών αλλά και των γηγενών θρακικών πληθυσμών, που εποίκισαν τον τόπο αυτό, παρατηρώντας όλες τις πτυχές της νεοελληνικής ιστορίας, όπως και της τοπικής ιστορίας της επαρχίας να διαπλέκονται με την πολιτισμική

δράση των κατοίκων αυτών. Έτσι, περιδιαβαίνοντας τις δεκαετίες, θα εντοπίσουμε όλες εκείνες τις παραμέτρους των κοινωνικών εξελίξεων και των διαφοροποιήσεων των γενεών να αφορούν αντιστοίχως τη μουσική, χορευτική, αλλά και πολιτισμική ταυτότητα των κατοίκων, η οποία εν τέλει είναι και η ταυτότητα του νεοέλληνα (με την ευρύτερη χρονικά έννοια του όρου) Εβρίτη κατοίκου, της ομώνυμης περιοχής.

Παραδόσεις από τις παλιές πατρίδες

Η μουσικοχορευτική παράδοση του τόπου ήταν ζώσα και αποτελούσε μέρος της καθημερινότητας, όπως και πολιτισμική έκφραση των κάθε λογής κοινωνικών εκδηλώσεων του βίου των ανθρώπων της εποχής, μέχρι και την περίοδο της οριστικής χάραξης των συνόρων. Υπήκοοι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας οι Θρακιώτες, διέμεναν στον ενιαίο χώρο της «πάλαι ποτέ» Θράκης και διατηρούσαν ως βασική αρχή διάκρισης τους το θρησκευτικό δόγμα και κατόπιν την εθνική ταυτότητα, ιδίως μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα που αρχίζει η «εθνογένεση» στα Βαλκάνια. Με γνώμονα τούτο, οι κάτοικοι της ομώνυμης περιοχής (όπως συνέβαινε βέβαια και γενικότερα στα πλαίσια της εν λόγω αυτοκρατορίας), διαχωρίζονταν κατά βάση στο millet των Ρωμιών και των Τούρκων, με βάση το θρήσκευμα και όπως γίνεται ευκόλως αντιληπτό, με τον «άλλο» δεν υπήρχαν προσμίξεις, εκτός από ορισμένες συνδιαλλαγές, οι οποίες εντάσσονταν στα πλαίσια των απαραίτητων δοσοληψιών, για τα δεδομένα της εποχής. Βεβαία, στο millet των Ρωμιών εντάσσονταν διάφορες ομόδοξες εθνικότητες, όπως Βούλγαροι, Σέρβοι, Ρουμάνοι κ.ά. Όμως, η βασική τους διάκριση, ήταν αυτή των δύο υποδιαιρέσεων, μέχρι την περίοδο της «βουλγαρικής εθνογένεσης», από τη δεκαετία του 1870 (Μπράβος 2004) δηλαδή και έπειτα. Μέχρι τότε, οι πολιτισμικές πρακτικές του παραδοσιακού βίου των Ελλήνων Θρακιωτών, εμπεριείχαν σε κάποιο βαθμό αλληλεπιδράσεις και με περιπτώσεις γαμήλιων ανταλλαγών με το γειτονικό βουλγαρικό λαό, ενώ μπορούμε να πούμε ότι διατηρούσαν τη διάκριση της εθνικότητας, σε «εθνοτική» βάση. Από την ίδρυση της βουλγαρικής εξαρχίας το 1870, διαφοροποιήθηκαν τα πράγματα, καθώς οι Βούλγαροι προσπάθησαν με κάθε τρόπο να διαχωρίσουν τη θέση τους από τους Έλληνες, ώστε να υποστηρίξουν την εθνική τους υπόσταση στο γεωγραφικό χώρο της Θράκης, με στόχο να αποτελέσει τόπο των εθνικών τους συνόρων. Έτσι αρχίζει μια μακρά περίοδος, για μια πεντηκονταετία περίπου μέχρι και τη δεκαετία του 1920, όπου οι ελληνικοί πληθυσμοί βρίσκονται σε αντιπαραθέσεις με Βούλγαρους, ενώ από την περίοδο του κινήματος των Νεοτούρκων το 1908 (Μπράβος 2004) και μέχρι την οριστική έκβαση των εθνικών αγώνων το 1922, εγκαινιάζεται μια νέα περίοδος μαχών και με τους Τούρκους. Ο χώρος της Θράκης γίνεται θέατρο πολλών συγκρούσεων και οι ελληνικοί πληθυσμοί, γνωρίζουν τον πόλεμο και την προσφυγιά, πολλές φορές τη δεκαετία (1912-1922), με τη συνεχή ανακατάληψη του χώρου, από Έλληνες, Βούλγαρους και Τούρκους. Συνεπώς, αντιλαμβανόμαστε την κρισιμότητα των χρόνων που προηγήθηκαν της τελικής χάραξης των συνόρων και βλέπουμε την έννοια του «ανήκειν» σε κάποια εθνοπολιτισμική ομάδα, σε κάποια «ράτσα» όπως λένε και οι άνθρωποι της περιοχής, να αποτελεί γεγονός καθοριστικής σημασίας. Τούτο συνέβαινε λόγω των αναγκών ένταξης σε μια «μεγαλύτερη οικογένεια» από αυτή των κατά τόπους κοινοτήτων τους, με βάση βέβαια «φυλετικά» κριτήρια που ανάγονταν στον παλιότερο τρόπο καταγωγής τους, στην κοινή ενδυμασία τους, στις κοινές τοπικές γλωσσικές διαλέκτους κ.ά. Ο χώρος στον οποίο κινούνταν οι εν λόγω εθνοπολιτισμικές ομάδες, ήταν γεωγραφικά, αλλά και πολιτισμικά αυτός, πέραν των αναγκαίων συνδιαλλαγών με τους άλλους ελληνικούς πληθυσμούς και τους άλλους λαούς δευτερευόντως, προς εξυπηρέτηση διαφόρων πτυχών του βίου τους.

Οι θρακικές «φυλετικές» κοινωνίες διατήρησαν όλες εκείνες τις ιδιαιτερότητες εντός των ορίων τους σε ο,τι αφορά τη μουσικοχορευτική παράδοση και όχι μόνο, έως το βίαιο εκπατρισμό τους. Μέχρι το σημείο αυτό - καμπή, μουσική, χορός και πολιτισμός, ήταν έννοιες ταυτόσημες και δομούνταν στα πλαίσια μιας ορισμένης περιοχής, όπου εντοπίζονταν τα χωριά της εκάστοτε «ράτσας», συμπεριλαμβανομένου και ενός συνήθως αστικού κέντρου, μικρότερης ή μεγαλύτερης εμβέλειας. Καίριας σημασίας γεγονός φυσικά, ήταν πως όλες οι παραπάνω έννοιες, εξέφραζαν τις συγχρονικές ανάγκες του ανθρώπου της υπαίθρου των

αρχών του 20ού αιώνα, σύμφωνα με τα τότε δεδομένα, καθώς τα αστικά κέντρα πάντοτε λειτουργούσαν σε πιο εκσυγχρονιστική και πολυπολιτισμική βάση.

Εικόνα 1. Γάμος στα Πετρωτά Τριγώνου Ορεστιάδας, αρχές δεκαετίας του 1950 (Αρχείο Σταύρου Παπαθανάκη - Βορέα magazin).

Οι άξονες του κύκλου του χρόνου και του κύκλου της ζωής, δομούσαν τον εθιμικό βίο (Καψάλης 2009) του ανθρώπου της θρακικής επαρχίας και έτσι όλες οι πολιτισμικές και συνάμα μουσικοχορευτικές επιτελέσεις εντοπίζονταν στα πλαίσια αυτά, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των τραγουδιών και συνάμα χορών της Θράκης, συνδέονταν με τις περιστάσεις αυτές. Η γαμήλια παράδοση καταλάμβανε τη μερίδα του λέοντος στα τελετουργικά δρώμενα (Σπανός – Αγγούσης 2006) του κύκλου της ζωής, με τη γέννηση και τον αρραβώνα, να έπονται στη θεματολογία των τραγουδιών και των εθίμων. Στον κύκλο του χρόνου (Ζιώγας 2012), κεντρική θέση κατείχαν τα πασχαλιάτικα και τα χριστουγεννιάτικα άσματα, τα οποία συνδέονταν και με το φύλο (Καψάλης 2009) ανά περίσταση (άνδρες τα Χριστούγεννα και γυναίκες το Πάσχα). Σημαντική θέση ανάλογα με την κοινότητα, διατηρούσε το πανηγύρι της, όπως και το «κουρμπάνι» (βραστό φαγητό από θυσία ζώου) προς τιμήν κάποιου αγίου, άρρηκτα συνδεδεμένα με τη θρησκεία, μαζί με κάποιες άλλες εποχιακές εορτές, ανάλογα με τον εθιμικό βίο του κάθε χωριού. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά συνέθεταν την πολιτιστική ταυτότητα της κάθε κοινότητας σε πρώτο επίπεδο, ενώ σε δεύτερο τη συνέδεαν και με τα άλλα χωριά της ίδιας ομάδας, όπου διαμέσου των κάθε λογής δρωμένων, τροφοδοτούνταν αμφίδρομα το μουσικό και χορευτικό τους υπόβαθρο. Λόγου χάριν, η μουσικοχορευτική παράδοση της επαρχίας Καβακλί στη Βουλγαρία, διαφοροποιούνταν υφολογικά από αυτή της επαρχίας Διδυμοτείχου, όπως και από αυτή της επαρχίας Ραιδεστού. Ο εκάστοτε τόπος παρουσίαζε τις ιδιαιτερότητες του από γεωγραφικής άποψης, μιας και οι τρεις περιοχές ήταν αρκετά απομακρυσμένες μεταξύ τους για τα δεδομένα της εποχής. Το γεγονός αυτό οδηγούσε σε διαφορετικά μουσικά ηχοχρώματα, που προέκυπταν από την ιδιοσυγκρασία και τον τρόπο σκέψης των ανθρώπων της εκάστοτε περιοχής, διατηρώντας πάντοτε όμως ένα κοινό παρονομαστή ως υπόβαθρο, ο οποίος ήταν η θρακιώτικη μουσική. Διαφορετικά ήταν π.χ. τα βιώματα του «παράλιου» Ραιδεστινού, από αυτά του «ορεινού» Καβακλιώτη και του «καμπίσιου» «Διμοτιανού» (με το επίθετο αυτό, στις τοπικές διαλέκτους χωριών του Έβρου, αποκαλούσαν τους κατοίκους του

Διδυμοτείχου με την ευρύτερη βέβαια έννοια του επιθέτου, ως μέρος μιας ευρύτερης περιοχής).

Εικόνα 2. Το αποκριάτικο δρώμενο του «Μπέη» στο Σπήλαιο Τριγώνου Ορεστιάδας, αρχές της δεκαετίας του 1950 (Αρχείο Σταύρου Παπαθανάκη - Βορέα magazin).

Παραδόσεις της «νέας» περιοχής Ορεστιάδας (Μεσοπόλεμος)

Η εικόνα αυτή αλλάζει δραματικά μετά τα γεγονότα του 1922 και τις συνθήκες που ακολούθησαν, καθώς ο γεωγραφικός χώρος, παύει να αποτελεί συνάμα τον ίδιο μουσικό και χορευτικό τόπο. Π.χ., ο Ραιδεστινός βρίσκεται στην Καβάλα και ο Καβακλιώτης στα Κουφάλια του νομού Θεσσαλονίκης, ενώ ο «Διμοτιανός» παραμένει και πάλι στον τόπο του, καθώς μόνο η Δυτική Θράκη απομένει πλέον εντός των ελληνικών συνόρων. Όμως, η εγκατάσταση των προσφύγων, δεν έγινε με βάση τα τοπικά πολιτισμικά κριτήρια της κάθε περιοχής, αλλά με βάση τις δημογραφικές ανάγκες από τη μετακίνηση των επίσης ανταλλάξιμων Τούρκων και Βουλγάρων που άφησαν κενές ολόκληρες περιοχές στη Μακεδονία (Αγγελόπουλος 1997) και τη Θράκη, όπως και τις δυνατότητες επαγγελματικών πόρων, ανά περιοχή. Έτσι, χωριά της ίδιας ομάδας έπαψαν να είναι γειτονικά, αλλά και οι ίδιες ακόμη κοινότητες διασπάστηκαν, με αποτέλεσμα κάτοικοι του ίδιου εγκαταλελειμμένου πατρογονικού οικισμού να βρίσκονται στον Έβρο, ενώ άλλοι συγγενείς τους στα περίχωρα της Θεσσαλονίκης. Αυτή η βίαιη αποκοπή από τη σταθερή για χρόνια ή και αιώνες κατάσταση, συντέλεσε στην απώλεια στοιχείων της μουσικής και χορευτικής παράδοσης των περιοχών αυτών, καθώς έπαψε να ισχύει η τοπική πολιτισμική βάση με τον ίδιο, τον «αδελφό» (από χωριό της ίδιας πολιτισμικής ομάδας) και τον «άλλο» (από άλλη πολιτισμική ομάδα). Τούτο συνέβη κατά πρώτον, γιατί οι νέοι οικισμοί δεν εποικίστηκαν αποκλειστικά από κατοίκους με κοινή καταγωγή, κατά δεύτερον γιατί διασπάστηκαν ακόμη και μικρές κοινότητες προσφύγων με αποτέλεσμα να διασκορπιστούν ανά τη χώρα και κατά τρίτον γιατί αναμείχθηκαν με γηγενείς πληθυσμούς. Τα παραπάνω γεγονότα, με τη διασπορά των πληθυσμών αυτών, είχαν ως αποτέλεσμα την αρχή της εγκατάλειψης της κοινής παράδοσης ανά ομάδα. Οι μουσικοί της κάθε κοινότητας διασκορπίστηκαν σε διάφορα μέρη και έτσι πληθυσμοί ορισμένων κοινοτήτων δεν είχαν πλέον μουσικούς, το ίδιο συνέβη και με τους «βιωματικούς» τραγουδιστές από το «χοροστάσι», άνδρες και γυναίκες κυρίως που διατηρούσαν τη μουσικοχορευτική παράδοση στις εκφάνσεις των πολιτιστικών δράσεων τους. Ακόμη, πολλοί βρέθηκαν να αποτελούν μειοψηφία στη νέα πατρίδα και να

αποδοκιμάζεται η παράδοση τους ως ξένη και χαρακτηριζόμενη μειονεκτικά ως «τουρκόσπορη», «βουλγάρικη» κλπ., με αποτέλεσμα να αποκρύπτεται και από τους ίδιους, ως προβληματική. Σε άλλη πάλι περίπτωση, όπου στον ίδιο οικισμό βρίσκονταν διάφοροι θρακικοί πληθυσμοί, γηγενείς και πρόσφυγες μαζί, ο ένας δανείστηκε στοιχεία από την παράδοση του άλλου, αναδομώντας την σε νέα βάση ή και «ελαφρύνοντας» την, ώστε να γίνει πιο όμοια με αυτή των «άλλων». Όλα τα παραπάνω, έλαβαν χώρα τα πρώτα χρόνια μετά την προσφυγιά, την περίοδο του μεσοπολέμου δηλαδή, σε συσχετισμό με την πρόοδο της κοινωνίας, την εισαγωγή νέων μουσικών ρευμάτων, τη διάδοση του ρεμπέτικου, της καντάδας κ.ά., όπως και το σταδιακό παραμερισμό της τοπικής παράδοσης από το προσκήνιο. Απότοκο αυτών, ήταν οι πτυχές της μουσικής και χορευτικής παράδοσης, να ατονίσουν, να εξαλειφθούν σταδιακά ή και να τροποποιηθούν σημαντικά, με την πάροδο των χρόνων.

Η έντονη αναφορά στο προσφυγικό στοιχείο για την επαρχία Ορεστιάδας, πραγματοποιείται γιατί ο κυριότερος όγκος του πληθυσμού του χώρου, προέρχεται κυρίως από περιοχές της Ανατολικής και δευτερευόντως της Βόρειας Θράκης, από τους οποίους κατέφθασαν ως πρόσφυγες στον ομώνυμο χώρο. Οι σημαντικότερες προσφυγικές πληθυσμιακές ομάδες που εγκαταστάθηκαν στο χώρο ήταν οι Γκαγκαβούζηδες (Κοζαρίδης 2009), οι Αρβανίτες (Δαλάτσης 2012), όπως και οι αστικοί πληθυσμοί των περιχώρων της Αδριανούπολης, ενώ διάσπαρτοι πρόσφυγες από τη Βόρεια Θράκη, εποίκισαν ως επί το πλείστον χωριά των σημερινών δημοτικών ενοτήτων Τριγώνου και Κυπρίνου Ορεστιάδας. Στην περιοχή του σημερινού «καλλικρατικού» δήμου Ορεστιάδας, υπήρχαν λίγα ελληνικά χωριά, καθώς κάποιοι οικισμοί δημιουργήθηκαν σχεδόν εκ του μηδενός, ενώ σε κάποιους άλλους κατοικούσαν Τούρκοι ή Βούλγαροι. Συγκεκριμένα, στην περιοχή του Τριγώνου υπήρχαν τα ελληνικά χωριά Πετρωτά, Πεντάλοφος, Μηλιά, Θεραπειό, όπως και τα χωριά Μπάρα και Γυαλιά, τα οποία εγκαταλείφθηκαν σταδιακά, λόγω της «ακριτικότητας» του χώρου και της απώλειας καλλιεργήσιμης έκτασης τους από την ελληνική επικράτεια, που παραχωρήθηκε στη Βουλγαρία. Από τη διάλυση των χωριών αυτών, δημιουργήθηκαν τα χωριά Πλάτη και Ελιά, ενώ ενισχύθηκαν πληθυσμιακά, το Σπήλαιο, η Λεπτή και η Στέρνα (Κυρκούδης 2004). Τα παραπάνω χωριά εντάσσονται στην πολιτισμική - «ενδυματολογική» ομάδα των χωριών των Πετρωτών (Ζιώγας 2011). Άλλα γηγενή χωριά στην «παράρδια» περιοχή ήταν τα Κόμαρα, ο Κυπρίνος και η Ζώνη, που εντάσσονται στην πολιτισμική - «ενδυματολογική» ομάδα των χωριών του Ορτάκϊοι. Επίσης, γηγενή χωριά που θα τα χαρακτηρίζαμε «αστικά», λόγω της γειτνίασης (και του τύπου ένδυσης) τους με την Αδριανούπολη, ήταν τα Μαράσια, τα Ρίζια και οι Καστανιές. Από την πολιτισμική - «ενδυματολογική» (Ζιώγας 2011) ομάδα των Μάρηδων (Ασπρογέρακας 2001), τα χωριά που προϋπήρχαν (στην επικράτεια του σημερινού δήμου Ορεστιάδας), ήταν η Στέρνα, το Νεοχώρι, η Παταγή και τα Αμπελάκια και από την πολιτισμική - «ενδυματολογική» ομάδα των Μεταξάδων (Ζιώγας 2011), τα χωριά Χανδράς, Μεγάλη και Μικρή Δοξιπάρα (στην εμβέλεια του σημερινού δήμου Ορεστιάδας), ενώ ελάχιστοι Έλληνες γηγενείς από τα γύρω χωριά και από παλιότερη μετεγκατάσταση εντοπίζονταν στο χωριό Λεπτή, μαζί με Τούρκους. Ένα ακόμη χωριό που υπήρχε στην περιοχή ήταν ο Σάκκος (Καράσακλι) που ιδρύθηκε το 1892 από Αρβανίτες του Μ. Ζαλουφιού, τριάντα χρόνια πριν τον ερχομό και των άλλων προσφυγών (1922). Βεβαίως, κάποιες συστάδες χωριών των παραπάνω ομάδων, συνέχιζαν (και συνεχίζουν) παραπλεύρως γειτονικά στην περιοχή του Διδυμοτείχου, καθώς οι διοικητικές διαιρέσεις του Έβρου, δεν αφορούν και την πολιτισμική ομοιογένεια, όπως επίσης δεν ορίζουν και το τέλος των δρόμων εμπορίου και πολιτισμού.

Τα μουσικά όργανα που έφεραν οι πρόσφυγες ήταν τα ίδια λίγο έως πολύ, με αυτά των γηγενών και οι διαφοροποιήσεις παρατηρούνταν κυρίως μεταξύ των αστικών κέντρων και των ορεινών - ημιορεινών περιοχών, όπου στην πρώτη περίπτωση επικρατούσαν μουσικά όργανα «κλειστού» χώρου και στη δεύτερη «ανοικτού» χώρου. Ως προς το ρεπερτόριο για το χώρο της Θράκης, πρέπει να πούμε ότι εντοπίζονταν διαφοροποιήσεις μεταξύ των περιοχών, οι οποίες επέρχονταν σταδιακά σε ένα γεωγραφικό χώρο που εκτείνονταν από τη Φιλιππούπολη μέχρι και την Κωνσταντινούπολη. Η ίδια οργανολογική κατάσταση επικράτησε και στην περιοχή της Ορεστιάδας ολόκληρη την περίοδο του μεσοπολέμου μέχρι

και τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με περαιτέρω επέκταση των μουσικών οργάνων «κλειστού χώρου» και τη μείωση των «ποιμενικών» οργάνων, μιας και οδηγούμαστε σταδιακά σε σύγχρονες μορφές πολιτιστικής συγκρότησης.

Συγκεκριμένα η γκάιντα, η φλογέρα, το καβάλ(ι) (Αυδίκος 2002) και κάπως πιο σπάνια η θρακιώτικη λύρα ήταν τα όργανα (Σπανός 2013) που επικρατούσαν στις αγροτικές περιοχές, σε συνδυασμό και με τους «νταχαρέδες» - κρούστα όργανα, που εντοπίζονταν σε μικρότερη εμβέλεια. Στις αστικές περιοχές και τα περίχωρα τους επικρατούσαν το κλαρίνο, το βιολί και το ούτι, ενίοτε συνοδευόμενα και από κάποιο κρουστό (πιο περιστασιακά και σε λίγες περιοχές), ενώ ως εξαίρεση του κανόνα στον ευρύτερο χώρο της Θράκης και μόνο στα μεγάλα αστικά κέντρα της Ανατολικής Θράκης, μπορούσε να συναντήσει κανείς το κανονάκι. Τα κρουστά γενικότερα και ιδιαίτερα τα νταούλια και οι ζουρνάδες, συνδέονταν με το μουσουλμανικό στοιχείο, οπότε δεν θεωρούνταν αντιπροσωπευτικά όργανα, καθώς εντάσσονταν στα μουσικά όργανα του «άλλου». Πολύ αργότερα και σχεδόν ταυτόχρονα με την εμφάνιση της θρακιώτικης δισκογραφίας, παρουσιάστηκε το τουμπελέκι. Στην ευρύτερη περιοχή της Ορεστιάδας καθ' όλη την περίοδο του μεσοπολέμου, απαντάται σε μεγάλο εύρος η γκάιντα και την ακολουθεί σε δεύτερη μοίρα η φλογέρα με το καβάλ(ι), ενώ η θρακιώτικη λύρα σχεδόν εξαφανίζεται την εν λόγω περίοδο, καθώς απειροελάχιστοι είναι αυτοί που ασχολούνται με το όργανο αυτό. Τα χρόνια αυτά, επεκτείνουν τη δράση τους οι λεγόμενες «παρέες» (μουσικών) αποτελούμενες από κλαρίνο, βιολί και ούτι (κατά βάση), οι οποίες προϋπήρχαν βέβαια, αλλά σε μικρότερο εύρος, καθώς ήταν όργανα που έκαναν σταθερά την εμφάνιση τους, από τις αρχές του 20ού αιώνα, ως κομπανία όλα μαζί. Έτσι, οι μουσικοί που έπαιζαν τα συγκεκριμένα όργανα ήταν κάπως ελάχιστοι για να καλύψουν τις μουσικές ανάγκες της περιοχής Ορεστιάδας, αλλά και Διδυμοτείχου, μιας και οι επαρχίες αυτές αποτελούν «συγκοινωνούντα» μουσικά δίκτυα (Σπανός 2013), καθώς οι μουσικοί δρόμοι οδηγούν μέχρι το σημείο εκείνο, όπου υπάρχουν αντίστοιχες πολιτισμικές ανάγκες. Εξαιτίας των παραπάνω αναγκών λοιπόν, οι γκάιντες και τα άλλα «ποιμενικά» όργανα, κάλυπταν μουσικά τα κατά τόπους γλεντικά επεισόδια, θεωρούμενα όμως υποδεέστερα σύμφωνα με τις αντιλήψεις της εποχής, έναντι της κομπανίας με τα «κλαρίνα», γι' αυτό και αντικαταστάθηκαν σύντομα από τα όργανα αυτά, ειδικότερα στις μετέπειτα δεκαετίες.

Στο χοροστάσι των κοινοτήτων (Βραχιόλογλου 2008) της ομώνυμης περιοχής κυριαρχούσαν οι κυκλικοί χοροί, που πραγματοποιούνταν συνήθως κάθε Κυριακή και κάθε γιορτή, ή συνόδευαν κάποιο δρώμενο. Στους χορούς αυτούς κυριαρχούσαν με τα τραγούδια τους οι γυναίκες, οι οποίες συνόδευαν με φωνητικό τραγούδι ανά ζεύγη (συνήθως 2 μπροστά και 2 πίσω), τους χορούς τους. Οι άνδρες έμπαιναν στα γλέντια αυτά στην πορεία, συχνά όταν υπήρχε συνοδεία από μουσικά όργανα και είχαν κυρίαρχη θέση στον κύκλο, καθώς προηγούνταν από τις γυναίκες και «διοικούσαν» το χορό, με βάση τα πρότυπα της τότε ανδροκρατούμενης θρακικής κοινωνίας της υπαίθρου. Μάλιστα ο τελευταίος άνδρας χορευτής, θα έπρεπε να έχει κάποια συγγένεια ή κάποια σχέση με την πρώτη χορεύτρια, ειδάλλως μετακινούνταν στις θέσεις και δεν πιανόταν ή αλλού πάλι, πιανόταν μόνο από το μαντίλι της γυναίκας. Το ύφος μεταξύ των δύο φύλων ήταν αρκετά διαφορετικό, καθώς οι γυναίκες έκαναν σεμνές και μετρημένες κινήσεις, χωρίς μεγάλες άρσεις, ενώ οι άνδρες χόρευαν πιο δυναμικά, με χτυπήματα χεριών, ποδιών και «κλώσιμο» (τύλιγμα) του κύκλου σε μερικά χωριά. Ζευγαρωτοί χοροί επιτελούνταν (σπανιότερα σε σχέση με το σήμερα) μόνο από συγγενικού βαθμού τελεστές σε ορισμένα γλέντια, όπως στους γάμους και κυρίως σε κλειστούς χώρους, ενώ η συνήθης πρακτική επιτέλεση των «ελεύθερων» χορών, ήταν σε διάταξη πορείας, στα πλαίσια των διαφόρων δρωμένων και πρωτίστως των γαμήλιων. Το ίδιο ίσχυε περίπου και για τους μιμικούς χορούς, οι οποίοι συναντιόταν συνήθως στα σπίτια και όχι στις πλατείες και σχεδόν κατά κόρον στο γάμο και μάλιστα προς το τέλος του γλεντιού, ως επωδός του.

Ο κυριότερος τύπος χορού είναι αυτός του «ζωναράδικου» 6/8, ο οποίος περιλαμβάνει μια μεγάλη οικογένεια με πολλές παραλλαγές ανά χωριά διαφορετικής πολιτισμικής καταβολής και τον συναντάμε με πολλές ονομασίες όπως: «πλαλ'τός (Καψάλης 2009), νταϊακουτός, κουσιαχτός, κλουστρός», κ.ά. Άλλη μεγάλη κατηγορία είναι αυτή των «συρτών», που περιλαμβάνει συρτούς χορούς σε δυο ρυθμικές αγωγές, αυτή του «συρτού» 7/8 και του

«συρτού – συγκαθιστού» 9/8, επίσης με αρκετές ονομασίες, αλλά λιγότερες αλλαγές στο χορευτικό τους μοτίβο. Η τρίτη μεγάλη κατηγορία είναι αυτή των «ξισυρτών» 2/4, που περιλαμβάνει επίσης πλείστα όσα τραγούδια και κάποιες μικρές παραλλαγές στο βηματισμό και την ονομασία. Οι λεγόμενοι «συγκαθιστοί» χοροί σε μέτρα 9/8 και 7/8 - (γνωστός και ως «μαντιλάτος»), καταλαμβάνουν μια επίσης μεγάλη ομάδα χορών, μαζί και με τον «καρσιλαμά» σε μέτρο και πάλι 9/8, με διαφορετική ρυθμική αγωγή όμως από αυτό του «συγκαθιστού». Εξαίρεση των τύπων των ζευγαρωτών χορών αποτελεί ο «κουτσός» 2/4, που εντοπίζεται στη Νέα Βύσσα, αλλά και σε «γκαγκαβούζικα» χωριά (κατά βάση). Ο χορός «μπαϊντούσκα», εμφανίζει ρυθμική αγωγή μέτρου 5/8, χαρακτηριστικό μοτίβο για την περιοχή της Θράκης, αν και δεν συναντάται στο ίδιο εύρος με τους παραπάνω χορούς, καθώς εντοπίζεται κατά τα παλιότερα χρόνια, κυρίως σε προσφυγικούς πληθυσμούς από τη Βόρεια Θράκη (Ρόμπου – Λεβίδη 1999). Ο τύπος του «ταπεινού» χορού, παρεμφερής με το ύφος ορισμένων «ξισυρτών», απαντάται σε ορισμένα χωριά με διάφορες ρυθμικές αγωγές 2/4, 3/8, 5/8 και ιδιαίτερα σε χωριά με γηγενή πληθυσμό. Ακόμη, συναντάμε και το χασάπικο χορό 2/4, με τις τοπικές ιδιαιτερότητες στο βηματισμό του, χωρίς να αποτελεί όμως βασικό χορευτικό μοτίβο στην περιοχή. Κλείνοντας, θα πρέπει να πούμε ότι το τοπικό μουσικό ρεπερτόριο, εμπεριέχει μια πλειάδα έρρυθμων και ελευθέρου ρυθμού «καθιστικών» τραγουδιών, σε όλες τις πολιτισμικές ομάδες, που συναντιόνταν σε πολλές περιστάσεις του εθιμικού τους βίου και των διαφόρων πτυχών του κοινωνικού τους βίου. Σε ό,τι αφορά το τοπικό αστικό κέντρο της Ορεστιάδας, αξίζει να σημειωθεί, ότι οι πληθυσμοί από το πολυπολιτισμικό και κοσμικό προάστιο του Καραγάτς και την Αδριανούπολη, είχαν κυρίως υιοθετήσει τον αστικό και δυτικό τρόπο διασκέδασης με τα συγχρονικά μουσικά ρεύματα της εποχής, διατηρώντας όμως μερικά στοιχεία της θρακιώτικης μουσικής και χορευτικής παράδοσης, παρόμοια με αυτά των «γειτονικών αστικών χωριών της Αδριανούπολης».

Πόλεμοι Δεκαετίας 1940

Η έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου διακόπτει βίαια για δεύτερη φορά το κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι της περιοχής. Η πρόσκαιρη μετάβαση στην ομαλότητα μετά τα δραματικά γεγονότα του ’22, στο αναδιαμορφωμένο «μεσοπολεμικό» περιβάλλον της περιοχής Ορεστιάδας, παύει να υπάρχει και να λειτουργεί μετά την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου το 1940. Η περιοχή μέσα από τη μπόρα των πολέμων, αποκομίζει ένα υψίστης σημασίας αγαθό, την ομογενοποίηση των πληθυσμών της. Τούτο, επιτυγχάνεται μέσω της ένταξης τους στα εθνικά ιδεώδη, υπό την αιγίδα του ελληνικού κράτους. Σύντομα όμως, τα σύννεφα του εμφυλίου πολέμου (Close 1998), που πήρε μεγάλες διαστάσεις στην περιοχή, καθώς κατέστη θέατρο μαχών και συγκρούσεων, «σκοτείνιασαν» τους πανεθνικούς σκοπούς και έφεραν το διχασμό στην ακριτική περιοχή. Έτσι, οι νέοι πολιτικοί διαχωρισμοί που προέκυψαν από τα γεγονότα του εμφυλίου πολέμου, δρομολόγησαν την κατάργηση των πολιτισμικών διαφορών, καθώς «αδελφός» έγινε ο ομοϊδεάτης και «ξένος» ή εχθρός, ο πολιτικός αντίπαλος. Στο γεγονός αυτό, έπαιξε ρόλο και το εσωτερικό άνοιγμα των πληθυσμών, καθώς μέχρι και την περίοδο εκείνη, αν και είχαν «συναντηθεί» οι πληθυσμοί και οι πολιτισμοί, δεν είχαν «δεθεί» μεταξύ τους. Τη δύσκολη αυτή δεκαετία του 1940 που έλαβαν χώρα τα παραπάνω γεγονότα, τα μουσικοχορευτικά δρώμενα πέρασαν σε αρκετά υποδεέστερη μοίρα, πρώτον - γιατί οι συρράξεις της εποχής τα απαγόρευαν από μόνες τους, δεύτερον - γιατί διαλύθηκε η κοινωνική συνοχή και τρίτον - γιατί πολλοί οικισμοί μετακινήθηκαν σε τοπικά ημιαστικά κέντρα για την ασφάλεια τους. Επιπρόσθετα, ο χαμός ανθρώπων στις συγκρούσεις, οι καταστάσεις φόβου και αγωνίας εκατέρωθεν των μαχομένων ομάδων και η γενικότερη αναταραχή που επικράτησε, διέκοψαν πολλά δρώμενα του εθιμικού τους βίου, περιόρισαν τα «χοροστάσια» και μείωσαν τα γαμήλια γλεντικά επεισόδια. Συνεπώς, όλα τα παραπάνω, σε συσχετισμό και με τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας, που έφτασε σταδιακά και στην ύπαιθρο χώρα, συντέλεσαν στη μαζικότερη αποστασιοποίηση από τον πατροπαράδοτο εθιμικό τρόπο ζωής και έφεραν σταδιακά την εξέλιξη, στην οποία οι λαϊκές παραδόσεις, δεν είχαν την ίδια θέση.

Τα χρόνια από το 1950 μέχρι το 1970

Η δεκαετία του 1950 βρίσκει την κατάσταση στην περιοχή να εξομαλύνεται, μετά τις αλλεπάλληλες εθνικές και εμφύλιες συγκρούσεις της δεκαετίας του 1940. Έτσι, οι τοπικές κοινωνίες της υπαίθρου εξελίσσονται περαιτέρω στα πρώτα βήματα ανασυγκρότησης τους, γεγονός που οδηγεί όμως σε ένα νέο τρόπο ζωής, που προσεγγίζει τα αστικά δεδομένα, με αποτέλεσμα να αρχίσουν να καταργούνται δρώμενα, τραγούδια και χοροί του εθιμικού βίου, από αυτή την περίοδο. Επιπλέον, νέα μουσικά ρεύματα και όργανα αρχίζουν να μπαίνουν από τα χρόνια αυτά στο προσκήνιο, τα οποία σταδιακά μέχρι και τη δεκαετία του 1970, αντικαθιστούν ή υποκαθιστούν τα υπάρχοντα, μιας και είναι αυτά που αντιπροσωπεύουν τα βιώματα των νέων γενεών. Συνέπεια όλων των παραπάνω, ήταν μεγάλο μέρος της παράδοσης να πάψει να έχει λειτουργικότητα και να χαθεί. Το γεγονός αυτό πήρε μεγαλύτερη έκταση σε περιπτώσεις αρκετών χωριών που βρίσκονταν γειτονικά της Ορεστιάδας, λόγω της αστικοποίησης, αλλά και της ετερότητας που εμφάνιζε σε μεγάλο ποσοστό η μουσικοχορευτική παράδοση των πολιτισμικών τους ομάδων. Έτσι, πολλά χορευτικά και μουσικά μοτίβα απλοποιήθηκαν και τυποποιήθηκαν, διατηρώντας κάποιες βασικές φόρμες, ώστε να δίνουν μια ομοιογενή εικόνα.

Στον τομέα του χορού, ενεπλάκησαν βηματισμοί παραδοσιακών χορών με το ύφος των ρεμπέτικων του 1950 και των λαϊκών του 1960 κατοπινά. Οι ζευγαρωτοί χοροί επηρεάστηκαν από το τσιφτετέλι και το ζεϊμπέκικο, αλλά και στην περίπτωση του «ζωναράδικου», ο χορός έλαβε μια ενδιάμεση μορφή, μεταξύ του υπάρχοντα βηματισμού του και του «χασαποσέρβικου», σε αρκετά χωριά. Οι καθαρά τοπικοί χοροί των εκάστοτε οικισμών που επιτελούνταν ανά περίσταση, όπως και οι χοροί των διαφόρων δρωμένων, που δεν εντασσόταν σε μια από τις ευρείες κατηγορίες χορών που ενυπήρχαν λίγο έως πολύ στην παράδοση όλων των χωριών, υπέστησαν το μεγαλύτερο «χτύπημα», γιατί εμφανίζονταν ως προβληματικοί, στην τότε σύγχρονη κουλτούρα του τόπου. Η νέα αυτή κουλτούρα δεν ήθελε στοιχεία διαφορετικότητας μεταξύ των πληθυσμών, εφόσον ακολουθούσε την οδό της ομογενοποίησης.

Τα νεότερα μουσικά ρεύματα και η περαιτέρω εξωστρέφεια του κόσμου της περιοχής εισήγαγαν νέα δεδομένα στο χώρο της μουσικής και του χορού. Καταρχάς, το ρεπερτόριο των κομπανιών (Σπανός 2013), έπαψε να είναι αποκλειστικά τοπικό και άρχισε να περιλαμβάνει «δημοτικά» του γραμμοφώνου από όλη την Ελλάδα, κυρίως «συρτά», μαζί με ρεμπέτικα που παιζόταν από τα τοπικά μουσικά όργανα. Έτσι, σε δεύτερη φάση, αυτές οι μουσικές ανάγκες οδήγησαν στην είσοδο νέων μουσικών οργάνων, κατά πρώτον για να ενισχύσουν περαιτέρω το παλιό ρεπερτόριο και κατά δεύτερον για να καλύψουν πληρέστερα το νεότερο, ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1960 και έπειτα, που κάνει έντονα την εμφάνιση του, το λαϊκό. Η λεγόμενη τζαζ (Σπανός 2013), «πρόγονος» των ντραμς, εμφανίζεται σταθερά από τη δεκαετία του 1950 για τα νέα τραγούδια, αλλά και για τη ρυθμική στήριξη των παραδοσιακών κομματιών, ενώ παράλληλα εμφανίζεται το τζιουμπούς (Βούρα 2001), ως υποκατάστατο για το ούτι στα παραδοσιακά για λόγους ακουστικότητας, μιας και ακόμη δεν είχαν φτάσει τα τεχνικά ηχητικά μέσα υποστήριξης στην περιοχή. Λίγο αργότερα και ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1960, λόγω της εξάπλωσης του λαϊκού, έρχεται το μπουζούκι πρώτα και μετά το ακορντεόν. Ενώ, τα επόμενα χρόνια, από το 1970 και μετά προστέθηκαν και άλλα σύγχρονα όργανα όπως το αρμόνιο και οι διαφόρου τύπου κιθάρες. Η επίδραση των λαϊκών ήταν μεγάλη στην περιοχή, μιας και συνδέθηκε με το κοινωνικό - οικονομικό φαινόμενο της μετανάστευσης και της ξενιτιάς, με την οποία συνδέθηκε το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού (Μαλκίδης 2000) του τόπου. Για την περιοχή της Ορεστιάδας, πρέπει να πούμε ότι δεν αντιστοιχούσαν στα πληθυσμιακά δεδομένα οι μικρές αγροτικές εκτάσεις μιας καθαρά αγροτοκτηνοτροφικής επαρχίας και οι άλλες εμπορικές δραστηριότητες αφορούσαν ένα ελάχιστο μέρος του κόσμου, με αποτέλεσμα να μεταναστεύσει μεγάλο μέρος του ενεργού πληθυσμού της περιοχής, πρωτίστως στο εξωτερικό και δευτερευόντως στο εσωτερικό.

Από τα παραπάνω, παρατηρούμε το κοινωνικό τοπίο της ευρύτερης περιοχής, μέρος του οποίου αποτελεί το μουσικοχορευτικό, να μεταβάλλεται διαρκώς στο διάβα των δεκαετιών

του 1950 και του 1960, έως ότου δημιουργηθούν οι νέες σταθερές της δεκαετίας του 1970, όπου έρχεται και πάλι στο προσκήνιο η παράδοση, σε διαφορετική πλέον βάση.

Θρακιώτικη παράδοση στη μουσική και το χορό (δεκαετίες 1970 - 1980)

Η δεκαετία του 1970 για τη μουσικοχορευτική παράδοση της Θράκης, μέρος της οποίας είναι και η παράδοση της Ορεστιάδας, μπορούμε να πούμε ότι είναι η πλέον καθοριστικής σημασίας για την έκβαση της στο μέλλον, καθώς μέσω των εθνικών φορέων, αναδεικνύεται ως πολιτιστικό προϊόν πλέον και όχι ως βίωμα του τόπου. Επιμέρους γεγονότα μέχρι να φτάσουμε στον τελικό προορισμό της αναγνώρισης, χρονολογούνται από τη δεκαετία του 1950 ακόμη (με κυρίαρχο το ρόλο του Χρόνη Αηδονίδη), τα οποία εντείνονται στα χρόνια του 1960 όπου στα τέλη της δεκαετίας αυτής, αρχίζει η είσοδος των Θρακιώτικων στη δισκογραφία. Κομβικοί καλλιτέχνες - πρωταγωνιστές της περιόδου εκείνης, όπως και για τα μετέπειτα χρόνια, καθίστανται ο Καρυοφύλλης Δοϊτσίδης (Σπανός 2013) και ο Χρόνης Αηδονίδης (Διονυσόπουλος 1994). Ο Δοϊτσίδης σημειώνει μεγάλη δράση και αναδεικνύεται στο πανελλήνιο από εκείνα ακόμη τα χρόνια (Σπανός 2013), ενώ ο Αηδονίδης που ξεκινά προγενέστερα και από τον Δοϊτσίδη στο ραδιόφωνο και σε άλλους καλλιτεχνικούς χώρους, αποκτά μεγάλη φήμη (Καραντζή 2004) και αναγνώριση στο εσωτερικό και το εξωτερικό, τα κατοπινά χρόνια. Μέσω σημαντικών προσωπικοτήτων του παραδοσιακού μουσικού και χορευτικού στερεώματος, όπως η Δόρα Στράτου (Σπανός 2013), ο Σίμων Καράς (Καραντζή 2004), ο Παντελής Καβακόπουλος (Σπανός 2013) κ.ά., εντάσσεται η περιοχή στον εθνικό κορμό και αποκτά ταυτότητα (Αλεξάκης 2001). Αυτό, επιτυγχάνεται σε συνεργασία με τους προαναφερόμενους επιφανείς καλλιτέχνες όπως και άλλους περισσότερο τοπικής εμβέλειας καλλιτέχνες θα λέγαμε, που μέσω των ραδιοτηλεοπτικών μέσων, της δισκογραφίας και της ίδρυσης συλλόγων εντός και εκτός περιοχής, δρομολογείται η «διάσωση» της παράδοσης. Συνεπώς, κλείνει ο κύκλος της αυτοδιαχείρισης της βιωματικής παράδοσης και περνάει στα χέρια θεσμών και προσωπικοτήτων που αναλαμβάνουν τη διάδοση του θρακικού πολιτισμού. Όλα αυτά μάλιστα συμβαίνουν σε μια περίοδο, όπου αρχίζει να «απενοχοποιείται» η θρακιώτικη παράδοση από ιδεοληψίες και προκαταλήψεις ως μη καθαρά ελληνική και προβληματική, καθώς παρουσίαζε όπως ήταν βέβαια φυσιολογικό, ομοιότητες με τους γείτονες (Τσιμπιρίδου 2005). Η ελληνική παράδοση έως τότε παρουσίαζε δυο μεγάλους άξονες, πρώτιστα αυτόν των «στεριανών» και δευτερευόντως των «νησιώτικων» που παρουσίαζαν τα «ιδιαίτερα χαρακτηριστικά» του έθνους, ενώ οι παραδόσεις ακριτικών περιοχών που παρουσίαζαν ιδιομορφίες, θεωρούνταν ότι δεν εξέφραζαν αυθεντικές πτυχές της εθνικής μουσικής. Από εκείνη την περίοδο λοιπόν και μέσω των γνωστών μουσικών εκπροσώπων του χώρου, αρχίζει η ένταξη της θρακιώτικης παράδοσης και το ενδιαφέρον για την ανάδειξη της στο πανελλήνιο, με μια νέα ομοιογενή και «επινοημένη» μορφή (Hobsbaum – Power 2004), στην οποία συμπεριλήφθηκαν οι συγκλίσεις που παρουσίαζε εντός των θρακικών πληθυσμών και όχι η ετερότητα που εμπεριείχε. Άλλωστε, από τις προηγούμενες κιόλας δεκαετίες, από μόνος του ο ίδιος ο κόσμος είχε αρχίσει να αμβλύνει τις διαφορές και να «χτίζει» πάνω στις συγκλίσεις. Επιπρόσθετα, ο γεωγραφικός χώρος της Θράκης και ιδιαίτερα η περιοχή της Ορεστιάδας, εξαιτίας της βελτίωσης των γεωργικών παροχών που αρχίζουν από τα μέσα του 1970 και κορυφώνονται τη δεκαετία του 1980, παρουσιάζει έντονη πολιτιστική κίνηση, λόγω της οικονομικής ανόδου. Την περίοδο αυτή, πολιτιστικοί σύλλογοι των μεγαλύτερων χωριών της επαρχίας, επιδεικνύουν μια πληθώρα εκδηλώσεων, υιοθετώντας το ομογενοποιημένο μοντέλο της θρακιώτικης παράδοσης, έστω και με τη φολκλορική του μορφή, σε πρώτη φάση. Αντίστοιχα, υπερτοπικοί και τοπικοί καλλιτέχνες ολοκληρώνουν έναν ευρύ δισκογραφικό κύκλο, που μαζί με τις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές, συγκροτούν ένα πρότυπο μουσικοχορευτικό corpus, θρακιώτικου παραδοσιακού πολιτισμού. Έτσι, στο πέρασμα των δεκαετιών του 1970 και του 1980, δομείται σταδιακά η θρακιώτικη μουσική και χορευτική παράδοση, όπως είναι γνωστή με τη σημερινή της μορφή, καθώς με τον τρόπο αυτό κατέστη «ορθά εθνική», παρουσιάζοντας την «ειδυλλιακή εικόνα», ενός μεγαλοπρεπούς είδους παράδοσης.

Στροφή στις κατά τόπους πολιτισμικές ιδιαιτερότητες (1990 - μέχρι σήμερα)

Η δεκαετία του 1990 βρίσκει «μεστή» τη θρακιώτικη μουσική και το χορό, να εκπροσωπείται από μια σειρά συλλόγων, τραγουδιστών, οργανοπαικτών, «λογίων» κ.ά., έναντι παλιότερων περιόδων που βρισκόταν στο περιθώριο. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 αρχίζει η ευρύτερη ίδρυση γυναικείων συλλόγων, η οποία κορυφώνεται στη δεκαετία του 1990. Πολλοί από τους συλλόγους αυτούς ασχολούνται και με το κομμάτι παράδοση, είτε αυτό λέγεται τραγούδι, χορός ή φορεσιά, σε μια διαφορετική βάση, από αυτή της επιμόρφωσης των νέων στους συλλόγους τους. Στους πολιτιστικούς συλλόγους αυτούς, θα λέγαμε ότι είχε κυριαρχήσει ο νεότερος κόσμος, ο οποίος γνώρισε την παράδοση του με τη νέα της μορφή και συχνά υπό την καθοδήγηση δασκάλων, που αναπαρήγαγαν τα προαναφερόμενα υπερτοπικά πρότυπα, ανά χωριό. Πέραν της φορεσιάς του κάθε χωριού, το μουσικό και χορευτικό ρεπερτόριο του τόπου ήταν συγκεκριμένο και έτσι παρουσίαζε ίδια μορφή, σε όποιο χωριό και να επιτελούνταν. Την εικόνα αυτή ανατρέπει το ενδιαφέρον των διαφόρων ερευνητών, ανθρωπολόγων, εθνολόγων, μουσικολόγων κ.ά., σε συνεργασία με τους συλλόγους γυναικών, οι οποίοι διατηρούσαν στις εκδηλώσεις τους την εικόνα με τις τοπικές ιδιαιτερότητες του κάθε χωριού και της κάθε ομάδας. Στους συλλόγους αυτούς, συμμετείχαν γυναίκες όλων των ηλικιών (καθώς ελάχιστα είναι τα χωριά, στα οποία εντοπίζεται η συμμετοχή των ανδρών σε οιασδήποτε μορφής συλλόγους), στις οποίες δεν είχε περάσει πλήρως το φιλτράρισμα του υπερτοπικού θρακιώτικου πολιτισμού, καθώς πολλά από τα έθιμα, τραγούδια κ.ά., συνεχίζονταν και μετά την υποχώρηση τους από το προσκήνιο. Ακόμη, άλλα διατηρούνταν στη μνήμη και άλλα πραγματοποιούνταν περιστασιακά, χωρίς να υπάρξει παρέμβαση των νεότερων φορέων. Το κυριότερο όλων όμως είναι, ότι πολλά από αυτά ενυπήρχαν στην κουλτούρα τους με τη βιωματική τους μορφή και δεν είχαν ταυτιστεί με τις νεότερες μεθόδους προσέγγισης του λαϊκού πολιτισμού, καθώς δεν απευθυνόταν σε αυτές (πολλές από τις οποίες ήταν ήδη μεγάλες ηλικιακά), παρά στους νέους, ώστε να τους «μυήσουν» στην παράδοση. Έτσι, μετέδωσαν αυτές τις πολύτιμες πληροφορίες για τον παραδοσιακό μας πολιτισμό στους ερευνητές, όπως και στα νεότερα μέλη, τα οποία διανύοντας αντίστροφη πορεία, στράφηκαν από το υπερτοπικό στο τοπικό και πάλι.

Επίλογος

Στη νεοελληνική πραγματικότητα των τελευταίων χρόνων, υπήρξαν σημαντικά βήματα σε ό,τι αφορά τον τομέα του πολιτισμού, τις επιμέρους παραδόσεις, την ετερότητα και την ιδιαιτερότητα του «άλλου», ώστε όλα τα παραπάνω να αποτελούν σύγχρονα εργαλεία μελέτης του παραδοσιακού πολιτισμού. Στη Θράκη γενικότερα και στην περιοχή Ορεστιάδας ειδικότερα, ξεπεράστηκαν προκαταλήψεις δεκαετιών για την ελληνικότητα του πληθυσμού και του τόπου, όπως επίσης επεκτάθηκε το άνοιγμα των συνόρων, με αποτέλεσμα να διευρυνθεί η πολυπολιτισμικότητα στην περιοχή. Έτσι, μέσα στο διάβα εκατό και πλέον ετών από τις αρχές του 20ού αιώνα μέχρι και σήμερα που διήρκεσε η διαδρομή μας, είδαμε την παράδοση της περιοχής Ορεστιάδας, σε συνδυασμό με τους πληθυσμούς που τη συγκροτούν, να περνάει από διάφορες καταστάσεις - ανοδικής πορείας ή καθοδικής, απόρριψης, απόκρυψης ή και απαγόρευσης, αλλά τελικά να επιβιώνει. Στο πέρασμα των χρόνων αυτών οπωσδήποτε μεταβλήθηκε, τροποποιήθηκε και εμφανίζει νεότερα στοιχεία της εποχής μας, παρ' όλα αυτά όμως, αποτελεί μια θρακιώτικη κουλτούρα με ιδιαίτερο διαχρονικό συμβολισμό, εφόσον κατόρθωσε μέσα από τόσες περιπέτειες να υπάρχει μέχρι σήμερα.

Βιβλιογραφία

Αγγελόπουλος, Γ.Β. (1997). Γαμήλιες ανταλλαγές σε πολιτισμικά μεικτές αγροτικές κοινότητες της Μακεδονίας: Η σημασία τους για τον ορισμό και τη διάκριση των πληθυσμιακών κατηγοριών. Σε: Γούναρη, Β. Κ., Μιχαηλίδη, Ι. Δ., Αγγελόπουλο, Γ.Β. (Επιμ), Ταυτότητες στη Μακεδονία. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 103-112.

Αλεξάκης, Ε. (2001). Ταυτότητες και Ετερότητες: Σύμβολα, Συγγένεια, Κοινότητα στην Ελλάδα – Βαλκάνια. Αθήνα: Εκδόσεις Δωδώνη.

Ασπρογέρακας, Ι. (2001). Μάρηδες, Το Γνήσιο Θρακικό Φύλο. Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
Αυδίκος, Ε. (2002). Μουσικοί και τραγουδιστές της Θράκης. Σε: Μουσική και Μουσικοί της Θράκης. Αλεξανδρούπολη: Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Δήμου Αλεξανδρούπολης, Κέντρο Μελέτης Μουσικής Παράδοσης Θράκης - Μικράς Ασίας - Ευξείνου Πόντου, σελ. 49-52.
Βακαλόπουλος, Κ.Α. (2007). Διωγμοί και Γενοκτονία του Θρακικού Ελληνισμού, ο Πρώτος Ξεριζωμός (1908-1917). 2η έκδοση. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αντώνη Σταμούλη.
Βούρα, Μ. (2001). Μουσικά όργανα της Θράκης. Σε: Διονυσόπουλος, Ν. (Επιμ), Τραγούδια της Θράκης, Ανατολική, Δυτική, Βόρεια. Ένθετο cd από Βούρα, Μ. Αθήνα: Έκδοση Σ.Δ.Ε.Μ. 12, σελ. 11.
Βραχιόλογλου, Δ. (2008). Οι χοροί στην Θράκη. Σε: Στου χουρό ν' αραδιαστείτι. Ένθετο cd από Βραχιόλογλου, Δ., Μάρκου, Β., Χατζηπέμο, Χ., Μηνόπουλο, Γ.Ι. Κομοτηνή: Σύλλογος Εβριτών Ν. Ροδόπης, σελ. 26-27.
Close, D.H. (1998). Η κληρονομιά. Σε: Ο Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος 1943-1950. Μελέτες για την Πόλωση. Μετάφραση: Σπανδώνης, Γ., Θεώρηση – σημειώσεις: Οικονομίδης, Φ. Αθήνα: Εκδόσεις Φιλίστωρ, σελ. 267-282.
Δαλάτσης, Δ.Χ. (2012). Οι Αρβανίτες της Ανατολικής Θράκης, Τόμος Β΄, Η Εθνικότητα των Αρβανιτών. Αθήνα: Εκδόσεις Νοών.
Διονυσόπουλος, Ν. (1994). Ο Χρόνης Αηδονίδης και το τραγούδι της Θράκης. Σε: Τραγούδια και Σκοποί της Θράκης. Ένθετο cd από Διονυσόπουλο, Ν. : Αηδονίδης Χρόνης. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, σελ. 25-44.
Hobsbaum, E., Power, T. (2004). Η Επινόηση της Παράδοσης. Μετάφραση: Αθανασίου, Α. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.
Ζιώγας, Γ. (2011) Μάρηδες. Σε: Για μια λάλησι για δυο λάλησι. Ένθετο cd από Ζιώγα, Γ. Αλεξανδρούπολη: Πολιτιστικός Σύλλογος Παραδοσιακών Χορών «Ο Έβρος», σελ. 67-68.
Ζιώγας, Γ. (2012). Πρόλογος – Έρευνα. Σε: Δεν χορεύεται! Κάλαντα, αγερμοί και λατρευτικά τραγούδια από τον Έβρο. Ένθετο cd από Ζιώγα, Γ., Τσολάκη, Θ. Αλεξανδρούπολη: Πολιτιστικός Σύλλογος Παραδοσιακών Χορών «Ο Έβρος», σελ. 4-14.
Καραντζή, Ν. (2004). Βιογραφικό Χρόνη Αηδονίδη. Σε: Όταν οι δρόμοι συναντιούνται. Ένθετο cd από Αηδονίδη, Χ., Βερύκιο, Δ., Καραντζή, Ν.: Αηδονίδης Χρόνης, Καραντζή Νεκταρία. Αθήνα: Μελωδικό Καράβι, σελ. 12-15.
Καψάλης, Γ. (2009). Χορός και τραγούδι στον Έβρο. Σε: Έβρος, Μουσικές, χοροί και τραγούδια από την περιοχή του Έβρου. Ένθετο cd από Καψάλη, Γ., Κοζαρίδη, Χ., Ματθαίου, Γ. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Βαλκανικού Χορού και Μουσικής, σελ. 22.
Κοζαρίδης, Χ. (2006). Από την Ανατολική Θράκη στην επαρχία Νέστου (Ιστορική - Κοινωνική - Λαογραφική περιήγηση στους τόπους καταγωγής των Ανατολικοθρακιωτών προσφύγων της επαρχίας Νέστου). Ξάνθη: Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης, σελ. 192-199.
Κοζαρίδης, Χ. (2009). Εμείς οι Γκαγκαβούζηδες, Ταυτότητες - Ιστορικές πηγές και η πορεία μας μέσα στο χρόνο. Κομοτηνή: Παρατηρητής της Θράκης.
Κιηγμάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2010). Αδριανούπολη – Καραγάτς – Νέα Ορεστιάδα: Μια Πόλη. Ν. Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέων.
Κυρκούδης, Θ. (2004). Τρίγωνο η Μεσοποταμία του Έβρου. Δίκαια: Δήμος Τριγώνου.
Λέκκας, Π. (2001). Το Παιχνίδι με το Χρόνο, Εθνικισμός και Νεοτερικότητα. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
Μαλκίδης, Φ. (2000). Παλιά και νέα μετανάστευση. Σε: Θρακικά, Σειρά Δεύτερη, Τόμος 12ος, σελ. 200-201.
Μπράβος, Θ. (2004). Στα Νερά που Χωρίζουν Δύση και Ανατολή. Ξάνθη: Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης.
Ρόμπου -Λεβίδη, Μ. (1999). Ψηφίδες χορού στον Έβρο. Το παρελθόν, το παρών, η τοπική πρακτική και η υπερτοπική ιδεολογία. Σε: Μουσικές της Θράκης, μια Διεπιστημονική

Προσέγγιση: Έβρος. Αθήνα: Σύλλογος «Οι Φίλοι της Μουσικής», Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη», σελ. 188-189.

Σπανός, Δ., Αγγούσης, Ν. (2006). Έβγα ν' έβγα μάνη μ'. Σε: Λαλήματα στο σεργιάνι. Ένθετο cd από Σπανό, Δ., Αγγούση, Ν.: Δοϊτσίδης Καρυοφύλλης, Δοϊτσίδη Θεοπούλα και Λαμπριάννα. Αθήνα: Polymusic, σελ. 7.

Σπανός, Δ. (2013). Μουσικά Δίκτυα στο Βόρειο Έβρο. Ορεστιάδα: Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Νεολαίας Ν. Ορεστιάδας «Οι Θράκες».

Τσιμπιρίδου, Φ. (2005). Πολιτικές της ετερότητας στο τέλος του 20ου αιώνα, Η πορεία προς την πολυπολιτισμικότητα της Θράκης. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών. 118 Γ΄, σελ. 66.

Χτούρης, Σ. (1999). Μια σύνθετη πολιτισμική γεωγραφία». Σε: Μουσικές της Θράκης, μια Διεπιστημονική Προσέγγιση: Έβρος. Αθήνα: Σύλλογος «Οι Φίλοι της Μουσικής», Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη», σελ. 48-55.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 315-319

ΤΕΜΠΕΛΕΚΙΑ, ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ

Διαμαντής Μυρτσίδης και Χρήστος Μυρτσίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη Νέα Βύσσα –τη βορειότερη κωμόπολη της Ελλάδας- τα χριστουγεννιάτικα κάλαντα διαφέρουν από τα κάλαντα της υπόλοιπης χώρας. Στα ονομαζόμενα «Τεμπελέκια» της Νέας Βύσσας δεν χρησιμοποιείται ως συνοδευτικό όργανο το τρίγωνο, αλλά το ντέφι (στην τοπική διάλεκτο «Νταϊρές» ή «Τεμπελέκι»). Επίσης, δεν λαμβάνουν χώρα μόνο την παραμονή (όπως σε όλη τη χώρα), αλλά και ανήμερα της εορτής των Χριστουγέννων. Το έθιμο υπάρχει από το 19ο αιώνα και διατηρείται με κάποιες παραλλαγές μέχρι σήμερα. Οι νέοι της κωμόπολης χωριζόταν σε ομάδες τις «τσέτες». Σε κάθε τσέτα αρχηγός ήταν ο Καμηλάρης. Φορώντας την πατροπαράδοτη φορεσιά της Νέας Βύσσας (σακάκι, τραγιάσκα) τα παλικάρια ξεχύνονταν στους δρόμους της κωμόπολης και τραγουδούσαν πάνω από 10 διαφορετικά κάλαντα. Ξεχωριστά τραγούδια υπήρχαν για κάθε μέλος της οικογένειας ακόμη και για τα διαφορετικά επαγγέλματα. Τα πιο γνωστά τραγούδια ήταν το τραγούδι του αφέντη, της κυράς, της ανύπαντρης κόρης, του μωρού, του έρωτα, του Χριστού. Υπήρχαν και άλλα τραγούδια όπως του παππού και της γιαγιάς. Ο συμβολισμός των Τεμπελεκίων ήταν ξεχωριστός και ιδιαίτερος καθώς απώτερος σκοπός των παλικαριών που συμμετείχαν δεν ήταν μόνο η συγκέντρωση χρημάτων ή κερασμάτων όπως στην υπόλοιπη Ελλάδα, αλλά και η γνωριμία με τα ανύπαντρα κορίτσια της κωμόπολης.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Βύσσα, παραδοσιακά κάλαντα, Χριστούγεννα, Τεμπελέκια, παραδοσιακά τραγούδια*

Εισαγωγή

Στη Νέα Βύσσα –τη βορειότερη κωμόπολη της Ελλάδας- τα χριστουγεννιάτικα κάλαντα διαφέρουν από τα κάλαντα της υπόλοιπης χώρας.

Τα κάλαντα της Νέας Βύσσας ονομάζονται Τεμπελέκια καθώς δεν χρησιμοποιείται ως συνοδευτικό όργανο το τρίγωνο, αλλά το ντέφι που στην τοπική διάλεκτο είναι γνωστό ως «Νταϊρές» (Εικόνα 1) ή «Τεμπελέκι» (Φιλιππίδου 2013).

Ο Σχεδιασμός

Σύμφωνα με τον Φαρμακίδη (2009) οι προετοιμασίες για τα Τεμπελέκια ξεκινούσαν από τον Νοέμβρη. Οι νέοι της κωμόπολης κατασκεύαζαν τα Τεμπελέκια μόνοι τους ή τα προμηθευόταν από τους μεγαλύτερους, που δεν συμμετείχαν. Οι Τεμπελεκτσήδες χωριζόταν σε ομάδες, τις «τσέτες», οι οποίες αποτελούνταν από 12 άτομα που συμβολίζουν τους 12 Αποστόλους (Φιλιππίδου 2013). Τον Δεκέμβριο οι τσέτες κάνανε πρόβες για να είναι έτοιμες έως την εορτή των Χριστουγέννων. Στην κάθε τσέτα αρχηγός ήταν ο «Καμηλάρης», ο οποίος φορούσε προβιά ζώου (κυρίως προβάτου) και μια μάσκα για να μην φαίνεται το πρόσωπό του. Επιπλέον, στην προβιά είχαν τοποθετήσει κουδούνια και κρατούσε στο χέρι ένα ξύλο, την «παλούκα», ώστε να διώξει τους εχθρούς της τσέτας και να την προστατεύσει από τις επιθέσεις των σκυλιών κ.τ.λ. Ο καμηλάρης ήταν συνήθως ψηλός και δυνατός για να προκαλεί φόβο. Τα υπόλοιπα μέλη της τσέτας, φορούσαν κουστούμι, το οποίο περιελάμβανε μαύρο παντελόνι, σακάκι και πουκάμισο. Στο κεφάλι φορούσαν το παραδοσιακό καπέλο –

τραγιάσκα-, ενώ γύρω από το λαιμό φορούσαν μία μαντήλα που σκέπαζε και τους ώμους. Ακόμη, στη δεξιά πλευρά του σακακιού τους είχαν καρφιτσώσει ένα μικρό κλωνάρι από κισσό, το οποίο συμβόλιζε τη Νέα Βύσσα. Στα Τεμπελέκια υπήρχε ένας ιδιαίτερος συμβολισμός, καθώς απώτερος σκοπός των παλικαριών που συμμετείχαν δεν ήταν μόνο τα χρήματα άλλα και η γνωριμία με τις κοπέλες ώστε να ξεκινήσουν τα προξενιά. Η διαδρομή της κάθε τσέτας ήταν άλλωστε προκαθορισμένη από τις προηγούμενες μέρες. Γνώριζαν από πριν τον δρόμο που θα ακολουθήσουν και τα σπίτια που θα περάσουν καθώς και τη σειρά με την οποία θα μπούνε στα σπίτια (Φιλιππίδου 2013).

Εικόνα 1. Το Τεμπελέκι είναι κατασκευασμένο από δέρμα ζώου και στο μέσο αναγράφεται το όνομα της κωμόπολης της Νέας Βύσσας (αριστερά) ή το έτος κατασκευής (δεξιά) (Αρχείο Διαμαντή Μυρτσίδη).

Για το λόγο αυτό οι κοπέλες φορούσαν τα καλύτερα τους ρούχα. Ήταν ντυμένες με την πατροπαράδοτη ενδυμασία της Νέας Βύσσας. Η γυναικεία φορεσιά περιελάμβανε εσωτερικά ένα κοντό πουκάμισο και μακρύ σουρωτό βρακί (βράκα) που έφτανε ως το γόνατο. Κάτω από την εξωτερική φούστα φορούσαν άλλες τέσσερις φούστες, την άσπρη από ύφασμα του εμπορίου, την υφαντή, την τσουσμαλίδικη και την λευκή με θαλασσιά κεντίδια (χασένια). Επάνω στην πόλκα έβαζαν μια άσπρη σουρωτή δαντέλα και επάνω στερέωναν τα φλουριά (μπουρλιά). Στο λαιμό κρεμούσαν ένα μαργαριτάρι, με έναν ή περισσότερους σταυρούς. Στο στήθος τοποθετούσαν ένα φιόγκο που ήταν φτιαγμένος από άσπρη κορδέλα. Στο κεφάλι τοποθετούσαν καρφίτσες σε Εικόνα πεταλούδας, άνθη, 3-4 πιάστρες και ένα κοκαλάκι (Καραβάς 2004). Ο Ζεχερλής (1982) ονομάζει την Βυσσιώτικη φορεσιά ως το Θρακικό Κρινολίνο, λόγω της ιδιαίτερης μακριάς φούστας.

Τα τραγούδια

Τα Τεμπελέκια περιλάμβαναν αρκετά τραγούδια, σε αντίθεση με τα κλασικά κάλαντα. Τα τραγούδια της Θράκης είναι γενικότερα επηρεασμένα από τη μουσική της λύρας του μυθικού Ορφέα και έχουν πολλές ομοιότητες με τη βυζαντινή μουσική, άλλωστε η Θράκη κύκλωνε την Βασιλεύουσα (Ζεχερλής 1982). Τα Τεμπελέκια όπως βέβαια και τα περισσότερα δημοτικά τραγούδια της Θράκης μοιάζουν με τροπάριο.

Ο Διαμαντής Μυρτσίδης μας αφηγείται στη συνέχεια τα Τεμπελέκια. Αρχικά, πριν ξεκινήσει η διαδρομή, όλοι μαζί λέγανε στο δρόμο το τραγούδι του Χριστού:

«Χριστός γεννιέτι, χαρά στον κόσμο, στα παλληκάρια κι στα κουρίτσια, στις παντριμένις, τσ' αρραβουνιασμένις. Σαράντα μέρες, σαράντα νύχτες η Παναγιά μας κοιλοπονούσε. Κοιλοπονούσε, παρακαλούσε, τους Αποστόλους τους Αρχαγγέλους. Τρεις Αρχαγγέλοι για μύρο τρέχουν, τρεις Αποστόλοι μαμή γυρεύουν. Κι ώσπου να πάνε κι ώσπου να έρθουν η Παναγιά μας ελευθερώθει. Μέσα στις δάφνες, μέσ' τα λουλούδια, κάνει το γήλιο με το

φεγγάρι κάνει το σπίτι του νοικοκύρη, τη φαμελιά του, με τα παιδιά του με τα εγγόνια, τα προσεγγόνια».

Η διαδρομή ξεκινούσε και η τσέτα ώσπου να μπει στο πρώτο σπίτι τραγουδούσε στο δρόμο το τραγούδι του Έρωτα**:**

«Αντίκρισα τον έρωτα σ' ένα στενό σοκάκι τριαλαλόμ, τριαλαλαλόμ. Στάθηκα κι τον ρώτησα πως πιάνεται η αγάπη τριαλαλόμ, τριαλαλαλόμ. Από τα μάτια πιάνεται, στα χείλη κατεβαίνει τριαλαλόμ, τριαλαλαλόμ. Κι από τα χείλη στη καρδιά, ριζώνει και δε βγαίνει τριαλαλόμ, τριαλαλαλόμ. Κι αν ρίζωσε, κλωνιάριασε κι έκανε ένα λουλούδι τριαλαλόμ, τριαλαλαλόμ. Κι όποιος το μοσχομύρισε αγάπη δε χορταίνει τριαλαλόμ, τριαλαλαλόμ». Μόλις έφταναν στην αυλή του πρώτου σπιτιού, άρχιζαν να τραγουδούν:

«Δεν ακούς πιριστιρούδα μου ήρθα στου μαχαλά σου, χρυσή κουρδέλα σι 'φιρα να, να δέσεις τα μαλλιά σου. Άνοιξε κυρά μ' την πόρτα σου, την πόρτα σ' την κερένια, δέχου δυο λόγια να σι πω κι κείνα ζαχαρένια».

Αν η κυρά δεν άνοιγε στα παλικάρια την πόρτα, γιατί δεν ήθελε να ξοδευτεί (Φαρμακίδης 2009) τότε τα Τεμπελέκια της τραγουδούσαν:

«Αρκούδα μας η μαλλιαρή με μαλλιαρά ποδάρια δεν την κρατά ο κώλος της, να βγει στα παλικάρια», στη συνέχεια πήγαιναν στο επόμενο σπίτι.

Αντιθέτως, αν η κυρά άνοιγε τότε όλα τα παλληκάρια έμπαιναν μέσα στο σπίτι. Κάθονταν στον μεγάλο «μουντά», στο σαλόνι και μπροστά σε όλα τα μέλη του σπιτιού έλεγαν τα τραγούδια. Ξεκινούσαν με το Τραγούδι του Χριστού**:**

«Αρχήν τα δόξα το Χριστό, Χριστός τώρα γεννιέται, γεννιέται κι βαφτίζεται στους ουρανούς απάνω, και πάλι θέλε' να κατεβεί στο θρόνο να καθίσει, στο μόσχο και στο λίβανο και στη πολλή θυμίαμα, το μόσχο έχουν άρχοντες και την πολλή θυμιάμα».

Έπειτα, σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη υπήρχε ξεχωριστό τραγούδι για κάθε μέλος της οικογένειας. Πιο αναλυτικά, λέγανε με τη σειρά το τραγούδι του αφέντη, της κυράς, του παππού και της γιαγιάς, του αρραβωνιασμένου παλικαριού, του αρραβωνιασμένου κοριτσιού, της ελεύθερης κοπέλας, του γραμματικού, της γραμματικέσας, του μικρού παιδιού και του μωρού.

α) Τραγούδι του αφέντη

«Εδώ ήρθαμε για να παίξουμε στ' αφέντη μας τις πόρτες που έχει αυλές μαρμαρωτές και σπίτια χρυσωμένα και τα παραθυρίτσιά του μαρμαροκεντημένα που μέσα χύνει το φλουρί και απ' έξω το λογάρι, στου λογαριού μας τον αχνό κοιμάτι γιος αφέντης, κοιμάτι κι νειριάζιτι πόσες χιλιάδις έχει, μι το κιλό τα μέτρισι, μες το σαπέτ' τα βάζει, μι κειν' του καλουμέτρημα κιρνάει τα παλληκάρια. Κέραστα αφέντη μ' κέραστα να πιούνε στην υγειά σου, να πιουν, να ξεβραχνιάσουν, να λεν καλά τραγούδια».

β) Τραγούδι της κυράς

«Κυρά μ' χρυσή, κυρά μ' Αργυρή, κυρά μαλαματένια κυρά μ' όταν στολίζεσαι έχεις χαρά μεγάλη, έχεις τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι ακέριο τον άστρο τον αυγερινό καθάριο δαχτυλίδι».

γ) Τραγούδι του παππού και της γιαγιάς (του άρχοντα και της αρχόντισσας)

«Αρχόντης μι την αρχόντισσα στη σκάλα κατεβαίνει, όσα σκαλοπατήματα, τόσα λόγια της λέει. Έχεις στη ρόκα σου μαλλί, στ' αδράχτι σου κανέλα κι στο ζουλούφι σου μπουρμά, καρφίτσα κοκαλένια».

δ) Τραγούδι για το αρραβωνιασμένο παλληκάρι

«Το παλικάρι τ' όμορφο παένει ν' αρραβωνιάσει, στην μιαν την τσέπη το φλουρί, στην άλλη το μαργαρτάρι, σαλντάει να βγάλει το φλουρί βγάζει το μαργαριτάρι, το παλικάρι το όμορφο το παραζαλισμένο, στραβώνει τη σακούλα του και πάει να διώξει τα πουλιά που τρων το κανναβούρι, ακόμα δεν τα έδιωξε το έβγαλαν και τραγούδι».

ε) Τραγούδι για το αρραβωνιασμένο κορίτσι

«Μια πέρδικα στου μαχαλά κοντεύει να πιτάξει, μιτάξι κι αν καλάμιζε, σύρμα κι αν μασουρίζει, στους ουρανούς του μαζεύει, στουν κάμπου του τυλίζει κι μες τη μες τη θάλασσά στήνει τον αργαλειό της. Μαλαματένιος αργαλειός, μαλαματένιο χτένι, μαλαματένια πέρδικα που κελαηδεί και 'φαίνει. Και εκείνο το ύφασμα που υφαίνει για τα προικιά το ετοιμάζει».

στ) Τραγούδι για την ελεύθερη κοπέλα

«Τρεις προξενητάδες έρχονται από την πόλη, εδώ πατούν εκεί ρωτούν, τέτοια κόρη που να βρουν, τέτοια ψηλή, τέτοια λιγνή και ξανθομαλλούσα, που να έχει τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι ακέριο».

ζ) Τραγούδι για το μαθητή (γραμματικός)

«Γραμματικός και αν έκατσε, έκατσε για να γράψει απ' το πολύ το γράψιμο και απ' την πολλή συλλογή συντρόμαξε το δάχτυλο και χύθηκε η μελάνη, έβαψαν τα ρουχίτσια του έβαψαν και τα σκαρλάτα, τρεις λαλητάδες έβαλε λοίρι στη γειτονιά του, ποια είναι άξια και έμορφη να πλένει τα σκαρλάτα, καμιά δεν απολοήθηκε και απολογιά δεν δίνει, μόνο η κόρη που τον αγαπά απολογιά τον δίνει. Εγώ είμαι άξια και έμορφη να πλένω τα σκαρλάτα, σε εννιά ποτάμια τα έπλυνε, έβαψαν τα ποτάμια, σε εννιά τσαΐρια τα άπλωνε, έβαψαν τα τσαΐρια».

η) Τραγούδι για την κόρη (γραμματικέσα)

«Μάνα μ' τη θυγατέρα σου, μάνα μ' την ακριβή σου, την άλλαζες την στόλιζες στον δάσκαλο την στέλνεις και ο δάσκαλος την καρτερεί με ένα κλωνάρι μούστο, που είναι κόρη μ' τα γράμματα σ' που είναι και ο νους σου, τα γράμματα μ' ειν' στο καρφί και ο νους μ' πέρα ως πέρα».

θ) Τραγούδι για το Πετρίτσι

«Πετριτσάκι, πέτρα και αν πελεκάς με το ένα συ χέρι, που είν' το άλλο σου χέρι, με μια ξανθιά και αν μίλησα μ' του έκοψα το ένα, ας πάω να δω την άλλη μια και ας μου έκοβε και το άλλο».

ι) Τραγούδι για το Μωρό

«Μωρό μωρό μικρούτσικο, σπυρί μαργαριτάρι, χαρά στη μάνα που σε γένναγε να έχει χαρά μεγάλη, χρυσά ήταν τα στηθάκια της και αργυρός ο κόρφος, να ξαναθρέψει να σε κάνει μεγάλο ανθρωπάκι». Στο τέλος η τσέτα ευχόταν ξανά στον νοικοκύρη:

«Μα τι τραγούδι να έβρουμε στο σπίτι του νοικοκύρη, να ζήσει χρόνια εκατό και χίλιες εβδομάδες, να ζήσει κι άλλα δώδεκα για να το εξαγοράσει, όσα άστρα στον ουρανό τα φύλλα από τα δέντρα, τόσα καλά να δώσει ο θεός, στου σπίτι του νοικοκύρη». Έριχνε το ντέφι και του έλεγε: «Θες θες κλιματοθέση, ο παράς να πέσει εδώ στη μέση». Η νοικοκυρά έριχνε τα χρήματα και έπειτα κερνούσε κρασί στα παλικάρια. Πριν φύγουν από το σπίτι η τσέτα τραγουδούσε: «Απ' αυτό το σπίτι που βγαίνουμε πέτρα να μη ραγίσει και ο νοικοκύρης του σπιτιού, χρονιά πολλά να ζήσει». Μετά, κατευθυνόταν προς την αυλόπορτα, όπου τραγουδούσαν: «Παίξτε παιδιά μου να παίξουμε, χαρείτε να χαρούμε απ' αρχοντικό σπίτι βγαίνουμε σε αρχοντικό θα μπούμε». Στη συνέχεια κατευθυνόταν προς το επόμενο σπίτι τραγουδώντας:

«Χελιδόνια που πετάτε στα αφρισμένα τα νερά, να πετάξετε να πάτε μέσα στην Αγιά Σοφιά και στο δρόμο σαν εδείτε τον Αβέρωφ με πανιά, χαιρετίσματα πολλά, μόνο Αβέρωφ αρμενίζει στα αφρισμένα τα νερά, στου Αβέρωφ το τιμόνι κάθετε η Παναγιά, έχει ναύτες παλικάρια όλο διαλεχτά παιδιά, έχει και 1 καπετάνιο που τον τρόμαζαν Τουρκιά, της Ελλάς τα κορίτσια, κάνουν αναφορά και παένουν στο Δεσπότη και ζητούν παντρειά και ο δεσπότης του απαντάει κάνετε υπομονή ως να έρθουν οι φαντάροι απ' την πρώτη τη γραμμή, τα τζαμιά να πέσουν κάτω και ο σταυρός να υψωθεί και το τουρκικό σκουφάκι στα Αθήνας να καεί». Ένα ακόμη τραγούδι του δρόμου ήταν το ακόλουθο:

«Εψές τα μεσάνυχτα που τα πουλιά λαλούσαν, τον καημένο τον σοχρά τον καημένο τον σοχρά πικρά τον τυραννούσα, το Αχ και Βαχ που φώναζε τ' άκουσε κι αδελφός ότι τι έχεις βρε Σωκράτη μου, βαριά και αναστενάζεις στην πόλη είναι η αγάπη μου στου Σεχ – Νταγιά

σοκάκι και έμενα εδώ με χτύπησαν δεξιά μεριά στην πλάτη, δεξιά μεριά η κάμερα και αριστερά το στρώμα, σκύψε μελαχρινούλα μου και φύλα με στο στόμα, με πήραν με παέζουνε τέσσερα παλικάρια όταν θα με παένουν στην εκκλησιά την πόρτα, τότε θα βάλεις μια φωνή να μαραθούν τα χόρτα, όταν θα με παένουν στης εκκλησιάς τη μέση τότες να βάλεις μια φωνή ο ουρανός να φέξει, με πήραν με παένουν στο μνήμα να με θάψουν κλάψτε με μάνες κλάψτε παιδιά κλάψτε με παλικάρια και εσείς κορίτσια έμορφα στα μαύρα φορεθείτε και εσείς εχθροί μ' χαρείτε, χορτάριασε το μνήμα μου και έλα να το θερίσεις να χύσεις δάκρυα πολλά, ώσπου να με αναστήσεις και όταν τα κοκαλάκια μου τα βάλω στο πανέρι τότες μελαχρινούλα μου να πιάσεις άλλο ταίρι».

Στο τέλος τα παλικάρια κάθονται και μοιράζουν τα χρήματα μεταξύ τους. Δυστυχώς ωστόσο δεν ήταν λίγες οι φορές που τα παλικάρια κατέληγαν σε τσακωμό (Φαρμακίδης 2009). Σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη το 1940 έγινε μια παρεξήγηση μεταξύ δυο μελών από διαφορετικές τσέτες οι οποίες στην κυριολεξία μαχαιρώθηκαν. Ευτυχώς επενέβη γρήγορα η χωροφυλακή της Νέας Βύσσας και έτσι αποφεύχθηκαν τα χειρότερα. Μετά από αυτό, τα Τεμπελέκια δεν έλαβαν χώρα την χρονιά εκείνη. Το επόμενο έτος ακολούθησε η Γερμανική κατοχή και στη συνέχεια ο εμφύλιος πόλεμος. Έτσι το έθιμο επανήλθε ξανά τη δεκαετία του 1960.

Συμπεράσματα

Από τότε έως σήμερα τα Τεμπελέκια συνεχίζουν να αποτελούν τα παραδοσιακά κάλαντα της κωμόπολης της Νέας Βύσσας. Ομάδες των πέντε-έξι ατόμων φορώντας το παραδοσιακό καπέλο, το μαντήλι και κρατώντας το ντέφι άλλοτε με την παρουσία του καμηλάρη και άλλοτε όχι γυρνάνε τα σπίτια της κωμόπολης. Δυστυχώς δεν έχουν τη λάμψη και τη μεγαλοπρέπεια που είχαν τις παλαιότερες δεκαετίες πριν την γερμανική κατοχή, καθώς οι ομάδες βγαίνουν μεμονωμένα και όχι οργανωμένα, όπως τότε. Επίσης, δεν τραγουδάνε όλα τα τραγούδια αλλά ορισμένα από αυτά. Βέβαια, κατά καιρούς γίνονται εκδηλώσεις αναβίωσης του εθίμου, όπως αυτή που συνέβη τα Χριστούγεννα του 2013 με πρωτοβουλία του Πολιτιστικού Συλλόγου Νέας Βύσσας «Σ. Καραθεοδωρή». Όμως, σε κάθε περίπτωση, παραμένει και σήμερα μια ευχάριστη νότα διαφορετική από τα υπόλοιπα κάλαντα της χώρας.

Αφιέρωση: Η παρούσα εργασία είναι αφιερωμένη στον παππού μας Διαμαντή Μυρτσίδη, ο οποίος μας παρείχε πολύτιμη βοήθεια για την ολοκλήρωσή της.

Βιβλιογραφία

Ζεχερλής, Σ. (1982). Οι ρίζες της Θράκης μας (ΙΣΤΟΡΙΚΗ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ), Θεσσαλονίκη: Διόσκουροι.

Καραβάς, Κ. (2004). Λεύκωμα Παραδοσιακών Ενδυμασιών Βόρειου Έβρου. Αθήνα: Στρατηγικές Εκδόσεις.

Φαρμακίδης, Γ. (2009). Ονειρεμένα Χρόνια. Από Ένα Παιδί στο Χωριό Νέα Βύσσα στα Χρόνια 1955-1962. Νέα Βύσσα: Επικοινωνία Α.Ε.

Φιλιππίδου, Ε. (2013). Τεμπελέκια τα Χριστουγεννιάτικα κάλαντα της Νέας Βύσσας, Νέα Βύσσα: Πολιτιστικός Σύλλογος Ν. Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής». Ανακτήθηκε στις 6 Δεκεμβρίου 2014 από: http://www.s-karatheodoris.gr/ithi-ethima-neas-byssas

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 320-327

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΣΥΝΟΡΑ, ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΟΜΩΣ ΕΧΟΥΝ ΘΕΑΤΡΟ!

Βιβή Μιτσίτσκα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εδώ και είκοσι επτά χρόνια (από το 1988) λειτουργεί αδιάκοπα στη Νέα Ορεστιάδα το Θεατρικό Εργαστήρι της πόλης, το οποίο αποτελεί έναν δυναμικό και δραστήριο πολιτιστικό φορέα ΜΗ κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 2004 και αποτελεί συνέχεια και φυσική εξέλιξη του Θεατρικού Εργαστηρίου Νέας Ορεστιάδας. Στηρίζεται στην εθελοντική δράση των μελών του, ασχολείται συστηματικά με τη διαρκή εξέλιξη του πολιτισμού και του θεάτρου στην περιφέρεια, τη μελέτη και την έρευνα γύρω απ' το ερασιτεχνικό θέατρο, σε πανελλήνιο και διασυνοριακό επίπεδο. Η λειτουργία τμημάτων θεατρικής παιδείας, πολλές δεκάδες παραστάσεις κάθε χρόνο σε όλη την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη αλλά και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, η θεσμοθέτηση του επαγγελματικού «Βραβείου Θεατρικής Μετάφρασης Μάριος Πλωρίτης», το Πανελλήνιο Φεστιβάλ Ερασιτεχνικού Θεάτρου, οι Βιβλιοδιαδρομές στον Έβρο, η μηνιαία πολιτιστική έκδοση «ΔΙΟΝΥΣΟΣ» και η ανέγερση και λειτουργία του θεάτρου «ΔΙΟΝΥΣΟΣ» στη Νέα Ορεστιάδα, είναι μερικές μόνο από τις δραστηριότητες του Θεατρικού Εργαστηρίου Νέας Ορεστιάδας ΔΙΟΝΥΣΟΣ, το οποίο έχει τιμηθεί μέχρι σήμερα με 46 βραβεία σε πανελλήνια και διεθνή φεστιβάλ και διοργανώσεις. Γίνεται εύκολα αντιληπτό, λοιπόν, ότι το Θέατρο στη Νέα Ορεστιάδα ανθεί, ως συνέχεια της πλούσιας πολιτιστικής δραστηριότητας που είχαν ανέκαθεν οι κάτοικοι αυτής της πόλης, είτε όταν ζούσαν στο Κάραγατς και στην Αδριανούπολη, είτε τώρα στη σύγχρονη Νέα Ορεστιάδα. Μέσα από ιστορικά ντοκουμέντα, αναφορές και φωτογραφικό υλικό, γίνεται μία αναδρομή στη θεατρική και γενικότερα πολιτιστική ζωή των «παλιών» και «νέων» Ορεστιαδιτών. Όπως φαίνεται, οι άνθρωποι στα Σύνορα εκτός από τη λαϊκή παράδοση, φρόντιζαν και φροντίζουν να έχουν και παραγωγή Σύγχρονου Πολιτισμού, ο οποίος δυναμικά εκφράζεται σήμερα στην πόλη μέσα από το Θέατρο.

Λέξεις κλειδιά: *Θέατρο, ερασιτεχνικό, πολιτισμός, Διόνυσος, θεατρικό εργαστήρι*

Το θέατρο αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά μέσα εκμάθησης και πνευματικής καλλιέργειας. Ως μέσο ψυχαγωγίας απορρέει και βασίζεται στην αριστοτελική κάθαρση. Βασικές του λειτουργίες, εκτός από τη ψυχαγωγική, τη ψυχολογική και την αισθητική, είναι η πολιτική και παιδαγωγική του λειτουργία. Μέσω του θεάτρου μεταδόθηκαν, ανά τους αιώνες, σημαντικά πολιτισμικά στοιχεία λαών, καθώς αποτέλεσε βασικό μέσο επιμόρφωσης των νέων γενεών.

Ο 20ος αιώνας, στο σύνολό του, δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ολοκληρωμένης αντιμετώπισης και καταγραφής της πορείας που το ελληνικό θέατρο διήνυσε κατά τη διάρκειά του. Στην καλύτερη περίπτωση, καταγράφονται στοιχεία, παρέχονται πληροφορίες και καταχωρείται υλικό πολύτιμο, που όμως μόνο βοηθητικά μπορεί να λειτουργήσει σήμερα, με δεδομένο ότι άλλοτε η υποκειμενικότητα της γραφής και άλλοτε η αδυναμία επαλήθευσης των πληροφοριών σε συνδυασμό με την απουσία της επιστημονικής μεθόδου στη διαπραγμάτευση της ύλης, ευθύνονται για τις προφανείς εγγενείς αδυναμίες που διαπιστώνονται. Παρ' όλα αυτά η σπουδαιότητα των συγκεκριμένων έργων είναι

αδιαμφισβήτητη, αφού εξακολουθούν να αποτελούν μοναδικές (κάποτε) πηγές πληροφόρησης για τους νεότερους ερευνητές (Γραμματάς 2002).

Στην περιοχή της Θράκης, αρχικά στην Αδριανούπολη και στη συνέχεια στη Νέα Ορεστιάδα το θέατρο γνώρισε ιδιαίτερη άνθιση. Παρόλο που οι κάτοικοι δεν είχαν τις υποδομές, ανέβηκε μεγάλο πλήθος παραστάσεων από το 1860 μέχρι και το 1923 που εγκαταστάθηκαν και ίδρυσαν τη Νέα Ορεστιάδα. Οι πρώτες οργανώθηκαν κυρίως από φιλεκπαιδευτικούς συλλόγους και αδελφότητες και αποτελούνταν κατά κύριο λόγο από μαθητές και νέους της περιοχής. Δεν υπήρχαν κτίρια που να λειτουργούν ως θέατρο, οι πρώτες σκέψεις για τη δημιουργία του, έγιναν μετά τις πρώτες παραστάσεις και τη συρροή κόσμου που σημείωσαν.

Αδριανούπολη

Σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, ο Ορέστης, γιος της Κλυταιμνήστρας και του Αγαμέμνονα, βασιλιά των Μυκηνών, με σκοπό να γλιτώσει από τις Ερινύες οι οποίες των καταδίωκαν επειδή σκότωσε τη μητέρα του, και βάσει υπόδειξης του Μαντείου των Δελφών, έφτασε στην περιοχή που βρίσκεται σήμερα η Ανδριανούπολη, στη συμβολή των ποταμών Τόνζου και Αρδίσκου (Άρδας) με τον Έβρο. Αφού έκανε όσα τον συμβούλεψαν από το Μαντείο, ίδρυσε μια πόλη στην οποία έδωσε το όνομά του, την Ορεστιάδα. Μία άλλη εκδοχή, μας πληροφορεί πως οι αρχαίοι εκτός από τους θεούς του Ολύμπου πίστευαν και σε άλλους θεούς, στις Νύμφες, που ήταν θεές της υγρής φύσης και κατοικούσαν σε μέρη όπου αφθονούσαν τα νερά, τα δέντρα και η βλάστηση οπότε ενδεχομένως η πόλη ονομάστηκε έτσι, διότι στη συμβολή των τριών αυτών ποταμών κατοικούσαν οι Νύμφες Ορεστιάδες και Ορεστιάδα αποκαλούσαν το πιο πυκνό μέρος σε βλάστηση.

Γύρω στο 127 π.Χ., η πόλη επανιδρύθηκε στην περιοχή του αρχαίου Θρακικού οικισμού Ουσκουδάμα, από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα Αδριανό, ο οποίος την έκανε πρωτεύουσα της Ρωμαϊκής επαρχίας της Θράκης και την ονόμασε Αδριανούπολη, όνομα το οποίο διατηρεί μέχρι και σήμερα, παρόλο που κατά τη βυζαντινή περίοδο, η πόλη ονονομαζόταν Ορεστιάδα, και από το τουρκικό κράτος, αν και ελάχιστα διαφοροποιημένο (Edirne, πόλη του Αδριανού) (Μαυρίδης 2008).

Το 1361 καταλήφθηκε από τους Οθωμανούς και από τότε ανήκει στο τουρκικό κράτος. Το 1920 με τη Συνθήκη των Σεβρών, η Αδριανούπολη αποδόθηκε στους Έλληνες, αλλά μετά την ήττα του 1922 και με τη Συνθήκη της Λωζάνης, παραχωρήθηκε εκ νέου στους Τούρκους.

Η Αδριανούπολη αποτέλεσε σημαντικό οικονομικό και πολιτικό κέντρο, αλλά κυρίως σπουδαίο πολιτισμικό κέντρο, ιδιαίτερα όσον αφορά στο ελληνικό στοιχείο και τη διατήρησή του. Κάθε βέβαια δραστηριότητα, πολιτισμική και μη, τελούσε υπό τον έλεγχο και ενίοτε τη λογοκρισία των Οθωμανών. Το ίδιο ίσχυε και για το θέατρο, το οποίο ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένο στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης ανά τους αιώνες, καθώς αποτελούσε βασικό μέσο ψυχαγωγίας, αλλά κυρίως βασικός φορέας πολιτισμού. Είχε σημαντική θέση ακόμη και όσον αφορά στη σχέση Ελλήνων και Οθωμανών, τους οποίους επηρέασε ιδιαίτερα (Βακαλόπουλος 1939).

Οι Έλληνες κάτοικοι όλων των μεγάλων αστικών κέντρων της περιοχής, αναγνωρίζοντας την επιμορφωτική και ψυχαγωγική χρησιμότητα του θεάτρου, το χρησιμοποίησαν ως μέσο για την ψυχαγωγία και τη διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων του πληθυσμού, όμως κυρίως για να μεταδώσουν στις νέες γενιές την ιστορία, τα ήθη και έθιμα και το σύνολο, όσο ήταν δυνατό, του ελληνικού πολιτισμού, ανεβάζοντας σχετικές παραστάσεις.

Τα στοιχεία τα αντλούμε κυρίως από τον Τύπο εκείνης της εποχής και τον «Νεολόγο» της Κωνσταντινούπολης (Περιοδικό Νεολόγος 1874). Παρατηρούμε πως σε κάθε μεγάλη πόλη υπήρχε η δυνατότητα ίδρυσης θεάτρου και είναι φανερό πόσο συνέβαλε το θέατρο στη διαμόρφωση ήθους και πολιτισμού εκείνων των ανθρώπων και πόσο οι διάφορες θεατρικές παραστάσεις επηρέασαν και δίδαξαν και τους Οθωμανούς.

Καταλυτικό ρόλο για την λειτουργία και ανάπτυξη του θεάτρου, και όχι μόνο, διαδραμάτισαν οι φιλεκπαιδευτικοί σύλλογοι των εν λόγω περιοχών, οι οποίοι συνέβαλαν πρακτικά και

ηθικά στην προσπάθεια διατήρησης του πολιτισμού των Ελλήνων από τις κατά τόπους τοπικές ελληνικές αρχές (Περιοδικό Νεολόγος 1874).

Παρόμοια και στη πόλη της Αδριανούπολης, ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος που υπήρχε εκεί, συνέβαλε ουσιαστικά και όσον αφορά στις θεατρικές παραστάσεις που οργανώνονταν. Το Δεκέμβριο του 1872 οργάνωσε παράσταση με το θίασο του Ι. Βασιλειάδη, την οποία παρακολούθησαν μεταξύ άλλων, ο πρόξενος της Αυστροουγγαρίας Κομερλόχερ και ο γενικός διοικητής της πόλης Μουχλίς Πασάς (Εφημερίδα Η Βήρα 2013).

Επίσης, το 1873 η αδελφότητα «Αγάπη» σχημάτισε θεατρική ομάδα με στόχο την ενίσχυση των ταμείων της από τις μελλοντικές παραστάσεις. Ανέβασαν το δράμα «Βελισάριος» (Δ. Μισιτζής) και την κωμωδία «Ο τζαρλατάνος». Αξιοσημείωτη ήταν η μεγάλη παρουσία των Ελλήνων και των δύο φύλων στις εν λόγω παραστάσεις.

Το Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς άλλη μια Αδελφότητα, η «Πρόοδος», δημιούργησε θεατρική ομάδα που αποτελούνταν κυρίως από νέους της πόλης. Πρώτο έργο τους η κωμωδία «Βαβυλωνία». Στο «Νεολόγο» εντοπίζουμε τα ονόματα των ηθοποιών της πρώτης θεατρικής ομάδας της αδελφότητας: οι Στέφανος Π. Τζιριτίδης και ο αδελφός του Αθανάσιος, Ιάκωβος Δ. Βασίδης, Αντώνιος Χ. Κωνσταντίνου, Αβράμιος Δημητρίου, Γεώργιος Ζελίδης, Ιωάννης Γεωργιάδης, Σταύρος Ιωάννου, Γρηγόριος Θεοδωρίδης, Αθανάσιος Αγγελίδης, Χριστόδουλος Διαμαντίδης, Κωστάκης Βασιλείου.

Το Φεβρουάριο του 1875 ομάδα νέων της πόλης ανέβασε την παράσταση «Ο Μανιώδης» όπου ήταν αξιοσημείωτη η συρροή του κόσμου. Αυτή η παράσταση αποτέλεσε και τη βάση για το χτίσιμο αίθουσας θεάτρου.

Το 1876 στον Τύπο της περιοχής και κυρίως, όπως αναφέραμε, στο «Νεολόγο», φαίνεται ο ιδιαίτερος ρόλος, η ανάπτυξη και η σημασία του θεάτρου στην Αδριανούπολη. Δεν υπάρχουν, δυστυχώς, πολλά στοιχεία για τους ηθοποιούς ή τις παραστάσεις αυτών των ετών (Περιοδικό Νεολόγος 1874).

Νέα Ορεστιάδα

Η Μικρασιατική καταστροφή στάθηκε ο καθοριστικός καταλύτης σε εθνικό, πολιτικό και πολιτιστικό επίπεδο, αφού διαμόρφωσε πραγματικότητες που μέχρι τότε ήταν εντελώς άγνωστες στην Ελλάδα. Η λογοτεχνία ξεφεύγει από τους παραδοσιακούς τρόπους έκφρασης και αναζητά νέες μορφές που βρίσκει στα σύγχρονα ρεύματα του υπερρεαλισμού στην ποίηση και του ρεαλιστικού αστικού μυθιστορήματος με τον εσωτερικό μονόλογο και τον έντονο κοινωνικό προβληματισμό, στην πεζογραφία.

Μετά το 1922, η περιοχή της Αδριανούπολης εκκενώθηκε σταδιακά και οι περισσότεροι Έλληνες εγκαταστάθηκαν στο Κάραγατς (Ορεστιάδα), στη δυτική όχθη του ποταμού Έβρου. Μετά και τη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923, οι Έλληνες εγκαταλείπουν την Ορεστιάδα, την ίδια χρονιά συστάθηκε η κοινότητα της Νέας Ορεστιάδας, δεκαεπτά περίπου χιλιόμετρα νοτιότερα του Κάραγατς, στην περιοχή Κουμ-Τσιφλίκ (αμμώδες Τσιφλίκι). Οι πρώτοι κάτοικοι ήταν περίπου έξι χιλιάδες άτομα, μεταξύ των οποίων εννιακόσιες ελληνικές οικογένειες, Αρμένιοι και Εβραίοι (Μανάκας 1959).

Στις 12 Αυγούστου της ίδιας χρονιάς, έγιναν τα εγκαίνια της πόλης, η οποία ονομάστηκε Νέα Ορεστιάδα, ώστε να θυμούνται το Καραγάτς-Ορεστιάδα και τον μυθικό Ορέστη, το πρώτο μάλιστα αγόρι που γεννήθηκε εντός της πόλης το ονόμασαν Ορέστη. Επίσης, οι τοπικές αρχές, λίγα χρόνια αργότερα αποφάσισαν να χρησιμοποιήσουν ως έμβλημα της πόλης την Ιφιγένεια, με στόχο την αναγνώριση της θυσίας της παλιάς πόλης τους για τα συμφέροντα του Κράτους (Μαυρίδης 2008.)

Στην περιοχή το θέατρο άρχισε σταδιακά να κάνει και πάλι την εμφάνιση του, καθώς οι κάτοικοι ήταν όχι μόνο εξοικειωμένοι, αλλά γνώριζαν καλά την επιμορφωτική και ψυχαγωγική του ιδιότητα και πόσο αυτή θα συνέβαλε στη διατήρηση του πολιτισμού τους και τη μετάδοση του στις νέες γενιές.

Δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία, όσον αφορά στο θέατρο, για την περίοδο αυτή, κυρίως γιατί οι πρώτες δεκαετίες ήταν ιδιαίτερα δύσκολες για τον πληθυσμό της πόλης, όσον αφορά σε

βασικές βιοτικές ανάγκες, σίτιση, στέγαση, αλλά και όσον αφορά την εκπαίδευση ή τον πολιτισμό.

Το 1988 η Κινηματογραφική λέσχη της πόλης, δημιούργησε το Θεατρικό Εργαστήρι Νέας Ορεστιάδας. Την Άνοιξη του 1989 δόθηκε η πρώτη παράσταση του εργαστηρίου με ελληνικά κωμικά μονόπρακτα των Γιαννουκάκη και Μουρσελά για μεγάλους, και το «Ασχημόπαπο» για τα παιδιά, όλα σε σκηνοθεσία του Άκη Τσονίδη.

Το 1994, καθώς η Κινηματογραφική Λέσχη τελούσε υπό διάλυση, η θεατρική της ομάδα δημιούργησε νέο Σύλλογο αμιγώς θεατρικό, με την επωνυμία: Θεατρικό Εργαστήρι Νέας Ορεστιάδας, έχοντας στόχο τη συνέχισή του και την ανάπτυξη του θεάτρου στην περιοχή.

Δύο χρόνια αργότερα, με την ίδρυση της νεοσύστατης τότε Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτιστικής Ανάπτυξης Ορεστιάδας, προτάθηκε στο θεατρικό εργαστήρι η προσχώρησή του σ' αυτό το νέο νομικό πρόσωπο του Δήμου, πράγμα που έγινε το 1996. Από τότε το Θεατρικό Εργαστήρι Νέας Ορεστιάδας λειτουργούσε υπό τη σκέπη της Δ.Ε.Π.Α.Ο. μέχρι και τον Απρίλιο του 2004 οπότε και αποχώρησε, κλείνοντας έναν κύκλο αρκετών αγκυλώσεων και ανοίγοντας έναν άλλον, ανεξάρτητο και άκρως δημιουργικό. Έτσι, η ομάδα του θεατρικού εργαστηρίου με μπροστάρη πάντα τον σκηνοθέτη και ηθοποιό Άκη Τσονίδη το επανίδρυσε με τη μορφή Αστικής Μη Κερδοσκοπικής Εταιρίας και μετονόμασε το εργαστήρι «Διόνυσο».

Ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ είναι ένας σύγχρονος, δυναμικός και δραστήριος πολιτιστικός φορέας ΜΗ κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 2004 και αποτελεί συνέχεια του Θεατρικού Εργαστηρίου Νέας Ορεστιάδας που λειτουργεί αδιάκοπα από το 1988. Στηρίζεται στην εθελοντική δράση των μελών του, ασχολείται συστηματικά με τη διαρκή εξέλιξη του πολιτισμού και του θεάτρου στην περιφέρεια, τη μελέτη και την έρευνα γύρω απ' το ερασιτεχνικό θέατρο, σε πανελλήνιο και διασυνοριακό επίπεδο. Η λειτουργία τμημάτων θεατρικής παιδείας, πολλές δεκάδες παραστάσεις κάθε χρόνο σε όλη την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη αλλά και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, η θεσμοθέτηση του επαγγελματικού «Βραβείου Θεατρικής Μετάφρασης Μάριος Πλωρίτης», το ετήσιο Πανελλήνιο Φεστιβάλ Ερασιτεχνικού Θεάτρου, οι Βιβλιοδιαδρομές στον Έβρο, η μηνιαία πολιτιστική έκδοση «ΔΙΟΝΥΣΟΣ» και η ανέγερση και λειτουργία του θεάτρου «ΔΙΟΝΥΣΟΣ» στη Νέα Ορεστιάδα, είναι μερικές μόνο από τις δραστηριότητες του ΔΙΟΝΥΣΟΥ. Εκτός των άλλων ανέλαβε και την οργανωτική και καλλιτεχνική επιμέλεια της 19ης Συνάντησης Νέων - Άρδας 2013, η οποία αναδείχθηκε ως μία από τις καλύτερες διοργανώσεις στην ιστορία του θεσμού. Για τις δραστηριότητές του το Θεατρικό Εργαστήρι Νέας Ορεστιάδας ΔΙΟΝΥΣΟΣ έχει τιμηθεί μέχρι σήμερα με 46 βραβεία σε πανελλήνια και διεθνή φεστιβάλ και διοργανώσεις.

Αναλυτικότερα

Το Θεατρικό Εργαστήρι Νέας Ορεστιάδας λειτουργεί αδιάκοπα από το 1988 και συνεχίζει με αξιοσημείωτες επιδόσεις, όπως: Λειτουργία τμημάτων θεατρικής παιδείας (πάνω από 150 παιδιά και ενήλικες κάθε χρόνο), λειτουργία Κεντρικής Σκηνής, Εργαστηρίου Αρχαίου Δράματος, Πειραματικής Σκηνής και Σκηνής Παιδικού Θεάτρου, εκπροσώπηση της Θράκης σε συναντήσεις Ερασιτεχνικών Θιάσων Αιγαίου (Ικαρία, Σύρος, Πάτμος, Μυτιλήνη, Χίος) και στις συναντήσεις Θεατρικής Παιδείας στο Αργοστόλι, συμμετοχή στο πρόγραμμα «Θράκη - Αιγαίο - Κύπρος» με παραστάσεις στην Κύπρο και στην Κάλυμνο, εκπροσώπηση της Ελλάδας στο 23ο (2007) και στο 25ο (2009) Διεθνές Φεστιβάλ Ερασιτεχνικού Θεάτρου στο Denizli της Τουρκίας, εκπροσώπηση της Ελλάδας στο Διεθνές Φεστιβάλ Κωμωδίας και Σάτιρας που διοργανώνει το Υπουργείο Πολιτισμού της Βουλγαρίας στο Δήμο Τοπόλοφγκραντ (2008, 2009, 2010, 2012, 2013), θεατρικές παραστάσεις στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, θεατρικές παραστάσεις για κοινωφελείς σκοπούς στις Φυλακές Κομοτηνής, στα Νοσοκομεία Αλεξανδρούπολης και Διδυμοτείχου, στα ειδικά σχολεία Α.Μ.Ε.Α. της περιοχής και για τη στήριξη κοινωνικά ευαίσθητων ομάδων, καλοκαιρινές και χειμερινές περιοδείες σε όλες τις πόλεις της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και σε απομακρυσμένα χωριά της ίδιας περιοχής.

Το Πανελλήνιο Φεστιβάλ Ερασιτεχνικού Θεάτρου Νέας Ορεστιάδας

Από τις σημαντικότερες δραστηριότητες του ΔΙΟΝΥΣΟΥ είναι η θεσμοθέτηση του ετήσιου Πανελλήνιου Φεστιβάλ Ερασιτεχνικού Θεάτρου που ξεκίνησε το 2000 και καθιερώθηκε ως κορυφαίος διαγωνιστικός θεσμός στο χώρο, με τη συμμετοχή των περισσότερων ερασιτεχνικών ομάδων από όλη την Ελλάδα και την παρουσία σημαντικών προσωπικοτήτων του Θεάτρου, των Γραμμάτων και της Τέχνης. Πραγματοποιείται κάθε χρόνο στο τέλος του καλοκαιριού, διάρκειας οκτώ ημερών, στο υπαίθριο δημοτικό θέατρο, στο κέντρο της πόλης της Νέας Ορεστιάδας. Η μεγάλη προσέλευση του θεατρόφιλου κοινού του Έβρου και η παρουσία των σημαντικότερων θεατρικών ομάδων της χώρας, σε συνδυασμό με τις εξέχουσες προσωπικότητες καλλιτεχνών που συμμετέχουν σ' αυτό, έχουν αναδείξει το Φεστιβάλ ως την πιο έγκυρη και άρτια διοργάνωση σε πανελλήνιο επίπεδο.

Μερικές μόνο από τις προσωπικότητες που παραβρέθηκαν στο Φεστιβάλ είτε ως Κριτική Επιτροπή, είτε ως Τιμώμενα Πρόσωπα είτε ως απλοί επισκέπτες είναι οι: Λυκούργος Καλλέργης, Κάτια Δανδουλάκη, Ντίνα Κώνστα, Σταμάτης Κραουνάκης, Κατιάννα Μπαλανίκα, Γιώργος Μαρίνος, Γιάννης Βογιατζής, Ροζίτα Σώκου, Σπύρος Φωκάς, Παύλος Μάτεσις, Γιάννης Ξανθούλης, Γιώργος Σκούρτης, Αθηνόδωρος Προύσαλης, Αλέξης Κωστάλας, Γιώργος Παπαστεφάνου, Άννα Φόνσου, Εύα Κοταμανίδου, Σωτήρης Χατζάκης, Δημήτρης Λιγνάδης, Θοδωρής Αθερίδης, Ιεροκλής Μιχαηλίδης, Πέτρος Φιλιππίδης, Αιμιλία Υψηλάντη, Νεφέλη Ορφανού, Αντώνης Θεοδωρακόπουλος, Γιάννης Καρατζογιάννης, Γιάννης Ρήγας, Χρήστος Στέργιογλου, Σμαρούλα Γιούλη, Βαγγέλης Λιβαδάς, Ανδρέας Βουτσινάς, Κώστας Καζάκος, Μίρκα Παπακωνσταντίνου, Ελένη Κρίτα, Θανάσης Παπαγεωργίου, Μανούσος Μανουσάκης, Άννα Κουρή και δεκάδες άλλοι σημαντικοί θεατράνθρωποι. Αναφορικά με τις Θεατρικές Ομάδες που συμμετέχουν διαγωνιζόμενες στο Φεστιβάλ, έχουν περάσει θίασοι από την Κύπρο έως τα Γιάννενα και από την Κρήτη έως τη Θράκη, καλύπτοντας όλες τις γεωγραφικές περιοχές της χώρας και όλα τα είδη θεάτρου.

Σε μία κίνηση μεγαλύτερης εξωστρέφειας του Φεστιβάλ, από το 2012 έχει καθιερωθεί η μετάβαση στην Αθήνα των τριών βραβευμένων παραστάσεων, συνοδεία του διοργανωτή ΔΙΟΝΥΣΟΥ, οι οποίες παρουσιάζονται σε κεντρικό θέατρο στην πρωτεύουσα ώστε να έχουν την ευκαιρία και οι θεατρόφιλοι του Κέντρου να γνωρίσουν το Φεστιβάλ και τη σημαντική ερασιτεχνική θεατρική δημιουργία της Περιφέρειας.

Στο χώρο του επαγγελματικού θεάτρου, από το 2007 έχει θεσπίσει το «Βραβείο Θεατρικής Μετάφρασης - Μάριος Πλωρίτης», στη μνήμη του κορυφαίου ανθρώπου του Θεάτρου και των Γραμμάτων. Μέχρι σήμερα πραγματοποιήθηκαν τρεις διοργανώσεις με την εκδήλωση απονομής του βραβείου να γίνεται στην Αθήνα (με την οργανωτική υποστήριξη του Ε.ΚΕ.ΜΕ.Λ. - Ευρωπαϊκό Κέντρο Μετάφρασης, Λογοτεχνία & Επιστήμες του Ανθρώπου). Συμμετείχαν μεταφραστές θεατρικών έργων που πρωτοπαρουσιάστηκαν σε επαγγελματική θεατρική σκηνή της Ελλάδας κατά την προηγούμενη θεατρική περίοδο. Η επιλογή και πρόκριση των μεταφράσεων έγινε από ειδική επιτροπή, με πρόεδρο το θεατρολόγο, καθηγητή του Α.Π.Θ. Σάββα Πατσαλίδη και μέλη τους: Ξένια Καλογεροπούλου (ηθοποιό, μεταφράστρια, συγγραφέα, σκηνοθέτιδα), Μαρία Ευσταθιάδη (μεταφράστρια, συγγραφέα), Βίκτωρα Αρδίττη (σκηνοθέτη, διευθυντή Δραματικής Σχολής Εθνικού Θεάτρου, επίκουρο καθηγητή σκηνοθεσίας Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης) και Χριστόφορο Χαραλαμπάκη (καθηγητή γλωσσολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών).

Παράλληλα με τις θεατρικές του δραστηριότητες, ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ έχει θεσπίσει και εκδηλώσεις για το βιβλίο με γενικό τίτλο «Βιβλιοδιαδρομές». Από το 2000 δεκάδες καταξιωμένοι και νεότεροι συγγραφείς επισκέπτονται πόλεις και χωριά του Νομού και έρχονται σε επαφή με το αναγνωστικό κοινό και με παιδιά της δημοτικής και μέσης εκπαίδευσης.

Θεατρικές στέγες στη Νέα Ορεστιάδα

Είναι σημαντικό να γίνει μία σύντομη αναφορά και στις θεατρικές στέγες στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Αρχικά υπήρξαν οι κινηματογραφικές αίθουσες της πόλης που ενίοτε φιλοξενούσαν και περιοδεύοντες θιάσους στις υποτυπώδεις θεατρικές σκηνές τους, μπροστά

από την οθόνη του κινηματογράφου (Τιτάνια, Ελληνίς, Αλέξανδρος). Αμιγώς θεατρικοί χώροι δημιουργήθηκαν στην πόλη από το 1996 και έπειτα, με πρωτοβουλία και πάλι του Θεατρικού Εργαστηρίου Νέας Ορεστιάδας και ιδιαίτερα με προσωπική εργασία, υπομονή και επιμονή του επικεφαλής του Άκη Τσονίδη. Το 1997 δημιουργήθηκε το "Θεατράκι" 50 μόλις θέσεων επί της οδού Κολοκοτρώνη 27, όπου τουλάχιστον τρεις ημέρες την εβδομάδα καθόλη τη χειμερινή περίοδο δίνονταν συνεχώς θεατρικές παραστάσεις. Στη συνέχεια, ενόσω ακόμη το Θεατρικό Εργαστήρι λειτουργούσε στους κόλπους του Δήμου και της Δ.Ε.Π.Α.Ο., ξεκίνησαν μετά από πρόταση και πρωτοβουλία του Άκη Τσονίδη οι εργασίες διαμόρφωσης των αποθηκών στην είσοδο της πόλης («σπορόκεντρο») σε Πολιτιστικό Πολύκεντρο για τις ανάγκες στέγασης όλων των καλλιτεχνικών τμημάτων της ΔΕΠΑΟ. Εκεί σχεδιάστηκε και ένας θεατρικός χώρος 100 περίπου θέσεων για τη πραγματοποίηση θεατρικών παραστάσεων αλλά και των εκδηλώσεων της ΔΕΠΑΟ. Επίσης, το 2000 ξεκίνησε τη λειτουργία του και το πρώτο υπαίθριο θέατρο της πόλης, στο Άλσος Αδριανουπόλεως. Τέλος, σχεδόν ταυτόχρονα με την ίδρυση του ΔΙΟΝΥΣΟΥ το 2004, ξεκίνησε και ο προγραμματισμός ενός νέου, σύγχρονου θεάτρου στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας, η ανέγερση του Θεάτρου ΔΙΟΝΥΣΟΣ.

Θέατρο «ΔΙΟΝΥΣΟΣ» - Η νέα Θεατρική Στέγη

Από το 2005 ξεκίνησαν οι εργασίες ανέγερσης ενός χώρου που είναι απαραίτητος για να στεγάσει τη δραστηριότητα του Θεατρικού Εργαστηρίου Νέας Ορεστιάδας, ελλείψει άλλων υποδομών στο Δήμο Ορεστιάδας και στην ευρύτερη περιοχή. Ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ έλαβε την πρωτοβουλία να κατασκευάσει ένα σύγχρονο κτίριο το οποίο περιλαμβάνει αίθουσα θεάτρου 200 θέσεων, καφέ, φουαγιέ, καμαρίνια, βοηθητικούς και αποθηκευτικούς χώρους, ό,τι δηλαδή χρειάζεται ένα πλήρες θέατρο για να λειτουργήσει. Ο χώρος διαθέτει και υποδομές κινηματογράφου, ενώ βέβαια διατίθεται για εκδηλώσεις και σε πολιτιστικούς και κοινωνικούς φορείς της χώρας αλλά και των γειτονικών χωρών.

Εικόνα 1. Το Θέατρο ΔΙΟΝΥΣΟΣ (οδός Ορέστου 76, Νέα Ορεστιάδα).

Εικόνα 2. Στιγμιότυπα παραστάσεων, από το Θεατρικό Εργαστήρι Νέας Ορεστιάδας ΔΙΟΝΥΣΟΣ.

Εικόνα 3. Στο υπαίθριο δημοτικό θέατρο Νέας Ορεστιάδας.

Το έργο έτυχε της μεγάλης ευεργεσίας ενός σημαντικού και ευαίσθητου Ορεστιαδίτη επιχειρηματία, του Δημητρίου Πενταφράγκα, ιδρυτή της Ελληνικής Φαρμακοβιομηχανίας ELPEN. Ο εξαίρετος αυτός ευεργέτης ανέλαβε το κόστος ολοκλήρωσης του τριώροφου κτιρίου, μία πράξη που τιμά και δίνει νέα διάσταση στο πολυσήμαντο έργο του ΔΙΟΝΥΣΟΥ.

Το κτίριο ολοκληρώθηκε και λειτουργεί από τις 27 Μαρτίου 2011 με ένα πλούσιο πολιτιστικό πρόγραμμα. Πρόκειται για μια πρότυπη, σύγχρονη και ολοκληρωμένη πολιτιστική στέγη, μοναδική για τα δεδομένα της Ελληνικής περιφέρειας.

Βιβλιογραφία

Βακαλόπουλος, Α. (1939). Πρόσφυγες και Προσφυγικόν Ζήτημα κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν του 1821, χ.τ.ε. Θεσσαλονίκη.

Γραμματάς, Θ. (2002). Το Ελληνικό Θέατρο στον 20^{ο} Αιώνα. Αθήνα: Εξάντας.

Μανάκας, Δ. (1959). Ιστορία της Παιδείας του Διδυμοτείχου και Περιχώρων 1778-1953. Έκδοση Θρακικού Κέντρου.

Μαυρίδης, Π. (2008). Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέα.

Περιοδικό Νεολόγος. Τεύχ. Μαΐου 1874.

Εφημερίδα Η Βήρα. Τεύχ. 97, 2013.

ΓΕΩΡΓΙΑ – ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 331-344

ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΣΕ ΒΙΟΜΑΖΑ ΚΑΙ ΑΙΘΕΡΙΟ ΕΛΑΙΟ ΤΗΣ ΡΙΓΑΝΗΣ, ΤΟΥ ΘΥΜΑΡΙΟΥ, ΤΟΥ ΦΑΣΚΟΜΗΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΕΝΔΡΟΛΙΒΑΝΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ

Μαρία Φουρνομίτη, Αθανάσιος Αλεξόπουλος, Σταύρος Πλέσσας, Σπυρίδων Κουτρούμπας, Αθανάσιος Κυμπάρης και Ευγενία Μπεζιρτζόγλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Είναι γνωστό ότι οι Μεσογειακές χώρες είναι από τις μεγαλύτερες παραγωγούς σε αυτοφυή αρωματικά φυτά εξαιτίας των ιδανικών κλιματικών συνθηκών, της σύστασης του εδάφους καθώς και της μορφολογία τους. Η Ελλάδα η οποία ανήκει στη Μεσόγειο είναι μια από τις χώρες που παράγουν εκατοντάδες είδη αρωματικών φυτών τα οποία κατά κύριο λόγο είναι αυτοφυή. Στη βορειότερη πόλη της Ελλάδας, στην Ορεστιάδα, η παράγωγη αρωματικών φυτών δεν είναι διαδεδομένη καλλιέργεια. Σε πείραμα αγρού που διεξήχθη στο αγρόκτημα του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στην Ορεστιάδα κατά τα τελευταία τρία έτη, μελετήθηκε η αύξηση, η ανάπτυξη και η προσαρμοστικότητα της ρίγανης (*Origanum vulgare* subsp. *hirtum*), του θυμαριού (*Thymus vulgaris* L.), του φασκόμηλου (*Salvia officinalis*) και του δενδρολίβανου (*Rosmarinus officinalis*) υπό διαφορετικές καλλιεργητικές τεχνικές (αρδευόμενη και ξηρική καλλιέργεια). Στα φυτά μελετήθηκε η ξηρή και νωπή βιομάζα για καλύτερη απόδοση σε ξηρή δρόγη ενώ έγινε υδροαπόσταξη του αιθέριου ελαίου τους με συσκευή Clevenger και στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε ανάλυση του χημιότυπου, δηλαδή καταγραφή των συστατικών που απαρτίζουν το αιθέριο έλαιο, με τη χρήση αερίου χρωματογράφου. Η χημική σύσταση του αιθέριου ελαίου είναι σημαντικός παράγοντας για την ποιότητα του ελαίου και συνεπώς για την εμπορική του αξία. Τα συγκεκριμένα αρωματικά φυτά επιλέχθηκαν ως αντικείμενο μελέτης κυρίως για οικονομικούς λόγους δεδομένου ότι προτιμούνται ιδιαίτερα από τους καταναλωτές (παρασκευή αρτυμάτων και αφεψημάτων) αλλά και των εφαρμογών των αιθέριων ελαίων σαν πρώτες ύλες στην μαγειρική-ζαχαροπλαστική, την κοσμετολογία και τη φαρμακευτική. Η μελέτη των ιδιαιτέρων χαρακτηριστικών καλλιέργειας καθώς και οι αποδόσεις των καλλιεργειών ίσως αποτελέσουν μια εναλλακτική λύση για νέους αγρότες ώστε να ασχοληθούν με αυτό το κερδοφόρο αντικείμενο.

Λέξεις κλειδιά: *Αρωματικά φυτά, άρδευση, δρόγη, προσαρμοστικότητα*

Εισαγωγή

Τα αρωματικά φυτά είναι φυτά που συσσωρεύουν ευώδη πτητικά συστατικά στους διάφορους ιστούς τους (βλαστούς, φύλλα, άνθη, καρπούς, κλπ) και αναδίδουν ευχάριστη οσμή (άρωμα). Πολλά από αυτά λέγονται και φαρμακευτικά διότι περιέχουν ουσίες με αποδεδειγμένες θεραπευτικές ιδιότητες (Πλήρης Οδηγός για Βότανα 1999, Handbook of Essential Oils, Science, Technology and Applications 2010). Πολλές φορές δεν είναι δυνατή η σαφής διάκριση μεταξύ των δύο κατηγοριών αφού υπάρχουν φυτά που έχουν και τις δύο ιδιότητες. Για το λόγο αυτό όταν γίνεται αναφορά στα αρωματικά φυτά περιλαμβάνονται και τα φαρμακευτικά. Τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά αποτελούν σημαντικό μέρος της ελληνικής χλωρίδας. Οι εδαφοκλιματικές συνθήκες καθώς και η μορφολογία της χώρας ευνοούν την καλλιέργειά τους αποδίδοντας προϊόντα εξαιρετικής ποιότητας (Πλήρης Οδηγός για Βότανα 1999). Θεωρούνται πολύτιμα επειδή περιέχουν ουσίες χρήσιμες για διάφορους

τομείς, στη μαγειρική ως φρέσκα ή αποξηραμένα αρτύματα (βότανα, καρυκεύματα, μπαχαρικά σε σκόνη) στη ζαχαροπλαστική και τη βιομηχανία τροφίμων ως αρωματικά ή βελτιωτικά οσμής και γεύσης και στην αρωματοποιία και στην παρασκευή προϊόντων προσωπικής υγιεινής για τις αντιμικροβιακές ιδιότητες που περιέχουν (Πλήρης Οδηγός για Βότανα 1999) Με την περαιτέρω ανάπτυξη του κλάδου των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών στην χώρα μας, τα οφέλη θα είναι πολλά και ποικίλα μερικά εκ των οποίων είναι η αξιοποίηση και η προστασία άγονων εδαφών ορεινών και ημιορεινών περιοχών το οποίο σημαίνει και την βελτίωση του εισοδήματος των κατοίκων αυτών των περιοχών, επίσης την ανάπτυξη της βιομηχανίας για την επεξεργασία των αρωματικών φυτών, την ανάπτυξη της μελισσοκομίας και τέλος ως γενικό όφελος και την ενίσχυση της ελληνικής οικονομίας κυρίως από τις εξαγωγές των προϊόντων. Όσον αφορά την παραγωγή τους, σήμερα η Ασία είναι η κυρίαρχη ήπειρος παραγωγός αρωματικών φυτών παγκοσμίως. Οι μεγαλύτερες αγορές σε παγκόσμιο επίπεδο είναι η Κίνα, η Ευρώπη η Ιαπωνία και οι ΗΠΑ. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) θεωρείται ως η μεγαλύτερη αγορά αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών στον κόσμο, από άποψη οργανωμένης εμπορικής δομής. Αρωματικά φυτά παράγονται στις 16 από τις 25 χώρες της Ε.Ε. και συνολικά ευδοκιμούν γύρω στα 1200 αρωματικά φυτά, τα οποία υφίστανται τη διαδικασία της εμπορίας (Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών-Γεωπονικό Πανεπιστήμιο 2002). Από αυτά τουλάχιστον το 90% είναι αυτοφυή και περίπου 200 είδη καλλιεργούνται συστηματικά. Ο συνολικός όγκος παραγωγής αυτοφυών φυτών υπολογίζεται σε τουλάχιστον 20.000-30.000 τόνους το χρόνο (Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών-Γεωπονικό Πανεπιστήμιο 2002). Συστηματικά οι χώρες οι οποίες καλλιεργούν αρωματικά φυτά είναι η Γαλλία, η Αλβανία, η Τουρκία, η Ουγγαρία, η Ισπανία η Ιταλία και η Ελλάδα, τα είδη που καλλιεργούνται είναι περίπου 130 με 140 με πιο συνηθισμένα τη ρίγανη, τη λεβάντα το χαμομήλι. Η Ελλάδα είναι παραγωγός χώρα αρωματικών φυτών στη οποία ευδοκιμούν περισσότερα από 112 είδη, εκ των οποίων τα 68 είναι μελισσοτροφικά. Τα κυριότερα καλλιεργούμενα είδη είναι: το δίκταμο, ο κρόκος (πρώτη θέση σε καλλιεργούμενη έκταση 51% επί του συνόλου), η μέντα, η ρίγανη (αλματώδη αύξηση), το τσάι του βουνού, ο μαραθόσπορος, ο γλυκάνισος. Η Ελλάδα κατέχει την 11η θέση στο σύνολο 16 ευρωπαϊκών χωρών με την συνολικά καλλιεργούμενη έκταση να κυμαίνεται από 16.000 - 20.000 στρέμματα και η ετήσια παραγωγή από 1.500 έως 1.800 τόνους (Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών- Γεωπονικό Πανεπιστήμιο 2002). Παρακάτω δίνονται ενδεικτικά οικονομικά στοιχεία και στοιχειά καλλιέργειας για κάποια από τα σημαντικότερα είδη αρωματικών φυτών που ευδοκιμούν στην Ελλάδα.

Φυτό	**Αποδοση (kg/στρ)**	**συνολο ευρώ/στρ.**
Αρμπαρόριζα	150	253
Γλυκάνισος	100-150	101
Δύοσμος	150-200	2597
Ρίγανη	150	400-600
Τσάι βουνού	150	360
Κρόκος	1	1500-1800

Πηγή: Εφημερίδα Έθνος 9/3/2015

Αιθέρια έλαια

Τα αιθέρια έλαια προέρχονται από τα αρωματικά φαρμακευτικά φυτά και είναι οργανικές ενώσεις, μίγματα κατά κύριο λόγο πτητικών αρωματικών εστέρων ή αιθέρων, είναι διαυγή, υποκίτρινα, πράσινα ή κυανά, ελαιώδη, υγρά είναι αδιάλυτα στο νερό ή διαλύονται ελάχιστα, ενώ είναι διαλυτά στον αιθέρα, στον πετρελαϊκό αιθέρα, στην αλκοόλη, στους περισσότερους οργανικούς διαλύτες και στα λιπαρά οξέα η οσμή τους είναι συνισταμένη όλων των συστατικών που περιέχουν. Διεγείρουν τις νευρικές απολήξεις του αισθητηρίου της

όσφρησης Το ερέθισμα μεταφέρεται στο ανάλογο τμήμα του εγκεφάλου που είναι υπεύθυνο μεταξύ άλλων και για τη ρύθμιση της συναισθηματικής κατάστασης καθώς και την παραγωγή ορμονών. Περιέχονται σε διάφορα μέρη (ή εκκρίματα) των φυτών (καρπούς, φύλλα, ρίζες, άνθη, φλοιούς, κουκούτσια, ρετσίνι) (Simon 1990).

Η σύνθεση και η βιοσύνθεση των αιθέριων ελαίων

Η βιοσύνθεση και ο ακριβής μηχανισμός δράσης των αιθέριων ελαίων δεν είναι πλήρως γνωστά. Τα αιθέρια έλαια παράγονται σε ειδικούς εκκριτικούς σχηματισμούς των φυτών (με ακανόνιστη κατανομή) οι οποίοι μπορεί να είναι εσωτερικοί ή εξωτερικοί που ονομάζονται ελαιαδένες (εσωτερικοί ή εξωτερικοί) και οι οποίοι είναι:

- οι ελαιοφόροι αγωγοί
- οι ελαιοφόρες κοιλότητες (απαντώνται υποδερμικά στα φύλλα, τα άνθη
- και τους καρπούς (π.χ. εσπεριδοειδή)
- τα ελαιοφόρα ιδιόβλαστα κύτταρα, (π.χ. φύλλα δάφνης)
- οι ελαιοφόρες τρίχες (είδη Labiateae που σχηματίζονται στην επιδερμίδα των υπέργειων οργάνων του φυτού και κυρίως των φύλλων)

Η ποιότητα και η χημική τους σύνθεση διαφέρει από φυτό σε φυτό αλλά και ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης του φυτού, το τμήμα του φυτού από το οποίο εξήχθησαν, την ώρα της ημέρας, την εποχή του έτους και το κλίμα περιοχής στην οποία αναπτύσσονται. Μπορεί να απαντώνται αιθέρια έλαια διαφορετικής σύστασης στο ίδιο ή άλλο μέρος του ιδίου φυτού. Σε ένα αιθέριο έλαιο μπορεί να βρίσκονται μέχρι και 200 διαφορετικές χημικές ενώσεις (Hay & Waterman 1993, Lawrence 1985), αυτό εξηγεί και την μεγάλη ποικιλία των ιδιοτήτων των αιθέριων ελαίων. Περίπου 3000 αιθέρια έλαια είναι γνωστά, εκ των οποίων περίπου 300 είναι εμπορικά σημαντικά. Παράγοντες που επιδρούν στην ποσότητα και ποιότητα των παραγομένων αιθέριων ελαίων από το φυτό (Letchamo et al. 1994, Johnson et al. 2004, Kamatou et al. 2006, Novak 2005).

- γενότυπος
- κλιματικοί παράγοντες (φως, θερμοκρασία, υγρασία)
- εδαφικοί παράγοντες (εδαφική σύσταση, pH, οργανική ουσία, κ.ά.)
- χρόνος συλλογής
- μετασυλλεκτικοί χειρισμοί (ξήρανση και συντήρηση πριν την απόσταξη)
- μέθοδος παραλαβής

Παραλαβή των αιθέριων ελαίων

Απόσταξη

Η πιο διαδεδομένη και οικονομική μέθοδος παραλαβής των αιθέριων ελαίων είναι η απόσταξη. Η απόσταξη είναι μια απλή και συγχρόνως συνηθισμένη μέθοδο παραλαβής η οποία βασίζεται στη διαφορά των τάσεων των ατμών των συστατικών του διαλύματος. Στη μέθοδο αυτή περιλαμβάνονται κυρίως (Σαρλής 1994, Karpouhtsis et al. 1998, Gounaris et al. 2002):

- Απόσταξη με υδρατμούς (Steam Distillation)

Εισάγεται ατμός, ο οποίος παράγεται σε ειδικό ατμολέβητα, που περιέχει το φυτικό υλικό και ο ατμός παρασύρει το αιθέριο έλαιο

- Υδροαπόσταξη

Το φυτικό υλικό τοποθετείται σε σφαιρική φιάλη με νερό, η οποία συνδέεται με ψυκτήρα και με θερμαντική συσκευή Το χαρακτηριστικό της μεθόδου αυτής είναι ότι το νερό και το φυτικό υλικό είναι σε άμεση επαφή.

- Υδροατμοαπόσταξη

Το φυτικό υλικό δεν έρχεται σε άμεση επαφή με το νερό, αλλά τοποθετείται σε πλέγμα που βρίσκεται πιο ψηλά από την επιφάνεια του νερού. Ο ατμός που σχηματίζεται από την θέρμανση του νερού, έρχεται σε επαφή με τη μάζα του φυτικού υλικού και παρασύρει το αιθέριο έλαιο.

Ιδιότητες Αρωματικών – Φαρμακευτικών φυτών και αντίστοιχων αιθέριων ελαίων τους

Τα αρωματικά-φαρμακευτικά φυτά καθώς και τα αιθέρια έλαια τα οποία προέρχονται από αυτά έχουν ένα μεγάλο εύρος αποδεδειγμένων θεραπευτικών ιδιοτήτων οι οποίες είναι γνωστές από την αρχαιότητα.

Οι πιο σημαντικές είναι

- Αντισπασμωδικές, αντιβηχικές και αποχρεμπτικές ιδιότητες, ορισμένα αρωματικά φυτά δρουν κατευναστικά στους σπασμούς και στα πρηξίματα, σε περίπτωση αεροφαγίας και βοηθούν σημαντικά στη θεραπεία των πεπτικών και εντερικών διαταραχών
- Αντιφλογιστικές, αντισηπτικές, απολυμαντικές και αντιβακτηριδιακές ιδιότητες που οφείλονται κυρίως στη θυμόλη και στη καρβακρόλη στα φυτά τα οποία τις περιέχουν. Τα ευεργετικά αποτελέσματα των βοτάνων εμφανίζονται στο αναπνευστικό, στο γαστρεντερικό και στο ουροποιητικό σύστημα (Miguel et al. 2003)
- Παρουσιάζουν ισχυρή αντιοξειδωτική δράση και αποδεδειγμένες αντιγηραντικές ιδιότητες καθώς παρουσιάζουν ισχυρή δράση κατά των ελευθέρων ριζών (Sacchetti et al. 2004). Για εξωτερική χρήση δρούν ως αναλγητικό (ρευματισμοί, πονόδοντος)
- Ακόμη, η τονωτική και διεγερτική τους δράση μπορεί να φανεί χρήσιμη σε όσους πάσχουν από άγχος, κατάθλιψη και πονοκεφάλους
- Η στυπτική τους δράση εμποδίζει την υπερβολική εφίδρωση
- Βελτιώνουν τη συγκέντρωση και τη μνήμη (Moss et al. 2003, Moss et al 2008, Tildesley et al. 2005)
- Ενισχύουν την ανάπτυξη της τριχοφυΐας, ενισχύοντας την κυκλοφορία του αίματος στο τριχωτό της κεφαλής
- Τονωτικά της καρδιάς και της όρασης αλλά και κατά του διαβήτη (Wang et al. 2008)
- Χρήσεις Αρωματικών φυτών και αιθέριων ελαιών τους

Οι χρήσεις των αρωματικών φυτών και των αντίστοιχων αιθέριων ελαίων τους είναι πολλές και ποικίλες. Χρησιμοποιείται σε πολλούς τομείς της σύγχρονης βιομηχανίας καθώς και για οικιακή χρήση και πιο συγκεκριμένα, στη βιομηχανία τροφίμων, στις φαρμακοβιομηχανίες και στις βιομηχανίες καλλυντικών

- Στη βιομηχανία τροφίμων-Μαγειρική

Η χρήση τους από τις βιομηχανίες παραγωγής τροφίμων είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη. Οι βιομηχανίες τροφίμων χρησιμοποιούν τη γεύση των φυτών στα προϊόντα τους (πατατάκια, σάλτσες, πάστες ελιάς, κ.ά.). Επίσης, η γεύση των φυτών χρησιμοποιείται για την παρασκευή ροφημάτων, ενώ παράλληλα χρησιμοποιείται και στην κονσερβοποιία για την παραγωγή κονσερβών με υγιεινές τροφές. Στη μαγειρική χρησιμοποιείται (ξερό ή δροσερό) για τις εξαιρετικές αρωματικές του ιδιότητες. Αρωματίζει ευχάριστα, κρέατα, ψάρια, κόκκινες σάλτσες, ακόμη και όσπρια. μπορούμε να φτιάξουμε νόστιμες μαινάδες, να αρωματίζουμε τα φαγητά και τις σαλάτες μας, επίσης χρησιμοποιούνται σε μεγάλο ποσοστό και στα ποτά (Wichtel 2002).

- Στις φαρμακοβιομηχανίες -βιομηχανία των καλλυντικών

Αρκετές χρήσεις τών αρωματικών φυτών γίνονται και στις φαρμακοβιομηχανίες, οι οποίες εκμεταλλεύονται τα βασικά συστατικά που περιέχονται στο αιθέριο έλαιο του φυτών. Τα τελευταία χρόνια το αιθέριο έλαιο χρησιμοποιείται και στη φαρμακευτική ως συμπλήρωμα διατροφής ή ως ενισχυτικό του ανοσοποιητικού συστήματος (Jeannot et al. 2003). Επίσης

χρησιμοποιούνται και στην αρωματοποιία, οι κύριες χρήσεις των αιθέριων ελαίων περιλαμβάνουν τον αρωματισμό χώρων, την παρασκευή λαδιών για αθλητικό μασάζ καθώς και για χρήση στη σάουνα (Alma et al. 2003). Τέλος τα τελευταία χρόνια υπάρχουν πολλά προϊόντα όπως σαμπουάν ενάντια στην πιτυρίδα, στοματικά διαλύματα και οδοντόκρεμες, λοσιόν για μετά το ξύρισμα λόγου της επουλωτικής τους δράσης. Απώτερος στόχος αποτελεί η δημιουργία φυτικών προϊόντων και καλλυντικών υψηλών προδιαγραφών και υψηλής ποιότητας.

- Κτηνοτροφία

Εξαιτίας της αντιμικροβιακής και αντιμυκητιακής δράσης τους τα καθιστούν βασικό συστατικό για ήπια αντιβιοτικά στην κτηνοτροφία. Το αιθέριο έλαιο χρησιμοποιείται στα σιτηρέσια των χοίρων και των πουλερικών βιολογικής εκτροφής αντικαθιστώντας τα επιβλαβή αντιβιοτικά (Bassett 2000).

- Άλλες χρήσεις για τον καταναλωτή

Χρησιμοποιούνται πολλές φορές ως καλωπιστικά ή ακόμα ως φυτά εδαφοκάλυψης στον κήπο. Ορισμένα από αυτά όπως το δενδρολίβανο είναι αποδεδειγμένα ένα από τα καλύτερα εντομοαπωθητικά. Χρησιμοποιούνται επίσης σε πολλά καθαριστικά οικιακής χρήσης και αποσμητικών χώρου. Είναι ένα σημαντικό συστατικό ορισμένων οργανικών παρασιτοκτόνων (El-Zemity et al. 2006). Είναι άριστα μελισσοτροφικά. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να έχουν αντίθετα αποτελέσματα από τα επιθυμητά και να προκαλέσουν στον καταναλωτή προβλήματα εξαιτίας της τοξικότητας τους και για αυτό το λόγο θα πρέπει να χρησιμοποιούνται με σύνεση και προσοχή ιδιαίτερα από τις ευπαθείς ομάδες.

Αρωματικά φυτά

Ρίγανη (Origanum vulgare)

Η ρίγανη είναι φυτό του γένους *Origanum* της οικογένειας των Χειλανθών (Labiatae). Ιθαγενές φυτό της περιοχής της Μεσογείου με εξάπλωση σε όλες σχεδόν τις παραμεσόγειες χώρες αλλά και στις εύκρατες ζώνες της Ασίας και της Αμερικής. Περίπου το 75% των ειδών ρίγανης απαντώνται σε περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου. Στην Ελλάδα, που θεωρείται η καλύτερη στον κόσμο λόγω ποιότητας, η ρίγανη αυτοφύεται σχεδόν σ' όλες τις περιοχές, αλλά ιδιαίτερα στις ορεινές και ημιορεινές. Τα τελευταία χρόνια άρχισε να καλλιεργείται στους Νομούς Καρδίτσας, Τρικάλων, Μαγνησίας, Ροδόπης, Κιλκίς και Θεσσαλονίκης. Το γένος *Origanum* περιλαμβάνει 43 είδη και 18 υποείδη (Skoula & Harborne 2002). Η ρίγανη είναι πολυετής πόα αλλά οι βλαστοί γρήγορα χάνουν τον ποώδη χαρακτήρα και ξυλοποιούνται. Μετά την ξυλοποίηση το φυτό δίνει την εικόνα κοντού θάμνου, οι βλαστοί είναι τετραγωνικοί, τριχωτοί, πολύκλαδοι, ύψους 30-80 cm και στην αρχή της ανάπτυξης είναι έρποντες. Τα φύλλα είναι μικρά, έμμισχα, σε αντίθετη διάταξη, ωοειδή, πριονωτά, τριχωτά, σταχτοπράσινα. Τα άνθη είναι μικρά, λευκά, σε σύνθετες ταξιανθίες από σπονδυλωτούς στάχεις που καλύπτουν το 1/3 του άνω μέρους κάθε στελέχους. Η ρίγανη προσαρμόζεται σε διάφορα περιβάλλοντα χωρίς ιδιαίτερες εδαφοκλιματικές απαιτήσεις. Αναπτύσσεται σε διάφορα υψόμετρα τόσο σε παραθαλάσσιες, όσο και σε ορεινές περιοχές, καθώς και σε εδάφη επικλινών, άγονων, μέτριας και μέσης γονιμότητας περιοχών. Η άριστη θερμοκρασία ανάπτυξης είναι 18-22°C με όρια ανάπτυξης από 4 έως 33°C, ενώ αντέχει σε θερμοκρασίες από -25 έως 42°C (Γκόλιαρης, 1992, Karousou et al. 2000). Όσον αφορά το αιθέριο έλαιο της τον πρώτο χρόνο σε ανοιξιάτικη εγκατάσταση η απόδοση είναι πολύ μικρή. Το δεύτερο χρόνο η παραγωγή αυξάνεται κατακόρυφα, με απόδοση 100-120 Kg₮/στρ., ενώ από τον τρίτο χρόνο οι αποδόσεις σε χορτομάζα και σε και τριμμένη ρίγανη φτάνουν στο ανώτερο σημείο απόδοσης έως και 130-150 Kg/στρ. Η φυτεία ρίγανης μπορεί να έχει διάρκεια οικονομικής ζωής έως και 10 έτη (Γκόλιαρης 1992). Οσον αφορά το αιθεριο ελαιο η ελληνική ρίγανη πλεονεκτεί με ποσότητα αιθέριου ελαίου που κυμαίνεται από 1,8-8,2 ml/100 g ξηρού βάρους. Τα κύρια συστατικά του αιθέριου ελαίου της ρίγανης είναι η καρβακρόλη, η θυμόλη, το γ-τερπινένιο και το p-κυμένιο. Η καρβακρόλη καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την ποιότητα της ρίγανης και του αιθέριου ελαίου και έχει αντισηπτικές και αντιμικροβικές ιδιότητες (Skoula & Harborne 2002, Zeytinoglu et al. 2003).

Θυμάρι (Thymus vulgaris)

Το Θυμάρι είναι φυτό του γένους *Thymus* και ανήκει στην οικογένεια των Χειλανθών (Labiatae) και υπάρχουν 350 είδη του που ανήκουν στο γένος *Thymus*. Είναι ιθαγενές φυτό της περιοχής της Μεσογείου με εξάπλωση σε όλες σχεδόν τις παραμεσόγειες χώρες αλλά και στις εύκρατες ζώνες της Ασίας και της Αμερικής. Οι κυριότερες χώρες παραγωγής είναι: Ισπανία, Πορτογαλία, Γαλλία, Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία, Αλβανία, χώρες της Βόρειας Αφρικής, Αγγλία, Καναδάς και οι ΗΠΑ. Στον ελλαδικό χώρο υπάρχουν περίπου 31 αυτοφυή είδη του γένους Thymus, πέντε από τα οποία είναι ενδημικά. Το πλέον κοινό είδος στη χώρα μας είναι το *Thymus vulgaris*. Το θυμάρι είναι ποώδης πολυετής θάμνος, ύψους περίπου 15-30 cm, αναπτύσσεται συνήθως σε συμπαγείς τούφες από μακριά, ανορθωμένα και σχεδόν ξυλώδη πολυδιακλαδιζόμενα στελέχη. Τα φύλλα του είναι μικρά, άμισχα, λογχοειδή, σκληρά, γυριστά στις άκρες, με γκριζοπράσινο συνήθως χρώμα, το χρώμα των φύλλων έχει διάφορες αποχρώσεις του πράσινου ανάλογα με την ποικιλία. Τα άνθη είναι μικρά, με υπόλευκη έως ιώδη στεφάνη (απαλό ροζ ή λευκό), ερμαφρόδιτα, στείρα αρσενικά ή στείρα θηλυκά. Η περίοδος της ανθοφορίας διαρκεί από το Μάιο μέχρι τον Οκτώβριο. Το θυμάρι προσαρμόζεται σε διάφορα περιβάλλοντα χωρίς ιδιαίτερες εδαφοκλιματικές απαιτήσεις. Η άριστη θερμοκρασία ανάπτυξης είναι 18-22°C ενώ αντέχει από -25 έως 42°C. Η συγκομιδή για αποξηραμένο θυμάρι ευρείας κατανάλωσης συγκομίζεται την άνοιξη, συγκομιδή θυμαριού σε νωπή μορφή συγκομίζεται σε πολλές κοπές ετησίως Ιούνιο-Ιούλιο ή και νωρίς το φθινόπωρο συνήθως το μήνα Οκτώβριο όπου έχουμε δεύτερη άνθηση. Η συγκομιδή γίνεται με κοπή όλου του υπέργειου τμήματος σε ύψος περίπου 4-5 cm από το έδαφος (Σκρουμπής 1979, Γκόλιαρης 1992, Σαρλής 1994). Τον πρώτο χρόνο σε ανοιξιάτικη εγκατάσταση η απόδοση είναι πολύ μικρή. Σε φθινοπωρινή εγκατάσταση μπορεί να έχουμε απόδοση 40 kg ανα στρ. σε ξηρή δρόγη. Το δεύτερο χρόνο η παραγωγή αυξάνεται κατακόρυφα, 230-300 kg ανα στρ. σε ξηρή δρόγη. Η φυτεία μπορεί να έχει διάρκεια οικονομικής ζωής έως και 6-8 έτη. Το θυμάρι περιέχει αιθέριο έλαιο σε ποσοστό 1-2%, τα κύρια συστατικά του αιθέριου ελαίου θυμαριού είναι η θυμόλη, η καρβακρόλη, η λιναλοόλη, η γερανιόλη,η α-τερπινεόλη, το γ-τερπινένιο, το p-κυμένιο. Η θυμόλη καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την ποιότητα του θυμαριού και του αιθέριου ελαίου του. Οι περιεκτικότητα κυμαίνεται από 50% ως 70% για τη θυμόλη ουσίες η οποία έχει αντισηπτικές ιδιότητες και ισχυρή αντιμικροβιακή δραστηριότητα. (Wichtel 2002). Παρά το γεγονός ότι αποτελεί τα κυριότερο συστατικό του ελαίου, εν τούτοις το φυσικό έλαιο του θυμαριού περιέχει περισσότερα από 30 συστατικά (Lagouri et al. 1993, Baydar et al. 2004).

Φασκόμηλο (Salvia officinalis)

Το φασκόμηλο είναι φυτό του γένους *Salvia* και ανήκει στην οικογένεια των Χειλανθών (*Labiateae*). Είναι αυτοφυές φυτό της νότιας Ευρώπης και των χωρών της Λεκάνης της Μεσογείου. Στο γένος Salvia υπάγονται περίπου 900 είδη των εύκρατων και θερμών περιοχών, είναι πολυετείς ή μονοετείς πόες φρυγανώδεις ή θαμνώδεις κατά το πλείστον αρωματικές (Skoula et al. 2000, Reales et al. 2004). Όμως μόνο λίγοι τύποι είναι εμπορικά σημαντικοί. Το σημαντικότερο είδος είναι το *S. officinalis* το οποίο καλλιεργείται και συλλέγεται στη Γιουγκοσλαβία, στην Αλβανία, στην Τουρκία, στην Ιταλία, στην Ελλάδα, στις Η.Π.Α και στην Ισπανία. Στην Ελλάδα υπάρχουν 20 είδη φασκόμηλου και έχει περιορισμένη εξάπλωση ως αυτοφυές στην περιοχή της Ηπείρου και Νότια Ελλάδα (Πελοπόννησο-νησιά) και κυρίως στην Κρήτη (Simon 1984). Το φασκόμηλο είναι μικρός αειθαλής αρωματικός θάμνος. Φυτό πολύκλαδο μέχρι 50 cm ύψος, με ξυλώδεις βλαστούς στη βάση και τρυφερούς στις κορυφές, έχει βλαστό τετραγωνικό, πολύκλαδο, χνουδωτό, φύλλα επιμήκη, λογχοειδή, παχιά, οδοντωτά, χνουδωτά, χρώματος λευκοπράσινου τα άνθη του είναι μεγάλα 2-3 cm, ροδόχρωμα ως κυανοϊώδη (βιολετί). Η ανθοφορία αρχίζει από Μάιο και τελειώνει το πρώτο 10ήμερο του Ιουνίου. Κάθε χειμώνα βγάζει καινούριους τρυφερούς βλαστούς. Το φασκόμηλο προτιμά εδάφη μέσης γονιμότητας, με καλή στράγγιση. Αναπτύσσεται ικανοποιητικά τόσο σε ψυχρές όσο και σε θερμές περιοχές. Άριστες θερμοκρασίες ανάπτυξης 15-25 ^{o}C . Αντέχει σε χαμηλές θερμοκρασίες μέχρι -25 ^{o}C. Ανάλογα με το είδος, μπορεί να καλλιεργηθεί τόσο σε πεδινές όσο και σε περιοχές με υψόμετρο μέχρι

1400 m. Επιπλέον, το φως είναι απαραίτητο προκειμένου το φυτό να δώσει καλής ποιότητας δρόγη (Novak et al. 2006b). Η καλλιέργεια μπορεί να επιζήσει μέχρι και έξι χρόνια, και η αρχική σοδειά γίνεται ήδη από τον πρώτο χρόνο εγκατάστασης. Συνήθως κάθε χρόνο γίνονται δύο ή τρεις σοδειές όταν οι κλιματολογικές συνθήκες είναι ευνοϊκές και με κατάλληλες καλλιεργητικές φροντίδες. Κατά τη συγκομιδή συλλέγεται το υπέργειο τμήμα των φυτών 5 cm πάνω από το σημείο της πρώτης διακλάδωσης του βλαστού. Η συγκομιδή στο στάδιο πλήρους άνθησης από φυτεία 2 ετών και άνω μπορεί να δώσει 400 kg ανά στρ. σε ξηρή δρόγη. Η περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο κυμαίνεται από 1,0-2,5% ανάλογα με το είδος, τις συνθήκες ανάπτυξης, το στάδιο συλλογής. Κύρια συστατικά του αιθέριου ελαίου είναι: α-θουγιόνη, β-θουγιόνη, καμφορά, 1,8-κινεόλη (ευκαλυπτόλη), καμφένιο, α-πινένιο, β-πινένιο(Wichtel, 2002). Πιο εμπορεύσιμα αιθέρια έλαια θεωρούνται αυτά που έχουν περιεκτικότητα σε α- και β-θουγιόνη > 30% και σε καμφορά < 20% (Novak et al. 2006b).

Δενδρολίβανο (Rosmarinus officinalis)

Πολυετές φυτό του γένους *Rosmarinus* της οικογένειας των Χειλανθών (*Labiateae*) πυκνόφυλλος αειθαλής θάμνος με ύψος που φτάνει τα 2 m. Η καταγωγή του είναι από τις περιοχές της Μεσογείου αλλά σήμερα καλλιεργείται ως καλλωπιστικό σε όλη σχεδόν την Ευρώπη και τις εύκρατες περιοχές της Αμερικής. Το πιο αντιπροσωπευτικό είδος του γένους *Rosmarinus* είναι *R. officinalis.* Το δενδρολίβανο είναι ένα ανθεκτικό φυτό που προσαρμόζεται πολύ εύκολα στο γύρω περιβάλλον που αντέχει και τις πολύ χαμηλές θερμοκρασίες. Τα φύλλα του είναι δερματώδη, μικρά, γραμμοειδή και μοιάζουν με πευκοβελόνες. Η πάνω επιφάνεια των φύλλων έχει χρώμα σκούρο πράσινο και η κάτω επιφάνεια είναι ελαφρώς χνουδωτή με χρώμα λευκό ή αχνά γκριζωπό. Τα άνθη βρίσκονται κατά ομάδες και βγαίνουν στις μασχάλες των φύλλων. Το χρώμα τους είναι μοβ, κυανόλευκο ή και λευκό. Οι βλαστοί έχουν ένα ευχάριστο άρωμα που μοιάζει με αυτό του τσαγιού και η γεύση τους είναι ελαφρώς πικρή και λίγο καυτερή. Η ανθοφορία του διαρκεί όλο τα χρόνο αλλά η μεγαλύτερη του ανθοφορία είναι την άνοιξη. Πάντως οι κατάλληλες μέγιστες θερμοκρασίες την ημέρα κυμαίνονται περίπου στους 22 με 23 βαθμούς κελσίου και μπορεί να καλλιεργηθεί σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας με τη καταλληλότερη περίοδο καλλιέργειας τους μήνες της άνοιξης και απαιτεί ήλιο. Οι χειμερινοί παγετοί επιδρούν καθοριστικά. Μπορεί να καλλιεργηθεί σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας. Το δενδρολίβανο μπορεί να συγκομισθεί όταν είναι σε πλήρη άνθηση, δηλαδή από τα μέσα Μαΐου μέχρι και το Σεπτέμβριο. Μπορεί να γίνουν 2-3 συγκομιδές μέσα στο καλοκαίρι. Συλλογή μπορεί να γίνει από το πρώτο έτος, ωστόσο καλύτερα είναι να γίνεται από το δεύτερο. Η μέση απόδοση σε ξηρή δρόγη, ανέρχεται σε 260-350 κιλά το στρέμμα. Η οικονομική ζωή μίας φυτείας δενδρολίβανου διαρκεί 12-18 χρόνια ή και παραπάνω. Για την παραγωγή αιθέριου ελαίου υψηλότερης ποιότητας, τα φυτά θα πρέπει να συλλέγονται όταν είναι σε άνθιση. Η περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο κυμαίνεται από 1,0-2,5% ανάλογα με το είδος, τις συνθήκες ανάπτυξης. Η χημική δομή περιλαμβάνει συστατικά φαινολικών (rosmarinic, χλωρογενικό, και καφεϊκό οξέα) λιναλόλη και φλαβονοειδή (που λειτουργούν ως αντιοξειδωτικά) (Wichtel 2002, Lis-Balchin 1997).

Υλικά και μέθοδοι

Εγκατάσταση καλλιέργειας

Η εγκατάσταση της καλλιέργειας έγινε στην Ορεστιάδα στο νομό Έβρου, Βορειοανατολική Ελλάδα, το Μάιο του 2012. Αφού έγινε εδαφολογική ανάλυση του αγροκτήματος το οποίο είναι επίπεδο χωρίς κλίση μέσης σύστασης, έγιναν οι απαραίτητες καλλιεργητικές τεχνικές, ο αγρός ήταν οργωμένος καθαρός από άγρια χόρτα-ζιζάνια για να πραγματοποιηθεί η εγκατάσταση της καλλιέργειας. Η καλλιέργεια έγινε με σπορόφυτα αρωματικών φυτών τα οποία προμηθευτήκαμε από μια πιστοποιημένη εταιρεία βιολογικής σποροπαραγωγής στην Αριδαία του νομού Πέλλας, το κτήμα Βίωμα, για να εξασφαλίσουμε ότι όλα τα φυτά έχουν τον ίδιο γενότυπο ο οποίος πρέπει να είναι σταθερός ώστε τα αποτελέσματα που θα πάρουμε να έχουν ως σημείο αναφοράς το ίδιο ακριβώς φυτό. Οι αποστάσεις φύτευσης ήταν σύμφωνα

με την βιβλιογραφία για το δενδρολίβανο 80 εκατοστά επί της σειράς και 60 εκατοστά επί της γραμμής για το φασκόμηλο 70 εκ επί 60 εκ και για τη ρίγανη και το θυμάρι 60 εκατοστά επί 40 εκατοστά ενώ 1 μετρό ήταν η απόσταση από κάθε είδος φυτού, οι επαναλήψεις ήταν 4 σειρές για κάθε είδος και η καλλιέργεια ήταν διπλή, το ένα τεμάχιο ήταν αρδευόμενο και το άλλο ξηρικό. Το σύνολο της καλλιέργειας ήταν 312 τμ, 156 τμ κάθε τεμάχιο (αρδευτικό και ξηρικό). Η άρδευση γινόταν μόνο στο αρδευτικό τεμάχιο από το Μάιο μέχρι τέλη 30 Σεπτεμβρίου κάθε 15 ημέρες με λάστιχο περίπου 4 λίτρα ανά φυτό, το ξηρικό κομμάτι ποτίστηκε κατά την εγκατάσταση και μόνο 2 φορές κατά την διάρκεια του καλοκαιριού όταν υπήρχε παρατεταμένη ανοβρία κατά το 2012, για αυτό το λόγο το ξηρικό θυμάρι ξεράθηκε και αναγκαστικά το Σεπτέμβριο αντικαστάθηκε με νέα σπορόφυτα τα οποία παραγγέλθηκαν εκ νέου από το κτήμα Βίωμα.

Το 2012 η συγκομιδή έγινε το Σεπτέμβριο, στη δεύτερη άνθηση των φυτών, εκτός από το θυμάρι το ξηρικό (το οποίο ξεράθηκε) και η παράγωγη για όλα τα φυτά ήταν πολύ μικρή. Κατά τη χρονιά 2013 η συγκομιδή έγινε στην πλήρη άνθηση για το θυμάρι 23/5/13 και για τη ρίγανη 19/6/13. Τα φυτά που προορίζονταν για απόσταξη ξηραίνονταν σε σκιερό μέρος στους 27° C για δέκα μέρες και μετά γινόταν η απόσταξη, στα άλλα φυτά γινόταν η καταμέτρηση του ύψους τους στον αγρό ύστερα κόβονταν και μετριόταν τα στελέχη τους και ζυγίζονταν το νωπό βάρος άνω και κάτω μέρος και αφού τοποθετούνταν στο κλίβανο στους 70° C για τρεις ημέρες έως ότου σταθεροποιηθεί το βάρος τους και γινόταν η τελική μέτρηση του ξηρού βάρους άνω και κάτω μέρος.

Απόσταξη

Η παραλαβή του αιθέριου ελαίου έγινε με υδροαπόσταξη μέσω της συσκευής Clevenger. Χρησιμοποιήθηκαν 150 g ξηρού φυτικού υλικού με 500 mL απιονισμένου νερού για κάθε απόσταξη. Η διάρκεια της κάθε απόσταξης ήταν 3 ώρες. Η χημική ανάλυση του παραγομένου αιθέριου ελαίου έγινε με αέριο χρωματογράφο, σε σύζευξη με φασματόμετρο μάζας (GC-MS). Ο αέριος χρωματογράφος που χρησιμοποιήθηκε ήταν ο HP-5890 II GC εφοδιασμένος με μια στήλη αέριας χρωματογραφίας τύπου 30m x 0.25 mm id, 0.25 μm HP-5ms και δύο ανιχνευτές, έναν ιονισμού φλογός και ένα ανιχνευτή φασματομετρίας μάζας HP 5972. Φέρων αέριο είναι το ήλιο. Η θερμοκρασία του χώρου εισαγωγής δείγματος και του συνδέσμου μεταφοράς του ανιχνευτή μάζας ορίστηκε σε 220 και 290 oC αντίστοιχα. Για τον διαχωρισμό των ουσιών η θερμοκρασία της στήλης ξεκινά από τους 60º C, ανέρχεται σε 240º C με ρυθμό μεταβολής 3º C / min, παραμένει σταθερή για 10 min.

Αποτελέσματα

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα πειραματικά αποτελέσματα κατόπιν της περιγραφικής ανάλυσης καθώς και αυτά των εκτιμητικών και συγκριτικών δοκιμασιών για τη χρονιά εγκατάστασης 2012 και την επόμενη 2013.

Ρίγανη

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για συγκομιδές από τη χρονιά εγκατάστασης της ρίγανης η οποία έγινε το 2012 και η επόμενη το 2013.

Στον Πίνακα 1 φαίνεται καθαρά ότι στην σύγκριση μεταξύ των ετών 2012 και 2013 και στις δυο επεμβάσεις δηλαδή και στην ποτιστική και στην ξηρική καλλιέργεια σε όλα τα χαρακτηριστικά τα οποία μελετήθηκαν, νωπό και ξηρό βάρος, άνω και κάτω μέρος, καθώς και περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο, άνω και κάτω μέρος, το 2013, είναι κατά πολύ πιο αυξημένα από τη χρονιά εγκατάστασης το 2012. Επίσης από τον Πίνακα 1 στη σύγκριση μεταξύ των δυο επεμβάσεων για την κάθε χρονιά ξεχωριστά φαίνεται ότι το 2012 οι τιμές όλων των χαρακτηριστικών δεν διαφέρουν μεταξύ τους. Το 2013 η ποτιστική καλλιέργεια έχει μεγαλύτερη ανάπτυξη στα χαρακτηριστικά νωπό και ξηρό βάρος άνω και κάτω μέρους ενώ όσον αφορά την περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο υπερτερεί στην ξηρική καλλιέργεια με ποσοστό άνω μέρους 6.6% σε σχέση με 5.5% της ποτιστικής καλλιέργειας.

Πίνακας 1: Ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά ρίγανης (Περίοδος συγκομιδής 2012-2013).

Χαρακτηριστικό	**2012 (ποτιστικό)**	**2012 (ξηρικό)**	**2013 (ποτιστικό)**	**2013 (ξηρικό)**
Νωπό βάρος Άνω Μερος (g)	4.4 ± 1.6^{a}	4.8 ± 1.4^{a}	267 ± 171.5^{b}	120 ± 65.7^{b}
Νωπό βάρος Κάτω Μέρος (g)	6 ± 0.7^{a}	3.7 ± 2^{a}	168 ± 42.5^{b}	75 ± 26^{c}
Ξηρό βάρος Άνω Μέρος (g)	0.9 ± 0.3^{a}	1.5 ± 0.4^{a}	120 ± 101.7^{b}	44 ± 2^{c}
Ξηρό βάρος Κάτω Μέρος (g)	1.35 ± 0.3^{a}	1 ± 0.4^{a}	66.5 ± 36.9^{b}	30.5 ± 9.3^{c}
Περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο Άνω μέρος (%)	4.3 ± 0.2^{a}	3.8 ± 0.1^{a}	5.5 ± 0.4^{b}	6.6 ± 0.3^{c}
Περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο Κάτω μέρος (%)	0.4 ± 0.0^{a}	0.32 ± 0.1^{a}	0.4 ± 0.0^{a}	0.7 ± 0.2^{b}

Οι τιμές είναι ο μέσος 4 πειραματικών δειγμάτων, τιμές ανάμεσα στις γραμμές οι οποίες ακολουθούνται από το ίδιο γράμμα στο δείκτη δεν διαφέρουν στατιστικώς σημαντικά μεταξύ τους $P<0.05$

Πίνακας 2: Ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά θυμαριού (Περίοδος συγκομιδής 2012-2013).

Χαρακτηριστικό	**2012 (ποτιστικό)**	**2013 (ποτιστικό)**	**2013 (ξηρικό)**
Νωπό βάρος Άνω Μέρος (g)	1 ± 0.18^{a}	132.3 ± 33.8^{b}	33.8 ± 16.5^{c}
Νωπό βάρος Κάτω Μέρος (g)	0.9 ± 0.16^{a}	109.7 ± 21.5^{b}	36.8 ± 22.6^{c}
Ξηρό βάρος Άνω Μέρος (g)	0.5 ± 0.3^{a}	41.8 ± 13.8^{b}	7.5 ± 4^{c}
Ξηρό βάρος Κάτω Μέρος (g)	0.31^{a}	37.5 ± 9.7^{b}	11 ± 8^{c}
Περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο Άνω μέρος (%)	-	1.22 ± 0.1^{a}	1.9 ± 0.0^{b}
Περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο Κάτω μέρος (%)	-	0.13 ± 0.0^{a}	0.26 ± 0.0^{b}

Οι τιμές είναι ο μέσος 4 πειραματικών δειγμάτων, τιμές ανάμεσα στις γραμμές οι οποίες ακολουθούνται από το ίδιο γράμμα στο δείκτη δεν διαφέρουν στατιστικώς σημαντικά μεταξύ τους $P<0.05$

Θυμάρι

Στον Πίνακα 2 εμφανίζονται τα αποτελέσματα για την καλλιέργεια του θυμαριού για της δυο επεμβάσεις, όπως έχει προαναφερθεί τη χρονιά εγκατάστασης λόγω εκτεταμένης ξηρασίας το ξηρικό θυμάρι ξηράθηκε και αντικατάσταθηκε η καλλιέργεια, επίσης δεν υπάρχουν αποτελέσματα για την περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο εξαιτίας του μικρού δείγματος και δεν μπόρεσε να γίνει απόσταξη. Όσον αφορά στη σύγκριση μεταξύ των δυο ετών 2012 και 2013 όλες οι τιμές των χαρακτηριστικών τη χρονιά εγκατάστασης είναι κατά πολύ μικρότερες σε σχέση με την επόμενη χρονιά. Όσον αφορά τη σύγκριση μεταξύ των χαρακτηριστικών για το έτος 2013 μεταξύ των δυο επεμβάσεων η ποτιστική καλλιέργεια έχει μεγαλύτερη ανάπτυξη όσον αφορά το νωπό και ξηρό βάρος άνω και κάτω μέρους, ενώ στην περιεκτικότητα σε

αιθέριο έλαιο υπερτερεί η ξηρική καλλιέργεια με ποσοστό άνω μέρους 1.9 % σε σχέση με 1.22% της ποτιστικής καλλιέργειας.

Δενδρολίβανο

Στον Πίνακα 3 φαίνεται καθαρά ότι στη σύγκριση μεταξύ των ετών 2012 και 2013 και στις δυο επεμβάσεις, δηλαδή και στην ποτιστική και στην ξηρική καλλιέργεια σε όλα τα χαρακτηριστικά τα οποία μελετήθηκαν, νωπό και ξηρό βάρος άνω και κάτω μέρος καθώς και περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο άνω και κάτω μέρος, το 2013 είναι κατά πολύ πιο αυξημένα από την χρονιά εγκατάστασης το 2012. Όσον αφορά ξεχωριστά τη χρονιά εγκατάστασης το 2012 και για ξηρική και για ποτιστικη καλλιέργεια οι τιμές σε όλα τα χαρακτηριστικά δεν έχουν στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ τους εκτός από την περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο άνω μέρους όπου μεγαλύτερο ποσοστό έχει η ποτιστική καλλιέργεια. Το 2013 η ποτιστική καλλιέργεια έχει μεγαλύτερη ανάπτυξη, στις τιμές του νωπού και ξηρού βάρους άνω και κάτω μέρους χωρίς όμως να υπάρχουν στατιστικώς σημαντικές διαφορές ενώ όσον αφορα την περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο υπερτερεί η ξηρική καλλιέργεια με ποσοστό άνω μέρους 4.1% σε σχέση με 3.9% της ποτιστικής καλλιέργειας χωρίς στατιστικώς σημαντική διαφορά.

Πίνακας 3: Ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά θυμαριού (Περίοδος συγκομιδής 2012-2013).

Χαρακτηριστικό	**2012 (ποτιστικό)**	**2012 (ξηρικό)**	**2013 (ποτιστικό)**	**2013 (ξηρικό)**
Νωπό βάρος Άνω Μερος (g)	9.3 ± 1.7^{a}	6.5 ± 0.9^{a}	593.8 ± 506^{b}	216 ± 30.3^{b}
Νωπό βάρος Κάτω Μέρος (g)	7 ± 0.8^{a}	5 ± 1.5^{a}	425 ± 236.7^{b}	183.8 ± 56.1^{b}
Ξηρό βάρος Άνω Μέρος (g)	3.4 ± 0.7^{a}	2.7 ± 0.47^{a}	205.8 ± 169.7^{b}	78.5 ± 11.7^{c}
Ξηρό βάρος Κάτω Μέρος (g)	3.9 ± 2.2^{a}	2.6 ± 0.4^{a}	172 ± 97.8^{b}	81.5 ± 18.9^{b}
Περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο Άνω μέρος (%)	2.2 ± 0.1^{a}	1.95 ± 0.1^{b}	3.9 ± 0.4^{c}	4.1 ± 0.2^{c}
Περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο Κάτω μέρος (%)	0.2 ± 0.1^{a}	0.16 ± 0.0^{a}	0.2 ± 0.1^{a}	0.16 ± 0.0^{a}

Οι τιμές είναι ο μέσος 4 πειραματικών δειγμάτων, τιμές ανάμεσα στις γραμμές οι οποίες ακολουθούνται από το ίδιο γράμμα στο δείκτη δεν διαφέρουν στατιστικώς σημαντικά μεταξύ τους $P<0.05$

Φασκόμηλο

Στον Πίνακα 4 φαίνεται καθαρά ότι στη σύγκριση μεταξύ των ετών 2012 και 2013 και στις δυο επεμβάσεις, δηλαδή και στην ποτιστική και στην ξηρική καλλιέργεια σε όλα τα χαρακτηριστικά τα οποία μελετήθηκαν, νωπό και ξηρό βάρος, άνω και κάτω μέρος καθώς και περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο, άνω και κάτω μέρος, το 2013 είναι κατά πολύ πιο αυξημένα από τη χρονιά εγκατάστασης του. Επίσης από τον Πίνακα 4 στη σύγκριση μεταξύ των δυο επεμβάσεων για την κάθε χρονιά ξεχωριστά φαίνεται ότι 2012 υπάρχει μεγαλύτερη ανάπτυξη στην ποτιστική καλλιέργεια σε σχέση με την ξηρική καλλιέργεια, όσον αφορά το νωπό και ξηρό βάρος άνω και κάτω μέρους ενώ δεν έχουν στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ τους εκτός από την περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο άνω μέρους όπου μεγαλύτερο ποσοστό έχει η ποτιστική καλλιέργεια. Το 2013 η ποτιστική καλλιέργεια έχει μεγαλύτερη ανάπτυξη όσον αφορά το νωπό και ξηρό βάρος άνω και κάτω μέρους χωρίς όμως να υπάρχουν στατιστικώς σημαντικές διαφορες ενώ όσον αφορά την περιεκτικότητα σε αιθέριο

έλαιο υπερτερεί η ποτιστική καλλιέργεια με ποσοστό άνω μέρους 1% σε σχέση με 0.7% της ξηρικής καλλιέργειας.

Πίνακας 4: Ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά φασκόμηλου (Περίοδος συγκομιδής 2012-2013).

Χαρακτηριστικό	**2012 (ποτιστικό)**	**2012 (ξηρικό)**	**2013 (ποτιστικό)**	**2013 (ξηρικό)**
Νωπό βάρος Άνω Μερος (g)	9.4±0.7[a]	6.3±1.6[a]	219.7±165.5[b]	217.2±82.7[b]
Νωπό βάρος Κάτω Μέρος (g)	9.4±0.6[a]	7.4±1.3[b]	147.5±105.5[c]	137.3±49[c]
Ξηρό βάρος Άνω Μέρος (g)	2.6±0.1[a]	1.8±0.5[b]	49.2±35[c]	50±19.3[c]
Ξηρό βάρος Κάτω Μέρος (g)	2.9±0.1[a]	2.35±0.4[b]	42±19.9[c]	34.8±10.7[c]
Περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο Άνω μέρος (%)	1±0.0[a]	1±0.05[a]	1±0.0[a]	0.7±0.1[b]
Περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο Κάτω μέρος (%)	0.1±0.1[a]	0.16±0.0[a]	0.1±0.0[b]	0.3±0.1[c]

Οι τιμές είναι ο μέσος 4 πειραματικών δειγμάτων, τιμές ανάμεσα στις γραμμές οι οποίες ακολουθούνται από το ίδιο γράμμα στο δείκτη δεν διαφέρουν στατιστικώς σημαντικά μεταξύ τους $P<0.05$

Ανάλυση συστατικών αιθέριου έλαιου

Όπως προαναφέρθηκε έγινε ανάλυση του αιθέριου ελαίου στα τέσσερα είδη φυτών, η ανάλυση έγινε μόνο για τα φυτά τα οποία συγκομίσθηκαν τη δεύτερη χρονιά το 2013, επειδή τη χρονιά εγκατάστασης δεν υπήρξε επαρκής ποσότητα αιθέριου ελαίου για ανάλυση. Τα συστατικά τα οποία αναγνωρίσθηκαν μέσω του αέριου χρωματογράφου σε σύζευξη με φασματόμετρο μάζα, ήταν δεκάδες αλλά στον Πίνακα 5 παρατίθενται τα σημαντικότερα συστατικά για κάθε φυτό τα οποία και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την ποιότητα του παραγόμενου ελαίου και συνεπώς και την εμπορική του αξία.

Πίνακας 5. Ποσοστά κυριότερων συστατικών κατά το 2013.

Φυτό	**Ποτιστική καλλιέργεια(%)**	**Ξηρική καλλιέργεια(%)**	**Κυριότερα Συστατικά**
Ρίγανη	75.7±0.2[a]	76.2±0.5[b]	καρβακρόλη
Θυμάρι	60.1±0.65[a]	54.3±0.2[b]	θυμόλη
Φασκόμηλο	18.7±0.2[a]	21.6± 0.2[a]	θουγένιο
	12.7±0.2[a]	20.8±0.2[b]	ευκαλυπτόλη
Δενδρολίβανο	26.4±0.4[a]	20±0.6[b]	ευκαλυπτόλη
	23.8±0.3[a]	34.5±0.4[b]	καμφορά

Οι τιμές είναι ο μέσος 4 πειραματικών δειγμάτων, τιμές ανάμεσα στις γραμμές οι οποίες ακολουθούνται από το ίδιο γράμμα στο δείκτη δεν διαφέρουν στατιστικώς σημαντικά μεταξύ τους $P<0.05$

Στον Πίνακα 5 εμφανίζονται τα κυριότερα συστατικά που υπάρχουν στο αιθέριο έλαιο κάθε φυτού, για όλα τα φυτά τα ποσοστά είναι πολύ κοντά παρόλο που παρουσιάζουν στατιστικώς σημαντικές διαφορές μεταξύ των δυο επεμβάσεων, επίσης τα ποσοστά αυτά θεωρούνται αρκετά υψηλά σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία και έτσι καθιστούν το κάθε αιθέριο έλαιο υψηλής ποιότητας και συνεπώς με μεγάλη εμπορική αξία.

Συμπεράσματα

Με βάση τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας μερικά ασφαλή συμπεράσματα θα μπορούσαν να εξαχθούν. Όλα τα φυτά τα οποία μελετήθηκαν δηλαδή η ρίγανη, το θυμάρι, το φασκόμηλο και το δενδρολίβανο θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν μέρος των συμβατικών καλλιεργειών, οι οποίες είναι οι ίδιες τόσα χρόνια και είναι κορεσμένες χωρίς να φέρουν την αναμενόμενη παραγωγή και έσοδα στον παραγωγό. Και συνεπώς οι νέες καλλιέργειες θα πρέπει να αξιοποιηθούν ως εναλλακτικές καλλιέργειες στην περιοχή. Επίσης, με έναν οργανωμένο συνεταιρισμό από παραγωγούς με καλλιέργεια αρωματικών φυτών σε μεγάλη κλίμακα θα μπορούσε να γίνεται ολοκληρωμένη διαχείριση αυτού του είδους των φυτών, δηλαδή από την καλλιέργεια ως την τυποποίηση του φυτού αλλά ακόμη και την απόσταξη του αιθέριου ελαίου όπου εκεί επιτυγχάνεται η μεγιστοποίηση του κέρδους. Να υπάρξει βιομηχανική παραγωγή και συνεπώς εξαγωγή των προϊόντων αφού από την ανάλυση είναι ξεκάθαρο ότι η ποιότητα των συγκεκριμένων φυτικών προϊόντων καθώς και τα παραγόμενα από αυτά αιθέρια έλαια είναι πολύ καλής ποιότητας άρα και μεγάλης εμπορικής αξίας. Επιπλέον, θα μπορούσαν να μελετηθούν και άλλα αρωματικά φυτά αρχικά σε πειραματικό στάδιο και ανάλογα με τα αποτελέσματα να αξιοποιηθούν ανάλογα σε εντατικές καλλιέργειες. Από τα παραπάνω εύκολα μπορεί να βγει το συμπέρασμα ότι τέτοιου είδους καλλιέργειες θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην μείωση της ανεργίας και στην αύξηση της οικονομικής δύναμης της περιοχής.

Όσον αφορά τη σύγκριση μεταξύ των τεσσάρων φυτών τα οποία μελετήθηκαν η ρίγανη έδειξε προβάδισμα τόσο από πλευράς προσαρμοστικότητας στις κλιματικές συνθήκες όσο και από άποψη παραγωγικότητας σε ξηρή δρόγη όσο και σε παραγωγικότητας και ποιότητας αιθέριο έλαιο.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Γκόλιαρης, Α. (1992). Η καλλιέργεια της ρίγανης. Γεωργία και Ανάπτυξη. Τεύχος 2, σελ. 39-42.

Πιερρακέας, Α. (1971). Πολύτιμα Βιομηχανικά Αρωματικά Φυτά. Αθήνα: Σπύρου.

Σαρλής, Γ. (1994). Αρωματικά και Φαρμακευτικά Φυτά. Αθήνα: Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Σκρουμπής, Β. (1988). Αρωματικά και Φαρμακευτικά Φυτά. Αθήνα: Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Σκρουμπής, Β. (1979). Επίδραση του Σταδίου Αναπτύξεως κατά τη Συγκομιδή στην Παραγωγή Χλωρής Δρόγης της Ματζουράνας. Αθήνα.

Πλήρης Οδηγός για τα Βότανα (1999). Θεραπεία- Διατροφή- Καλλυντικά-Καλλιέργεια. Αθήνα: Εκδόσεις Ψύχαλου.

Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών-Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (2002). Επενδυτικές Δυνατότητες στον Τομέα των Αρωματικών και Φαρμακευτικών Φυτών στην Ελλάδα. Αθήνα: Υπουργείο Οικονομικών.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Alma, M.H., Mavi, A., Yildirim, A., Digrak, M., Hirata, T. (2003). Screening chemical composition and in vitro antioxidant and antimicrobial activities of the essential oils from Origanum syriacum L. growing in Turkey. Biological and Pharmaceutical Bulletin. Vol. 26, No. 12, pp. 1725-1729.

Bassett, R. (2000). Oreganos positive impact on poultry production. World Poultry-Elsevier. Vol. 16, pp. 31-34.

Baydar, H., Sagdic, O., Ozkanc, G., Karadogan, T. (2004). Antibacterial activity and composition of essential oils from orifanum, thymbra and satureja species with commercial importance in Turkey. Food Control. Vol. 15, No. 3, pp. 169-172.

El-Zemity, S.H., Rezk, Farok, S., Zaitoon, A. (2006). Acaricidal activities of some essential oils and their monoterpenoidal constituents against house dust mite, Dermatophagoides pteronyssinus (Acari: Pyroglyphidae). Journal of Zhejiang University Science B. Vol. 7, No. 12, pp. 957-962.

Gounaris, Y., Skoula, M., Fournaraki, C., Drakakaki, G., Makris, A. (2002). Comparison of essential oils and genetic relationship of Origanum intercedens to its parental taxa in the island of Crete. Biochemical Systematics and Ecology. Vol. 30, No. 3, pp. 24.

Hay, R.K., Waterman, P.G. (1993). Volatile Oil Crops: Their Biology, Biochemistry and Production. Longman Scientific & Technical.

Hósnu Can Baser K., Buchbauer Gerhard (Eds) (2010). Handbook of Essential Oils, Science, Technology and Applications. CRC Press.

Jeannot, V., Chahboun, J., Russel, D., Casabianca, H. (2003). Origanum compactum Bentham: composition of the hydrolat aromatic fraction comparison with the essential oil and its interest in aromatotheraphy. International Journal of Aromatotheraphy. Vol. 13, No. 2-3, pp. 90-94.

Johnson, C.B., Kazantzis, A., Skoula, M., Mitteregger, U., Novak, J. (2004). Seasonal, populational and ontogenic variation in the volatile oil content and composition of individuals of Origanum vulgare subsp. hirtum, assessed by GC headspace analysis and by SPME sampling of individual oil glands. Phytochemical Analysis.Vol. 15, No. 5, pp. 286-292.

Kamatou, G.P., Van Zyl, R.L., Van Vuuren, S.F., Viljoen, A.M., Figueiredo, C.A., Barroso, J.G., Pedro, L.G., Tilney, P.M. (2006). Chemical composition, leaf trichome types and biological activities of the essential oils of four related Salvia species indigenous to southern Africa. The Journal of Essential Oil Research. Vol. 18, pp. 72-79.

Karousou, R., Hanlidou, E., Kokkini, S. (2000). The sage plants of Greece: distribution and infraspecific variation. Sage: the genus Salvia.Medicinal and aromatic plants, industrial profiles. Vol. 14, pp. 27-46.

Karpouhtsis, I., Pardali, E., Feggou, E., Kokkini, S., Scouras, Z., Mavragani-Tsipidou, P. (1998). Insecticidal and genotoxic activities of oregano essential oils. Journal of Agricultural and Food Chemistry. Vol. 46, pp. 1111-1115.

Lagouri, V., Blekas, G., Tsimidou, M., Kokkini, S., Boskou, D. (1993). Composition and antioxidant activity of essential oils from oregano plants grown wild in Greece. Zeitschrift für Lebensmittel-Untersuchung und Forschung. Vol. 197, No.1, pp. 20-23.

Lawrence, B.M. (1985). A review of the world production of essential oils. Perfumer Flavorist. Vol. 10, No. 5, pp. 1-16.

Letchamo, W., Gosselin, A., Hoelzl, J., Marquard, R. (1999). The selection of Thymus vulgaris cultivars to grow in Canada. Journal of Essential Oil Research. Vol. 11, No. 3, pp. 337-342.

Lis-Balchin, M., Deans, S. G., Eaglesham, E. (1998). Relationship between bioactivity and chemical composition of commercial essential oils. Flavour and Fragrance Journal. Vol. 13, No. 2, pp. 98-104.

Miguel, M.G., Figueiredo, A.C., Costa, M.M., Martins, D., Duarte, J., Barroso, J.G., Pedro, L.G. (2003). Effect of the volatile constituents isolated from Thymus albicans, Th. mastichina, Th. carnosus and Thymbra capitata in sunflower oil. Food/Nahrung. Vol. 47, No. 6, pp. 397-402.

Moss, M., Cook, J., Wesnes, K., Duckett, P. (2003). Aromas of rosemary and lavender essential oils differentially affect cognition and mood in healthy adults. International Journal of Neuroscience. Vol. 113, No. 1, pp. 15-38.

Moss, M., Hewitt, S., Moss, L., Wesnes, K. (2008). Modulation of cognitive performance and mood by aromas of peppermint and ylang-ylang. International Journal of Neuroscience. Vol. 118, No. 1, pp. 59-77.

Novak, J. (2005). Lecture held on the 35th Int. Symp. on Essential Oils, Giardini Naxos, Sicily.

Novak, J., Marn, M., Franz, C.M. (2006). An α-Pinene Chemotype in Salvia offcinalis L. (Lamiaceae). Journal of Essential Oil Research. Vol. 18, No. 3, pp. 239-241.

Reales, A., Rivera, D., Palazon, J. A., Obon, C. (2004). Numerical taxonomy study of Salvia sect. Salvia (Labiatae). Botanical Journal of the Linnean Society. Vol. 145, No. 3, pp. 353-371.

Sacchetti, G., Medici, A., Maietti, S., Radice, M., Muzzoli, M., Manfredini, S. Bruni, R. (2004). Composition and functional properties of the essential oil of Amazonian basil, Ocimum micranthum Willd., Labiatae in comparison with commercial essential oils. Journal of Agricultural and Food Chemistry. Vol. 52, No. 11, pp. 3486-3491.

Simon, J.E., Chadwick, A.F., Craker, L.E. (1984). Herbs, an indexed bibliography, 1971-1980. The scientific literature on selected herbs, and aromatic and medicinal plants of the temperate zone. Hamden, CT: Archon Books.

Simon J.E. (1990), Essential Oils and Culinary Herbs. Portland: Timber Press.

Skoula, M., Abbes, J.E., Johnson, C.B. (2000). Genetic variation of volatiles and rosmarinic acid in populations of Salvia fruticosa mill growing in Crete. Biochemical Systematics and Ecology. Vol. 28, No. 6, pp. 551-561.

Skoula, M., Harborne, J.B. (2002). The taxonomy and chemistry of Origanum. In: Kintzios, S.E. (Ed), Oregano-The Genera Origanum and Lippia, pp. 67-108. London: Taylor & Francis.

Tildesley, N.T.J., Kennedy, D.O., Perry, E.K., Ballard, C.G., Wesnes, K.A., Scholey, A.B. (2005). Positive modulation of mood and cognitive performance following administration of acute doses of Salvia lavandulae folia essential oil to healthy young volunteers. Physiology & Behavior. Vol. 8, No. 5, pp. 699-709.

Tucker, A.O. (1989). The Species, Hybrids and Cultivars of Origanum (lamiaceae) Cultivated in the United States. Washington: Oryx Press.

Wang, L.H., Wang, C.C., Kuo, S.C. (2007). Vehicle and enhancer effects on human skin penetration of aminophylline from cream formulations: evaluation in vivo. Journal of Cosmetic Science. Vol. 58, No. 3, pp. 245-254.

Wichtel, M. (2002). Teedrogen und Phytopharmaka. Stuttgart: Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft.

Zeytinoglu, H., Incesu, Z., Baser, K.H.C. (2003). Inhibition of DNA synthesis by carvacrol in mouse myoblast cells bearing a human N-RAS oncogene. Phytomedicine. Vol. 10, No. 4, pp. 292-299.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 345-355

Η ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΙΑ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Θεόδωρος Μανουσίδης, Κωνσταντίνος Δαδούσης και Ζαφείρης Άμπας[†]

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η κτηνοτροφία, με σημαντικότερους τους κλάδους της αιγοπροβατοτροφίας και της αγελαδοτροφίας, αποτελούσε παραδοσιακά σημαντικό τομέα απασχόλησης αλλά και παραγωγής πλούτου στην περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας. Διαχρονικά προβλήματα όπως η έξαρση επιδημιών (κυρίως ευλογιάς και αφθώδους πυρετού), η συρρίκνωση των διαθέσιμων βοσκοτόπων, το υψηλό κόστος παραγωγής, η φυσιολογική απομάκρυνση των ηλικιωμένων κτηνοτρόφων, η χαμηλή προσέλκυση νέων λόγω της χαμηλής κοινωνικής αποδοχής του επαγγέλματος, είχαν ως αποτέλεσμα την απαξίωση του κλάδου και τη μείωση του ζωικού κεφαλαίου. Από την άλλη πλευρά, το ενδιαφέρον των καταναλωτών για ποιοτικά και τοπικά ζωικά προϊόντα (ΠΟΠ & ΠΓΕ) αυξάνει συνεχώς. Η φέτα, το σημαντικότερο παραδοσιακό ελληνικό τυροκομικό προϊόν, παρουσιάζει αυξημένη διεθνή ζήτηση. Τα παραπάνω αποτελούν ξεκάθαρη ένδειξη ευοίωνων προοπτικών για την ανάπτυξη του κλάδου αλλά σε διαφορετικό επίπεδο σκέψης και οργάνωσης από το υφιστάμενο. Οι άφθονες ζωοτροφές που παράγονται στην περιοχή, η οργάνωση των κτηνοτρόφων σε συλλογικές ομάδες (πχ. συνεταιρισμούς), η μεταποίηση και πιστοποίηση των παραγόμενων προϊόντων αλλά και η ανάδειξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών των τοπικών κτηνοτροφικών προϊόντων είναι καθοριστικές προϋποθέσεις ανάπτυξης της κτηνοτροφίας. Η υφιστάμενη οικονομική κρίση επιβάλει την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα ως λύση για την έξοδο από αυτήν. Η κτηνοτροφία και ιδιαίτερα ο κλάδος της αιγοπροβατοτροφίας μπορεί να αποτελέσει ένα μέρος της λύσης, τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Λέξεις κλειδιά: *Κτηνοτροφία, ανάπτυξη, μεταποίηση, πιστοποίηση, ποιοτικά χαρακτηριστικά*

Εισαγωγή

Στην Ελλάδα, λόγω των ιδιαίτερων εδαφοκλιματικών συνθηκών της, αναπτύχθηκε η εκτροφή προβάτων και αιγών από τους αρχαίους χρόνους. Σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας της, η αιγοπροβατοτροφία έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επιβίωση του ελληνικού λαού με την εξασφάλιση πολύτιμων αγαθών όπως είναι το δέρμα, το μαλλί, το κρέας, το γάλα και τα πολυάριθμα τυροκομικά προϊόντα που παρασκευάζονται από αυτό. Σήμερα, η αιγοπροβατοτροφία αποτελεί το σημαντικότερο κλάδο της ζωικής παραγωγής με την αξία των προϊόντων της να αποτελεί το 18% της συνολικής Ακαθάριστης Αξίας της Γεωργικής Παραγωγής της χώρας και το 32% της συνολικής Ακαθάριστης Αξίας της Ζωικής Παραγωγής (Ζέρβας 2014).

Η αιγοπροβατοτροφία έχει ιδιαίτερη οικονομική και κοινωνική σημασία σε ορεινές, νησιωτικές και με ειδικά προβλήματα (μειονεκτικές) περιοχές της χώρας (Παπαθεοδώρου κ.ά. 2005) καθώς είναι δύσκολο να αναπτυχθούν σε αυτές άλλες γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 80% των αιγοπροβάτων εκτρέφονται σε μειονεκτικές περιοχές όπως τις ορίζει ο κανονισμός της Ε.Ε. 75/268 (Hadjigeorgiou et al. 1999).

Ο πληθυσμός των εκτρεφόμενων προβάτων σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία (ΕΣΥΕ 2013) ανέρχεται σε 8,69 εκατ. και των αιγών σε 3,65 εκατ. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται πτωτική τάση στον αριθμό των εκτρεφόμενων αιγοπροβάτων

λόγω των πολλών και σύνθετων προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο κλάδος. Όσον αφορά το συνολικό αριθμό των παραγωγών με εισκομίσεις πρόβειου (39.567 παραγωγοί) αλλά και γίδινου (14.271 παραγωγοί) γάλακτος παρατηρείται μία πτωτική τάση τα τελευταία περίπου 10 χρόνια (Διάγραμμα 1) (ΕΛΟΓΑΚ 2014). Ανάλογα με τον αριθμό των παραγωγών, πτωτική είναι και η τάση στις εισκομίσεις γίδινου γάλακτος οι οποίες έφτασαν τους 123.398 τόνους. Αντίθετα, οι εισκομίσεις πρόβειου γάλακτος παρουσίασαν μία σχετικά σταθερή τάση (520.173 τόνους το 2013) παρά τη μείωση των παραγωγών, γεγονός που οφείλεται πιθανότατα στην αύξηση του μέσου μεγέθους κοπαδιού ανά παραγωγό και της αντίστοιχης παραγωγικότητάς του. Το παραπάνω στοιχείο αναδεικνύει την μεγαλύτερη συρρίκνωση του κλάδου της αιγοτροφίας σε σχέση με αυτόν της προβατοτροφίας.

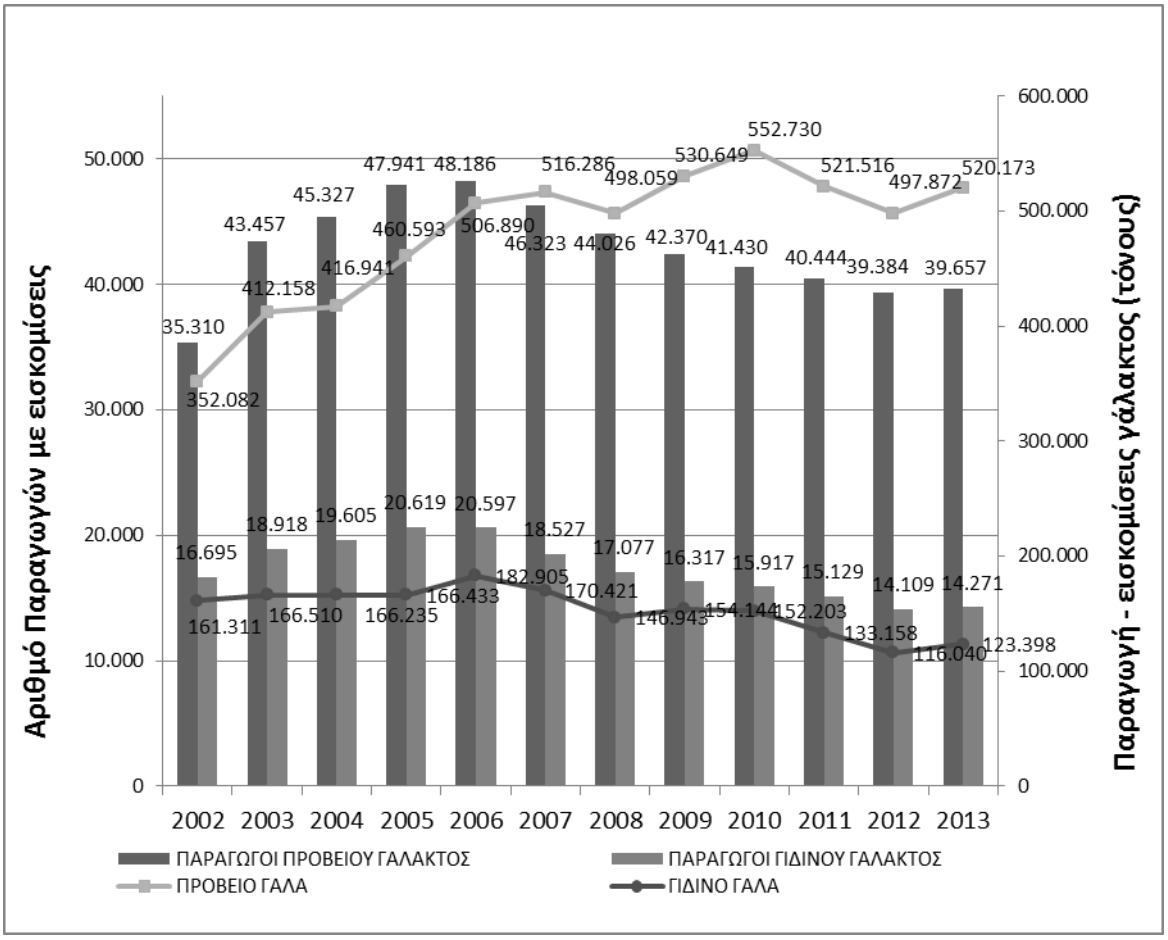

Διάγραμμα 1. Εξέλιξη του αριθμού παραγωγών με εισκομίσεις και της ποσότητας των εισκομίσεων αιγοπρόβειου γάλακτος (Πηγή: www.elogak.gr).

Όσον αφορά την προβατοτροφία, παρατηρούνται δύο τάσεις τα τελευταία χρόνια (Μανουσίδης 2012). Σύμφωνα με την πρώτη, δημιουργούνται μεγάλες προβατοτροφικές εκμεταλλεύσεις με ζώα συνήθους παραγωγικότητας που εκτρέφονται με εκτατικό τρόπο κυρίως σε ημιορεινές περιοχές όπου υπάρχουν επαρκείς και κατάλληλοι για βόσκηση βοσκότοποι. Η δεύτερη τάση συνδέεται με τη δημιουργία μέσων και μεγάλων προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων που εφαρμόζουν εντατικό σύστημα εκτροφής και εκτρέφουν βελτιωμένα ζώα με υψηλή παραγωγικότητα και μεγάλη πολυδυμία. Τα πρόβατα αυτών των εκτροφών παραμένουν ενσταβλισμένα όλο το χρόνο, δεν βόσκουν και η διατροφή τους βασίζεται σε συγκομιζόμενες χονδροειδείς και συμπυκνωμένες ζωοτροφές (Κιτσοπανίδης 2006).

Η κύρια παραγωγική κατεύθυνση της Ελληνικής αιγοπροβατοτροφίας είναι η γαλακτοπαραγωγή (το 95% εκτρεφόμενων αιγοπροβάτων είναι αμελγόμενα) και παρόλο που η Ελλάδα διαθέτει μόνο το 8,1% του πληθυσμού των προβάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) και το 45% των αιγών, παράγει το 30% της συνολικής ετήσιας κοινοτικής παραγωγής αιγοπρόβειου γάλακτος (Κιτσοπανίδης 2006, Παπαδόπουλος 2007). Το 90% του πρόβειου και το 80% του γίδινου γάλακτος χρησιμοποιείται για τυροκόμηση (Ζέρβας 2014) όπου τελικώς παρασκευάζονται 130.000 τόνοι τυριών (κυρίως φέτα). Ο βαθμός αυτάρκειας της χώρας σε αιγοπρόβειο γάλα είναι 100% ενώ σε αιγοπρόβειο κρέας είναι 95,7% (149.000 τόνοι) (Κιτσοπανίδης 2014).

Η αιγοπροβατοτροφία στο Δήμο Νέας Ορεστιάδας

Ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων και των εκτρεφόμενων αιγοπροβάτων του Δήμου Ορεστιάδας για τα έτη 2010 και 2015, σύμφωνα με τα στοιχεία απογραφής ζωικού κεφαλαίου της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Ορεστιάδας, παρουσιάζονται στον Πίνακα 1. Το 2010 δραστηριοποιούνταν 291 εκμεταλλεύσεις στις οποίες εκτρέφονταν 24.738 πρόβατα και 7.461 αίγες (συνολικά 32.199 αιγοπρόβατα) ενώ το 2015 ο αριθμός εκμεταλλεύσεων μειώθηκε στις 192, ο αριθμός των εκτρεφόμενων προβάτων σε 13.099 και των αιγών σε 5.043. Όπως φαίνεται, ο κλάδος της αιγοπροβατοτροφίας έχει συρρικνωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια με μείωση του αριθμού των εκμεταλλεύσεων κατά 34,0% και σημαντική μείωση του ζωικού κεφαλαίου (κατά 47,0% για τα πρόβατα και 32,4% για τις αίγες). Μεταξύ των δύο κατηγοριών ζώων, μεγαλύτερη είναι η μείωση των προβάτων που ουσιαστικά έχει πληγεί περισσότερο εξαιτίας της ασθένειας της ευλογιάς των αιγοπροβάτων και τις εξάρσεις της κατά τα έτη 2013 και 2014. Η ευλογιά των αιγοπροβάτων είναι νόσος που εξελίσσεται πολύ πιο βαριά στα πρόβατα προκαλώντας έντονη νοσογόνο κατάσταση ενώ στις αίγες εκδηλώνεται σε ελαφρότερη μορφή (Παπαδόπουλος 1992), αν και δεν έχουν καταγραφεί κρούσματα προσβολής ευλογιάς σε αίγες στην ευρύτερη περιοχή.

Πίνακας 1. Αριθμός εκμεταλλεύσεων και εκτρεφόμενων αιγοπροβάτων στο Δήμο Νέας Ορεστιάδας για τα έτη 2010 και 2015.

	2010	2015	Μεταβολή %
Εκμεταλλεύσεις	291	192	-34,0
Πρόβατα	24.738	13.099	-47,0
Αίγες	7.461	5.043	-32,4
Αιγοπρόβατα	32.199	18.142	-43,7

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζεται η κατανομή των εκμεταλλεύσεων με βάση τις κλάσεις μεγέθους. Τόσο το 2010 όσο και το 2015 παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εκμεταλλεύσεων εκτρέφει κοπάδια μικρού μεγέθους που δεν ξεπερνούν τα 200 ζώα (πρώτες δύο κλάσεις). Συγκεκριμένα, το 2010 οι 241 εκμεταλλεύσεις (82,8% του συνόλου) και το 2015 οι 170 εκμεταλλεύσεις (το 88,5% του συνόλου) ανήκαν στις πρώτες δύο κλάσεις (έως 200 ζώα), στοιχείο που δείχνει την τάση επικράτησης εκμεταλλεύσεων μικρού μεγέθους.

Είναι σημαντικό να αναδειχθεί ότι εκτός από την ποσοτική μείωση του αριθμού των εκμεταλλεύσεων και του αριθμού των εκτρεφόμενων ζώων μεταξύ των ετών 2010 και 2015, υπήρξε και ποιοτική μεταβολή όσον αφορά τα μεγέθη των εκμεταλλεύσεων. Ουσιαστικά, το 2015 παρατηρήθηκε μια μετατόπιση των εκμεταλλεύσεων από μεγαλύτερες προς μικρότερες κλάσεις μεγέθους. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης της τελευταίας 5ετίας και της δυσκολίας των κτηνοτρόφων να διατηρήσουν μεγάλα κοπάδια. Έτσι το 2010 το 17,2% των εκμεταλλεύσεων, με κοπάδια μεγαλύτερα από 200 ζώα,

εξέτρεφαν το 53,0% των αιγοπροβάτων ενώ το 2015 το ποσοστό μειώθηκε στο 11,5% με αντίστοιχο ποσοστό αιγοπροβάτων στο 37,0%.

Πίνακας 2. Κατανομή αριθμού εκμεταλλεύσεων και εκτρεφόμενων αιγοπροβάτων κατά κλάσεις στο Δήμο Νέας Ορεστιάδας για τα έτη 2010 και 2015.

Κλάση μεγέθους	2010				2015			
	Εκμ/σεις	%	Αιγ/βατα	%	Εκμ/σεις	%	Αιγ/βατα	%
0-99	181	62,2	6.668	20,7	130	67,7	5.492	30,3
100-199	60	20,6	8.470	26,3	40	20,8	5.917	32,6
200-299	28	9,6	7.057	21,9	9	4,7	2.053	11,3
300-399	11	3,8	3.567	11,1	9	4,7	2.977	16,4
400-499	9	3,1	3.907	12,1	4	2,1	1.703	9,4
500+	2	0,7	2.530	7,9	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	291	100	32.199	100	192	100	18.142	100

Προβλήματα και προοπτικές αιγοπροβατοτροφίας - Ανάλυση Swot

Με τη χρήση της ανάλυσης SWOT (Strengths, Weakness, Opportunities, Threats) (Fine 2009) έγινε προσπάθεια αξιολόγησης της υφιστάμενης κατάστασης του κλάδου της αιγοπροβατοτροφίας, τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο, με τη σύντομη περιγραφή των δυνατών αλλά και των αδύναμων σημείων του, με στόχο την ανάδειξη των προοπτικών αλλά και των κινδύνων που υπάρχουν.

Δυνατά σημεία

- Η σημαντικότητα του κλάδου στην εθνική οικονομία (ο σημαντικότερος της ζωικής παραγωγής).
- Ιδανικές κλιματεδαφικές συνθήκες για την ανάπτυξη της εκτατικής αιγοπροβατοτροφίας.
- Παραγωγή προϊόντων με υψηλή βιολογική και θρεπτική αξία (τυρί, γιαούρτι).
- Παραγωγή ΠΟΠ προϊόντων με κυριότερο εκπρόσωπο τη φέτα, το σημαντικότερο παραδοσιακό ελληνικό τυροκομικό προϊόν.
- Υψηλή ζήτηση φέτας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Αδύναμα σημεία

- Υψηλή μέση ηλικία αιγοπροβατοτρόφων ως αποτέλεσμα της φυσιολογικής απομάκρυνσης των ηλικιωμένων κτηνοτρόφων και του χαμηλού βαθμού προσέλκυση νέων.
- Έλλειψη επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης αιγοπροβατοτρόφων, αδυναμία πρόσβασης στην πληροφόρηση και την ενημέρωση, επιφυλακτικότητα στην εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων με τελική συνέπεια την επιβράδυνση του εκσυγχρονισμού του κλάδου.
- Υψηλές απαιτήσεις σε χειρωνακτική εργασία επιβαρύνουν την καθημερινότητα και υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής των αιγοπροβατοτρόφων.
- Απαιτούνται επενδύσεις υψηλών κεφαλαίων και ειδικά για τις εκτροφές εντατικού συστήματος λόγω απαιτήσεων σε κτηριακό και μηχανολογικό εξοπλισμό.

- Έλλειψη διαθέσιμων βοσκοτόπων (ιδιαίτερα σε περιοχές που είναι ανεπτυγμένη η γεωργία) αλλά και σχεδίων διαχείρισής τους λόγω του ασαφούς καθεστώτος χρήσης γης και της ελλιπούς σχετικής νομοθεσίας ως πρόσφατα.
- Υψηλές τιμές ζωοτροφών και κτηνιατρικών φαρμάκων αυξάνουν το κόστος παραγωγής.
- Χαμηλές αποδόσεις των ζώων κυρίως λόγω μη ισόρροπης διατροφής αλλά και εκτροφής μη βελτιωμένων φυλών αιγοπροβάτων.
- Χαμηλές τιμές πώλησης προϊόντων (γάλα και κρέας) από τους παραγωγούς.
- Μη ιδανικές συνθήκες εμπορίας λόγω του χαμηλού ανταγωνισμού στη μεταποίηση, τη μεγάλη απόσταση από εμπορικά κέντρα και την έλλειψη μικρών τοπικών τυροκομείων.
- Έλλειψη συλλογικών οργάνων (πχ. συνεταιρισμοί) που θα μπορούσαν να προάγουν τα συμφέροντα των παραγωγών.
- Απουσία διεπαγγελματικής οργάνωσης «φέτας» που θα μπορούσε να ρυθμίζει το επίπεδο τιμών αλλά την ποιότητα του γάλακτος προς το κοινό συμφέρον παραγωγών και μεταποιητών.
- Ανεπαρκής τεχνική υποστήριξη σε κτηνιατρικό και ζωοτεχνικό επίπεδο.
- Απουσία συντονισμένης και αποτελεσματικής προσπάθειας γενετικής βελτίωσης ντόπιων φυλών (χαμηλές αποδόσεις σε γάλα).

Ευκαιρίες-Προοπτικές

- Στις πεδινές περιοχές υπάρχει άφθονη διαθέσιμη γη για παραγωγή ζωοτροφών και δημιουργία τεχνητών λειμώνων. Ευκαιρία για καλλιέργεια κτηνοτροφικών ψυχανθών (κουκιά, ρεβίθια μπιζέλι) με στόχο τη μερική ή ολική αντικατάσταση του σογιάλευρου στα σιτηρέσια των αιγοπροβάτων.
- Οι ημιορεινές περιοχές όπου υπάρχουν διαθέσιμοι βοσκότοποι προσφέρονται για ανάπτυξη της βιολογικής αιγοπροβατοτροφίας με προοπτικές πώλησης των παραγόμενων προϊόντων σε καλύτερες τιμές.
- Υψηλή ζήτηση ποιοτικών, τυποποιημένων και πιστοποιημένων προϊόντων ποιότητας (ΠΟΠ, Βιολογικά κλπ).
- Ανάπτυξη συλλογικών δράσεων των κτηνοτρόφων (π.χ. συνεταιρισμοί) με σκοπό τη βελτίωση της διαπραγματευτικής τους δύναμης όσον αφορά την πώληση των προϊόντων τους και μείωση κόστους εισροών λόγω των ομαδικών αγορών εφοδίων. Από το 2012, ιδρύθηκε ο κτηνοτροφικός συνεταιρισμός «ΑΜΝΟΣ ΘΡΑΚΩΝ» που δραστηριοποιείται κυρίως στην Π.Ε. Έβρου και προσφέρει δυνατότητες και προοπτικές βελτίωσης του κλάδου σε τοπικό επίπεδο.
- Ανάπτυξη συνεργασιών σε όλα τα επίπεδα (συνεταιρισμοί κτηνοτρόφων, τοπικές αρχές και ερευνητικά ιδρύματα).
- Συνεργασία γεωργών και κτηνοτρόφων με σκοπό την παραγωγή ζωοτροφών με συμβολαιακό τρόπο (σύνδεση φυτικής και ζωικής παραγωγής).
- Εξωστρέφεια με στόχο την αξιοποίηση όχι μόνο της τοπικής και αλλά της διεθνούς ζήτησης. Προς αυτή την κατεύθυνση, η χρήση του ηλεκτρονικού εμπορίου προσφέρει αυξημένες δυνατότητες πρόσβασης στην αγορά.
- Η τυποποίηση κρέατος πιθανόν να αποτελέσει ευκαιρία στο άμεσο μέλλον και ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που στοχεύουν σε εξαγωγές.

Απειλές-Κίνδυνοι

- Το χαμηλό επίπεδο κοινωνικής αποδοχής του επαγγέλματος του κτηνοτρόφου και της προσέλκυσης νέων συντελούν στην απαξίωση του κλάδου.
- Η γραφειοκρατία και η πολυνομία όσον αφορά την ίδρυση και αδειοδότηση νέων εκμεταλλεύσεων δυσκολεύουν και πολλές φορές αποτρέπουν τους ενδιαφερόμενους.
- Ανεπαρκής οργάνωση συστήματος εμπορίας.
- Υψηλό κόστος παραγωγής έναντι χαμηλού κέρδους για τους κτηνοτρόφους.
- Εξάρσεις ασθενειών (κυρίως ευλογιάς αιγοπροβάτων και αφθώδους πυρετού) προκαλούν μεγάλες απώλειες ζωικού κεφαλαίου και πολλές φορές ολική καταστροφή κοπαδιών. Επιπλέον, για λόγους αποτροπής της εξάπλωσης των ασθενειών, επιβάλλονται περιοριστικά μέτρα όσον αφορά τις μετακινήσεις ζώντων ζώων σε άλλες περιοχές αλλά και υποχρεωτικός εγκλεισμός των ζώων στους στάβλους (αύξηση κόστους διατροφής).

Το πρόβλημα των ασθενειών

Η Π.Ε. Έβρου, και ιδιαίτερα οι περιοχές που εκτείνονται παράλληλα στον ποταμό Έβρο, έχει πληγεί πολλές φορές από τις ασθένειες των αιγοπροβάτων με πολύ σημαντικές συνέπειες για τον κλάδο, όπως τη μείωση ζωικού κεφαλαίου αλλά και την ολοκληρωτική καταστροφή κοπαδιών. Συγκεκριμένα, από το 1994 έως το 2000 έχουν καταγραφεί 190 κρούσματα ευλογιάς αιγοπροβάτων (Εικόνα 1) και 32.637 θανατώσεις προβάτων (Εικόνα 2, Δαδούσης 2003). Επίσης, κατά τη διάρκεια των ετών 1996 και 2000 θανατώθηκαν 19.000 και 4.000 αιγοπρόβατα αντίστοιχα εξαιτίας του αφθώδους πυρετού.

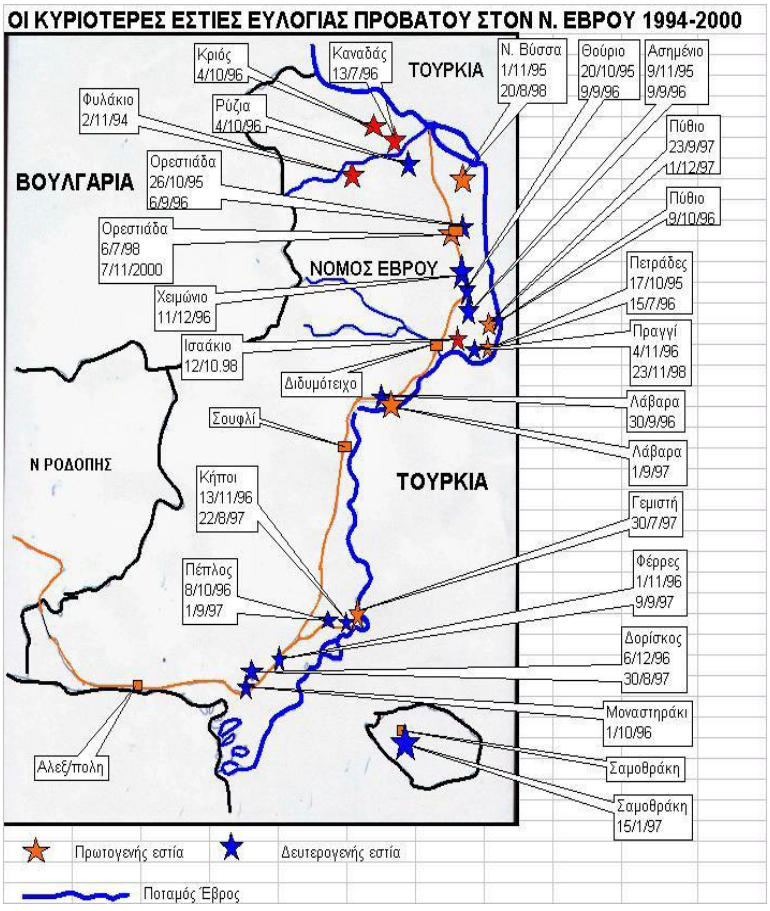

Εικόνα 1. Οι σημαντικότερες εστίες ευλογιάς προβάτου στο Ν. Έβρου το χρονικό διάστημα 1994-2000 (Δαδούσης 2003).

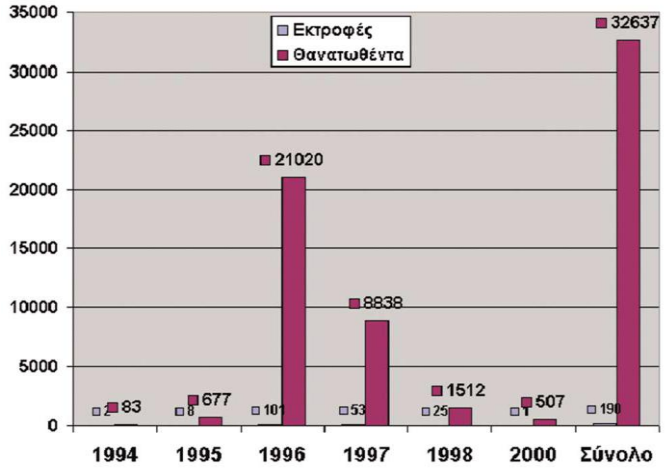

Εικόνα 2. Αριθμός θανατωθέντων ζώων στο Ν. Έβρου λόγω ευλογιάς του προβάτου για το χρονικό διάστημα 1994-2000 (Δαδούσης 2003).

Ιδιαίτερα μεγάλο πλήγμα για τον κλάδο της προβατοτροφίας ήταν η έξαρση της ευλογιάς των αιγοπροβάτων κατά τη διάρκεια των ετών 2013 και 2014 με μεγαλύτερο πρόβλημα αυτό που εξελίχθηκε στο νότιο μέρος της Π.Ε. Έβρου κατά το δεύτερο έτος. Συγκεκριμένα, από στοιχεία της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Ορεστιάδας, το 2013 θανατώθηκαν συνολικά 8.669 πρόβατα από 68 εκτροφές ενώ το 2014 30.324 πρόβατα από 220 εκτροφές (Πίνακας 3). Κρούσματα ευλογιάς αιγοπροβάτων σε εκτροφές αιγών δεν καταγράφηκαν.

Εκτός από τις παραπάνω περιπτώσεις ασθενειών που προκάλεσαν ιδιαίτερα μεγάλα προβλήματα και έγιναν αιτία απώλειας σημαντικού τμήματος του ζωικού κεφαλαίου (κυρίως προβάτων) του νομού, άλλα λοιμώδη νοσήματα όπως η παραφυματίωση των αιγοπροβάτων, η προϊούσα πνευμονία προβάτων και ο καταρροϊκός πυρετός προβάτων επίσης δημιουργούν κατά καιρούς προβλήματα θνησιμότητας.

Πίνακας 3. Αριθμός θανατωθέντων ζώων στο Ν. Έβρο λόγω ευλογιάς του προβάτου για τα έτη 2013 και 2014.

Έτος	Περιοχή	Εστίες	Εκτροφές	Θανατωθέντα ζώα
2013	Βόρειος Έβρος	30	43	4.610
	Νότιος Έβρος	14	23	4.059
	Σύνολο	44	68	8.669
2014	Βόρειος Έβρος	14	16	1.851
	Νότιος Έβρος	144	204	28.473
	Σύνολο	158	220	30.324

Ιδιαιτερότητες αιγών

Ο κλάδος της αιγοτροφίας είναι ο λιγότερο εκσυγχρονισμένος κλάδος της ελληνικής κτηνοτροφίας και υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης. Οι αίγες διαθέτουν ιδιαίτερες

ανατομικές και φυσιολογικές ιδιότητες. Είναι ζώα μικρόσωμα, ευκίνητα και ανθεκτικά, με ιδιαίτερη μεταβολική αποτελεσματικότητα (Silanikove 2000) και ικανότητα να μετατρέπουν χαμηλής ποιότητας βλάστηση σε υψηλής ποιότητας προϊόντα (Landau et al. 2000). Ως εκ τούτου, είναι σε θέση να αξιοποιούν ξυλώδη βλάστηση, θαμνώδεις βοσκότοπους και οριακές περιοχές που δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν από άλλα εκτρεφόμενα ζώα (Εικόνα 2). Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, αν και η ευλογιά των αιγοπροβάτων εκδηλώνεται σε ελαφρότερη μορφή (Παπαδόπουλος 1992) στις αίγες, δεν έχουν καταγραφεί κρούσματα προσβολής στην ευρύτερη περιοχή παρά τα έντονα προβλήματα που προκάλεσε η ίδια ασθένεια στα πρόβατα.

Εικόνα 2. Αίγες που βόσκουν σε δασολίβαδο και θαμνολίβαδο του Μεγάλου Δερείου.

Τα προϊόντα τους (τυρί, γιαούρτι) τυγχάνουν μεγάλης αποδοχής τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Επιπλέον, αυξημένο είναι το ενδιαφέρον των καταναλωτών τα τελευταία χρόνια για το φρέσκο παστεριωμένο γίδινο γάλα. Κατά το παρελθόν είχε χρησιμοποιηθεί ως υποκατάστατο του αγελαδινού και σε μερικές περιπτώσεις του μητρικού στη διατροφή των μικρών παιδιών.

Πίνακας 4. Μέση σύνθεση του γάλακτος διαφόρων θηλαστικών (Ανυφαντάκης 1994).

Είδος γάλακτος	Συστατικά %				
	Νερό	Λίπος	Πρωτεΐνη	Λακτόζη	Ολικά στερεά
Ανθρώπου	87,43	3,75	1,63	6,98	12,57
Αγελάδας	86,90	3,90	3,54	4,93	13,39
Προβάτου	80,71	7,90	5,23	4,81	19,29
Κατσίκας	87,00	4,25	3,52	4,27	13,00

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζεται η μέση σύνθεση του μητρικού γάλακτος και αυτού των διαφόρων εκτρεφόμενων ζώων. Φαίνεται ότι το γίδινο γάλα σε σχέση με το αγελαδινό περιέχει περισσότερο λίπος, ίδια περίπου επίπεδα πρωτεΐνης και λιγότερη λακτόζη. Επίσης το γίδινο γάλα θεωρείται πιο εύπεπτο από το αγελαδινό και ενδείκνυται για κατανάλωση από

άτομα που υποφέρουν από αλλεργίες ή από γαστρο-εντερικές διαταραχές που προκαλούνται από την κατανάλωση αγελαδινού γάλακτος (Haenlein 2004). Σε επίπεδο βιολογικής αξίας των πρωτεϊνών (Πίνακας 5) φαίνεται ότι το γίδινο γάλα υπερτερεί έναντι του αγελαδινού σε σημαντικά απαραίτητα αμινοξέα (Haenlein 2004).

Πίνακας 5. Μέση σύνθεση των απαραίτητων αμινοξέων (γρ./ 100 γρ. γάλα) στις πρωτεΐνες του γίδινου και αγελαδινού γάλακτος (Haenlein 2004).

Απαραίτητα αμινοξέα	Γίδινο γάλα	Αγελαδινό γάλα	Διαφορά (%) υπέρ γίδινου γάλακτος
Tryptophan	0,044	0,046	
Threonine	0,163	0,149	+9
Isoleucine	0,207	0,199	+4
Leucine	0,314	0,322	
Lysine	0,290	0,261	+11
Methionine	0,080	0,083	
Cystine	0,046	0,030	+53
Phenylalanine	0,155	0,159	
Tyrosine	0,179	0,159	+13
Valine	0,240	0,220	+9

Συζήτηση - συμπεράσματα

Όπως φαίνεται και από τη SWOT ανάλυση, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κλάδος της αιγοπροβατοτροφίας, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και στην περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας, είναι πάρα πολλά και σύνθετα. Το σημαντικότερο εξ αυτών φαίνεται να είναι η έξαρση των ασθενειών και κυρίως της ευλογιάς των αιγοπροβάτων που όπως αναλύθηκε παραπάνω, έγινε αιτία θανατώσεων σημαντικού αριθμού προβάτων. Χωρίς να υπάρχει διάθεση υποβάθμισης όλων των υπολοίπων προβλημάτων, η ευλογιά των αιγοπροβάτων φαίνεται να συνιστά το μεγαλύτερο περιοριστικό παράγοντα ανάπτυξης τουλάχιστον της προβατοτροφίας αφού τα προβλήματα της εν λόγω ασθένειας ήταν πολύ πιο έντονα και σοβαρά στα πρόβατα τα τελευταία χρόνια ενώ δεν υπήρξαν καταγραφές κρουσμάτων στις αίγες.

Η σημαντική μείωση του αριθμού των προβάτων (κυρίως λόγω της ευλογιάς) και η μερική αντικατάσταση αυτών από αίγες, έχει ήδη αλλάξει και αναμένεται να αλλάξει ακόμη περισσότερο τα επόμενα χρόνια, την παραγωγή γάλακτος υπέρ του γίδινου. Από προφορική επικοινωνία με τον πρόεδρο του συνεταιρισμού «ΑΜΝΟΣ ΘΡΑΚΩΝ», για το έτος 2015 παραδόθηκαν από τα μέλη του συνολικά 1.700 τόνοι γάλακτος από τους οποίους οι 1.200 τόνοι (περίπου 70%) ήταν γίδινο και οι 500 τόνοι πρόβειο (περίπου 30%). Κατά τη διάρκεια του 2014, η αντίστοιχη αναλογία ήταν 50:50 περίπου. Η αύξηση του γίδινου γάλακτος δημιουργεί νέα δεδομένα με την ανάγκη αξιοποίησής του με διαφορετικό τρόπο από τον συνηθισμένο που ήταν η χρήση του στην παρασκευή φέτας (σε ανάμειξη με πρόβειο σε μέγιστη αναλογία 30%) .

Η περίσσεια του γίδινου γάλακτος μπορεί να αξιοποιηθεί για την παρασκευή τυριού και γιαουρτιού με αποκλειστική χρήση γίδινου γάλακτος. Επίσης, υπάρχει ενδιαφέρον από τους καταναλωτές και ήδη έχει ξεκινήσει η πώληση φρέσκου παστεριωμένου γίδινου γάλακτος σε σούπερ μάρκετ. Σε παρόμοια κίνηση προσανατολίζεται ο τοπικός συνεταιρισμός «ΑΜΝΟΣ ΘΡΑΚΩΝ», που προσβλέπει στην αξιοποίηση του ενδιαφέροντος των καταναλωτών αναδεικνύοντας παράλληλα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του γίδινου γάλακτος. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον μάλιστα προκαλεί ο πρωτότυπος τρόπος εμπορίας μέσω αυτόματων πωλητών που θα συμβάλει στη μείωση της τιμής αγοράς του γάλακτος από τους καταναλωτές.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι δεν υπάρχουν μαγικές και γενικευμένες λύσεις. Οι κρίσεις δημιουργούν προβλήματα αλλά και ευκαιρίες. Η αιγοπροβατοτροφία, και ιδιαίτερα η αιγοτροφία, μπορεί να έχει θετικές προοπτικές ανάπτυξης υπό διαφορετικές όμως προϋποθέσεις. Απαιτείται διαφορετικό επίπεδο οργάνωσης, με τη συλλογικότητα και τη συνεργασία των παραγωγών, μεταποιητών, τοπικών αρχών και ερευνητικών ιδρυμάτων να είναι βασική προϋπόθεση. Η αξιοποίηση της άφθονης διαθέσιμης γης για παραγωγή φθηνών ζωοτροφών και η εγκατάσταση τεχνητών λειμώνων μπορούν να συμβάλουν στη μείωση του κόστους διατροφής των ζώων και του τελικού κόστους παραγωγής. Η πιστοποίηση και τυποποίηση των τελικών παραγόμενων προϊόντων με ταυτόχρονη ανάδειξη των ποιοτικών τους χαρακτηριστικών επίσης κρίνονται καθοριστικά βήματα ανάπτυξης του κλάδου.

Αφιέρωση

Η εργασία αυτή αφιερώνεται στη μνήμη του Αναπληρωτή Καθηγητή του Δ.Π.Θ. Ζαφείρη Άμπα, γεωπόνο-ζωοτέχνη με ιδιαίτερη αγάπη για τον κλάδο της αιγοπροβατοτροφίας. Με το πλούσιο έργο του, τον σπάνιο χαρακτήρα του και το όραμά του για την κτηνοτροφία, αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί εμπνευστή και «πυξίδα» για όλους όσους αγαπούν αυτόν τον ταλαιπωρημένο κλάδο της ζωικής παραγωγής.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Ανυφαντάκης, Μ.Ε. (1994). Χημεία και Ανάλυση του Γάλακτος. Αθήνα: Εκδόσεις Α. Σταμούλης.

Δαδούσης, Κ. (2003). Η Ευλογιά του προβάτου στο Ν. Έβρου από το 1994 έως το 2000. Περιοδικό της Ελληνικής Κτηνιατρικής Εταιρίας. Τόμος 54, τεύχος 2, σελ. 172-180.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.) (2013). Εκμεταλλεύσεις και αριθμός ζώων κατά είδος, περιφέρεια και νομό (Διάρθρωση Γεωργικών – Κτηνοτροφικών Εκμεταλλεύσεων 2013). Ανακτήθηκε στις 20/09/2015 από: http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SPK12/2013

Ελληνικός Οργανισμός Γάλακτος & Κρέατος (ΕΛΟΓΑΚ) (2014). Εξέλιξη του αριθμού παραγωγών και της διακινούμενης ποσότητας πρόβειου και γίδινου γάλακτος (επικαιροποίηση 27/6/2014). Ανακτήθηκε στις 20/09/2015 από: http://www.elogak.gr/(S(q0amukno0ox2bp55nep2ur45))/Elogak/anaforesAigoprovio.aspx?pagenb=20859

Ζέρβας, Γ. (2014). Η ανάπτυξη της αιγοπροβατοτροφίας στην Πελοπόννησο. Επιθεώρηση Ζωοτεχνικής Επιστήμης. No. 40, σελ. 11-21.

Κιτσοπανίδης, Γ. (2006). Οικονομική Ζωικής Παραγωγής: Αρχές, Εφαρμογές, Τεχνικοοικονομική Ανάλυση. Αθήνα: Εκδόσεις ΖΗΤΗ.

Κιτσοπανίδης, Γ. (2014). Συγκριτική τεχνικοοικονομική ανάλυση της πρωτογενούς γεωργικής παραγωγής της χώρας μας για τα έτη 1980 και 2010. Γεωτεχνικά Επιστημονικά Θέματα, Σειρά Ι, Τόμος 23, Τεύχος 1/2014.

Μανουσίδης, Θ. (2012). Συγκριτική μελέτη τριών συστημάτων εκτροφής προβάτων στο Βόρειο Έβρο. Μεταπτυχιακή διατριβή. ΠΜΣ «Αειφορικά Συστήματα Παραγωγής και Περιβάλλον στη Γεωργία», Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης, ΔΠΘ, Ορεστιάδα.

Παπαδόπουλος, Ο.Α. (1992). Λοιμώδη Νοσήματα των Ζώων. Υπηρεσία Δημοσιευμάτων ΑΠΘ. Θεσσαλονίκη.

Παπαδόπουλος, Γ. (2007). Διατροφή Προβάτων. Εκδόσεις ΑΓΡΟΤΥΠΟΣ Α.Ε.
Παπαθεοδώρου, Α., Νικολάου, Ν., Τσολακίδη, Α. (2005). Η κατάσταση της αιγοπροβατοτροφίας στην Ελλάδα και στην Ε.Ε. Επιθεώρηση Ζωοτεχνικής Επιστήμης. Ειδική Έκδοση: Διημερίδα Προβατοτροφίας «Η προβατοτροφία στη Λέσβο», σελ. 11-15.

II. Ξενόγλωσση

Fine, L.G. (2009). The SWOT Analysis: Using your Strength to overcome Weaknesses, Using Opportunities to overcome Threats. CreateSpace, N.Y
Hadjigeorgiou, I., Vallerand, F., Tsimpoukas, K., Zervas, G. (1999). Socio-economic situation of the sheep and goat livestock in Greece and prospects for the future development. In: Laker, Milne (Eds), Livestock Production in the European LFAs. MLURI, pp 17-23.
Haenlein, G.F.W. (2004). Goat milk in human nutrition. Small Ruminant Research. Vol. 51, pp. 155-163.
Landau, S., Perevolotsky, A., Bonfil, D., Barkai, D., Silanikove, N. (2000). Utilization of low quality resources by small ruminants in Mediterranean agro-pastoral systems: the of browse and aftermath cereal stubble. Livestock Production Science. Vol. 64, pp. 39–49.
Silanikove, N. (2000). The physiological basis of adaptation in goats to harsh environments. Small Ruminant Research. Vol. 35, pp.181-193.

ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 359-374

ΞΥΛΩΔΗ ΚΑΛΛΩΠΙΣΤΙΚΑ ΦΥΤΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Μαλαματένια Σελήσιου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Είναι γνωστό ότι από την αρχαιότητα οι άνθρωποι χρησιμοποιούν πολλά είδη φυτών για την κάλυψη των καθημερινών τους αναγκών όπως διατροφή, κατασκευές, φαρμακευτική και αρωματοποιία. Πολλά από αυτά χρησιμοποιούνται και για καλλωπιστικούς ή διακοσμητικούς σκοπούς, καθώς διαθέτουν χρωματιστά άνθη και πλούσιο φύλλωμα. Πληθώρα φυτικών ειδών χρησιμοποιούνται σήμερα ευρύτατα για να διακοσμήσουν τόσο εσωτερικούς όσο και εξωτερικούς χώρους.

Στην παρούσα εργασία αναφέρονται τα κυριότερα ιθαγενή και ξενικά ξυλώδη καλλωπιστικά φυτά που χρησιμοποιούνται στους κοινόχρηστους χώρους πρασίνου στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας, όπως σε πάρκα, δενδροστοιχίες και πεζόδρομους. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η καταγραφή των κυριότερων εξ αυτών μετά από επιτόπια έρευνα στο πεδίο. Επίσης, επιδιώκονται η ενημέρωση, εξοικείωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών με τα ιθαγενή και ξενικά ξυλώδη καλλωπιστικά φυτά της πόλης. Για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών παρουσιάζονται στο κείμενο που ακολουθεί τα κυριότερα ιθαγενή και ξενικά ξυλώδη καλλωπιστικά φυτά βάσει των μορφολογικών, βιολογικών και οικολογικών γνωρισμάτων τους. Αναφέρονται μεταξύ άλλων η προέλευση και εξάπλωση των ειδών, τα λειτουργικά και αισθητικά χαρακτηριστικά και η ειδική τους χρήση.

Λέξεις κλειδιά: *Ξυλώδη καλλωπιστικά φυτά, Νέα Ορεστιάδα, κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου, πάρκα, δενδροστοιχίες*

Εισαγωγή

Από την αρχαιότητα πολλοί λαοί (Αιγύπτιοι, Βαβυλώνιοι, Πέρσες, αρχαίοι Έλληνες, Ρωμαίοι κ.ά.) για την κάλυψη των καθημερινών τους αναγκών, χρησιμοποιούσαν πληθώρα φυτικών ειδών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποιούσαν το βαλσαμόχορτο (*Hypericum perforatum*) ως επουλωτικό σε πληγές και εγκαύματα πρώτου βαθμού, το ραδίκι (*Taraxacum officinale*) ως εδώδιμο, τη δάφνη (*Laurus nobilis*) και την ελιά (*Olea europaea*) ως φαρμακευτικά ή εδώδιμα (Φωτιάδης κ.ά. 2010). Πολλά από τα ξυλώδη είδη χρησιμοποιούνταν εκτός των άλλων και για καλλωπιστικούς - αισθητικούς σκοπούς μέσα ή κοντά στις πόλεις.

Σήμερα δεν είναι λίγα τα είδη των ξυλωδών καλλωπιστικών φυτών που χρησιμοποιούνται σε κάθε γωνιά του πλανήτη όπου υπάρχει ο ανθρώπινος παράγοντας. Τα τελευταία χρόνια, ύστερα από την έντονη και ανεξέλεγκτη αστικοποίηση που οδήγησε στη δραματική μείωση του αστικού πρασίνου, παρατηρείται μια στροφή του χωροταξικού σχεδιασμού των αστικών κέντρων προς ένα πιο βιώσιμο μοντέλο.

Είναι γεγονός ότι οι χώροι πρασίνου, και κατ' επέκταση τα ξυλώδη καλλωπιστικά φυτά των χώρων αυτών, συνεισφέρουν σημαντικά στην ανύψωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, επηρεάζοντας θετικά την ψυχική και φυσική τους κατάσταση (Ραδόγλου 2003, Τσιτσώνη κ.ά. 2006, Τσιτσώνη κ.ά. 2010). Παράλληλα ομορφαίνουν και ζεσταίνουν το ψυχρό αστικοποιημένο περιβάλλον, παρέχουν στους κατοίκους ένα αίσθημα ασφάλειας και τους βοηθούν να προσεγγίσουν την φύση (Ραδόγλου 2003, Τσιτσώνη κ.ά. 2006).

Η παρουσία της ξυλώδους βλάστησης στο αστικό περιβάλλον συμβάλλει στη βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών και στην εξομάλυνση των ακραίων θερμοκρασιών των περιοχών αυτών τόσο το χειμώνα όσο και το καλοκαίρι (Ραδόγλου 2003, Τσιτσώνη κ.ά. 2006). Τα ξυλώδη φυτά λειτουργούν ως φυσικό ηχοπέτασμα, μειώνοντας τους θορύβους (ηχορύπανση) που δημιουργούνται στους εξωτερικούς χώρους λόγω της αστικοποίησης και της τεχνολογίας (Ραδόγλου 2003, Τσιτσώνη κ.ά. 2006). Επιπλέον, καθαρίζουν με την κόμη τους τον αέρα από ρύπους και σκόνη που αιωρείται ενώ συγχρόνως απορροφούν το διοξείδιο του άνθρακα και απελευθερώνουν οξυγόνο (Ραδόγλου 2003, Τσιτσώνη κ.ά. 2006). Η ύπαρξη του ριζικού συστήματος των φυτών συντελεί στην καλύτερη συγκράτηση του εδάφους με αποτέλεσμα να αποφεύγονται κατολισθήσεις και να μειώνεται η διάβρωση των πρανών από επιφανειακές απορροές σε σημεία με έντονο ανάγλυφο (Ραδόγλου 2003). Τέλος, η ξυλώδης βλάστηση αποτελεί ενδιαίτημα για πολλά είδη πανίδας της περιοχής (έντομα, πουλιά και μικρά ζώα) παρέχοντάς τους ακόμα και τροφή (σπόρους, μούρα κλπ). Από την πλευρά της, η συγκεκριμένη πανίδα μέσω της επικονίασης, συμβάλλει στη διατήρηση της γονιδιακής ποικιλότητας των φυτών.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η καταγραφή των κυριότερων ξυλωδών taxa που χρησιμοποιούνται ως καλλωπιστικά στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Απώτερος στόχος είναι η παροχή γνώσης για την ενημέρωση, εξοικείωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών με τα ιθαγενή και ξενικά ξυλώδη καλλωπιστικά φυτά της πόλης. Για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών παρουσιάζονται στο κείμενο που ακολουθεί τα κυριότερα ιθαγενή και ξενικά ξυλώδη καλλωπιστικά φυτά βάσει των μορφολογικών, βιολογικών και οικολογικών γνωρισμάτων τους. Αναφέρονται μεταξύ άλλων η προέλευση και εξάπλωσή τους, τα λειτουργικά και αισθητικά χαρακτηριστικά τους και η ειδική τους χρήση.

Ξυλώδη καλλωπιστικά φυτά

Τα φυτά που εξετάζονται στην παρούσα έρευνα είναι τα ***ξυλώδη καλλωπιστικά.*** Με τον όρο ***ξυλώδη*** φυτά εννοούμε όλα τα δέντρα, τους θάμνους και τα αναρριχώμενα (Παπαναστάσης & Νοϊτσάκης 1992). Τα δέντρα και οι θάμνοι είναι πολυετή φυτά, των οποίων ο βλαστός και τα κλαδιά είναι αποξυλωμένα. Τα δέντρα κάτω από κανονικές συνθήκες δημιουργούν έναν όρθιο κορμό και κόμη που υπερβαίνει τα 2 m σε ύψος (Αραμπατζής 1998, 2001). Παρόλο που το ύψος ενός θάμνου μπορεί να φτάσει αυτό των δέντρων, οι διακλαδώσεις του κορμού ξεκινούν από τη βάση (Αραμπατζής 1998, 2001) κάτω ή επάνω από την επιφάνεια του εδάφους (Παπαναστάσης & Νοϊτσάκης 1992). Σε περίπτωση όμως που σχηματίζουν κορμό, αυτός δεν υπερβαίνει τα 2 m (Αραμπατζής 1998, 2001). Τα αναρριχώμενα φυτά, διαθέτουν λεπτούς και μακρείς βλαστούς οι οποίοι, παρόλο που είναι αποξυλωμένοι, δεν έχουν ευστάθεια. Για το λόγο αυτό αναγκάζονται να στηριχθούν σε άλλα φυτά ή παρακείμενα στηρίγματα (Μποζαμπαλίδης 2003). Η αναρρίχηση πραγματοποιείται είτε με το ίδιο το κεντρικό στέλεχος του φυτού, το οποίο κινείται αργά και σπειροειδώς αναζητώντας παρακείμενο στήριγμα, είτε με πλάγιους βλαστούς, οι οποίοι μεταμορφώνονται σε έλικες (Μποζαμπαλίδης 2003).

Όπως είναι γνωστό, τα φυτά που χρησιμοποιούνται ως διακοσμητικά για τον καλλωπισμό του χώρου στον οποίο βρίσκονται (κήπους, πάρκα, δρόμους κλπ) ονομάζονται ***καλλωπιστικά.*** Στοιχεία καλλωπισμού αυτών των φυτών είναι είτε τα *άνθη* τους (που μπορεί να έχουν εντυπωσιακά και ποικίλα χρώματα και σχήματα, μπορεί να είναι αρωματικά ή όχι), είτε το *φύλλωμά* τους είτε οι *καρποί* είτε το σχήμα της *κόμης* τους (π.χ. ιτιά κλαίουσα).

Τα ξυλώδη καλλωπιστικά φυτά που μπορεί να συναντήσει κανείς στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας είναι είτε **ιθαγενή** (φυτά της ελληνικής χλωρίδας) είτε **ξενικά**. Τα συναντά κανείς στην πλατεία της πόλης, σε νησίδες δρόμων, δεντροστοιχίες, πεζόδρομους, πεζοδρόμια, ακάλυπτους χώρους, παρτέρια, πάρκα και γενικά σε χώρους αναψυχής. Τις περισσότερες φορές είναι **αποτέλεσμα της ανθρώπινης παρέμβασης** (π.χ. δενδροφυτεύσεις) αλλά μπορεί να είναι και **αυτοφυή που έχουν διατηρηθεί από τους κατοίκους** (κυρίως σε δρόμους και αυλές εγκαταλειμμένων οικιών).

Περιοχή έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Η πόλη ιδρύθηκε το 1923 όταν Έλληνες πρόσφυγες, προερχόμενοι από την περιοχή της Αδριανούπολης, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης. Η Νέα Ορεστιάδα αποτελεί έδρα του ομώνυμου δήμου και είναι η βορειότερη πόλη της Ελλάδας.

Η ευρύτερη περιοχή είναι, κατά το μεγαλύτερο μέρος της, πεδινή με ήπιο ανάγλυφο. Το μεγαλύτερο τμήμα της καλύπτεται από ιζήματα ενώ επιπρόσθετα, στην περιοχή απαντούν κυρίως μεταμορφωμένα (σχιστόλιθοι, φυλλίτες) και σε μικρότερη έκταση ηφαιστειακά πετρώματα (Δήμος Ορεστιάδας 2015α).

Το κλίμα της ευρύτερης περιοχής κατατάσσεται στον ηπειρωτικό τύπο κλίματος με δριμύ χειμώνα και θερμό καλοκαίρι. Η μέση υψηλότερη θερμοκρασία του έτους παρατηρείται τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο και ανέρχεται σε 24,1^{o} C ενώ η μέση ελάχιστη θερμοκρασία παρατηρείται τον Ιανουάριο και είναι 2° C. Η μέση σχετική υγρασία φθάνει τη μέγιστη τιμή της με 86,1% τον Δεκέμβριο και την ελάχιστη με 63,6% τον Ιούλιο. Βροχοπτώσεις σημειώνονται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους με μέγιστη ένταση μεταξύ Οκτωβρίου και Μαρτίου ενώ κατά τη διάρκεια του χειμώνα έως νωρίς την άνοιξη σημειώνονται χιονοπτώσεις (Δήμος Ορεστιάδας 2015β).

Η βλάστηση της ευρύτερης περιοχής έχει διαμορφωθεί από την έντονη ανθρωπογενή επίδραση. Εντάσσεται στην υποζώνη των ξηρόφιλων φυλλοβόλων δρυοδασών (*Quercion confertae*) της παραμεσογειακής ζώνης (*Quercetalia pubescentis*).

Αποτελέσματα

Ο αριθμός των ξυλωδών καλλωπιστικών taxa που καταγράφηκαν στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας ανέρχεται σε 34 (είδη, υποείδη, υβρίδια, ποικιλίες, μορφές), τα οποία ανήκουν σε 23 οικογένειες και 30 γένη. Τα γυμνόσπερμα κατανέμονται σε 2 οικογένειες και 4 γένη ενώ τα αγγειόσπερμα σε 21 οικογένειες και 26 γένη (Πίνακας 1).

Τα ξενικά taxa υπερτερούν με ποσοστό 55,9% (19 taxa) και ακολουθούν τα ιθαγενή με ποσοστό 38,2% (13 taxa) (Πίνακας 2). Τα υβρίδια απαντούν με 2 taxa (5,9%) (Πίνακας 1). Από το σύνολο των φυτικών taxa που καταγράφηκαν στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας, τα ξενικά και τα υβρίδια αποτελούν το 61,8%.

Η πλειονότητα των ξυλωδών καλλωπιστικών taxa της Νέας Ορεστιάδας εμφανίζει δενδρώδη μορφή (23 taxa, 67,6%). Από αυτά, τα 6 taxa είναι κωνοφόρα και 17 πλατύφυλλα. Τα θαμνώδη αντιπροσωπεύονται με 8 taxa (23,5%) και ακολουθούν τα αναρριχώμενα με 3 taxa (8,8%).

Στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικά τα χαρακτηριστικά του κάθε taxon.

Πίνακας 1. Αριθμός σπερματόφυτων στην ξυλώδη χλωρίδα της Νέας Ορεστιάδας

Συστηματική Μονάδα	Οικογένειες	Γένη	Είδη	Υποείδη	Υβρίδια	Ποικιλίες	Μορφές	Είδη, υποείδη, υβρίδια, ποικιλίες & μορφές (taxa)	Ποσοστό (%)
Γυμνόσπερμα	2	4	5	-	-	-	1	6	17,6
Αγγειόσπερμα	21	26	24	1	2	1	-	28	82,4
Σύνολο	23	30	29	1	2	1	1	34	100

Πίνακας 2. Προέλευση των ξυλωδών καλλωπιστικών taxa της Νέας Ορεστιάδας

Συστηματική Μονάδα	Ιθαγενή		Ξενικά	
	(sp., subsp., var. & f.)	Ποσοστό (%)	(sp., subsp., var. & f.)	Ποσοστό (%)
Γυμνόσπερμα	2	5,9	4	11,8
Αγγειόσπερμα	11	32,4	15	44,1
Σύνολο	13	38,2	19	55,9

Δέντρα

Κωνοφόρα

Cedrus deodara (Pinaceae) (ξενικό): Ο κέδρος των Ιμαλάϊων είναι αειθαλές, κωνοφόρο δέντρο που φτάνει σε ύψος τα 60 m. Έχει κόμη κωνοειδή - πυραμιδοειδή με κλαδιά οριζόντια στην αρχή ενώ σε μεγαλύτερη ηλικία ελαφρώς στραμμένα προς τα κάτω. Η κορυφή είναι πάντα κυρτή. Τα φύλλα είναι μαλακές, γλαυκοπράσινες και οξυκόρυφες βελόνες, μήκους 3 - 5 cm. Φύονται μονήρεις και σε δέσμες. Φυτό μόνοικο. Τα άνθη είναι μονογενή σε ίουλους στην άκρη των βραχυκλαδίων. Ανθίζει κατά τον Σεπτέμβριο. Οι κώνοι είναι όρθιοι, ωοειδείς ως επιμήκεις ωοειδείς, μήκους 7 - 10 cm με στρογγυλεμένη κορυφή. Έχουν γλαυκό χρώμα όταν είναι ανώριμοι και καστανοκόκκινο όταν ωριμάσουν. Είναι φωτόφιλο είδος, πολύ απαιτητικό και το ταχυαυξέστερο του γένους *Cedrus*. Από την άλλη πλευρά, είναι μέτρια ανθεκτικό σε παγετούς. Ευδοκιμεί στην ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης και πιο ψηλά. Είναι ιθαγενές είδος των Βορειοδυτικών Ιμαλαΐων και του Αφγανιστάν. Στη Νέα Ορεστιάδα χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό κυρίως σε πάρκα και ανοιχτούς χώρους.

Cupressus arizonica (Cupressaceae) (ξενικό): Το κυπαρίσσι της Αριζόνας είναι αειθαλές δέντρο που φτάνει τα 30 m σε ύψος. Έχει κόμη κωνική και κλαδιά σχεδόν οριζόντια. Τα φύλλα είναι σταυρωτά αντίθετες βελόνες, μήκους 1 - 2 mm. Είναι λεπιοειδείς, οξυκόρυφες, με γλαυκό χρώμα, πυκνές και πιεσμένες πάνω στα κλαδιά. Είναι φυτό μόνοικο με άνθη επάκριους μονογενείς ίουλους. Οι αρσενικοί κωνίσκοι είναι επάκριοι, μικροί και κυλινδρικοί. Οι θηλυκοί επάκριοι, ωοειδείς με 6 - 8 καρπικά λέπια. Η άνθηση πραγματοποιείται τους μήνες Ιανουάριο - Απρίλιο. Οι καρποί του (στρόβιλοι) είναι σχεδόν σφαιρικοί διαμέτρου έως 3 cm. Στην αρχή έχουν χρώμα καστανοκόκκινο ενώ ωριμάζοντας γίνονται γλαυκοί. Είναι φωτόφιλο, ταχυαυξές, ολιγαρκές και ξηρόβιο είδος. Παράλληλα, είναι ανθεκτικό σε υψηλές θερμοκρασίες και σχετικά ανθεκτικό σε παγετούς. Ευδοκιμεί στην ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης και πιο ψηλά. Η προέλευση του κυπαρισσιού της Αριζόνας είναι το Βόρειο Μεξικό και οι νοτιοδυτικές περιοχές των ΗΠΑ. Στη Νέα Ορεστιάδα χρησιμοποιείται σε δεντροστοιχίες και πάρκα.

Cupressus macrocarpa (Cupressaceae) (ξενικό): Το μακρόκαρπο κυπαρίσσι ή λεμονοκυπάρισσο είναι αειθαλές δέντρο που φτάνει τα 30 (σπάνια τα 40) m σε ύψος. Η κόμη κατά τη νεαρή ηλικία είναι πυραμιδοειδής. Αργότερα γίνεται πλατιά κωνική ελλειψοειδής με επίπεδη κορυφή. Τα φύλλα είναι μαλακές βελόνες λεπιοειδούς μορφής, σταυρωτά αντίθετες, μήκους 1 - 2 mm. Συμφύονται με τα κλαδιά, εκτός από την κορυφή τους που είναι ελεύθερη. Έχουν χρώμα ανοιχτό πράσινο και όταν τρίβονται αναδίδουν οσμή λεμονιού. Είναι φυτό μόνοικο. Τα άνθη είναι μονογενείς ίουλοι που φύονται στην άκρη των κλαδίσκων. Οι αρσενικοί κωνίσκοι είναι επάκριοι, μικροί και κυλινδρικοί. Οι θηλυκοί επάκριοι, ωοειδείς με 8 - 14 καρπικά λέπια. Η άνθηση γίνεται τους μήνες Ιανουάριο - Απρίλιο. Οι κώνοι (στρόβιλοι) είναι σφαιρικοί, διαμέτρου 2 - 3,5 cm, γυαλιστεροί, καφέ χρώματος. Είναι φωτόφιλο και ταχυαυξές είδος που χρειάζεται βαθύ και γόνιμο έδαφος. Δεν είναι ιδιαίτερα ανθεκτικό στο ψύχος και στην ξηρασία. Αντίθετα στην επίδραση θαλασσίων ανέμων είναι

ιδιαίτερα ανθεκτικό. Μπορεί να αναπτυχθεί στην ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης. Προέρχεται από τα παράλια της Νότιας Καλιφόρνιας. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας χρησιμοποιείται σε δεντροστοιχίες και πάρκα.

Cupressus sempervirens (Cupressaceae) (ιθαγενές): Το κυπαρίσσι (κυπάρισσος η αειθαλής) είναι αειθαλές δέντρο με κόμη πλατιά ή στενά κωνική και φτάνει σε ύψος τα 30 m. Τα φύλλα είναι σταυρωτά αντίθετες βελόνες λεπιοειδούς μορφής, μήκους 0,5 - 1 mm, βαθυπράσινου χρώματος, πολύ πυκνές και πιεσμένες στα κλαδιά. Είναι φυτό μόνοικο με επάκρια, μονογενή άνθη (ιουλόμορφοι κωνίσκοι). Οι αρσενικοί κωνίσκοι είναι επάκριοι, μικροί και κυλινδρικοί. Οι θηλυκοί επάκριοι, ωοειδείς με 8 - 14 καρπικά λέπια. Ανθίζει κατά τους μήνες Ιανουάριο - Απρίλιο. Οι κώνοι (στρόβιλοι) είναι ελλειψοειδείς (σπάνια σφαιρικοί) και εκφύονται πάνω σε μικρό ποδίσκο. Είναι γυαλιστεροί, έχουν χρώμα καφέ ή γκριζωπό και διάμετρο 2,5 - 4 cm. Είναι φωτόφιλο, θερμόβιο, ξηρόβιο και ολιγαρκές είδος. Το κυπαρίσσι είναι ιθαγενές είδος της Ανατολικής Μεσογείου και του Βορείου Ιράν. Στην Ελλάδα εμφανίζεται σε φυσικά δάση σε λίγες μόνο περιοχές: στην Κρήτη, τη Ρόδο, τη Μήλο, τη Σάμο και τη Χίο. Οι υπόλοιποι ελληνικοί πληθυσμοί κυπαρισσιού θεωρούνται ανθρωπογενούς προέλευσης που καλλιεργήθηκαν από αρχαιοτάτους χρόνους. Ανάλογα με τη μορφή της κόμης είναι δυνατή η διάκριση σε δυο μορφές: την *Cupressus sempervirens* f. *horizontalis* και την *Cupressus sempervirens* f. *sempervirens*. Στην πρώτη μορφή παρατηρούνται λεπτά και οριζόντια κλαδιά και πλατιά πυραμιδοειδής κόμη. Η μορφή αυτή σχηματίζει φυσικά δάση. Η δεύτερη μορφή, έχει κλαδιά ισχυρά που σχηματίζουν οξεία γωνία με τον κορμό (σχεδόν όρθια) και στενή κόμη. Παρόλο που η μορφή αυτή σπάνια απαντά σε φυσικά δάση, καλλιεργείται ευρύτατα από τον άνθρωπο. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας χρησιμοποιείται σε δεντροστοιχίες και πάρκα η μορφή *Cupressus sempervirens* f. *sempervirens*.

Pinus brutia (Pinaceae) (ιθαγενές): Η τραχεία πεύκη είναι αειθαλές δέντρο που φτάνει τα 20 (σπάνια τα 30) m σε ύψος. Σε νεαρή ηλικία η κόμη είναι κωνική και με την πάροδο του χρόνου πλαταίνει. Έχει οφθαλμούς χωρίς ρητίνη, ωοειδείς, μήκους 1 - 2 cm, με καστανωπά λέπια κυρτά προς τα πίσω. Τα φύλλα είναι βελόνες που φύονται σε ζεύγη. Έχουν μήκος 12 - 22 cm και χρώμα σκούρο πράσινο. Είναι περιστραμμένες, τραχιές και δύσκαμπτες με αισθητή οδόντωση στις παρυφές. Είναι φυτό μόνοικο. Τα άνθη είναι μονογενή σε ίουλους. Οι αρσενικοί κωνίσκοι είναι κίτρινοι ενώ οι θηλυκοί έντονα ερυθροί, με μικρό ποδίσκο. Ανθίζει κατά τον Μάρτιο - Απρίλιο. Οι κώνοι (5 - 11 cm) είναι ωοειδείς, καστανοί, απόδισκοι και φύονται ανά 2 ή ανά 3 σε σπονδύλους κάθετα στα κλαδιά. Είναι είδος ολιγαρκές, φωτόφιλο και με ικανοποιητική ικανότητα προσαρμογής. Είναι ιθαγενές είδος της Ελλάδας, της Ανατολίας, της Κριμαίας, της Κύπρου, του Βορείου Ιράκ, της Δυτικής Συρίας και του Καυκάσου. Στην Ελλάδα απαντά στη Θράκη, τη Χαλκιδική, τα νησιά του Βορείου και Ανατολικού Αιγαίου και την Κρήτη. Πρόκειται για το κυρίαρχο είδος στο άλσος Αδριανουπόλεως.

Thuja orientalis (Cupressaceae) (ξενικό): Η τούγια η ανατολική είναι μικρό αειθαλές κωνοφόρο δέντρο με ύψος έως 12 m. Η κόμη είναι κωνική και οι κλαδίσκοι πεπλατυσμένοι. Τα πράσινα φύλλα είναι λεπιοειδή, σταυρωτά αντίθετα και πιεσμένα. Είναι μόνοικο φυτό με μονογενή άνθη στην κορυφή των κλαδίσκων. Τα αρσενικά και τα θηλυκά άνθη φύονται σε ωοειδείς ταξιανθίες στην κορυφή των κλαδίσκων. Οι καρποί είναι μικροί, όρθιοι, ωοειδείς κώνοι που φέρουν αγκιστροειδείς αποφύσεις. Στην αρχή έχουν γαλανοπράσινο χρώμα και επίχρισμα ενώ στη συνέχεια παίρνουν καφέ απόχρωση. Είναι βραδυαυξές, φωτόφιλο είδος που ευδοκιμεί σε περιοχές με ήπιο κλίμα ενώ συχνά το συναντάμε με θαμνώδη μορφή καθώς επιδέχεται κλαδέματα. Ευδοκιμεί σε χαμηλά υψόμετρα και προέρχεται από τη Νότια και Ανατολική Ασία (Κίνα και Ιαπωνία). Χρησιμοποιείται στην Πλατεία Δασίου, σε νησίδες δρόμων, σε πάρκα και πεζοδρόμια.

Πλατύφυλλα

Acer negundo (Aceraceae) (ξενικό): Το νεγούνδιο σφενδάμι είναι φυλλοβόλο δέντρο μετρίου μεγέθους (φτάνει τα 18 - 20 m) με χαλαρή και πλατιά κόμη. Τα φύλλα έχουν σταυρωτά αντίθετη διάταξη και μήκος έως 30 cm. Είναι σύνθετα, πτερωτά, περιττόληκτα, με 3 - 7 έμμισχα ή σχεδόν άμισχα, οξυκόρυφα, με αδρά οδοντωτά φυλλάρια. Είναι φυτό δίοικο με άνθη μονογενή, χωρίς πέταλα. Τα αρσενικά φύονται σε κορύμβους, με 4 - 6 στήμονες και ερυθρούς ανθήρες ενώ τα θηλυκά σε κρεμαστούς βότρεις με στύλο που έχει επιμήκη, νηματόμορφα στίγματα. Ανθίζει κατά τον Μάρτιο - Απρίλιο πριν την έκπτυξη των φύλλων. Ο καρπός είναι διπλό πτερυγιοφόρο κάρυο (δισαμάριο) με πτερύγια σε οξεία γωνία ή σχεδόν παράλληλα. Είναι ταχυαυξές και φωτόφιλο είδος. Επίσης, είναι ανθεκτικό στην ατμοσφαιρική ρύπανση, την ξηρασία, το ψύχος, και τους ανέμους. Κατάγεται από τη Βόρεια Αμερική. Στη Νέα Ορεστιάδα χρησιμοποιείται ευρέως σε δεντροστοιχίες, παρτέρια και πάρκα.

Aesculus hippocastanum (Hippocastanaceae) (ιθαγενές): Η ιπποκαστανιά είναι φυλλοβόλο δέντρο με ύψος έως 25 m και κόμη σφαιρική. Έχει φύλλα αντίθετα, σύνθετα παλαμοειδή, με μεγάλο μίσχο (15 - 20 cm). Κάθε φύλλο αποτελείται από 5 - 7 αντωοειδή, οξυκόρυφα και ακανόνιστα πριονωτά φυλλάρια μήκους 8 - 25 cm. Τα άνθη φύονται σε όρθιες, ωοειδείς φόβες. Τα πέταλα είναι λευκά με κίτρινες κηλίδες στη βάση τους, οι οποίες κοκκινίζουν μετά την επικονίαση του άνθους (Weryszko-Chmielewska et al. 2012). Ανθίζει κατά τους μήνες Μάιο - Ιούνιο. Ο καρπός είναι πράσινη, αγκαθωτή κάψα με διάμετρο μέχρι 6 cm. Είναι ημισκιανθεκτικό, ταχυαυξές και απαιτητικό είδος, αντέχει στους παγετούς και την ατμοσφαιρική ρύπανση αλλά είναι ευπαθές στους ισχυρούς ανέμους. Η ιπποκαστανιά αναπτύσσεται στην παραμεσογειακή ζώνη βλάστησης και είναι ιθαγενές είδος της Βαλκανικής χερσονήσου. Στην Ελλάδα φύεται σε όρη της Μακεδονίας, της Θεσσαλίας, της Ηπείρου, της Φθιώτιδας και της Ευρυτανίας. Καλλιεργείται ως καλλωπιστικό για τη σκιά και τα εντυπωσιακά άνθη του στην κεντρική πλατεία της πόλης (Πλατεία Δασίου), σε δεντροστοιχίες και πάρκα.

Albizia julibrissin (Fabaceae) (ξενικό): Η ακακία Κωνσταντινουπόλεως ή ροδομέταξη ακακία, είναι φυλλοβόλο δέντρο ύψους 15 m με ομπρελοειδή και πολύ πλατιά κόμη. Τα φύλλα είναι διπλά σύνθετα, πτεροειδή (έως 30 cm). Αποτελούνται από 6 - 12 ζεύγη φυλλαρίων πρώτης τάξης, το καθένα από τα οποία διαιρείται σε 15 - 30 ζεύγη φυλλαρίων δεύτερης τάξης μήκους 1-1,5 cm. Έχει άνθη αρρενοθήλεα, πολυάριθμα (10 - 50) σε κεφαλιόμορφες ταξιανθίες, ρόδινα και αρωματικά. Ανθίζει κατά τους μήνες Ιούλιο - Αύγουστο. Ο καρπός είναι ανοιχτόχρωμος καφέ χέδρωπας μήκους έως 16 cm, με παράλληλες παρυφές. Η ακακία Κωνσταντινουπόλεως είναι φωτόφυτο και σχετικά θερμόβιο είδος που αναπτύσσεται σε όλα τα εδάφη. Επίσης, είναι είδος ανθεκτικό στην ατμοσφαιρική ρύπανση, τον άνεμο και τη θαλάσσια επίδραση όμως ευπαθές στους παγετούς. Ευδοκιμεί από την παραθαλάσσια έως την λοφώδη - ημιορεινή ζώνη βλάστησης. Προέρχεται από την κεντρική και ανατολική Ασία (Κίνα) και ενδεχομένως και από την Ιαπωνία. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας καλλιεργείται ως καλλωπιστικό σε πάρκα και δεντροστοιχίες.

Catalpa bignonioides (Bignoniaceae) (ξενικό): Η κατάλπα η βιγνονιοειδής (ή κατάλπη) είναι φυλλοβόλο δέντρο ύψους 20 m με πλατιά ομπρελοειδή κόμη. Τα φύλλα έχουν αντίθετη διάταξη, είναι πολύ μεγάλα (ως 30 cm), ωοειδή, με καρδιοειδή βάση και οξεία κορυφή. Η επάνω επιφάνειά τους είναι σκουροπράσινη ενώ η κάτω ανοιχτοπράσινη με πυκνό τρίχωμα, το οποίο αναδίδει μια έντονη και δυσάρεστη οσμή όταν τριφτεί. Τα άνθη είναι αρρενοθήλεα, σωληνόμορφα, λευκά με κίτρινα και πορφυρά στίγματα και φύονται σε επάκριες, όρθιες φόβες. Ανθίζει κατά τους μήνες Ιούνιο - Ιούλιο. Ο καρπός είναι επιμήκεις κυλινδρική κάψα (έως 40 cm). Η κατάλπη είναι φωτόφιλο είδος που προτιμά τα υγρά εδάφη. Επίσης, είναι είδος ανθεκτικό στη ρύπανση και στους παγετούς, όμως ευαίσθητο στην ξηρασία και τον άνεμο. Ευδοκιμεί στην παραθαλάσσια και πεδινή ζώνη βλάστησης και είναι ιθαγενές είδος

των νότιων περιοχών των ΗΠΑ (Μισισίπι, Αλαμπάμα, Τζώρτζια, Φλόριντα). Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας καταγράφηκε ως καλλωπιστικό σε πάρκα, παρτέρια και δεντροστοιχίες.

Cercis siliquastrum (Fabaceae) (ιθαγενές): Η κουτσουπιά είναι φυλλοβόλο δέντρο ή θάμνος ύψους 2 - 10 m με στρογγυλεμένη ή ακανόνιστη κόμη. Έχει φύλλα απλά, κατ' εναλλαγή, κυκλικά νεφροειδή, με καρδιοειδή βάση και διάμετρο 7 - 12 cm. Τα άνθη είναι ροδόχρωμα και φύονται συνήθως σε πολυετή μέρη του φυτού ανά 3 - 10 σε δέσμες (βραχείς βοτρυόμορφες ταξιανθίες). Ανθίζει Μάρτιο - Απρίλιο πριν την έκπτυξη των φύλλων. Ο καρπός είναι χέδρωπας, γυμνός, καστανός και πιεσμένος, μήκους έως 11 cm. Είναι φωτόφυτο είδος, με μέτριο ρυθμό ανάπτυξης. Αναπτύσσεται σχεδόν σε όλα τα εδάφη και είναι ανθεκτικό στην ατμοσφαιρική ρύπανση. Εμφανίζεται στην ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης. Είναι μεσογειακό είδος που εξαπλώνεται μέχρι την Ανατολική Βουλγαρία. Στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα κοινό είδος και εμφανίζεται σε όλη σχεδόν τη χώρα. Καλλιεργείται ως καλλωπιστικό για τα άνθη του σε πάρκα, παρτέρια και σε νησίδες δρόμων.

Koelreuteria paniculata (Sapindaceae) (ξενικό): Η κοιλρεουτερία η φοβοειδής (ή κελρετέρια) είναι ένα μικρό φυλλοβόλο δέντρο ύψους μέχρι 15 m. Η κόμη είναι σφαιρική και τα φύλλα, μήκους 15 - 40 cm, είναι εναλλασσόμενα, σύνθετα και περιττόληκτα. Αποτελούνται από 9 - 15 φυλλάρια, αδρά οδοντωτά. Τα άνθη είναι ερμαφρόδιτα, κίτρινα, μικρά, εύοσμα και εκφύονται σε επάκριες φόβες μήκους 40 cm. Ανθίζει κατά τον μήνα Ιούνιο. Ο καρπός είναι κάψα, τριγωνική και διογκωμένη, που περιέχει μαύρα σφαιρικά σπέρματα. Είναι φωτόφιλο και σχετικά θερμόβιο είδος, με μέτριο ρυθμό ανάπτυξης. Αντέχει στην ατμοσφαιρική ρύπανση, την ξηρασία και τον άνεμο. Ευδοκιμεί σε χαμηλά υψόμετρα και είναι ιθαγενές είδος της Ανατολικής Ασίας (Κίνας). Καταγράφηκε ως καλλωπιστικό σε δεντροστοιχίες και πάρκα.

Ligustrum japonicum (Oleaceae) (ξενικό): Το ιαπωνικό λιγούστρο είναι μικρό αειθαλές δέντρο ή θάμνος με ύψος 3 - 4 (σπάνια 6) m και κόμη σφαιρική. Τα φύλλα είναι απλά, αντίθετα, μήκους 5 - 10 cm, οξύληκτα στην κορυφή και στρογγυλεμένα στη βάση, λειόχειλα, γυαλιστερά και δερματώδη, χρώματος σκούρου πράσινου. Τα άνθη είναι μικρά, λευκά, αρωματικά και φύονται σε επάκριες φόβες μήκους έως 15 cm. Ανθίζει κατά τους μήνες Ιούνιο - Ιούλιο. Ο καρπός είναι μαύρη ράγα. Είναι σχετικά ταχυαυξές είδος και αναπτύσσεται σχεδόν σε όλα τα εδάφη αρκεί να υπάρχει η κατάλληλη υγρασία. Είναι ανθεκτικό στις κλαδεύσεις, την ατμοσφαιρική ρύπανση και στα υδροσταγονίδια της θάλασσας. Είναι ιθαγενές είδος της Ιαπωνίας και της Κορέας. Χρησιμοποιείται ευρέως σε δεντροστοιχίες και πάρκα της πόλης.

Liquidambar styraciflua (Hamamelidaceae) (ξενικό): Η λικιδάμβαρη η στυρακορρέουσα ή υγράμπαρη είναι φυλλοβόλο δέντρο που μπορεί να φτάσει σε ύψος μέχρι και τα 30 m. Έχει πυκνή, πυραμιδοειδή κόμη. Τα φύλλα, τα οποία κοκκινίζουν το φθινόπωρο, είναι κατ' εναλλαγή, απλά, μακρόμισχα και παλαμοσχιδή (συνήθως με 5 λοβούς). Είναι μόνοικο φυτό με μονογενή άνθη. Τα αρσενικά άνθη είναι σφαιρικά κεφάλια που φύονται σε βοτρυόμορφες ταξιανθίες ενώ τα θηλυκά είναι σφαιρόμορφα κεφάλια που φύονται μεμονωμένα. Η άνθηση πραγματοποιείται κατά τους μήνες Μάρτιο - Απρίλιο. Ο καρπός είναι σφαιρικός και αποτελείται από διαρρηκτές κάψες (πολυκαρπικός). Είναι φωτόφιλο είδος, μετρίου ρυθμού ανάπτυξης που προσαρμόζεται στα περισσότερα είδη εδαφών. Παράλληλα είναι ανθεκτικό στη ρύπανση. Ευδοκιμεί από τα χαμηλά υψόμετρα μέχρι την ορεινή ζώνη βλάστησης και είναι αυτοφυές των Νοτιοανατολικών ΗΠΑ και του Μεξικού. Στην Νέα Ορεστιάδα καταγράφηκε ως καλλωπιστικό σε πάρκα και παρτέρια.

Magnolia grandiflora (Magnoliaceae) (ξενικό): Η μανόλια η μεγανθής είναι αειθαλές δέντρο. Το ύψος του στην περιοχή προέλευσης του είδους κυμαίνεται στα 20 - 25 (30) m ενώ

στην Ευρώπη φτάνει τα 12 m. Η κόμη είναι πλατιά κωνική. Τα φύλλα είναι απλά, εναλλασσόμενα, ελλειψοειδή, λειόχειλα, δερματώδη, με μήκος έως 15 cm. Η επάνω επιφάνειά τους είναι έντονα πράσινη, γυαλιστερή και γυμνή ενώ η κάτω ανοιχτοπράσινη με κόκκινο τρίχωμα. Τα αρρενοθήλεα άνθη είναι λευκά ή υποκίτρινα κι έχουν διάμετρο 20 - 25 cm. Φύονται μεμονωμένα στην άκρη των κλαδίσκων και είναι πολύ εύοσμα. Η άνθηση γίνεται τους μήνες Ιούλιο - Οκτώβριο. Ο καρπός (έως 10 cm) είναι ωοειδής και σαρκώδης. Είναι φωτόφιλο, βραδυαυξές είδος που απαιτεί ελαφρώς όξινα, υγρά και καλά αεριζόμενα εδάφη. Δεν είναι ιδιαίτερα ανθεκτικό στην ξηρασία, στους ισχυρούς ανέμους και στους παγετούς. Παρόλα αυτά είναι ανθεκτικό στην ατμοσφαιρική ρύπανση. Ευδοκιμεί στην πεδινή, χαμηλών υψομέτρων ζώνη βλάστησης. Πρόκειται για είδος των νοτιοανατολικών περιοχών των ΗΠΑ. Καταγράφηκε ως καλλωπιστικό σε δεντροστοιχίες, παρτέρια, πάρκα και στην Πλατεία Δασίου.

Morus alba (Moraceae) (ξενικό): Η μουριά η λευκή είναι φυλλοβόλο δέντρο που φτάνει σε ύψος τα 15 m και έχει κόμη σφαιρική. Τα φύλλα, μήκους 6 - 18 cm, φύονται κατ' εναλλαγή, είναι πλατιά ωοειδή, με ή χωρίς λοβούς, οξυκόρυφα, με ασύμμετρη βάση και αδρά πριονωτές παρυφές. Η επάνω επιφάνειά τους είναι γυαλιστερή και γυμνή ενώ η κάτω ελαφρώς χνουδωτή στις περιοχές των νεύρων. Έχει άνθη μονογενή σε λευκοκίτρινους, ποδισκοφόρους ίουλους. Ο καρπός είναι σαρκώδες συγκάρπιο από δρύπες (μούρο), λευκός ή ροδόχρωμος και εδώδιμος. Φωτόφιλο, μέτρια ταχυαυξές είδος, ανθεκτικό σε υψηλές θερμοκρασίες, στην ξηρασία και την ατμοσφαιρική ρύπανση αλλά ευαίσθητο στην επίδραση της θάλασσας. Αναπτύσσεται στην πεδινή και ημιορεινή ζώνη βλάστησης. Είναι αυτοφυές είδος της Κίνας και της Άπω Ανατολής. Μεταφέρθηκε στην Ευρώπη από τον άνθρωπο, καθώς τα φύλλα μουριάς αποτελούν εξαιρετική τροφή για τους μεταξοσκώληκες. Χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό και για σκίαση σε πάρκα και δεντροστοιχίες της πόλης.

Morus nigra (Moraceae) (ξενικό): Η μουριά η κοινή ή μαύρη είναι φυλλοβόλο δέντρο που φτάνει σε ύψος τα 12 m. Η κόμη είναι πυκνή και πλατιά, συνήθως μεγαλύτερη σε πλάτος από ότι σε ύψος. Τα φύλλα, μήκους 8 - 12 (20) cm, είναι κατ' εναλλαγή, πλατιά ωοειδή, σκουροπράσινα, ιδιαίτερα τραχιά και τριχωτά, συνήθως χωρίς λοβούς (σπάνια με 2 - 3 λοβούς). Οι παρυφές είναι αδρά πριονωτές, η βάση έντονα καρδιόσχημη και η κορυφή οξεία. Έχει άνθη μονογενή σε σχεδόν απόδισκους ίουλους. Ο καρπός είναι σαρκώδες συγκάρπιο από δρύπες (μούρο). Κατά την ωρίμανση αποκτά σκούρο κόκκινο ή σχεδόν μαύρο χρώμα. Η μαύρη μουριά είναι φωτόφιλο, μέτρια ταχυαυξές είδος και λιγότερο θερμόβιο από την λευκή μουριά. Επίσης, είναι ανθεκτικό στην ατμοσφαιρική ρύπανση αλλά ευαίσθητο στην επίδραση της θάλασσας. Ευδοκιμεί στην πεδινή και ημιορεινή ζώνη βλάστησης. Είναι αυτοφυές είδος της Κεντρικής Ασίας. Καταγράφηκε ως καλλωπιστικό σε πάρκα και δεντροστοιχίες της πόλης.

Platanus orientalis (Platanaceae) (ιθαγενές): Ο ανατολικός πλάτανος είναι εξαιρετικά μακρόβιο δέντρο, το οποίο σε μεγάλη ηλικία αποκτά εντυπωσιακές διαστάσεις. Το ύψος του φτάνει τα 35 m και η διάμετρος του κορμού τα 5 m. Έχει κόμη πλατιά, σφαιρική και είναι φυλλοβόλο δέντρο. Εξαίρεση αποτελεί μια ποικιλία που διατηρεί το φύλλωμά της όλο το χρόνο και ευδοκιμεί στην Κρήτη (*Platanus orientalis* var. *cretica*). Τα φύλλα του ανατολικού πλάτανου είναι εναλλασσόμενα, μεγάλα (11 - 18 × 12 - 24 cm), παλαμοσχιδή, συνήθως με 5 λοβούς και κόλπους που φτάνουν ως τη μέση του φύλλου. Πρόκειται για φυτό μόνοικο με μονογενή άνθη, τα οποία φύονται σε σφαιρικά κεφάλια και φέρονται ανά 3 - 6 σε κρεμασμένο ποδίσκο. Ο πλάτανος ανθίζει κατά τους μήνες Μάρτιο - Μάιο. Ο καρπός αποτελείται από 3 - 6 σφαιρικά συγκάρπια από αχαίνια τα οποία φέρονται πάνω σε κοινό μακρύ ποδίσκο. Είναι ταχυαυξές και φωτόφιλο είδος και απαιτεί έδαφος με υγρασία. Είναι ανθεκτικό σε συνθήκες εναλλασσόμενης υγρασίας, σε παγετούς, στον άνεμο και την ατμοσφαιρική ρύπανση ενώ ο κορμός του είναι ιδιαίτερα ανθεκτικός σε κακώσεις. Είναι ιθαγενές είδος της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Δυτικής Ασίας. Στη χώρα μας είναι

κοινό είδος. Εμφανίζεται στην ηπειρωτική Ελλάδα και στην πλειονότητα των νησιών. Εντάσσεται στα αζωνικά είδη, καθώς είναι προσαρμοσμένο σε παρόχθια περιβάλλοντα και εμφανίζεται από την επιφάνεια της θάλασσας μέχρι την ανώτερη ορεινή ζώνη. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας καταγράφηκε σε πάρκα.

Platanus hybrida (Platanaceae) (υβρίδιο): Ο υβριδογενής πλάτανος αποτελεί υβρίδιο μεταξύ του αμερικανικού (*Platanus occidentalis*) και του ανατολικού πλάτανου (*Platanus orientalis*). Διακρίνεται από τον ανατολικό από τα φύλλα, τα οποία έχουν 3 ή 5 λοβούς και πιο αβαθείς κόλπους, και από τους καρπούς, καθώς τα συγκάρπια είναι μεγαλύτερα και φύονται συνήθως ανά 2 σε κάθε ποδίσκο. Χρησιμοποιείται για την σκιά του σε πάρκα και στην κεντρική πλατεία της πόλης.

Prunus cerasifera (Rosaceae) (ιθαγενές): Η αγριοκορομηλιά (ή προύνος κερασιοφόρος) είναι φυλλοβόλο δέντρο ή θάμνος, συνήθως χωρίς αγκάθια, με ύψος που φτάνει τα 8 m. Έχει φύλλα μήκους 4 - 7 cm, ελλειψοειδή ως αντίστροφα ωοειδή, με σφηνοειδή βάση και παρυφές πριονωτές. Η επάνω επιφάνειά τους είναι γυαλιστερή και γυμνή ενώ η κάτω χνουδωτή κατά μήκος των νεύρων. Τα άνθη είναι αρρενοθήλεα, λευκά και ανθίζουν κατά τον Μάρτιο πριν ή ταυτόχρονα με την έκπτυξη των φύλλων. Ο καρπός είναι εδώδιμη δρύπη, ελλειψοειδής ή σφαιρική, κίτρινη ή κόκκινη, η οποία κρέμεται από μικρό ποδίσκο. Είναι είδος φωτόφιλο, δεν έχει ιδιαίτερες θερμοκρασιακές ή εδαφικές απαιτήσεις ενώ χρειάζεται επαρκή υγρασία κατά τους μήνες του καλοκαιριού. Επίσης, είναι φυτό ανθεκτικό στους παγετούς και στην ατμοσφαιρική ρύπανση. Ευδοκιμεί στη λοφώδη, ημιορεινή ζώνη και είναι ιθαγενές είδος της Βαλκανικής χερσονήσου, της Κριμαίας, της Νοτιοδυτικής και Κεντρικής Ασίας. Στην Ελλάδα απαντά σε δάση της Θράκης, της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας. Στη Νέα Ορεστιάδα καταγράφηκε η ποικιλία *Prunus cerasifera* var. *pissardii*. Η συγκεκριμένη ποικιλία έχει βαθυκόκκινα φύλλα και ροδόχρωμα άνθη. Καλλιεργείται άλλες φορές για το εντυπωσιακό φύλλωμά της και άλλες φορές για τα φρούτα της. Παράλληλα προσφέρει με τους καρπούς της τροφή στην άγρια πανίδα (κυρίως πουλιά). Στην πόλη η ποικιλία αυτή χρησιμοποιείται σε δεντροστοιχίες, πάρκα και στην κεντρική πλατεία.

Salix babylonica (Salicaceae) (ξενικό): Η ιτιά η βαβυλωνιακή (ή κλαίουσα) είναι φυλλοβόλο δέντρο με ύψος έως 15 m. Η κόμη είναι έντονα κρεμοκλαδής και τα κλαδιά ενίοτε ακουμπούν στο έδαφος. Τα φύλλα, μήκους ως 16 cm, είναι κατ' εναλλαγή, στενά λογχοειδή, οξυκόρυφα, με παρυφές πυκνά και λεπτά πριονωτές. Είναι φυτό δίοικο και έχει άνθη μονογενής, κρεμασμένους ίουλους, οι οποίοι εμφανίζονται τον Απρίλιο πριν ή μαζί με το φύλλωμα. Ο καρπός είναι κάψα. Είναι είδος φωτόφιλο και ταχυαυξές, ανθεκτικό στο ψύχος και τον παγετό. Προτιμά τα υγρά και πηλώδη εδάφη και αντέχει σε αυτά που κατακλύζονται από νερό, όχι όμως στάσιμο. Η κλαίουσα είναι αζωνικό είδος που εμφανίζεται σε παραποτάμια και παραλίμνια περιβάλλοντα. Είναι αυτοφυές είδος της Κίνας. Χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό σε πεζοδρόμια και πάρκα.

Tilia cordata (Tiliaceae) (ιθαγενές): Η φιλύρα η καρδιόσχημη είναι φυλλοβόλο δέντρο με ακανόνιστη κόμη και ύψος μέχρι 25 m. Τα φύλλα έχουν μήκος 3 - 9 cm. Είναι απλά, εναλλασσόμενα, δίσειρα, πλατιά καρδιοειδή, ελαφρώς πριονωτά, έντονα και απότομα οξυκόρυφα και με καρδιοειδή βάση. Η επάνω επιφάνεια των φύλλων είναι βαθυπράσινη και γυμνή ενώ η κάτω επιφάνεια γαλαζοπράσινη, με καστανές, απλές τρίχες στις γωνίες των νεύρων. Ο μίσχος (2 - 4 cm) είναι γυμνός. Τα άνθη της είναι αρρενοθήλεα, λευκά και πολύ αρωματικά. Φύονται ανά 4 - 15 σε σχεδόν όρθιες μασχαλιαίες ταξιανθίες. Τα φυλλοειδή βράκτια συνήθως δε φτάνουν στη βάση του ποδίσκου. Ανθίζει κατά τους μήνες Ιούνιο - Ιούλιο. Ο καρπός είναι οξυκόρυφο, αχλαδοειδές κάρυο. Είναι ημισκιόφυτο είδος, με μέτριο έως ταχύ ρυθμό ανάπτυξης. Αναπτύσσεται καλά σε βαθιά και υγρά εδάφη, ενώ είναι ανθεκτικό στην ατμοσφαιρική ρύπανση. Η καρδιόσχημη φιλύρα είναι ιθαγενές είδος της Ευρώπης και του Καυκάσου και είναι ένα από τα τέσσερα είδη φλαμουριάς που ευδοκιμούν

στην Ελλάδα. Στη χώρα μας εμφανίζεται κυρίως στη Μακεδονία και τη Θράκη σε δάση της παραμεσογειακής ζώνης βλάστησης. Τα φύλλα και οι αρωματικές ταξιανθίες της με τα βράκτια χρησιμοποιούνται για θεραπευτικούς σκοπούς, καθώς περιέχουν μαλακτικές ουσίες. Από τα άνθη, τα οποία συλλέγονται αμέσως μόλις ανθίσουν στις αρχές του καλοκαιριού, λαμβάνεται το ρόφημα γνωστό ως φλαμούρι ή τίλιο. Το μαλακό και λευκό ξύλο της χρησιμοποιείται στην επιπλοποιία και την ξυλουργική. Επιπλέον, ο ινώδης φλοιός, μετά από σήψη και ζύμωση σε νερό, παρέχει ίνες κατάλληλες για σχοινιά και σπάγγους. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας η φιλύρα η καρδιόσχημη καλλιεργείται ως καλλωπιστικό σε δεντροστοιχίες και πάρκα.

Ulmus minor (Ulmaceae) (ιθαγενές): Η φτελιά η πεδινή ή καραγάτσι είναι φυλλοβόλο δέντρο, ύψους έως 30 m. Τα φύλλα της φτελιάς είναι εναλλασσόμενα, δίσειρα, απλά, αντωοειδή, ωοειδή ή επιμήκη λογχοειδή και έχουν μήκος 4 - 11 cm. Είναι οξυκόρυφα με παρυφές διπλά πριονωτές. Έχουν ασύμμετρη βάση και η μακρύτερη πλευρά τους δεν υπερκαλύπτει τον μικρό μίσχο αλλά σχηματίζει με αυτόν γωνία 90°. Η επάνω επιφάνεια είναι πρασινωπή, γυαλιστερή και γυμνή ενώ η κάτω ανοιχτοπράσινη, γυμνή ή χνουδωτή. Τα άνθη είναι μικρά, αρρενοθήλεα, πορφυρά και φύονται σε δέσμες. Εμφανίζονται σε κλαδίσκους προηγούμενων χρόνων την άνοιξη (Μάρτιο - Απρίλιο) πριν από τα φύλλα. Ο καρπός είναι πτερυγιοφόρο κάρυο. Το κάρυο βρίσκεται στο πάνω μέρος του πτερυγίου, το οποίο έχει ρηχή εντομή στην κορυφή και σφηνοειδή βάση. Είναι ημισκιόφυτο και ταχυαυξές είδος που απαιτεί γόνιμα και νωπά εδάφη. Είναι ιθαγενές της Ευρώπης, της Βορειοανατολικής Ανατολίας, του Ιράν, του Ιράκ και της Βορείου Αφρικής. Στην Ελλάδα αποτελεί κοινό είδος. Απαντά στην ευμεσογειακή και παραμεσογειακή ζώνη βλάστησης. Το καραγάτσι, το οποίο ευδοκιμεί στην περιοχή, συνδέεται με την ιστορία του τόπου. Σε αυτό το δέντρο οφείλεται το όνομα του Καραγάτς (ή Κάραγατς), προαστίου της Αδριανούπολης, το οποίο μετά την απελευθέρωση της Θράκης το 1920 μετονομάστηκε σε Ορεστιάδα. Το 1923, μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, το Καραγάτς παραχωρήθηκε στην Τουρκία. Το αποτέλεσμα ήταν περίπου 6000 Έλληνες να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να ιδρύσουν την πόλη της Νέας Ορεστιάδας περίπου 18 χιλιόμετρα νοτιότερα. Σήμερα, η παρουσία του συγκεκριμένου είδους έχει μειωθεί δραματικά. Καταγράφηκαν λίγα άτομα ως καλλωπιστικά σε πεζοδρόμια και δεντροστοιχίες.

Θάμνοι

Buxus sempervirens (Buxaceae) (ιθαγενές): Το πυξάρι (ή βούξος ο αειθαλής ή πυξός) είναι μόνοικος, αειθαλής, μικρός θάμνος που σπάνια φτάνει σε ύψος τα 2 m. Τα σχεδόν άμισχα φύλλα του έχουν αντίθετη διάταξη και μήκος 1 - 4 cm. Είναι ελλειψοειδή έως ωοειδή, λειόχειλα, δερματώδη, με ακρόκοιλη ή αμβλεία κορυφή και σφηνοειδή βάση. Τα άνθη είναι μονογενή και κιτρινόλευκα. Εκφύονται σε πυκνές, μασχαλιαίες δέσμες που αποτελούνται από 1 θηλυκό άνθος στο κέντρο και από 6 - 12 αρσενικά, τα οποία περιβάλλουν το θηλυκό. Ανθίζει κατά τους μήνες Μάιο - Ιούνιο. Ο καρπός είναι κάψα, σχεδόν σφαιρική, καστανωπή, με 3 επάκριες κερατοειδείς αποφύσεις. Είναι σκιανθεκτικό είδος, σχετικά βραδυαυξές, αναπτύσσεται σε όλα τα εδάφη ενώ είναι ανθεκτικό στην ξηρασία, τους ανέμους και τις κλαδεύσεις. Είναι αυτοφυές είδος της Νότιας Ευρώπης, της Βορειοδυτικής Αφρικής και της Ανατολίας. Στην Ελλάδα εμφανίζεται σε υψόμετρα από 200 - 2.200 m στην ηπειρωτική χώρα, στην Εύβοια, τη Λέσβο, τη Σύρο και την Κρήτη. Χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό για το αειθαλές φύλλωμά του σε πάρκα, παρτέρια και φυτοφράχτες της πόλης.

Chaenomeles speciosa (Rosaceae) (ξενικό): Η τσιντόνια είναι φυλλοβόλος θάμνος με όρθιους και αγκαθωτούς κλαδίσκους. Φτάνει σε ύψος τα 3 m. Τα φύλλα είναι ωοειδή, οξυκόρυφα, με παρυφές πριονωτές, γυαλιστερά και βαθυπράσινα. Έχει αρρενοθήλεα άνθη, κόκκινα έως ροδόλευκα, τα οποία φύονται ανά ένα ή περισσότερα σε κλαδιά προηγούμενων ετών. Ανθίζει τέλος χειμώνα έως νωρίς την άνοιξη πριν εμφανιστούν τα φύλλα (Φεβρουάριο - Απρίλιο). Ο καρπός είναι ραγοειδής (πόμη), σφαιρικός, κιτρινοπράσινος και αρωματικός. Η

τσιντόνια ευδοκιμεί σε ηλιόλουστες και ημισκιερές θέσεις, αντέχει στο κρύο ενώ προτιμά γόνιμα εδάφη, με καλή αποστράγγιση. Είναι ξενικός θάμνος που προέρχεται από την Κίνα και την Ιαπωνία. Χρησιμοποιείται σε πάρκα και παρτέρια για εντυπωσιακή ανθοφορία.

Forsythia* ×*intermedia (Oleaceae) (υβρίδιο): Η φορσύθια η ενδιάμεση είναι φυλλοβόλος θάμνος, ύψους 2 - 3 m, με όρθια κλαδιά. Έχει φύλλα απλά, αντίθετα, ελλειψοειδή και οδοντωτά. Τα άνθη είναι κίτρινα και εμφανίζονται πριν από τα φύλλα στο τέλος χειμώνα ή νωρίς την άνοιξη (Φεβρουάριο - Μάρτιο), ανά 2 - 5 μαζί, σε όλο το μήκος των κλαδιών. Ο καρπός είναι επιμήκης κάψα. Η φορσύθια η ενδιάμεση είναι φυτό γρήγορης ανάπτυξης. Αναπτύσσεται καλά τόσο στη σκιά όσο και στον ήλιο. Ευδοκιμεί σχεδόν σε όλα τα εδάφη και σε παραθαλάσσιες περιοχές. Αντέχει σε μερική σκίαση, στους παγετούς, την ατμοσφαιρική ρύπανση και τις κλαδεύσεις. Αποτελεί καλλιεργούμενο υβρίδιο μεταξύ των *Forsythia suspensa* και *Forsythia viridissima*. Χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό σε παρτέρια και πάρκα.

Hibiscus syriacus (Malvaceae) (ξενικό)**:** Ο συριακός ιβίσκος είναι φυλλοβόλος θάμνος. Το ύψος του φτάνει τα 3 m. Τα φύλλα του είναι κατ' εναλλαγή, ωοειδή, μήκους έως 7 cm. Είναι συνήθως τρίλοβα, με παρυφές οδοντωτές και αστερόμορφο χνούδι στην κάτω επιφάνειά τους. Τα άνθη είναι αρρενοθήλεα, μεγάλα, πενταμερή και φύονται συνήθως μεμονωμένα. Το χρώμα των πετάλων ποικίλει από λευκό έως ιώδες. Ανθίζει κατά τους μήνες Ιούνιο - Οκτώβριο. Ο καρπός είναι κάψα με πυκνό αστερόμορφο χνούδι και κίτρινες τρίχες. Είναι είδος φωτόφιλο, μετρίως ταχυαυξές και αναπτύσσεται σε αμμώδη εδάφη. Είναι απαιτητικό ως προς την εδαφική υγρασία και αρκετά ανθεκτικό στους παγετούς και την ατμοσφαιρική ρύπανση. Έχει προέλευση τη Νότια και Ανατολική Ασία. Λόγω της έντονης ανθοφορίας του, της ανθεκτικότητάς του σε παγετούς και στη ρύπανση προτείνεται η χρήση του σε δεντροστοιχίες αστικών περιβαλλόντων. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας το είδος αυτό χρησιμοποιείται σε πεζοδρόμια, νησίδες δρόμων, πάρκα και παρτέρια.

Lavandula angustifolia (Lamiaceae) (ξενικό): Η λεβάντα (ή λαβαντούλα η στενόφυλλη) είναι μικρός αειθαλής θάμνος ύψους έως 80 cm. Έχει φύλλα αντίθετα, γραμμοειδή, λειόχειλα, μήκους 3 - 5 cm, χρώματος γκριζοπράσινου. Τα άνθη είναι εύοσμα και εμφανίζονται σε διάφορα χρώματα (από βαθύ πορφυρό έως λευκό). Έχουν βραχύ ποδίσκο και σωληνοειδή κάλυκα. Εκφύονται σε σπονδύλους που σχηματίζουν επάκριο, επιμήκη, κυλινδρικό, αραιό στάχυ. Ο ποδίσκος του στάχυος είναι μακρύς, χωρίς διακλαδώσεις. Ανθίζει τους μήνες Ιούνιο - Αύγουστο. Οι καρποί της λεβάντας είναι ελλειψοειδή κάρυα. Η *Lavandula angustifolia* είναι φωτόφιλο είδος, ανθεκτικό στην ξηρασία. Απαιτεί εδάφη με καλή αποστράγγιση και αναπτύσσεται καλύτερα σε εδάφη με περιορισμένη υγρασία. Είναι μέτρια ανθεκτικό είδος στις χαμηλές θερμοκρασίες και τους παγετούς (συγκριτικά με τα υπόλοιπα είδη λεβάντας είναι το ανθεκτικότερο) (Κατσιώτης & Χατζοπούλου 2013). Ιθαγενές της Νότιας Ευρώπης και των μεσογειακών χωρών. Καλλιεργείται σε πολλές περιοχές του κόσμου για το αιθέριο έλαιό της, καθώς χρησιμοποιείται στη φαρμακευτική, την αρωματοποιία και τη σαπωνοποιία. Χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό σε παρτέρια, πάρκα και στην κεντρική πλατεία της πόλης.

Nerium oleander (Apocynaceae) (ιθαγενές): Η πικροδάφνη είναι αειθαλές θάμνος που φτάνει σε ύψος μέχρι τα 4 m. Εσωτερικά του βλαστού υπάρχει γαλακτώδης χυμός ο οποίος είναι δηλητηριώδης. Τα φύλλα της πικροδάφνης είναι απλά, μήκους 6 - 15 cm, γραμμοειδή μέχρι λογχοειδή, οξυκόρυφα, λειόχειλα δερματώδη και φύονται σε σπονδύλους ανά 3. Τα άνθη είναι αρρενοθήλεα και το χρώμα τους ποικίλλει από λευκό έως ερυθρό. Ανθίζει κατά τους μήνες Μάιο - Ιούλιο. Ο καρπός είναι επιμήκης, κυλινδρικός θύλακος που περιέχει πολυάριθμα, τριχωτά σπέρματα. Είναι φωτόφιλο είδος, με μέτριο έως ταχύ ρυθμό ανάπτυξης και αναπτύσσεται σε όλα τα είδη εδαφών. Αντέχει στην ξηρασία και στη ρύπανση και για τον λόγο αυτό φυτεύεται κατά μήκος των οδικών δικτύων. Επίσης, είναι ανθεκτικό στις κλαδεύσεις και στην αλατότητα αλλά ευπαθές στους παγετούς. Είναι ιθαγενές είδος της

Μεσογείου και της Νότιας Πορτογαλίας. Στην Ελλάδα ευδοκιμεί κυρίως στην ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης σε υγρές θέσεις και παραποτάμια περιβάλλοντα. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας καταγράφηκε στην Πλατεία Δασίου.

Pyracantha coccinea (Rosaceae) (ιθαγενές): Ο πυράκανθος (πυράκανθος ο ερυθρός) είναι αειθαλής, αγκαθωτός θάμνος με ύψος έως 3 m. Έχει φύλλα μήκους 2 - 5 cm, εναλλασσόμενα, απλά, δερματώδη, ελλειψοειδή ή αντωοειδή, με παρυφές λεπτά πριονωτές. Τα άνθη είναι αρρενοθήλεα, λευκά και φύονται σε μασχαλιαίους σύνθετους κορύμβους. Ανθίζει κατά τους μήνες Απρίλιο - Μάιο. Ο καρπός είναι μικρός, σφαιρικός, ραγοειδής, κόκκινος, κίτρινος ή πορτοκαλόχρωμος και διατηρείται πάνω στο θάμνο μέχρι αργά τον χειμώνα. Ο πυράκανθος είναι φωτόφιλο είδος, με μέτριο έως ταχύ ρυθμό ανάπτυξης. Ευδοκιμεί σε όλα τα εδάφη, με καλύτερη ανάπτυξη τα υγρά και καλά στραγγιζόμενα εδάφη. Παράλληλα, είναι ανθεκτικό στους παγετούς, την ξηρασία, τα υδροσταγονίδια της θάλασσας και τις κλαδεύσεις. Η προέλευση του πυράκανθου είναι η Νότια Ευρώπη, η Τουρκία, η Κριμαία, ο Καύκασος και το Βορειοδυτικό Ιράν. Στη χώρα μας απαντά στις παραμεσόγειες περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης, σε αραιά δάση και θαμνώδεις θέσεις, σε υψόμετρα από 50 έως 1.800 m. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό στην κεντρική πλατεία, σε νησίδες δρόμων, σε πάρκα, παρτέρια και φυτοφράχτες. Παράλληλα αποτελεί σημαντικό καταφύγιο και πηγή τροφής για τα πουλιά της περιοχής.

Rosmarinus officinalis (Lamiaceae) (ιθαγενές): Το δεντρολίβανο (ή ροζμαρί) είναι έντονα αρωματικός, αειθαλής, όρθιος ή ανορθούμενος θάμνος. Έχει ξυλώδη κορμό και μπορεί να φτάσει σε ύψους μέχρι τα 2 m. Τα φύλλα είναι αντίθετα, άμισχα, μικρά (έως 4 cm), δερματώδη, γραμμοειδή, αμβλυκόρυφα, λειόχειλα, πολύ αρωματικά, βαθυπράσινα και αδενώδη στην επάνω επιφάνεια, γκριζωπά στην κάτω. Τα άνθη είναι διγενή, αρωματικά, ανοιχτού γαλάζιου ή υπόλευκου χρώματος, φύονται κατά ομάδες (10 - 20) σε μασχαλιαίες ταξιανθίες στην κορυφή βλαστών προηγούμενων ετών. Η άνθηση διαρκεί σχεδόν όλο το χρόνο. Ο καρπός είναι κάρυα επιμήκη, καφετί χρώματος και μήκους 2,5 mm. Είναι είδος φωτόφυτο, βραδυαυξές, ολιγαρκές ως προς το έδαφος και προσαρμόζεται εύκολα σε εδάφη με διαφορετικό pH. Παρόλα αυτά, το pH επιδρά στη σύσταση του αιθέριου ελαίου (Κατσιώτης & Χατζοπούλου 2013). Επίσης, είναι είδος ανθεκτικό στην ξηρασία και στα υδροσταγονίδια της θάλασσας. Δεν αντέχει τις πολύ χαμηλές θερμοκρασίες και την υπερβολική υγρασία καθώς είναι ευαίσθητο στις σηψιρριζίες που προκαλούνται από στάσιμα ύδατα. Στην Ελλάδα απαντά σε πετρώδεις ή/και παραθαλάσσιες περιοχές, στην ηπειρωτική χώρα και τα νησιά και είναι αυτοφυές είδος των παραμεσόγειων περιοχών. Σύμφωνα με τους Κατσιώτη & Χατζοπούλου (2013), την περίοδο του Μεσαίωνα βρισκόταν γύρω από όλα τα Μοναστήρια. Σήμερα, καλλιεργείται ευρέως κυρίως στις Μεσογειακές χώρες και χρησιμοποιείται ως φαρμακευτικό, αρτυματικό, μελισσοτροφικό, αρωματικό και καλλωπιστικό. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό στην Πλατεία Δασίου, σε παρτέρια και πάρκα.

Αναρριχώμενα

Hedera helix **subsp.** ***helix*** (Araliaceae) (ιθαγενές): Ο κισσός είναι αειθαλής, αναρριχώμενος ή έρπων θάμνος. Τα στελέχη του μπορούν να φτάσουν μέχρι τα 30 m. Έχει φύλλα απλά, κατ' εναλλαγή και σκουροπράσινα. Στους άγονους βλαστούς είναι καρδιοειδή ή δελτοειδή (συνήθως 5λοβα). Στους γόνιμους βλαστούς είναι ωοειδή, ελλειψοειδή ή ρομβοειδή. Τα άνθη είναι αρρενοθήλεα, κιτρινοπράσινα και φύονται ανά 6 - 25 σε επάκρια σκιάδια. Η άνθηση γίνεται τους μήνες Αύγουστο - Οκτώβριο. Ο καρπός είναι ραγόμορφος, σφαιρικός, με εμφανώς επίπεδη κορυφή, έχει μαύρο χρώμα και διάμετρο 0,8 - 1 cm. Ο κισσός είναι σκιανθεκτικός και ταχυαυξές, ανθεκτικός στην ατμοσφαιρική ρύπανση, τους παγετούς και τις κλαδεύσεις. Αναπτύσσεται καλύτερα σε γόνιμα και υγρά εδάφη και σκιερά σημεία. Είναι ιθαγενές της Ευρώπης και της Ασίας. Ευδοκιμεί στην ευμεσογειακή και παραμεσογειακή

ζώνη βλάστησης σχεδόν σε όλη τη χώρα. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό σε πάρκα και για την κάλυψη δέντρων, στύλων και τοίχων.

Lonicera japonica (Caprifoliaceae) (ξενικό): Το αγιόκλημα (ή λονίκερα η ιαπωνική) είναι αειθαλής, αναρριχώμενος θάμνος, τα στελέχη του οποίου φτάνουν σε μήκος τα 10 m. Έχει φύλλα ωοειδή και βραχύμισχα. Τα άνθη, λευκού ή κίτρινου χρώματος, φύονται ανά 2 σε μασχαλιαίες δέσμες και είναι ιδιαίτερα εύοσμα. Ανθίζει τέλη άνοιξης - αρχές καλοκαιριού. Ο καρπός είναι μαύρες, μικρές ράγες. Είδος ταχυαυξές, αντέχει σε μερική σκίαση και αναπτύσσεται σε όλα τα εδάφη. Είναι αυτοφυές είδος της Κίνας και της Ιαπωνίας. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό σε πάρκα και για την κάλυψη διαφόρων κατασκευών.

Parthenocissus quinquefolia (Vitaceae) (ξενικό): Ο παρθενόκισσος ο πεντάφυλλος (ή αμπέλοψη) είναι φυλλοβόλος, αναρριχώμενος θάμνος με στελέχη μέχρι 30 m. Τα φύλλα, τα οποία κοκκινίζουν το φθινόπωρο, είναι εναλλασσόμενα, παλαμοειδώς σύνθετα, συνήθως με 5 φυλλάρια (5 - 10 cm), αντωοειδώς ελλειψοειδή, αδρά οδοντωτά και γυαλιστερά. Η αμπέλοψη φέρει έλικες, οι οποίοι όταν έρθουν σε επαφή με στερεό υπόβαθρο, προσκολλούνται. Τα άνθη είναι διγενή, πράσινα και φύονται σε επάκριες φόβες. Ανθίζει την άνοιξη. Ο καρπός είναι μικρή ράγα, σφαιρική και γαλανόμαυρη. Είναι ταχυαυξές και φωτόφιλο είδος που αντέχει σε μερική σκίαση. Παράλληλα, αντέχει σε ανέμους και παγετούς. Είναι ιθαγενές είδος των Ανατολικών ΗΠΑ. Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό (κυρίως για το εντυπωσιακό φύλλωμα και τους καρπούς) σε πάρκα, φυτοφράχτες και για την κάλυψη τοίχων και διαφόρων κατασκευών.

Συζήτηση

Το αστικό πράσινο συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των αστικών περιοχών. Συγχρόνως όμως, στο αστικό περιβάλλον επικρατούν δυσμενείς συνθήκες για τα φυτά. Η μέση θερμοκρασία στις πόλεις είναι υψηλότερη από την αντίστοιχη της υπαίθρου (Τσιτσώνη κ.ά. 2006). Παρατηρείται ατμοσφαιρική ρύπανση, έδαφος συμπιεσμένο, ρυπασμένο και κακώς αεριζόμενο, περιορισμένος χώρος ανάπτυξης τόσο του υπέργειου όσο και του υπόγειου τμήματος, φωτορύπανση και ανθρώπινες επεμβάσεις (π.χ. πληγώσεις) (Τσιτσώνη & Σαμαρά 2002, Τσιτσώνη κ.ά. 2006). Συχνά το έδαφος δίπλα στους δρόμους παρουσιάζει υψηλή αλατότητα λόγω χρήσης άλατος αποπάγωσης κατά τη διάρκεια του χειμώνα (Τσιτσώνη & Σαμαρά 2002).

Παρόλο που η επιλογή των taxa (ειδών, υποειδών, ποικιλιών, μορφών κ.ά.) για αστικούς κοινόχρηστους χώρους πρασίνου πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή, οι Τσούρη κ.ά. (2011) υποστηρίζουν ότι στην Ελλάδα το στάδιο αυτό συχνά παραβλέπεται. Σύμφωνα με τους Τσιτσώνη κ.ά. (2006), συχνά η διαχείριση και ο σχεδιασμός του αστικού πρασίνου πραγματοποιείται από μη εξειδικευμένο προσωπικό, το οποίο δεν είναι επιστημονικά καταρτισμένο πάνω σε θέματα αστικού πρασίνου. Με αποτέλεσμα τα taxa τα οποία δεν είναι προσαρμοσμένα στις οικολογικές συνθήκες των πόλεων να είναι καταδικασμένα ακόμα και αν τηρούνται οι τεχνικές φύτευσης και περιποίησης (Σαμαρά & Τσιτσώνη 2003).

Για να τηρούνται οι αρχές της δασοκομίας πόλεων και να ικανοποιούν οι χώροι πρασίνου τις ανάγκες των κατοίκων, οι Τσιτσώνη κ.ά. (2006) τονίζουν την αναγκαιότητα ενεργούς συμμετοχής των δασολόγων στη διαχείριση του αστικού πρασίνου και απαραιτήτως στην επιλογή των ειδών, υποειδών, ποικιλιών, μορφών κ.ά. που θα χρησιμοποιηθούν, δεδομένου ότι η πλειονότητα των taxa που φυτεύεται στους χώρους αυτούς είναι δασικά.

Όσον αφορά στην καταγωγή των taxa και την προέλευση των φυτών παρατηρούνται τα εξής: παρόλο που η ελληνική χλωρίδα είναι από τις πλουσιότερες στην Ευρώπη, στους περισσότερους χώρους αστικού πρασίνου της χώρας μας κυριαρχούν ξενικά καλλωπιστικά είδη, υποείδη, ποικιλίες, μορφές κ.ά., τα οποία συχνά εισάγονται είτε από άλλες ευρωπαϊκές χώρες είτε από άλλες δασοπονικά ανεπτυγμένες χώρες (Ραδόγλου 2003).

Σύμφωνα με την Ραδόγλου (2003), συχνά η επιλογή των φυτικών taxa που φυτεύονται σε διάφορους χώρους, επηρεάζεται αποκλειστικά από τα διαθέσιμα είδη, υποείδη, ποικιλίες, μορφές κ.ά. της αγοράς και των φυτωρίων. Επιπλέον, η ίδια αναφέρει πως τα καλλωπιστικά φυτά που χρησιμοποιούνται στην Ελλάδα είναι συνήθως εισαγόμενα για διάφορους λόγους. Ενδεικτικά αναφέρουμε την παράδοση των συγκεκριμένων χωρών εισαγωγής στην επιλογή και καλλιέργεια καλλωπιστικών φυτών, την ευκολία εισαγωγής, το χρόνο, το κόστος και τον προγραμματισμό που απαιτείται για την εφαρμογή ενός προγράμματος φυτεύσεων (Ραδόγλου 2003).

Από την πλευρά της η Τσιότσιου (2010), σε έρευνα που πραγματοποίησε στην Πάτρα σχετικά με την ξυλώδη χλωρίδα της πόλης, διαπίστωσε ότι τα ξενικά taxa εμφανίζονται σε μεγαλύτερο ποσοστό έναντι των ιθαγενών. Η ίδια αποδίδει το υψηλό ποσοστό ξενικών taxa στη μεγάλη προσφορά των φυτωρίων σε εξωτικά taxa, στην προτίμηση των κατοίκων σε αυτά (λόγω έλλειψης οικολογικής ενημέρωσης, για λόγους μόδας και κοινωνικής προβολής) και στην καλύτερη προσαρμογή αυτών των φυτικών taxa στο οικολογικά επιβαρυμένο αστικό περιβάλλον, έναντι των ιθαγενών (Τσιότσιου 2010). Επιπλέον, η ίδια διαπίστωσε ότι στην ξυλώδη χλωρίδα της Πάτρας κυριαρχούν τα δέντρα και ακολουθούν οι θάμνοι και τα αναρριχώμενα, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές πόλεις στις οποίες κυριαρχούν οι θάμνοι (Τσιότσιου 2010).

Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας παρατηρήθηκε κάτι αντίστοιχο με όσα περιγράψαμε παραπάνω: στους κοινόχρηστους χώρους πρασίνου τα δέντρα υπερτερούν των θάμνων και των αναρριχώμενων. Η υπεροχή των δέντρων σχετίζεται με την ανάγκη των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας για σκίαση. Επίσης, καταγράφηκαν περισσότερα ξενικά (61,8%, τα υβρίδια έχουν συμπεριληφθεί στα ξενικά) παρά ιθαγενή (38,2%) taxa. Το υψηλό ποσοστό των ξενικών taxa εκφράζει την τάση χρησιμοποίησής τους στην πόλη έναντι των ιθαγενών. Το γεγονός αυτό αποτελεί φυσικό επακόλουθο μιας μακρόχρονης προτίμησης των πολιτών, των δημοτικών αρχών και των φυτωριούχων στα φυτά εξωτικής προέλευσης για τη διαμόρφωση του αστικού πρασίνου.

Γενικά θα πρέπει να προτιμώνται ιθαγενή taxa τοπικών προελεύσεων διότι είναι προσαρμοσμένα στις τοπικές εδαφικές και κλιματικές συνθήκες (Τσιτσώνη & Σαμαρά 2002, Ραδόγλου 2003, Τσιτσώνη κ.ά. 2006, Θανάσης 2009). Επιπλέον, δεν αλλοιώνουν τη φυσιογνωμία της περιοχής, είναι περισσότερο ανθεκτικά σε ασθένειες και προσβολές και αποτελούν ενδιαίτημα για πολλά είδη πανίδας της περιοχής (έντομα, πουλιά και μικρά ζώα) (Ραδόγλου 2003). Τα ξενικά taxa πρέπει να προτιμούνται μόνο σε ειδικές περιπτώσεις και αφού έχει προηγηθεί σωστός σχεδιασμός από εξειδικευμένο προσωπικό. Επίσης, τα επιλεγμένα ξενικά taxa είναι συνετό να προέρχονται από χώρες στις οποίες επικρατούν περίπου ίδιες κλιματικές συνθήκες με την πόλη της Νέας Ορεστιάδας έτσι ώστε να μπορέσουν να επιβιώσουν και να προσαρμοστούν στις τοπικές συνθήκες.

Συμπεράσματα και Προτάσεις

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η Νέα Ορεστιάδα είναι μια ακόμα πόλη της Ελλάδας που τα εξωτικά (ξενικά) καλλωπιστικά taxa προτιμώνται σε βάρος των ιθαγενών.

Παρόλο που με τη χρήση ιθαγενών φυτών: α) διατηρείται η πλούσια βιοποικιλότητα της χώρας μας, β) παραμένει αναλλοίωτη η φυσιογνωμία της περιοχής μας, γ) αποφεύγεται η είσοδος εντόμων και ασθενειών που προέρχονται από εισαγόμενα φυτά, δ) βελτιώνεται το μικροκλίμα της πόλης, εντούτοις η χρήση τους, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας είναι μικρή.

Για μια εξορθολογισμένη και αποτελεσματική διαχείριση του αστικού πρασίνου προτείνεται:

- Η επιλογή των κατάλληλων taxa για χρήση στους κοινόχρηστους χώρους πρασίνου της πόλης να πραγματοποιείται βάσει των οικοφυσιολογικών τους ιδιοτήτων και βάσει του σκοπού χρήσης.
- Εμπλουτισμός όλων των κοινόχρηστων χώρων πρασίνου με κατάλληλα taxa.

- Ουσιαστική συμμετοχή των δασολόγων στη διαχείριση του αστικού πρασίνου και απαραιτήτως στη επιλογή των taxa που θα χρησιμοποιηθούν.
- Δημιουργία μητρώου αστικού πρασίνου του Δήμου με το οποίο θα καταγράφονται τα στοιχεία και θα παρακολουθείται η εξέλιξη των δέντρων ενώ παράλληλα θα ελέγχονται, θα συντηρούνται και θα λειτουργούν καλύτερα οι χώροι πρασίνου.

Τέλος, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι εάν τα τοπικά φυτώρια καλλιεργούν και προωθούν τα τοπικά taxa (είδη, υποείδη, ποικιλίες, μορφές κ.ά.), συμβάλλουν στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας.

Ευχαριστίες

Η συγγραφέας εκφράζει τις ειλικρινείς της ευχαριστίες στο Δήμο Ορεστιάδας και προσωπικά στον κύριο Μόρδαλη Γεώργιο, Προϊστάμενο του Τμήματος Ανάπτυξης και Συντήρησης Πρασίνου που υπάγεται στη Διεύθυνσης Περιβάλλοντος, Καθαριότητας και Πρασίνου του Δήμου Ορεστιάδας, για τη παροχή στοιχείων.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Αθανασιάδης, Ν. (1985). Δασική Βοτανική (Συστηματική Σπερματόφυτων). Μέρος Ι. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γιαχούδη-Γιαπούλη.

Αθανασιάδης, Ν. (1986α). Δασική Βοτανική (Δέντρα και Θάμνοι των Δασών της Ελλάδας). Μέρος ΙΙ. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γιαχούδη-Γιαπούλη.

Αραμπατζής, Θ.Ι. (1998). Θάμνοι και Δέντρα στην Ελλάδα. Τόμος 1. Δράμα.

Αραμπατζής, Θ.Ι. (2001). Θάμνοι και Δέντρα στην Ελλάδα. Τόμος 2. Δράμα.

Δήμος Ορεστιάδας (2015α). Γεωλογία της ευρύτερης περιοχής της Ορεστιάδας. Ανακτήθηκε στις 10 Οκτωβρίου 2015 από: http://www.orestiada.gr

Δήμος Ορεστιάδας (2015β). Κλίμα περιοχής. Ανακτήθηκε στις 10 Οκτωβρίου 2015 από: http://www.orestiada.gr

Θανάσης, Γ., Ζάγκας, Θ., Σαχινίδου, Α., Δανίτσας, Α., Τσιτσώνη, Θ. (2009). Αστική Δασοκομία στην Ελλάδα. Αξιολόγηση, διαχείριση και προτάσεις για τις δενδροστοιχίες του Δήμου Καλαμαριάς Θεσσαλονίκης. Σε: Πρακτικά 14ου Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ελληνικής Δασολογικής Εταιρίας. Πάτρα 1-4/11, σελ.1069-1080.

Κατσιώτης, Σ., Χατζοπούλου, Π. (2013). Αρωματικά, Φαρμακευτικά Φυτά και Αιθέρια Έλαια - Παραγωγή, Επεξεργασία, Μεταποίηση, Αξιοποίηση, Διεθνείς Αγορές, Αρωματοθεραπεία, Αρωματοποιία. Β΄ Έκδοση, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε., Θεσσαλονίκη.

Μποζαμπαλίδης, Α. (2003). Βοτανική - Μορφολογία και Ανατομία Φυτών. Θεσσαλονίκη.

Παπαναστάσης, Β., Νοϊτσάκης, Β. (1992). Λιβαδική Οικολογία. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γιαχούδη-Γιαπούλη Ο.Ε.

Ραδόγλου, Κ. (2003). Δασικά δένδρα και ξυλώδη θάμνοι για φυτεύσεις σε αστικούς χώρους. ΕΘΙΑΓΕ Περιοδική Τριμηνιαία Έκδοση του Εθνικού Ιδρύματος Αγροτικής Έρευνας, σελ. 28-31.

Σαμαρά, Θ., Τσιτσώνη, Θ. (2003). Ποιοτικός έλεγχος και μέτρα περιποίησης των δένδρων στον αστικό χώρο. Σε: Πρακτικά 11ου Πανελληνίου Συνεδρίου. «Πολιτική - Πρεμνοφυή Δάση - Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος» Ελληνική Δασολογική Εταιρεία, Ολυμπία, 1-3 Οκτωβρίου 2003. Ανακτήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://users.auth.gr/tsitsoni/files/gr/30.pdf

Τσιότσιου, Β. (2010). Ξυλώδης χλωρίδα των αστικών βιοτόπων: Έρευνες στην πόλη της Πάτρας. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Πάτρας, Πάτρα.

Τσιτσώνη, Θ., Βλαχάκη, Δ., Σανίδα, Σ. (2006). Καταγραφή και αξιολόγηση του αστικού πράσινου στους Δήμους Ελευθέριου-Κορδελιού, Αμπελοκήπων και Εύοσμου του πολεοδομικού συγκροτήματος Θεσσαλονίκης. Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, Α.Π.Θ., προς τιμή του Ομότιμου Καθηγητού

Ν. Αθανασιάδη. Ανακτήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://users.auth.gr/tsitsoni/files/gr/13.pdf

Τσιτσώνη, Θ., Κοντογιάννη, Α., Κετενίδου, Χ. (2010). Η συμβολή της δασοκομικής έρευνας στην αξιοποίηση του περιαστικού δάσους Τριλόφου Νομού Θεσσαλονίκης. Κατατέθηκε στην Επιστημονική επετηρίδα της Σχολής Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, Α.Π.Θ., προς τιμή του Ομ. Καθηγητού Α. Χατζηστάθη. Ανακτήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://users.auth.gr/tsitsoni/files/gr/18%20%CE%95%CE%A0%CE%95%CE%A4%CE%97%CE%A1%CE%99%CE%94%CE%91%20%CE%A7%CE%B1%CF%84%CE%B6%CE%B7%CF%83%CF%84%CE%AC%CE%B8%CE%B7_Fin_teliko%20(2).pdf

Τσιτσώνη, Θ., Σαμαρά, Θ. (2002). Υπάρχουσα κατάσταση και διαχείριση του αστικού και περιαστικού πρασίνου στη Δ. Μακεδονία. Σε: Πρακτικά 10ου Πανελλήνιου Συνεδρίου. «Έρευνα, Προστασία και Διαχείριση Χερσαίων Οικοσυστημάτων Περαστικών Δασών και Αστικού Πρασίνου». Ελληνική Δασολογική Εταιρεία. Τρίπολη 26-29 Μαΐου 2002. Ανακτήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2015 από: http://users.auth.gr/tsitsoni/files/gr/34.pdf

Φωτιάδης, Γ., Κυριαζόπουλος, Α., Βιδάκης, Κ., Μαρκαντωνάκης, Ε., Μπαλάς, Σ. (2010). Χρήσεις αυτοφυών ποωδών ειδών στην Αρχαία Ελλάδα. Σε: Το Φυσικό Περιβάλλον στην Αρχαία Ελλάδα (επιμέλεια Μανωλάς Ε.Ι.), Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, σελ. 47-55.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Davis, P.H. (Ed) (1965 – 1988). Flora of Turkey and the East Aegean Islands 1-10. - Edinburgh.

Fielding, J., Turland, N. (2005). Flowers of Crete. Royal Botanic Gardens, Kew. UK.

Heywood, V.H., Brummi, R. K., Culcham, A., Seberg, O. (2007). Flowering plant families of the world. Royal Botanic Gardens, Kew. UK.

Lavelle, M. (2006). The World Encyclopedia of Wild Flowers and Flora. Lorenz Books. UK.

Pignatti, S. (Ed) (1982). Flora d' Italia, vols. 1-3. Bologna.

Rothmaler, W. (1959). Exkursionflora von Deutschland. Spektrum Akademischer Verlag. Berlin.

Strid, A. (Ed) (1986). Mountain Flora of Greece, Vol.1. Cambridge: Cambridge University Press.

Strid, A., Tan, K. (Ed) (1991). Mountain Flora of Greece, Vol. 2. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Strid, A., Tan, K. (Ed) (1997). Flora Hellenica. Vol. 1. Koeltz Scientific Books, Konigsein.

Strid, A., Tan, K. (Ed) (2002). Flora Hellenica. Vol. 2. A. R.G. Gantner Verlag K.G., Ruggell.

Tutin, T.G., Heywood, V.H., Burges, N.A., Moore, D.M., Valentine, D.H., Walters, S.M., Webb, D.A. (Eds) (1968 - 1980). Flora Europaea, Vol. 2-5, Cambridge University Press.

Tutin, T.G., Heywood, V.H., Burges, N.A., Moore, D.M., Valentine, D.H., Walters, S.M., Webb, D.A. (Eds) (1993). Flora Europaea, ed 2, Vol. 1, Cambridge University Press.

Weryszko-Chmielewska, E., Tietze, M., Michońska, M. (2012). Ecological features of the flowers of *Aesculus hippocastanum* L. and characteristics of *Aesculus* L. pollen seasons under the conditions of central-eastern Poland. Acta Agrobotanica, Vol. 65, No. 4, pp. 61-68.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 375-385

ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΣΤΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Ελένη Χ. Ραντζούδη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Νέα Ορεστιάδα αποτελεί τη νεότερη πόλη από την ίδρυση του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Η χάραξη του πολεοδομικού της ιστού έγινε σύμφωνα με το Ιπποδάμειο σύστημα και με προοπτικές μιας μεγάλης αστικής πόλης. Στην πορεία το αρχικό πολεοδομικό σχέδιο καταστρατηγήθηκε καθώς ανοιχτοί χώροι και πλατείες καταπατήθηκαν. Ο σκοπός της εργασίας είναι η καταγραφή και η αξιολόγηση των χώρων πρασίνου της πόλης και της κατάστασης του υπαίθριου δημόσιου χώρου κατά την εξέλιξη του πολεοδομικού συγκροτήματος. Επίσης, η διατύπωση προτάσεων για την ποιοτική αναβάθμιση του αστικού πρασίνου. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι οι αστικοί υπαίθριοι χώροι δεν επαρκούν ώστε να δημιουργούν ικανοποιητική σύνθεση για το μέγεθος της πόλης σε πράσινο και δημόσιο υπαίθριο χώρο. Οι περισσότεροι χώροι πρασίνου είναι ανθρωπογενείς και με ελάχιστη φυσική βλάστηση. Η εξέλιξη του πολεοδομικού ιστού της πόλης αντικατοπτρίζει την πολιτική της άναρχης δόμησης που επικράτησε στις περισσότερες πόλεις της χώρας μεταπολιτευτικά. Ένας μακροπρόθεσμος σχεδιασμός με επιδίωξη την αύξηση των ανοιχτών δημόσιων χώρων και των χώρων πρασίνου στο κέντρο της πόλης με βιοκλιματικά και οικολογικά κριτήρια θα ήταν χρήσιμος και απαραίτητος, ώστε μελλοντικά η πόλη να γίνει περισσότερο φιλική απέναντι στους κατοίκους.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Ορεστιάδα, αστικό πράσινο, υπαίθριοι χώροι, χώροι πρασίνου*

Εισαγωγή

«Τα δένδρα μέσα στη πόλη συνεισφέρουν σημαντικά στην ανύψωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων τους. Επηρεάζουν την ψυχική και φυσική τους κατάσταση. Δίνουν ένα αίσθημα ασφάλειας και προσεγγίζουν τον άνθρωπο με τη φύση» (Ντάφης 2001). Παρά την πύκνωση και ύψωση του πολεοδομικού τους ιστού, οι σύγχρονες πόλεις μπορούν παραμείνουν φιλικές προς τους κατοίκους τους με τη συντήρηση νησίδων αστικού πρασίνου όπως περιαστικά και αστικά δάση, άλση, χώροι πρασίνου και αστικοί υπαίθριοι χώροι (Georgi & Dimitriou 2010).

Η Νέα Ορεστιάδα είναι μια νεόδμητη πόλη με λίγες δεκαετίες ζωής, έχει λοιπόν ενδιαφέρον η παρουσίαση των ιδιαίτερων πολεοδομικών συνθηκών της πόλης από την ίδρυση της, η εξέλιξη του αστικού υπαίθριου χώρου και των χώρων πρασίνου, καθώς και η αξιολόγηση του πρασίνου. Σκοπός της εργασίας είναι η αξιολόγηση των χώρων πρασίνου στο πολεοδομικό συγκρότημα της Νέας Ορεστιάδας, ο προσδιορισμός της έκτασης πρασίνου που αντιστοιχεί ανά κάτοικο και η διατύπωση προτάσεων για τη λήψη μέτρων βελτίωσης των χώρων πρασίνου και τη δημιουργία νέων (Ραντζούδη 2004).

Η καταγραφή είναι αποτέλεσμα έρευνας και συλλογής στοιχείων που έγινε σε συνεργασία με τους υπαλλήλους της υπηρεσίας πρασίνου και πολεοδομίας του Δήμου, τη συλλογή υλικού από τους τοπικούς φορείς που δραστηριοποιούνται στην πόλη. Επίσης, η καταγραφή εμπλουτίστηκε με ιστορικές αναφορές και αρχειακό υλικό σε ότι αφορά το φυσικό περιβάλλον, το κλίμα, την πολεοδομική οργάνωση της πόλης και την ιστορική της συνέχεια. Φυσικά ολοκληρώθηκε με την έρευνα πεδίου που ακολούθησε.

Καταγραφή

Ιστορικά στοιχεία

Η Νέα Ορεστιάδα αποτελεί τη νεότερη πόλη του ελληνικού κράτους καθώς ιδρύθηκε μόλις το 1923 από πρόσφυγες της Αδριανούπολης και συγκεκριμένα από ένα μεγάλο αριθμό Καραγατσιανών (προάστιο της Αδριανούπολης χτισμένο στην θέση της αρχαίας Ορεστιάδας). Η ονομασία του προαστίου (Καραγάτς) είναι σημειολογική καθώς η συγκεκριμένη λέξη στην Τουρκική γλώσσα είναι παραφθορά της λέξης καραγάτς που αναφέρεται στην πεδινή φτελιά – καραγάτσι είδος ιθαγενές της περιοχής.

Πληθυσμιακή εξέλιξη – κοινωνική και οικονομική σύνθεση των κατοίκων της περιοχής

Η Νέα Ορεστιάδα αποτελεί τη νεότερη πόλη του σύγχρονου Ελληνικού Κράτους με ιστορία σήμερα μόλις 92 χρόνων. Η εξέλιξη της πόλης καθώς και τα ιδιαίτερα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά που ανέπτυξε είναι αποτέλεσμα της ιστορίας, των παραδόσεων και των συνηθειών του ξεριζωμένου προσφυγικού πληθυσμού της και της αγροτικής φυσιογνωμία της.

Η κύρια δραστηριότητα των κατοίκων της περιοχής είναι η καλλιέργεια των χιλιάδων στρεμμάτων αγροτικής γης που εκτείνονται γύρω από το νεόδμητο πολεοδομικό συγκρότημα και τους όμορους οικισμούς. Από την αρχή της εγκατάστασης τους οι κάτοικοι της πόλης πρωτίστως ασχολήθηκαν με τη γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή με καλά αποτελέσματα, αφού η γη είναι εύφορη.

Ο νέος αυτός οικισμός αναπτύχθηκε γρήγορα και έγινε το οικονομικό, εμπορικό και πολιτιστικό κέντρο του Βορείου Έβρου. Η ανοδική πληθυσμιακή εξέλιξη φαίνεται στον Πίνακα 1, όπου σήμερα ο πληθυσμός της πόλης υπολογίζεται ότι ξεπερνά τους 20.000 κατοίκους. Αυτή η αύξηση ήταν αποτέλεσμα της συνεχούς εισροής πληθυσμού από τα χωριά της υπαίθρου προς την Νέα Ορεστιάδα και η σταδιακή συγχώνευση των παρακείμενων οικισμών στον ιστό της πόλης.

Πίνακας 1. Πληθυσμιακή Εξέλιξη της πόλης της Ορεστιάδας.

Έτος Απογραφής	**1951**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**2011**
Ορεστιάδα	7.719	10.281	10.727	12.685	12.691	18.426
Λεπτή	859	1.054	734	959	927	641
Νέος Πύργος	877	962	590	687	786	943
Παλαιά Οινόη	489					
Παλαιά Σαγήνη	800	57	72	47	67	15
Σάκκος	591	554	390	349	312	186
Σύνολο Δήμου Ορεστιάδας	**11.335**	**12.908**	**12.513**	**14.727**	**14.783**	**20.211**

ΠΗΓΗ : ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Πολεοδομική οργάνωση

Η πόλη της Νέας Ορεστιάδας, ως νεότερη πόλη του σύγχρονου ελληνικού κράτους ιδρύθηκε το 1923 σύμφωνα με το σχέδιο του Μηχανικού της Γενικής Διοίκησης Θράκης Γεωργίου Μαγκλή, ενώ η ΧΙ Διλοχία Μηχανικού ήταν αυτή που πραγματοποίησε τη χάραξη του σχεδίου. Η τοποθεσία που επιλέχθηκε μέσα στην κοιλάδα του ποταμού Έβρου θεωρήθηκε ιδανική καθώς έχει μικρές κλίσεις και περιτριγυρίζεται από εύφορη γη (Τσονίδης 1989). Η ρυμοτομία της πόλης αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής Ιπποδάμειου συστήματος με ικανοποιητικά αποτελέσματα καθώς το ανάγλυφό της είναι σχεδόν επίπεδο (ΧΑΡΤΗΣ Ι.1.).

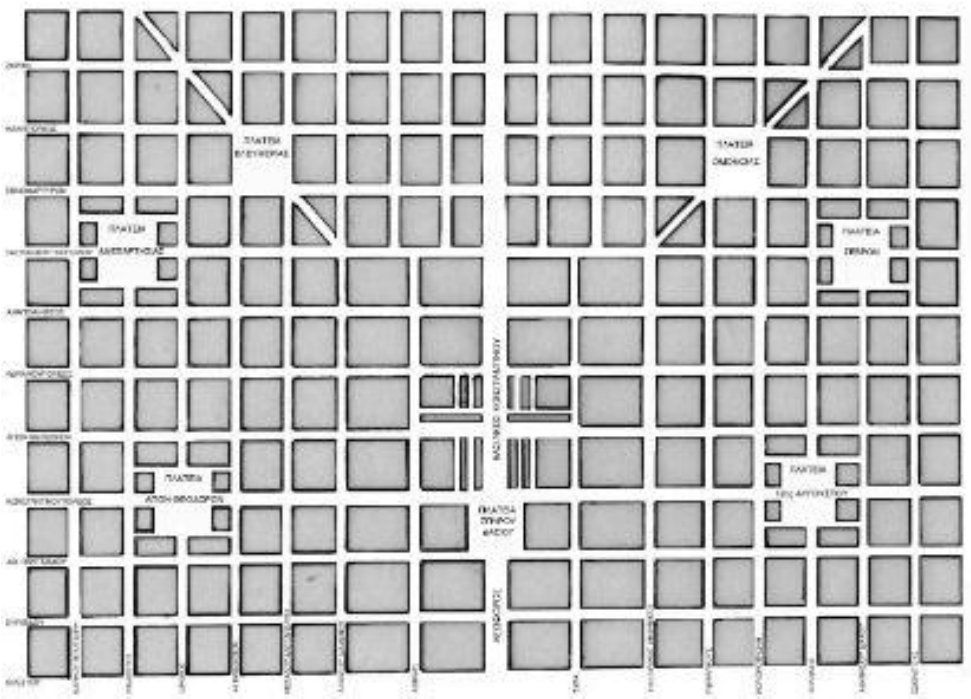

ΧΑΡΤΗΣ Ι.1. Το πρωταρχικό σχέδιο της Ν. Ορεστιάδας (Τσονίδης 1980).

«Το ιπποδάμειο σύστημα οδικό δίκτυο υπό μορφή καννάβου, εφαρμόστηκε συστηματικά, ιδιαίτερα στις αποικίες, όταν η νέα πόλη έπρεπε να χαραχτεί εύκολα και γρήγορα». Το δίκτυο μορφής καννάβου συμβόλιζε πάντα την κανονικότητα, την τάξη την απλότητα στην οργάνωση της πόλης και ήταν συμβατό με τον ορθολογισμό των Ελλήνων, το στρατοκρατικό πνεύμα των Ευρωπαίων αποίκων της Αμερικής, με τον τρόπο σκέψης των νεοκλασικών πολεοδόμων του 19^{ου} αιώνα αλλά και των «λειτουργιστών» μοντέρνων συναδέλφων τους το 20^{ου}» (Βλαστός 1999). Για όλους αυτούς τους παραπάνω λόγους το Ιπποδάμειο βρήκε κατάλληλη εφαρμογή στην περίπτωση της Νέας Ορεστιάδας.

Το αρχικό σχέδιο όπως αναφέρει ο Τσονίδης στο βιβλίο του με τίτλο «Η Ορεστιάδα μας» περιελάμβανε δρόμους ίσιους και φαρδείς, 7 μεγάλες πλατείες και κεντρική λεωφόρο πλάτους 30 μέτρων. Επίσης, την οδό Κωνσταντινουπόλεως με πλάτος 20 μέτρα και την οδό Αγίων Θεοδώρων μεταξύ Ρήγα και Σκρά με πλάτος 20 μέτρα. Όλοι οι άλλοι δρόμοι αναφέρει έχουν πλάτος 15 μέτρα, ενώ οι παράλληλοι δρόμοι της κεντρικής λεωφόρου στο κέντρο της πόλης έχουν 10 μέτρα πλάτος (Τσονίδης 1980).

Δυστυχώς, το μεγαλεπήβολο σχέδιο της πόλης δεν έτυχε καλής διαχείρισης, ούτε από τους ίδιους τους κατοίκους που βιάστηκαν να το καταστρατηγήσουν, ούτε από τις Δημοτικές αρχές που δεν κατάφεραν να το υπερασπιστούν και να το βελτιώσουν προτείνοντας νέους υπαίθριους δημόσιους χώρους ή χώρους πρασίνου. Η προνοητικότητα του φωτισμένου μυαλού του μηχανικού Μαγκλή πρέπει να τονιστεί για εκείνα τα δύσκολα χρόνια του μεσοπολέμου, που η χώρα μας αντιμετώπιζε πολλά δεινά, καθώς πρόβλεψε την εξέλιξη της πόλης και δημιούργησε εξ' αρχής μεγάλους δρόμους και αρκετές πλατείες που να φέρουν τον αέρα της μεγαλούπολης στην νεόδμητη πόλη, σύμφωνα με τις θεωρίες των Vitruvius και Serlio για την κατηγοριοποίηση των δρόμων των πόλεων (Moughtin., 2003).

Επίσης, υπήρχε πρόβλεψη για τις χρήσεις γης στο κέντρο αλλά και τις γειτονιές αφού έφτιαξε μικρούς δρόμους γύρω από την κεντρική πλατεία και τις τέσσερις πλατείες που υπήρχαν στις γειτονιές περιφερειακά του κέντρου για εμπορική χρήση. Από τις πλατείες αυτές στην συνέχεια παρέμειναν μόνο ελάχιστα τμήματα (ΧΑΡΤΗΣ Ι.2.). «Η άγνοια των τοπικών αρχόντων, τα ατομικά συμφέροντα, η αδιαφορία των κατοίκων και η ψηφοθηρία των τοπικών αρχόντων και των βουλευτών και το σχέδιο της πόλης χάλασαν και οικόπεδα για δημόσια καταστήματα έγιναν ιδιωτικά. Οι πρασιές είχαν καθιερωθεί σε όλα τα σπίτια και κάθε σπίτι

είχε μπρος στην είσοδό του κήπο και λουλούδια, όλα κτισμένα στην ίδια ευθεία, σήμερα με την κατάργηση της πρασιάς βλέπουμε κάτι το τερατώδες, άλλα σπίτια μπρος και άλλα πίσω» (Τσονίδης 1980).

Αργότερα, η επέκταση της πόλης έγινε ανεξέλεγκτα, χωρίς την δημιουργία των κατάλληλων υποδομών και χωρίς όραμα. Η ενσωμάτωση στην πόλη των όμορων οικισμών λειτούργησε θετικά ώστε να παραμείνει αυτή αραιοδομημένη στην περιφερειά της και να διατηρεί μέχρι σήμερα την εικόνα της επαρχιακής ελληνικής κωμόπολης. Όμως, η γρήγορη πληθυσμιακή εξέλιξη, η οποία εντάθηκε τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα με την εισροή πληθυσμού από την περιφέρεια, μετέβαλε την πόλη σε οικονομικό και εμπορικό κέντρο του Βορείου Έβρου. Το γεγονός προκάλεσε αυξημένες και πιεστικές οικιστικές ανάγκες με συνακόλουθο την ανεξέλεγκτη ραγδαία πύκνωση του πολεοδομικού της ιστού, χωρίς την απαραίτητη πρόβλεψη σε κοινόχρηστους χώρους και κοινωνικό εξοπλισμό. Έτσι, το κεντρικό τμήμα της πόλης δεν απέφυγε την αντιγραφή του μοντέλου των σύγχρονων ελληνικών πυκνοδομημένων αστικών κέντρων.

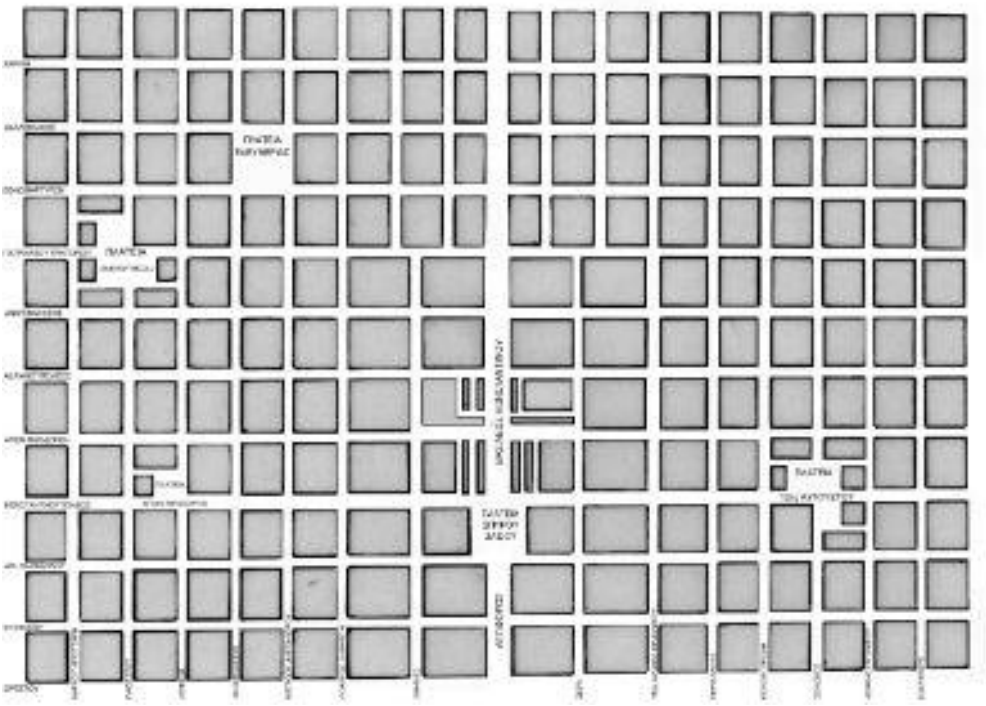

ΧΑΡΤΗΣ Ι.2. Εξέλιξη του σχεδίου της πόλης μεταπολεμικά (Τσονίδης 1980).

Η αρχιτεκτονική μορφή των κτισμάτων του νέου οικισμού αρχικά ήταν αντιγραφή αυτών που εγκαταλείφθηκαν από τους πρόσφυγες στις πατρίδες τους, με κυρίαρχη αυτή του Θρακικού τύπου του μεσοπολέμου. Ο τύπος αυτός εξελίχθηκε και η κατοικία που επικράτησε και υπάρχει ακόμη στα προάστια της πόλης αποτελείται από μονόροφο ή διόροφο σπίτι με κεραμοσκεπή και αυλόγυρο που περικλείει βοηθητικούς χώρους και κήπο. Κατά την διάρκεια όμως των δεκαετιών ’70 και ’80 τα πρότυπα τυποποιημένων πολυώροφων οικημάτων επιβλήθηκαν και αλλοίωσαν καταλυτικά την μορφή της πόλης. Σήμερα, το κέντρο της πόλης κυριαρχείται από πολυκατοικίες, χωρίς καμία πρωτοτυπία στον σχεδιασμό και την λειτουργικότητα. Ο ιστός της πόλης έχει πυκνώσει από τα πολυώροφα κτίρια χωρίς την πρόβλεψη σε ανοιχτούς χώρους. Σταδιακά, το μοντέλο αυτό επεκτείνεται ανησυχητικά προς την περιφέρεια.

Μέχρι σήμερα δεν υπήρξε πρόβλημα ανταγωνισμού στις χρήσεις της γης καθώς η περιοχή γύρω από την πόλη είναι αγροτική και η επέκταση της πόλης στα όμορα αγροτεμάχια ανεβάζει την οικονομική τους αξία. Έτσι, η οικιστική πίεση στην γειτνιάζουσα προς την πόλη αγροτική γη είναι αποδεκτή από την τοπική κοινωνία.

Η πόλη δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο κυκλοφοριακό πρόβλημα καθώς οι δρόμοι της έχουν ικανό μέγεθος ώστε να εκτονώσουν την κυκλοφοριακή πίεση ακόμη και στις ώρες αιχμής. Συγκεκριμένα, η μονοδρόμηση ενός μεγάλου μέρους του οδικού δικτύου της πόλης την δεκαετία του ’80 διευκόλυνε την κίνηση των οχημάτων μέσα στην πόλη και συνέβαλε ως ένα βαθμό και στην λύση του προβλήματος έλλειψης χώρων στάθμευσης που διαφαινόταν από τότε. Τα τελευταία χρόνια η εμπορική και οικονομική ανάπτυξη της πόλης επέτεινε την αύξηση του κυκλοφοριακού φόρτου ορισμένες ώρες και σε συνδυασμό με την έλλειψη χώρων στάθμευσης προκαλεί σοβαρά προβλήματα κινητικότητας στο κέντρο της πόλης. Η κατασκευή του οδικού άξονα της καθέτου της Εγνατίας που κατασκευάστηκε περιφερειακά της πόλης και λειτουργεί και σαν δακτύλιος εκτόνωσε την υπερτοπική κίνηση και η κατάσταση στο κέντρο της πόλης βελτιώθηκε τα τελευταία χρόνια.

Αστικό πράσινο

Οι ανοικτοί υπαίθριοι χώροι που καταγράφονται στην πόλη και των οποίων η θέση στο σχέδιο της πόλης απεικονίζεται στο *Χάρτη πρασίνου και χρήσεων (ΧΑΡΤΗΣ Ι.3)* του είναι:

- Η κεντρική πλατεία Δασίου
- Οι περίβολοι των τεσσάρων Ιερών ναών
- Οι αυλές των επτά δημοτικών σχολείων, των τριών γυμνασίων και δύο λυκείων
- Οι περίβολοι των δύο στρατοπέδων που βρίσκονται μέσα στην πόλη
- Το αθλητικό στάδιο και οι εξωτερικοί χώροι των δύο κλειστών αθλητικών κέντρων
- Οι χώροι των πέντε νεκροταφείων
- Ο πεζόδρομος της οδού Αποστολάκη
- Οι δρόμοι της πόλης (Κοσμάκη Π., Λουκόπουλος Δ. 2002)

ΧΑΡΤΗΣ Ι.3.

Από την προηγούμενη παράθεση φαίνεται η ένδεια σε δημόσιο υπαίθριο χώρο, που είναι ενοχλητική στο κέντρο καθώς μετακινούμενοι σταδιακά προς αυτό εξαφανίζονται οι ιδιωτικές αυλές. Επίσης, μέσα στο πολεοδομικό συγκρότημα υπάρχουν και δύο στρατόπεδα, το ένα έχει ήδη απομακρυνθεί. Εάν οι χώροι τους αποδοθούν για την δημιουργία δημόσιου

υπαίθριου χώρου και χώρων πρασίνου δημιουργούν ελπίδες για την βελτίωση της συμμετοχής του πρασίνου στον αστικό ιστό της Νέας Ορεστιάδας (ΧΑΡΤΗΣ Ι.3).

Επιπλέον, οι λίγοι χώροι πρασίνου που παρουσιάζονται παρακάτω αποτελούν οι περισσότεροι εναπομείναντα, μικρού μεγέθους τμήματα, των πλατειών από τον αρχικό σχεδιασμό του πολεοδομικού συγκροτήματος από τον μηχανικό Μαγκλή (βλέπε ΧΑΡΤΗΣ Ι.1), κατά σύμβαση τα αποκαλούμε πάρκα καθώς φέρουν στοιχειώδη βλάστηση (ΧΑΡΤΗΣ Ι.4).

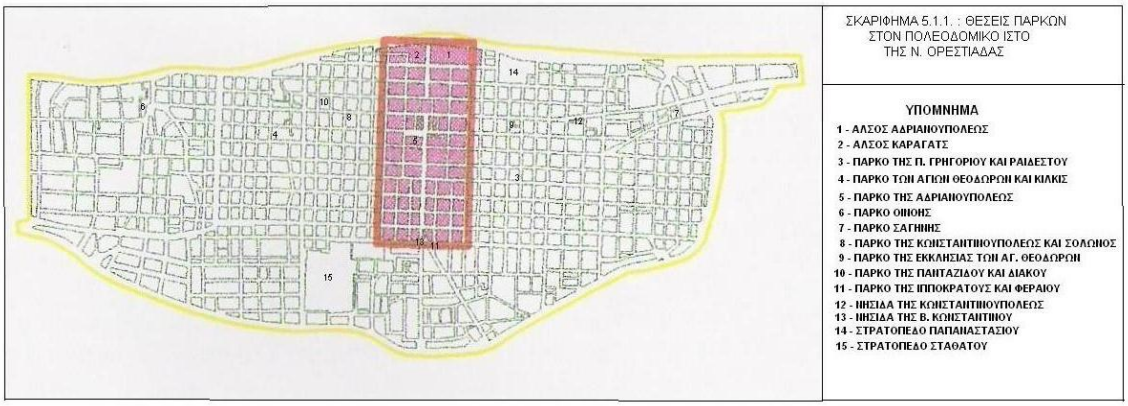

ΧΑΡΤΗΣ Ι.4. ΘΕΣΕΙΣ ΠΑΡΚΩΝ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ.

- Το άλση Αδριανουπόλεως και Καραγάτς
- Το πάρκο στη Πατριάρχου Γρηγορίου και Ραιδεστού
- Το πάρκο στην Αγ. Θεοδώρων και Κιλκίς
- Το πάρκο στην Ανδριανουπόλεως
- Το πάρκο της Οινόης
- Το πάρκο της Σαγήνης
- Το πάρκο στην Κωνσταντινουπόλεως και Σόλωνος
- Το πάρκο της εκκλησίας των Αγ. Θεοδώρων
- Το πάρκο της Αθ. Πανταζίδου και Αθ. Διάκου
- Το παρκάκι στην Ιπποκράτους και Ρήγα Φεραίου
- Η νησίδα στην οδό Κωνσταντινουπόλεως
- Η νησίδα στην λεωφόρο Β. Κωνσταντίνου
- Οι υφιστάμενες δενδροστοιχίες κατά μήκος των δρόμων

Υφιστάμενοι χώροι πρασίνου

Οι χώροι πρασίνου της πόλης, όπως αναφέρθηκε είναι ελάχιστοι και αποτελούν υπόλοιπα του αρχικού πολεοδομικού σχεδιασμού, εκτός από τα δύο νέα πάρκα που δημιουργήθηκαν πρόσφατα, τα οποία έχουν περιφερειακό χαρακτήρα μακριά από το αστικό της κέντρο.

Παρακάτω θα αναφέρουμε την αξιολόγηση αυτών των χώρων πρασίνου και συνοπτικά τα συμπεράσματα αυτής της καταγραφής έχουν ως εξής :

1. **Τα άλση Αδριανουπόλεως και Καραγάτς** αποτελούν εξέλιξη του αρχικού ενιαίου πευκώνα από Pinus brutia που προέκυψε από αναδασώσεις της Δασικής Υπηρεσίας μεταπολεμικά.
2. **Το πάρκο στη Πατριάρχου Γρηγορίου και Ραιδεστού** αποτελεί εναπομείναν τμήμα της πλατείας Ανεξαρτησίας του αρχικού σχεδιασμού της πόλης και περιλαμβάνει τα

δενδρώδη είδη Cupressus arizonica, Platanus orientalis, Albizia julibrissin, Aesculus hippocastanum, Acer negundo, Catalpa bignonioides.

3. **Το παρκάκι στην Αγ. Θεοδώρων και Κιλκίς** αποτελεί χώρο παιχνιδιού και περιλαμβάνει τα δενδρώδη είδη Tilia Cordata, Platanus orientalis, Cedrus sp., Thuja sp.. Acer negundo, Magnolia grandiflora.
4. **Το παρκάκι στην Αδριανουπόλεως** είναι ένα χώρος πρασίνου διαμορφωμένος στο μέσο οικοδομικών τετραγώνων στο εμπορικό κέντρο της πόλης και περιλαμβάνει τα δενδρώδη είδη Salix sp., Catalpa bignonioides, Platanus orientalis, Acer negundo.
5. **Το παρκάκι στην Ιπποκράτους και Ανδρούτσου** είναι μια νησίδα που περιλαμβάνει τα δενδρώδη είδη Fraxinus sp, Catalpa bignonioides, Acer negundo, Cupressus arizonica, Cercis siliquastrum, Acer tataricum.
6. **Το πάρκο της Οινόης** είναι ένα νεοσύστατο συνοικιακό πάρκο που περιλαμβάνει τα δενδρώδη είδη Platanus orientalis, Thuja sp.
7. **Το πάρκο στην Κωνσταντινουπόλεως και Σόλωνος** αποτελεί μέρος της αρχικής πλατείας της 12^{ης} Αυγούστου όπως εξελίχθηκε και περιλαμβάνει τα δενδρώδη είδη Larix sp., Platanus orientalis, Thuja sp., Magnolia grandiflora, Fraxinus sp. Cupressus arizonica, Salix sp., Acer negundo.
8. **Το πάρκο στην Αθ. Πανταζίδου και Αθ. Διάκου** που περιλαμβάνει τα δενδρώδη είδη Platanus orientalis, Thuja sp., Acer negundo, Cercis siliquastrum, Cedrus sp., Syringa vulgaris.
9. **Το πάρκο της εκκλησίας των Αγ. Θεοδώρων** που έχει προκύψει από τον σχεδιασμό της πλατείας των Αγίων Θεοδώρων και περιλαμβάνει τα δενδρώδη είδη Platanus orientalis, Thuja sp., Cupressus arizonica, Syringa vulgaris, Sambucus nigra.
10. **Το πάρκο της Σαγήνης** είναι ένα νεοσύστατο συνοικιακό πάρκο που περιλαμβάνει τα δενδρώδη είδη Platanus orientalis, Tilia cordata.

Αξιολόγηση - προβλήματα

Αξιολόγηση του αστικού πρασίνου

Η πόλη της Νέας Ορεστιάδας είναι μία πόλη μικρού μεγέθους που ασκεί το ρόλο αστικού περιφερειακού κέντρου στην ευρύτερη περιοχή της. Η πόλη σαν οικοσύστημα έχει διαμορφωθεί γραμμικά κατά μήκος του κεντρικού οδικού άξονα και παρουσιάζει μεγάλη εισροή πόρων, όπως ενέργεια, πρώτες ύλες και περιαστική γη, ενώ δεν έχει κάνει σοβαρά βήματα για τον περιορισμό και την επεξεργασία των αποβλήτων της. Το γεγονός αυτό υφίσταται παρ' όλο που το μέγεθος της είναι μικρό και είναι αναπτυσσόμενη, οπότε υπάρχει ακόμη η δυνατότητα να γίνει ο κατάλληλος σχεδιασμός που θα περιόριζε κάποιες επιβαρύνσεις του αστικού και του περιαστικού περιβάλλοντος. Όμως αυτό βασικά εξαρτάται από την κοινωνική και περιβαλλοντική παιδεία και αντίληψη των κατοίκων και των εκλεγμένων τους, τοπικών αρχόντων, να εφαρμοστούν πολιτικές προς αυτή την κατεύθυνση.

Από την καταγραφή του πρασίνου προέκυψε ότι έχει πολύ μικρά ποσοστά συμμετοχής πρασίνου στον αστικό ιστό καθώς μόνο ένα ποσοστό 1,6% της επιφάνειας της καλύπτεται από πράσινο (ΧΑΡΤΗΣ Ι.3). Επίσης, για κάθε κάτοικο αντιστοιχούν σε 4,17 τ.μ. δημόσιου πρασίνου, όταν σύμφωνα με τον Ματζίρη (1999) το ποσοστό αυτό κατά μέσο όρο στις ελληνικές πόλεις είναι 3,12 τ.μ. Επομένως, η πόλη της Νέας Ορεστιάδας βρίσκεται σε παρόμοια θέση με πολλές άλλες πόλεις της χώρας περισσότερο αστικοποιημένες και μεγαλύτερη ιστορική διαδρομή. Τα ποσοστά αυτά απέχουν πολύ από τα κατώτερα ποσοστά πρασίνου που δίνει ο Ντάφης (2001) και είναι 15-20 τ.μ. ανά κάτοικο, ώστε να κρίνεται αυτό το πράσινο επαρκές για υγιεινή και ευχάριστη διαβίωση. Η κατάσταση δεν είναι ανυπόφορη, λόγω των ιδιωτικών κήπων οι οποίοι όμως σταδιακά μειώνονται καθώς ο ιστός πυκνώνει και αστικοποιείται και το μέλλον δεν διαφαίνεται ενθαρρυντικό.

Τα προηγούμενα συμπεράσματα δεν ξαφνιάζουν όποιον ζει στην πόλη, καθώς διαπιστώνει καθημερινά ότι λείπει ο ελεύθερος δημόσιος χώρος. Τα παιδιά παίζουν στην κεντρική

πλατεία ή στο άλσος Αδριανουπόλεως και στις ελάχιστες νησίδες πρασίνου ή υπαίθριων χώρων που έχουν υπάρχουν εφόσον λείπουν οι μεγάλοι ανοικτοί χώροι και οι οργανωμένες παιδικές χαρές. Επιπλέον, οι συναυλίες και οι κάθε λογής εκδηλώσεις πραγματοποιούνται στους ίδιους χώρους, το ίδιο και οι υπαίθριες εκθέσεις και οι λοιπές κοινωνικές και πολιτικές εκδηλώσεις, λείπει επομένως ο κοινωνικός εξοπλισμός που προσφέρεται για την διοργάνωση εκδηλώσεων και για την αναψυχή (Αραβαντινός 1999). Όλα αυτά προς το παρόν φαίνεται ότι λειτουργούν αρμονικά όσο η ζήτηση για αναψυχή παραμένει σε μικρή κλίμακα και η μίξη των χρήσεων ελεγχόμενη.

Τα δυο άλση Αδριανουπόλεως και Καραγάτς αποτελούν το σοβαρότερο πνεύμονα πρασίνου στο κέντρο της πόλης και ιδρύθηκαν από αναδασώσεις τραχείας πεύκης μεταπολεμικά. Η κατάσταση των δύο αλσών είναι απογοητευτική γιατί δεν έχουν γίνει οι απαραίτητοι χειρισμοί – διαχειριστικές ενέργειες για την συντήρηση και την αναβάθμιση των δύο αλσυλίων. Αντίθετα, αυτά έχουν καταπατηθεί από διάφορα έργα που κατασκευάστηκαν στον ίδιο περιορισμένο χώρο για αναψυχή όπως αναψυκτήριο, ανοικτό θέατρο, γήπεδο τέννις και άλλες κατασκευές κοινωνικού εξοπλισμού ακριβώς γιατί όπως έχουμε επισημάνει δεν υπάρχουν άλλοι χώροι για να επιτελέσουν λειτουργίες, όπως το καθημερινό παιχνίδι των παιδιών, εκθέσεις, εκδηλώσεις, συναυλίες κ.ά. Το αποτέλεσμα όμως είναι ότι μείωσαν την παρουσία του φυσικού πρασίνου και το μετέτρεψαν σε ανθρωπογενές πάρκο. Ο χώρος είναι μικρός για τις ανάγκες μιας ολόκληρης πόλης, αφού δέχεται μεγάλο αριθμό επισκεπτών με αποτέλεσμα το φυσικό οικοσύστημα να βρίσκεται καθημερινά κάτω από μεγάλη καταπόνηση πέρα από τα όρια της αντοχής του, η κατάληξη είναι η σταδιακή οικολογική και αισθητική υποβάθμιση τους. Συμπερασματικά, η κατάσταση του οικοσυστήματος των δύο αλσυλλίων απέχει από την κατάσταση ενός υγιούς φυσικού άλσους.

Όλα αυτά συνηγορούν στην άποψη ότι τις επόμενες δεκαετίες και όσο ο πληθυσμός της περιφέρειας συγκεντρώνεται στην πόλη θα είναι περισσότερο επιτακτική η συντήρηση και η επαύξηση του πρασίνου και της φυτικής βιομάζας όπως και η οργάνωση νέων χώρων αναψυχής. Από την καταγραφή του πρασίνου η κατάσταση διαφαίνεται απογοητευτική ιδιαίτερα στο κέντρο Ορεστιάδας, καθώς δεν υπάρχει άμεσα η δυνατότητα σημαντικής αύξησης των χώρων πρασίνου αφού δεν υπάρχουν αδόμητοι χώροι. Θα πρέπει στο μέλλον αυτό να αποτελέσει βασική προτεραιότητα της δημοτικής αρχής, γιατί είναι ένα σοβαρό πρόβλημα που χρειάζεται σχεδιασμό και προγραμματισμό ώστε να διαφανούν μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα αποτελέσματα προς την σωστή κατεύθυνση.

Συνοψίζοντας, τα προβλήματα που καταγράφονται με ιδιαίτερη ένταση στο πολεοδομικό συγκρότημα της Νέας Ορεστιάδας αναφέρονται παρακάτω:

- Η τάση για ανάπτυξη σε ύψος του κεντρικού τομέα της πόλης με παράλληλη μείωση των ελεύθερων χώρων, η οποία επιτείνεται από τη μεγάλη πίεση για εξεύρεση ενοικιαζόμενων σπιτιών και της θεαματικής αύξησης της τιμής της οικιστικής γης και της κατοικίας.
- Η άναρχη και απρογραμμάτιστη επέκταση της δόμησης γραμμικά κατά μήκος των δύο κάθετων αξόνων που διασχίζουν την πόλη και του νέου περιφερειακού οδικού άξονα δημιουργεί πρωτίστως προβλήματα υποδομών και τεχνικών έργων και δευτερευόντως σοβαρές ελλείψεις σε κοινωνικό εξοπλισμό.
- Η ανεξέλεγκτη ρύπανση από βιοτεχνικές και άλλες παραγωγικές δραστηριότητες, η οποία προς το παρόν διατηρείται χαμηλή λόγω του μειωμένου ενδιαφέροντος για επενδύσεις σε τόσο μεγάλη απόσταση από την Πρωτεύουσα, θα μπορούσε να αυξηθεί ανησυχητικά μελλοντικά και να επιβαρύνει το αστικό οικοσύστημα που στερείται μέτρων πρόληψης. Επίσης, η απουσία Χώρου Υγειονομικής Ταφής των απορριμμάτων και η υστέρηση στη πλήρη λειτουργία του Βιολογικού Σταθμού επεξεργασίας των λυμάτων υποβαθμίζουν το φυσικό περιβάλλον του δήμου.
- Η έλλειψη ανοικτών χώρων, χώρων πρασίνου και γενικότερα κοινωνικού εξοπλισμού που συνδέεται με το πράσινο και την αναψυχή είναι ένα μείζον θέμα για την πόλη που πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα.

- Η διαρκής πίεση για κατάληψη πολύτιμης αγροτικής γης για οικιστικούς και βιομηχανικούς και βιοτεχνικούς σκοπούς οδηγεί στη συρρίκνωση των φυσικών οικοσυστημάτων. Το αποτέλεσμα είναι η όχληση της άγριας ζωής – ιδιαιτέρως της ορνιθοπανίδας – που φωλιάζει στα ρέματα και τους υγροτόπους της ευρύτερης περιοχής της πόλης.
- Η ιδιωτική ιδιοκτησία μέσα στον πολεοδομικό συγκρότημα υπερέχει, ενώ οι δημόσιες εκτάσεις και οι κοινόχρηστοι χώροι ελαχιστοποιούνται συνεχώς, καθώς δέχονται συνεχή πίεση από την ιδιωτική πρωτοβουλία.
- Η έλλειψη χώρων στάθμευσης αποτελεί την κύρια πηγή προβλημάτων για την κυκλοφορία στο κέντρο της πόλης, ιδιαιτέρως τις ώρες αιχμής.
- Είναι εμφανείς οι μεγάλες ελλείψεις σε υποδομές, όπως χώροι άθλησης, παιδικές χαρές, θέατρα, και γενικότερα σε χώρους κοινωφελείς και κοινόχρηστους.
- Η μειωμένη περιβαλλοντική ευαισθησία αποτελεί ένα σημαντικό έλλειμμα παιδείας και πολιτισμού της τοπικής κοινωνίας.

Συζήτηση - προτάσεις

Από την καταγραφή και την αξιολόγηση της κατάστασης του πολεοδομικού ιστού και του πρασίνου στην Νέας Ορεστιάδας, διαφάνηκε ότι πρόκειται για μια πόλη που δομήθηκε με θετικές προοπτικές.

Η Ορεστιάδα έχει μία δυναμική που βαίνει αναπτυσσόμενη πολεοδομικά τις τελευταίες δεκαετίες αλλά με χαμηλά ποσοστά συμμετοχής πρασίνου στον αστικό ιστό. Επιπλέον η συνεχής πύκνωση και ύψωση του πολεοδομικού ιστού είναι ανησυχητική, καθώς οδηγεί την πόλη στον μονόδρομο που ακολούθησαν νωρίτερα άλλες μεγάλες πόλεις της χώρας με τα γνωστά αποτελέσματα, του ασφυκτικά πυκνοδομημένου ιστού χωρίς επαρκή συμμετοχή πρασίνου και γενικότερα ανοιχτού κοινόχρηστου χώρου.

Εάν συνεχιστεί η ίδια πορεία είναι αναπόφευκτο να δημιουργηθούν σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα, είτε αφορούν την ηχορύπανση και την αύξηση της πυκνότητας κτιριοδομικής και πληθυσμιακής, είτε ρύπανση της ατμόσφαιρας από τα αυτοκίνητα και τις κεντρικές θερμάνσεις των νοικοκυριών, είτε ακόμη από το έλλειμμα που υπάρχει στην χώρα μας στις περιβαλλοντικές πολιτικές διαχείρισης των συνεχώς αυξανόμενων σε όγκο απορριμμάτων και της ανακύκλωσής τους. Καθώς, οι πόλεις γιγαντώνονται με την εισροή πληθυσμού παύουν φυσικά να λειτουργούν σαν ένα κυκλικό αυτάρκες οικοσύστημα, όπως στα πρώτα στάδια ανάπτυξης ενός οικισμού αλλά βαθμιαία επιβαρύνουν την γύρω ύπαιθρο και το περιβάλλον και επεκτείνονται σε όλο και μεγαλύτερη έκταση. Αυτό συμβαίνει και στην περίπτωση της πόλης της Νέας Ορεστιάδας και είναι αποθαρρυντικό για το μέλλον των επερχόμενων γενεών καθώς η κατάσταση αντιστρέφεται δύσκολα.

Τις τελευταίες δεκαετίες γίνονται κάποιες προσπάθειες για την βελτίωση της κατάστασης του πολεοδομικού συγκροτήματος που είναι ανάγκη να ενταθούν ώστε να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με προσπάθειες να αυξηθεί η παρουσία της βλάστησης μέσα στην πόλη με την δημιουργία πάρκων, κήπων και δενδροστοιχιών που ταυτόχρονα θα αναβαθμίσουν αισθητικά το αστικό τοπίο.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται προσπάθειες βελτίωσης της κατάστασης αυτής με πραγματοποίηση μαζικών φυτεύσεων. Η επιτυχία τους όμως δεν είναι πάντα εξασφαλισμένη καθώς η επιλογή των ειδών συχνά εξαρτάται σε προσωπικές εκτιμήσεις υπαλλήλων, σε προτάσεις φυτωριούχων και γενικότερα στην τυχαία επιλογή του φυτευτικού υλικού. Επίσης, όπως αναφέρουν ο Ντάφης (2001) και ο Russ (2002) το περιβάλλον και οι συνθήκες ανάπτυξης των δένδρων στις πόλεις είναι αντίξοες και γι' αυτό η φύτευση αρχικά και οι περιποιητικές φροντίδες πρέπει να συντείνουν στη δημιουργία επαρκούς και υγιούς χώρου ανάπτυξης. Η επιτυχία των φυτεύσεων στο αστικό περιβάλλον που είναι τραχύ και ξηρό εξαρτάται από την σωστή φύτευση από έμπειρους εργάτες υπό την εποπτεία ειδικών επιστημόνων. Προτείνεται σε κάθε περίπτωση τα ντόπια είδη να έχουν προτεραιότητα επειδή είναι ήδη προσαρμοσμένα στις εδαφικές, κλιματικές και φυσικογεωγραφικές συνθήκες της

περιοχής. Η προσπάθεια έγκειται στην αποφυγή όσο αυτό επιτρέπεται της χρήσης ξενικών ειδών καθώς δεν είναι εξακριβωμένη η επιτυχία της εγκατάστασης τους σε διαφορετικό περιβάλλον από εκείνο που προέρχονται ώστε να δώσουν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Έχοντας προηγηθεί η σωστή επιλογή ειδών ακολούθως πρέπει να γίνει και σωστή επιλογή φυτευτικού υλικού. Τα δενδρύλλια που πρόκειται να φυτευτούν να έχουν καλή υγεία και επιθυμητό ύψος, για να δημιουργήσουν καλής ποιότητας δένδρα. Για τη σωστή ανάπτυξη των ειδών απαιτούνται ιδιαίτερες καλλιεργητικές φροντίδες και περιποιήσεις όπως ξεβοτάνισμα και κλαδεύσεις, που είναι επιθυμητό να διενεργούνται τακτικά από ειδικευμένο προσωπικό ώστε το αποτέλεσμα να είναι ικανοποιητικό για το τοπίο της πόλης.

Προτάσεις λοιπόν (Ραντζούδη 2004, Georgi & Dimitriou, 2010, Μήλιος κ.ά. 2005), για τη βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης στο αστικό κέντρο της Νέας Ορεστιάδας περιλαμβάνουν:

1. Η μακροπρόθεσμη πρόβλεψη για θέσεις στάθμευσης στο αστικό κέντρο της πόλης είναι επιβεβλημένη. Το αποτέλεσμα τέτοιων παρεμβάσεων θα αποδώσει την πόλη και τους δρόμους της στους κατοίκους, ενώ τα αυτοκίνητα θα συνυπάρχουν με τους πεζούς και δεν θα κυριαρχούν.
2. Η επιδίωξη της λειτουργίας του δευτέρου βαθμού του βιολογικού σταθμού, ώστε να περιοριστεί περαιτέρω η ρύπανση των ρεμάτων γύρω από την πόλη.
3. Η αποκέντρωση της πόλης με την μεταφορά υπηρεσιών και δραστηριοτήτων πέραν του στενού αστικού κέντρου της πόλης, σταδιακά θα αποσυμφορήσει από την κίνηση και τον συνωστισμό τις ώρες αιχμής και θα μεταφέρει την δραστηριότητα σε άλλα σημεία της πόλης. Τέτοια βήματα αποκέντρωσης έχουν γίνει με την μεταφορά της εφορίας και του ΙΚΑ προς τα έξω.
4. Η ενίσχυση των δρομολογίων της αστικής συγκοινωνίας είναι απαραίτητη ώστε να εξυπηρετούνται οι μεγαλύτεροι και οι νεότεροι σε ηλικία πολίτες που δεν διαθέτουν ιδιωτικά μέσα μετακίνησης αλλά και το σύνολο του πληθυσμού να στραφεί σε αυτό τον τρόπο μετακίνησης, ώστε μελλοντικά να μειωθεί η ατμοσφαιρική ρύπανση.
5. Η δημιουργία και η συντήρηση των δενδροστοιχιών στις λεωφόρους και τους δρόμους της πόλης με ικανοποιητικό μέγεθος, ώστε η συμμετοχή τους να βελτιώσει αισθητά το μικροκλίμα της πόλης.
6. Η εξασφάλιση μεγάλων ανοικτών χώρων για χρήση από τους πολίτες είτε ως πλατείες, είτε ως πάρκα και άλση και η χρήση του πρασίνου, ώστε να είναι οι χώροι αυτοί φιλικοί αυξάνοντας μακροπρόθεσμα την παραμονή των πολιτών στον εξωτερικό χώρο και βελτιώνοντας την ποιότητα ζωής τους μακροπρόθεσμα.
7. Η δημιουργία μικρών ανοικτών χώρων ομοιόμορφα σε όλη την έκταση της πόλης με την μορφή παιδικών χαρών, χώρων άθλησης και αλλά και όλων των μορφών κοινωνικού εξοπλισμού.

Βιβλιογραφία

ΙΙ. Ελληνόγλωσση

Αραβαντινός, Α. (1999). Χρήσεις γης – Χωροταξική και Πολεοδομική Οργάνωση- Τα επίπεδα σχεδιασμού. Σε: Βλαστός, Θ., Εμμανουήλ, Δ., Μαρίνος – Κουρής, Δ., Μέμος, Κ., Σκίκος, Γ., Σμπόνιας, Κ., Τσούτσος, Θ. (Επιμ) Εισαγωγή στο Φυσικό και Ανθρωπογενές Περιβάλλον (Τόμος Β1). Πάτρα: Ε.Α.Π., σελ. 126-128.

Βλαστός, Θ. (1999). Συγκοινωνιακά δίκτυα – Γεωγραφία των υπεραστικών και ατικών δικτύν. Σε: Αραβαντινός, Α., Εμμανουήλ, Δ., Μαρίνος – Κουρής, Δ., Μέμος, Κ., Σκίκος, Γ., Σμπόνιας, Κ., Τσούτσος, Θ. (Επιμ) Εισαγωγή στο Φυσικό και Ανθρωπογενές Περιβάλλον (Τόμος Β1). Πάτρα: Ε.Α.Π., σελ. 164-166.

Κοσμάκη, Π., Λουκόπουλος, Δ. (2002). Περιβαλλοντικός σχεδιασμός υπαίθριων χώρων στην πόλη. Σε: Στρουσοπούλου Ε. (Επιμ) Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός Πόλεων και Ανοικτών Χώρων. Πάτρα: Ε.Α.Π., σελ. 60-62.

Μήλιος, Η., Καραλή, Δ., Βονικοπούλου, Χ. (2005). Αξιολόγηση των δενδροστοιχιών στο αστικό συγκρότημα του Βόλου. 12^{ο} Πανελλήνιο Δασολογικό Συνέδριο. Δράμα, Τόμος 2, σελ. 115-125.

Ματζίρης, Ε. (1999). Ποσοτική και ποσοστιαία συσχέτιση χώρων πρασίνου και δομημένου περιβάλλοντος. Θεσσαλονίκη. 27 Νοεμβρίου 1999, σελ 48-49.

Ντάφης, Σ. (2001). Δασοκομία Πόλεων. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Art of Text.

Ραντζούδη, Ε. (2004). Η Συμβολή του Πρασίνου κατά Μήκος Οδικών Αξόνων στη Βελτίωση του Περιβάλλοντος του Αστικού Ιστού Λαμβάνοντας Υπόψη Βιοκλιματικά και Αισθητικά Κριτήρια (Μελέτη Περίπτωσης Αστικού Ιστού Νέας Ορεστιάδας). Μεταπτυχιακή Διατριβή. Ε.Α.Π.

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Αθήνα: Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Ορεστιάδας.

Τσονίδης, Τ. (1989). Νέα Ορεστιάς-Μια Ματιά για να την Γνωρίσουμε. Ορεστιάδα: Δήμος Ορεστιάδας.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Georgi, J.N., Dimitriou, D. (2010). The Contribution of urban green spaces to the improvement of environment in cities: Case study of Chania, Greece. Building and Environment. Vol. 45, No. 6, pp. 1401-1414.

Moughtin, C. (2003). Urban Design : Street and Square. Oxford: Elsevier.

Russ, Th. (2002). Site Planning and Design Handbook. New York: McGraw-Hill.

ΔΑΣΗ – ΔΑΣΟΠΟΝΙΑ

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 389-395

ΔΑΣΗ ΚΑΙ ΔΑΣΟΠΟΝΙΑ ΣΤΟ ΒΟΡΕΙΟ ΕΒΡΟ

Δέσποινα Αμανατίδου, Ταση Κιτσικούδη, Κωνσταντίνος Κοσπαντσίδης, Δημήτριος Μητρούδης, Αναστάσιος Πετρέσης και Χρυσή Τσίτσιου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα δάση της ευρύτερης περιοχής του Βόρειου Έβρου παρουσιάζονται συνοπτικά ως προς το φυσικό περιβάλλον, στοιχεία παραγωγής και τη μέχρι σήμερα διαχείρισή τους. Πέρα από τις παραγωγικές λειτουργίες και τη σημασία τους για την τοπική και εθνική οικονομία, ιδιαίτερης σημασίας είναι οι προστατευτικές λειτουργίες των δασικών οικοσυστημάτων, όπως η συμβολή τους στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, του υδρολογικού κύκλου, στην προστασία των εδαφών από τη διάβρωση, καθώς και οι υπηρεσίες αναψυχής.

Το Δασαρχείο Διδυμοτείχου, αρμοδιότητα του οποίου είναι η προστασία και διαχείριση των δασικών οικοσυστημάτων του Βόρειου Έβρου, διαχειρίζεται διαχρονικά τις εκτάσεις αυτές με βάση την αρχή της αειφορίας των καρπώσεων και την εφαρμογή της Δασοπονίας πολλαπλών σκοπών.

Η παραγωγή δασικών προϊόντων όπως καυσόξυλων και η διάθεση αυτών με μειωμένο τίμημα στους δασόβιους και παραδασόβιους πληθυσμούς της περιοχής, καθώς και βιομηχανικής ξυλείας για τον εφοδιασμό της τοπικής ξυλοβιομηχανίας, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση έργων προστασίας και ανάπτυξης των δασών, η συνεργασία με τοπικούς φορείς σε δράσεις οικοτουρισμού και δασικής αναψυχής και η υποστήριξη της τοπικής οικονομίας μέσω της υλοποίησης ευρωπαϊκών προγραμμάτων, αποτελούν ορισμένες από τις δράσεις της Δασικής Υπηρεσίας.

Λέξεις κλειδιά: *Δασικά οικοσυστήματα, προστατευόμενες περιοχές, προστασία, διαχείριση, Δασική Υπηρεσία*

Εισαγωγή

Το Δασαρχείο Διδυμοτείχου υπάγεται διοικητικά στην Αποκεντρωμένη Διοίκηση Μακεδονίας – Θράκης και δραστηριοποιείται σε μια έκταση 2.033.000 στρεμμάτων στο βόρειο τμήμα της Περιφερειακής Ενότητας Έβρου.

Στην περιοχή υπάρχουν δύο διαχειριζόμενα δημόσια δασικά συμπλέγματα («Τριγώνου» Ορεστιάδας και «Κυριακής - Δερείου»), δημόσιοι λευκώνες και δύο κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών (Καταφύγια Άγριας Ζωής και Ζώνες Ειδικής Προστασίας του Δικτύου Φύση 2000).

Δάση - Δασικά Οικοσυστήματα

Η περιοχή του Βορείου Έβρου έχει πεδινό – ημιορεινό χαρακτήρα, με χαμηλές ορεινές εξάρσεις που αποτελούν τις ανατολικές απολήξεις της οροσειράς της Ροδόπης. Το υπερθαλάσσιο ύψος κυμαίνεται από 15 μ. στον ποταμό Έβρο μέχρι 1.026 μ. στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα με την Περιφερειακή Ενότητα Ροδόπης. Οι επικρατούσες κλίσεις του εδάφους είναι γενικά ήπιες. Το μητρικό πέτρωμα αν και ποικίλο, συντίθεται κυρίως από τριτογενείς αποθέσεις, σχιστόλιθους και γνεύσιους, ενώ οι εδαφικές συνθήκες θεωρούνται γενικά ευνοϊκές για την ανάπτυξη δασών.

Το κλίμα χαρακτηρίζεται ως μεσογειακό, με ξηροθερμική περίοδο από Ιούνιο έως Σεπτέμβριο, με μέτριες βροχοπτώσεις που πέφτουν κυρίως την περίοδο Οκτωβρίου – Μαρτίου και ετήσιο ύψος βροχής 380 mm στα πεδινά που αυξάνεται με το υψόμετρο.

Ως προς τη φυσική βλάστηση, μεγάλο τμήμα της περιοχής εντάσσεται στην παραμεσογειακή ζώνη βλάστησης (*Quercetalia pubescentis*) και συγκεκριμένα στην υποζώνη των ξηρόφιλων φυλλοβόλων δρυοδασών (*Quercion confertae*). Μικρή έκταση στα μεγαλύτερα υψόμετρα ανήκει στη ζώνη των δασών της οξυάς (υποζώνη *Fagion moesiacae - Fagetalia*).

Δημόσιο δασικό σύμπλεγμα «Τριγώνου» Ορεστιάδας

Το δημόσιο δασικό σύμπλεγμα «Τριγώνου» Ορεστιάδας εντοπίζεται στο ΒΔ τμήμα της Περιφερειακής Ενότητας Έβρου και είναι συνολικής έκτασης 10.200 Ηα. Ανήκει στην κατηγορία των δρυοδασών και συγκροτείται από συστάδες πλατυφύλλου δρυός (*Quercus frainetto*), όπου απαντώνται επίσης η χνοώδης (*Q.pubescens*) και η ευθύφλοιος δρυς (*Q.cerris*) στη χαμηλότερη ζώνη και η απόδισκος δρυς (*Q.petraea*) στην υψηλότερη. Άλλα αυτοφυή δασικά είδη είναι ο ανατολικός γαύρος (*Carpinus oreintalis*), ο φράξος (*Fraxinus ornus*), είδη σφενδάμου (*Acer sp.*), η άρκευθος (*Juniperus oxycedrus*), η κρανιά (*Cornus mas*). Κατά μήκος των ρεμάτων εμφανίζεται υδροχαρής βλάστηση με συχνότερα είδη τον πλάτανο, τη λεύκη και είδη ιτιάς. Σε έκταση 18 εκταρίων υπάρχουν αναδασώσεις μαύρης πεύκης (*Pinus nigra*) που πραγματοποιήθηκαν από τη Δασική Υπηρεσία κατά την δεκαετία του 1980. Οι δασοσκεπείς εκτάσεις καταλαμβάνουν το 70% του δασικού συμπλέγματος, ενώ οι υπόλοιπες κατανέμονται σε μερικώς δασοσκεπείς, αγροτικές και γυμνές εκτάσεις.

Η δασοπονική διαχείριση του δάσους άρχισε το 1928 με τη σύνταξη της πρώτης διαχειριστικής μελέτης. Το δάσος διαιρείται σε 16 δασικά τμήματα και 125 συστάδες. Οι υλοτομίες μέχρι το 1978 ήταν αποψιλωτικές με παρακρατήματα. Από το 1978 και μετά η διαχείριση του δάσους γίνεται με βασικό σκοπό την αναγωγή του από πρεμνοφυές σε σπερμοφυές.

Σύμφωνα με την ισχύουσα διαχειριστική μελέτη του δασικού συμπλέγματος (περιόδου 2008-2017), το ξυλαπόθεμα εκτιμάται σε 323.000 κ.μ. ή 45 κ.μ./ Ηα. Το λήμμα 10ετίας καθορίστηκε σε 25.000 κ.μ. και προορίζεται για την παραγωγή καυσοξύλων. Οι υλοτομίες είναι κυρίως καλλιεργητικές – εξυγιαντικές, με αφαίρεση 10% του ξυλώδους κεφαλαίου και διενεργούνται κυρίως στην κατώτερη κλάση διαμέτρου. Αποβλέπουν στη συντηρητική αραίωση των κορμιδίων για την επιτάχυνση της καθ' ύψους αύξησης και τη δημιουργία προϋποθέσεων βελτίωσης του ξυλαποθέματος (Ανθόπουλος κ.ά. 2007).

Δημόσιο δασικό σύμπλεγμα «Κυριακής – Δερείου»

Το δημόσιο δασικό σύμπλεγμα Κυριακής – Δερείου είναι έκτασης 71.165 Ηα και διαιρείται σε 77 τμήματα και 663 συστάδες. Πρόκειται για δρυοδάσος, όπου επικρατούν οι συστάδες πλατυφύλλου δρυός, με συχνή παρουσία της χνοώδους, ευθυφλοίου και απόδισκης δρυός, ενώ σε θέσεις με υψηλό υδροφόρο ορίζοντα εμφανίζεται και η ποδισκοφόρος δρυς (*Quercus robur ssp. pedunculiflora*).

Στα μεγαλύτερα υψόμετρα (>500μ) σε μικρή έκταση (282 Ηα) φύεται η οξυά. Κατά θέσεις υπάρχουν αναδασώσεις κωνοφόρων, κυρίως μαύρης και δασικής πεύκης (*Pinus nigra, P. sylvestris*) που διενεργήθηκαν κατά την περίοδο 1976 μέχρι 1992 και είναι συνολικής έκτασης 978 Ηα.

Η διαχείριση του δάσους άρχισε το 1957. Κύριος διαχειριστικός στόχος είναι η αναγωγή των πρεμνοφυών και διφυών συστάδων δρυός και οξυάς σε σπερμοφυείς. Η καλλιέργεια του δάσους περιλαμβάνει, στις συστάδες δρυός και οξυάς, καλλιεργητικές - εξυγιαντικές υλοτομίες στην κατώτερη κλάση διαμέτρου (10-20cm) και αραιώσεις και αναγεννητικές υλοτομίες στις μεγαλύτερες κλάσεις. Στην πεύκη διενεργούνται αραιώσεις με αφαίρεση 10% του ξυλαποθέματος. Το συνολικό ξυλαπόθεμα υπολογίζεται σε 975.000 κ.μ. Το λήμμα για την τρέχουσα δεκαετία καθορίστηκε σε 71.600 κ.μ. Παράγονται κυρίως καυσόξυλα δρυός και οξυάς και ξυλεία θρυμματισμού πεύκης (Τρομπούκης κ.ά. 2011).

Δημόσιοι λευκώνες

Οι δημόσιοι λευκώνες αποτελούν τεχνητές φυτείες υβριδίων λεύκης (κυρίως Ευρωαμερικανικής), που ιδρύθηκαν κατά μήκος των προστατευτικών αναχωμάτων του ποταμού Έβρου, σε ζώνη πλάτους 12-15μ. Μεγάλο μέρος των φυτεύσεων πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο 1956 έως 1965 (Λαζαρίδης 1961) και οι πιο πρόσφατες την περίοδο 1995-2001 (Τρομπούκης 1994). Ιδρύθηκαν για προστατευτικούς λόγους και κυρίως για τη σταθεροποίηση των αναχωμάτων και τη συγκράτηση των πλημμυρικών υδάτων, έχουν ωστόσο αξιόλογη οικονομική, οικολογική και αισθητική διάσταση. Το ξυλαπόθεμα των δημοσίων λευκώνων είναι αρκετά υψηλό (>50 κ.μ./στρέμμα). Διαχειρίζονται ως φυτείες αποψιλωτικά με περίτροπο χρόνο 20 έτη. Τα προϊόντα που παράγουν είναι κυρίως τεχνική και βιομηχανική ξυλεία.

Προστατευόμενες περιοχές

Οι κύριες κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών στο Βόρειο Έβρο είναι τα Καταφύγια Άγριας Ζωής (Κ.Α.Ζ.) και οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας (Ζ.Ε.Π.). Αποτελούν ειδικές κατηγορίες περιοχών προστασίας οικοτόπων και ειδών. Υπόκεινται σε ειδική διαχείριση για τη διασφάλιση ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησης των οικοτόπων και των ειδών χλωρίδας και πανίδας τους, με ιδιαίτερο καθεστώς αδειοδοτήσεων των επιτρεπόμενων δράσεων, ενώ προστατεύονται από μια σειρά δραστηριοτήτων. Η φύλαξη των περιοχών αυτών αποτελεί αρμοδιότητα της Δασικής Υπηρεσίας.

Στα Κ.Α.Ζ. απαγορεύεται μεταξύ άλλων η θήρα, η συλλογή ειδών άγριας χλωρίδας, η σύλληψη ειδών άγριας πανίδας, οι αμμοληψίες, η καταστροφή φυσικής βλάστησης. Στην περιοχή του Βόρειου Έβρου υπάρχουν τα εξής τέσσερα Κ.Α.Ζ. συνολικής έκτασης 4.364 Ha:

- «Καλός Γυαλός» περιοχής Πλάτης, Άρζου, Ριζίων, Φυλακίου, 400 Ha.
- «Φράγμα Κομάρων» περιοχής Κομάρων, 704 Ha.
- «Βότσης» περιοχής Ασβεστάδων, 1.330 Ha.
- «Πούλια» περιοχής Μικρού Δερείου, 1.930 Ha.

Οι Ζ.Ε.Π. εντάσσονται στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο ΦΥΣΗ 2000. Στην περιοχή απαντώνται τρεις περιοχές Ζ.Ε.Π. συνολικής έκτασης 84.426 Ha:

- «Παραποτάμιο δάσος Βορείου Έβρου και Άρδα» (GR1110008) 25.931,73 Ha.
- «Ορεινός Έβρος – Κοιλάδα Δερείου» (GR1110010) 48.907,50 Ha.
- «Κοιλάδα Ερυθροποτάμου: Ασβεστάδες – Κουφόβουνο – Βρυσικά» (GR1110011) 9.587 Ha.

Οι συγκεκριμένες Ζ.Ε.Π. θεωρούνται σημαντικοί βιότοποι αναπαραγωγής, τροφοληψίας και διαχείμανσης προστατευόμενων ειδών ορνιθοπανίδας της ευρύτερης περιοχής, με χαρακτηριστικά είδη τον μαυρόγυπα, ασπροπάρη, κραυγαετό, μαυροπελαργό και είδη δρυοκολάπτη. Το νομικό πλαίσιο προστασίας (Ν.3937/2011, ΚΥΑ 8353/276/2012) των περιοχών αυτών προβλέπει μέτρα ειδικής προστασίας για την πραγματοποίηση έργων και δραστηριοτήτων και ειδικές ρυθμίσεις π.χ. για τη θήρα, τη δασοπονία, την άσκηση της γεωργίας κ.λπ.

Δασοπονία - Δράσεις του Δασαρχείου Διδυμοτείχου

Η προστασία, ανάπτυξη και αειφορική διαχείριση των δασικών οικοσυστημάτων του Βόρειου Έβρου αποτελούν αρμοδιότητα του Δασαρχείου Διδυμοτείχου.

Με βάση τις αρχές της αειφορίας και της Δασοπονίας πολλαπλών σκοπών, οι κύριοι *στόχοι* της Δασοπονίας στον Βόρειο Έβρο διαμορφώνονται στους εξής:

- Προστασία των δασικών οικοσυστημάτων από κινδύνους πυρκαγιών, λαθροϋλοτομιών, καταπατήσεων και παράνομων γενικά ενεργειών.

- Επιδίωξη της μέγιστης δυνατής παραγωγής σε δασικά προϊόντα με ταυτόχρονη διασφάλιση των προστατευτικών και κοινωφελών λειτουργιών του δάσους.
- Διατήρηση και βελτίωση της παραγωγικότητας του εδάφους.
- Ικανοποίηση των ατομικών αναγκών του δασόβιου και παραδασόβιου πληθυσμού σε καύσιμο και τεχνικό ξύλο και εφοδιασμός της τοπικής αγοράς σε προϊόντα ξύλου.
- Ανάπτυξη του δασικού χώρου με την εκτέλεση δασοτεχνικών έργων, τόσο για τη διευκόλυνση των δασικών εργασιών και της δασοπροστασίας, όσο και για αναψυχικούς και περιβαλλοντικούς λόγους.

Με βάση τα παραπάνω, οι δραστηριότητες του Δασαρχείου Διδυμοτείχου συνοψίζονται στους παρακάτω τομείς.

Διαχείριση Δασών

Τα δημόσια δάση αξιοποιούνται με τους εξής τρόπους:

α) Με αυτεπιστασία από τη Δασική Υπηρεσία σύμφωνα με το άρθρο 137 του Ν.Δ. 86/69. Με τον τρόπο αυτό, το Δημόσιο αναθέτει σε δασικούς συνεταιρισμούς κατ' αποκοπή, την παραγωγή των δασικών προϊόντων και εν συνεχεία διαθέτει τα προϊόντα στο εμπόριο.

β) Με παραχώρηση της εκμετάλλευσης στους δασικούς συνεταιρισμούς σύμφωνα με το Π.Δ.126/86. Με τον τρόπο αυτό οι δασικοί συνεταιρισμοί παράγουν και διαθέτουν τα προϊόντα μόνοι τους, καταβάλλοντας ποσοστά επί των τιμών πώλησης υπέρ του Ειδικού Φορέα Δασών και υπέρ των Ο.Τ.Α.

γ) Με μίσθωση του λήμματος απ' ευθείας στους δασικούς συνεταιρισμούς σύμφωνα με το άρθρο 134 του Ν.Δ. 86/69. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο μισθωτής παράγει και διαθέτει τα προϊόντα μόνος του, καταβάλλοντας μίσθωμα που προσδιορίζεται με βάση τον πίνακα διατίμησης δασικών προϊόντων. Το σύστημα αυτό εκμετάλλευσης εφαρμόζεται συνήθως σε περιπτώσεις έκτακτων καρπώσεων, όπως π.χ. για υλοτομίες μετά από ζημιές όπως ανεμοριψίες-χιονοριψίες, διάνοιξη δασικών δρόμων κ.λπ., καθώς και στους δημόσιους λευκώνες (Καρακώστα 2012, Αγγελάκας κ.ά. 2014).

Το Δασαρχείο Διδυμοτείχου εφαρμόζει και τα τρία παραπάνω συστήματα εκμετάλλευσης ανάλογα με την ετήσια χρηματοδότηση.

Στα δύο δημόσια δασικά συμπλέγματα «Τριγώνου» Ορεστιάδας και «Κυριακής – Δερείου», η δασική εκμετάλλευση γίνεται κυρίως με παραχώρηση των υλοτομικών εργασιών σε δασικούς συνεταιρισμούς σύμφωνα με το Π.Δ. 126/86. Οι δημόσιοι λευκώνες αξιοποιούνται με εκμίσθωση ως έκτακτες καρπώσεις. Τα τελευταία χρόνια το σύστημα της Κ.Ε.Δ. εφαρμόζεται σε πολύ περιορισμένη έκταση, κυρίως σε καλλιεργητικές εργασίες βελτίωσης του δάσους και όχι ετησίως, λόγω της χαμηλής χρηματοδότησης. Οι υλοτομικές εργασίες πραγματοποιούνται από τους εννέα δασικούς συνεταιρισμούς της περιοχής που αριθμούν 130 ενεργά μέλη.

Για το έτος 2014, η συνολική παραγωγή των δασών της περιοχής ανήλθε στα 9.700 κ.μ. ξυλώδους όγκου και παρήχθησαν καυσόξυλα δρυός και οξυάς, βιομηχανική ξυλεία πεύκης, στρογγύλη και βιομηχανική ξυλεία λεύκης. Για την ικανοποίηση των ατομικών αναγκών σε καυσόξυλα των δασόβιων και παραδασόβιων κατοίκων της περιοχής για το ίδιο έτος δεσμεύτηκαν και διατέθηκαν από το Δασαρχείο 5.000 χ.κ.μ. καυσόξυλα δρυός. Η υπόλοιπη παραγωγή διατέθηκε στο εμπόριο.

Σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα στη βελτίωση των δασών αποτελεί η ιδιαίτερα χαμηλή χρηματοδότηση, που έχει ως αποτέλεσμα την αδυναμία εκτέλεσης των προβλεπόμενων καλλιεργητικών εργασιών. Ενδεικτικά αναφέρεται, ότι κατά το 2014 πραγματοποιήθηκαν καλλιεργητικές εργασίες σε έκταση μόνο σε 2.200 στρ. έναντι 13.000 στρ. που προβλέπονταν.

Εκτέλεση Δασοτεχνικών Έργων

Στα πλαίσια της προστασίας και ανάπτυξης των δασικών οικοσυστημάτων, σημαντικό ρόλο έχει η εκτέλεση δασοτεχνικών έργων. Εξάλλου, οι συνθήκες μεταφοράς είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες στη δασική παραγωγή διότι είναι ρυθμιστής του κόστους παραγωγής.

Στα διαχειριζόμενα δασικά συμπλέγματα, οι συνθήκες δασοπροστασίας και μεταφοράς των δασικών προϊόντων είναι γενικά ευνοϊκές από άποψη διάνοιξης, μιας και υπάρχει ικανοποιητικό δίκτυο δασοδρόμων. Σημαντικές δυσχέρειες ωστόσο υπάρχουν τα τελευταία χρόνια στην ετήσια συντήρησή του δικτύου αυτού, κυρίως λόγω της χαμηλής χρηματοδότησης. Διαχρονικά, η Δασική Υπηρεσία έχει εκτελέσει στον ορεινό χώρο μεγάλο εύρος δασοτεχνικών έργων.

Το *δασικό οδικό δίκτυο* περιλαμβάνει 21 χλμ. ασφαλτοστρωμένες οδούς Β΄ κατηγορίας και 937 χλμ. οδούς Γ΄ κατηγορίας.

Έργα ορεινής Υδρονομίας και κυρίως φράγματα έχουν κατασκευαστεί σε διάφορες περιοχές, όπως στα Κόμαρα, Θεραπειό, Πετρωτά και Διδυμότειχο, για προστατευτικούς λόγους όπως είναι η αποτροπή χειμμαρικών φαινομένων και η συγκράτηση φερτών υλικών, για τη ρύθμιση της δίαιτας των ορεινών ρεμάτων και τον εμπλουτισμό του υδροφόρου ορίζοντα, έργα που έχουν συμβάλλει επίσης στη δημιουργία σημαντικών βιοτόπων για την πανίδα της περιοχής.

Σημαντικός αριθμός (15) *χώρων αναψυχής* με κιόσκια, τραπεζόπαγκους, χώρους αθλοπαιδιών ή και ξύλινα λυόμενα οικήματα, έχουν δημιουργηθεί σε διάφορα σημεία, με πιο γνωστούς τους χώρους αναψυχής στην Μπάρα Πενταλόφου και στη Τσίγλα Διδυμοτείχου.

Έργα αντιπυρικής προστασίας δασών

Σε ετήσια βάση και ανάλογα με τη διαθέσιμη χρηματοδότηση πραγματοποιούνται έργα δασοπροστασίας που αφορούν κυρίως:

- Συντήρηση του βασικού δασικού οδικού δικτύου των διαχειριζόμενων δασών.
- Καθαρισμούς υποβλάστησης και κλαδεύσεις σε περιαστικά πευκοδάση.
- Συντήρηση των 25 υδατοδεξαμενών του ορεινού όγκου που χρησιμεύουν για τον ανεφοδιασμό των πυροσβεστικών οχημάτων.
- Συντήρηση των πυροφυλακίων (στις περιοχές Πενταλόφου, Ασβεστάδων και Μικρού Δερείου).

Στη Νέα Βύσσα το Δασαρχείο Διδυμοτείχου λειτουργεί *δασικό φυτώριο* όπου γίνεται παραγωγή ποικιλίας φυτευτικού υλικού σε δασικά και καλλωπιστικά είδη (λεύκη, πεύκη, κυπαρίσσι, τούγια, ακακία, λιγκούστρο, κατάλπη κ.λπ.).

Τα δενδρύλλια διατίθενται είτε δωρεάν για την κάλυψη αναδασωτικών αναγκών φορέων (Ο.Τ.Α., στρατού, σχολείων, πολιτιστικών συλλόγων κ.λπ.) για δημιουργία χώρων πρασίνου και σχολικών αυλών, είτε με χαμηλό τίμημα σε ιδιώτες για δημιουργία ιδιωτικών φυτειών και αποκατάσταση διαταραγμένων χώρων.

Δάσωση γεωργικών εκτάσεων

Στα πλαίσια των ευρωπαϊκών προγραμμάτων δάσωσης γεωργικών εκτάσεων (Κανονισμοί Ε.Ε. 2080/92 & 1257/99) το Δασαρχείο Διδυμοτείχου υποστηρίζει την τοπική οικονομία με επιδοτήσεις που ξεπερνούν ετησίως το 1.000.000€ και αφορούν 1.166 επενδύσεις συνολικής έκτασης 23.586 στρ. Κύρια είδη των φυτειών είναι η ακακία, λεύκη, καρυδιά και μουριά.

Προστασία Δασικών Οικοσυστημάτων

Στα πλαίσια της συνταγματικής του υποχρέωσης, αλλά και ως δασοκτήμονας, το Ελληνικό Δημόσιο αποσκοπεί:

- Στην προστασία του δασικού χώρου τόσο με τη διασφάλιση των ορίων του όσο και με τον έλεγχο της χρήσης του.

- Στην προστασία του δάσους και γενικότερα του φυσικού περιβάλλοντος με την αντιπυρική προστασία, την προστασία της χλωρίδας και της πανίδας.
- Στην εξασφάλιση των κοινωφελών λειτουργιών του δάσους όπως η υδρονομική, αντιδιαβρωτική, αντιπλημμυρική, στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, στη δέσμευση CO_2 και την ανάσχεση της κλιματικής αλλαγής, καθώς και στην παροχή αναψυχής.

Στο πλαίσιο της προστασίας του δασικού χώρου εκδίδονται από τη Δασική Υπηρεσία μετά από σχετικό έλεγχο, σειρά διοικητικών πράξεων που αφορούν σε άδειες επέμβασης των επιτρεπτών από τη δασική και περιβαλλοντική νομοθεσία δραστηριοτήτων και αφορούν σε δημόσια, δημοτικά και ιδιωτικά έργα (π.χ. λατομεία, έργα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, έργα οδοποιίας, έργα κινητής τηλεφωνίας, υδρονομικά-προστατευτικά έργα).

Έτσι, εκδίδονται μεταξύ άλλων, πράξεις χαρακτηρισμού, γνωμοδοτήσεις για μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, άδειες υλοτομίας, δασικές απαγορευτικές και ρυθμιστικές διατάξεις όπως καυσοξύλευσης για τις ατομικές ανάγκες σε καυσόξυλα των κατοίκων, βοσκής σε δασικές εκτάσεις που διεξήχθησαν υλοτομίες, μεταφοράς δασικών προϊόντων και θήρας για τη ρύθμιση άσκησης της δραστηριότητας ετησίως.

Για τις ανάγκες προστασίας της άγριας πανίδας και ρύθμισης της θήρας, το Δασαρχείο Διδυμοτείχου συνεργάζεται και εποπτεύει τους κυνηγετικούς συλλόγους Ορεστιάδας, Διδυμοτείχου και Μεταξάδων, ρυθμίζει κατά χώρο και χρόνο και ελέγχει τη δραστηριότητα της θήρας που ασκείται από περίπου 2.000 κυνηγούς κάθε κυνηγετική περίοδο.

Για τις ανάγκες της *φυτοπροστασίας* η Δασική Υπηρεσία συμμετέχει σε ευρωπαϊκά προγράμματα παρακολούθησης της υγείας των δασικών οικοσυστημάτων σε συνεργασία με ερευνητικά κέντρα. Στα πλαίσια των προγραμμάτων αυτών, έχουν τοποθετηθεί στα δάση της περιοχής καθώς και κοντά σε πύλες εισόδου δασικών προϊόντων από άλλες χώρες, ειδικές φερομονικές παγίδες για την καταγραφή και έλεγχο της εντομοπανίδας. Παράλληλα, συλλέγονται δείγματα (από κλαδιά και ξύλο) κωνοφόρων και αποστέλλονται για έλεγχο προσβολών από παθογόνα καραντίνας. Μέχρι σήμερα τα αποτελέσματα των ελέγχων αυτών είναι αρνητικά για παθογόνα καραντίνας στον Βόρειο Έβρο.

Στα ίδια πλαίσια έχει εγκατασταθεί μόνιμη δοκιμαστική επιφάνεια, στην οποία γίνεται καταγραφή συγκεκριμένων παραμέτρων παρακολούθησης της υγείας των δασών όπως για παράδειγμα η κατάσταση φυλλώματος, η καρποφορία και προσβολές από παθογόνα.

Με τη διαπίστωση *παραβάσεων της δασικής νομοθεσίας* ασκείται δίωξη των παραβατών, υπάρχει μέριμνα για την εκδίκαση των υποθέσεων και διενεργούνται τα απαραίτητα διοικητικά μέτρα όπως πρωτόκολλα μήνυσης, πρωτόκολλα διοικητικής αποβολής σε περιπτώσεις καταλήψεων, κατασχέσεις και εκποιήσεις παρανόμως συλλεχθέντων δασικών προϊόντων και θηραμάτων, καθώς και επιβολή διοικητικών προστίμων.

Το κύριο βάρος της διαπίστωσης και δίωξης των δασικών παραβάσεων φέρουν τα τρία *Δασονομεία* (Ορεστιάδας, Διδυμοτείχου και Μικρού Δερείου) με τα εννέα *Δασοφυλάκεια* που αποτελούν οργανικές μονάδες του Δασαρχείου Διδυμοτείχου.

Οι συχνότερες παραβάσεις αφορούν παράνομη υλοτομία και μεταφορά δασικών προϊόντων, παράνομη θήρα, παράνομη κατάληψη και εκχέρσωση. Οι εκχερσώσεις και οι παράνομες καταλήψεις είναι πάγιο πρόβλημα που συνδέεται μεταξύ άλλων με την έλλειψη Εθνικού και Δασικού Κτηματολογίου. Οι λαθροϋλοτομίες είχαν περιοριστεί σε δραστικό βαθμό. Ωστόσο, οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες των τελευταίων ετών αποτέλεσαν την αιτία της επανεμφάνισης του προβλήματος.

Από το 2011 στην αρμοδιότητά της Δασικής Υπηρεσίας συμπεριλήφθηκε και η *αγροτική ασφάλεια* με αποτέλεσμα οι δράσεις της να επεκταθούν στο 95% της ελληνικής περιφέρειας (Καρακώστα 2012).

Οι αρμοδιότητες που αφορούν τον αγροτικό χώρο περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων εκτίμηση αγροζημιών, αστυνόμευση σε αγροτικές εκτάσεις για εφαρμογή των διατάξεων σχετικά με υλοτόμηση, εκχέρσωση κ.λπ., καθώς επίσης πρόληψη και καταστολή αξιόποινων πράξεων που αφορούν το αγροτικό περιβάλλον.

Για όλους τους παραπάνω λόγους έχουν ενταθεί οι έλεγχοι με τη διεύρυνση του ωραρίου των επιφυλακών και την αύξηση του αριθμού των περιπολιών. Στα πλαίσια της προστασίας των δασικών οικοσυστημάτων λαμβάνουν χώρο σε εθνικό επίπεδο ετησίως προγράμματα δασοπροστασίας, πρόληψης λαθροϋλοτομιών και προστασίας άγριας πανίδας, στα οποία η Δασική Υπηρεσία συμμετέχει λειτουργώντας και τις απογευματινές ώρες των εργάσιμων ημερών, καθώς και τα Σαββατοκύριακα και αργίες με τη συγκρότηση συνεργείων επιφυλακής και περιπόλων. Στην υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών συμμετέχει το σύνολο του προσωπικού του Δασαρχείου Διδυμοτείχου.

Βιβλιογραφία

Αγγελάκας, Ε., Αμοργιανώτης, Γ., Δημόπουλος, Κ., Φραγκισκάκης, Ν., Οικονόμου, Θ. (2014). Πόρισμα Ομάδας Εργασίας για την Αξιολόγηση και Αναδιάρθρωση των Δασικών Υπηρεσιών των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων της Χώρας.

Ανθόπουλος, Π., Γαλαζούλας, Α., Καραμανίδης, Α. (2007). Μελέτη Προστασίας και Διαχείρισης Δημόσιου Δάσους Τριγώνου Ορεστιάδας. Διαχειριστική Περίοδος 2008-2017. Αλεξανδρούπολη. Διεύθυνση Δασών Ν. Έβρου.

Καρακώστα, Χ. (2012). Απολογισμός Δραστηριοτήτων Δασικών Υπηρεσιών Έτους 2010. Ειδική Γραμματεία Δασών.

Λαζαρίδης, Μ. (1961). Μελέτη Εγκαταστάσεως Δασικής Βλαστήσεως εις Προστατευτικάς Ζώνας Αναχωμάτων Ποταμού Έβρου και Παραποτάμων Τούτου. Υπηρεσία Δασοτεχνικών Έργων Θράκης. Υπουργείο Γεωργίας.

Τρομπούκης, Χ. (1994). Μελέτη Λευκοκαλλιέργειας κατά Μήκος του Ποταμού Έβρου Περιοχής Δασαρχείου Διδυμοτείχου.

Τρομπούκης, Χ., Ανθόπουλος, Π., Καραμανίδης, Α. (2011). Μελέτη Προστασίας και Διαχείρισης Δημόσιου Δάσους «Κυριακής – Δερείου». Διαχειριστική Περίοδος 2008-2017. Αλεξανδρούπολη. Διεύθυνση Δασών Ν. Έβρου.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 396-406

ΟΙ ΔΑΣΩΣΕΙΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ 2080/92 ΚΑΙ 1257/99: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Άγγελος Συμεωνίδης και Γαρύφαλλος Αραμπατζής

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι ενέργειες και τα μέτρα που αφορούν στα δάση απορρέουν κυρίως από την Κοινή Αγροτική Πολιτική. Τα δασικά μέτρα αποσκοπούν στην άμεση ή έμμεση ωφέλεια της γεωργίας ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα των μέτρων που ισχύουν σε αυτήν. Ειδικότερα, με τους κανονισμούς 2080/92, 1257/99 προβλέπονται μέτρα που αφορούν στη δάσωση των γεωργικών εκτάσεων. Στην παρούσα εργασία εξετάζεται η εφαρμογή των κανονισμών 2080/92 και 1257/99 στην περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας. Η έρευνα έδειξε ότι το δασοπονικό είδος που φυτεύτηκε σε μεγαλύτερη έκταση και στους δύο κανονισμούς ήταν η ψευδακακία. Ο κανονισμός 1257/99 είχε πολύ μεγαλύτερη αποδοχή καθώς ο αριθμός των επενδυτών που εντάχθηκαν ήταν υπερδιπλάσιος σε σχέση με τον κανονισμό 2080/92, ενώ οι εκτάσεις που φυτεύτηκαν στο πλαίσιο του 1257/99 ήταν τριπλάσιες σε σχέση με τον 2080/92. Οι γεωργικές εκτάσεις που φυτεύτηκαν με δασοπονικά είδη καλλιεργούνταν κυρίως με σιτάρι, βαμβάκι και καλαμπόκι.

Λέξεις κλειδιά: *Δάσωση γεωργικών εκτάσεων, επενδυτές, ευρωπαϊκοί κανονισμοί*

Εισαγωγή

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.) με τις διαδοχικές αναθεωρήσεις της τις τελευταίες δεκαετίες συνέβαλλε αρκετά στην ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων, στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου (Arabatzis 2005, Arabatzis et al. 2006a, Arabatzis et al. 2006b, Arabatzis 2010).

Μεταξύ των κανονισμών που θεσπίστηκαν στο πλαίσιο των διαδοχικών αναθεωρήσεων της Κ.Α.Π. ήταν και 2080/92 (για τις δασώσεις γεωργικών εκτάσεων) και 1257/99 (που αφορά γενικά στην αγροτική ανάπτυξη και στο άρθρο 31 υπάρχουν και τα δασικά μέτρα που αφορούν στις δασώσεις εκτάσεων).

Ειδικότερα, ο Κανονισμός 2080/92 αποσκοπεί στην εναλλακτική χρησιμοποίηση των γεωργικών γαιών με δάσωση, την ανάπτυξη των δασικών δραστηριοτήτων, τη μακροπρόθεσμη βελτίωση των δασικών πόρων, την πιο εναρμονισμένη διαχείριση του φυσικού χώρου σε σχέση με την ισορροπία του περιβάλλοντος και την καταπολέμηση του φαινομένου του θερμοκηπίου (EEC 1992). Με τον Κανονισμό 1257/99 επιδιώκεται η επέκταση των δασωδών εκτάσεων με τη δάσωση γεωργικών γαιών και καταβολή των υποχρεώσεων για τις οποίες έχουν αναληφθεί νομικές δεσμεύσεις στα πλαίσια των παλαιότερων καθεστώτων δάσωσης (Υπουργείο Γεωργίας 2001).

Το καθεστώς ενισχύσεων των Κανονισμών περιλαμβάνει:

α) δαπάνες δάσωσης ανά εκτάριο, β) ετήσια πριμοδότηση ανά δασωμένο εκτάριο, για την κάλυψη της δαπάνης συντήρησης των εκτάσεων που δασώθηκαν, μόνο για τα πέντε (5) πρώτα έτη μετά τη φύτευση, γ) ετήσια πριμοδότηση ανά εκτάριο, για την αντιστάθμιση των απωλειών εισοδήματος των επενδυτών, λόγω της δάσωσης των γεωργικών εκτάσεων τους, δ) ενισχύσεις για τις επενδύσεις που αφορούν στη βελτίωση των δασωδών εκτάσεων όπως είναι

η δημιουργία ανεμοφρακτών, αντιπυρικών ζωνών, σταθμών υδροληψίας και δρόμων δασικής εκμετάλλευσης καθώς και τη βελτίωση των εκτάσεων φελλοδρυός (Καν. 2080/92).

Τα δασοπονικά είδη που προτείνονται στους κανονισμούς είναι κωνοφόρα όπως πεύκη, ελάτη, κλπ αλλά και πλατύφυλλα όπως λεύκη, ευκάλυπτος, ψευδακακία, καστανιά, καρυδιά, χαρουπιά, δρυς, φράξος, σφενδάμι, μουριά, οξιά, μελικοκκιά, μαστιχόδεντρο, πλάτανος, σκλήθρο, ξυλοκερατιά (Υπουργείο Γεωργίας 2001).

Στόχος των προγραμμάτων είναι να χρησιμοποιούνται κυρίως πλατύφυλλα είδη, ανθεκτικά στις δασικές πυρκαγιές. Η μίξη των ειδών στοιχειοθετείται με γνώμονα την προστασία και την ανάπτυξη των δασικών πόρων αλλά και τη διασφάλιση της βιοποικιλότητας των ειδών και της εν γένει προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Τα προγράμματα αυτά εφαρμόστηκαν σε ολόκληρη την Ελλάδα και κυρίως στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές της χώρας.

Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση της εφαρμογής των Κανονισμών 2080/92 και 1257/99. Συγκεκριμένα μελετάται ποια δασοπονικά είδη φυτεύτηκαν, το ύψος των επιδοτήσεων εγκατάστασης των δασικών φυτειών, οι γεωργικές καλλιέργειες που υπήρχαν πριν την δάσωση καθώς και οι εκτάσεις που δασώθηκαν ανά δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Ορεστιάδας.

Μεθοδολογία Έρευνας

Ως περιοχή έρευνας ορίστηκε ο Δήμος Ορεστιάδας ο οποίος περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του Βορείου Έβρου και δασικά υπάγεται στο Δασαρχείο Διδυμοτείχου.

Συγκεντρώθηκαν στοιχεία των επενδυτών και των γεωργικών εκτάσεων που δασώθηκαν στο Δήμο Ορεστιάδας. Τα στοιχεία αυτά διατέθηκαν από το αρχείο του Δασαρχείου Διδυμοτείχου που είναι η αρμόδια Υπηρεσία για την εφαρμογή των Κανονισμών 2080/92 και 1257/99 για την περιοχή έρευνας (Δασαρχείο Διδυμοτείχου 2000, Δασαρχείο Διδυμοτείχου 2006).

Δημιουργήθηκε βάση δεδομένων που περιελάμβανε: Αριθμό επενδυτών, δασωθείσα έκταση, δασοπονικό είδος, δαπάνη για την εγκατάσταση, δημοτικό διαμέρισμα και καλλιέργεια πριν την δάσωση. Κατανεμήθηκαν οι επενδύσεις ανά δασοπονικό είδος, ανά ποσό ενίσχυσης για την εγκατάσταση, ανά δημοτικό διαμέρισμα και ανά καλλιέργεια πριν την δάσωση. Έγιναν συγκεντρωτικοί πίνακες με όλα τα στοιχεία από την κάθε επένδυση, έτσι ώστε να έχουμε στην διάθεσή μας τόσο τα συνολικά όσο και τα ποσοστιαία αποτελέσματα των πραγματοποιηθέντων δασώσεων.

Αποτελέσματα

Στο πλαίσιο των δύο Κανονισμών σημαντικός αριθμός επενδυτών δάσωσαν γεωργικές εκτάσεις στο Δήμο Ορεστιάδας. Στον Κανονισμό 2080/92 εντάχθηκαν 407 επενδυτές στην περιοχή ευθύνης του Δασαρχείου Διδυμοτείχου, από τους οποίους οι 139 στο Δήμο Ορεστιάδας. Στον Κανονισμό 1257/99 εντάχθηκαν 872 επενδυτές στην περιοχή ευθύνης του Δασαρχείου Διδυμοτείχου, από τους οποίους οι 451 στο Δήμο Ορεστιάδας. Συνολικά δάσωσαν 1279 επενδυτές από τους οποίους οι 590 στο Δήμο Ορεστιάδας.

Δασωθείσα έκταση

Η συνολική δασωθείσα έκταση στο πλαίσιο του Κανονισμού 2080/92 ήταν 13.318,353 στρέμματα στην περιοχή ευθύνης του Δασαρχείου Διδυμοτείχου, από τα οποία τα 2.845,345 στο Δήμο Ορεστιάδας. Η συνολική δασωθείσα έκταση στο πλαίσιο του Κανονισμού 1257/99 ήταν 16.747,644 στρέμματα στην περιοχή ευθύνης του Δασαρχείου Διδυμοτείχου, από τα οποία τα 8.854,738 στο Δήμο Ορεστιάδας.

Συνολικά δηλαδή δασώθηκαν 30.065,997 στρέμματα από τα οποία τα 11.700,083 στο Δήμο Ορεστιάδας.

Τα δασοπονικά είδη που φυτεύτηκαν στο πλαίσιο του κανονισμού 2080/92 ήταν καρυδιά, λεύκη, μουριά και ψευδακακία ενώ φυτεύτηκαν μεμονωμένα καστανιά και κυπαρίσσι. Η καρυδιά φυτεύτηκε σε έκταση 843,529 στρέμματα και σε ποσοστό 29,65%. Η λεύκη φυτεύτηκε σε έκταση 433,614 στρέμματα και σε ποσοστό 15,24%. Η μουριά φυτεύτηκε σε έκταση 92,666 στρέμματα και σε ποσοστό 3,26%. Η ψευδακακία φυτεύτηκε σε έκταση 1.469,376 στρέμματα και σε ποσοστό 51,64%. Η καστανιά φυτεύτηκε σε έκταση 4,000 στρέμματα και σε ποσοστό 0,14%. Τέλος, το κυπαρίσσι φυτεύτηκε σε έκταση 2,160 στρέμματα και σε ποσοστό 0,08% (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Δασωθείσα έκταση ανά δασοπονικό είδος (Καν. 2080/92).

ΔΑΣΟΠΟΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ	**ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**
Ψευδακακία	1.469,376	51,64%
Καρυδιά	843,529	29,65%
Λεύκη	433,614	15,24%
Μουριά	92,666	3,26%
Καστανιά	4,000	0,14%
Κυπαρίσσι	2,160	0,08%
Σύνολο	**2.845,345**	**100,00%**

Τα δασοπονικά είδη που φυτεύτηκαν στο πλαίσιο του κανονισμού 1257/99 ήταν καρυδιά, λεύκη, μουριά και ψευδακακία. Η καρυδιά φυτεύτηκε σε έκταση 503,386 στρέμματα και σε ποσοστό 5,68%. Η λεύκη φυτεύτηκε σε έκταση 1.805,598 στρέμματα και σε ποσοστό 20,39%. Η μουριά φυτεύτηκε σε έκταση 2.467,297 στρέμματα και σε ποσοστό 27,86%. Η ψευδακακία φυτεύτηκε σε έκταση 4.078,457 στρέμματα και σε ποσοστό 46,06% (Πίνακας 2).

Η εγκατάσταση των παραπάνω ειδών, στις περισσότερες περιπτώσεις, είχε μεγάλη επιτυχία με μικρές συμπληρώσεις και ελάχιστες εξαιρέσεις ολικής επανεγκατάστασης.

Πίνακας 2. Δασωθείσα έκταση ανά δασοπονικό είδος (Καν. 1257/99).

ΔΑΣΟΠΟΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ	**ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**
Ψευδακακία	4.078,457	46,06%
Καρυδιά	503,386	5,68%
Λεύκη	1.805,598	20,39%
Μουριά	2.467,297	27,86%
Σύνολο	**8.854,738**	**100,00%**

Επιδότηση δαπανών δάσωσης ανά δασοπονικό είδος

Συνολικά η επιδότηση για την εγκατάσταση των φυτειών ανήλθε στο ποσό των 4.048.627,78 € στο Δήμο Ορεστιάδας.

Στο πλαίσιο του Κανονισμού 2080/92 η συνολική επιδότηση ανήλθε στο ποσό των 860.922,10 €. Αναλυτικά, η επιδότηση για την εγκατάσταση φυτειών καρυδιάς ανήλθε στο ποσό των 243.445,49 € και σε ποσοστό 28,28%. Η επιδότηση για την εγκατάσταση φυτειών λεύκης ανήλθε στο ποσό των 119.575,13 € και σε ποσοστό 13,89%. Η επιδότηση για την εγκατάσταση φυτειών μουριάς ανήλθε στο ποσό των 25.734,12 € και σε ποσοστό 2,99%. Η επιδότηση για την εγκατάσταση φυτειών ψευδακακίας ανήλθε στο ποσό των 471.387,16 €

και σε ποσοστό 54,75%. Η επιδότηση για την εγκατάσταση φυτειών καστανιάς ανήλθε στο ποσό των 123,26 € και σε ποσοστό 0,01%. Τέλος, η επιδότηση για την εγκατάσταση φυτειών κυπαρισσιού ανήλθε στο ποσό των 656,94 € και σε ποσοστό 0,08% (Πίνακας 3).

Πίνακας 3. Επιδότηση εγκατάστασης ανά δασοπονικό είδος (Καν. 2080/92).

Ψευδακακία	471.387,16	54,75%
Καρυδιά	243.445,49	28,28%
Λεύκη	119.575,13	13,89%
Μουριά	25.734,12	2,99%
Καστανιά	123,26	0,01%
Κυπαρίσσι	656,94	0,08%
Σύνολο	**860.922,10**	**100,00%**

Στο πλαίσιο του Κανονισμού 1257/99 η συνολική επιδότηση ανήλθε στο ποσό των 3.187.705,68 €. Συγκεκριμένα, η επιδότηση για την εγκατάσταση φυτειών καρυδιάς ανήλθε στο ποσό των 181.218,96 € και σε ποσοστό 5,68%. Η επιδότηση για την εγκατάσταση φυτειών λεύκης ανήλθε στο ποσό των 650.015,28 € και σε ποσοστό 20,39%. Η επιδότηση για την εγκατάσταση φυτειών μουριάς ανήλθε στο ποσό των 888.226,92 € και σε ποσοστό 27,86%. Η επιδότηση για την εγκατάσταση φυτειών ψευδακακίας ανήλθε στο ποσό των 1.468.244,52 € και σε ποσοστό 46,06% (Πίνακας 4).

Πίνακας 4. Επιδότηση εγκατάστασης ανά δασοπονικό είδος (Καν. 1257/99).

Ψευδακακία	1.468.244,52	46,06%
Καρυδιά	181.218,96	5,68%
Λεύκη	650.015,28	20,39%
Μουριά	888.226,92	27,86%
Σύνολο	**3.187.705,68**	**100,00%**

Γεωργική καλλιέργεια πριν τη δάσωση

Οι εκτάσεις που δασώθηκαν τόσο στο πλαίσιο του Κανονισμού 2080/92 όσο και στο πλαίσιο του Κανονισμού 1257/99 στην περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας, καλλιεργούνταν με διάφορες γεωργικές καλλιέργειες πριν την δάσωση.

Στο πλαίσιο του Κανονισμού 2080/92 οι καλλιέργειες ήταν: αραβόσιτος, βαμβάκι (ποτιστικό - ξηρικό), βατόμουρα, ζαχαρότευτλα, ηλίανθος, πατάτες, σιτάρι (σκληρό - μαλακό) και άλλα σιτηρά. Συγκεκριμένα καλλιεργούνταν 168,627 στρέμματα με αραβόσιτο και σε ποσοστό 5,93%, 408,937 στρέμματα με βαμβάκι (ποτιστικό - ξηρικό) και σε ποσοστό 14,37%, 20,561 στρέμματα με βατόμουρα και σε ποσοστό 0,72%, 71,850 στρέμματα με ζαχαρότευτλα και σε ποσοστό 2,53%, 698,318 στρέμματα με ηλίανθο και σε ποσοστό 24,54%, 23,390 στρέμματα με πατάτες και σε ποσοστό 0,82%, 1.366,758 στρέμματα με σιτάρι (σκληρό - μαλακό) και σε ποσοστό 48,03%, και 86,904 στρέμματα με άλλα σιτηρά και σε ποσοστό 3,05% (Πίνακας 5).

Πίνακας 5. Γεωργική Καλλιέργεια πριν την δάσωση (Καν. 2080/92).

Αραβόσιτος	168,627	5,93%
Βαμβάκι (Ποτιστικό - Ξηρικό)	408,937	14,37%
Βατόμουρα	20,561	0,72%
Ζαχαρότευτλα	71,850	2,53%
Ηλίανθος	698,318	24,54%
Πατάτες	23,390	0,82%
Σιτάρι (Μαλακό - Σκληρό)	1.366,758	48,03%
Σιτηρά	86,904	3,05%
Σύνολο	**2.845,345**	**100,00%**

Πίνακας 6. Γεωργική Καλλιέργεια πριν την δάσωση (Καν. 1257/99).

Αμπέλι	2,000	0,02%
Αραβόσιτος	1.333,017	15,05%
Βαμβάκι Ποτιστικό	568,953	6,43%
Βαμβάκι Ξηρικό	108,710	1,23%
Ζαχαρότευτλα	244,481	2,76%
Ηλίανθος	175,732	1,98%
Κριθάρι	60,113	0,68%
Κηπευτικά	9,399	0,11%
Μποστάνι	172,854	1,95%
Μηδική	19,630	0,22%
Νωπά Λαχανικά	74,569	0,84%
Όσπρια	164,526	1,86%
Σίκαλη	7,500	0,08%
Σιτάρι μαλακό	889,725	10,05%
Σιτάρι σκληρό	4.993,821	56,40%
Σόργο	9,024	0,10%
Σουσάμι	3,684	0,04%
Φακές	17,000	0,19%
Σύνολο	**8.854,738**	**100,00%**

Στο πλαίσιο του Κανονισμού 1257/99 οι καλλιέργειες ήταν: αμπέλι, αραβόσιτος, βαμβάκι ποτιστικό, βαμβάκι ξηρικό, ζαχαρότευτλα, ηλίανθος, κριθάρι, κηπευτικά, μποστάνι, μηδική, νωπά λαχανικά, όσπρια, σίκαλη, σιτάρι μαλακό, σιτάρι σκληρό, σόργο, σουσάμι και φακές. Συγκεκριμένα, καλλιεργούνταν 2,000 στρέμματα με αμπέλι και σε ποσοστό 0,02%, 1.333,017 στρέμματα με αραβόσιτο και σε ποσοστό 15,05%, 568,953 στρέμματα με βαμβάκι ποτιστικό και σε ποσοστό 6,43%, 108,710 στρέμματα με βαμβάκι ξηρικό και σε ποσοστό 1,23%, 244,481 στρέμματα με ζαχαρότευτλα και σε ποσοστό 2,76%, 175,732 στρέμματα με ηλίανθο

και σε ποσοστό 1,98%, 60,113 στρέμματα με κριθάρι και σε ποσοστό 0,68%, 9,399 στρέμματα με κηπευτικά και σε ποσοστό 0,11%, 172,854 στρέμματα με μποστάνι και σε ποσοστό 1,95%, 19,630 στρέμματα με μηδική και σε ποσοστό 0,22%, 74,569 στρέμματα με νωπά λαχανικά και σε ποσοστό 0,84%, 164,526 στρέμματα με όσπρια και σε ποσοστό 1,86%, 7,500 στρέμματα με σίκαλη και σε ποσοστό 0,08%, 889,725 στρέμματα με σιτάρι μαλακό και σε ποσοστό 10,05%, 4.993,821 στρέμματα με σιτάρι σκληρό και σε ποσοστό 56,40%, 9,024 στρέμματα με σόργο και σε ποσοστό 0,10%, 3,684 στρέμματα με σουσάμι και σε ποσοστό 0,04% και 17,000 στρέμματα με φακές και σε ποσοστό 0,19% (Πίνακας 6).

Δασωθείσα έκταση ανά Δημοτικό Διαμέρισμα

Στο πλαίσιο του Κανονισμού 2080/92 δασώθηκαν εκτάσεις στα παρακάτω δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου Ορεστιάδας:

Αμμοβούνου σε 42,625 στρέμματα και σε ποσοστό 1,50%, Αμπελακίων σε 37,400 στρέμματα και σε ποσοστό 1,31%, Άρζου σε 181,223 στρέμματα και σε ποσοστό 6,37%, Βάλτου σε 14,000 στρέμματα και σε ποσοστό 0,49%, Δικαίων σε 452,729 στρέμματα και σε ποσοστό 15,91%, Ελιάς σε 36,541 στρέμματα και σε ποσοστό 1,28%, Ζώνης σε 7,000 στρέμματα και σε ποσοστό 0,25%, Καβύλης σε 56,038 στρέμματα και σε ποσοστό 1,97%, Καναδά σε 41,000 στρέμματα και σε ποσοστό 1,44%, Καστανεών σε 157,468 στρέμματα και σε ποσοστό 5,53%, Κεράμου σε 89,583 στρέμματα και σε ποσοστό 3,15%, Κλεισσούς σε 17,885 στρέμματα και σε ποσοστό 0,63%, Κομάρων σε 5,500 στρέμματα και σε ποσοστό 0,19%, Κριού σε 48,863 στρέμματα και σε ποσοστό 1,72%, Κυπρίνου σε 212,310 στρέμματα και σε ποσοστό 7,46%, Μαρασίων σε 43,859 στρέμματα και σε ποσοστό 1,54%, Μηλιάς σε 38,000 στρέμματα και σε ποσοστό 1,34%, Μεγάλης Δοξιπάρας σε 99,863 στρέμματα και σε ποσοστό 3,51%, Μικρής Δοξιπάρας σε 166,552 στρέμματα και σε ποσοστό 5,85%, Νέας Βύσσας σε 53,898 στρέμματα και σε ποσοστό 1,89%, Νέας Ορεστιάδας σε 72,054 στρέμματα και σε ποσοστό 2,53%, Νέου Χειμωνίου σε 84,092 στρέμματα και σε ποσοστό 2,96%, Νεοχωρίου σε 85,340 στρέμματα και σε ποσοστό 3,00%, Ορμενίου σε 17,550 στρέμματα και σε ποσοστό 0,62%, Πάλλης σε 31,588 στρέμματα και σε ποσοστό 1,11%, Παταγής σε 57,874 στρέμματα και σε ποσοστό 2,03%, Πενταλόφου σε 78,236 στρέμματα και σε ποσοστό 2,75%, Πετρωτών σε 33,538 στρέμματα και σε ποσοστό 1,18%, Πλάτης σε 71,183 στρέμματα και σε ποσοστό 2,50%, Πτελέας σε 140,000 στρέμματα και σε ποσοστό 4,92%, Πύργου σε 4,000 στρέμματα και σε ποσοστό 0,14%, Ριζίων σε 73,094 στρέμματα και σε ποσοστό 2,57%, Σαγήνης σε 6,133 στρέμματα και σε ποσοστό 0,22%, Σάκου σε 7,200 στρέμματα και σε ποσοστό 0,25%, Σπηλαίου σε 31,124 στρέμματα και σε ποσοστό 1,09%, Φυλακίου σε 201,102 στρέμματα και σε ποσοστό 7,07% και Χανδρά σε 48,900 στρέμματα και σε ποσοστό 1,72% (Πίνακας 7).

Πίνακας 7. Δασωθείσα έκταση ανά Δημοτικό Διαμέρισμα (Καν. 2080/92).

Αμμόβουνο	42,625	1,50%
Αμπελάκια	37,400	1,31%
Άρζος	181,223	6,37%
Βάλτος	14,000	0,49%
Δίκαια	452,729	15,91%
Ελιά	36,541	1,28%
Ζώνη	7,000	0,25%
Καβύλη	56,038	1,97%
Καναδάς	41,000	1,44%
Καστανιές	157,468	5,53%

Κέραμος	89,583	3,15%
Κλεισσώ	17,885	0,63%
Κόμαρα	5,500	0,19%
Κριός	48,863	1,72%
Κυπρίνος	212,310	7,46%
Μαράσια	43,859	1,54%
Μηλιά	38,000	1,34%
Μεγάλη Δοξιπάρα	99,863	3,51%
Μικρή Δοξιπάρα	166,552	5,85%
Νέα Βύσσα	53,898	1,89%
Νέα Ορεστιάδα	72,054	2,53%
Νέο Χειμώνιο	84,092	2,96%
Νεοχώρι	85,340	3,00%
Ορμένιο	17,550	0,62%
Πάλλη	31,588	1,11%
Παταγή	57,874	2,03%
Πεντάλοφος	78,236	2,75%
Πετρωτά	33,538	1,18%
Πλάτη	71,183	2,50%
Πτελέα	140,000	4,92%
Πύργος	4,000	0,14%
Ρίζια	73,094	2,57%
Σαγήνη	6,133	0,22%
Σάκος	7,200	0,25%
Σπήλαιο	31,124	1,09%
Φυλάκιο	201,102	7,07%
Χανδράς	48,900	1,72%
Σύνολο	**2.845,345**	**100,00%**

Στο πλαίσιο του Κανονισμού 1257/99 δασώθηκαν εκτάσεις στα παρακάτω δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου Ορεστιάδας:

Αμμοβούνου σε 183,000 στρέμματα και σε ποσοστό 2,07%, Αμπελακίων σε 229,381 στρέμματα και σε ποσοστό 2,59%, Άρζου σε 468,735 στρέμματα και σε ποσοστό 5,29%, Βάλτου σε 164,157 στρέμματα και σε ποσοστό 1,85%, Γαλήνης σε 23,794 στρέμματα και σε ποσοστό 0,27%, Δικαίων σε 429,083 στρέμματα και σε ποσοστό 4,85%, Διλόφου σε 225,228 στρέμματα και σε ποσοστό 2,54%, Ελιάς σε 264,984 στρέμματα και σε ποσοστό 2,99%, Ζώνης σε 495,527 στρέμματα και σε ποσοστό 5,60%, Θεραπειού σε 66,594 στρέμματα και σε ποσοστό 0,75%, Θουρίου σε 28,162 στρέμματα και σε ποσοστό 0,32%, Καναδά σε 152,629 στρέμματα και σε ποσοστό 1,72%, Κεράμου σε 174,530 στρέμματα και σε ποσοστό 1,97%, Κλεισσούς σε 19,500 στρέμματα και σε ποσοστό 0,22%, Κομάρων σε 253,856 στρέμματα

και σε ποσοστό 2,87%, Κριού σε 293,139 στρέμματα και σε ποσοστό 3,31%, Κυπρίνου σε 164,468 στρέμματα και σε ποσοστό 1,86%, Λεπτής σε 156,712 στρέμματα και σε ποσοστό 1,77%, Μαρασίων σε 121,849 στρέμματα και σε ποσοστό 1,38%, Μηλιάς σε 26,283 στρέμματα και σε ποσοστό 0,30%, Μεγάλης Δοξιπάρας σε 61,856 στρέμματα και σε ποσοστό 0,70%, Μικρής Δοξιπάρας σε 555,317 στρέμματα και σε ποσοστό 6,27%, Νέας Βύσσας σε 61,697 στρέμματα και σε ποσοστό 0,70%, Νέας Ορεστιάδας σε 70,612 στρέμματα και σε ποσοστό 0,80%, Νέου Χειμωνίου σε 25,933 στρέμματα και σε ποσοστό 0,29%, Νεοχωρίου σε 725,623 στρέμματα και σε ποσοστό 8,19%, Οινόης σε 9,900 στρέμματα και σε ποσοστό 0,11%, Ορμενίου σε 132,955 στρέμματα και σε ποσοστό 1,50%, Πάλλης σε 197,043 στρέμματα και σε ποσοστό 2,23%, Παταγής σε 14,342 στρέμματα και σε ποσοστό 0,16%, Πενταλόφου σε 352,703 στρέμματα και σε ποσοστό 3,98%, Πετρωτών σε 116,375 στρέμματα και σε ποσοστό 1,31%, Πλάτης σε 782,592 στρέμματα και σε ποσοστό 8,84%, Πτελέας σε 199,417 στρέμματα και σε ποσοστό 2,25%, Πύργου σε 86,425 στρέμματα και σε ποσοστό 0,98%, Ριζίων σε 245,421 στρέμματα και σε ποσοστό 2,77%, Σαγήνης σε 45,375 στρέμματα και σε ποσοστό 0,51%, Σάκου σε 154,724 στρέμματα και σε ποσοστό 1,75%, Σπηλαίου σε 289,685 στρέμματα και σε ποσοστό 3,27%, Στέρνας σε 208,691 στρέμματα και σε ποσοστό 2,36%, Φυλακίου σε 501,556 στρέμματα και σε ποσοστό 5,66% και Χανδρά σε 74,885 στρέμματα και σε ποσοστό 0,85% (Πίνακας 8).

Πίνακας 8. Δασωθείσα έκταση ανά Δημοτικό Διαμέρισμα (Καν. 1257/99).

Αμμόβουνο	183,000	2,07%
Αμπελάκια	229,381	2,59%
Άρζος	468,735	5,29%
Βάλτος	164,157	1,85%
Γαλήνη	23,794	0,27%
Δίκαια	429,083	4,85%
Δίλοφος	225,228	2,54%
Ελιά	264,984	2,99%
Ζώνη	495,527	5,60%
Θεραπειό	66,594	0,75%
Θούριο	28,162	0,32%
Καναδάς	152,629	1,72%
Κέραμος	174,530	1,97%
Κλεισσώ	19,500	0,22%
Κόμαρα	253,856	2,87%
Κριός	293,139	3,31%
Κυπρίνος	164,468	1,86%
Λεπτή	156,712	1,77%
Μαράσια	121,849	1,38%
Μηλιά	26,283	0,30%
Μεγάλη Δοξιπάρα	61,856	0,70%
Μικρή Δοξιπάρα	555,317	6,27%

Νέα Βύσσα	61,697	0,70%
Νέα Ορεστιάδα	70,612	0,80%
Νέο Χειμώνιο	25,933	0,29%
Νεοχώρι	725,623	8,19%
Οινόη	9,900	0,11%
Ορμένιο	132,955	1,50%
Πάλλη	197,043	2,23%
Παταγή	14,342	0,16%
Πεντάλοφος	352,703	3,98%
Πετρωτά	116,375	1,31%
Πλάτη	782,592	8,84%
Πτελέα	199,417	2,25%
Πύργος	86,425	0,98%
Ρίζια	245,421	2,77%
Σαγήνη	45,375	0,51%
Σάκος	154,724	1,75%
Σπήλαιο	289,685	3,27%
Στέρνα	208,691	2,36%
Φυλάκιο	501,556	5,66%
Χανδράς	74,885	0,85%
Σύνολο	**8.854,738**	**100,00%**

Συμπεράσματα

Ο αριθμός των επενδυτών και των γεωργικών εκτάσεων που εντάχτηκαν για δάσωση στον Κανονισμό 2080/92 ήταν σημαντικός. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στη μείωση της τιμής πώλησης των γεωργικών προϊόντων με τις οποίες καλλιεργούνταν προηγουμένως οι γεωργικές εκτάσεις και στις αυξημένες επιδοτήσεις τόσο για την εγκατάσταση της φυτείας όσο και για την αποζημίωση λόγω απώλειας εισοδήματος.

Ο αριθμός αυτών που εντάχτηκαν για δάσωση στο πλαίσιο του Κανονισμού 1257/99 τριπλασιάστηκε λόγω της αύξησης των επιδοτήσεων και της καλύτερης ενημέρωσης από τη Δασική Υπηρεσία και από τους μελετητές και τους εργολάβους που ασχολήθηκαν με τον παραπάνω Κανονισμό.

Στο πλαίσιο του κανονισμού 2080/92 το δασοπονικό είδος που φυτεύτηκε σε μεγαλύτερο ποσοστό ήταν η ψευδακακία λόγω της εύκολης εγκατάστασής της σε σχέση με τα υπόλοιπα δασοπονικά είδη. Στη συνέχεια ακολουθεί η καρυδιά με σκοπό την παραγωγή ξύλου καλής ποιότητας και υψηλής τιμής πώλησης καθώς και την παραγωγή καρπού. Έπειτα η λεύκη με σκοπό την παραγωγή ξύλου και τέλος η μουριά. Λίγες εκτάσεις φυτεύτηκαν με καστανιά και κυπαρίσσι.

Στο πλαίσιο του κανονισμού 1257/99 το δασοπονικό είδος που φυτεύτηκε σε μεγαλύτερο ποσοστό είναι η ψευδακακία. Οι εκτάσεις με ψευδακακία υπερδιπλασιάστηκαν σε σχέση με τον κανονισμό 2080/92 εξαιτίας του χαμηλού κόστους φύτευσης και της εύκολης εγκατάστασής της σε σχέση με τα υπόλοιπα δασοπονικά είδη. Στη συνέχεια ακολουθεί η

μουριά με σκοπό την παραγωγή ξύλου αλλά και την παραγωγή φύλλων για τη σηροτροφία. Οι εκτάσεις με μουριά ανέρχονται στα 2.467,297 στρέμματα από μόλις 92,666 στρέμματα στον κανονισμό 2080/92. Έπειτα ακολουθεί η λεύκη με σκοπό την παραγωγή ξύλου. Οι εκτάσεις με λεύκη τετραπλασιάστηκαν σε σχέση με τον κανονισμό 2080/92.

Η επιδότηση για την εγκατάσταση των φυτειών ήταν αντίστοιχη με τις εκτάσεις που δασώθηκαν ανά δασοπονικό είδος. Συγκεκριμένα στον Κανονισμό 2080/92 η επιδότηση για την εγκατάσταση των φυτειών ανήλθε στο ποσό των 4.103.917,29 €, από τα οποία τα 860.922,10 € στην περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας. Αντίστοιχα στον Κανονισμό 1257/99, η επιδότηση για την εγκατάσταση των φυτειών ανήλθε στα ποσά των 6.029.151,84 € και των 3.187.705,68 €. Συνολικά η επιδότηση για την εγκατάσταση των φυτειών στο Δήμο Ορεστιάδας ανήλθε στο ποσό 4.048.627,78 €.

Τα γεωργικά είδη που καλλιεργούνταν πριν την δάσωση είναι τα σιτηρά (σκληρό σιτάρι, μαλακό σιτάρι, κριθάρι), τα δημητριακά (αραβόσιτος), το βαμβάκι και ο ηλίανθος. Τα παραπάνω γεωργικά είδη καλλιεργούνταν γιατί οι περισσότερες εκτάσεις που δασώθηκαν ήταν ξηρικές και με μικρή γονιμότητα και παραγωγικότητα (οριακές εκτάσεις για γεωργική παραγωγή).

Στο πλαίσιο του Κανονισμού 2080/92 δασώθηκαν εκτάσεις στα περισσότερα δημοτικά διαμερίσματα, ενώ στο πλαίσιο του Κανονισμού 1257/99 εκτάσεις δασώθηκαν σχεδόν σε όλα τα δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου Ορεστιάδας.

Στον Κανονισμό 2080/92 οι εκτάσεις που δασώθηκαν ήταν κυρίως σε λοφώδεις και ημιορεινές και λιγότερο σε πεδινές περιοχές, γιατί οι εκτάσεις αυτές είναι ξηρικές και με μικρή παραγωγή σε γεωργικά προϊόντα, οπότε ενδείκνυνται για δάσωση. Έτσι, δασώθηκαν περισσότερες εκτάσεις σε δημοτικά διαμερίσματα όπως των: Δικαίων, Κυπρίνου, Μεγάλης Δοξιπάρας, Μικρής Δοξιπάρας, Πενταλόφου, Πτελέας και Φυλακίου που περιλαμβάνουν λοφώδεις και ημιορεινές περιοχές. Σε δημοτικά διαμερίσματα όπως Άρζου, Καστανεών, Νεοχωρίου, Πλάτης και Ριζίων δασώθηκαν εκτάσεις σε πεδινές περιοχές.

Στον Κανονισμό 1257/99 οι εκτάσεις που δασώθηκαν ήταν σε λοφώδεις και ημιορεινές περιοχές αλλά αυξάνονται και οι εκτάσεις που δασώνονται σε πεδινές περιοχές κυρίως με λεύκη και μουριά. Κύριος λόγος ήταν το υψηλό κόστος για την παραγωγή γεωργικών προϊόντων και η χαμηλή τιμή διάθεσης αυτών. Έτσι, δασώθηκαν εκτάσεις σε δημοτικά διαμερίσματα όπως Αμπελακίων, Δικαίων, Διλόφου, Ζώνης, Κυπρίνου, Μικρής Δοξιπάρας, Πενταλόφου, Πτελέας, Σπηλαίου και Φυλακίου σε λοφώδεις και ημιορεινές περιοχές, αλλά αυξάνονται και οι εκτάσεις που δασώθηκαν σε δημοτικά διαμερίσματα όπως Άρζου, Ελιάς, Καναδά, Κομάρων, Νεοχωρίου, Πλάτης, Ριζίων, Σάκου και Στέρνας σε πεδινές περιοχές.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Δασαρχείο Διδυμοτείχου (2000). Κατάσταση επενδυτών Κανονισμού 2080/92.

Δασαρχείο Διδυμοτείχου (2006). Κατάσταση επενδυτών Κανονισμού 1257/99.

Υπουργείο Γεωργίας (2001). Εφαρμογή του Μέτρου «Δάσωση γεωργικών εκτάσεων» του Σχεδίου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΣΑΑ) 2000-2006–Καν. (Ε.Κ)1257/99, άρθρο 31. Αθήνα. Σελ. 20.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Arabatzis, G. (2005). European Union, Common Agricultural Policy (CAP) and the afforestation of agricultural land in Greece. New Medit. Vol. 4, No. 4, pp. 48-54.

Arabatzis, G., Christopoulou, O., Soutsas, K. (2006a). The EEC Regulation 2080/92 about forest measures in agriculture: the case of poplar plantations in Greece. International journal of Ecodynamics. Vol. 1, No. 3, pp. 245-257.

Arabatzis¸ G., Tsantopoulos, G., Tampakis, S., Soutsas, K. (2006b). Integrated rural development and the multifunctional role of forests: A theoretical and empirical study. Review of Economic Sciences. Vol. 10, pp. 19-38.

Arabatzis, G. (2010). Development of Greek forestry in the framework of the European Union policies. Journal of Environmental Protection and Ecology. Vol. 11, No. 2, pp. 682-692.

EEC (1992). Instituting a Community Scheme FOR Forestry Measures in Agriculture, Council Regulation (EEC) No 2080/92, Official Journal of European Communities, L (215), P. 96-99.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 407-416

ΤΟ ΔΡΥΟΔΑΣΟΣ ΠΕΝΤΑΛΟΦΟΥ – ΠΕΤΡΩΤΩΝ

Αριστοτέλης Χ. Παπαγεωργίου, Γεώργιος Κοράκης,
Απόστολος Π. Κυριαζόπουλος και Ζαφείρης Άμπας†

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη δυτική πλευρά του Δήμου Ορεστιάδας (πρώην Δήμος Τριγώνου) και στα σύνορα με τη Βουλγαρία εκτείνεται ένα δρυοδάσος έκτασης 10.200 εκταρίων, με μεγάλο βιολογικό και φυσικό πλούτο. Το πανεπιστήμιο εκπονεί έρευνα σε πολλά επίπεδα στην περιοχή αυτή, όπως είναι η χαρτογράφηση των τεσσάρων ειδών δρυός που απαντώνται στο δάσος, τα επίπεδα υβριδισμού ανάμεσα στα είδη αυτά και η κατανομή της βλάστησης γενικότερα στο δάσος. Επίσης έχουν γίνει ερευνητικές εργασίες πάνω σε θέματα βόσκησης και επιπτώσεων στη βλάστηση, τη λειτουργία των φυτών και το έδαφος, με στόχο τη λιβαδο-κτηνοτροφική ανάπτυξη της περιοχής. Η έρευνα συνεχίζεται πιο έντονα σήμερα με την εκπόνηση δύο διδακτορικών και πολλών μεταπτυχιακών ή πτυχιακών διατριβών στην περιοχή. Τα αποτελέσματα από την ως τώρα έρευνα περιγράφουν έναν εξαιρετικά πολύτιμο φυσικό πόρο της Ορεστιάδας με σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες, τόσο για την πρωτογενή παραγωγή όσο και για την ήπια τουριστική αξιοποίηση του δάσους.

Λέξεις κλειδιά: *Δάσος, δρυς, βιοποικιλότητα, κτηνοτροφία, οικοτουρισμός*

Το δάσος Πενταλόφου – Πετρωτών

Στο βορειοδυτικό άκρο της Περιφερειακής Ενότητας Έβρου στη Θράκη, στη βορειοανατολική απόληξη του ορεινού όγκου της Ροδόπης, βρίσκεται το δάσος Πενταλόφου – Πετρωτών, που αναφέρεται και σαν δασικό σύμπλεγμα Τριγώνου. Η συνολική του έκταση είναι 10.200 εκτάρια και η γεωγραφική του θέση ορίζεται από το γεωγραφικό πλάτος 41°34’ έως 41°43’ βόρεια και από το γεωγραφικό μήκος 26°4’ έως 26°14’ ανατολικά. Τα όρια του δάσους προς τα βόρεια και δυτικά σχηματίζουν τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα, ενώ στα νότια την άκρη του δάσους ορίζει ο δρόμος που συνδέει τη γέφυρα Κομάρων με το Θεραπειό και τη Μηλέα. Ανατολικά, το δάσος εκτείνεται μέχρι το δρόμο Κομάρων – Πενταλόφου – Πετρωτών (Εικόνα 1). Το υπερθαλάσσιο ύψος της περιοχής εκτείνεται από 80 μέτρα στο χαμηλότερο σημείο μέχρι 611 μέτρα στο υψηλότερο. Η περιοχή είναι ημιορεινή και οι κλίσεις είναι ήπιες, ενώ οι εκθέσεις αλλάζουν σε πολλά σημεία. Το δάσος είναι δημόσιο και διοικητικά ανήκει στο Δήμο Ορεστιάδας. Η διαχείριση και προστασία του είναι αρμοδιότητα του Δασαρχείου Διδυμοτείχου.

Γεωλογία – υδρολογία – έδαφος

Η περιοχή εξάπλωσης του δάσους Πενταλόφου - Πετρωτών γεωτεκτονικά ανήκει στη μάζα της Ροδόπης και εντοπίζεται κοντά στο ανατολικότερο όριο της (Μουντράκης 1985). Οι πετρογραφικές διαπλάσεις της περιοχής αποτελούν συνέχεια αυτών της ζώνης της Ροδόπης και υπάγονται στους σχηματισμούς της τριτογενούς περιόδου. Τα πετρώματα είναι κυρίως κρυσταλλικά μεταμορφωμένα (γνεύσιοι, μαρμαρυγιακοί και αργιλικοί σχιστόλιθοι), αλλά και ψαμμίτες, ασβεστόλιθοι, κερατόλιθοι, κροκαλοπαγή και μάργες. Επίσης σε μικρή έκταση βρίσκονται τεταρτογενείς, αλλουβιακές και διλουβιακές, αποθέσεις (Δασαρχείο Διδυμοτείχου 2007). Η περιοχή είναι σχετικά πλούσια σε πηγαία, υπόγεια και επιφανειακά νερά. Τα ρυάκια και τα ρέματα που σχηματίζονται παρουσιάζουν κατά κανόνα εποχική υδροφορία (χειμώνα -

άνοιξη), και απορρέουν στους ποταμούς Έβρο και Άρδα. Λόγω του υψηλού βαθμού δασοκάλυψης και των ήπιων κλίσεων το φαινόμενο της διάβρωσης εμφανίζεται μειωμένο και δεν εγκυμονεί κινδύνους υποβάθμισης των εδαφών (Δασαρχείο Διδυμοτείχου 2007).

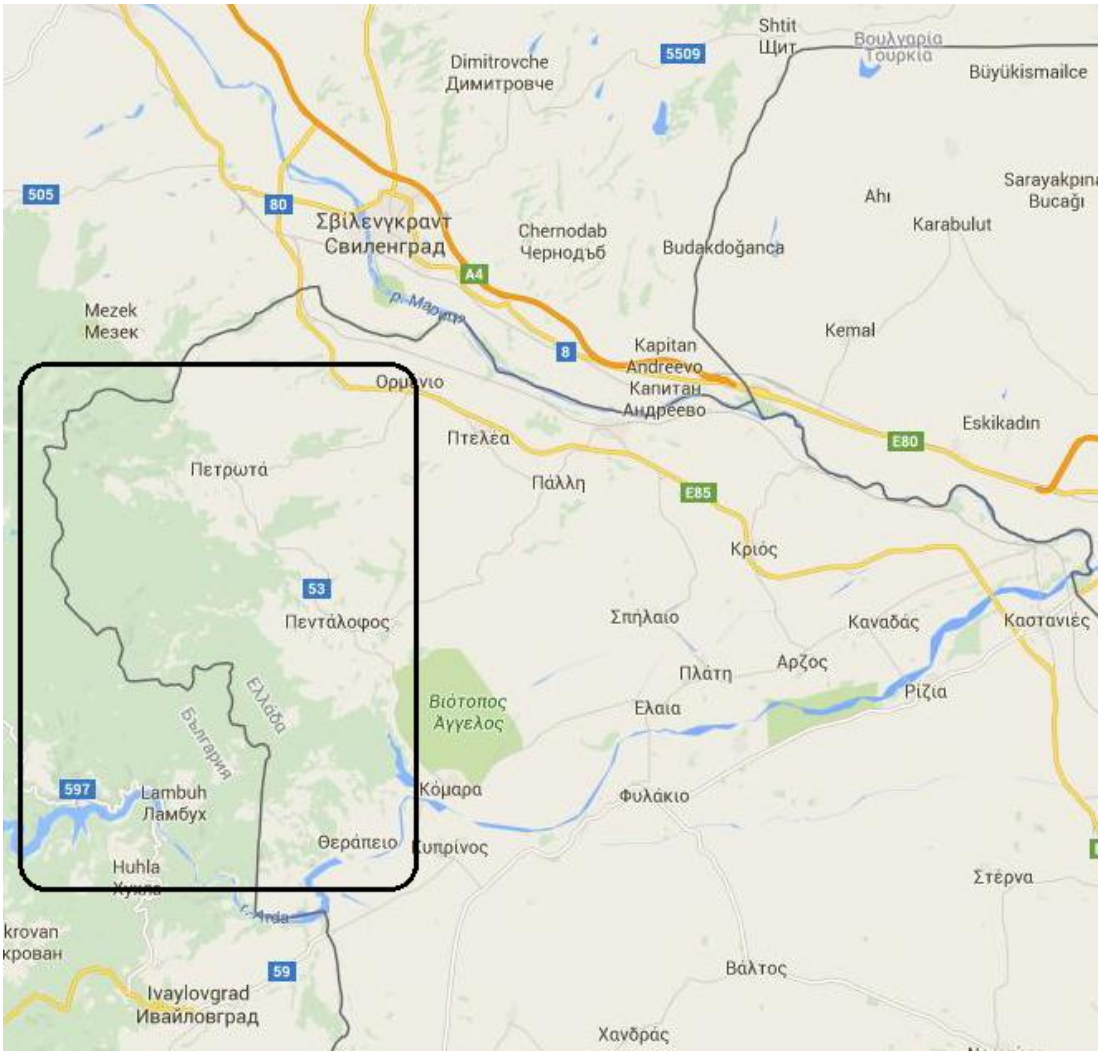

Εικόνα 1. Χάρτης προσανατολισμού του Β. Έβρου. Στο πλαίσιο βρίσκεται το Δάσος Πενταλόφου – Πετρωτών (Πηγή υπόβαθρου: Google Maps).

Τα εδάφη της περιοχής γενικά διακρίνονται σε αυτά που προέρχονται από μεταμορφωμένα πετρώματα (π.χ. σχιστόλιθοι), που είναι όξινα με πηλώδη υφή και σε εδάφη προερχόμενα από όξινα πυριγενή πετρώματα που είναι όξινα με αμμώδη και πηλοαμμώδη υφή. Επίσης, σπανιότερα εμφανίζονται εδάφη που προέρχονται από ασβεστόλιθους. Το βάθος των εδαφών κυμαίνεται από 0,1 ως 2 μέτρα, ενώ η γονιμότητά τους χαρακτηρίζεται από μικρή ως μέτρια, με μέτρια υδατοδιαπερατότητα και είναι μέτρια αεριζόμενα. Θεωρούνται μέσης ποιότητας εδάφη για οικονομική εκμετάλλευση του δάσους, δηλαδή κατά κύριο λόγο ξυλοπαραγωγή. Οι κλίσεις των εδαφών κυμαίνονται από 0 ως 70% με επικρατέστερη κλίση 30%. Το στρώμα που καταλαμβάνει ο ξηροτάπητας είναι πάχους 1 ως 2 εκ., ο χούμος είναι πάχους περίπου 0,5 εκ. και σε μερικές θέσεις λείπει τελείως (Δασαρχείο Διδυμοτείχου 2007).

Κλιματικά και βιοκλιματικά στοιχεία

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από κλίμα μεσογειακό, ημίξηρο, με μέτριες βροχοπτώσεις κατά τη διάρκεια του έτους. Κατά τη θερινή περίοδο, που χαρακτηρίζεται για το θερμό και ξηρό χαρακτήρα της, οι βροχοπτώσεις μειώνονται σημαντικά. Ο χειμώνας είναι υγρός και ψυχρός

με μέτριες χιονοπτώσεις. Η μέση θερμοκρασία του θερμότερου μήνα είναι 30,5˚C ενώ η μέση θερμοκρασία του ψυχρότερου μήνα είναι -7˚C. Οι θερμοκρασίες αυτές εμφανίζονται κατά τους μήνες Ιούλιο και Ιανουάριο αντίστοιχα. Οι επικρατούντες ομβροφόροι άνεμοι είναι βορειοδυτικοί και βορειοανατολικοί και η μέση βροχόπτωση του υγρότερου μήνα είναι 539,5 χιλιοστά (Δασαρχείο Διδυμοτείχου 2007). Βιοκλιματικά η περιοχή εντάσσεται στον ύφυγρο βιοκλιματικό όροφο με χειμώνα ψυχρό. Ο χαρακτήρας του βιοκλίματος είναι υπο-μεσογειακός με 0 έως 40 βιολογικά ξηρές ημέρες (Μαυρομμάτης 1980).

Εικόνα 2. Άποψη τμήματος του φυλλοβόλου δρυοδάσους στις αρχές Απριλίου από τη θέση "Μπάρα" (Φωτογραφία: Γ. Κοράκης).

Βλάστηση

Η βλάστηση του δάσους Πενταλόφου - Πετρωτών κυριαρχείται από φυλλοβόλα δρυοδάση που εντάσσονται στην παραμεσογειακή ζώνη βλάστησης ή ζώνη των «φυλλοβόλων υποηπειρωτικών δρυοδασών» Quercetalia pubescentis και ειδικότερα στην υποζώνη Quercion confertae (Εικόνα 2). Στην υποζώνη αυτή χαρακτηριστικά είδη είναι οι δρύες *Quercus frainetto* (πλατύφυλλος δρυς), *Q. cerris* (ευθύφλοια δρυς ή τσέρο), *Q. petraea* (απόδισκος ή πετραία δρυς) και *Q. pubescens* (χνοώδης δρυς) (Ντάφης 1973). Όλα τα παραπάνω είδη δρυός, και τα πιθανά τους υβρίδια, βρίσκονται στο δάσος και κυριαρχούν περισσότερο ή λιγότερο σε θέσεις όπου οι συνθήκες του περιβάλλοντος και οι συνθήκες ανταγωνισμού το επιτρέπουν (Φουρναράκης 2009). Επιπρόσθετα, θερμόφιλα φυλλοβόλα, τυπικά για τη ζώνη αυτή, εμφανίζονται συχνά ή σποραδικά, όπως τα είδη *Carpinus orientalis, Fraxinus ornus, Tilia tomentosa, Sorbus domestica, Cornus mas, Acer campestre, A. monspessulanum, Pyrus spinosa* κ.ά. Τοπικά, σε θέσεις με αυξημένη υγρασία στο έδαφος εμφανίζεται αζωνική βλάστηση από παραποτάμια, υδροχαρή είδη όπως λεύκες (*Populus nigra*), ιτιές (*Salix alba*), σκλήθρα (*Alnus glutinosa*), φράξοι (*Fraxinus angustifolia*).

Το δρυοδάσος Πενταλόφου - Πετρωτών αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα του οικοτόπου των υποηπειρωτικών φυλλοβόλων δρυοδασών με μεγάλη βιολογική αξία. Ο οικότοπος είναι ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Οδηγία 92/43, με κωδικοποίηση 91M0: «Παννωνικά-Βαλκανικά δάση με ευθύφλοιο και απόδισκο δρυ». Απαντά στην υπο-ηπειρωτική κεντρική και ανατολική Βαλκανική, στη Μικρά Ασία και στην παραμεσογειακή ζώνη της ηπειρωτικής Ελλάδας, εκτός από τις πολύ νότιες περιοχές. Ο οικότοπος στην

περιοχή Πενταλόφου - Πετρωτών περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο πρεμνοφυή δρυοδάση, γεγονός που αποτελεί τον κανόνα για ολόκληρη την Ελλάδα.

Ερευνητικές δράσεις του ΔΠΘ στην περιοχή

Από το 1999, το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης λειτουργεί δύο πανεπιστημιακά τμήματα στην πόλη της Ορεστιάδας, το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης και το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, που σήμερα είναι οργανωμένα και υπάγονται στη Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας. Από τις πρώτες μέρες της παρουσίας του στην περιοχή, το ΔΠΘ συνδέθηκε με το δάσος Πενταλόφου - Πετρωτών, τις γύρω αγροτικές περιοχές και τους αντίστοιχους οικισμούς, καθώς οι επιστήμες που διακονούνται στη Σχολή της Ορεστιάδας βρίσκουν εκεί πεδίο εφαρμογής. Έτσι υπήρξαν επισκέψεις στα χωριά και στο δάσος της περιοχής από καθηγητές, φοιτητές και συνεργάτες του ΔΠΘ, με αφορμή τη συνάντηση με φορείς και παραγωγούς, τις εκπαιδευτικές εκδρομές και τη συμμετοχή σε εκδηλώσεις. Ωστόσο, η πιο σημαντική δραστηριοποίηση του ΔΠΘ στο δάσος αφορά ερευνητικές δράσεις, κυρίως μέσα από την εκπόνηση πτυχιακών, μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών, αλλά και ερευνητικών προγραμμάτων.

Χλωριδικές καταγραφές

Η χλωρίδα του δρυοδάσους Πενταλόφου - Πετρωτών δεν έχει μέχρι σήμερα πλήρως καταγραφεί. Εντούτοις, διενεργήθηκε έρευνα πεδίου που περιείχε καταγραφές φυτικών ειδών κυρίως στη περιοχή του νότιου τμήματος του δασικού συμπλέγματος κοντά στη δασική θέση «Μπάρα». Στο πλαίσιο τέτοιων εργασιών ταυτοποιήθηκαν 130 φυτικά taxa στο δασικό περιβάλλον του υπορόφου των συστάδων στη θέση «Μπάρα» και 81 φυτικά taxa σε μελέτη επίδρασης της έντασης βόσκησης στο δασικό υπόροφο στην ίδια περιοχή (Χρυσοστόμου 2009, Λεμπέση 2013). Η πλειονότητα των καταγεγραμμένων ειδών, όπως ήταν αναμενόμενο, ανήκει στα χαρακτηριστικά και συνοδά είδη της Quercetalia pubescentis (Εικόνες 3 και 4).

Εικόνα 3. *Primula vulgaris* subsp. *vulgaris*, χαρακτηριστικό είδος της παρεδάφιας χλωρίδας των δρυοδασών (Φωτογραφία: Γ. Κοράκης).

Στο πλαίσιο προγράμματος παρακολούθησης (monitoring) των τύπων οικοτόπων της Ε.Ε. στην Ελλάδα, που έγινε την διετία 2014-15, το δρυοδάσος Πενταλόφου -Πετρωτών επιλέχτηκε ως αντιπροσωπευτικός μάρτυρας της κατάστασης των φυλλοβόλων δρυοδασών σε περιοχή εκτός δικτύου Natura 2000 για όλη τη χώρα. Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος διενεργήθηκαν 25 δειγματοληψίες χλωρίδας και εγκαταστάθηκαν οι αντίστοιχες δειγματοληπτικές επιφάνειες για παρακολούθηση.

Εικόνα 4. *Scilla bifolia*, χαρακτηριστικό γεώφυτο των δρυοδασών που ανθίζει το Μάρτιο πριν την έκπτυξη των φύλλων των δέντρων (Φωτογραφία: Γ. Κοράκης).

Διάκριση των ειδών της δρυός και υβριδισμός

Τα είδη δρυός *Q. petraea, Q. pubescens, Q. frainetto*, και *Q. cerris* που φύονται στο δάσος Πενταλόφου – Πετρωτών δεν είναι εύκολο να αναγνωριστούν και να διαχωριστούν πάντα, καθώς η μορφολογική τους περιγραφή παρουσιάζει κάποιες επικαλύψεις, ενώ στο δάσος εμφανίζονται και πολλές ενδιάμεσες μορφές. Το ΔΠΘ ξεκίνησε μια σειρά ερευνητικών δράσεων για την περιγραφή των ειδών της δρυός και τον υπολογισμό του βαθμού που αυτά μπορούν να σχηματίσουν υβρίδια, μέσα από μια σειρά πτυχιακών, μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών. Αρχικά έγινε καταγραφή της εμφάνισης των ειδών σε αντιπροσωπευτικές θέσεις στο δάσος και αυτή συνδέθηκε με συγκεκριμένους γεωγραφικούς και οικολογικούς παράγοντες, όπως είναι το υψόμετρο, η κλίση του εδάφους, η ύπαρξη ρεμάτων και η έκθεση (Φουρναράκης 2009). Στη συνέχεια έγινε μία πρώτη περιγραφή της μορφολογίας των φύλλων των δέντρων με τη βοήθεια 21 διαφορετικών μορφολογικών χαρακτηριστικών σε ψηφιακές εικόνες από τα φύλλα διαφορετικών ειδών. Με τον τρόπο αυτό μπόρεσαν να διαχωριστούν τα είδη δρυός που εμφανίζονται στην περιοχή και επιπλέον να διακριθούν μορφολογικές ομάδες μέσα στα είδη που δείχνουν αποκλίσεις από την κλασσική βοτανική περιγραφή του κάθε είδους (Φουρναράκης κ.ά. 2006). Στη συνέχεια, έγινε περιγραφή των ίδιων μορφολογικών χαρακτήρων σε 50 δέντρα δρυός που βρίσκονταν στην ίδια έκταση με αποτέλεσμα την καταγραφή ειδών και υβριδίων σε σχέση με τη γεωγραφική τους απόσταση στο χώρο (Κλάιμπερ 2008). Εφαρμόζοντας στο ίδιο υλικό μεθόδους γεωμετρικής μορφομετρίας, έγινε εφικτός ένας πιο αξιόπιστος διαχωρισμός των ειδών μεταξύ τους (Βούλγαρη 2015).

Ακολούθησε μια σειρά αναλύσεων δεικτών DNA πάνω στα φύλλα των δέντρων της δρυός προκειμένου να ελεγχθεί με ακρίβεια η ικανότητα διαχωρισμού των ειδών εμπειρικά και η τάση σχηματισμού υβριδίων. Σε υλικό που μαζεύτηκε από όλο το δάσος, εφαρμόστηκαν μοριακοί δείκτες issr και έγινε μια πρώτη γενετική περιγραφή των τεσσάρων ειδών στην περιοχή (Αλεξίου 2012). Στη συνέχεια, εφαρμόστηκαν δείκτες πυρηνικού και χλωροπλαστικού DNA με ακόμα καλύτερα αποτελέσματα (Mueck 2014, Κωστούδη, αδημοσίευτα στοιχεία). Οι μέχρι τώρα γενετικές έρευνες εμφανίζουν τις γενετικές ομάδες να συμπίπτουν με τα είδη δρυός και να είναι διακριτές, και τον υβριδισμό να είναι σχετικά περιορισμένος και να συμβαίνει μόνο ανάμεσα στα είδη *Q. petraea, Q. pubescens* και *Q.*

frainetto χωρίς την ανάμειξη του *Q. cerris* (Εικόνα 5). Τη στιγμή αυτή εκπονούνται μία μεταπτυχιακή διατριβή και μία διδακτορική διατριβή με πιο εστιασμένες γενετικές και μορφομετρικές αναλύσεις σε μία συγκεκριμένη έκταση στο δάσος και σε δύο διαδοχικές γενιές δέντρων.

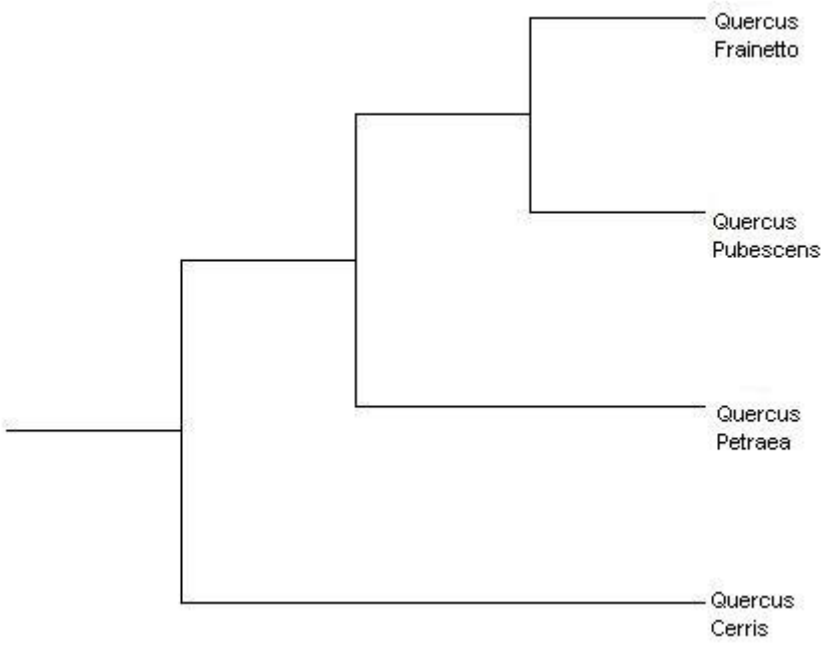

Εικόνα 5. Γενετικές αποστάσεις μεταξύ ειδών δρυός του Δάσους Πενταλόφου – Πετρωτών, με μοριακούς δείκτες issr (Αλεξίου 2013).

Βόσκηση

Η πλειοψηφία των φυλλοβόλων δρυοδασών στην Ελλάδα, αλλά και στην υπόλοιπη Μεσόγειο, βόσκεται παραδοσιακά από αγροτικά ζώα (Papanastasis 2009). Στην περιοχή του δάσους Πενταλόφου - Πετρωτών (Εικόνες 6,7) πραγματοποιήθηκαν μετρήσεις πεδίου το 2009 στα πλαίσια του προγράμματος «Μελέτη λιβαδοκτηνοτροφικής ανάπτυξης βορείου Έβρου» που υλοποιήθηκε από το ΔΠΘ και χρηματοδοτήθηκε από τη Νομαρχία Έβρου. Επιστημονικά υπεύθυνος του προγράμματος ήταν ο αείμνηστος Ζαφείρης Άμπας. Σε επιλεγμένες θέσεις στο δάσος τοποθετήθηκαν κλωβοί και μετρήθηκε η φυτοκάλυψη, η χλωριδική σύνθεση και η λιβαδική παραγωγή. Στη συνέχεια προσδιορίστηκε το ποσοστό χρησιμοποίησης και η βοσκοϊκανότητα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης, στο δάσος Πενταλόφου - Πετρωτών υπάρχει ελαφρά βόσκηση, καθώς το ποσοστό χρησιμοποίησης ήταν χαμηλό, η βοσκοϊκανότητα κυμάνθηκε σε μέτρια επίπεδα, ενώ και η πίεση της βόσκησης ήταν περιορισμένη. Συνεπώς, στην περιοχή αυτή μπορεί να γίνει μικρή αύξηση της βοσκοφόρτωσης (Παρίση κ.ά. 2010).

Στο δάσος διερευνήθηκε και η επίπτωση της έντασης της βόσκησης σε εδαφικές ιδιότητες και στη χλωριδική ποικιλότητα του υπορόφου. Διαπιστώθηκε πως η ελαφρά και μέτρια ένταση βόσκησης δεν επηρεάζει τις ιδιότητες του εδάφους και αυξάνει τη βιοποικιλότητα, ιδιαίτερα των ξυλωδών ειδών (Lempesi et al. 2013). Υπό εξέλιξη βρίσκεται διδακτορική διατριβή που εκπονείται στην περιοχή για την επίδραση της βόσκησης στη λειτουργική ποικιλότητα των φυτών και στα μορφολογικά χαρακτηριστικά ορισμένων ειδών του υπορόφου (Lempesi et al. 2016).

Εικόνα 6. Αίγες λίγο πριν την είσοδό τους στο δάσος Πενταλόφου - Πετρωτών (Φωτογραφία: Α. Λεμπέση).

Αναπτυξιακές δυνατότητες του δάσους

Το δάσος Πενταλόφου – Πετρωτών αποτελεί μοναδικό βιολογικό πλούτο του Δήμου Ορεστιάδας και για το λόγο αυτό είναι αναγκαία η διαφύλαξη και η αειφόρος διαχείριση του από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Πέρα όμως από την οικολογική του σημασία, το δάσος αυτό μπορεί να αποτελέσει πόλο ήπιας ανάπτυξης για την περιοχή, με την πιο συστηματική οργάνωση δραστηριοτήτων που ήδη γίνονται ή νέων δράσεων που θα σχεδιαστούν προσεκτικά.

Η πρωτογενής παραγωγή μέσα και γύρω από το δάσος βρίσκεται σήμερα σε ικανοποιητικά επίπεδα, με δεδομένη την ήπια διάστασή της, που όμως σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στις ιδιαίτερες κοινωνικές και δημογραφικές συνθήκες της περιοχής και λιγότερο στην ύπαρξη κάποιου γενικότερου σχετικού σχεδιασμού. Η υλοτομία με σκοπό την ξυλοπαραγωγή μπορεί να εφοδιάσει τις γύρω κοινότητες με καυσόξυλα, καθώς οι διαστάσεις των δέντρων και η μορφή του δάσους δεν επιτρέπουν την παραγωγή τεχνικής ξυλείας. Είναι αναγκαία η αποτελεσματική φύλαξη του δάσους και η αποτροπή των λαθραίων υλοτομιών που θα θέσουν σε κίνδυνο την ίδια την ύπαρξη του δάσους. Η ήπια εκτατική γεωργική εκμετάλλευση στις παρυφές του δάσους αλλά και στις βαθμίδες μέσα σε αυτό μπορεί, αν οργανωθεί σωστά, να βοηθήσει στην παραγωγή ιδιαίτερα ποιοτικών προϊόντων που με τη σωστή πιστοποίηση και την κατάλληλη προώθηση θα μπορούσαν να προωθηθούν στην αγορά σαν επώνυμα και παραδοσιακά προϊόντα της περιοχής. Το ίδιο ισχύει και για την κτηνοτροφία που έχει περιθώρια επιπλέον ανάπτυξης κάτω από τον κατάλληλο σχεδιασμό.

Εικόνα 7. Μονάδα σταυλισμού αιγών παλαιού τύπου στην περιοχή του Πενταλόφου (Φωτογραφία: Α. Λεμπέση).

Η θήρα και ο σχετικός τουρισμός που βασίζεται σε αυτήν είναι παράγοντες που μπορούν να προσθέσουν έσοδα στην περιοχή, αρκεί να τηρούνται οι ισχύοντες σχετικοί κανονισμοί για την προστασία της πανίδας. Ίσως μεσοπρόθεσμα να μπορούσε να εξεταστεί η ανάπτυξη οργανωμένων και ελεγχόμενων περιοχών θήρας με παράλληλη αυξημένη προστασία στην υπόλοιπη περιοχή του δάσους.

Στο δάσος και στην ευρύτερη περιοχή του Τριγώνου θα μπορούσε να αναπτυχθεί περισσότερο ο τουρισμός, με τη μορφή του οικοτουρισμού, του αγροτουρισμού και του αθλητικού τουρισμού. Το δάσος προσφέρεται για περίπατο, τρέξιμο, ποδηλασία και αναψυχή. Ήδη υπάρχουν εγκαταστάσεις που έχουν διαμορφωθεί κατάλληλα μέσα από φιλότιμες προσπάθειες εθελοντικών και πολιτιστικών φορέων των γύρω οικισμών και υποδομές που κατασκευάστηκαν από τους αρμόδιους φορείς. Θα μπορούσε να γίνει ένας προσεκτικός σχεδιασμός τουριστικής ανάπτυξης του δάσους και να συνδεθεί με τον αθλητισμό, τα αρχαιολογικά και θρησκευτικά μνημεία της ευρύτερης περιοχής, τον πολιτισμό και την παράδοση. Μέσα από το σχεδιασμό αυτό θα μπορούσε να οργανωθεί η ενιαία ανάπτυξη των υποδομών του δάσους (π.χ. μονοπάτια, κιόσκια, σήμανση), να παραχθεί το κατάλληλο υλικό ενημέρωσης και προβολής, να γίνουν εκδηλώσεις και δράσεις προώθησης της περιοχής. Με τη διοργάνωση κατάλληλων αθλητικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων, η περιοχή μπορεί να προσελκύσει περισσότερους επισκέπτες και να κερδίσει σε προβολή, εισόδημα και ποιότητα ζωής για τους κατοίκους της. Είναι όμως σημαντικό να γίνουν όλα αυτά συντονισμένα, μέσα από μία φιλοσοφία καλά σχεδιασμένης και ήπιας αναπτυξιακής προσέγγισης.

Τέλος, το ΔΠΘ και ιδιαίτερα τα πανεπιστημιακά τμήματα της Ορεστιάδας, μπορούν να αξιοποιήσουν το βιολογικό πλούτο της περιοχής για εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, πολύ περισσότερο από ότι συμβαίνει μέχρι σήμερα. Με τον κατάλληλο σχεδιασμό και με την υποστήριξη τοπικών και κεντρικών φορέων, μπορούν να οργανωθούν εκπαιδευτικές και ερευνητικές δραστηριότητες με κοινό όφελος για την περιοχή και τους κατοίκους της και το πανεπιστήμιο. Τέτοιες δράσεις θα μπορούσαν να είναι η διοργάνωση

πρακτικής άσκησης και εκπαιδευτικών εκδρομών, η διοργάνωση συνεδρίων και εκδηλώσεων στην περιοχή και η σύνδεση των ερευνητικών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του πανεπιστημίου με τις αντίστοιχες αναπτυξιακές δράσεις της περιοχής που αναφέρθηκαν.

Ευχαριστίες

Ο σχεδιασμός και ο συντονισμός των περισσότερων δράσεων που αναφέρονται εδώ οφείλονται στην εργασία και στο μεράκι του αείμνηστου Ζαφείρη Άμπα (1966-2013), αναπληρωτή καθηγητή του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης του ΔΠΘ.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Αλεξίου, Α. (2012). Γενετική Έρευνα σε Τέσσερα Είδη Δρυός στο Δάσος Πενταλόφου Έβρου. Διπλωματική Διατριβή. Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Ορεστιάδα: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Βούλγαρη, Χ. (2015). Ανάλυση της Ποικιλομορφίας των Φύλλων της Δρυός στο Δάσος Πενταλόφου, Ν. Έβρου, με τις Μεθόδους Γεωμετρικής Μορφομετρίας. Διπλωματική Διατριβή. Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Ορεστιάδα: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Δασαρχείο Διδυμοτείχου (2007). Διαχειριστική Μελέτη Δασικού Συμπλέγματος Τριγώνου. Αλεξανδρούπολη: Διεύθυνση Δασών Έβρου.

Κλάιμπερ, Μ. (2008). Μορφολογική Περιγραφή των Φύλλων Δρυός και Χωρική Κατανομή των Ειδών στο Δάσος του Πενταλόφου Ν. Έβρου. Διπλωματική Διατριβή. Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Ορεστιάδα: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Λεμπέση, Α. (2013). Επίδραση της Έντασης της Βόσκησης στη Βλάστηση του Υπορόφου και σε Εδαφικές Ιδιότητες σε Βοσκόμενα Δρυοδάση. Μεταπτυχιακή Διατριβή. Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Ορεστιάδα: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Μαυρομμάτης, Γ. (1980). Το βιοκλίμα της Ελλάδος. Σχέσεις κλίματος και φυσικής βλάστησης. Βιοκλιματικοί χάρτες. Αθήνα: Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών Αθηνών.

Μουντράκης, Δ. (1985). Γεωλογία της Ελλάδος. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Ντάφης, Σ. (1973). Ταξινόμηση της δασικής βλαστήσεως της Ελλάδος. Επιστημονική Επετηρίδα Γεωπονικής και Δασολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τόμος 15, No. 2, σελ. 75-91.

Παρίση, Ζ.Μ., Κυριαζόπουλος, Α.Π., Αβραάμ, Ε.Μ., Άμπας, Ζ., Κοράκης, Γ., Κασιμιάδης, Δ., Σαλαμουσάς, Π., Γιαννά, Α., Ευαγγελινού, Δ. (2010). Λιβαδοκτηνοτροφική ανάπτυξη στο Βόρειο Έβρο. Σε: Σιδηροπούλου, Α., Μαντζανάς, Κ., Ισπικούδης, Ι. (Εκδ). Λιβαδοπονία και Προστατευόμενες Περιοχές. Πρακτικά 7ου Πανελληνίου Λιβαδοπονικού Συνεδρίου, σελ 199-204.

Φουρναράκης, Γ. (2009). Μορφομετρική Ανάλυση και Υβριδισμός της Δρυός στο Δασικό Σύμπλεγμα Τριγώνου Έβρου. Διπλωματική Διατριβή. Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Ορεστιάδα: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Φουρναράκης, Γ., Κοράκης, Γ., Παπαγεωργίου, Α.Χ. (2006). Βαθμός υβριδισμού μεταξύ τεσσάρων ειδών δρυός στο δάσος Πετρωτών – Πενταλόφου στο Β. Έβρο. Πρακτικά 3ου Διεθνούς Συνεδρίου της Ελληνικής Οικολογικής Εταιρείας και της Ελληνικής Ζωολογικής Εταιρείας. Ιωάννινα, 16-19/11/2006, σελ. 419-422.

Χρυσοστόμου, Γ. (2009). Χλωριδική Ανάλυση του Δρυοδάσους Πενταλόφου - Πετρωτών Έβρου. Διπλωματική Διατριβή. Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Ορεστιάδα: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

II. Ξενόγλωσση

Lempesi, A., Eleftheriadou, A., Kalkanas, I., Papadimitriou, A., Psyllidou, A., Abraham, E.M., Korakis, G., Kyriazopoulos, A.P. (2016). Effects of grazing intensity on some morphological parameters of Carpinus orientalis. Options Méditerranéennes (in press).

Lempesi, A., Kyriazopoulos, A.P., Orfanoudakis M., Korakis, G. (2013). Soil properties and plant community changes along a goat grazing intensity gradient in an open canopy oak forest. Notulae Botanicae Horti Agrobotanici Cluj-Napoca. Vol. 41, No 2, pp. 567-575.

Mueck, F. (2014). Variation of a dehydrin gene in Greek oaks. BSc Thesis. Institute of Forest Genetics and Forest Plant Breeding, Göttingen: Georg August University of Göttingen.

Papanastasis, V.P. (2009). Restoration of degraded grazing lands through grazing management: Can it work? Restoration Ecology. Vol. 17, pp. 441-445.

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο», Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 417-422

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΜΗ ΞΥΛΩΔΗ ΔΑΣΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Μαρία Καλλίτσαρη, Εμμανουήλ Ναζλής, Πέτρος Α. Τσιώρας, Ελένη Μ. Αβραάμ, Ζωή Μ. Παρίση και Απόστολος Π. Κυριαζόπουλος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αξιοποίηση των μη-ξυλωδών δασικών προϊόντων (ΜΞΔΠ) έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας και διεθνώς. Το ενδιαφέρον για τα ΜΞΔΠ επίσης αυξάνεται καθώς θεωρούνται σημαντικές πηγές συμπληρωματικού αλλά και κύριου εισοδήματος κυρίως για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της χώρας. Η παρούσα εργασία αναλύει τις απόψεις 385 κατοίκων της Ορεστιάδας και του Βορείου Έβρου ως προς τη χρήση των ΜΞΔΠ. Μεγάλος αριθμός ΜΞΔΠ καταναλώνεται στην περιοχή με κυριότερα τα καρύδια (88,3%), το μέλι (86%), τα μανιτάρια (76,6%) και τα κάστανα (66,8%). Η πλειονότητα των ερωτώμενων πιστεύει ότι η κατανάλωση αυξήθηκε κατά τα τελευταία χρόνια, με την τάση αυτή να οφείλεται σύμφωνα με το 28,6% των συμμετεχόντων στην καλύτερη ενημέρωση για τις ωφέλειες από τη χρήση τους. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι προμηθεύονται τα ΜΞΔΠ της προτίμησής τους από παραγωγούς της περιοχής, ενώ δεύτερη επιλογή τους είναι τα supermarkets. Κριτήρια προτίμησης είναι η γεύση (93,5%), η τιμή (78,2%), η περιοχή προέλευσης (66,5%) και η πιστοποίηση (63,4%). Η πλειονότητα των ΜΞΔΠ παράγεται και διατίθεται στην ευρύτερη περιοχή. Η παραγωγή και εμπορία αυτών των προϊόντων στην περιοχή μπορεί να συμπληρώσει το εισόδημα των κατοίκων σύμφωνα με το 53%, αλλά μόνο το 19,7% των ερωτώμενων θεωρεί ότι μπορεί να αποτελέσει κύριο επάγγελμα. Από την έρευνα προκύπτει η ανάγκη αξιοποίησης της δυναμικής των ΜΞΔΠ ως μέσο οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής.

Λέξεις κλειδιά: *ΜΞΔΠ, ερωτηματολόγια, παραγωγή, συλλογή, ωφέλειες, κατανάλωση, κίνητρα*

Εισαγωγή

Τα δάση έχουν τεράστια οικολογική, κοινωνική και οικονομική σημασία σε πολλαπλά επίπεδα. Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι δασικοί πόροι και τα προϊόντα είναι θεμελιώδους σημασίας για την εξασφάλιση των αναγκών της ζωής από ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού (FAO 1999). Στις πολλές οικοσυστημικές υπηρεσίες των δασών ανήκει και η παραγωγή μιας μεγάλης ποικιλίας μη-ξυλωδών δασικών προϊόντων (ΜΞΔΠ), συχνά σημαντικών για την περιφερειακή και αγροτική ανάπτυξη. Το αυξημένο ενδιαφέρον για τα ΜΞΔΠ συνέβαλε στο να καθορισθεί ως τομέας προτεραιότητας από το FAO (FAO 2002) η προώθηση και η αξιοποίησή τους.

Παρά την αύξηση της σημασίας των ΜΞΔΠ και το σημαντικό παγκόσμιο ενδιαφέρον γύρω τους, ένας αριθμός βασικών ορισμών και εννοιολογικά ζητήματα παραμένουν δυσεπίλυτα. Ο πιο κοινά αποδεκτός ορισμός είναι αυτός του FAO (1999), σύμφωνα με τον οποίο μη ξυλώδη δασικά προϊόντα (ΜΞΔΠ) (Non-Wood Forest Products) είναι όλα τα προϊόντα, εκτός του ξύλου, που προέρχονται από δάση, θαμνώνες και δενδρώδεις φυτείες. Τα προϊόντα αυτά παράγονται από τα δένδρα (καρποί, ρητίνες, φελλός), τα φυτά του υπορόφου (καρποί, φρούτα, αρωματικά, φαρμακευτικά, εδώδιμα, βαφικά, καλλωπιστικά φυτά, βοσκήσιμη ύλη για αγροτικά και άγρια ζώα), τους μύκητες (μανιτάρια) ή τα ζώα (κυνήγι, μέλι) και συλλέγονται από τα δάση ή καλλιεργούνται. Μεγάλος αριθμός ΜΞΔΠ έχει εμπορική αξία και

σε πολλές περιπτώσεις ιδιαίτερη συμβολή τόσο στην τοπική οικονομία όσο και στην εθνική. Έχει υπολογιστεί πως ο αριθμός των ΜΞΔΠ με εμπορική αξία ανέρχεται σε 4000 έως 6000 προϊόντα παγκοσμίως (SCBD 2001). Αξίζει να σημειωθεί πως σε ορισμένες περιοχές ΜΞΔΠ όπως ο φελλός, τα μανιτάρια και τα κουκουνάρια είναι περισσότερο προσοδοφόρα από την ξυλεία (Calama et al. 2010).

Είναι γεγονός πως η αλλαγή στον τρόπο ζωής, η καλύτερη ενημέρωση για θέματα υγείας και διατροφής καθώς και οι απαιτήσεις των πολιτών των ανεπτυγμένων κοινωνιών για ποιοτικά προϊόντα έχει συμβάλλει στην αύξηση της ζήτησης για ΜΞΔΠ όπως είναι τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, τα μανιτάρια, το μέλι, εδώδιμα φυτά αλλά και καρποί. Είναι χαρακτηριστικό πως η Ευρώπη ήταν η μεγαλύτερη αγορά που αντιπροσωπεύει το ήμισυ του παγκόσμιου εμπορίου των ΜΞΔΠ (Yuan & Grunwald 1997). Αντίστοιχες τάσεις έχουν παρατηρηθεί και στην Ελλάδα, ενώ κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης πιθανότατα η συλλογή και η χρήση τους να έχει αυξηθεί και για βιοποριστικούς λόγους.

Τα δρυοδάση παρέχουν πληθώρα ΜΞΔΠ (Abraham et al. 2015) πολλά από τα οποία χρησιμοποιούν οι άνθρωποι από την αρχαιότητα και αρκετά από αυτά έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη εμπορική αξία. Κατά συνέπεια η διερεύνηση των χρήσεων τέτοιων προϊόντων σε μια περιοχή όπως ο βόρειος Έβρος, όπου τα δρυοδάση αποτελούν το βασικό τύπο δασικής βλάστησης, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνηθούν οι απόψεις των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας και του Βορείου Έβρου ως προς τη χρήση των μη ξυλωδών δασικών προϊόντων (ΜΞΔΠ).

Υλικά και μέθοδοι

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το 2014 με τη μέθοδο των προσωπικών συνεντεύξεων. Ως μέθοδος δειγματοληψίας εφαρμόστηκε η απλή τυχαία δειγματοληψία (Μάτης 2001, Καλαματιανού 2000) και χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο 18 ερωτήσεων πολλαπλών επιλογών. Το πρώτο μέρος των ερωτήσεων αναφέρονταν σε κοινωνικά-δημογραφικά χαρακτηριστικά των κατοίκων όπως το η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, ο τόπος κατοικίας και το επάγγελμα. Οι υπόλοιπες ερωτήσεις αποσκοπούσαν στη διερεύνηση της άποψης των κατοίκων του Βορείου Έβρου σχετικά με την παραγωγή, κατανάλωση, προμήθεια και διάθεση των ΜΞΔΠ. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από ερωτώμενους ηλικίας άνω των 18 ετών, άνδρες και γυναίκες, μόνιμους κάτοικους του των δήμων Ορεστιάδας, Διδυμοτείχου και Σουφλίου. Συνολικά απαντήθηκαν 385 ερωτηματολόγια με το ποσοστό αποδοχής να είναι 100%. Το δείγμα των 385 ερωτηματολογίων μπορεί να θεωρηθεί ως πλέον αξιόπιστο και ικανοποιητικό (Arabatzis & Kyriazopoulos 2010). Για την επεξεργασία των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS και πραγματοποιήθηκε περιγραφική στατιστική.

Αποτελέσματα και συζήτηση

Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες ανήκαν στις ηλικιακές κλάσεις 25-34 και 35-44 (28,57% και 27,27% αντίστοιχα). Αναφορικά με το μορφωτικό τους επίπεδο, το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν απόφοιτοι λυκείου (34,02%) και το μικρότερο ποσοστό (5,19%) είχε ολοκληρώσει μεταπτυχιακές ή διδακτορικές σπουδές (MSc-PhD). Οι περισσότεροι ήταν δημόσιοι υπάλληλοι (41,04) και μόνο το 6,49% γεωργοί, ενώ ελάχιστοι ήταν οι βιοτέχνες/επιχειρηματίες (0,52%) (Πίνακας 1).

Στην περιοχή του Βορείου Έβρου καταναλώνεται μεγάλος αριθμός ΜΞΔΠ, με κυριότερα τα καρύδια (88,3%), το μέλι (86%), τα μανιτάρια (76,6%) και τα κάστανα (66,8%). Αντίθετα, τα κράνα, τα μούρα και οι υπερτροφές χρησιμοποιούνται σε μικρότερο βαθμό (Εικόνα 1).

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων απάντησε πως η κατανάλωση των ΜΞΔΠ έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, ενώ μόνο το 20% πως έχει μειωθεί (Εικόνα 2). Από όσους απάντησαν πως έχει αυξηθεί, ζητήθηκε να απαντήσουν που οφείλεται το αυξημένο ενδιαφέρον των καταναλωτών για αυτά τα προϊόντα. Η απάντηση ότι υπάρχει καλύτερη ενημέρωση για τις ωφέλειες από τη χρήση τους ήταν η επικρατέστερη (Εικόνα 3).

Πίνακας 1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά συμμετεχόντων στην έρευνα.

Κλάση ηλικίας	**Συχνότητα**	**Ποσοστό %**
18-24	53	13,77
25-34	110	28,57
35-44	105	27,27
45-54	66	17,14
55-64	42	10,91
65+	9	2,34
Σύνολο	385	100
Μορφωτικό Επίπεδο	**Συχνότητα**	**Ποσοστό %**
Δημοτικό	27	7,01
Γυμνάσιο	47	12,21
Λύκειο	131	34,03
ΙΕΚ	48	12,47
ΑΕΙ-ΤΕΙ	112	29,09
MSc-PhD	20	5,19
Σύνολο	385	100
Επάγγελμα	**Συχνότητα**	**Ποσοστό %**
Γεωργός	25	6,49
Οικιακά	42	10,91
Ιδιωτικός Υπάλληλος	26	6,75
Δημόσιος Υπάλληλος	158	41,04
Ελεύθερος επαγγελματίας (έμπορος, υδραυλικός, ηλεκτρολόγος κλπ)	49	12,73
Ελεύθερος επαγγελματίας (γιατρός, δικηγόρος, μηχανικός κλπ)	8	2,08
Βιοτέχνης/ επιχειρηματίας	2	0,52
Φοιτητής / Σπουδαστής	41	10,65
Άνεργος	34	8,83
Σύνολο	385	100

Το μεγαλύτερο ποσοστό (70,64%) προμηθεύεται τα ΜΞΔΠ που καταναλώνει από παραγωγούς της περιοχής, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό δήλωσε πως τα συλλέγει, κυρίως ερασιτεχνικά (Εικόνα 4). Οι απαντήσεις αυτές πιστοποιούν πως η πλειονότητα των ΜΞΔΠ παράγεται και διατίθεται στην ευρύτερη περιοχή. Τα κριτήρια προτίμησης (Πίνακας 2) είναι η γεύση (93,5%), η τιμή (78,2%), η περιοχή προέλευσης (66,5%) και η πιστοποίηση (63,4%). Φαίνεται πως παρά την οικονομική κρίση ο παράγοντας της γεύσης παραμένει επικρατέστερος της τιμής. Η παραγωγή και εμπορία αυτών των προϊόντων στην περιοχή μπορεί να συμπληρώσει το εισόδημα των κατοίκων σύμφωνα με το 53%, αλλά μόνο το 19,7% των ερωτώμενων θεωρεί ότι μπορεί να αποτελέσει κύριο επάγγελμα.

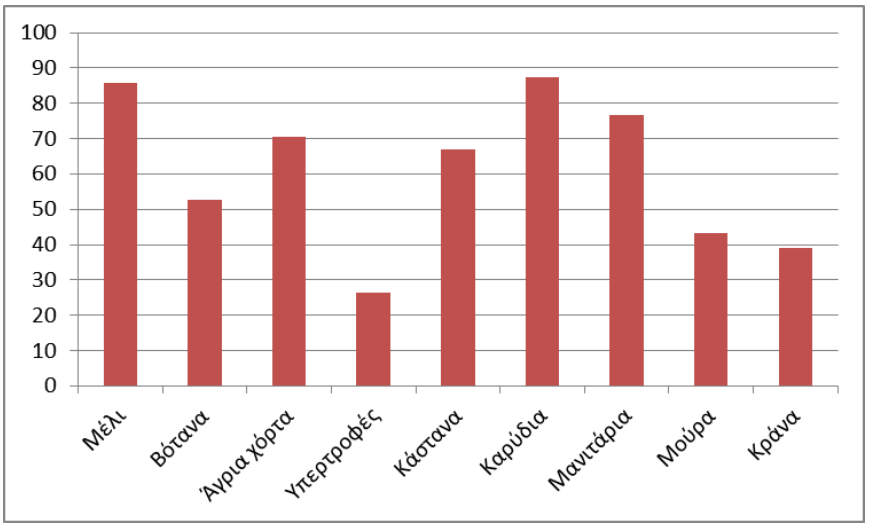

Εικόνα 1. Χρήση (%) μη ξυλωδών δασικών προϊόντων (ΜΞΔΠ) από τους κατοίκους του Β. Έβρου.

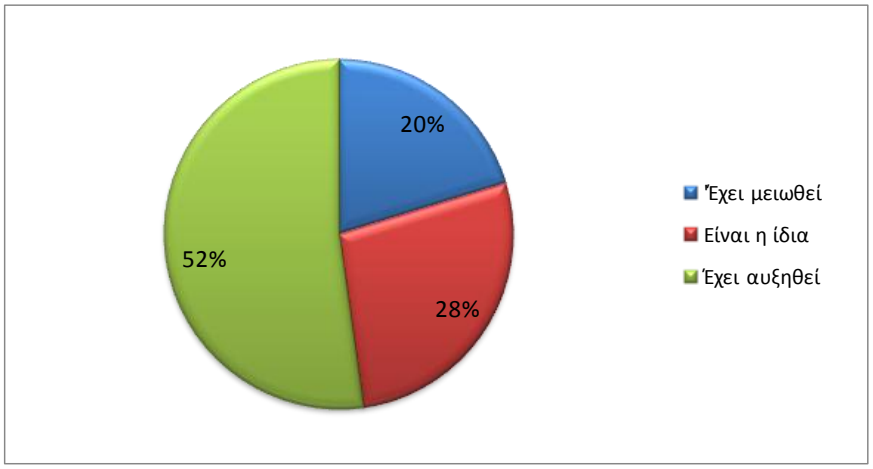

Εικόνα 2. Τάση στην κατανάλωση μη ξυλωδών δασικών προϊόντων (ΜΞΔΠ) σύμφωνα με τους κατοίκους του Β. Έβρου.

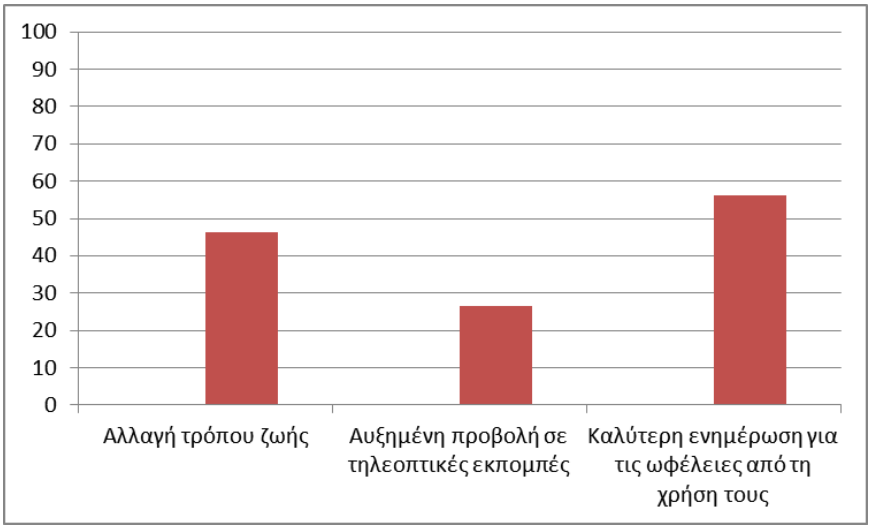

Εικόνα 3. Λόγοι για την αύξηση της κατανάλωσης των ΜΞΔΠ σύμφωνα με κατοίκους του Β. Έβρου.

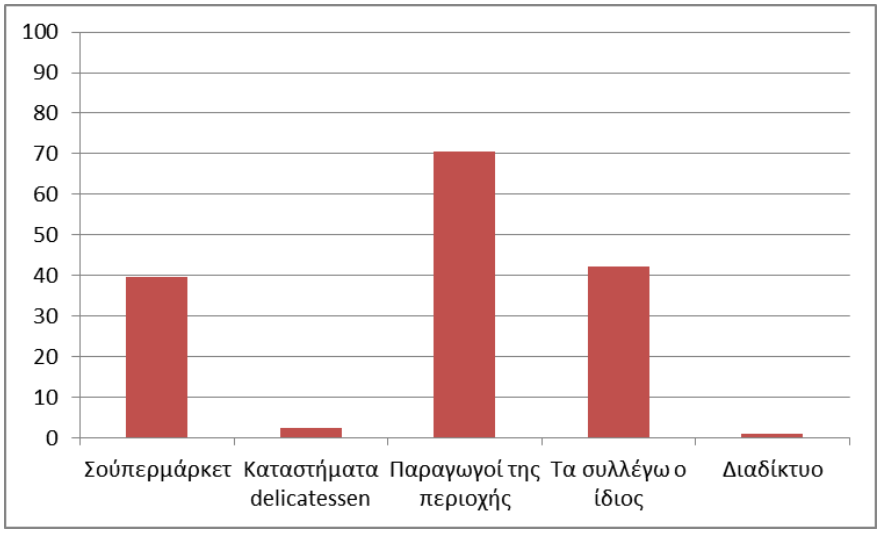

Εικόνα 4. Προμήθεια των ΜΞΔΠ από τους κατοίκους του Β. Έβρου.

Πίνακας 2. Παράγοντες (%) που ενδιαφέρουν τους κατοίκους του Β. Έβρου κατά την αγορά ΜΞΔΠ.

	Καθόλου	**Λίγο**	**Αδιάφορο**	**Αρκετά**	**Πολύ**
Γεύση	0,5	1,8	4,2	32,2	61,3
Τιμή	4,7	13,8	3,4	30,9	47,3
Πιστοποίηση	10,9	10,4	15,3	29,9	33,5
Περιοχή παραγωγής	11,2	11,7	10,6	36,4	30,1
Σχέση με παραγωγό	21,3	12,2	16,1	27,0	23,4

Σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες η χρήση των ΜΞΔΠ συχνά θεωρείται ως μια περιθωριακή δραστηριότητα, αν και στην πραγματικότητα το εμπόριο αυτών των προϊόντων παρέχει σημαντικά οικονομικά οφέλη σε πολλές αγροτικές κοινότητες και νοικοκυριά (Chamberlain et al. 2000). Η συγκομιδή των ΜΞΔΠ από φυσικά οικοσυστήματα έχει περιορισμένες δυνατότητες για βελτίωση της οικονομίας των νοικοκυριών, ενώ η ανεξέλεγκτη συλλογή τους πολλές φορές δημιουργεί δραματικές επιπτώσεις στους πληθυσμούς των συλλεγόμενων ειδών, αλλά και σε όλο το οικοσύστημα (Ahenkan & Boon 2010). Αντίθετα, η αειφορική συλλογή τους συμβάλει σε ουσιώδεις περιβαλλοντικές λειτουργίες των οικοσυστημάτων και στη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας (Peters 1996). Η συγκομιδή των ΜΞΔΠ θεωρείται βιώσιμη εάν δεν έχει μακροχρόνια επιβλαβή επίδραση επί της αναγέννησης του πληθυσμού που συγκομίζεται, και όταν η απόδοση παραμένει σταθερή (Cunningham 2000). Έτσι, για ορισμένα από τα είδη αυτά, λύση μπορεί να αποτελέσει η καλλιέργειά τους, η οποία θα συμβάλει στην προστασία των φυσικών πληθυσμών και των οικοσυστημάτων ενισχύοντας παράλληλα την τοπική οικονομία (Ahenkan & Boon 2008).

Συμπεράσματα

Η πλειοψηφία των κατοίκων του Β. Έβρου καταναλώνει ΜΞΔΠ, που προμηθεύεται κυρίως από παραγωγούς – συλλέκτες της περιοχής. Αρκετοί κάτοικοι τα συλλέγουν ερασιτεχνικά. Υπάρχει δυνατότητα αξιοποίησης της δυναμικής των ΜΞΔΠ ως μέσο οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής. Απαραίτητη προϋπόθεση για αυτό αποτελεί η ορθολογική χρήση τους μέσα στο πλαίσιο της αειφορικής διαχείρισης των δασικών εκτάσεων για πολλαπλή χρήση.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Καλαματιανού, Α.Γ. (2000). Κοινωνική Στατιστική, Μέθοδοι Μονοδιάστατης Ανάλυσης. Αθήνα: Εκδόσεις «Το Οικονομικό».

Μάτης, Κ. Γ. (2001). Δασική Δειγματοληψία. Ξάνθη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

II. Ξενόγλωσση

Abraham, E.M., Theodoropoulos, K., Eleftheriadou, E., Ragkos, A., Kyriazopoulos, A.P., Parissi, Z.M., Arabatzis, G., Soutsas, K. (2015). Non-wood forest products from the understory and implications for rural development: The case of a broadleaf deciduous oak forest (*Quercus frainetto* Ten.) in Chalkidiki, Greece. Journal of Environmental Protection and Ecology. Vol. 16, No. 3, pp. 1024–1032.

Ahenkan, A., Boon, E. (2008). Enhancing food security, poverty reduction and sustainable forest management in Ghana through Non-Timber Forest Products farming: Case study of Sefwi Wiawso District. Published online by GRIN Publishing. Ανακτήθηκε στις 26 Νοεμβρίου 2016 από: www.grin.com/de/preview/.html

Ahenkan, A., Boon, E. (2010). Commercialization of non-timber forest products in Ghana: Processing, packaging and marketing. Journal of Food, Agriculture and Environment. Vol. 8, No. 2, pp. 962-969.

Arabatzis, G., Kyriazopoulos, A.P. (2010). Contribution of rangelands in quality of life: The case of Viotia prefecture, Greece. Journal of Environmental Protection and Ecology. Vol. 11, No. 2, pp. 733-745.

Calama, R., Tomé, M., Sánchez-González, M., Miina, J., Spanos, K., Palahí, M. (2010). Modelling non-wood forest products in Europe: A review. Forest Systems. Vol. 19, pp. 69-85.

Chamberlain, J.L., Bush, R. Hammett, A.L., Araman, P.A. (2000). Managing National Forests of the Eastern United States for Non-Timber Forest Products. In: B. Krishna Pillay et al. (eds), Forest and Society: The Role of Research. Sub-plenary sessions. Vol. 1, pp. 407-420. XXI IUFRO World Congress 2000. Kuala Lumpur, Malaysia.

Cunningham, A.B. (2000). People, Wild Plant Use and Conservation. Applied Ethno-botany. London: Earthscan.

FAO (1999). Resource assessment of non-wood forest products. Ανακτήθηκε στις 16 Οκτωβρίου 2016 από: http://www.fao.org/forestry

FAO (2002). Non-Wood Forest Products. Ανακτήθηκε στις 22 Οκτωβρίου 2016 από: http://www.fao.org/forestry

Peters C.M. (1996). The ecology and management of non-timber forests resources. World Bank Technical Paper Number 322. Washington, DC: The World Bank.

SCBD (2001). Sustainable Management of Non-Timber Forest Resources. CBD Technical Series 6. Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Montreal, Canada.

Yuan, R., Grunwald, J. (1997). Germany moves to the forefront of the European herbal medicine industry. Genetic Engineering News. Vol. 17, No.8, p. 14.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Η **Ελένη Αβραάμ** είναι Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του ΑΠΘ στο γνωστικό αντικείμενο «Διαχείριση και Βελτίωση Λιβαδιών – Γενετική Λιβαδικών Φυτών». Έχει διοργανώσει διεθνή επιμορφωτικά σεμινάρια, εθνικά και διεθνή συνέδρια και επιστημονικές συναντήσεις. Έχει συμμετάσχει σε πολυάριθμα ερευνητικά προγράμματα και έχει δημοσιεύσει περισσότερα από 100 άρθρα σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά, συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων.

Τμήμα Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος
Σχολή Γεωπονίας, Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Τ.Θ. 236
54124 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 231 0 992301
E-mail: eabraham@for.auth.gr

Ο **Αθανάσιος Αλεξόπουλος** γεννήθηκε στην Αθήνα το 1966. Το 1989 έλαβε το πτυχίο του Βιολόγου από το Πανεπιστήμιο Πατρών και το 2000 ολοκλήρωσε το διδακτορικό του στην Δημόσια Υγεία στο Ιατρικό Τμήμα του ίδιου Ιδρύματος. Από το 2007 υπηρετεί στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του ΔΠΘ αρχικά ως λέκτορας και επί του παρόντος ως Επίκουρος καθηγητής στην Υγιεινή των Τροφίμων όπου διδάσκει 6 προπτυχιακά και 1 μεταπτυχιακό μάθημα στην Κατεύθυνση Επιστήμης και Τεχνολογίας Τροφίμων. Έχει εργαστεί στον ιδιωτικό τομέα και έχει συμμετάσχει ως έμμισθος προ- και μεταπτυχιακός ερευνητής σε πάνω από 45 ανταγωνιστικά και μη ερευνητικά προγράμματα. Έχει συγγράψει ή συμμετείχε στην συγγραφή 47 επιστημονικών ξενόγλωσσων δημοσιευμένων ερευνητικών εργασιών, κεφαλαίων σε βιβλία (6), παρουσιάσεων (80) και δημοσιεύσεων (32) σε συνέδρια. Το ερευνητικό του αντικείμενο είναι η υγιεινή των τροφίμων και του νερού.

Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ & Fax: 2552 0 41169
E-mail: alexopo@agro.duth.gr

Η **Δέσποινα Αμανατίδου** είναι δασολόγος, απόφοιτη του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με δίπλωμα εξειδίκευσης στη διαχείριση ανανεώσιμων φυσικών πόρων (Μ.Α.Ι.Χ.). Εργάστηκε επί σειρά ετών στο εργαστήριο Δασικής Διαχειριστικής του Ινστιτούτου Δασικών Ερευνών Θεσσαλονίκης. Είναι διδάκτορας της Δασολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Freiburg της Γερμανίας στο γνωστικό αντικείμενο των προστατευόμενων περιοχών. Εργάστηκε ως συμβασιούχος καθηγήτρια στο Τμήμα Δασοπονίας του ΤΕΙ Δράμας. Έχει συμμετάσχει σε εθνικά και διεθνή συνέδρια με παρουσίαση εργασιών. Από το 2006 εργάζεται στη Δασική Υπηρεσία.

Δασαρχείο Διδυμοτείχου
Αδριανουπόλεως 1
68300 Διδυμότειχο
Τηλ.: 2553 0 22204
Email: damana@damt.gov.gr

Ο **Ζαφείρης Άμπας** γεννήθηκε στη Φλώρινα το 1966. Το 1989 έλαβε το βασικό του πτυχίο από το Τμήμα Γεωπονίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Συνέχισε τις σπουδές του σε μεταπτυχιακό επίπεδο στο ίδιο τμήμα, έλαβε το Μεταπτυχιακό του δίπλωμα το 1992 και το 1998 αναγορεύτηκε Διδάκτορας του ΑΠΘ. Το 2002 εκλέχθηκε Επίκουρος Καθηγητής Γενικής και Ειδικής Ζωοτεχνίας στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στην Ορεστιάδα και το 2008 κατέλαβε τη βαθμίδα του Αναπληρωτή Καθηγητή στο ίδιο αντικείμενο. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα, οι συμμετοχές του σε ερευνητικά προγράμματα και οι δημοσιευμένες του επιστημονικές εργασίες ήταν πολυάριθμες. Έφυγε από τη ζωή πολύ πρόωρα στις 28 Δεκεμβρίου 2013 όντας Πρόεδρος του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης του ΔΠΘ.

Ο **Γαρύφαλλος Αραμπατζής** είναι πτυχιούχος του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και κάτοχος Διδακτορικού διπλώματος από το ίδιο τμήμα (τομέας Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Φυσικών Πόρων). Σήμερα, είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Τα τρέχοντα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται στα παρακάτω αντικείμενα: Εκτίμηση Αξιών Φυσικών Πόρων, Δασική Οικονομία και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου, Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αξιολόγηση Χρήσεων Γης, Ανάπτυξη Ορεινών και Μειονεκτικών Περιοχών, Αξιολόγηση Επενδύσεων, Έργων και Προγραμμάτων, Ενεργειακή Οικονομία και Ανάπτυξη. Έχει επιμεληθεί 4 βιβλία και έχει δημοσιεύσει πάνω από 180 εργασίες σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά, πρακτικά ελληνικών και διεθνών συνεδρίων με κριτές. Ειδικότερα, 47 εργασίες του είναι δημοσιευμένες σε διεθνή περιοδικά που περιλαμβάνονται στην κορυφαία βάση αξιολόγησης περιοδικών (SCI). Είναι μέλος επιστημονικών και οργανωτικών επιτροπών πολλών ελληνικών και διεθνών συνεδρίων, καθώς και μέλος συντακτικών επιτροπών ελληνικών περιοδικών. Συμμετείχε/συμμετέχει σε 19 ερευνητικά προγράμματα (σε 2 από αυτά ως επιστημονικός υπεύθυνος). Guest Editor 7 διεθνών περιοδικών. Κριτής άρθρων για 42 διεθνή περιοδικά, καθώς και για πολλά διεθνή επιστημονικά συνέδρια. Μέλος Διοικητικών Συμβουλίων πολλών επιστημονικών εταιριών. Υπό την επίβλεψή του ολοκληρώθηκαν 2 διδακτορικές διατριβές και 25 μεταπτυχιακές διατριβές.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ: 2552 0 41158
E-mail: garamp@fmenr.duth.gr

Η **Σοφία Βισκαδούρου** γεννήθηκε στις Βούτες Ηρακλείου Κρήτης το 1996. Είναι φοιτήτρια του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 6973-286032
E-mail: sofivisk@fmenr.duth.gr

Ο Ζήσης Βρύζας είναι Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (ΔΠΘ), στο αντικείμενο της Φυτοπροστασίας και Ρύπανσης Αγροοικοσυστημάτων. Οι σπουδές του περιλαμβάνουν πτυχίο του Τμήματος Γεωπονίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Πραγματοποίησε μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές στο ίδιο Τμήμα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στη συμπεριφορά των γεωργικών φαρμάκων στο περιβάλλον, την αποτελεσματικότητά τους και τις επιδράσεις στον άνθρωπο, καθώς και στην οικοτοξικολογία και ρύπανση υδάτων.

Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας,
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41120
E-mail: zvryzas@agro.duth.gr

Η **Μαρία Γεωργουσίδου** είναι βιολόγος, απόφοιτος του τμήματος Βιολογίας της Σχολής Θετικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Πρόσφατα ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές της σπουδές στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Η μεταπτυχιακή της διατριβή είχε θέμα: «Βιολογία και Περιβαλλοντική Αγωγή στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Βιωματική Μάθηση μέσα από τον Κινηματογράφο». Εργάζεται ως καθηγήτρια στο 2^{ο} Γυμνάσιο Νέας Ορεστιάδας. Διδάσκει μαθήματα φυσικών επιστημών στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου και εκπονεί προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης εκτός ωρολογίου προγράμματος. Έχει εκπονήσει μεγάλο αριθμό προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Ισότητας Φύλων, Ολυμπιακής Παιδείας. Έχει λάβει μέρος σε εκπαιδευτικά προγράμματα και έχει αναπτύξει συνεργασίες με σχολεία σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Έχει συμμετάσχει σε συνέδρια και σεμινάρια ως εισηγήτρια και επιμορφούμενη. Έχει δημοσιεύσεις σε συνέδρια και σε επιστημονικό τόμο. Είναι γραμματέας της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε (Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης), στην οποία συμμετέχει από το 2000 και γραμματέας στην Β΄ ΕΛΜΕ (Ένωση Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης).

2^{ο} Γυμνάσιο Ν. Ορεστιάδας
E-mail: geomaria@sch.gr

Ο **Δημήτριος Γκεντσίδης** γεννήθηκε το 1963 στη Νέα Ορεστιάδα. Σπούδασε Διοίκηση Επιχειρήσεων και Marketing στην Αθήνα. Εδώ και τριάντα χρόνια δραστηριοποιείται σαν ελεύθερος επαγγελματίας στη Νέα Ορεστιάδα. Τα ενδιαφέροντα του εστιάζονται στην Ιστορία και στους ανθρώπους της Θράκης. Ιδρυτικό μέλος πολλών συλλόγων της πόλης της Νέας Ορεστιάδας όπως ο Σύλλογος Απογόνων Καραγατσιανών-Αδριανουπολιτών. Συμμετείχε σε διοικητικά συμβούλια συλλόγων όπως της Ένωσης Επαγγελματιών και Βιοτεχνών, του Ιστορικού Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας και για επτά χρόνια στη Δημοτική Κοινωφελή Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης του Δήμου Ορεστιάδας.

E-mail: gensdimi@gmail.com

Ο **Κωνσταντίνος Δαδούσης** γεννήθηκε στη Νέα Καλλίστη Ροδόπης το 1954. Έλαβε το πτυχίο της Κτηνιατρικής Σχολής του ΑΠΘ το 1978. Εργάστηκε ως προϊστάμενος στο σταθμό συγκέντρωσης γάλακτος στην εταιρία ΔΕΛΤΑ Α.Ε. από το 1980 έως το 1984 οπότε και

διορίστηκε στο αγροτικό κτηνιατρείο Μεταξάδων. Διετέλεσε διευθυντής Κτηνιατρικής του Νομού Έβρου από το 1999 έως το 2003 και διευθυντής Κτηνιατρικής Επαρχείου Βορείου Έβρου από το 2007 έως το 2010. Από το 2011 έως και σήμερα είναι Προϊστάμενος της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Ορεστιάδας.

Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Ορεστιάδας
Τέρμα Αναγεννήσεως (Κάτω Οινόη)
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 27946
Κιν.: 6945-755544
E-mail: dadousis@pamth.gov.gr

Η **Άννα Δαλαμαγκίδου** είναι νηπιαγωγός, πτυχιούχος του Τμήματος Επιστημών Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία, της Σχολής Επιστημών Αγωγής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Σήμερα εργάζεται στην ιδιωτική εκπαίδευση, ως νηπιαγωγός. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου» από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Η μεταπτυχιακή διατριβή της έχει τίτλο «Ο Ρόλος των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας ως Περιβαλλοντικού Εκπαιδευτή για την Προστασία του Περιβάλλοντος».

Κομνηνών 6
68200 Ορεστιάδα
E-mail: anna-dal@hotmail.com

Ο **Κωνσταντίνος Δούλιας** είναι γεωπόνος με εξειδίκευση στην Φυτοπροστασία. Εργάσθηκε για 35 χρόνια στην Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης, τα πρώτα 8 σαν Τομεάρχης, 19 προϊστάμενος Φυτοπροστασίας, τα επόμενα 5 προϊστάμενος γεωπονικής υπηρεσίας και υποδιευθυντής στο εργοστάσιο ζάχαρης Ορεστιάδας και τα 2 τελευταία χρόνια της ενεργού θητείας του προϊστάμενος της υπηρεσίας Φυτοπροστασίας της EBZ. Το ερευνητικό του έργο περιλαμβάνει περισσότερες από 30 εργασίες-δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων σε θέματα φυτοπροστασίας στην τευτλοκαλλιέργεια στην Ελλάδα, όπως και εργασίες και συμμετοχή σε περισσότερα από 15 διεθνή συνέδρια με θέμα την τεχνική καλλιέργειας και φυτοπροστασία των τεύτλων.

Ραιδεστού 1
Ορεστιάδα 68200
E-mail: k.doulias@yahoo.com

Η **Θωμαΐς Ζαβαλιάρη** γεννήθηκε στην Ορεστιάδα Έβρου, είναι καθηγήτρια φιλόλογος, πτυχιούχος του Τμήματος Αρχαιογνωστικής κατεύθυνσης του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού τίτλου Σχολικής Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου της Ρώμης «TOR VERGATA – SCUOLA IAD», και Εκπαίδευσης Ενηλίκων της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών του Ελληνικού Ανοιχτού Πανεπιστημίου. Έχει άριστη γνώση Αγγλικής ($Γ_2$), πολύ καλή γνώση Ιταλικής ($Γ_1$) και καλή γνώση Γαλλικής και Ισπανικής ($Β_2$). Κατέχει βεβαίωση Δεξιοτήτων και Γνώσεων στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών επιπέδου Α και Β. Από το 1987 υπηρετεί στο χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως αναπληρώτρια και μόνιμη καθηγήτρια, ενώ από το 2011 είναι διευθύντρια στο Εσπερινό Γυμνάσιο Ορεστιάδας. Από το 1999 δραστηριοποιείται και στην εκπαίδευση ενηλίκων διδάσκοντας μαθήματα της ειδικότητάς της σε Κέντρα Διά Βίου Μάθησης, Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (πιστοποιημένη εκπαιδεύτρια ενηλίκων μητρώου Β΄ ΕΟΠΠΕΠ). Υπήρξε από το

1990 συντονίστρια καινοτόμων προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Αγωγής Σταδιοδρομίας. Ολυμπιακής Παιδείας, Comenius, Etwinning, ενώ από το 2006 – 2008 προσέφερε τις υπηρεσίες της ως επιμορφώτρια νεοδιόριστων φιλολόγων στο ΠΕΚ Αλεξανδρούπολης. Διετέλεσε βαθμολογήτρια γραπτών πανελλαδικών εξετάσεων, μέλος Επιτροπής Πανελλαδικών εξετάσεων εξεταστικών κέντρων Βορείου Έβρου και Επιτροπής εξετάσεων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Έβρου. Συμμετείχε σε πολλά επιμορφωτικά σεμινάρια και ημερίδες σχετικές με την τυπική και μη τυπική εκπαίδευση.

Ζαρίφη 82
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.6944-685410
E-mail: zavaliari@gmail.com

Ο **Λάζαρος Ηλιάδης** είναι Καθηγητής του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, όπου διετέλεσε Πρόεδρος από τον Σεπτέμβριο του 2014 ως και το 2016. Το γνωστικό του αντικείμενο είναι Εφαρμοσμένη Πληροφορική. Είναι Πτυχιούχος Μαθηματικός (ΑΠΘ), κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου MSc Computer Science (University of Wales Swansea, UK) και Διδάκτορας των Έμπειρων Συστημάτων από τη Σχολή Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του ΑΠΘ.

Έχει 53 δημοσιεύσεις σε έγκριτα διεθνή επιστημονικά περιοδικά και 88 δημοσιεύσεις σε πρακτικά διεθνών συνεδρίων με κριτές. Είναι τέως μέλος του ΔΣ (Board of Governors της ENNS European Neural Network Society) μέλος της INNS (International Neural Network Society), της BCS (British Computer Society) και της EETN (Ελληνική Εταιρεία Τεχνητής Νοημοσύνης). Έχει διατελέσει Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής 12 Διεθνών Συνεδρίων, είναι Associate Editor στο επιστημονικό περιοδικό Springer, Evolving Systems, είναι μέλος του Editorial Board 42 έγκριτων διεθνών επιστημονικών περιοδικών, ενώ έχει διατελέσει προσκεκλημένος εκδότης σε 11 έγκριτα διεθνή επιστημονικά περιοδικά και είναι συν-εκδότης σε άλλα 2. Είναι συγγραφέας τεσσάρων Πανεπιστημιακών συγγραμμάτων. Έχει κάνει διαλέξεις σαν προσκεκλημένος ομιλητής σε 4 Βρετανικά Πανεπιστήμια (University of London Birkbeck College, Cranfield, Coventry, East London) και είναι Επιστημονικά Υπεύθυνος σε αρκετά ανταγωνιστικά ερευνητικά Προγράμματα. Το έργο του έχει έως σήμερα περισσότερες από 750 ετεροαναφορές διεθνώς.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Αθ. Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41135
E-mail: liliadis@fmenr.duth.gr

Η **Μαρία Καλλίτσαρη** είναι τελειόφοιτη φοιτήτρια του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του ΔΠΘ. Η εργασία της σε αυτό τον τόμο αποτελεί τμήμα της πτυχιακής της διατριβής.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
E-mail: marikall1@yahoo.gr

Η **Παρασκευή Καρανικόλα** είναι απόφοιτος του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και διδάκτορας ίδιου Τμήμα (εργαστήριο Υλωρικής). Η κ. Καρανικόλα είναι Επίκουρος Καθηγήτρια στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με γνωστικό αντικείμενο Υλωρική - Δασική Εντομολογία. Έχει περισσότερες από 70 δημοσιεύσεις σε διεθνή και ελληνικά περιοδικά και συνέδρια.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41136
Fax: 2552 0 41192
E-mail: pkaranik@fmenr.duth.gr
Website: http://utopia.duth.gr/~pkaranik/

Ο **Δημήτριος Κιηγμάς** γεννήθηκε το 1968. Είναι έγγαμος με τρία παιδιά. Πραγματοποίησε το μεγαλύτερο μέρος των εγκύκλιων σπουδών του στη Νέα Ορεστιάδα. Αποφοίτησε από το Κλασσικό Λύκειο Αλεξανδρούπολης. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Α.Π.Θ. και κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης του Ε.Α.Π. στην Ορθόδοξη Θεολογία. Μέχρι το 2008 ήταν συνιδιοκτήτης Φροντιστηρίου Μέσης Εκπαίδευσης και Κέντρων Εκμάθησης Η/Υ. Από το 2005 ως το 2008 διετέλεσε Σύμβουλος Εκπαίδευσης στα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων του Νομού Έβρου. Από το 2009 υπηρετεί ως φιλόλογος καθηγητής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με οργανική θέση στο 1^{ο} Γ.Ε.Λ. Ορεστιάδας. Με συνεργάτη τον Γεώργιο Ρυζιώτη έχει συγγράψει τα βιβλία: 1) «Αδριανούπολη, Καραγάτς, Νέα Ορεστιάδα: Μια Πόλη» (2010), 2) «1^{ο} Δημοτικό Σχολείο Νέας Ορεστιάδας – Κυρίλλειο: Ιστορία μέσα από ένα Κτίριο» (2010), 3) «Καραγάτς: Σταθμός πριν τη Νέα Ορεστιάδα» (2013). Από το 2014 είναι Επιστημονικός Σύμβουλος της Ιστορικής Βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως.

Αναγεννήσεως 169
Νέα Ορεστιάδα
Κιν.: 6947-425357
E-mail: kiigmasdim68@gmail.com

Η **Τασούλα Κιτσικούδη** είναι δασοπόνος, απόφοιτη του Τμήματος Δασοπονίας του ΤΕΙ Δράμας. Εργάστηκε ως συμβασιούχος στη Δασική Υπηρεσία επί σειρά ετών. Διετέλεσε πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Μεταξάδων τη διετία 1999-2000. Από το 2009 εργάζεται ως τακτική υπάλληλος στο Δασαρχείο Διδυμοτείχου. Είναι προϊσταμένη του Δασονομείου Μικρού Δερείου, υπεύθυνη του γραφείου θήρας και της εφαρμογής των ευρωπαϊκών κανονισμών δάσωσης γεωργικών εκτάσεων.

Δασαρχείο Διδυμοτείχου
Αδριανουπόλεως 1
68300 Διδυμότειχο
Τηλ.: 2553 0 25203
E-mail: tkitsiko@damt.gov.gr

Ο **Γεώργιος Κοράκης** είναι Επίκουρος Καθηγητής Δασικής Βοτανικής στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων όπου είναι υπεύθυνος του Εργαστηρίου Δασικής Βοτανικής. Τα ερευνητικά του

ενδιαφέροντα εστιάζονται στο χώρο της Δασικής Βοτανικής, Γεωβοτανικής και Φυτοκοινωνιολογίας με διαχειριστική προσέγγιση. Έχει συμμετάσχει σε 23 ερευνητικά έργα και προγράμματα ως επιστημονικός υπεύθυνος ή συνεργάτης με αντικείμενα που εντοπίζονται στην καταγραφή και μελέτη της βιοποικιλότητας στην Ελλάδα. Έχει εργαστεί ως σύμβουλος σε περιβαλλοντικές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και έχει περισσότερα από 20 χρόνια εμπειρία σε προγράμματα της Ε.Ε. και περιβαλλοντικές μελέτες με αντικείμενο την ανάλυση και αξιολόγηση της χλωρίδας και των τύπων ενδιαιτημάτων σε προστατευόμενες και οικολογικά σημαντικές περιοχές.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41178
E-mail: gkorakis@fmenr.duth.gr

Ο **Κωνσταντίνος Κοσπαντσίδης** γεννήθηκε και κατοικεί στην Καβύλη - Ορεστιάδος. Έλαβε το 1990 πτυχίο του Τμήματος Δασοπονίας ΤΕΙ Δράμας και το 2009 πτυχίο του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Εργάσθηκε την περίοδο 1992-2002 με συμβάσεις ορισμένου χρόνου στο Δασαρχείο Διδυμοτείχου, την περίοδο 2003-2004 στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης με σύμβαση ανάθεσης έργου ως Ειδικό Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό και Εργαστηριακή Υποστήριξη, από το 2006 ως τακτικός υπάλληλος του Δασαρχείου Διδυμοτείχου και από το 2011 Προϊστάμενος του Τμήματος Δασοτεχνικών Έργων.

Δασαρχείο Διδυμοτείχου
Αδριανουπόλεως 1
68300 Διδυμότειχο
Τηλ.: 2553 0 25203
Fax: 2553 0 22204
E-mail: kkospa@damt.gov.gr

Ο **Ιωάννης Κούζας** είναι απόφοιτος του Τμήματος Κλασικών Σπουδών και του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Θεσσαλονίκης. Έχει μεταπτυχιακό δίπλωμα Διεθνών Σπουδών και είναι διδάκτωρ της Νομικής Σχολής του ΔΠΘ. Εργάστηκε στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως καθηγητής Φιλόλογος, Διευθυντής Λυκείου και Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα είναι η Αρχαία και Νεοελληνική Γλώσσα, η Νεότερη Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία και οι Διεθνείς Σχέσεις.

Περικλέους 41
68200 Ορεστιάδα
Κιν.: 6974-149167
E-mail: kouzasgr@gmail.com

Ο **Σπυρίδων Κουτρούμπας** είναι Καθηγητής στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του Δ.Π.Θ. Τα κύρια σημεία της ερευνητικής του δραστηριότητας εστιάζονται στην εφαρμοσμένη φυσιολογία και τις καλλιεργητικές τεχνικές των Φυτών Μεγάλης Καλλιέργειας, στη συμβιωτική δέσμευση του αζώτου, και στις Νέες-Εναλλακτικές καλλιέργειες. Είναι Εθνικός Εκπρόσωπος της Ελλάδας στην European Society for Agronomy. Διετέλεσε Πρόεδρος του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (2008-2012).

Σήμερα είναι Κοσμήτορας της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Εργαστήριο Γεωργίας
Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
682 00 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41125
Fax: 2552 0 41193
E-mail: skoutrou@agro.duth.gr

Ο **Αθανάσιος Κυμπάρης** γεννήθηκε στην Ορεστιάδα το 1968. Ολοκλήρωσε το σύνολο σχεδόν των προπτυχιακών του σπουδών στην Ορεστιάδα. Ολοκλήρωσε τις προπτυχιακές και μεταπτυχιακές του σπουδές στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Είναι κάτοχος Πτυχίου Χημείας, καθώς και Διδακτορικού Διπλώματος στην Οργανική Χημεία. Διετέλεσε διδάσκων με σύμβαση (ΠΔ407/80) στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (2001-2006). Από το Φεβρουάριο του 2006 είναι μέλος ΔΕΠ στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του ΔΠΘ αρχικά στη βαθμίδα του Λέκτορα και στη συνέχεια έως και σήμερα ως Επίκουρος Καθηγητής. Έχει δημοσιεύσει περί τις 30 επιστημονικές ξενόγλωσσες εργασίες σε περιοδικά Peer-review και είναι κάτοχος ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας,
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.:: 2552 0 41168
E-mail: kimparis@agro.duth.gr

Ο **Απόστολος Κυριαζόπουλος** είναι Επίκουρος Καθηγητής του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του ΔΠΘ στο γνωστικό αντικείμενο «Διαχείριση και Βελτίωση Λιβαδιών – Δασολιβαδικά Συστήματα». Διετέλεσε επί σειρά ετών Διδάσκων με το ΠΔ 407/80 στο ίδιο Τμήμα και Επιστημονικός Συνεργάτης στο ΤΕΙ Λαμίας και στο ΤΕΙ Καβάλας. Είναι μέλος του ΔΣ της Ελληνικής Λιβαδοπονικής Εταιρίας, στην οποία διετέλεσε πρόεδρος την περίοδο 2013-2014. Έχει συμμετάσχει σε πολλά ερευνητικά προγράμματα και έχει περισσότερες από 100 δημοσιεύσεις σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41109
E-mail: apkyriaz@fmenr.duth.gr

Ο **Θεόδωρος Κυρκούδης του Ιωάννη,** γεννήθηκε στην Ελιά Ορεστιάδας, το 1966. Σπούδασε στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας, της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας των ΤΕΙ Θεσσαλονίκης ως υπότροφος. Είναι προϊστάμενος στην Βιβλιοθήκη της Ιατρικής Σχολής του ΔΠΘ στην Αλεξανδρούπολη, από το 1991. Συμμετείχε σε πλήθος διεθνών συνεδρίων βιβλιοθηκονομίας σε Southampton, Norwich, Bath και ως εισηγητής σε Ρόδο, Βόλο,

Κέρκυρα και Αδριανούπολη. Για μία δεκαετία 1998-2008 ήταν υπεύθυνος έκδοσης του Ενημερωτικού Δελτίου της Κεντρικής Βιβλιοθήκης και τώρα είναι μέλος της εκδοτικής ομάδας του περιοδικού Bibliotherapy Review (Πολωνίας). Είναι μεταπτυχιακός φοιτητής και ενδιαφέρεται για τις εξελίξεις σε ιστορικά θέματα. Μιλάει αγγλικά και τουρκικά.

Βιβλιοθήκη Σχολής Επιστημών Υγείας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
68100 Αλεξανδρούπολη
Τηλ.: 2551 0 30512 & 2551 0 39450
Κιν.: 6944-559581
E-mail: tkirkoud@lib.duth.gr

Η **Σιδερή Λεύκελη** είναι δασκάλα, πτυχιούχος του Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστήμιου Θράκης. Υπηρετεί στο χώρο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης από το 2002 μέχρι σήμερα. Η οργανική της θέση είναι στο 6/θ Δημοτικό Σχολείο Ριζίων. Έχει συμμετάσχει σε επιμορφωτικά σεμινάρια αναφορικά με την εκπαίδευση. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου» από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστήμιου Θράκης. Ο τίτλος της μεταπτυχιακής της εργασίας είναι «Γνώσεις και στάσεις για εξοικονόμηση ενέργειας. Η περίπτωση των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Νομού Έβρου».

Ρίζια Ορεστιάδας
Ψαράκη 7
Νομού Έβρου
Τηλ.6944-964154 & 2552 1 12085
Τηλ. Εργασίας 2552094288
E-mail: roylaleu@hotmail.gr

Ο **Θεόδωρος Μανουσίδης** γεννήθηκε στην Ορεστιάδα το 1974. Το 1999 έλαβε το πτυχίο του Γεωπόνου από το Τμήμα Ζωικής Παραγωγής του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, το 2012 μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης από το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του ΔΠΘ ενώ είναι υποψήφιος διδάκτορας στο ίδιο τμήμα από το 2012. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τη συμπεριφορά βόσκησης και τη διατροφή των μικρών μηρυκαστικών, τη θρεπτική αξία των ζωοτροφών, τη χρήση των ψυχανθών στη διατροφή των ζώων και την ανάπτυξη τεχνητών λειμώνων. Μέρος από το ερευνητικό του έργο έχει δημοσιευθεί σε ελληνικά και διεθνή περιοδικά και συνέδρια. Από το 2008 υπηρετεί στο ΥΠ.Α.Α.Τ. και σήμερα εργάζεται στο Γραφείο Αγροτικής Ανάπτυξης Ορεστιάδας.

Αναγεννήσεως 169
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 027209
Κιν.: 6948-192964
E-mail: thmanous@yahoo.gr

Ο **Ευάγγελος Μανωλάς** γεννήθηκε στη Νάξο το 1961. Το 1983 του απενεμήθη το πτυχίο Bachelor of Arts στην Κοινωνιολογία από το Πανεπιστήμιο Essex, το 1985 το πτυχίο Master of Arts στις Διεθνείς Σχέσεις από το Πανεπιστήμιο Kent at Canterbury, και το 1989 ανακηρύχθηκε διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Aberdeen. Ο Δρ. Μανωλάς είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Κοινωνιολογίας και Περιβαλλοντικής-Δασικής Εκπαίδευσης στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Έχει δημοσιεύσει

περισσότερες από 100 εργασίες σε επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41157
E-mail: emanolas@fmenr.duth.gr

Ο **Πασχάλης Μαυρίδης** είναι συνταξιούχος δάσκαλος και Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Μορφωτικού Συλλόγου του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας. Γεννήθηκε στην Καβύλη της Νέας Ορεστιάδας το 1934, είναι παντρεμένος με την Ελευθερία Βακίδου, έχει τρία παιδιά, τον Παναγιώτη, Μηχανικό Η/Υ και Πληροφορικής, το Σόλωνα, Οφθαλμίατρο και το Δημήτρη, Μηχανικό Η/Υ και Πληροφορικής. Αποφοίτησε από τη Ζαρίφειο Παιδαγωγική Ακαδημία στην Αλεξανδρούπολη και διορίστηκε στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, όπου εργάστηκε από το έτος 1959 στα παρακάτω Δημοτικά Σχολεία: 1) Στέρνας, 2) Τρίτο Νέας Βύσσας, 3) Σάκκου, 4) Τέταρτο, Τρίτο και Δεύτερο Νέας Ορεστιάδας, ενώ για μια δεκαετία υπηρέτησε και ως Διευθυντής του Δεύτερου Δημοτικού Σχολείου Νέας Ορεστιάδας. Εργάστηκε και ως προϊστάμενος στο 4^{ο} Γραφείο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Έβρου.

Είναι ιδρυτικό μέλος του Μορφωτικού Συλλόγου «Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας». Μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου αυτού του Συλλόγου από το 1974, πρόεδρος τού Συλλόγου από το 2006, και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ένωσης Πολιτιστικών Φορέων Έβρου (Ε.ΠΟ.Φ.Ε.) για δύο διετίες. Ασχολήθηκε με την έρευνα στη λαογραφία. Επιπλέον, είναι ιδρυτικό μέλος της Ενόργανης Θρακικής Χορωδίας του Μουσείου και των Τμημάτων Διδασκαλίας παραδοσιακών μουσικών οργάνων του Συλλόγου.

Έγραψε τα παρακάτω βιβλία:

1) Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Το βιβλίο εκτυπώθηκε σε τρεις γλώσσες, ελληνική, αγγλική και βουλγάρικη. Η εκτύπωση έγινε με έξοδα ενός διασυνοριακού προγράμματος της Ε.Ε., σύμφωνα με το οποίο έγιναν κάποιες κτιριολογικές εργασίες στο Μουσείο του Συλλόγου, με φορέα το Δήμο Ορεστιάδας,

2) Μνήμες από τις Αξέχαστες Πατρίδες, σε συνεργασία με τον Βασίλη Μπεζιριανίδη, καθηγητή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και

3) Το Λεύκωμα Δημάρχων και Κοινοταρχών Νέας Ορεστιάδας 1923-1998.

Υπηρέτησε ως έφεδρος αξιωματικός στο πυροβολικό. Είναι αντιπρόεδρος του Περιφερειακού Τμήματος Ερυθρού Σταυρού της Νέας Ορεστιάδας. Διορίστηκε μετά τη μεταπολίτευση, το 1974, Πρόεδρος της Κοινότητας Μεγάλης Δοξιπάρας, για την αποκατάσταση της Δημοκρατίας.

Κωνσταντινουπόλεως 272
68200 Ορεστιάδα
Κιν.: 6977-567566

Ο **Δημήτριος Μητρούδης** είναι απόφοιτος του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Συμμετείχε σε πρόγραμμα μετεκπαίδευσης διάρκειας 27 μηνών με θέμα «Ειδίκευση για Διεθνή Προστασία - Σχεδιασμό Περιβάλλοντος» που έλαβε χώρα στη Βρέμη της Γερμανίας. Από το 1993

εργάζεται στο Δασαρχείο Διδυμοτείχου και από το 2014 ασκεί χρέη αναπληρωτή προϊσταμένου στην ίδια υπηρεσία.

Αποκεντρωμένη Διοίκηση Μακεδονίας - Θράκης
Γενική Διεύθυνση Δασών & Αγροτικών Υποθέσεων
Δασαρχείο Διδυμοτείχου
Αδριανουπόλεως 1, ΤΚ 683 00
Τηλ.: 2553 0 22204, 2553 0 20212 & 2553 0 25203
Fax: 2553 0 22204
E-mail: dmitroud@damt.gov.gr

Η **Βιβή Μιτσίτσκα** γεννήθηκε το 1990 στις Σέρρες και μεγάλωσε στη Νέα Ορεστιάδα. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πατρών. Είναι τελειόφοιτη της Δραματικής Σχολής του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος όπου και παρακολουθεί μαθήματα υποκριτικής με τους Γ. Καύκα, Γ. Μαργαρίτη, Γ. Ρήγα, Τ. Χάνο. Έχει συνεργαστεί με τους σκηνοθέτες Α. Θεοδωρακόπουλο, Γ. Μαργαρίτη, Γ. Ρήγα, Α. Παπαγεωργίου, Α. Τσονίδη.

Τμήμα Θεατρικών Σπουδών
Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Πατρών
Ανώτερη Δραματική Σχολή Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος
Κων. Καραμανλή 161
54249 Θεσσαλονίκη
E-mail: vivmitsi@hotmail.com

Η **Αθηνά Μόρφη** είναι ψυχολόγος, απόφοιτη του Αριστοτέλειου Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης. Κατέχει με άριστα, τίτλο μεταπτυχιακών σπουδών στη Σχολική Παιδαγωγική-Ειδική Αγωγή από το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, όπου και εκπονεί την Διδακτορική της διατριβή. Από το 2006 έως και σήμερα εργάζεται ως ψυχολόγος και επιστημονικά υπεύθυνη στο Κέντρο Ψυχο-κοινωνικής Μέριμνας Νομού Έβρου «ΨΥΧΑΣΠΙΣ». Επιπλέον, από το 2009 εργάζεται ως ιδιώτης ψυχολόγος, διατηρώντας δικό της γραφείο στην πόλη της Ορεστιάδας. Παράλληλα έχει εργαστεί ως καθηγήτρια στο Τ.Ε.Ι. Νοσηλευτικής Διδυμοτείχου και στη Σχολή Αστυφυλάκων Διδυμοτείχου. Διετέλεσε Σύμβουλος Ψυχολόγος στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας Ορεστιάδας και στο Ειδικό Γυμνάσιο Ορεστιάδας- Ε.Ε.Ε.Ε.Κ. Έχει επιστημονική δραστηριότητα με συνεχείς ανακοινώσεις και δημοσιεύσεις σε συνέδρια και περιοδικά της Ελλάδας, καθώς επίσης έχει παραχωρήσει αρκετές ομιλίες σε σχολεία, συλλόγους και άλλους φορείς της περιοχής, για θέματα που αφορούν στην ψυχολογία και στη συμβουλευτική.

Αδριανουπόλεως 163
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 27613
Κιν.: 6947-304636
E-mail: athinamorfi@yahoo.gr

Η **Ευγενία Μπεζιρτζόγλου** γεννήθηκε στην Αθήνα το 1957. Ολοκλήρωσε το σύνολο σχεδόν των σπουδών της στη Γαλλία. Είναι κάτοχος Πτυχίου Ιατρικής, καθώς και Πτυχίων Βιοχημείας (Lille I), Αιματολογίας-Ιατρική (Lille II), και Παρασιτολογίας-Ιατρική (Lille II) από την Γαλλία. Το 1981 έλαβε τον Μεταπτυχιακό τίτλο DEA Μικροβιολογίας (Paris-Sud), το 1985 της απενεμήθη ο τίτλος Διδακτορικού PhD Μικροβιολογίας (Paris-Sud) και τέλος το 1991 έλαβε τον τίτλο Habilitation Μικροβιολογίας (Υφηγεσία) (Paris-Sud). Είναι κάτοχος 2

Ιατρικών Ειδικοτήτων :Βιοπαθολογίας (Μικροβιολογίας) και Κλινικής Χημείας. Διετέλεσε Διδάσκουσα επί συμβάσει (ΝΔ407) στο Ιατρικό Τμήμα Πανεπιστημίου Κρήτης (1986-1988) και Επίκουρη Καθηγήτρια του Ιατρικού Τμήματος Ιωαννίνων (1989-2003). Από το Νοέμβριο του 2003 είναι Καθηγήτρια στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του ΔΠΘ και Πρόεδρος του Τμήματος από το 2014 έως σήμερα. Έχει δημοσιεύσει περί τις 200 επιστημονικές ξενόγλωσσες εργασίες σε περιοδικά Peer-review και έχει συγγράψει κεφάλαια στην Εγκυκλοπαίδεια UNESCO-EOLSS.

Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας,
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41137
E-mail: empezirt@agro.duth.gr

Η **Αναστασία Σ. Μπεχτσούδη** γεννήθηκε στη Γερμανία, είναι Κοινωνιολόγος, πτυχιούχος του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών Αθήνας και αριστούχος πτυχιούχος Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. Από το σχολικό έτος 2006-2007 υπηρετεί στο χώρο της μη τυπικής εκπαίδευσης (Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας, Κέντρα Διά Βίου Μάθησης, Δημόσια Ι.Ε.Κ κ.λπ.). Έχει εργαστεί στη Μη Κυβερνητική Οργάνωση «Άρσις» με ομάδα ευθύνης τους ανήλικους παράτυπους μετανάστες. Έχει συμμετάσχει σε επιμορφωτικά σεμινάρια που αφορούν την εκπαίδευση ενηλίκων. Ασχολείται με τα κοινά, υπήρξε επί σειρά ετών Πρόεδρος του Εκπολιτιστικού Μορφωτικού Συλλόγου Ριζίων, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου Κέντρου Φροντίδας Οικογένειας Ριζίων καθώς και αναπληρωματικό μέλος στο Διοικητικό Συμβούλιο της Εταιρείας Προστασίας Ανηλίκων Ορεστιάδας.

Αριστοτέλους 32
68014 Ρίζια Ορεστιάδας
Κιν.: 6932-151216
E-mail: Anastassia.M7@Gmail.com

Ο **Διαμαντής Μυρτσίδης** γεννήθηκε το 1990. Αποφοίτησε το 2012 από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστήμιου Θράκης. Το 2013 συνεργάστηκε με το Α.Π.Θ. σε Εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Πρόσφατα, ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές του σπουδές στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση με βαθμό «άριστα». Πλήθος άρθρων του έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά συνέδρια, στον ημερήσιο και τον περιοδικό τύπο. Είναι κριτής εργασιών στο επιστημονικό περιοδικό «Νέος Παιδαγωγός». Γνωρίζει Αγγλικά και Τούρκικα.

Καλλιπόλεως 92
68200 Νέα Ορεστιάδα
Κιν.: 6981-965504
E-mail: diamantismyr@yahoo.gr

Ο Χρήστος Μυρτσίδης γεννήθηκε το 1993. Είναι τελειόφοιτος στο Τμήμα Μαθηματικών στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Έκανε 2 μήνες πρακτική σε λογιστικό γραφείο. Γνωρίζει δύο ξένες γλώσσες, αγγλικά και γερμανικά. Έχει παρουσιάσει εργασία του σε επιστημονικό συνέδριο.

Καλλιπόλεως 92
68200 Νέα Ορεστιάδα
Κιν.: 6976-195613
E-mail: xrimir11@gmail.com

Ο **Εμμανουήλ Ναζλής** είναι τελειόφοιτος φοιτητής του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του ΔΠΘ. Η εργασία του σε αυτό τον τόμο αποτελεί τμήμα της πτυχιακής του διατριβής.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
E-mail: martzi5827@yahoo.com

Ο **Αριστοτέλης Χ. Παπαγεωργίου** είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Σπούδασε δασολόγος – περιβαλλοντολόγος στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Το 1991 έλαβε μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών από το Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων και το 1995 ολοκλήρωσε το διδακτορικό του στο Georg August Universität Göttingen. Έχει σαν κύριο ερευνητικό ενδιαφέρον την εξελικτική και πληθυσμιακή γενετική σε φυτά, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πειραματικό επίπεδο. Έχει εργαστεί σε ερευνητικά ινστιτούτα, περιβαλλοντικές ΜΚΟ και στη Δασική Υπηρεσία. Επιπλέον ασχολείται με θέματα προστασίας της βιοποικιλότητας και ιδιαίτερα με την προσαρμογή των φυτών στην κλιματική αλλαγή. Επίσης, έχει αναπτύξει δραστηριότητα σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής τόσο σαν εκπρόσωπος της Ελλάδας σε διεθνείς συναντήσεις όσο και μέσα από κοινωνικές δράσεις.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41155
Fax: 2552 0 41192
E-mail: apapage@fmenr.duth.gr

Η **Ζωή Παρίση** είναι Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του ΑΠΘ στο γνωστικό αντικείμενο «Διαχείριση και Βελτίωση Λιβαδιών – Ποιότητα βοσκήσιμης ύλης». Στα ερευνητικά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνονται η οικολογία της βόσκησης, η βιοποικιλότητα λιβαδικών οικοσυστημάτων, η συμπεριφορά βοσκόντων ζώων και οι επιπτώσεις στο περιβάλλον, τα αγροδασολοβαδικά συστήματα, οι μέθοδοι εκτίμησης της θρεπτικής αξίας και των ποσοτικών παραμέτρων της λιβαδικής βλάστησης. Έχει διοργανώσει εθνικά και διεθνή συνέδρια και επιστημονικές συναντήσεις. Έχει μετεκπαιδευτεί στη Σκωτία και συμμετάσχει σε πολυάριθμα ερευνητικά προγράμματα. Οι δημοσιεύσεις της ξεπερνούν τις 90 σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά, συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων.

Τμήμα Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος
Σχολή Γεωπονίας, Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΤΘ 236, 54124 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 231 0 992335
E-mail: pz@for.auth.gr

Ο **Αναστάσιος Πετρέσης του Σωτηρίου** γεννήθηκε και κατοικεί στην Ορεστιάδα. Είναι δασοπόνος, απόφοιτος από το 1981 του τμήματος Δασοπονίας του Τ.Ε.Ι. Λάρισας. Διορίσθηκε το 1983 στο Δασαρχείο Αλεξανδρούπολης (Δασονομείο Σαμοθράκης). Από τον Αύγουστο του 1986 εργάζεται στο Δασαρχείο Διδυμοτείχου. Είναι προϊστάμενος του Δασονομείου Ορεστιάδας από το 2002. Έλαβε μέρος σε διάφορα επιμορφωτικά σεμινάρια, όπως δασοπροστασίας (Θεσσαλονίκη), ανόρθωσης υποβαθμισμένων δασών (Καβάλα), φυτοϋγειονομικών ελέγχων (Καβάλα-Κομοτηνή).

Δασαρχείο Διδυμοτείχου
Δασονομείο Ορεστιάδας
Κωνσταντινουπόλεως 147
68200 Ορεστιάδα
Τηλ. - Fax: 2552 0 22482
E-mail: dsnm-ore@damt.gov.gr

Ο Δρ **Σταύρος Πλέσσας** είναι χημικός, απόφοιτος του Τμήματος Χημείας του Πανεπιστημίου Πατρών. Πραγματοποίησε διδακτορικές και μεταδιδακτορικές σπουδές στο Τμήμα Χημείας του Πανεπιστημίου Πατρών και στο Βρετανικό Πανεπιστήμιο του Ulster. Υπηρετεί ως Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του Δ.Π.Θ. με γνωστικό αντικείμενο: «Ποιοτικός Έλεγχος Τροφίμων». (ΦΕΚ: 642/20-6-13). Τα πεδία του ερευνητικού του ενδιαφέροντος:

1. Εκμετάλλευση αγροτοβιομηχανικών αποβλήτων για παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας
2. Παραδοσιακά τρόφιμα.
3. Προβιοτικά τρόφιμα

Τηλ. 2552 0 41141
Fax: 2552 0 41141
E-mail: splessas@agro.duth.gr
Προσωπική ιστοσελίδα: http://utopia.duth.gr/~splessas

Ο **Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης** είναι Επίκουρος Καθηγητής Εφαρμοσμένης Ηθικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Είναι, επίσης, Διευθυντής του Εργαστηρίου Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας του ΕΚΠΑ, και Επί Κεφαλής του Ελληνικού Κλιμακίου της Έδρας Βιοηθικής της UNESCO (Haifa). Έχει δημοσιεύσει τέσσερις μονογραφίες στα Ελληνικά: *Η Ευθανασία απέναντι στην Σύγχρονη Βιοηθική* (Αθήνα: Σάκκουλας, 2002), *Οικολογική Ηθική* (Αθήνα: Σάκκουλας, 2005), *Περιβαλλοντική Ηθική: Ο Άρνε Νες και η Βαθιά Οικολογία* (Αθήνα: Σάκκουλας, 2009) και *Κλωνοποίηση και Βιοηθική* (Αθήνα: Παπαζήσης, 2013). Έχει επιμεληθεί την έκδοση ενός συλλογικού έργου στα Αγγλικά: *Animal Ethics – Past and Present Perspectives* (Berlin: Logos Verlag, 2012)· ενός στα Σερβικά: *Primenjena Ethika* (Novi Sad: Mediterran Publishing, 2014 – από κοινού με την Duska Franeta) και τριών ακόμη στα Ελληνικά: *Περιβαλλοντική Ηθική: Προκλήσεις και Προοπτικές για τον 21ο Αιώνα* (Ορεστιάδα: Εκδόσεις του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, 2012 – από κοινού με τον Ευάγγελο Μανωλά), *Διεθνής Περιβαλλοντική Πολιτική: Αναμετρήσεις με το Μέλλον* (Ορεστιάδα: Εκδόσεις του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, 2013 – από κοινού με τον Ευάγγελο Μανωλά και τον Γεώργιο Τσαντόπουλο), και *Κλιματική Αλλαγή: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις* (Ορεστιάδα: Εκδόσεις του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, 2015 – από κοινού με τον Ευάγγελο Μανωλά). Περισσότερα από πενήντα άρθρα του έχουν δημοσιευθεί σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά,

συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων. Είναι μέλος διαφόρων φιλοσοφικών εταιρειών της ημεδαπής και της αλλοδαπής και τέως Γενικός Γραμματέας της Ελληνικής Φιλοσοφικής Εταιρείας.

Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τηλ.: 210-7277574
Fax: 210-7277535
E-Mail: eprotopa@ppp.uoa.gr
Website: www.protopapadakis.gr

Η **Ελένη Ραντζούδη** είναι μέλος Ε.ΔΙ.Π. του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στο γνωστικό αντικείμενο «Διαμόρφωση Δασικών Χώρων Αναψυχής». Επίσης, είναι υποψήφια Διδάκτορας του Τμήματος σε θέματα προστασίας του αστικού πρασίνου από βιοτικούς και αβιοτικούς παράγοντες. Η κ. Ραντζούδη επιτελεί το εργαστηριακό εφαρμοσμένο διδακτικό έργο στα μαθήματα Προστασία και Αρχιτεκτονική Διαμόρφωση Φυσικού Τοπίου, Δασοκομία Πόλεων, Φυτώρια Αναδασώσεις, Γενική Δασοκομία- Δασική Οικολογία, Δασική Οικοφυσιολογία. Η κ. Ραντζούδη έχει εμπειρία από συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης ενηλίκων και ως διδάσκουσα σε προγράμματα κατάρτισης ΙΕΚ. Επίσης, έχει δημοσιεύσει 6 επιστημονικές εργασίες σε ελληνικά και ξένα περιοδικά και συνέδρια.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 255 2 041128
Fax: 2552 0 41192
E-mail: erantzou@fmenr.duth.gr

Ο **Γεώργιος Ρυζιώτης** γεννήθηκε στη Νέα Ορεστιάδα το 1962. Γονείς του είναι ο Ρυζιώτης Βασίλειος και η Γερασίδου Ευγενία. Παντρεύτηκε με την Εκπαιδευτικό Ηλιάδου Αλεξάνδρα, με την οποία απέκτησε τρία παιδιά. Είναι πτυχιούχος της Παιδαγωγικής Ακαδημίας, Αλεξανδούπολη, με Πτυχίο Παιδαγωγικής Σχολής του Δ.Π.Θ (εξομοίωση) και κάτοχος Μεταπτυχιακού στη Θεολογία. Εργάσθηκε ως Διευθυντής στο 1^{ο} Δημοτικό σχολείο Νέας Ορεστιάδας – Κυρίλλειο και από το 2014 (Ιούνιο) είναι συνταξιούχος. Είναι μέλος των συλλόγων: 1) Πολιτιστικός Σύλλογος Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας, 2) Σύλλογος Απογόνων Καραγατσιανών-Αδριανουπολιτών «Η Ορεστιάδα», Αντιπρόεδρος του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως, με έδρα τη Νέα Ορεστιάδα και ιδρυτικό μέλος του Ερευνητικού Κέντρου «Αδριανούπολις».

Έγραψε τα βιβλία: 1) «Η Ελληνική Κοινότητα Γουέλκομ και Περιχώρων Νοτίου Αφρικής», 2) «Η Ιστορία του Πρώτου Δημοτικού Σχολείου Νέας Ορεστιάδας», και με τη συνεργασία του Κιηγμά Δ. τα βιβλία: 3) «Αδριανούπολη, Καραγάτς, Νέα Ορεστιάδα: Μία Πόλη», σε δύο εκδόσεις, 4) «1^{ο} Δημοτικό σχολείο Ν. Ορεστιάδας- Η Ιστορία μέσα από ένα Κτίριο», 5) «ΚΑΡΑΓΑΤΣ, Σταθμός πριν την Νέα Ορεστιάδα». Δημοσιεύει άρθρα, με ιστορικό και γενικότερου ενδιαφέροντος περιεχόμενο, σε εφημερίδες, περιοδικά και στο διαδίκτυο.

Πατριάρχου Γρηγορίου 161
68200 Νέα Ορεστιάδα
Κιν.: 6948-605087
E-mail: ryziotis@sch.gr

Η **Χρυσούλα Σαββοπούλου** γεννήθηκε στην Ορεστιάδα Έβρου, είναι βιολόγος, πτυχιούχος του Βιολογικού Τμήματος της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Έχει καλή γνώση Αγγλικής (B_2). Κατέχει βεβαίωση Δεξιοτήτων και Γνώσεων στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών επιπέδου Α και Β. Από το 1995 υπηρετεί στο χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως αναπληρώτρια και μόνιμη καθηγήτρια,, ενώ από το 2013 είναι διευθύντρια στο 1^{ο} Γυμνάσιο Ορεστιάδας. Υπήρξε συντονίστρια καινοτόμων προγραμμάτων Αγωγής Υγείας. Διετέλεσε βαθμολογήτρια γραπτών και προφορικών πανελλαδικών εξετάσεων, μέλος Επιτροπής Πανελλαδικών εξετάσεων εξεταστικών κέντρων Β. Έβρου. Παρακολούθησε πολλά επιμορφωτικά σεμινάρια και ημερίδες σχετικές με την εκπαίδευση και τη διδακτική της βιολογίας και των φυσικών επιστημών. Παρακολουθεί το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών πόρων, του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στην Ορεστιάδα.

Κωνσταντινουπόλεως 83
682 00 Ορεστιάδα
Κιν.: 6972-991556
E-mail: savvopoul@sch.gr

Η **Μαλαματένια Σελήσιου** σπούδασε Δασολόγος - Περιβαλλοντολόγος στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην Αειφορική Διαχείριση Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων (Γ' Κατεύθυνση: Οικολογία και Προστασία Δασικών Οικοσυστημάτων) από το ίδιο Τμήμα του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Το θέμα της μεταπτυχιακής της διατριβής ήταν: *Οι φυτοκοινότητες των εδαφών που σχηματίζονται πάνω στα σερπεντινικά πετρώματα του Εθνικού Πάρκου Δαδιάς - Λευκίμης - Σουφλίου*. Συμμετείχε με εισηγήσεις σε συνέδρια και ημερίδες και έχει δημοσιευμένο έργο με αντικείμενο τη *Χλωρίδα των σερπεντινικών εδαφών του Εθνικού Πάρκου Δαδιάς - Λευκίμης - Σουφλίου* και τη *Βιοποικιλότητα της Ελλάδας*. Τα κύρια σημεία της ερευνητικής της δραστηριότητας εστιάζονται στα ακόλουθα πεδία: καταγραφή, ανάλυση και αξιολόγηση της χλωρίδας και της βλάστησης.

Κιν.: 6981-032863
E-mail: mselissiou@gmail.com

Ο **Παναγιώτης Σιανκούρης** γεννήθηκε στις Καστανιές Έβρου το 1955, από όπου τελείωσε το Δημοτικό σχολείο και κατόπιν το Γυμνάσιο Ορεστιάδας. Το 1979 παίρνει το πτυχίο της Γεωλογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Το 1981 εργάζεται στο Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών. Το 1983 διορίζεται ως καθηγητής στη Θεσπρωτία, όπου και εκλέγεται αντιπρόεδρος της Ένωσης Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης. Το 1985 μετατίθεται ως Διευθυντής στο Γυμνάσιο-Λύκειο Νέας Βύσσας, ενώ για τέσσερα χρόνια διατελεί και Διευθυντής του Γυμνασίου Ποιμενικού. Ταυτόχρονα συνεχίζει τη συνδικαλιστική του δράση και εκλέγεται πρόεδρος των καθηγητών στη Β΄ ΕΛΜΕ του Νομού Έβρου. Εκλέγεται τακτικό και αναπληρωματικό μέλος επί δέκα χρόνια στο ΠΥΣΔΕ ΝΟΜΟΥ ΕΒΡΟΥ (Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης), όργανο ιδιαίτερα μεγάλης θεσμικής βαρύτητας. Παράλληλα από το 1995 και μέχρι το 2000 διατελεί αναπληρωτής Διευθύνων Σύμβουλος στις δύο πλέον υγιείς εταιρείες στο Βόρειο Έβρο, τη ΘΡΑΚΩΝ Α.Ε.Β.Ε. και ΥΤΟΝG Α.Ε., συμβάλλοντας στην εκκίνηση λειτουργίας των παραπάνω δύο βιομηχανιών, με τη συμμετοχή του στην υλοποίηση των επενδύσεων, στην οργάνωση και στελέχωσή τους. Υπήρξε Υποψήφιος Δήμαρχος στις Δημοτικές εκλογές του Οκτωβρίου 2002 για το Δήμο Βύσσας (Εξελέγη 2^{ος} και απέσπασε το 45%) και Δημοτικός Σύμβουλος και Αρχηγός της μειοψηφίας στη Δημοτική περίοδο 2003-2006. Εξελέγη με 58% στις Δημοτικές εκλογές του Οκτωβρίου 2006 και διετέλεσε Δήμαρχος στο Δήμο Βύσσας από

29/01/2007 έως 31/12/2010. Από τον Ιανουάριο του 2011 μέχρι και σήμερα διατελεί Διευθυντής του Γενικού Λυκείου Νέας Βύσσας.

Γενικό Λύκειο Νέας Βύσσας
Νέα Βύσσα
68001
Τηλ. – Fax: 2552 0 71200
Κιν.: 6946-894061
E-mail: sianpan55@gmail.com

Η **Πασχαλίνα Σίσκου** αποφοίτησε από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και εργάζεται ως αναπληρώτρια δασκάλα από το 2009. Ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές σπουδές της στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης το 2015. Από το Μάιο του 2015 έχει ξεκινήσει το διδακτορικό της στο γνωστικό αντικείμενο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Ζαρίφη 67
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 25530
Κιν.: 6936-825809 & 6974-996366
E-mail: lina_siskou@yahoo.gr & psiskou@fmenr.duth.gr

Ο **Δημήτριος Σπανός** γεννήθηκε το 1982 στο χωριό Ελιά Τριγώνου Ορεστιάδας. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, με έδρα την Άρτα. Εργάστηκε ως πρακτικά ασκούμενος, κατά τα έτη 2007-2008 στο «Αρχείο - Συλλογή» του Γιώργη Μελίκη και συγκεκριμένα στην εκπομπή: «Ο τόπος και το τραγούδι του», που προβαλλόταν από την ΕΤ-3. Επίσης, το έτος 2012 διετέλεσε μουσικοδιδάσκαλος στα Κ.Δ.Α.Π. (Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών) Οινόης και Πύργου, υπό την αιγίδα της ΔΗ.Κ.Ε.Π.Α.Ο. Ακόμη, για δέκα και πλέον χρόνια έχει διατελέσει κατά διαστήματα και διατελεί ερευνητής και χοροδιδάσκαλος σε μια σειρά πολιτιστικών συλλόγων της περιοχής, όπως είναι ο Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Νεολαίας Ν. Ορεστιάδας «Οι Θράκες» και οι σύλλογοι: Δικαίων, Σοφικού, Κυπρίνου, Ελιάς, Κομάρων, Πενταλόφου, Κάτω Οινόης «Τ' Αμπέλια», Αμπελακίων και Πετρωτιωτών Αλεξανδρούπολης. Παράλληλα, περιστασιακά έχει συμμετάσχει σε διάφορες εκδηλώσεις ως μουσικός στο ούτι. Το 2006 συνέγραψε στο ένθετο του cd του Καρυοφύλλη Δοϊτσίδη: «Λαλήματα στο σεργιάνι», ενώ το 2013 κυκλοφόρησε το βιβλίο: «Μουσικά Δίκτυα στο Βόρειο Έβρο».

Ευριπίδου 95
Τ.Κ. 68200 Ορεστιάδα
Τηλ. 2552 3 01085
Κιν.: 6942-854955
E-mail: de-span@hotmail.com

Ο **Άγγελος Συμεωνίδης** γεννήθηκε στο Μόναχο Γερμανίας. Είναι μόνιμος κάτοικος Νέας Ορεστιάδας. Το 1997 έλαβε πτυχίο από το Τμήμα Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Το 2013 εισήχθη στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο «Αειφορική Διαχείριση Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και απομένει η συγγραφή της μεταπτυχιακής του διατριβής. Εργάστηκε ως Δασολόγος στο Δασαρχείο Διδυμοτείχου, ως Ιδιώτης Μελετητής

και ως Επιστημονικό-Εργαστηριακό Προσωπικό στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και από το 2007 μέχρι σήμερα εργάζεται στο ίδιο Τμήμα ως Διοικητικός Υπάλληλος Π.Ε. Διοικητικού-Οικονομικού. Δίδαξε στο Τμήμα Ειδικός Δασικής Προστασίας του Ι.Ε.Κ. Διδυμοτείχου και σε σεμινάρια. Έχει παρακολουθήσει πολλά συνέδρια και ημερίδες και έχει δημοσιεύσει 3 επιστημονικές εργασίες. Γνωρίζει αγγλικά και προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Αθ. Πανταζίδου 193
Τηλ.: 2552 0 41173
E-mail: asimeoni@ores.duth.gr

Ο **Στυλιανός Ταμπάκης** είναι απόφοιτος του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και διδάκτορας στο ίδιο τμήμα με θέμα: «Οι Δασικές Πυρκαγιές στην Ελλάδα από Δασοπολιτική Σκοπιά». Είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στο αντικείμενο της Δασικής Πολιτικής. Περισσότερες από 45 εργασίες του έχουν δημοσιευθεί σε διεθνή περιοδικά σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής και προστασίας.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41134
Fax: 2552 0 41192
E-mail: stampaki@fmenr.duth.gr
Website: http://utopia.duth.gr/~stampaki/

Η **Ελισάβετ Κ. Τράκα** γεννήθηκε στη Χαλκιδική το 1995. Είναι φοιτήτρια του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Ασχολείται με την παραδοσιακή μουσική ενεργά, παράλληλα με τις σπουδές της, συμμετέχοντας σε πολλές από τις εκδηλώσεις και τα έθιμα της Ορεστιάδας.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Κιν.: 6949-502930
E-mail: elistrak@fmenr.duth.gr

Ο **Διαμαντής Τριαντάφυλλος** είναι Επίτιμος Έφορος των Αρχαιοτήτων. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Εργάστηκε στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Θράκης ως Επιμελητής και Έφορος Αρχαιοτήτων. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές ιστορίας, αρχαιολογίας και θρησκειολογίας στη Σχολή Ανωτάτων Σπουδών Κοινωνικών Επιστημών στο Παρίσι. Διενήργησε ανασκαφές σε πολλές αρχαιολογικές θέσεις των τριών νομών της Θράκης. Πήρε μέρος σε διεθνή συνέδρια στην

Ελλάδα και το εξωτερικό. Άρθρα του έχουν δημοσιευθεί σε πρακτικά Συνεδρίων, εγκυκλοπαίδειες, λευκώματα και αρχαιολογικά περιοδικά. Είναι μέλος της Διεθνούς Επιτροπής Ινδοευρωπαϊκών Σπουδών και της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας. Έχει τιμηθεί με τον τίτλο του Επίτιμου Δημότη από τους Δήμους Τριγώνου και Κυπρίνου. Πρόσφατα ανακηρύχτηκε Επίτιμος Διδάκτωρ από το Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Σήμερα, ως Επίτιμος Έφορος Αρχαιοτήτων έχει την επιστημονική ευθύνη για το έργο «Έρευνα, προστασία και ανάδειξη των ευρημάτων του ταφικού τύμβου της Μικρής Δοξιπάρας-Ζώνης Νομού Έβρου».

Σαρανταπόρου 12
691 35 Κομοτηνή
Τηλ.: 2531 0 24515
Κιν.: 6972-303896
E-mail: triantd@hotmail.com

Ο **Γεώργιος Τσαντόπουλος** είναι απόφοιτος του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του ΑΠΘ (1995) και διδάκτορας του ίδιου Τμήματος (2000) με θέμα: «Εφαρμογές Δημοσίων Σχέσεων στην Ευαισθητοποίηση της Κοινής Γνώμης για την Διαμόρφωση Δασικής Πολιτικής». Από το 2014 είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στο αντικείμενο των Δασικών Εφαρμογών. Έχει δημοσιεύσει, περισσότερες από 50 εργασίες, σε διεθνή περιοδικά και συνέδρια, σε θέματα Δασικών Εφαρμογών και Περιβαλλοντική Επικοινωνίας.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41118
Fax: 2552 0 41192
E-mail: tsantopo@fmenr.duth.gr

Η **Σοφία Τσιροπούλου** είναι απόφοιτος του Βιολογικού τμήματος του Α.Π.Θ. και διορισμένη εκπαιδευτικός στη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης από το 1995. Εργάσθηκε ως αποσπασμένη στο Π.Τ.Δ.Ε. του Δ.Π.Θ. (1999-2003) όπου παρείχε βοηθητικό διδακτικό έργο και συμμετείχε στη συγγραφή σημειώσεων στο μάθημα Εργαστηριακές Ασκήσεις Βιολογίας. Άσκησε τα καθήκοντα Υπευθύνου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη Δ.Δ.Ε. Έβρου, από το 2003 έως το 2011, και ασκεί τα καθήκοντα Υπευθύνου Σχολικών Δραστηριοτήτων, από το 2011 έως σήμερα. Έχει δημοσιεύσεις σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά με γνωστικό αντικείμενο την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Εκπαίδευση για την Αειφόρο ανάπτυξη, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Έχει οργανώσει περισσότερα από 60 επιμορφωτικά συνέδρια και σεμινάρια που απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς σε συνεργασία με άλλους επιστημονικούς φορείς.

Γραφείο Σχολικών Δραστηριοτήτων
Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Περιφερειακής Ενότητας Έβρου
Δήμητρας 19
68131 Αλεξανδρούπολη
Κιν.: 6948-362626
E-mail: softsi@sch.gr

Η **Χρυσή Τσίτσιου** είναι δασολόγος. Σπούδασε στο Τμήμα Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από όπου αποφοίτησε το 1995. Έως το 2009 εργάστηκε στα Δασαρχεία Σουφλίου και Διδυμοτείχου με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου. Από τον Δεκέμβριο του 2009 εργάζεται ως τακτική υπάλληλος πλέον στο Δασαρχείο Σουφλίου στο Τμήμα Προστασίας Δασών και από τον Σεπτέμβριο 2014 έως σήμερα στο Δασαρχείο Διδυμοτείχου στο ίδιο τμήμα.

Δασαρχείο Διδυμοτείχου
Αδριανουπόλεως 1
68300 Διδυμότειχο
Τηλ.: 2553 0 22204
E-mail: chtsits@damt.gov.gr

Ο Δρ. **Πέτρος Α. Τσιώρας** είναι Ε.Δ.Ι.Π. του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του ΑΠΘ στο γνωστικό αντικείμενο της «Υλοχρηστικής». Έχει συμμετάσχει σε πολλά εθνικά και διεθνή ερευνητικά προγράμματα και έχει περισσότερες από 40 δημοσιεύσεις σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων.

Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος
Σχολή Γεωπονίας, Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Τ.Θ. 227
54124 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 231 0 992336
E-mail: ptsioras@for.auth.gr

Η **Μαρία Φουρνομίτη** γεννήθηκε στο Βαρθολομιό Ηλείας το 1985. Το 2008 έλαβε το πτυχίο της από το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στην κατεύθυνση Τεχνολογίας και Επιστήμης Τροφίμων με βαθμό 7,84/10 και το 2010 της απονεμήθηκε Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης «Αειφορικά Συστήματα Παραγωγής και Περιβάλλον στη Γεωργία» με βαθμό πτυχίου άριστα 9/10 στο ίδιο Τμήμα. Από το Νοέμβριο του 2011 έως σήμερα είναι υποψήφια διδάκτωρ στην Κατεύθυνση Τεχνολογίας και Επιστήμης Τροφίμων στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης με θέμα: «Προσαρμοστικότητα Αρωματικών Φυτών στις Ελληνικές Συνθήκες και Αντιμικροβιακή Δράση των Παραγομένων Αιθέριων Ελαίων».

Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης
Σχολή επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας,
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Κιν.: 6932-722077
E-mail: maria.fournomiti@yahoo.gr

Η **Αγγελική Χαραλαμπίδου** είναι καθηγήτρια φιλόλογος, απόφοιτος του Ιστορικοαρχαιολογικού Τμήματος της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. Διορίστηκε το 1995 στην Ορεστιάδα όπου και εργάζεται ως σήμερα ως υποδιευθύντρια στο 2^{ο} Γενικό Λύκειο. Συμμετείχε ως βοηθός σε ανασκαφικές εργασίες που έγιναν στα Ρίζια Έβρου και στην Τούμπα Θεσσαλονίκης. Έχει ασχοληθεί με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, την Αγωγή Υγείας και την Ολυμπιακή Παιδεία από το 2000-2001. Συμμετείχε σε Ευρωπαϊκά προγράμματα: COMENIUS (2004-2005) και ERASMUS+(2015-2017). Διδάσκει σε προγράμματα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας σε παλιννοστούντες και μετανάστες και

άλλους προερχόμενους από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες ως εκπαιδεύτρια ενηλίκων με πιστοποίηση από το ΕΚΕΠΙΣ (Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης).

2ο ΓΕΛ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
Ζαρίφη 7
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 29408
E-mail: gelihara@hotmail.com

Η **Μαρία Κ. Χωριανοπούλου** είναι υποψήφια διδάκτωρ Φιλοσοφίας του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Ο τίτλος της διδακτορικής διατριβής είναι *Ανθρώπινα Δικαιώματα και Οριακές Καταστάσεις*. Είναι επίσης, Επιστημονική Συνεργάτιδα του Τομέα Φιλοσοφίας του Ε.Κ.Π.Α. από το 2008, ενώ από το 2015 διατελεί Γραμματέας του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Φιλοσοφία». Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εντάσσονται στο χώρο της ηθικής γενικότερα, της εφαρμοσμένης ηθικής ειδικότερα, και ιδίως αφορούν ζητήματα που σχετίζονται με το φυσικό περιβάλλον, τους μη ανθρώπινους έμβιους οργανισμούς, τα δικαιώματα του ανθρώπου και του ηθικού προσώπου. Άρθρα της έχουν συμπεριληφθεί σε επιστημονικούς τόμους της ημεδαπής και της αλλοδαπής καθώς και σε εγχώρια επιστημονικά περιοδικά. Είναι μέλος της Ελληνικής Φιλοσοφικής Εταιρείας.

Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας
Τομέας Φιλοσοφίας
Φιλοσοφική Σχολή
Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών
Γραφείο: 641
Πανεπιστημιούπολη
15703 Ζωγράφος
Αθήνα
Τηλ.: 210-727 7678
E-mail: mchorian@ppp.uoa.gr